Ion Bucheru

SCRIERI • volumul IV
proză

Muzeul Ciudățeniilor Carpato Danubiano Pontice

Editura Planet

Ion Bucheru

SCRIERI • volumul IV

Muzeul Ciudățeniilor Carpato Danubiano Pontice

roman de semificţiune

Editura Planet

Pentru Ancuța

Ediţie îngrijită de Marina Roman
Grafică și tehnoredactare: Florin Georgescu

ISBN seria SCRIERI volumele I-VI - 978-973-87836-3-8

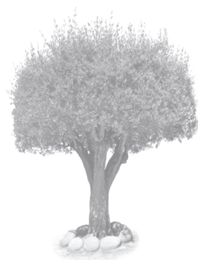
ISBN volumul IV - 978-973-87836-7-6

Ion Bucheru

SCRIERI • volumul IV

Muzeul Ciudățeniilor Carpato-Danubiano-Pontice

roman de semificțiune

CUVÂNT ÎNAINTE

Cartea din mâna dumneavoastră este pentru autorul ei una de risc maxim. De ce? Pentru că poate fi atacată dintr-o sumedenie de direcţii şi pricini. Monarhiştii, de pildă, vor întreba cum de mi-am permis să evoc episoade deranjante, chiar compromiţătoare, din istoria Casei Regale, instituţie demnă de tot respectul, desigur. Nostalgicii comunişti mă vor acuza că am îngroşat până la caricatură portretul celui care a condus ţara 24 de ani, deşi, iată, astăzi se constată că el n-a făcut numai rele. Ultrademocraţii, dimpotrivă, vor fi revoltaţi că am cutezat să consemnez în carte „pete albe pe trecutul negru", adică exact acele fapte bune nu ale unui om, ci ale unui popor, ce nu pot fi negate, dintr-o epocă deloc fastă pentru România. Partizanii politici şi adversarii politici ai numeroaselor persoane şi personalităţi reale care populează cartea o vor ataca acuzând partizanatul prea făţiş sau duşmănia prea încrâncenată faţă de unul sau de altul, în funcţie de simpatia sau antipatia contestatarului. Istoricii serioşi vor găsi, poate, inexactităţi de informare sau o lejeritate discutabilă atunci când operezi cu oameni, fapte şi evenimente atestate documentar, deci supuse, obligatoriu, rigorii ştiinţifice. Istoricii improvizaţi sau

amatori vor ataca interpretări, unghiuri de abordare sau opinii care nu coincid cu ale lor. Oameni competenţi şi bine intenţionaţi vor considera, poate, nepotrivită însăşi ideea de a aduna într-un muzeu (şi de aici, între coperţile unei cărţi) ciudăţeniile, momentele... hai să le spunem, eufemistic, controversate din întreaga istorie a unui popor care luptă din răsputeri să-şi repare imaginea pe nedrept stâlcită de răuvoitori sau dezinformaţi; dacă există atâţia „bârfitori", cu argumente şi mai ales fără, mai era nevoie de o asemenea carte?, se întreabă ei.

Ultra-europenii vor contesta, cu siguranță, aprecierea că unele decizii luate la Bruxelles sau la Strasbourg cu privire la ţărişoara noastră sunt incorecte, nedrepte şi unele chiar rău intenţionate. Ei uită însă că România nu e chiar o biată ţărişoară, ci a 7-a ca mărime din Europa şi, ca populaţie, mult peste marile „forţe demografice" Liechtenstein sau Scoţia, de pildă. Ei vor respinge, probabil, și argumentul că, dacă tot am fost primiţi într-un club al lumii bune şi ne plătim cotizaţia la zi, ceilalţi din club n-au dreptul să se considere mai egali decât noi şi să ne privească de sus, chit că sunt mai bogaţi şi mai puternici.

Dar riscurile vin din multe alte părţi. Criticii profesioniști vor semnala cusururi formale sau de structură, minore sau majore. Iată unul, parcă-l văd: dacă autorul imaginează un grup de vizitatori veniţi din toate colţurile globului, vorbitori ai tuturor limbilor mapamondului, cum de conversează ei toţi cu ghidul român în cea mai curată limbă românească, fără translator? Cum rămâne cu verosimilitatea ficţiunii? Sau nu e ficţiune? Păi dacă nu e ficţiune, ci publicistică, eseistică sau reportaj, atunci e mai grav! Dar, de fapt, ce este acest hibrid mai ciudat decât chiar muzeul ciudăţeniilor pe care-l descrie? E literatură sau nu?

Nu ştiu, iată răspunsul cinstit al autorului, adresat nu posibililor viitori contestatari ai cărţii, ci dumneavoastră, celor ce vă pregătiţi s-o citiţi. Oricum, e o fantezie. Un muzeu al ciudăţeniilor carpato- danubiano-pontice nu există decât în

imaginaţia autorului, care l-a inventat pentru a călători prin el, împreună cu un grup de vizitatori, făcând popasuri mai scurte sau mai lungi prin câteva momente ale istoriei noastre, transformate în standuri, săli sau chiar etaje întregi, pentru a le privi altfel decât o fac istoricii. Cu mai puţină rigoare ştiinţifică decât ei, cu mai multă decât îşi permit autorii de romane istorice sau biografii romanţate, dar-cel puţin în intenţia autorului-cu la fel de mult tâlc urmărit şi de unii, şi de ceilalţi.

Veţi vedea: grupul poposeşte la momente, întâmplări şi fapte reale, nu fabulate, căutând mereu morala fabulei, ascunsă în miezul realităţii comentate.

Aşadar... nu ştiu dacă vă ofer, sau nu, literatură „în stare pură". Roman-nu prea seamănă, deşi...; reportaj-nici atât; poate eseu? Poate... cine mai ştie ce? De fapt, nu cred în puritatea genurilor. Măcar de v-ar oferi o lectură interesantă amestecul meu de ficţiune, realitate, imaginaţie, document, gravitate, glumă, evocare istorică sau fantezie pură. Cer scuze teoriei genurilor literare. Le cer iertare specialiştilor în teoria literaturii. Îi rog să mă ierte şi pe cei (puţini) care, citind manuscrisul, mi-au reproşat dialogul în limba română purtat de toţi componenţii multinaţionalului grup de vizitatori. Atunci, pe loc, am încercat să scap răspunzându-le că n-am găsit translatori pentru toate limbile pământului; acum, „la rece", mai adaug argumentul că (păstrând proporţiile, desigur), maestrul George Topârceanu, unul dintre clasicii la a cărui măiestrie ucenicesc cu umilinţă atâţia truditori ai condeiului, când a scris Minunile Sfântului Sisoe, nu s-a sfiit să-şi înarmeze îngerii Raiului cu stăpânirea perfectă a limbii române, deşi este greu de crezut că toţi îngerii avuseseră, cândva, în existenţa lor pământeană, cetăţenie română...

Ar mai fi de răspuns la o întrebare, poate cea mai importantă dintre toate: textul este cam pătimaş? Prea pătimaş? Se poate. L-ar fi dorit unii mai neutru, mai „alb", mai senin, cum îi stă bine unei cărţi îndreptate cu faţa spre istorie? Posibil. Îi înţeleg, pentru

că eu însumi mi-am dorit. Am încercat. Primele pagini așa au curs. Cât timp condeiul a evocat vremi de mult apuse şi fapte de mult consumate, am căutat abordarea detașată, așezată, şi prin puţină ironie, puţin umor şi sprinteneală stilistică, neplictisitoare. Scriam de parcă aş fi glumit cu istoria.

Dar la un moment dat, tonul s-a schimbat. Pur şi simplu, n-a mai mers ca la început. Ajuns în zilele noastre, când s-a înfipt în tranziţie, în privatizări scandaloase, în retrocedări ilegale, în corupţie, în megaescrocherii, condeiul a refuzat să mai fie calm, detaşat, senin. Am păţit precum căruţaşul aţipit cu hăţurile în mână, al cărui cal găseşte singur drumul spre casă, din instinct: condeiul a preluat hăţurile, refuzând să mângâie pe creştet ticăloşi, să-i dojenească blând, moralizator sau șăgalnic. Cu instinctu-i mai sigur decât intenţiile auctorial-împăciuitoare, condeiul a virat-o spre pamflet. Văzuse, probabil, unde duce orice pact de coabitare cu ticăloșia, chiar şi cel semnat din dorinţa-lăudabilă în sine-de liniște, de pace, din spirit constructiv european și euroatlantic. Şi cum pamflet tandru nu există, tonul a devenit, recunosc, pătimaş. Aproape cu de la sine putere, condeiul n-a acceptat să glumească voios pe seama jefuirii unui popor, să constate cu detașare neimplicată cât de mare este ticăloșia ticăloșilor și să-i invite politicos pe hoţi să fure mai cu măsură.

Recunosc revolta condeiului meu. Poate că este un cusur al cărţii. Mi-l asum. Dar dacă nu este un cusur? Poate că puţină patimă, sau chiar mai multă, ne-ar prinde bine. Ar fi chiar necesară, ca să ne trezească. Dacă jefuitul nici măcar nu se indignează, nu ridică tonul când e jefuit, atunci... Deci: pamfletul are ce căuta aici, sau nu? Nu ştiu: hotărâţi dumneavoastră.

În sfârşit, o ultimă precizare. Când ai 82 de ani, nu mai aştepţi nimic de la oameni, iar de la viaţă... cel mult puterea de a mai scrie o carte, deci nu ai motive să flatezi, să menajezi sau să arăţi cu degetul, nedrept şi nemeritat, spre cineva, dispărut sau încă în viaţă. Veţi întâlni în carte zeci de nume; nicio afirmaţie, despre

niciunul, nu se abate de la adevăr. Este legământul autorului faţă de sine, rostit nu cu mâna pe capota vreunei maşini, cum cer, mai nou, procurorii, ci în faţa conştiinţei de om care a trăit în două secole şi trei orânduiri social-politice, dacă punem la socoteală şi tranziţia, care nu este orânduire, ci neorânduială. Aşadar, nume proprii, uneori în situaţii-să le spunem-deranjante, iată alt motiv de nemulţumire a unora, la lectură, dar pe lângă toate celelalte ce mai contează unul în plus, dacă o anume afirmaţie scoate la lumină un adevăr relevant?

În încheiere, mă conformez modei care însoţeşte prezentarea obiectelor sau produselor cu instrucţiuni de folosire. Deci: încercaţi să abordaţi lectura fără preferinţe pentru genuri literare, fără simpatii sau antipatii politice. E greu, dar nu imposibil. Încercaţi să găsiţi, chiar şi în pasajele care vă convin mai puţin, tâlcul, morala fabulei. E un exerciţiu de gândire ce s-ar putea dovedi util în situaţii mult mai importante decât lectura unei cărţi.

Vă mulţumesc dacă aţi deschis cartea.

Vă mulţumesc cu plecăciune dacă aţi început s-o citiţi.

Vă mulţumesc cu recunoştinţă dacă o veţi citi până la cuvântul „sfârşit".

Iar dacă se va produce miracolul să vă şi placă, în ciuda faptului că scriitura rătăceşte printre genuri, căutându-şi locul şi eticheta, atunci... atunci...

AUTORUL

PROLOG 2014, aprilie

BINE AȚI VENIT LA MUZEU!

Cu o ușoară înclinare rutinier-protocolară, însoţită de un gest larg al mâinii drepte, ghidul strânse mai aproape grupul vizitatorilor, nu foarte numeros, dar pestriţ, compus parcă din eşantioane ale tuturor raselor globului pământesc. Zumzetul comentariilor încetă brusc. În jurul ghidului se formă un semicerc viu de oameni numai ochi și urechi.

— Doamnelor şi domnilor, bine aţi venit în Muzeul Ciudăţeniilor Carpato-Danubiano-Pontice! Ne aflăm în anul de graţie 2014, nu uitaţi această dată esenţială pentru a înţelege corect tot ce va urma; subliniaţi-o în gând cu două linii groase, ca pe o bornă.

Sunt onorat să vă prezint exponatele instituţiei noastre: fapte, situaţii, evenimente, documente, persoane, personaje, personalităţi...

— Persoane, personaje, personalităţi? întrebă o voce. Nu-i totuna?

— Oooo, nuuu! răspunse ghidul. Diferenţa dintre ele o veţi sesiza pe parcurs, cu siguranţă. Vă previn: văzând exponatele,

veţi trăi un şoc. Mai exact, după periplul prin cele patru etaje şi 20 de standuri ale muzeului vă veţi simţi vaccinaţi împotriva mirării. Nu vă veţi mai mira niciodată de nimic.

— Chiar aşa? îndrăzni o altă voce mirată, profitând probabil de faptul că posesorul ei nu fusese încă vaccinat împotriva omenescului impuls invocat de ghid.

— Chiar aşa! Dar nu văd de ce v-aţi speria. Paradoxurile, curiozităţile, ciudăţeniile nasc întrebări, întrebările caută răspunsuri şi, uite-aşa, omul face paşi înainte pe calea cunoaşterii. Nu?! Exponatele sunt ordonate pe două criterii: cronologic şi tematic. Vom străbate, aşadar, istoria, dar ne vom întâlni şi cu câteva standuri tematice, care prezintă problemele speciale şi liniile de forţă ale trecutului şi prezentului, adunate şi sistematizate. De viitor nu ne ocupăm; Mama Omida nu figurează printre experţii noştri.

Observând nedumerirea de pe feţele ascultătorilor, ghidul se grăbi să precizeze:

— Mama Omida este oracolul din Delphi în varianta autohtonă; uitasem că ea nu a dobândit încă faimă mondială, mă scuzaţi. Încă o precizare: să nu vă mire faptul că în muzeu prezentul covârşeşte cantitativ trecutul. Se pare că moşii şi strămoşii noştri au fost ceva mai... cum să mă exprim ca să nu jignesc prezentul?... mai puţin ciudaţi şi în gând, şi în faptă. Sau poate idealizăm noi trecutul pentru că nu-l cunoaştem la fel de bine ca pe contemporanii deveniţi exponate? Nu cumva, dacă ar fi existat pe atunci televiziuni, videoteci, fonoteci şi fototeci avide de gogomănii, trăsnăi, agramatisme, gafe, curiozităţi şi ciudăţenii, standurile destinate vremilor apuse ar fi fost la fel de numeroase şi de consistente? Nu ştiu... Poate. Oricum, este norocul voievozilor, căpeteniilor, dregătorilor şi sfetnicilor de taină din vechime că n-au avut parte de privirea iscoditoare

a camerelor de luat vederi, de filmări cu camera ascunsă, de blitzurile paparazzilor şi chiar de interceptările telefonice comandate de vreun DNA al acelor vremuri. Ei au beneficiat doar de mărturia cronicarilor. Dar să revenim, cu o precizare: dacă un exponat sau un comentariu de-al meu vă va stârni nedumeriri, vă rog să întrebaţi. Pe loc. Expozeu interactiv... De acord?

Un murmur de aprobare se auzi din toate zonele semicercului. Din murmur se înălţă desluşit vocea unui bărbat între două vârste, chinez sau japonez după figură (mai degrabă japonez, dacă punem la socoteală cele trei aparate-două de fotografiat şi unul de filmat - pe care le căra în spate cu stoicism asiatic):

— Am putea începe cu întrebările chiar acum?

— Evident, răspunse ghidul.

— Vedeţi... reluă asiaticul, căutând tonul şi cuvintele potrivite pentru a îndulci cumva ceea ce credea el că ar putea să pară o impoliteţe. Vedeţi... însăşi ideea unui muzeu al ciudăţeniilor unui popor, nu este puţin prea... cum să spun... prea curajoasă? Autocritic curajoasă, vreau să zic. Mai ales când despre acel popor, din acea ţară, gurile rele ale mapamondului spun atâtea... Mă înţelegeţi?

— Vă înţeleg perfect, dragă domnule, şi vă mulţumesc sincer pentru că „ţineţi cu noi‟. Dar românii au o vorbă: gura lumii-slobodă.

Interlocutorul nu se dădu bătut:

— A lumii, treaba ei! Dar a dumneavoastră? A românilor? De ce creaţi un muzeu care poate da apă la moară denigratorilor?

Ghidul se gândi puţin, apoi răspunse zâmbind:

— Poate că, dimpotrivă, vrem să le luăm apa de la moară. Oricum, vă mulţumesc pentru insistenţă. Mă ajutaţi să precizez ceea ce trebuia să spun, poate, de la început.

Ce înseamnă *ciudăţenii* în accepţia şi intenţia creatorilor muzeului? Termenul sună ambiguu. Şi chiar este! Dar aşa s-a dorit. El conţine o nuanţă peiorativă care, îngroşată, poate deveni anomalie, tară, defect, bazaconie sau... completaţi dumneavoastră punctele de suspensie cu ce termen doriţi, că sunt o mulţime. Dar, atenţie! Ciudăţenie nu înseamnă musai ceva rău, ci poate semnifica şi *altfel*, aparte. Tocmai diferenţa faţă de obişnuit stârneşte curiozitatea cuiva. Înţelegeţi? Multe dintre exponatele muzeului îmi confirmă spusele, veţi vedea. Personalităţi remarcabile, proiecte, iniţiative, fapte stârnesc curiozitatea tocmai prin detaşarea lor din serie, prin deosebitul faţă de banal. Deşi ... e adevărat: nu acest soi de elemente dau tonul muzeului, dar ele există parcă anume pentru a-mi permite mie să vă dau acest răspuns.

Revenind la „exponatele cu minus” de care pomeneaţi, am ajuns chiar la miezul întrebării dumneavoastră. Când te bârfesc atâţia, pe drept şi mai ales pe nedrept, când circulă despre tine atâtea neadevăruri-ca să nu le spun minciuni sfruntate —, vii tu, popor pus la zid, şi oferi un muzeu al dovezilor că în România există într-adevăr ciudăţenii (alintându-le eufemistic)?

— Asta am întrebat! exclamă asiaticul.

— Iar eu vă răspund: da, iată că noi, românii, am creat un asemenea muzeu. Ca să se ştie că ştim că nu suntem perfecţi, dar şi că ceea ce cred alţii că ştiu despre noi nu-i întotdeauna adevărat. Sună complicat, însă e foarte simplu. Am făcut chiar mai mult...

Fără nicio legătură aparentă cu spusele anterioare, ghidul lansă o întrebare:

— Aţi vizitat cumva Muzeul Madamme Tussaut?

La murmurul general de confirmare, ghidul reluă, zâmbind satisfăcut:

— Bănuiam. Unor amatori de ciudăţenii, ca dumneavoastră, nu avea cum să le scape o asemenea ocazie. Ei bine, stimaţi oaspeţi, aici, în subsolul muzeului am înjghebat şi noi o mică galerie a figurilor, dar nu de ceară, ci de smoală. Sunt inşi şi inse cu care nu ne mândrim, dar, decât să ne scoată alţii ochii cu ei, îi smolim noi, arătând deschis vizitatorilor din toate colţurile lumii ce au făcut smoliţii ca să-şi merite smoala; cât de străini sunt ei de firea şi fibra românilor şi cât de aspru le judecăm noi păcatele. Ca să se ştie. Mulţumit de răspuns, dragă domnule?

Asiaticul se înclină atât de adânc, încât gestul său nu apăru deloc ca un reflex protocolar. Pregătindu-se să-şi încheie explicaţia lungă cât un discurs, ghidul mai spuse:

— Încă o precizare: exponatele vă vor demonstra că multe dintre imperfecţiunile sau ciudăţeniile noastre nu sunt nici pe departe monopol românesc. Le veţi recunoaşte uşor, chiar dacă la Londra, Paris, Berlin, Roma, Tokyo sau New-York nu s-a încumetat nimeni să le construiască un muzeu. Mai mult, veţi constata că unele dintre ciudăţeniile smolite carpato-danubiano-pontice au luat avânt periculos o dată cu, scuzaţi-mi sinceritatea, câştigarea mult doritei şi atât de necesarei libere circulaţii a oamenilor, a ideilor, serviciilor şi capitalurilor. Paradoxal, nu?! Doar ne aflăm în muzeul semnelor de mirare.

Zeci de ani românilor li s-a tot spus că lumina vine de la răsărit. Perfect adevărat, dar... la Geografie. La Istorie, rămâne de discutat. Când a apus comunismul, Răsăritul s-a mutat la Apus, dar iată că după un sfert de secol, constatăm cu surprindere cum dinspre Apusul devenit Răsărit ne vin şi pete de întuneric. De pildă: judecându-ne corupţii şi străduindu-ne să-i băgăm în puşcării, aflăm, ce să vezi, cum corupătorii veneau exact de acolo de unde noi aşteptam să ne sosească domnia legii, corectitudine, cinste, civilizaţie superioară, într-un cuvânt-lumina.

Ghidul se opri o clipă, scrutând feţele vizitatorilor. N-a spus cumva prea mult? Nu. Pare că totul e în ordine. Reluă:

— Să nu-mi luaţi spusele ca pe un semn că românii au început să încurce punctele cardinale. Nu, nici vorbă! Ştim să citim corect busola, doar am învăţat-o pe pielea noastră. Şi lecţia ne-a costat scump. Dar aşa cum, uneori, o zi din decembrie poate fi mai caldă decât una din octombrie, fără a se deduce de aici că iarna e mai călduroasă decât toamna, tot aşa, mă-nţelegeţi...

Dar, scuzaţi-mă... M-a luat valul. Am abuzat de timpul şi răbdarea dumneavoastră. Aşadar, să pornim! rosti ghidul, îndreptându-se către prima sală de la parter. Grupul amatorilor de ciudăţenii carpato-danubiano-pontice îl urmă, nerăbdător să i se administreze vaccinul antimirare promis.

SALA ANTICHITĂȚII

— Ne aflăm în sala Antichităţii, spuse ghidul când se văzu înconjurat de toţi membrii grupului. După cum vedeţi, o cameră cu dimensiuni modeste şi exponate relativ puţine. Cele două milenii şi mai bine scurse de atunci explică, în parte, situaţia. Dar este de vină, probabil, şi firea strămoşilor noştri. Se pare că aveau un comportament sărac în ciudăţenii. Erau oameni simpli, drepţi şi viteji. Cel puţin aşa spune Herodot despre daci, după cum puteţi vedea în citatul prezent aici. Iată-l.

Grupul se apropie de textul scris cu litere mari, frumos înrămat, sub care se putea citi sursa indicată cu rigoarea necesară oricărui exponat de muzeu serios. Ghidul se deplasă apoi câţiva paşi spre dreapta, oprindu-se în faţa altui citat, prezentat într-un mod aproape identic.

— Vedeţi? Aici, o altă sursă istoriografică-după cum chiar textul o mărturiseşte, preluată de autor la mâna a treia, cu riscurile de rigoare —, mai greu de susţinut: ar fi un episod care contrazice într-un fel, sau măcar parţial, afirmaţia categorică a lui Herodot. Concret, se spune că Deceneu, marele preot al cultului lui Zamolxe, i-ar fi cerut lui Burebista să distrugă viţa de vie de pe teritoriul Daciei, atât de larg răspândită şi atât de intens consumată sub formă de vin, încât ameninţa cu degenerescenţa alcoolică populaţia carpato-danubiano-pontică. Sursa mai pretinde că Burebista ar fi dat curs recomandării. Cum s-ar zice, o „indicaţie preţioasă” avant la lêttre, lăsându-i pe bieţii daci fără un strop de vin. Deci... treabă gravă şi serioasă!

Iată o primă curiozitate: pe de o parte, afirmaţia unui ditamai Herodot, nu vreun tismănean oarecare (nu, nu e o greşeală de ortografie: adjectivele se scriu cu literă mică); pe de altă parte, o informaţie aproape contrară, transmisă din sursă în sursă, până când ajunge un fel de zvon denigrator al istoriei. Cine să-l fi lansat primul? Să fie vreun stră-stră-stră-stră-stră-strămoş al clanului macoveilor? Greu de spus. Dar noi, azi, ce să credem? Exact cum spune poetul: „lung prilej de vorbe şi de ipoteze”... Există totuşi câteva premise certe pentru o concluzie cât de cât logică. Prima: vitejia legendară şi dârzenia uimitoare a dacilor în războaiele cu romanii fac greu de crezut realitatea unui popor degenerat de excese bahice. A doua: toată istoria ulterioară a populaţiei carpato- danubiano-pontice este presărată cu dovezi despre existenţa vinului în cantităţi şi sortimente atât de bogate, încât stârpirea viţei de vie (mai ales de către un rege înţelept ca Burebista) pare un zvon duşmănos, lansat de agenturile străine. Concluzia? Vă aparţine!

Aaaa, dacă am judeca situaţia după condiţiile actuale, s-ar putea lesne bănui că forţe interesate din afară ar fi încercat o

asemenea manevră: marii producători de vinuri din Europa, francezii, spaniolii, italienii şi chiar nemţii ar fi fost fericiţi să scape de concurenţa dacică, eliminând-o de pe piaţa continentală cu complicitatea vreunui vândut din administraţia băştinaşe. Numai că, vedeţi dumneavoastră, în acele vremuri, pe meleagurile noastre nu prea existau vânzători de ţară şi nici hotărâri sau norme europene obligatorii, indiferent dacă te păgubeau sau nu. Dacii gândeau şi făceau exact ce credeau ei că este bine şi folositor să facă. În plus, pe atunci nu exista SUA, nici eroul yankeu Al Capone, de la care popoarele înapoiate să învețe cum se poate păcăli prohibiţia, aşa că...

Treaba asta a durat până pe la 103 d.Hr., când romanii au reuşit să facă din Dacia o ţară europeană de drept şi de fapt. Mai corect spus, de strâmb şi de fapt, pentru că au făcut-o cu forţa armelor. Chiar aşa stând lucrurile, noi, românii de azi, nu le purtăm pică. Dimpotrivă. Le mulţumim pentru insistenţă (la 101 n-au reuşit să ne bată, dar în retur, la 103, ne-au învins, deşi jucau tot în deplasare). De ce le mulţumim? Pentru că din perseverenţa lor s-a născut poporul român. Deie Domnul ca şi europenizarea din zilele noastre să aibă consecinţe tot atât de fericite pentru locuitorii meleagurilor carpato-danubiano-pontice.

O nouă deplasare cu câţiva paşi, o nouă micromigrare pe traseul schiţat de ghid, un nou set de explicaţii:

— Priviţi aici un alt exponat din epocă: o fotografie din anul 101...

— Cum?!? exclamă cineva din grup, tăindu-i vorba. Fotografie din anul 101?!

Ghidul zâmbi larg, apoi preciză:

— Nu, stimate domn. Obiectul fotografiat în zilele noastre datează din acea vreme. La începutul mileniului întâi, cine naiba

să fotografieze, şi cu ce? Numai istoriografia sovietică pretindea că rusul Popov a descoperit radiofonia înaintea lui Marconi, dar până şi ea, în nemărginita-i autoritate ştiinţifică de mare putere militaro- atomică s-ar fi sfiit să schimbe cu două milenii timpul istoric real al unui eveniment!

Deci: aveţi sub priviri ceea ce a mai rămas la Drobeta-Turnu Severin, pe malul românesc al Dunării, din podul construit de Apolodor din Damasc la cererea împăratului Traian. Ţineţi minte măiestrele versuri eminesciene: „Mulţi durară, după vremuri, peste Dunăre vreun pod/ De-au trecut în spaima lumii cu mulţime de norod...”? Ei bine, şi la acest pod se referea poetul a cărui străfulgerare de geniu va dăinui pe hârtie şi în inima românilor mai mult decât a reuşit s-o facă podul însuşi.

— Înţelegem, îl întrerupse o voce din grup. E interesant, dar de ce-l expuneţi ca pe o ciudăţenie? Se ştie că romanii au lăsat în urma lor, pe tot teritoriul Europei, sumedenie de construcţii ce încântă privirile şi azi. Colosseum-ul, de pildă...

— Vă explic imediat. E o ciudăţenie din două motive. Unu: constructorul, sus numitul Apolodor, este din Damasc. Deci, oriental. Nu inginer din solida şcoală germană, din sofisticata şcoală engleză ori din verificata şcoală romană de construcţii. Ce înseamnă asta? Că italienii, începând chiar cu strămoşii lor antici, sunt precursorii liberalizării pieţei muncii şi serviciilor în Europa. Poate şi de asta Italia a devenit ţinta predilectă pentru românii aflaţi în căutarea unei vieţi mai bune. Surse istoriografice pretind că, auzind de intenţia construirii unui pod peste Dunăre, chiar şi cunoscuta companie Bechtel ar fi dorit să participe la licitaţie. Numai că Traian, cunoscând năravurile marilor puteri, şi deloc presat de Marele Licurici, nu i-a primit. „Aşteptaţi, domnilor, câteva milenii până când pe aici, prin spaţiul carpato-danubiano-pontic, va veni un guvern mai puţin atent

cu banii contribuabililor şi mai vulnerabil la presiuni externe, dispus să vă înghită găluşca. Eu nu”, ar fi răspuns împăratul, cu o clarviziune asupra viitorului demnă de un veritabil bărbat de stat. Oricum, să mulţumim împăraţilor Romei că au făcut din romani co-autorii proiectului numit POPORUL ROMÂN, ajutându-ne să ne naştem; că ne-au nemurit pe Columna lui Traian, înscriindu-ne printre elementele constitutive ale unui mare imperiu, dar să le mulţumim şi urmaşilor lor, italienilor adică, pentru că ne-au permis să coborâm de pe columnă, să descindem îmbrăcaţi modern în mai toate oraşele importante din Italia, ca români, şi să întemeiem cea mai numeroasă şi mai zdravănă comunitate etnică minoritară din Cizmă. Trăgând cu ochiul spre englezi, chiar şi spre germani sau alţi nordici, s-ar zice că o asemenea ospitalitate nu e puţin lucru.

Am plecat de la ruinele unui pod şi uite unde am ajuns! Dar mai există şi motivul doi pentru a considera podul cu pricina drept o curiozitate, ca să nu-i zic de-a dreptul ciudăţenie. Construcţia lui, cu mijloacele tehnice de atunci, cu tehnologiile, materialele de construcţie şi calificarea muncitorilor de acum două milenii, a durat mult mai puţin decât cea a podului peste Dunăre inaugurat nu demult de Victor Ponta şi premierul Bulgariei. Să nu mă întrebaţi de ce, pentru că nu ştiu. Şi chiar dacă bănuiesc, nu e menirea unui modest istoric muzeograf să emită public supoziţii care, mă-nţelegeţi... Pot cel mult să citez alte două versuri eminesciene, pentru că, la adăpostul autorităţii geniilor poţi spune teribil de multe: „De-aşa vremi se-nvredniciră cronicarii şi rapsozii/ Veacul nostru ni-l umplură saltimbancii şi irozii...”. Dar să mergem mai departe.

Zis şi făcut. Ghidul se deplasă, urmat de grup, până în faţa unei statui în miniatură, expusă pe un soclu îmbrăcat în catifea.

— Aveţi în faţă, reprodusă la scara 1/10, statuia poetului roman Publius Ovidius Naso, al cărei original se află în Piaţa Ovidiu din Constanţa. Au ridicat-o cetăţenii oraşului port, în amintirea şi cinstirea ... sejurului-să-i spunem-petrecut de poet la Tomis, vechea denumire a Constanţei de azi. Ei bine, tocmai acest sejur constituie curiozitatea, deci explicaţia prezenţei sale printre exponatele muzeului. S-o spunem p'a dreaptă: Ovidiu a fost trimis aici în exil. Se-ntâmpla și pe-atunci. Cum deranjai o „mărime", cum ieşeai din graţiile vreunui potentat, cum fluierai în biserică-sau templu, ca să fim în acord cu terminologia vremii-te pomeneai cu domiciliu forţat pe undeva, spre marginea imperiului, la mama dracu'. Dar, ce să vezi? Tomisul nu era nici pe departe mama dracului. Dovada? Nenumăraţi călători cu treabă şi turişti europeni s-au simţit aici, pe generoasele plaje ale litoralului (era să zic românesc, dar pe atunci nu se lansase încă termenul și nici frunzulița „brand de ţară") ca în sânul lui Avraam și nu s-ar mai fi dat plecaţi. Italienii înşişi, urmașii lui Ovidiu, au fost atât de încântaţi de îmbrățișarea voluptuoasă a valurilor Mării Negre, dar nu atât de voluptuoasă ca a localnicelor, încât... A și rămas o zicere: nu e dracul atât de negru pe cât se spune și nici Marea Neagră atât de neagră cum îi e numele.

Sub toate denumirile şi sub toate administraţiile, chiar şi azi, când e condusă de un primar cu nume de legumă și cu un adevărat cult al nudităţii feminine, orașul-port-stațiune, ca întregul litoral, a fost şi a rămas un punct de atracţie. E drept, gurile rele spun că infrastructura, hotelurile şi serviciile n-au evoluat prea mult în cele două milenii, dar nu-i nimic, suntem un popor tânăr, avem tot timpul pentru mult aşteptata şi mult dorita schimbare.

Chiar şi aşa, pe la 1960, scriitorii români s-au cerut şi ei „exilaţi" pe litoral, măcar în serii de două săptămâni, dar în

plin sezon, ca semn de solidaritate cu confratele Ovidiu, poet de gintă latină. Drept pentru care autoritățile le-au construit un hotel-vilă, ceva mai la sud, spre Neptun (nume ales tot din mitologia romană, desigur), unde mânuitorii contemporani ai condeiului îl implorau zilnic pe Jupiter să nu li se mai termine exilul.

Din nou, câţiva paşi, din nou oprire în faţa unui exponat. Grupul de curioşi se adună ciorchine în faţa unei fotografii imense (2 metri pe 2), reprezentând urmele unui castru roman, dezgropat și conservat după toate regulile arheologiei, marcat cu tăbliţe, indicatoare etc.

— Priviţi, vă rog, fotografia mult mărită a ceea ce arheologii numesc „un vestigiu nepreţuit", iar constructorii de şosele o consideră belea, răzbunare pe care o firmă italiană de autostrăzi a pregătit-o cu două milenii în urmă. Firma s-a prezentat la licitaţia pentru Autostrada Soarelui şi a pierdut. Ce şi-au zis italienii? Hai să căutăm prin hrisoavele de la Vatican hărţi cu aşezările romane din epocă şi să le strecurăm vestigiile în traseele studiului de fezabilitate... Şi chiar în proiect. Când şantierul drumarilor va ajunge la ele, noi, cei respinşi, să ne bucurăm că lucrul stagnează, costurile cresc, constructorii şi arheologii se ceartă. Aşa vă trebuie dacă ne-aţi refuzat!

Evident, v-am prezentat supoziţia ca pe o ciudăţenie. Temeiuri serioase pentru o asemenea interpretare nu există. Cine ar putea crede că şefii legiunilor romane, omeni serioşi, cum îi ştim, au conspirat cu o firmă contemporană-perdantă la licitaţie, orientând traseul autostrăzii spre amplasamente provocatoare de răzbunări viitoare?

— Dar cu autostrada... Ce s-a întâmplat cu autostrada? întrebă un curios din grup, un tip despre care ghidul ar fi jurat că-i inginer.

— Ce să se întâmple? Nimic. A ocolit şantierul arheologic şi a mers mai departe. Ce-i drept, nimicul ăsta a costat câteva milioane de euro.

— Deci... ceva-ceva tot trebuie să fi fost la mijloc, comentă curiosul, dovedind nu numai preocupări inginereşti, ci şi veleităţi antreprenoriale.

La următorul popas, ghidul își îndemnă trupa să se înarmeze cu puţintică răbdare (după formula trahanacheană): ştia că aici era de zăbovit mai mult.

— Iată-ne în faţa celui mai interesant exponat al sălii. Importanţa, dar şi curiozitatea stârnită mereu vizitatorilor provin de la rezonanţele actuale, teribile, bubuitoare, care sparg timpanele contemporaneităţii.

Percepând nedumerirea generală, trădată de un murmur aproape unanim, ghidul se grăbi să adauge:

— Ştiu că sună ciudat, dar nu uitaţi, vă rog: ne aflăm în muzeul ciudăţeniilor, cu voia dumneavoastră. „Actualitatea arzătoare" a unei poveşti de acum două mii de ani sună straniu, dar aşa stau lucrurile. Urmăriţi-mă cu atenţie şi veţi înţelege.

Priviţi: aveţi în faţă patru fotografii înfăţişând tronsoane din galeriile minelor de aur de la Roşia Montană. Le-au săpat romanii pentru exploatarea imensei bogăţii subpământene existente aici. La un moment dat, poate şi umilit de amintirea vremurilor când Roma plătea tribut lui Burebista, împăratul Romei s-a hotărât să curme convieţuirea paşnică (nu coabitarea, deşi se numea tot Traian) cu Decebal. Regele dacilor îi stătea ca un spin în coaste, deşi îl chema Decebal, nu Victor. A venit, a luptat (din greu, spun istoricii), a învins şi a colonizat Dacia. Poate că de atunci şi de acolo ni se trage complexul de colonie a marilor puteri occidentale. Din fericire, acea colonizare a avut un efect benefic major: din ea ne-am născut. Dar complexul a rămas.

Traian (acela) ştia bine ce caută în Dacia, deşi n-avea prospecţii din satelit. Inginerii lui au ajuns rapid la Roşia Montană, unde s-au pus pe treabă. Se spune că sute de care încărcate cu aur au luat drumul Romei. Drama este că băştinaşii nu s-au ales doar cu paguba asta; Europa a aflat că Munţii Apuseni sunt foarte interesanţi, ca şi grâul câmpiilor dacice şi apoi române, ca şi vitele, ca şi mierea, ca şi vinul, ca şi roadele felurite ale unui pământ binecuvântat, făcut parcă anume să fie muls precum un uger miraculos ce nu seacă niciodată, oricât l-ai stoarce.

De aici ni s-a tras. Ca să înţelegeţi în profunzime ce vrea să zică exponatul, permiteţi-mi o divagaţie; doar aparent divagaţie, veţi vedea.

Asistenţa ciuli urechile, simţind că urmează ceva deosebit de interesant.

— Aţi urmărit vreodată la televizor Concertul de Anul Nou de la Viena? Pe lângă muzica divină, nu v-a încântat imaginea superbă, uneori filmată în plan-detaliu, a poleiului de aur ce acoperă tavanul, decoraţiunile interioare, pereţii, candelabrele palatului de unde se face transmisia? De fapt, încă multe alte palate vieneze se scaldă în aur măiestru prelucrat. Ei bine, o parte-nu știu cât de mare-a acestei uriaşe bogăţii şi superbe privelişti vine din minele Apusenilor noştri, deschise acum două mii de ani de acel Traian. Așa cum Roma imperială a luat aurul gratis-doar devenise al ei! —, tot aşa Viena imperială l-a obţinut cu acelaşi preţ, adică gratis, sub forma birului atât de împovărător, încât a ridicat iobagii Transilvaniei şi l-a dus la martiriu pe Horea, răzvrătitul. Apropo: există în grupul nostru cetăţeni austrieci?

Da, există, iată-i! Un tânăr şi o tânără ridicară mâinile fără sfială. Ghidul continuă:

— Mă adresez în special dumneavoastră, dragii mei. N-aş vrea să credeţi că pe români îi bântuie vreun revanşism fanatic şi anacronic, vreun naţionalism stupid şi păgubos, dar... vă rog să mă înţelegeţi. Privind minunile din transmisia de la Viena, eu, iubitor de artă şi de frumos, mă bucur că o fărâmă din subsolul Apusenilor mei a contribuit la zămislirea atâtor splendori. Dar nu pot să nu mă gândesc că şi la Cluj sau la Bucureşti sau la Braşov şi Timişoara şi Iaşi aurul ăsta ar fi putut împodobi palate pe care, azi, să le viziteze străinii şi care să găzduiască transmisii la fel de spectaculoase. Da, sunt iubitor de artă, de frumos, dar şi de adevăr şi de patrie, şi de echitate la scară europeană, şi, de ce nu, planetară. Este sentimentul acesta un păcat?

Să fie clar: exponatul, galeriile romane de la Roșia Montană şi tot ce v-am spus nu acuză pe nimeni, nu revendică nimic, nici măcar nu insinuează ceva; parcă am şti că, o dată porniţi pe drumul răfuielilor şi deconturilor belicoase, după secole şi milenii, am ajunge... unde? Şi ne-am alege... cu ce? De-ar fi să vină-Doamne fereşte!-un asemenea moment al istoriei, atunci Africa... oare cât ar trebui să ceară ea lumii civilizate pentru zecile de milioane de fii prinşi cu arcanul şi duşi în lanţuri peste Ocean, pe plantaţiile de bumbac din sudul Americii, unde au pus umărul lor crestat cu multe lovituri de bici la făurirea bogăţiei celei mai bogate ţări din lume? Păstrăm proporţiile, desigur: România nu este Africa. E mult mai mică şi, de-asta, din ea s-a luat mult mai puţin. Uneori cu acte în regulă, ba chiar la rugămintea noastră. Așa ne-au pus ruşii Tezaurul la păstrare pentru totdeauna. Sau ce s-ar petrece pe piaţa mondială a pietrelor şi a obiectelor preţioase, dacă acelaşi Continent Negru şi-ar revendica şi recupera toate diamantele subsolului furate sau tot fildeşul braconat de-a lungul atâtor secole de jaf?!

Evident, în lumea de azi nu se mai judecă aşa. Revanşa nu rezolvă nimic, nu duce nicăieri. E imposibilă! Paradoxal, tocmai din Africa vine o voce-cea mai autorizată voce din lume pentru a rosti acest principiu-care spune că trecutul, oricât de urât ar fi, trebuie lăsat în urmă. Să privim spre viitor!, ne cere Nelson Mandela, un viitor al cooperării echitabile şi active, al şanselor egale, al solidarităţii, dacă vrem ca viitorul să fie mai bun decât trecutul.

Mă înţelegeţi, doamnelor şi domnilor? Mă înţelegeţi, dragii mei tineri austrieci? E foarte bine că patria dumneavoastră, ţara palatelor aurite, şi-a adus aminte de România acum, în alt context şi în cu totul alte scopuri. E bine că OMV Petrom există şi plăteşte cea mai mare contribuţie a unei firme private la bugetul României. E bine că BCR-ul românesc are, şi el, o bancă-mamă în Austria şi că lucrurile merg şi aici ok...

Austriacul, un tânăr blond, durduliu şi cu ochii de culoarea cerului primăvăratic, îl întrerupse:

— Aveţi perfectă dreptate, e bine că e aşa, dar eu nu înţeleg de ce „bubuie în actualitate”, cum spuneaţi, localitatea de unde acum două mii de ani, romanii au început să scoată aur. Asta nu pricep!

— Este exact ce urma să vă spun, preciză ghidul. Probabil (de fapt, geologii spun sigur, nu probabil), că minele conţin încă aur. Mult aur.

— Şi ce-i rău în asta? se miră mai abitir austriacul.

— Nu-i nimic rău, evident. Mai exact, n-ar fi nimic rău dacă am înţelege că aurul e acolo, e al nostru, nu ni-l mai poate lua nimeni, deşi mulţi l-ar dori, şi tot ce ne-a rămas de făcut este să chibzuim în linişte, înţelept, competent, fără patimă, fără gânduri ascunse, fără socoteli electorale şi politicianiste, fără calcule cu gândul la potenţiala şpagă, fără încrâncenarea care

întunecă judecata... să gândim, deci, cum să-l scoatem de-acolo în folosul nostru.

— Păi, cine vă-mpiedică? Roma imperială? Viena imperială? Vicisitudinile istoriei? că tot nu înţeleg.

— Nici eu, scuzaţi-mi sinceritatea, răspunse ghidul zâmbind.

— Reformulez întrebarea, se încăpăţînă austriacul, probabil gânditor de şcoală germană, căruia trebuie să i se explice amănunţit, răbdător şi temeinic, până pricepe. Aveţi o bogăţie considerabilă, e a voastră, a românilor. Cum se poate ca o asemenea comoară, mană cerească chiar şi pentru cele mai bogate ţări, şi cu atât mai mult pentru cea mai săracă ţară a Europei, în loc să vă unească, vă dezbină şi vă învrăjbeşte?

Ghidul se gândi o clipă cum să răspundă şi amabil, ca o gazdă civilizată, dar şi rezolut, ca să închidă subiectul. Scăpă cu o glumă:

— Văd că încă vă mai miraţi, deci încă nu mi-am îndeplinit mandatul. Nu-i nimic. Aşa cum v-am promis, după ce veţi vizita tot muzeul, nimic nu vă va mai mira. Să mergem, exponatele vă aşteaptă.

Grupul se urni, însoţindu-l.

SALA MEDIEVALĂ

Vizitatorii poposiră într-o încăpere ca o mică sală de cinema, cu aproape tot spaţiul ocupat de fotolii comode, orientate spre un ecran ceva mai mare decât o plasmă obişnuită. Ghidul îşi invită oaspeţii să ia loc în fotolii, apoi începu:

— Ne aflăm în sala medievală. De fapt, în primul dintre cele trei compartimente care formează ansamblul: sala de proiecţie. Celelalte două ... urmează. Aici veţi vedea un film. Nu vă speriaţi,

durează doar zece minute. Este un colaj din filme de ficţiune, româneşti şi străine care... dar nu vreau să vă răpesc surpriza.

Ghidul acţionă telecomanda. Pe ecran, cavalcada unei hoarde dezlănţuite izbucni brusc, violentând privirile, iar sunetul bogat în decibeli izbi timpanele, creând senzaţia terifiantă că asişti la o nemiloasă vânătoare de oameni. Un cătun era trecut prin foc şi tăiş de iatagan. Arcane mânuite cu dibăcie încolăceau şi târau fiinţe, acoperişuri de trestie şi şindrilă se prăbuşeau sub vâlvătaia flăcărilor, săgeţi zburau de peste tot, înfigându-se în corpuri de femei şi copii, trupuri descăpăţânate se zvârcoleau înroşind pământul. Ici-colo, câte o încercare de ripostă, de apărare, se sfârşea rapid, strivită de buzdugane şi de copitele cailor sălbatici, cuprinşi parcă şi ei de beţia omorului. Apoi... altă cavalcadă, altă hoardă (cu diferenţe vizibile de vestimentaţie, fizionomie şi armament), alt măcel, apoi altul, şi altul, şi altul... iar între ele, grupuri mari de săteni fugind din calea urgiei, alergând disperaţi spre geana codrului ce se zărea în depărtare, unde sperau să-şi găsească scăparea. Apoi lanuri de grâne arzând, şiruri de prizonieri târâţi ca vitele către ţarcuri deja pline şi, mai ales, chipuri cumplite de năvălitori, priviri crunte fulgerând din ochi mongoloizi, răcnete, lovituri de iatagan sau de bici.

La sfârşitul proiecţiei, spectatorii se priviră lung, simţind nevoia să vadă oameni normali, să iasă din starea în care-i aruncase colajul. Ghidul, trecut prin multe alte vizionări, cu multe alte grupuri, le respectă vizitatorilor clipele prelungi de dezmeticire. Într-un târziu, se ridică din fotoliu, reintrând în rolul prevăzut de fişa postului.

— Aţi urmărit un montaj de cadre alese din filme de ficţiune, aşa cum v-am spus la început, dar, doamnelor şi domnilor, s-a recurs la acest procedeu nu pentru a vă manipula,

prezentându-vă ficţiunea drept adevăr istoric şi a vă smulge astfel o compasiune nemeritată, ci pentru că, pur şi simplu, în acea epocă-întinsă pe secole! —nu existau aparate de filmat, operatori, monteuri, sunetişti. Dacă ar fi existat, fiţi convinşi că cine-verité -ul realizat atunci ar fi fost cu mult mai cumplit.

Epoca nu ne-a lăsat prea multe dovezi materiale şi nici măcar scrieri care să poată deveni exponate în muzeul nostru şi să reconstituie astfel, cu mărturii şi probe directe, ceea ce vrem să se ştie despre spaţiul carpato-danubiano-pontic din acele secole. Spre deosebire de vestul Europei, cumpăna dintre sclavagismul târziu şi feudalismul timpuriu a durat mult mai mult şi a cunoscut forma sugerată de filmuleţul prezentat dumneavoastră. Au fost pe-aici câteva secole tulburi, mai exact tulburate de năvălirile barbare. Terminologia istoricilor, mai amabili cu năvălitorii, defineşte fenomenul drept migraţia popoarelor. Poate că lor le dă mâna să fie mai detaşaţi, dacă nu chiar mai îngăduitori, dar nouă, românilor... nu prea. Doar aţi văzut.

Ne-am născut aici, în acest spaţiu aşezat în calea tuturor hoardelor, a tuturor seminţiilor urnite din fundul Asiei, puse pe jaf, omor şi cuceriri. Ei nu ştiau nimic despre efemeritatea cuceririlor, nu li se predase cursul de filosofie a istoriei, dar de ucis şi de jefuit au învăţat repede. N-am „scăpat” niciun val. Toate s-au scurs pe-aici, peste noi, timp de secole, obligându-ne să facem din bordei locuința cea mai larg folosită, pentru că ea se putea reface repede după o năvălire, după un prăpăd.

E adevărat, nici Occidentul n-a fost ferit de presiunea migratoare. Roma a căzut sub hoardele lui Alaric, apoi Constantinopolul dar, atenţie! strămoșii noștri au luat în piept toate valurile, tot timpul, fără niciun răgaz. Când prin alte părţi ale Apusului apăreau universităţi, la noi oamenii de-abia cutezau

să-nceapă a-şi construi locuinţe ceva mai durabile, domolindu-şi spaima de năvălitori. Când, prin alte părţi, parlamentul judeca şi condamna suverani pentru că au încălcat Charta, românii de-abia-şi înjghebau primele structuri statale care să-i apere de prădători. Zicerea „codrul, frate cu românul” atunci s-a născut, numind locul - singurul loc! - în care locuitorii fostei Dacia Felix îşi găseau scăparea. Cnezii, voievozii acelei vremi erau, de fapt, cei mai destoinici, curajoşi şi înţelepţi războinici, deveniţi lideri ai celorlalţi mânuitori de paloş, buzdugan şi arc. Până la urmă, ei au închegat cnezate, voievodate şi... iată-ne în Evul Mediu carpato-danubiano-pontic cu un decalaj istoric faţă de Occident pe care românii nu l-au mai recuperat niciodată. Dar să ne îndreptăm spre cea de a doua secţiune a complexului, cea principală, în care...

— O clipă!, se auzi vocea cuiva din grup. E impresionant tot ce am văzut şi am auzit, dar... cum se potriveşte cu acest muzeu? Ne-aţi prezentat istorie. Istorie pur şi simplu. Dacă edificiul în care ne aflăm s-ar numi Muzeul istoriei poporului român, ar fi ok. Dar titulatura lui este Muzeul ciudăţeniilor carpato-danubiano-pontice. Ce este ciudat în acest fragment de istorie? Insist: ciudat, nu impresionant.

Ghidul zâmbi larg, cu înţelegerea înţeleaptă a omului care ştie el ce ştie... apoi răspunse, în timp ce vizitatorii îşi părăseau fotoliile şi se adunau în jurul lui.

— Aşteptam întrebarea asta, dragă domnule. Mi-a fost pusă de multe ori. Vă răspund: ciudăţenia (spun istoricii, şi nu numai cei autohtoni) constă în faptul că românii au rezistat, că n-au fost striviţi sub copitele hoardelor dezlănţuite, că nu şi-au pierdut fiinţa, că şi-au păstrat graiul, deşi de-abia atunci limba se plămădea în tiparele cunoscute de la cronicari. A fost un miracol că nu ne-am lăsat măturaţi,

că nu ne-au asimilat, deformându-ne. E o minune că am găsit puterea să facem concesii minime, inevitabile, asimilând noi, nu ei, cuvinte, obiceiuri şi năravuri, ce-i drept, dar nu atât cât să ne desfigureze matricea romano-daco-tracă. Asemenea dispariţii s-au mai petrecut în istoria lumii. Au existat popoare exterminate, spulberate sau condamnate la sclavie antică, medievală sau modernă; ba chiar contemporană. Noi, iată, am rezistat. Existăm. Așa cum suntem. Asta e ciudăţenia, vorbind la scară istorică. Mulţumit?

Un gest afirmativ de răspuns din partea vizitatorului curios urni grupul spre încăperea alăturată, unde ghidul îşi reluă prezentarea.

— Ne aflăm în secţiunea principală a complexului medieval. Exponatele acoperă cu aproximaţie perioada dintre secolul XIII și secolul XVIII, moment la care istoricii consideră încheiat, în linii mari, feudalismul românesc. Există, desigur, numeroase ecouri târzii ale evului mediu, dar asta-i altă poveste. Nu vă speriaţi: n-o vom lua deceniu cu deceniu, nici măcar secol cu secol, pentru că, exact cum spunea cineva dintre dumneavoastră, nu facem istorie, ci reţinem şi comentăm curiozităţi ale istoriei.

Să începem de aici, îşi sfârşi ghidul punerea în temă, apropiindu-se de un portret postat lângă o vitrină cu multe înscrisuri, alături de un tabel pe care îl va desluşi pe îndelete ceva mai târziu.

— Vom zăbovi câteva minute la acest exponat. Merită, veţi vedea. Este „episodul Alexandru Lăpuşneanu, domnitor moldav între 1552-1561 şi 1564-1568". Personaj de-a dreptul extraordinar. În primul rând prin vizionarism. Gândiţi-vă: deşi trăia în evul mediu timpuriu, într-o ţărişoară fără viaţă academică şi ştiinţifică, deşi nu era nici politolog, nici sociolog,

deşi a intrat în istorie prin cu totul alte fapte decât preocupările sale teoretice, principele moldav a lăsat omenirii o formulare memorabilă, de la care se revendică întreaga democraţie modernă, bazată pe principiul primatului majorităţii.

Într-o discuţie destul de tensionată între domnitor şi dregătorul său, vornicul Moţoc, un fel de Boc, tot atât de mititel în statură şi fapte, căruia mulţimea revoltată, bulucită la poarta palatului domnesc îi cerea cu vehemenţă capul (citat: „Capul lui Moţoc vrem!"), dregătorul vizat ar fi spus: „Nu-i crede, doamne, sunt nişte proşti!", iar domnitorul ar fi răspuns: „Proşti, dar mulţi!". E clar?

Toate sistemele politice bazate pe principiul „jumătate plus unu" pornesc de la intuiţia Lăpuşneanului, care i-a şi oferit majorităţii revoltate capul sus-numitului Moţoc, în schimbul liniştii personale. Aşadar: obârşia democraţiei moderne se află în gândirea unui voievod moldav din secolul al XVI-lea, nici măcar prea iubitor de carte. Nu vi se pare senzaţional?! Ba chiar unii istorici opinează (probabil hazardat) că preocupările teoretice ale Lăpuşneanului ar fi mers şi mai departe. Interesat de vistierie, finanţe, economie (era totuşi voievod, avea răspundere, adiministra o țară) el ar fi încercat să-şi reprezinte mai practic, mai concret, conţinutul conceptului „cap de locuitor", cu care operează acum în mod curent macroeconomia, statistica economică, sociologia. Asta ar fi dus la celebrul ospăţ la care domnul şi-a descăpăţânat boierii, înălţând vestita piramidă de capete boiereşti. Sacrificiu inutil în planul cunoaşterii ştiinţifice: conceptul presupunea cap de locuitor de cetăţean mediu, nu cu ranguri şi moşii. Deci, din păcate, experiment ratat.

Dar „exponatul Lăpuşneanu" prezintă şi o altă curiozitate: asemănarea uimitoare a voievodului-exponat cu un personaj de prim rang din istoria cea mai contemporană a României.

De fapt, respectivul n-a devenit încă istorie, se tot agită, crezându-se factor al prezentului. Dar ceasul ticăie, mai are puţin... Punctele comune: amândoi-conducători autoritari, discreţionari, despotici, cărora vremile total diferite nu le-au putut şterge asemănările. Amândoi luau în calcul şi mulţimea „prostimii", dar mizau şi pe prostirea mulţimii. Amândoi-alungaţi din scaun (contemporanul, prin vot parlamentar şi popular). Amândoi-reveniţi pe tron cu o cumplită dorinţă de răzbunare. Se spune că, la plecare, Lăpuşneanu ar fi declarat-nu agenţiei Agerpres, că nu exista pe vremea aceea: „Şi de m-oi întoarce, pre mulţi am să popesc". Ceea ce a şi făcut. Amândoi-având pe conştiinţă popirea multor capete, primul prin iatagan, al doilea prin justiţia independentă. Amândoi-încheindu-şi mandatul în blestemele mulţimii. Şi, tot amândoi, sclavii unui singur crez politic: „dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreau". Cu orice preţ!

— Ne puteţi devoala numele personajului contemporan? întrebă un vizitator din grup, după ce căutase cu privirile îndelung, dar inutil, vreun indiciu în vitrina cu înscrisuri.

Ghidul consultă un calendar electronic de buzunar, apoi răspunse:

— Până în decembrie 2014 mai avem... Atunci numele poate fi făcut public. Deocamdată are imunitate. Aveţi puţintică răbdare. Dacă doriţi, atunci vi-l trimit prin e-mail.

Schimbând brusc subiectul, ghidul invită grupul să-l urmeze către o uşă dinspre fundul sălii, explicând:

— Vom face o buclă de traseu, ca să puteţi înţelege mai bine exponatele următoare. Iată, am ajuns, spuse el, deschizând larg uşa în spatele căreia, spre stupoarea vizitatorilor, nu se afla decât un spaţiu ceva mai mare decât o debara, iar în el trona un obiect ciudat, pornit din podea şi sfârşit în tavan: o poartă. Ce-i

drept, din lemn bine lustruit, bine lucrat, dar... o poartă. Atât. Chiar dacă foarte înaltă.

Grupul se buluci în pragul uşii, pentru că înăuntru nu puteau intra decât cel mult patru-cinci persoane. Fiecare încerca să descopere vreun indiciu despre natura, semnificaţia şi rostul obiectului într-un asemenea muzeu. Ghidul îi privi, zâmbind, lăsându-i să iscodească, să se mire, să schimbe păreri, să facă supoziţii, până când cineva se hotărî să pună capăt suspansului:

— Nu înţelegem; explicaţi-ne, vă rugăm.

Ghidul se conformă, cu acelaşi zâmbet al omului care ştia ce are să se întâmple şi constată că faptele, iată, îi confirmă previziunea.

— Ce avem noi aici? O poartă! Una foarte înaltă, după cum vedeţi. Ce semnifică ea? La ce face trimitere? Simplu: la... Înalta Poartă. Unii îi mai zic şi sublima poartă, obiect/concept esenţial şi piază rea în istoria românilor încă de atunci, din feudalismul timpuriu, până în zilele noastre, din păcate. Priviţi cu atenţie inscripţiile de pe exponat: Stambul, Viena, Moscova, Berlin, Washington, Londra, Bruxelles, Strasbourg, ba chiar şi Varşovia, la un moment dat, ca sediu al tratatului. Sunt puncte prin care înalta poartă (concept şi realitate) şi-a parcurs itinerariul secular, atrăgând ca un magnet ticăloşi, javre, vânduţi, mincinoşi ordinari, delatori ahtiaţi de putere şi de funcţii, trădători de ţară şi de neam, cozi de topor, umblători cu pâra, gata la orice pentru o ciozvârtă de ceva, aruncată de înalta poartă în nemărginita ei mărinimie. Spre versiunea ei medieval-turcească alergau candidaţii la tronurile Munteniei şi Moldovei. Înalta oferea firmanul şi primea birul, supralicitat mereu de un alt aspirant la domnie. Tot Înalta asculta pârele boierilor divăniţi şi intrigile odraslelor dezmoştenite. La varianta vieneză a Înaltei se punea de vreun Diktat care să decidă a cui e Transilvania sau, mult înainte de Diktat, cine urcă pe roată,

cine (ce naţie şi ce clasă socială) trebuie să tragă şi să rabde şi cine (ce naţie) trebuie să mânuiască biciul.

A trăit şi Moscova epoca (epocile) ei de glorie în rolul înaltei porţi, varianta ţaristă, varianta cominternistă şi apoi cea internaţionalist-proletară, dar cu suveranitate limitată. La Berlin, înalta poartă hitleristă a ascultat cu luare-aminte ofertele lui Horia Sima şi Antonescu (generalul Ion, ca să fie clar!), le-a cântărit şi a decis: armata unei ţări e mai serioasă, mai sigură decât o bandă de derbedei, deşi nici descreieraţii în cămaşe verde nu sunt de lepădat, s-ar putea să ne prindă bine...

Şi iată că mai târziu, mult mai târziu, înalta poartă s-a modernizat, s-a europenizat, ba chiar s-a şi atlantizat. Pâra ticăloasă şi mincinoasă, cu vechi tradiţii la români, a găsit o uimitoare audienţă: emisari democraţi ai unor ţări democratice, spre care românii au privit şi încă privesc cu speranţă, au decis în locul românilor, dispreţuind legile şi adevărurile evidente despre ce este şi ce nu este constituţional, cine trebuie să conducă sau să plece, lăsându-i mână liberă celui rămas pentru toate blestemățiile.

Da, ştiu. Sună şocant. Pare şi chiar este o ciudăţenie această înaltă poartă contemporană, dar din păcate ea a existat şi există nu numai aici, în debaraua noastră. Să sperăm că şi-a trăit traiul. După cum vedeţi, am şi înghesuit-o în spatele acestei uşi. Poate vom avea norocul, inteligenţa şi tăria s-o aruncăm afară şi din muzeu, şi din realitate. Dar să ne întoarcem la standul nostru.

Grupul se deplasă în tăcere către exponatul la care ghidul îşi întrerupsese firul expunerii pentru a dezvălui vizitatorilor înalta, sublima şi odioasa instituţie itinerantă prin atâtea capitale ale lumii. Acum reluă:

— Aici, lângă portretul Lăpuşneanului, se află un alt exponat care transcende (ca şi poarta, de altfel), epocile şi perioadele

istorice. Tabelul rezumă principalele modalităţi prin care românii şi-au ales conducătorii. Nici că se putea un loc mai potrivit decât alături de părintele involuntar al democraţiei moderne. Este, dacă vreţi, un tabel al evoluţiei sistemului electoral, cum i-am spune noi azi.

Din comuna primitivă nu avem date. Rubrica este goală, după cum vedeţi. Mare pierdere n-ar fi, pentru că, pe vremea aceea, alegeri n-au prea existat. Antichitatea traco-daco-latină aducea noutatea domnitorului din os domnesc. Apar dinastiile ce-şi transmit puterea ca pe o ştafetă. Năvălirile barbare aduc în prim plan figura conducătorului războinic cu cele mai alese calităţi de luptător, strateg şi organizator al rezistenţei în faţa urgiei. Uneori ales de obşte. Evul mediu timpuriu reinstalează dreptul primului născut de parte bărbătească, regulă misogină, dar sănătoasă şi de înţeles pentru acele vremi violente. Curând (iată, tabelul ne arată precis când) apare în sistem Înalta Poartă, despre care tocmai am vorbit. Ea hotărăşte cine urcă pe tron, cine coboră, când şi cum, la început prin ajutor/împrumut acordat candidatului (oaste, bani, relaţii), rambursabil înzecit, în rate anuale. Apoi, în epoca fanariotă, prin metoda aplicată şi azi (în ciuda legislaţiei europene) a atribuirii directe. Sau prin licitaţia cu strigare şoptită şi pusă în plic: cine dă mai mult ia tronsonul de autostradă. Contractul de management, cum i-am spune azi, se făcea pe o perioadă nedeterminată, dar practic foarte scurtă. Întotdeauna se găsea unul care să dea mai mult. Anunţul de sfârşit al mandatului se trimitea domnitorului în funcţie, fără preaviz, sub forma unui şnur de mătase neagră, suficient de gros cât să ţină un corp omenesc chiar şi supraponderal. Şi era înmânat de un mesager plus câţiva gealaţi cu iatagane foarte ascuţite. Nu exista cale de recurs la decizie şi nu se acordau plăţi compensatorii la debarcare, indiferent de vechime, gradaţie sau

merite profesionale. Interesant sistem, nu-i aşa? Iată, v-am mai oferit o veritabilă curiozitate.

După un timp s-a revenit la sistemul cu domn pământean, nefanariot în acte, ales de Divanul ţării. Oricum, un câştig. Din această etapă, muzeul nostru a ales cel mai interesant moment, o altă curiozitate a istoriei noastre. Veţi vedea cum poate un popor mic dar isteţ să-şi împlinească o năzuinţă pe cât de străveche, pe atât de legitimă, păcălind ţări mari, puternice, foste sau viitoare înalte porţi. Priviţi exponatul: momentul 1859.

Deci: existau aici două principate, ambele cu locuitori de acelaşi neam, cu aceeaşi limbă, cu aceiaşi strămoşi, cu fiinţă naţională comună, dar care, prin jocurile şi vicisitudinile istoriei, se aflau despărţite. La un moment dat, românii de pe ambele maluri ale Milcovului, râul frontieră, înţelegând că unirea face puterea, că „unde-i unul nu-i putere la nevoi şi la durere/ unde-s doi puterea creşte şi duşmanul nu sporeşte”-cum spune poetul-au hotărât să se unească. „Porţile” au strâmbat din nas. Nu le trebuia un stat puternic aici, la gurile Dunării. Şi, socoteau ele, sunt mai bune două biruri decât unul singur. Nici multor boieri nu le pica bine unirea; cu cât mai slab statul, cu atât mai puternic baronul local, adevăr valabil şi azi. Ce era de făcut? Simplu: dacă nu se poate face unirea de drept, hai s-o facem de fapt! Sub presiunea târgoveţilor, ieşiţi nu în Piaţa Universităţii, ci în Dealul Mitropoliei, divanele din cele două ţărişoare au ales acelaşi domnitor: Cuza Vodă. Şi cu asta, basta! Din două ţărişoare s-a născut o ţară. Nimeni n-a mai zis nimic, nici măcar Curtea Constituţională, specialistă în înscăunări şi descăunări de pe tron. Ingenioasă demonstraţie de inteligenţă politică, nu-i aşa? Ca-n reclama pentru Adidas Torsion: dacă vrei, poţi!

Lucrurile au evoluat. Cuza a fost demis (la ceas de noapte, fără mascaţi), pe tron a fost adus un reprezentant al Casei de

Hohenzollern-Sigmaringen şi, până la urmă, alegerea s-a dovedit inspirată: primul domnitor de import nefanariot (să mai zică cineva că n-avem nemţi!) a condus ţara spre Independenţă, iar apoi către Marea Unire, aceasta din urmă producând una dintre marile curiozităţi istorice: deşi venit din Germania, regele a fost de acord să intre în marele război (1916) împotriva Germaniei, pentru a înfăptui întregirea ţării. Pohta ce-o pohtise-şi chiar o realizase vremelnic-Mihai Viteazul ţinând în mână sceptrul cu trei peceţi: a Munteniei, a Moldovei şi a Transilvaniei.

Mă veţi întreba din nou: şi ciudăţenia? Care-i ciudăţenia în toată avalanşa asta de evenimente? Iat-o: pentru prima oară, şi să sperăm că nu pentru ultima, clasa politică românească a contrazis prin fapte cronicarul care se plângea resemnat: „nu sunt vremile sub om, ci bietul om sub vremi” . Exact ce spuneam! Când „bietul” om vrea, el se scutură de acest adjectiv al umilinţei şi se ridică deasupra vremilor. Cu o condiţie: politicianistul să devină politician, acesta-om politic, iar omul politic-bărbat de stat (doamnelor, scuzaţi formularea misogină!). Când se petrece minunea asta, atunci... chiar şi Înalta Poartă nu mai e atât de înaltă: încape într-o debara de muzeu şi apoi chiar într-un tomberon de gunoi.

După război, doamnelor şi domnilor, intră în arenă electoratul, în sensul modern al termenului. Apar alegerile, cu celebrele campanii electorale, cu pleac-ai noştri, vin ai noştri (nu sună aproape identic cu medievalul: regele a murit, trăiască regele?), cu ciomăgarii profesioniști transpartinici care aşteptau scrutinul ca pe o mană cerească, să mai scoată un ban, cu observatori „neutri” trimişi în secţiile de votare să însemne cu creta pe spinare cojoacele votanţilor opozanţi, ca să ştie bătăuşii pe cine să altoiască la ieşire, cu caţavencii care strigă „Protestez! E neconstituţional!” şi cu pristandacii care răspund,

asmuţindu-şi gealaţii; „Curat neconstituţional, da' umflă-l!". Vremuri frământate, dar frumoase, cu obiceiuri pitoreşti; să vă spună Coana Zoiţica sau Ziţa sau Titircă Inimă Rea... Iată, s-au păstrat până în zilele noastre câteva bâte. Nu, nu sunt pentru baseball, cum folosesc astăzi interlopii, sunt instrumente electorale celebre în epocă. Priviţi-le...

Aşa a început istoria modernă a scrutinelor electorale, evoluată în etape. Prima, cea interbelică, a aparţinut persuasiunii, fie ea oratorică, demagogică, mercantilă (pomeni electorale) sau contondentă. A doua etapă, lansată în 1945, la alegerile cu „votaţi soarele" şi rămâneţi cu ochii-n soare, a fost o strălucită confirmare a tezei staliniste: nu contează cine şi cum votează, contează cine numără voturile. A treia etapă, cea din zilele noastre, a ridicat teoria şi mai ales practica pe o treaptă net superioară: nu contează nici cine, câţi şi cum votează, nici cine numără voturile; contează numai supervizorul, forţa care validează sau invalidează votul, puterea internă, externă sau combinată, dar musai „înaltă" (Poartă, Curte etc.). Din această a treia etapă ar mai fi de reţinut o ciudăţenie, înregistrată la Paris: un record mondial de viteză. Într-un singur centru de votare, la fiecare trei secunde, timp de 12 ore încontinuu, a intrat în urnă un vot. Şi mai straniu este că viteza asta ameţitoare, repetată în alte câteva oraşe străine, a permis unui ins să ajungă preşedintele ţării. Practic, s-a tras cu mitraliera votului foc automat spre urnă, de unde şi declaraţia finală a câştigătorului: „I-am ciuruit!". Muzeul nostru a încercat să obţină cronometrul cu care s-au măsurat (în minute şi secunde) cele 12 ore deschise votului, dar ambasada noastră din oraşul-lumină nu mai păstrează obiectul. Se pare că el a fost vândut pe o sumă exorbitant unui excentric miliardar american, colecţionar de

obiecte cu puteri miraculoase. Ambasadorul din acea vreme la Paris, domnul Teodor Baconschi-fiul celebrului bard al ascuţirii luptei de clasă despre care, doamnelor şi domnilor, vom vorbi ceva mai târziu —, n-a vrut să ne spună cine s-a pricopsit cu banii.

Avem totuşi ceva de maximă ciudăţenie dintr-un foarte recent scrutin electoral. Iată o capotă de autoturism, o biblie, fotografia unui procuror şi încă alte două fotografii, cu doi ţărani. Unul care jură cu mâna pe biblia aşezată pe capotă, iar celălalt refuzând să jure. Ţăranul cârcotaş îi spunea omului legii că nu e constituţional, dar omului legii puţin îi pasă. El nu venise acolo să aplice legea, ci să execute ordinul. Probabil că acest exponat va face înconjurul lumii şi va intra în cartea cu recorduri de ciudăţenii electorale de pretutindeni şi din toate timpurile.

Aţi obosit? îşi sondă ghidul ascultătorii. Răspunsul lor categoric (nu, n-am obosit, e chiar interesant!) dădu curaj ghidului.

— Atunci... mergem mai departe. Sper că n-aţi uitat: ne aflăm încă în plin ev mediu, încărcat de cruzime, de violenţă, presărat cu trădări, silnicie, fanatisme, obscurantism... Ei bine, organizatorii muzeului au simţit nevoia să prezinte publicului şi „curiozităţile” luminoase ale timpului, devenite curiozităţi tocmai prin contrast cu epoca. Iată, de pildă, „momentul Dimitrie Cantemir”. Superb moment! Priviţi-i portretul, alături de lista lucrărilor sale şi de câteva coperţi: Descriptio Moldaviae...

Savant, cărturar, analist politic, umanist, gânditor care şi-a depăşit veacul prin erudiţie şi viziune, un adevărat Leibnitz al românilor, cum l-a caracterizat un mare istoric german... Curiozitatea? Dar, doamnelor şi domnilor, Cantemir era domnitor!!! Câţi conducători de ţări, mari sau mici, se pot lăuda

cu un asemenea statut? E o mândrie a noastră, a românilor, menită să confirme o altă zicere cronicărească: „Nasc şi la Moldova oameni!” Şi, vă rog să mă credeţi, chiar dacă unul dintre cei mai vestiţi cronicari se numea Ureche (Grigore), ei nu-şi scriau textele... plecând urechea la zvonuri, sau după ureche, ca lăutarii.

Priviţi un alt moment la fel de discordant cu dominanta epocii trădărilor, a închinărilor ticăloase la porţi înalte, a lepădărilor de credinţă şi neam: Constantin Brâncoveanu. Nu s-a dezis de credinţă nici sub securea călăului, jertfindu-şi viaţa, a lui şi a coconilor, pentru a ne transmite peste veacuri un tulburător model de om şi conducător de stat. Jertfa Brâncoveanului a apărut, încă de pe atunci, o ciudăţenie pentru cei dedulciţi la trădare; ticăloşii de azi îl consideră de-a dreptul un atac periculos la adresa „libertăţii” de a sări din barcă în barcă.

Iată un al treilea portret din seria mesajelor peste timp: Vlad Ţepeş. Da, Ţepeş! Sorgintea vie a mitului Dracula, dar-după istoricii serioşi, nu scenarişti hollywoodieni-domnul care s-a ridicat împotriva puterii otomane, iar în ţara sa-împotriva hoţiei, a jafului, a nesiguranţei caravanelor negustoreşti, a lăcomiei boierilor, laşităţii luptătorilor săi (recompensându-i pe cei cu răni pe piept, dar pedepsindu-i aspru pe cei cu răni pe spate). Pedepsele i-au fost cumplite, într-adevăr. Ţepele, celebrele ţepe de la care i se trage numele, nu constituie cea mai recomandabilă metodă punitivă. Dar şi în medicina modernă, când rana de la picior ameninţă cu cangrena şi cu decesul pacientului, se trece la amputare. Nici descăpăţânarea câtorva zeci de boieri nărăviţi în rele n-a fost concordantă cu normele Uniunii Europene care exclud pedeapsa cu moartea, dar domnitorul anilor aceia putea să parieze că America anilor 2014, nava amiral a democraţiei mondiale, nu va renunţa la pedeapsa capitală, folosind, ce-i drept, execuţii ceva mai evoluate,

în pas cu dezvoltarea tehnologiilor moderne. Şi... ce să vezi? Fără să vină un CSAT care să indice pericolele grave la adresa siguranţei naţionale, (de exemplu: presa!), fără un DNA vânător vajnic de corupţi, găsiți mai ales în tabăra adversarilor politici și devoalați la 8-9 ani după comiterea presupuselor ilegalități, Vlad Dracul a reuşit un miracol: la fântâna publică din Târgoviște, cetatea lui de scaun, a pus o cană din aur, cu care trecătorii să-și potolească setea, iar cana-giuvaier a rămas acolo, folosită, dar... nesustrasă. Nimeni n-a îndrăznit s-o fure!

Un vizitator se desprinse din grup şi ceru o precizare:

— Să înţelegem din spusele dumneavoastră că tragerea în ţeapă n-ar trebui dezavuată, ba chiar o recomandaţi?

Ghidul răspunse amuzat:

— Nu, domnule dragă, nici vorbă! N-am afirmat aşa ceva. Pur şi simplu îmi exprimam regretul că „spaima de ţeapă" n-a dăinuit până în zilele noastre, ca să ne ferească de ţepele şacalilor tranziţiei româneşti. Dar despre asta vom vorbi pe îndelete în alt salon.

Acum... să ne despărţim de „exponatul Vlad Ţepeş", nu înainte de a privi cu atenţie această fotografie: Cetatea Poenari, cocoţată pe o culme de munte. Ea a fost construită de boierii mai tineri, în putere, nedescăpăţânaţi la ospăţul-execuţie. Boierii au cărat cu spinarea pietrele și materialele de construcţie până sus, pe creastă, cât timp s-a înălţat edificiul. Se spune că este singura probă materială a capacităţii boierilor autohtoni de a construi ceva cu mâinile lor, de a pune umărul la propriu, ba chiar şi spinarea. Personal, cred că afirmaţia este doar parţial corectă. Ne vom mai întâlni în expoziţie cu multe figuri de boieri mari constructori. Chiar și de ţară.

... Un alt exponat. Avem aici-priviţi-l!-un arc şi o săgeată. Se pare că l-ar fi folosit Ştefan cel Mare și Sfânt cu ocazia...

sau mai bine zis în locul unui studiu de fezabilitate care includea şi avizul de mediu, şi aprobarea de la cadastru, şi multe alte aprobări şi avize care azi, de pildă, după ce au fost obţinute cu bani mulţi, permit şi chiar impun demolarea unui imens bloc din Capitală (19 etaje!) după ce de-abia fusese terminat.

Observând privirile uimite ale vizitatorilor, ghidul zâmbi, amuzat și satisfăcut.

— În sfârşit, am reușit să vă minunez de-a binelea cu istorioarele mele! Da, doamnelor şi domnilor, asta a izbutit voievodul. Cum? Iată: înaintea unei bătălii cu turcii (a purtat 47 de războaie) Ştefan s-a jurat că, de va învinge, va înălţa o mănăstire drept mulţumire către Dumnezeu. A luptat, a învins şi a poruncit să se înalţe lăcaşul sfânt.

— „Îl ridicăm, Doamne, dar... unde? Că trebuie aşezat astfel încât...", i-au răspuns sfetnicii, înşirându-i o puzderie de condiţii necesare pentru amplasament. Ştefan, ocupat foarte cu buna guvernare (el chiar a făcut-o) şi cu victoriile militare (o mulţime, dar nu prin Afganistan), n-avea timp de palavre. Parlamentarismul modern nu se inventase încă. Pe atunic Cațavencu nu se născuse. A luat arcul, a pus săgeata, l-a încordat, a slobozit proiectilul medieval şi a poruncit:-„Urmăriţi zborul săgeţii, găsiţi-o, şi unde s-a înfipt în pământ, acolo să fie mănăstirea. Cu altarul spre soare-răsare." Simplu, fără scrisoare de intenţie, anteproiect, studiu de fezabilitate, proiect, proiect de execuţie, licitaţie de atribuire, negocieri, deviz, majorări ulterioare de deviz, procese pentru expropieri şi despăgubiri, tăieri de panglici... Nici măcar consultanţă de specialitate sau audit intern şi extern. Uite-aşa, pur şi simplu. Dar... ştiţi care-i culmea culmilor sau curiozitatea curiozităţilor? N-o să bănuiţi. Ei bine, din tot acel dezarmant vid legislativ, din toată acea

simplitate primitivă, din toată modestia umilă a constructorilor şi a pictorilor care se sfiau chiar şi să-şi scrijelească numele undeva, pe un colţ de perete, ţâşneşte o bijuterie de mănăstire, atât de frumoasă şi atât de trainică, încât şi astăzi, după secole, vin oameni de pretutindeni să o admire, să se închine la sfântul altar şi să se crucească de ce minuni poate face omul necovârşit de legi stufoase şi confuze, numai bune de ocolit sau încălcat, şi nejefuit de firme comercial-partinice care, la o adică, pot lucra şi transpartinic...

Sper că v-am furnizat o curiozitate autentică, nu-i aşa? Dar să mergem mai departe. În această vitrină sunt adunate câteva nume de localităţi, şi în dreptul fiecăreia,-o dată, un an. În acele locuri şi în acei ani s-a produs, repetat, una dintre marile ciudăţenii ale istoriei militare din Evul mediu european: răsturnarea carului mare de către buturuga mică. Ştiu: legenda spune că David, creditat în faţa lui Goliat cu tot atâtea şanse ca Săgeata Năvodari într-un meci cu Real Madrid, l-ar fi doborât pe uriaş. Dar noi vorbim despre istorie. Chiar şi celebra luptă de la Termopile, unde sutele de greci au stăvilit puhoiul lui Darius, a căpătat aură de legendă. Aici însă, acest modest stand conţine documente indubitabile despre mari armate, conduse de căpetenii trufaşe, puse pe cuceriri, care au capotat jalnic în faţa valahilor şi moldovenilor unui Mircea, Ştefan, Ţepeş, Mihai. Să citim localităţile: Rovine, Posada, Călugăreni, Vaslui, Codrii Cosminului, Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz... Raportul de forţe, spun documentele, era uneori 1/10 sau chiar şi mai dezechilibrat, iar despre tehnica de luptă... ce să mai vorbim? Şi-atunci cum se explică ciudăţenia victoriilor zdrobitoare? Vedeţi, în zilele noastre mulţi inşi, chiar istorici, au devenit foarte reticenţi în a folosi termeni pe care-i consideră vorbe mari. Dar, fără ei, vom înţelege cu greu fenomenul. Cam cum sună termenii deveniţi

jenanţi? Păi... vitejie, patriotism, sacrificiu, jertfă, dragoste de neam, dragoste de glie, iubirea de credinţa în care te-ai născut, mândrie naţională, curaj, sete de libertate, onoare, demnitate etc. etc. etc. Mihai Eminescu a înţeles ca nimeni altul diferenţa fundamentală dintre vorbe mari şi vorbe goale, de aceea nu s-a sfiit să fie genial scriind: „N-avem oşti, dară iubirea de moşie e un zid”, încrustând versul său în cartea de aur a literaturii dar şi a conştiinţei naţionale. Şi tot el ne dă una dintre cheile înţelegerii miraculosului fenomen. Spune poetul: „Şi de-aceea tot ce mişcă-n ţara asta, râul, ramul/Mi-e prieten numai mie, iară ţie duşman este”. E doar metaforă? Nu. La Rovine a fost geana codrului care a ascuns călăreţii lui Mircea. La Călugăreni-mlaştina din care Sinan Paşa nu şi-a mai scos nici ienicerii, nici spaimele. La Posada-strâmtoarea trecătorii în care Carol Robert a intrat ca într-o cursă de șoareci. La Podul Înalt-Vaslui, o configuraţie a terenului aleasă de geniul militar al lui Ștefan etc. etc. etc. Până şi „episodul Mărăşeşti”, pagină glorioasă din istoria armatei române, are legătură cu glia: ostaşilor din tranşee li s-a promis pământ dacă vor da peste cap tăvălugul lui Mackensen. Şi ţăranii au luptat, au învins şi s-au întors în satele lor unde, într-adevăr, îi aştepta reforma agrară. Pământ! Vedeţi? Toate ciudăţeniile, chiar şi miracolele, au o explicaţie.

Ar mai rămâne de lămurit ceva. Alte grupuri pe care le-am condus prin muzeu m-au întrebat, cu bună sau mai puţin bună credinţă: dacă românii au fost atât de viteji, dacă au învins în atâtea bătălii, de ce au plătit totuși atâta amar de vreme tribut la turci, la imperiali şi la atâţia alţi jecmănitori? Simplu: pentru că nu se poate trăi sute de ani, tot timpul, cu arma în mână, luptându-te zi de zi cu toţi coloșii politici şi militari ai timpului. Nimeni, niciun alt popor n-ar fi putut-o face. Este destinul nedrept al ţărilor mici. Judecând drept, ne-am luptat tot timpul

chiar şi fără arme, pe multe alte fronturi: să supravieţuim, să ne păstrăm fiinţa, graiul, credinţa, hotarele, să avem domn pământean, să ne proclamăm latinitatea, să putem folosi alfabetul latin, să urcăm limba română pe scena teatrului, acolo unde, până la 1816, se auzeau doar alte limbi, să... să... să... Oare englezii au avut de luptat, la ei acasă, pentru dreptul de a vorbi şi scrie englezeşte? Sau francezii, franţuzeşte? Istoria zice că nu. De fapt, e un miracol că n-am obosit de-atâta luptă.

După ultimele cuvinte, ghidul răsuflă adânc, parcă eliberat de o greutate, apoi se adresă grupului:

— Vă propun o pauză. Ce ziceţi, n-ar prinde bine o cafeluţă?

Sunteţi invitaţii mei!

La exclamaţiile de surpriză (plăcută, evident), ghidul completă:

— Vă miră invitaţia la o cafea, aici, într-un muzeu prin care se perindă mii de oameni? Dar, dragii mei oaspeţi, se pare că i-aţi uitat titulatura: este Muzeul Ciudăţeniilor Carpato-Danubiano-Pontice, instituţie molipsită de vestita ospitalitate românească. Să ne grăbim până nu se răceşte cafeaua!

Grupul porni în pas vioi. Atât de vioi, încât mai-mai să crezi că licoarea neagră şi aburindă îşi face miraculosul efect chiar înainte de a fi sorbită.

După popas, la capătul scărilor, ajunşi pe platforma etajului întâi, vizitatorii se opriră, aşteptându-şi ghidul, rămas câţiva paşi în urmă, într-o discuţie cu un francez. Sesizând întârzierea, ciceronele se grăbi, reluându-şi locul de antemergător, dar, spre surprinderea generală, în loc să deschidă uşa etajului, îşi invită grupul să continue ascensiunea pe scări, către etajul următor.

— De ce? întrebă o profesoară de istorie.

— Pentru că, din păcate, standurile acestui etaj sunt închise cel puţin încă două luni. Am primit date noi, vom avea şi

exponate noi, iar la câteva dintre panourile existente sunt necesare actualizări. Chiar şi spaţiul expoziţional propriu-zis se modernizează. Meşterii s-au şi apucat de lucru.

Într-adevăr, din spatele uşii, bocănituri de ciocan şi zgomote înfundate trădau o activitate intensă.

— Vă promit că la prima călătorie a dumneavoastră în Bucureşti, etajul vă va primi cu braţele deschise, iar eu... cu toată bucurie de a vă fi din nou ghid.

— Spuneţi-ne măcar ce am pierdut azi, insistă profesoara de istorie, răsfoind un pliant în care, probabil, fusese pregătită să bifeze standurile cu pricina, ratate azi.

— Asta e simplu. O fac cu plăcere, dar şi cu regretul că, deocamdată, sunt nevoit să privez de vizitarea acestor standuri tocmai grupul meu preferat.

Deci: am fi început cu „momentul Tudor Vladimirescu”; prin el, continuam şirul trădărilor care ne-au răpus câteva dintre cele mai reprezentative figuri ale istoriei noastre, începând chiar cu Burebista. Ne apropiem, astfel, de sfârşitul intervenţiei iataganelor turceşti în treburilor Principatelor.

Urma să trecem la anul revoluţionar 1848 şi la evenimentele care au ctitorit statul român modern: Unirea din 1859 (sau cum își pot face dreptate două state mici, păcălind atâtea state mari!), apoi povestea plină de învăţăminte a lui Cuza-Vodă. Ar fi urmat cucerirea independenţei de stat, apoi standul consacrat dinastiei regale, apoi intrarea României în primul război mondial, condusă de un rege neamţ, împotriva nemţilor, apoi Marea Unire de la 1918, apoi România interbelică, plină de atâtea ciudăţenii, povestea formării capitalismului românesc în condiţiile satelor rămase încă în feudalism, apoi istoria primului asalt al capitalului străin, apoi războiul. Ne-am fi oprit îndelung la pactul Ribbentrop-Molotov, la soarta României prinsă ca

într-un cleşte, şi de la Est, şi de la Vest, între Hitler şi Stalin. Am fi vorbit despre destinul tragic al unui ostaş integru, care n-a ştiut să fie şi om politic vizionar: Ion Antonescu. Am fi parcurs împreună frământările politice şi sociale din deceniile 3, 4 şi 5, apariţia mişcării socialiste, şi ne-am fi oprit la... 23 august 1944, adică exact standul care ne aşteaptă un etaj mai sus. Acolo vom pătrunde, doamnelor şi domnilor, în etajul comunismului. Vă propun, deci, să urcăm scările spre comunism. Nu „spre comunism în zbor", cum spunea Ceușescu într-unul din interminabilele sale rapoarte, ci... pe scări, treaptă cu treaptă, pentru că noi nu suntem genii politice. Vă rog să mă urmaţi.

Şi grupul se urni, pășind spre comunism; la figurat, desigur.

ETAJUL COMUNISMULUI
23 AUGUST 1944

Cu un gest larg al mâinii, parcă dorind să cuprindă cel mai întins complex de încăperi vizitat până în acel moment, ghidul îşi începu prezentarea:

— Pregătiţi-vă, doamnelor şi domnilor, pentru un adevărat „tur de forţă". Sper să-i faceţi faţă; noi i-am rezistat 45 de ani!

Ne aflăm la etajul consacrat „aventurii comuniste" a poporului român. Este etaj, nu salon, datorită bogăţiei de exponate. Am avut atâtea, încât am fi putut umple cu ele tot muzeul. Şi apoi... termenul salon n-ar fi rimat deloc cu spiritul epocii evocate; când îl rosteşti, te duci cu gândul la medii nobiliare sau la opulenţa înalt-burgheză, la cercuri literar-artistice elitiste, oploșite pe lângă vreun palat plin de crinoline şi malacovuri purtate de ducese, contese, prinţese sau marchize ce se înconjurau cu artiști rafinaţi, interpreţi renumiţi, condeie şi spirite sclipitoare... „Salon"

şi „morala proletară”, alăturate, „sună ca dracu”, vorba unui personaj dacă nu celebru, măcar foarte cunoscut şi în comunism, şi în tranziţie. De fapt, ce ne oferă etajul?

Primul exponat-iată-l! O fotografie imensă, emblematică: tancuri în plin marş. Parcă îţi bubuie în urechi huruitul şenilelor. Sunt tancurile sovietice care ne aduc libertatea. La defilările de 7 noiembrie (ziua revoluţiei din octombrie!) se scanda cu sârg: „Stalin și poporul rus/libertate ne-au adus”. Fotoreporterul a surprins exact clipa; libertatea înaintând impetuos pe şenile. De ce vine ea cu tancul? Așa erau vremile, alte vehicule nu prea circulau, era mai sigur să se deplaseze cu mastodonţii de oţel gata să strivească tot ce li se opune şi să tragă în orice mişcă sau suflă.

De altfel, chiar sub fotografie este expusă macheta cumplitului blindat; ne vom apleca imediat asupra lui, pentru că merită; deocamdată să revenim la fotografie.

Priviţi cu atenţie: pe tancuri şi pe lângă ele se văd oameni. Sunt ostaşi ai Armatei Roşii, cu nelipsitul kalaşnicov la piept şi cu câte 4-5 ceasuri la încheieturile mâinilor-captură de război. Dacă priviţi şi mai atent, veţi distinge printre ei şi civili. Vin de la Moscova, şcoliţi în patria socialismului victorios. Nu sunt mulţi, dar-după figură-par foarte hotărâţi, gata la orice: ei sunt părinţii şi bunicii multor odrasle care astăzi se numără printre campionii democraţiei româneşti, luptători vajnici pentru demascarea și condamnarea comunismului, promotori ai europenismului, atlantismului și valorilor occidentale. Din tanc, au sărit în Merceds, Volvo şi BMW.

Să fie vorba despre o simplă defecţiune a busolei după care s-au condus în viaţă? „Estul” şi „Vestul” şi-or fi schimbat între ele poziţiile, pe cadranul sculei magnetice? Posibil. Cert este că ei, cei din fotografie, şi alţii care n-au încăput în poză, vor conduce ţara ani mulţi. Pentru ei se vor elibera-prin evacuarea proprietarilor-

vilele spaţioase în care noii veniţi se vor instala cu aceeaşi grabă şi lipsă de complexe cu care vor ocupa înaltele dregătorii ale statului. Acolo, în Nordul răcoros şi înverzit al Capitalei, li se vor naşte odraslele, ursite să nu părăsească niciodată poziţiile cucerite, să le apere cu ghearele şi cu dinţii, ceea ce au şi făcut. Dar vă vorbeam despre tancul sovietic: iată-l expus aici, sub instantaneul fotografic surprins în epocă.

Grupul se strânse jur-împrejurul piedestalului pe care trona macheta impresionantă a unui tanc. Chiar şi miniatura îţi dădea fiori.

— Să nu vă mire prezenţa acestui exponat în muzeul nostru, spuse ghidul; el nu este nici construit, nici folosit de români, dar şenilele sale au lăsat urme atât de adânci în pământul carpato-danubiano-pontic şi în istoria noastră, încât ideea se susţine, veţi vedea.

Acest tanc a câştigat celebra bătălie de la Kursk, cea mai cumplită ciocnire de blindate din istoria războaielor omenirii, zdrobind panzerele lui Hitler şi pecetluind soarta războiului aproape cât victoria de la Stalingrad sau cât apariţia distrugătoarei Katiuşa în arsenalul de luptă al ruşilor. De-acolo şi-a pornit el marşul triumfal spre Berlin, scăpând Europa de „ciuma brună" a nazismului. O asemenea faptă merită recunoştinţă. Dar, pe drum, tanchiştii au întâlnit şi admirat câteva oraşe atât de frumoase, încât... parcă se mai cereau vizitate cândva, după ce vâlvătaia războiului se va fi stins. Şi au revenit, tot cu tancurile, la Budapesta în 1956 şi la Praga în 1968.

Mi-aduc aminte că, după „episodul praghez", în tot spaţiul „lagărului socialist" (ce denumire sinistru de adevărată!) circula un banc. Se spune că „Inturist", agenţia naţională de turism din URSS (un fel de ONT sovietic) a lansat un concurs de sloganuri publicitare pentru a reînvia apetitul vizitatorilor europeni pentru frumuseţile Rusiei sovietice. Câştigător a fost românul

Bulă (cine altul?!), cu următoarea propunere-slogan: „Grăbiţi-vă să vizitaţi Uniunea Sovietică, pînă nu vă vizitează ea!”. Dar să revenim la ale noastre...

Tancul: prieten? duşman? pericol? scut? semn al răului? semn al speranţei? Ce aduce el: libertate? dictat? O simplă siglă pictată pe blindaj-zvastică, stea roşie sau oricare alta-să fie suficientă pentru a-i preciza rolul în viaţa popoarelor? Iată întrebări la care merită să meditaţi.

La noi, odată cu tancul au pătruns rafalele crivăţului răsăritean. Un lider sovietic opina că fiecare ţară socialistă ar trebui să aibă „Siberia ei”; dacă n-o are, să şi-o creeze. Preluând sugestia- directivă, liderii comunişti români (mai exact-trăitori în România, pentru că români nu prea erau) au decretat Bărăganul drept Siberia României pentru chiaburi, saşii din Banat, dubioşi şi „nesupuşi”. Priviţi fotografiile bordeielor săpate în pământul îngheţat chiar de „noii locatari” ai locurilor pustii... Aici, aceste texte olografe povestesc suferinţele deportaţilor peste noapte; aceste cărţi amănunţesc descrierile, le plasează în context, oferă fotografiile „pionierilor estului” şi ale urmaşilor... Interesant, nu?

Dar n-a fost suficient. Dinspre patria de origine a kalaşnicovului a venit directiva încarcerării elitelor; închisorile sunt mai sigure, mai drastice decât viscolele Bărăganului, în ele se supravieţuieşte mai greu, ori tocmai asta era ideea... Priviţi fotografiile cu închisori, sunt edificatoare; unele-primite moştenire de la vechea Siguranţă a statului burghezo-moşieresc; altele-creaţii ale noii democraţii născânde. La vremuri noi-închisori noi!

Să mergem mai departe...

— O clipă, dacă-mi permiteţi, interveni o domnişoară drăguţă-foc. Acele sugestii, sau directive-cum le numiţi dumneavoastră... erau obligatorii? Cine şi ce-i obliga pe români să li se supună?

Ghidul zâmbi din nou, apoi răspunse, în timp ce arătătorul mâinii stângi se îndreptă acuzator spre exponatul de pe piedestal, prezentat anterior:

— Păi... tocmai vă vorbeam despre tanc, mai exact-tancul sovietic. El se afla în România, cu echipaj cu tot, gata să dea o mână tovărășească de ajutor dacă lucrurile nu merg „ca unse”; înţelegeţi? Şeful suprem al tancurilor, al Armatei Roșii şi al întregului popor sovietic (foarte mare, pentru că e... mai multe) avea un principiu, formulat cât se poate de explicit în scrierile sale: „Dacă nu ştii, te învăţăm; dacă nu poţi, te ajutăm; dacă nu vrei, te obligăm!” Clar? În acest complex proces pedagogic, gândit în trepte, tancul reprezenta un argument extrem de convingător. Și ca să fie mai clar, pe plan intern, regimul s-a numit „dictatura proletariatului”, în perfectă consonanţă cu argumentul blindat. Dar proletariatul era prea numeros și prea dispersat în teritoriu ca să poată dicta efectiv, așa că, în numele proletariatului, executa operaţiunea un grup restrâns, dar strâns legat de filozofia şi metafizica tancului. Iată cum arăta grupul.

Într-adevăr, o imensă fotografie de grup, însoţită de portretele- medalion ale mandatarilor dictaturii proletariatului (câţiva-proaspăt sosiţi de la Moscova) oferea vizitatorilor imaginea „nucleului dur” cu care noua Putere pornea la comunizarea României; instalarea efectivă şi definitivă (dar oare există ceva definitiv pe lumea asta?) va mai dura 3-4 ani, însă totul a început atunci, la 23 august, când tancurile...

— Scuzaţi întreruperea, se auzi o voce din grup. Să înţelegem că în ţara dumneavoastră nu existaseră comuniști până-n vara lui ‘44? Că n-aţi avut o mişcare muncitorească, o ideologie de stânga sau de extremă stângă, animată de lideri importanţi?

— Întrebarea dumneavoastră anticipează exact conţinutul tematic al exponatelor din încăperea alăturată. Urmaţi-mă, vă rog...

Şi ghidul porni spre salonul vecin, însoţit de vizitatorii grupului. Odată ajunşi, îşi reluă prezentarea:

— Organizatorii muzeului au intuit că, la auzul afirmaţiei „atunci, în august 1944 a început totul”, vizitatorii se vor întreba: dar înainte? Ce-a fost înainte? Chiar nimic nu anunţase existenţa unor forţe care doresc şi chiar acţionează pentru schimbarea regimului politic în România?

Ei bine, exponatele spre care priviţi constituie răspunsul. Da, au existat asemenea forţe; forţe-poate prea mult spus, dacă e să dăm crezare cifrelor-şi n-avem niciun motiv să nu o facem. Dar... s-o luăm metodic.

Iată fotografii şi documente de la primele manifestări ale muncitorimii din ultimele decenii ale secolului XIX. Iată şi primele gazete socialiste. Vorbeaţi de lideri. Da, au existat, priviţi-i: soţii Ion şi Sofia Nădejde, Dobrogeanu-Gherea şi alţi câţiva, ilustrând „perioada romantică” a mişcării, apoi-odată cu radicalizarea politico-ideologică-I. C. Frimu, Ştefan Gheorghiu... Aici-la mitinguri muncitoreşti; aici-la serbările câmpeneşti şi la „ieşirile la iarbă verde” cu ocazia sărbătorii de 1 Mai; aici-la primele greve... Priviţi, marcat în mod special, grupajul consacrat anului 1921, când ia fiinţă Partidul Comunist Român. Acesta-priviţi-l!-este peretele cu manifestările majore ale PCR pe scena politică şi socială: greva minerilor-Lupeni ‘29, Griviţa-1933, scoaterea comuniştilor în afara legii, ca urmare a faptului că PCR a susţinut teza Cominternului stalinist potrivit căreia România acelor ani ar fi... stat imperialist, acaparator de teritorii ce nu i-au aparţinut niciodată.

Grupul făcu „turul salonului” oprindu-se în fața fiecărui exponat, fiecărei vitrine, fiecărui grupaj cu fotografii şi cu pagini întregi din ziarele vremii, consacrate evenimentelor şi proceselor răsunătoare care le-au urmat. La capătul itinerariului ticsit de informaţii, vizitatorii se reuniră în jurul ghidului, ascultându-i concluziile.

— Da, august 1944 a avut un preludiu. Existau germenii virajului violent spre aripa extremă a stângii politice, dar... atenţie: reiau, fără să retractez nicio virgulă din afirmaţia „atunci a început totul”. De ce?

Pentru că România anului 1944 nu era Rusia anului 1917, PCR nu era Partidul Bolşevic, Gheorghiu-Dej nu era Lenin şi nimeni din cei de lângă el „nu avea stofă” de Stalin. Comuniştii români nu instalaseră pe mioritica noastră Dâmboviţă vreun crucişător Aurora, cu ţevile tunurilor îndreptate spre Palatul regal sau spre sediul Guvernului, de pe care să declanşeze atacul decisiv pentru cucerirea Puterii. Dar-mai ales-armata română nu era strânsura de foşti militari ai Rusiei ţariste care nu izbutise să apere nici Palatul de iarnă, ci forţa ce-şi va dovedi capacitatea, determinarea şi patriotismul pe frontul de vest. Niciodată armata română nu s-ar fi lăsat atrasă în aventura unei lovituri de stat, n-ar fi acceptat statutul de braţ înarmat al instalării dictaturii comuniste în România. Fără tancurile sovietice, fără conjunctura acelei veri decisive nu numai pentru soarta României, Partidul Comunist Român (în acea vreme cu numai câteva mii de membri) ar fi devenit, probabil, o forţă politică de stânga poate importantă, poate cu o anumită pondere pe eşichierul politic naţional, aşa cum au fost-atunci şi mai târziu-partidele comuniste din Franţa, Italia, Spania şi chiar din Germania-până la apariţia lui Hitler; dar atât. Numai atât.

Şerveţelul acela fatidic, pe care Churchill şi Stalin au mâzgălit, la Ialta, harta sferelor de influenţă în Europa postbelică, împreună cu tancurile „contrasemnatare” ale celebrei şi funestei înţelegeri, au decis soarta românilor pentru 45 de ani. Da, atunci a început totul. Nu retractez, nu reformulez.

Din grup se auzi o voce:

— Vă înţeleg argumentaţia, dar... o întrebare, totuşi: nu cumva muzeul „decontează” prea multe necazuri pe seama „vecinului de la Răsărit”? Nu e o nuanţă de rusofobie în această invocare insistentă a intervenţiei ruşilor în treburile românilor?

— Excelentă întrebare, exclamă ghidul. Mi-am notat-o şi voi încerca să răspund la ea, pentru uzul vizitatorilor viitori, chiar şi atunci când ei nu mi-o vor pune. Dar, mai întâi, să vă răspund dumneavoastră.

Nu, doamnelor şi domnilor, nu suntem rusofobi; doar... „stalinofobi”, şi vă voi oferi pe parcursul prezentării exponatelor încă multe explicaţii-argument ale acestui sentiment irepresibil. De altfel, nu văd de ce l-am reprima, de vreme ce poporul rus, chiar el, l-a dezavuat pe Stalin, s-a dezis de crimele lui (plătite, vă reamintesc, cu 20 de milioane de vieţi!) şi l-a dat jos de pe soclul unde-l cocoţase cultul dement al personalităţii unui tiran.

Ce-am avea noi, românii, cu un mare popor? Cu o mare cultură? Cum n-am admira şi n-am simţi aproape de sufletul nostru un Gogol, Puşkin, Tolstoi, Cehov, Ceaikovski, Glinka, Şaliapin, Şostakovici, Pliseţkaia, Mihalcov? Cum să nu citim şi să recitim pe Ilf şi Petrov, de vreme ce ei ne-au arătat, primii, ce nu-i în regulă pe drumul apucat şi de noi sub semnul secerii bine ascuţite şi al ciocanului ameninţător?

Ce n-o să obosim niciodată să condamnăm este „filozofia aplicată” a lui Stalin, Beria şi Brejnev, în care visul de mare putere, nutrit de Petru cel Mare, se împleteşte cu filonul de

nebunie sadică pornit de la Ivan cel Groaznic, trecut prin Rasputin şi sfârşit în Gulagul descris de Soljeniţîn...

— Aţi împins lucrurile undeva, către secolul XVI... Dar acum? Ce cred, ce spun, ce simt românii pentru vecinii lor de la Răsărit?-insistă vizitatorul curios.

— Permiteţi-mi să întreb, la rândul meu: veniţi, cumva, din spaţiul ex-sovietic?

— O, nuuu, nici vorbă! răspunse vizitatorul, amuzat, dar îmi displac generalizările nedrepte şi acuzele nemeritate; atâta tot.

— Mulţumesc pentru sinceritate. Acum... vă răspund, deşi întrebarea iese, oarecum, din sfera preocupărilor şi intenţiilor muzeului: da, acum (de-abia acum) lucrurile sunt în ordine. Nimic nu ne împiedică să fim egali; dacă nu economic, politic şi militar (aşa cum, niciodată, fabrica de băuturi răcoritoare de la Râureni-Vâlcea nu va putea fi egală cu gigantul Coca-Cola sau cum micuţa armată română nu se va putea compara cu uriaşa forţă militaro- atomică a Rusiei!), măcar din punctul de vedere al dreptului internaţional. Vă asigur că nu este cazul să ne bănuiţi de rusofobie; am zeci de argumente şi dovezi, dar... iată un amănunt, ca să scurtăm discuţia: personal, locuiesc în strada Rahmaninov, colţ cu strada Glinka, de lângă bulevardul Ceaikovski. Veţi spune, poate, că denumirile străzilor au fost date pe vremea comunismului; da, aşa este, dar după 1990, nimeni nu s-a repezit să le schimbe, aşa cum s-a procedat cu tot ce avea conotaţii indezirabile. De ce? Pentru că... exact cum vă spuneam: la noi, tirajele cărţilor lui Evtuşenco se epuizează rapid, Nikita Mihalcov face săli pline, aplaudăm frenetic stelele de la Balşoi, învăţăm chimie după Tabelul lui Mendeleev, divinizăm muzica lui Ceaikovski, ne entuziasmează performanţele marilor campioni ruşi, dar... nu ne plac tancurile cu altă stemă decât cea românească. Şi nici Stalin. Sper că m-aţi înţeles.

Curiosul cu întrebările se declară satisfăcut de răspuns, mulţumind cu o uşoară aplecare a capului. La un gest al ghidului, grupul se deplasă către următorul obiectiv.

— Ne aflăm în standul tematic „23 august 1944”. Stand, nu exponat, pentru că el cuprinde, aşa cum puteţi vedea, o mulţime de documente: înscrisuri, citate, fotografii... Iată-le, ocupă un perete întreg, și încearcă să reconstituie (muzeistic, desigur), una dintre marile enigme ale istoriei noastre contemporane...

— Enigmă? De ce enigmă? se auzi o voce contrariată. Pot fi „enigmă” întâmplările din străvechime, te poţi întreba „cum a fost” dacă e vorba despre epoca retragerii armatei romane din Dacia, de pildă... Despre acolo şi atunci... da; totul se reconstituie anevoie, din indicii arheologice, din referiri tangenţiale şi contradictorii ale unor surse istoriografice incerte, dar... 1944, enigmă-cu un perete plin de documente şi dovezi, chiar şi fotografice? Cu atâţia supravieţuitori-bănuiesc? Puse cap la cap, sursele acestea...

— Perfect!-exclamă ghidul, întrerupând pledoaria vizitatorului nedumerit. Hai să le punem cap la cap, să vedem ce iese. Atenţie, începem!

În primii ani de după 1944, istoriografia comunistă denumeşte Armata Roșie drept armata sovietică eliberatoare. Priviţi sintagma- lozincă, aşa cum apărea cu litere de-o şchioapă în ziare, pe garduri şi pe ziduri, ba chiar şi în primele manuale de istorie editate atunci, „la cald”. Dar... ce să vezi? Priviţi: o fotografie absolut autentică imortalizează momentul primirii trupelor sovietice cu discursuri şi cu flori, la bariera şoselei Colentina, într-un Bucureşti liber! Deci „eliberatoare” de cine, şi cum, dacă Bucureştiul era gata eliberat? Atacul disperat al unui detaşament nazist fusese respins în Nordul Capitalei de către ostaşii români, câteva căpetenii hitleriste

erau capturate şi bine păzite... Nici măcar încercarea nemţilor de a proceda ca în Varşovia nu le-a reuşit, tot datorită armatei noastre.

— Dar ce-a fost la Varşovia? interveni un alt curios.

— Bună întrebare! Să ne reamintim. Trupele sovietice înaintau vijelios spre capitala Poloniei, gata să ajungă la Vistula, de unde puteai vedea Varşovia prin binoclu. Contând pe viteza de înaintare a ruşilor şi pe degringolada retragerii nemţilor (care, practic, părăsiseră oraşul), forţele patriotice poloneze au declanşat celebra „insurecţie varşoviană” . Numai că nemţii s-au întors rapid, au reprimat sângeros insurgenţa, obligându-i pe răzvrătiţi să se ascundă prin canale, şi-timp de 2 zile-au pus dinamită metodic, nemţeşte, clădire cu clădire, cvartal cu cvartal, stradă cu stradă, aruncând în aer aproape tot fondul edilitar şi făcând din mândra capitală poloneză o imensă ruină.

Ruşii, ajunşi între timp la Vistula, au privit netulburaţi, prin binoclu, întreaga operațiune, fără să mişte un deget.

— De ce?-întrebă curiosul.

— Întrebarea ar trebui adresată generalissimului Stalin, dar am dubii că v-ar răspunde, chiar dacă ar mai trăi. Istoricii (nu doar cei polonezi) opinează că Stalin şi-ar fi oprit tăvălugul pe malul Vistulei pentru că nu avea nevoie de o Varşovie auto-eliberată, cu grupări politice de stânga, dar şi cu forţe naţionaliste, generatoare de probleme după. Pe un teren „curăţat”-exact ce tocmai făcea armata lui Hitler!-poţi construi politic ce vrei, cum vrei, cu cine vrei.

Iată o imagine cutremurătoare a Varşoviei după dezastru, aşa cum n-a fost niciodată Bucureştiul, mai spuse ghidul, îndreptând privirile tuturor spre o fotografie panoramică într-adevăr impresionantă, apoi continuă:

— Amatorilor de informaţii suplimentare despre tragedia varşoviană, în care au pierit nu numai clădiri, ci şi multe, foarte multe vieţi omeneşti, le recomand două filme antologice: *Canalul*, de Wayda, şi *Noaptea generalilor*. Le veţi urmări cu sufletul la gură, vă asigur.

Închidem paranteza, doamnelor şi domnilor; asta a fost la Varşovia. Bucureştiul a ieşit însă neatins din „episodul 23 august". De fapt, mai multe stricăciuni i-au provocat bombardamentele anglo-americane de până atunci.

— O întrebare, vă rog, spuse cineva. Amabil ca întotdeauna, ghidul îl invită s-o formuleze.

— Ne vorbiţi tot timpul despre Capitală, dar România e incomparabil mai mare decât un oraş. Poate că în restul teritoriului a fost altfel...

— N-a fost, vă asigur; dacă nu mă credeţi pe mine, priviţi exponatele: fotografii, comunicate de front, articole din presa vremii, alte documente, ştiri transmise de BBC... Dar vă mulţumesc pentru întrebare; ea îmi permite să subliniez că teritoriul ţării a fost eliberat de armata română, kilometru cu kilometru, după lupte crâncene şi importante jertfe de sânge, până la graniţa de Vest. Mai mult: deşi armata noastră n-a pretins şi nici n-a impus nimănui s-o numească „eliberatoare" (cu toate că a fost!), ea a plătit cu zeci de mii de vieţi de români eliberarea Budapestei şi a multor localităţi din Cehoslovacia. Asta-ca să fie clar cine pe cine a eliberat în '44-'45...

Dar să revenim la exerciţiul început, de „a pune cap la cap datele pentru a spulbera enigma". Iată un alt set de înscrisuri, documente, titluri din ziare, lozinci, definiţii din manuale: toate aparţin tot istoriografiei comuniste şi se referă la aceleași evenimente istorice.

Priviţi: 23 august n-a mai fost ziua eliberării, ci „ziua insurecţiei naţionale antifasciste şi antiimperialiste". Parcă sună

altfel! Curiozitate? Ciudăţenie? Evident. Înainte să mă întrebaţi dumneavoastră, vă întreb eu: antifascistă-înţeleg, doar ne luptam cu Hitler!, dar de ce antiimperialistă? Prin întoarcerea armelor, deveneam „fraţi de arme" cu americanii şi englezii, liderii blamaţi ai imperialismului mondial! Și-atunci... ce să mai credem? Nu ştiu. Luaţi-o ca pe o ciudăţenie majoră a istoriei noastre.

Dar... atenţie; enigma de-abia începe! Comuniştii îşi asumă „partea leului" din actul de la 23 august, minimalizând până la insignifianţă rolul Casei Regale şi chiar al armatei la adoptarea şi punerea în aplicare a istoricei decizii. Dintr-odată, gărzile patriotice devin factor de bază, fără de care... etc. etc... Iată aici dovada afirmaţiei mele, una din multele posibile: câteva fotograme mărite, din filmul lui Liviu Ciulei, *Valurile Dunării*. Veţi vedea imediat cum aceste fotograme au ajuns „probă la dosar". Filmul narează un episod din alungarea nemţilor, în zbuciumata vară a lui 1944; ei bine, premiera filmului a trebuit amânată pentru că, în varianta iniţială, concepută de Ciulei, nu existau aceste imagini, cu gărzi patriotice, aproape la paritate cu ostaşi ai armatei, mărşăluind victorioşi pe străzile Galaţiului... Filmul a fost oprit, s-au filmat aceste cadre, s-a remontat şi... totul a fost bine. Așa spuneau atunci comuniștii...

Dar iată că, după 1990, „istoria decomunizată" adânceşte misterul: ea contestă vehement contribuţia comuniştilor la controversatul eveniment istoric. Fără să ne explice, însă, cum rămâne cu nişte „amănunte majore", ca, de pildă: contactele liderului comunist Lucreţiu Pătrăşcanu cu Palatul Regal; prezenţa reprezentanţilor PCR la arestarea mareşalului Antonescu, în Palatul Regal; transportarea şi sechestrarea mareşalului nu în vreo închisoare a poliţiei sau a armatei, ci într-o casă conspirativă a comuniştilor, din Vatra Luminoasă,

unde paznici i-au fost nu poliţişti sau militari, ci fratele şi sora liderului comunist Emil Bodnăraş. Cu „ detaliile" astea cum rămâne?

Dar... şirul ciudăţeniilor nu s-a terminat; enigma se adânceşte, ba chiar „face valuri" până-n ziua de azi. Şi ce valuri! Iată: la trei ani după ce ordonase arestarea lui Antonescu, alăturând armata română forţelor aliate şi scurtând războiul cu cel puţin 7 luni, regele este el însuşi detronat şi trimis în exil, de unde revine după revoluţie, când Puterea post-decembristă îi refuză intrarea în ţară; era ajun de alegeri, situaţia social-politică-tulbure... mai ştii ce iese, Doamne fereşte? După câţiva ani, aceeaşi putere, taxată de opoziţie drept neo şi cripto-comunistă, îl recheamă pe rege şi-i redă o mare parte din bunurile Coroanei regale, confiscate cândva de comunişti. Interesant, nu? Regele, repatriat, devine un venerabil nonagenar, dobândind respectul populaţiei, al autorităţilor române şi al Europei, care-l consideră un reper, cum şi este, ca unic supravieţuitor al sarabandei de evenimente din anii 1944-1945.

Credeţi că s-a terminat? Ei bine, nu! Pentru că... ce să vezi? Preşedintele de azi (2014) al României, „democrat şi politician de dreapta"-cum se autointitulează, aruncă în obrazul venerabilului ex-rege epitetele „trădător" şi „laş". Trădător-pentru că ar fi „vândut ţara ruşilor", laş pentru că n-a avut curajul să se opună ultimatului abdicării, când avea pistolul la tâmplă-şi nu numai el, ci şi câteva zeci de tineri arestaţi şi ţinuţi ca zălog, în beciurile Securităţii... Şi (culmea!) cine acuză? Un funcţionar superior al statului comunist, reprezentant la Anvers, cu numirea în funcţie contrasemnată de Elena Ceauşescu!

Ce ziceţi: se poate concepe un şir mai ciudat de... ciudăţenii istorice? Adunate la un loc, „puse cap la cap"-cum sugeraţi-ele

bat imaginaţiile reunite ale unor Conan Doyle, Agatha Christie şi câţi vor mai fi fiind. Cine ar putea născoci o asemenea serie de enigme, de stranietăţi ale istoriei?

Să privim penultimul exponat. Trei fotografii pe acelaşi panou: regele Mihai, mareşalul Antonescu, Lucreţiu Pătrăşcanu-actorii principali ai momentului 23 august '44. Trei oameni, trei destine împletite într-un act istoric de importanţă europeană şi mondială. Antonescu-căzut sub gloanţele plutonului de execuţie, întocmai ca alt șef al Statului Român, Nicolae Ceaușescu, 45 de ani mai târziu; Pătrăşcanu-ucis în închisoarea în care fusese trimis chiar de partidul său...

— O întrebare, vă rog, se făcu auzită o voce din grup: ce făcuse Pătrăşcanu? De ce culpă fusese acuzat?

— Avea două mari păcate, dragă domnule, răspunse ghidul pe un ton neobişnuit de grav. Primul: era intelectual, și-pe vremea aceea, acolo „la vârf", asta putea să te coste scump (cum s-a și întâmplat); al doilea: era un concurent posibil pentru „numărul unu" al acelor vremuri. Să fii comunist călit în focul luptei ilegale, să ştii carte, să fii cunoscut şi recunoscut de-ai tăi, respectat în toate cercurile-inclusiv de către adversarii politici (care-l acceptaseră ca partener în pregătirea actului de la 23 august), să fii sclipitor de deştept... cum să ierţi asemenea calităţi în anturajul tău de lider al partidului? Trebuia ucis, şi chiar a fost, executat cu ranga de către călăul Pantiușa, într-un moment când Stalin nu mai putea comanda de la distanţă asemenea execuţii, fiind el însuși băgat în mormânt de otrava „colaboratorilor apropiaţi"... Atunci, Kremlinul n-avea timp de micuţa Românie şi de micuţul PCR; era prea ocupat în febra dărâmării „cultului personalităţii" Tătucului, care avea să izbucnească foarte curând, îngrozind omenirea cu bilanţul de crime săvârşite în numele unei idei cândva generoase...

În sfârşit, al treilea portret: Mihai I. Întâi decorat de Stalin, apoi detronat, exilat, revenit, respins de la graniţă, apoi rechemat, reabilitat, cinstit de foştii supuşi şi, iată-insultat, jignit grosolan de preşedintele „de dreapta" al unei Românii democratice şi europene. Nu e tare?

Acum, la despărţirea de „Salonul 23 august", priviţi acest panou, ultimul. El conţine o schemă la care merită să meditaţi, pentru că rezumă şi ilustrează destinul ţărilor mici prinse în vârtejul furtunilor istoriei. Urmăriţi schema, vă rog: România lui Antonescu intră în război alături de Hitler, cel care-i răpise Transilvania prin Dictatul de la Viena. Întorcând armele în 1944, România se aliază cu Stalin, cel care-i smulsese Basarabia prin Pactul Ribbentrop- Molotov. Deşi jertfeşte peste 170.000 vieţi pe frontul de Vest, ţara noastră nu primeşte-la sfârşit-statutul de co-beligerant. Este „ţară învinsă", jumulită de nemţi în prima parte a războiului şi numai bună să se spetească plătind daune de război învingătorilor!

Şi mai ciudat: în 1918, România condusă de un rege neamţ-Ferdinand-intră în război împotriva Germaniei, recâştigând Transilvania, dintotdeauna pământ românesc, şi împlinindu-şi astfel, sub domnia neamţului, visul Marii Uniri, „pohta ce-a pohtit" Mihai Viteazul încă de la 1600...

Nu-i aşa că muzeul nostru vă oferă curiozităţi istorice pasionante?

ANII '45-'55

— Aşadar, doamnelor şi domnilor, ne aflăm în secţiunea consacrată anilor '45-'55 din „etajul comunismului" pe care tocmai ne pregăteam să-l construim (comunismul, nu etajul), dar nu începusem încă; n-aveam „front de lucru",

cum spun constructorii. Războiul se terminase, e adevărat, aliaţii triumfaseră, Hitler era mort, capitulase şi Japonia („convinsă" cu cel mai zdrobitor argument posibil: bomba atomică), regele Mihai fusese decorat cu cel mai înalt ordin al URSS, românii îşi numărau morţii de pe frontul de Vest (zeci de mii!), îşi inventariau pagubele (uriaşe!), dar socoteau şi tot socoteau cum să-şi plătească datoriile de război cu care aliaţii ne-au pedepsit pentru jertfa ostaşilor noştri şi pentru scurtarea războiului cu 7 luni (după aprecierea experţilor militari ai vremii).

În plus, nu numai aliaţii, dar parcă şi Dumnezeu se supărase pe noi, românii, trimiţându-ne o secetă cumplită, doi ani la rând. Lumea murea de foame la propriu. Copiii înfometaţi ai Moldovei se aciuiau pe la familiile ceva mai cuprinse, din vestul şi din sudul ţării, ca să supravieţuiască. Pe scurt-erau vremuri îngrozitoare; mult nu se mai putea trăi aşa. Trebuia să răsară soarele şi pentru noi. Şi a răsărit.

Iată panoul alegerilor din '45, desfăşurate sub lozinca VOTAŢI SOARELE. Scrutinul, considerat cea mai mare fraudă din istoria vieţii parlamentare româneşti (nu şi cea mai perfidă; în zilele noastre, un preşedinte „democrat" şi „de dreapta" avea să-l surclaseze pe dr. Petru Groza în materie de furt electoral), scrutinul-spuneam-a scos din urne un soare ce va pârjoli ţara la fel de nemilos, din anumite puncte de vedere, ca soarele ce distrusese recoltele în '45 şi '46.

A triumfat atunci nu numai Blocul Partidelor Democrate, condus de comunişti, cât mai ales teza stalinistă conform căreia e important nu cine şi cum votează, ci cei care numără voturile.

Atenţie! Voi face un nou arc peste timp, o altă trimitere la zilele noastre; o voi amănunţi în „etajul tranziţiei", unde ne vom întâlni cu scrutine electorale inspirate, şi ele, din teza stalinistă.

Urmăriţi-mă, ca să nu pierdem firul: se pare că teza cu pricina a plăcut enorm unui personaj care... încă nu se născuse, dar tropăia de nerăbdare să vină pe lume, să se cocoaţe sus, sus de tot (dacă nu la Kremlin, de unde emanase ideea, că n-avea cum, măcar la Cotroceni!), să adapteze principiul stalinist la condiţiile şi rigorile democraţiei şi să măsluiască votul nu zdrobitor, ca Petru Groza în '45, ci „la mustaţă", atât cât trebuie pentru a cuceri puterea.

— Aşa ceva nu se poate! exclamă cineva din grup.

— Aşa credeam şi noi, dar iată că s-a putut! Personajul pe cale de a se naşte a „născut", odată cu el, şi dezvoltarea teoretică a ideii lui Stalin: când nu-ţi convine cum votează poporul, când nici cei ce numără voturile nu pot face nimic (ce să mai furi la 7.400.000 contra şi 800.000 pentru?), atunci trebuie inventat un al treilea element al ecuaţiei decizionale: factorul extern. Înalta Poartă-vi-o amintiţi? Ea ştie mai bine decât românii ce le trebuie românilor, ce vor ei.

Genială idee! Să reinventezi instituţii ale Înaltei Porţi în 2012, să le faci să funcţioneze ca pe vremea fanarioţilor în plină democraţie europeană şi euroatlantică, să te proţăpeşti în scaun cu firman extern şi să-ţi zăvorăşti astfel multe şi grele dosare penale sub pavăza imunităţii absolute a singurului cetăţean de neatins, indiferent ce-ar comite, asta da performanţă. Aferim!

Închidem paranteza cu scuze pentru divagaţie-şi revenim la 1945. Priviţi vitrinele de lângă panou: ziarele vremii (pe-atunci încă mai erau) contestă vehement rezultatul, „Scânteia"exultă, presa occidentală acuză şi ea, politicienii europeni mârâie, câţiva chiar latră, dar de muşcat nu muşcă nimeni. Marile puteri ştiau bine ce semnaseră pe şerveţelul lui Churchill şi Stalin; politichia la nivel înalt nu murea de grija unor amărâte de ţărişoare şi a câtorva zeci de milioane de amărâţi trimişi, dintr-un condei,

dincolo de cortina metalică ce tocmai se turna din cel mai forjat fier posibil. Într-o lume în care evreii (câţi mai supravieţuiseră cuptoarelor naziste) tocmai fuseseră eliberaţi din lagărele morţii, istoria lucra frenetic la construirea unui lagăr ceva mai mare și-e drept-mai blând: lagărul socialist.

... S-au încheiat alegerile, încet-încet s-au stins și comentariile. Noua Putere s-a instalat, după străvechiul proverb „câinii latră, caravana trece”... Trece spre... ce? Spre unde? Spre comunism, evident!

Vă invit să-i urmărim traseul. Poftiţi la standul următor.

După câţiva paşi făcuţi împreună cu grupul, ghidul se opri în faţa unui alt stand, ceva mai sărac în exponate dar parcă mai bogat în ciudăţenii, după cum aveau să constate vizitatorii.

— Iată Standul Sovromurilor. Ce sunt, sau mai exact ce au fost Sovromurile? În epocă, ele erau prezentate drept societăţi mixte de comerţ exterior româno-sovietice, dar ideea nu se susţine. Când dai totul şi nu primeşti nimic, nu se cheamă că „faci comerţ”... Celebrul nostru Bulă a rezumat situaţia astfel: ei ne luau petrolul şi, în schimb, noi le dădeam grâul. Gluma nu e departe de adevăr. De fapt, sovieticii inventaseră o modalitate-să-i spunem legală-de a scoate din România cam ce considerau ei că le datoram în urma prezenţei româneşti pe frontul din Răsărit, alături de armata germană. Din punctul lor de vedere, treabă corectă, să zicem. Pe noi, însă, nu ne-a întrebat nimeni cât am pierdut după întoarcerea armelor, cât ne-a costat distrugerea industriei petroliere, bombardată de anglo-americani. Noi nu i-am întrebat pe aliaţi de ce au bombardat Bucureştiul la 4 aprilie 1944, omorând mii de oameni paşnici, când nu exista nicio raţiune militară pentru un asemenea gest și când nici măcar pe frontul de est nu se prea mai lupta, armata roșie aflându-se în marş susţinut către interiorul ţării. Deci...

cu ce ne-am ales noi? Cu cimitirele de ostaşi români presărate nu numai prin Ardeal, ci și pe întreg teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei.

— Dar România a primit, din câte ştiu, Ardealul de Nord la conferinţa de pace, remarcă o voce din grup.

Ghidul chibzui o clipă, căutând modalitatea de a pune lucrurile la punct fără să-l contrarieze pe vizitator, apoi răspunse, zâmbind:

— Informaţia nu e departe de adevăr, dar formularea este inexactă. Nu ţi se poate da ceva ce este al tău. Ardealul de Nord nu ne-a fost dat, ci l-am recucerit cu arma-n mână, anulând prin luptă un diktat criminal, până când ultima cizmă hitleristă sau hortistă a fost aruncată dincolo de graniţa vestică a României. E adevărat, Tratatul de pace a reafirmat un adevăr pe care Europa îl ştia de mult: Ardealul este, de drept şi de fapt, românesc. Cine se face că uită, riscă mult...

Cât despre Sovromuri, că de la ele pornisem, iată-precizate în aceste panouri-cantitățile de produse ieşite din ţară: petrol, grâne, carne şi multe altele, ca urmare a „cooperării frăţeşti” româno-sovietice. N-o să găsiţi ce a intrat în contrapartidă, pentru că... n-a prea intrat nimic. Erau vremuri grele şi pentru sovietici, românii i-au înţeles... Şi chiar dacă nu-i înţelegeau, n-aveau încotro. Apropo de „frăţia româno-sovietică”, acelaşi celebru Bulă a inspirat un banc extrem de concludent: se spune că Bulă, grănicer român pe malul vestic al Prutului (frontiera cu URSS) vede la un moment dat cum, pe firul apei, exact pe mijloc, valurile aduc o frumuseţe de pepene verde. Exact în aceeaşi clipă, pepenele este reperat şi de Ivan, grănicerul sovietic de pe malul opus. Fără să șovăie, amândoi se aruncă în apă, înoată voiniceşte și pun mâna, simultan, pe râvnitul harbuz. Ca să prevină conflictul iminent, Ivan propune: „Hai să-l împărţim

frăţeşte”, dar Bulă al nostru răspunde, panicat: „Nu frăţeşte; juma-juma!” Cam așa era percepută, în epocă, mult-trâmbiţata noastră „frăţie”...

Spuneam că „era sovromurilor” nu ne-a adus nimic. Ba da, ceva ne-a adus: consilierii sovietici. Priviţi această schemă şi aceste înscrisuri; definiţia sus-numiţilor consilieri şi amplasarea lor în organigrama instituţiilor centrale. Unii dintre ei, basarabeni de origine, o rupeau binişor pe româneşte, alţii nu înţelegeau o boabă, dar toţi erau cetăţeni sovietici, vestiţii politruci din epocă, plasaţi pe lângă mai toţi conducătorii superiori din aparatul de stat. Dacă un ministru, să zicem, avea de luat o hotărâre, n-o putea face decât după ce obţinea „binecuvântarea” consilierului moscovit.

— Chiar așa? întrebă un curios din grup.

— E greu de crezut, dar... chiar așa. Iată un exemplu, povestit (de fapt-relatat, nu povestit, că nu e poveste, ci fapt autentic!) de un „pionier” al cinematografiei române. Pe la începutul anilor ‘50, când se hotărâse construirea unui mare studio pentru producţia naţională de film, proiectanţii şi constructorii aleseseră un loc pe care-l considerau optim din toate punctele de vedere: spaţiu berechet, pe malul lacului Herăstrău (pentru filmări exterioare ce presupuneau oglindă de apă), suficient de izolat de restul construcţiilor urbane dar suficient de aproape încât accesul personalului să nu pună probleme. Toţi specialiştii, în frunte cu cei direct implicaţi-cei care urmau să lucreze în studio-au susţinut propunerea; mai puţin consilierul sovietic. El a indicat malul lacului de la Buftea drept amplasamentul ideal, şi Buftea a rămas! Aşa se face că „Studioul Bucureşti” nu era, de fapt, la Bucureşti, că personalul studioului şi cei ce aveau de filmat sau de făcut post- sincroane parcurgeau zilnic zeci de kilometri dus-întors, că-dintr-un

condei-problema transportului (oameni, tehnică, materiale etc) a devenit unul dintre cele mai mari neajunsuri pentru o instituţie ce de-abia se năştea şi avea de rezolvat multe alte probleme reale, nu inventate de-un ins care a hotărât, apoi a plecat, lăsând „moştenire” o complicaţie cu care sistemul a avut de luptat zeci de ani...

Cam asta au făcut consilierii sovietici și, vă rog să mă credeţi, v-am oferit exemplul cel mai benign.

... După câţiva pași, făcuţi la invitaţia ghidului şi împreună cu el, grupul se opri în faţa unui stand mult mai întins şi mai bogat în exponate. Titlul mare, lăţit pe câţiva metri, exprima un paradox cum numai muzeul acesta putea găzdui: ÎMPROPRIETĂRIREA ŢĂRANILOR ȘI COLECTIVIZAREA AGRICULTURII. Firesc, întrebarea aflată pe toate buzele fu rostită de... cine altul decât vizitatorul francez, cartezian prin definiţie:

— Așa ceva nu se poate! Ori împroprietărire, ori colectivizare!

— Ba se poate, stimate domn. Logica formală, atât de dragă conaţionalului dumneavoastră Descartes, nu o admite, dar există și o logică politică, o logică electorală, care a permis-o şi chiar a făcut-o să funcţioneze. Comuniştii şi-au adus aminte că în 1918, în tranşeele de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz li s-a promis pământ ţăranilor- ostași dacă, prin eroism şi jertfă, vor răsturna tăvălugul lui Mackensen, şi... minunea s-a înfăptuit; Mackensen a fost înfrânt. De ce n-ar funcţiona şi în 1945 dragostea seculară pentru pământ a ţăranului român? Aşa s-a ajuns la reforma agrară, care a desfiinţat marile moşii ca un prim pas spre ceeace avea să desăvârşească, în 1948, naţionalizarea principalelor mijloace de producţie şi unităţi bancare. Ţăranii au primit atunci pământ, dar... la nici 4-5 ani se va declanșa „operaţiunea colectivizare”, care avea să dureze ani buni...

— Ani buni? întrebă francezul, vexat.

— Nu, deloc; dimpotrivă, se scuză ghidul. Colectivizarea a fost una dintre marile drame ale satului românesc. Ea a generat tragedii, a făcut victime, a curmat sau a deturnat destine omenești, pentru că se petrecea... unde? În România preponderent rurală, în care pământul însemna bunul suprem al ţărănimii, „talpa ţării”-cum i se spunea. Pentru pământ s-a luptat și s-a murit de-a lungul veacurilor, pentru pământ s-au răsculat şi au înfruntat gloanţele în 1907 săracii satelor-adică cei mai mulţi, „Noi vrem pământ!” a fost strigătul de furie căruia Coşbuc i-a dat glas în versuri tăioase ca lama coasei, pământul a învrăjbit şi a secerat vieţi în proza lui Rebreanu, făcând din neasemuitul său „Ion” personajul emblematic al unei clase sociale. Comuniştii trebuiau să dea pământ atunci, la începuturi, ca să câştige ţăranii şi să distrugă moşierimea. Dar nici modelul colhozului sovietic nu putea aştepta prea mult cu implementarea; n-ar fi fost în logica frăţiei româno-sovietice şi a „politicii de lagăr”.

Aşa se face că vechii şi noii proprietari de pământ au fost împinşi-de fapt îmbrânciţi-în noua formă de organizare a satului românesc.

— Deci... împroprietărim ca să avem ce colectiviza? întrebă cineva din grup.

— Exact. Logică dialectică, ar spune filozofii; de fapt-logică politică fără cusur. Urmăriţi-i „verigile”: „Votaţi soarele” (şi) pentru că vă împroprietărim, dar de fapt în felul ăsta lichidăm moşierimea; apoi colectivizăm, lichidând nu numai chiaburimea, ci orice tip de proprietate în mediul rural, pentru că Lenin, ideologul revoluţiei socialiste, decretase: „mica proprietate ţărănească generează capitalism ceas de ceas, zi de zi şi-n proporţie de masă”. Stalin, mai debil în teorie, dar maestru

la practică, terminase „culacii”, chiaburimea Rusiei Sovietice, în stilul său personal: fără milă. Târziu, după zeci de ani, s-au numărat morţii şi deportaţii „experimentului”: sute de mii. La noi, ce-i drept, au fost mai puţini; ţară mică...

— Dar-interveni cineva din grup-în afara acestei logici sinistre, n-au existat cumva şi alte raţiuni? Economice, de pildă...

Faţa ghidului se lumină de un zâmbet larg, atât de vizibil încât simţi nevoia să-l explice:

— Vă felicit pentru întrebare! Nu intenţionam să deschid acest capitol, realmente foarte interesant, dar consistenţa întrebărilor dumneavoastră mă încurajează s-o fac.

Da, dragă domnule, existau şi raţiuni economice la baza unei asemenea decizii care avea să schimbe faţa satului românesc şi să influenţeze hotărâtor destinul unei clase sociale-cea mai numeroasă în acea vreme. Numai că, în opinia mea, nu acele raţiuni au precumpănit în decizia luată atunci.

Se ştia demult că agricultură modernă, eficientă nu se poate face decât pe suprafeţe mari, care permit mecanizare, folosirea cuceririlor tehnicii şi ştiinţei agricole. Ţările europene, dar mai ales SUA, demonstraseră cu prisosinţă adevărul. Cine dintre dumneavoastră a citit „Fructele mâniei”, romanul lui Steinbeck?

Şapte mâini se ridicară, aducând din nou pe faţa ghidului un zâmbet de satisfacţie.

— Ştiam eu că azi am privilegiul să conduc un grup de elită. Cu ajutorul dumneavoastră mă voi face lesne înţeles. Vă amintiţi subiectul cărţii? Este povestea dramelor umane declanşate de pătrunderea marelui capital în agricultura americană. Sute de mii de fermieri cu exploataţii agricole modeste, familiale, au fost izgoniţi de pe pământurile lor prin mecanismele implacabile ale economiei de piaţă: ipotecare, faliment, expropiere prin executare silită. Nimic ilegal, totul-cu legea-n braţe. Aşa au

apărut hoarde de proletari agricoli, foşti fermieri, în permanentă cautare de lucru: strângători de fructe pe plantaţiile californiene, culegătorii de pepeni plătiţi cu ziua, la normă, precum căpşunarii români prin Spania şi prin alte ţări sud- vestice, în zilele noastre. Toţi-trăitori în corturi sau înghesuiţi în camionete vechi, hârbuite, la limita supravieţuirii-oameni şi maşini... America a ales atunci, la începuturile secolului XX, calea capitalistă a creării marilor exploataţii agricole, transformând o ramură până atunci artizanală într-o industrie modernă, eficientă, competitivă. Opţiune firească. URSS, liderul socialist, nu putea merge pe acest drum; esenţa regimului său politic îi interzicea. Dar nici timp prea mult de „lămurire” a ţăranilor să se asocieze nu avea, aşa că a adoptat calea colectivizării forţate. Alegere impusă, fireşte, şi României.

Acestea fiind zise, acum pot răspunde tranşant întrebării dumneavoastră: da, au existat raţiuni economice solide pentru comasarea terenurilor agricole de la noi, probate chiar de exemplul României, numită „grânarul interbelic al Europei” nu datorită amărâtelor de gospodării ţărăneşti, ci moşiilor cu sute şi mii de hectare. Numai că procesul politico-economico-social numit „colectivizarea agriculturii” a fost unul traumatizant, plătit scump în plan uman şi cu rezultate economice foarte târzii şi sub nivelul scontat. Fără marile exploataţii agricole de stat (IAS-urile), România de-abia şi-ar fi acoperit nevoile de consum, necum să devină marea exportatoare-cum a fost până-n decembrie 1989.

Standul vă oferă toate datele şi cifrele relevante. Priviţi dinamica procesului: numărul CAP-urilor create, pe ani şi regiuni, numărul vieţilor omeneşti sacrificate-aşa cum a putut fi reconstituit din documente oficiale, numărul întemniţărilor şi deportărilor, dinamica producţiilor obţinute anual la

principalele culturi, productivitatea la hectar, zonele geografice în care colectivizarea a întâmpinat cea mai dârză rezistenţă, localităţile în care s-au înregistrat mişcări populare puternice, luând forma unor confruntări armate cu trupele Securităţii... Aveţi aici harta primei regiuni complet cooperativizate din România, nu întâmplător cea mai aridă, cea mai săracă: Dobrogea. Aici, în vitrina de-alături, sunt expuse listele şi o parte din fotografiile victimelor acestui război româno-român, ultimul purtat de ţăranii României pentru pământul moştenit din tată-n fiu. Iată şi ecourile triumfaliste din presa regimului, alături de atacurile virulente, lansate ani la rând de presa internaţională-fără niciun rezultat, desigur... În această vitrină sunt expuse câteva cărţi inspirate de tăvălugul colectivizării: una antologică a lui Augustin Buzura și alte câteva.

— Apărute... când? întrebă cineva.

— Grozavă întrebare! exclamă ghidul. Cele mai importante-ca valoare literară şi ca mărturie, ca document istoric învecinat cu non-ficţiunea, au apărut în plin regim comunist! Interesant, nu-i aşa? Timpul nu ne permite, din păcate, să descriem mecanismele de fineţe prin care curajul, talentul şi conştiinţa civică a multor creatori de artă (în special scriitori) au reușit să spună adevăruri cutremurătoare atunci, despre „obsedantul deceniu"-cum s-a numit epoca de vârf a stalinismului în România. Muzeul atestă că au existat asemenea condeie -conştiinţă și-fapt mai puţin ştiut-asemenea minţi deschise în chiar uriaşul aparat menit să aplice „politica partidului în cultură" (redacţii, edituri, teatre, case de filme, studiouri etc) care au făcut posibilă apariţia unor asemenea opere. Iată câteva dintre ele (nu toate, pentru că sunt prea multe), depunând mărturie că a existat în România, dacă nu un filon puternic, masiv de insurgenţă anticomunistă, în orice caz

un curent continuu, consistent şi eficient de „rezistenţă prin cultură", prin spiritualitate nepervertită, curajoasă.

-Interesant! Foarte interesant tot ce vedem şi ce spuneţi, interveni o tânără înaltă, blondă, care până-n acel moment nu trecuse prin faţa niciunui stand fără să facă 3-4 fotografii. Aş vrea să ştiu ce s-a întâmplat cu aceste gospodării colective, născute cu forcepsul constrângerii. După 1990, când v-aţi recăpătat libertatea... ce-aţi făcut cu ele?

Surprins de întrebare, ghidul exclamă cu un entuziasm nedisimulat:

— Vă felicit, stimată doamnă sau domnişoară! Aţi formulat cea mai interesantă întrebare din câte se puteau pune aici, în acest stand. N-am să vă răspund pe loc, pentru că răspunsul este deosebit de complex; promit, însă, că la Etajul Tranziţiei, unde vom ajunge curând, am să explic pe larg şi-sper-convingător de ce întrebarea dumneavoastră a ţintit una dintre problemele cruciale ale României post-decembriste. Veţi vedea atunci ce răspuns au dat românii (nu eu!) acestei întrebări. Reformulând-o, ca să uşurez şi să anticipez înţelegerea, aş spune aşa: dacă America a declanşat drama presărată cu zeci de mii de victime ale comasării terenurilor agricole, dar în final s-a ales cu cea mai performantă agricultură din lume, România a avut înţelepciunea să folosească sacrificiile, jertfele şi dramele umane consumate atunci, pentru a pune în valoare acum avantajul imens al existenţei unor exploataţii agricole numai bune de făcut performanţă în contextul nou, al economiei de piaţă? A ştiut România să-şi joace inteligent această carte-atu, în această lume, în acest timp, când hrana tinde să devină valuta-forte a omenirii, iar producerea hranei din abundenţă a încetat să fie, ca pe vremuri, semn de înapoiere economică, transformându-se, dimpotrivă, în semn de forţă pe piaţa mondială, în sursă de bogăţie şi prosperitate?

Aşa cred că trebuie pusă întrebarea dumneavoastră, chiar dacă răspunsul va fi (iată, anticipez:) dezamăgitor, din păcate; oricum, îl veţi afla curând. Până atunci, vă invit la standul următor. Urmaţi-mă, vă rog...

Îndemnat de ghid, grupul se urni, oprindu-se în faţa unui perete cu fotografii sumbre, plasate sub un titlu mare, la fel de sumbru: ÎNCHISORILE COMUNISTE.

ÎNCHISORILE COMUNISTE

— Aici, stimaţi vizitatori, titlul spune tot. Standul adună câteva dintre cele mai elocvente mărturii despre temniţele regimului comunist. Unele sunt moştenite de la Siguranţa interbelică şi apoi antonesciană. În ele nu s-au schimbat decât „locatarii": prin anii '30-comunişti; după rebeliunea eşuată a lui Horia Sima, din '40-legionari ai „Gărzii de fier"; după ce-am „votat soarele"-elita politică şi economico-financiară burghezo-moşierească, opozanţii regimului, adversarii înverşunaţi ai colectivizării şi naţionalizării, cei acuzaţi, judecaţi sumar şi condamnaţi rapid pentru presupuse sabotaje, pe scurt-„duşmanii poporului".

Au existat şi închisori noi, expresie a vocaţiei concentraţionare manifestate de noul regim încă de la începuturi; mai ales atunci. Iată centrul de la Piteşti, poate piesa cea mai reprezentativă. Aci nu numai „cadrul construit"-ca să spun aşa-era nou, ci şi metodele folosite, aliniate „celor mai noi cuceriri" în materie. S-au făcut în această închisoare veritabile experimente de smulgere a mărturiilor sub tortură, de „spălare a creierului".

Iată şi imagini de la Canal, asupra căruia standul stăruie, ca şi comentariul meu, de altfel; veţi vedea imediat în ce măsură şi mai ales de ce.

O doamnă trecută bine de prima tinereţe interveni cu o remarcă ce aştepta, evident, răspuns:

— Am auzit adevărate grozăvii despre ce s-a petrecut în aceste închisori...

— Exponatele din faţa dumneavoastră şi eu, prin viu grai, confirmăm, stimată doamnă. Așa este; așa a fost. S-au petrecut acolo fapte oribile.

— Mai cumplite decât în lagărele morţii, ordonate de Hitler? insistă vizitatoarea.

— Să păstrăm proporţiile, stimată doamnă. România n-a avut la cârmă vreun Hitler sau măcar vreun Horthy al Ungariei, nici pe vremea când ţara era în război, sub dictatură militară. Iar după 1945, cu atât mai puţin puteau funcţiona aici, în spaţiul nostru, camere de gazare cu milioane de morţi şi cu experimente de tip „dr. Mengele", care au îngrozit omenirea. Luaţi această realitate, dacă vreţi, ca pe unul dintre puţinele avantaje ale ţărilor mai micuţe şi mai înapoiate... E adevărat, SS-ul a colaborat cu Siguranţa antonesciană. Era firesc. Atunci cele două armate luptau de aceeași parte a baricadei, dar pentru a vă face o idee despre natura şi limitele acestei colaborări, despre rezerva şi chiar distanţarea Siguranţei româneşti faţă de interesele şi metodele Reichului, vă voi aminti un fapt. În plin război, într-o ţară controlată straşnic de nemţi, tezaurul naţional al Poloniei (râvnit de Hitler!), practic un „tren plin cu aur" (cum aveau să stipuleze documentele şi mărturiile din epocă) a fost trecut prin România, pe sub nasul armatei germane şi salvat, evacuat pe mare nu numai cu ştiinţa, dar şi cu colaborarea directă a Siguranţei statului român. Nu e de mirare, deci, că între '40-'45, tehnicile SS-ului n-au apucat să fie „implementate" la noi în toată diversitatea și anvergura lor dementă.

Cu KGB-ul sovietic, lucrurile stau oarecum diferit.

„Specialiştii” lui Beria, creatorii cutremurătorului Gulag descris de pana lui Soljeniţân, au avut la dispoziţie mult mai mult timp.

„Ne-au şcolit” mai pe îndelete şi mai credibil sub pulpana generoasă a internaţionalismului proletar şi a ajutorului frățesc pentru construirea comunismului, cea mai dreaptă şi cea mai umană orânduire socială, nu-i aşa? Drept pentru care ne-au predat metodic şi minuţios lecţia neutralizării și lichidării duşmanului de clasă.

Statul burghez, mai grijuliu, îşi crease încă din 1929 baza legală pentru arestarea comuniştilor, scoţând PCR în afara legii şi declarându-i liderii puşcăriabili, ceea ce au și devenit după marile greve din 1929 şi 1933. Între ‘40-’44 procedurile s-au simplificat: era război, era dictatură militară, legea marţială funcţiona din plin, fără crâcnire. Ce-i de făcut însă acum (atunci), într-o Românie liberă, cu liderii politici ai partidelor istorice, care conduseseră ţara în mod legal până-n 1945-46? Cum, pe ce bază, cu ce temei juridic îi încarcerezi?

Ei, aici a intervenit decisiv „consilierul sovietic”. Experienţa stalinistă a înlocuit dictatura militară (războiul se terminase) cu dictatura proletariatului, lupta armată împotriva duşmanului extern a devenit luptă de clasă, făcând loc principiului necomunist „la război, ca la război...”, adică „totul pentru front, totul pentru victorie”, cum suna o lozincă agăţată pe toţi pereţii uzinelor producătoare de arme şi muniţie în timpul conflagraţiei militare. Ingenios, nu-i aşa? Stalin ne-a predat o lecţie cumplită despre justiţie (justiţie-în accepţiunea sa, desigur!), pe care, din păcate liderii comuniştilor români şi-au însuşit-o. Cum însă, până la urmă, nimic nu rămâne fără pedeapsă pe lumea asta (nici măcar binefacerile!), justiţia imanentă a făcut dreptate: Stalin însuși a murit otrăvit de acoliţii săi. O viaţă pentru

20.000.000 de vieţi curmate de el; cam disproporţionat, dar... dreptate, totuşi. Măcar simbolic.

Dar, apropo de justiţia stalinistă, hai să desîncrâncenăm atmosfera şi să descreţim frunţile cu un banc-de largă circulaţie pe vremea aceea. Se spune că Bulă, celebrul nostru compatriot, ajuns în Elveţia numai el ştie cum, adresează guvernului o propunere uluitoare: acolo, în Ţara Cantoanelor, să se înfiinţeze un minister al marinei. Cuuuum? Un minister al marinei într-o ţară fără ieşire la mare sau la ocean, fără cursuri de apă navigabile, fără flotă? Care ar fi obiectul activităţii unei asemenea instituţii?-este întrebat năstruşnicul român. De ce nu?-a răspuns Bulă. În URSS de ce există un minister al justiţiei?

Lăsând gluma la o parte şi revenind la problematica sumbră a „împărţirii dreptăţii" în România anilor 1950, viziunea stalinistă a făcut ravagii. Priviţi exponatele: justiţia s-a transformat în „justiţia poporului", lângă juriştii şi magistraţii profesionişti au apărut „asesorii populari", originea socială şi partinitatea au devenit criterii de recrutare, apreciere şi promovare, procedurile s-au simplificat până la apariţia unor simulacre de judecată, iar când partidul a simţit nevoia unor gesturi mai spectaculoase, cu impact la public, s-au înscenat provocări şi ambuscade, prilej de arestări cu tam-tam mediatic (vezi „episodul Tămădău", în urma căruia liderii partidelor istorice au umplut închisorile).

— Ne spuneaţi la început ceva despre Canal, parcă..., interveni un vizitator.

— Exact la el vreau să ajung, vă mulţumesc pentru imbold, răspunse ghidul cu o uşoară plecăciune. De ce îl consider un episod aparte, pilduitor pentru odioşenia sistemului dar şi pentru absurditatea lui? Pentru că... dar permiteţi-mi s-o iau mai de departe, pentru a mă face şi mai bine înţeles.

Vedeţi dumneavoastră, după război, când ororile lagărelor naziste de exterminare au irumpt în conştiinţa omenirii civilizate, inclusiv în cea a poporului german în integralitatea lui, s-a constatat că, la nivel de masă, nu se ştia mare lucru despre Auschwitz, Dachau, Birkenau etc. etc. Unii oameni aflaseră câte ceva, dar nu toţi, şi încă mai puţini ştiau tot ce se petrecea acolo. Propaganda nazistă, altfel extrem de zgomotoasă și agresivă, trăsese cu grijă o imensă cortină nu de fier, ci de tăcere, de dosire, de ascunziş peste camerele de gazare și mormanele de schelete omeneşti. Sigur, superioritatea rasei ariene pur-sânge era trâmbiţată și proslăvită continuu, prin toate megafoanele puterii, dar expresia concretă, palpabilă a tezei, materializarea ei în lagărele morţii nu era nici pe departe la fel de binecunoscută ca principiul însuşi. Doar aleşii regimului nazist ştiau perfect ce înseamnă, de fapt, „soluţia finală" pentru soarta milioanelor de evrei vizaţi de sinistra formulă, de vreme ce ei o inventaseră și o aplicau cu diabolică minuţiozitate. Fariseismul, disimularea cinică fuseseră împinse până la arborarea sloganului „munca înnobilează", scris cu litere imense... unde? La intrarea lagărului de la Auschwitz!

Ce s-a întâmplat însă la (și cu) Canalul din România „obsedantului deceniu"? Păstrând proporţiile-voi rosti și voi repeta aceste cuvinte la fel de obsedant ca deceniul însuşi, să mă scuzaţi! - da, și la Canal au suferit și au murit oameni, chiar dacă nu cu sutele de mii; și acolo au existat torţionari siniştri; și acolo s-au întrecut în cruzime sadici, fanatici, detracaţi puşi să chinuie nişte condamnaţi cărora li se fixaseră norme de muncă inumane, imposibil de îndeplinit chiar și de zdrahoni în putere, pe șantierul unui obiectiv așa-zis economic, pe care astăzi l-am putea cataloga (parafrazând titlul unui film de succes) drept „misiune imposibilă". Gândiţi-vă și priviţi harta: cum să construiești un

canal între Dunăre şi Marea Neagră, adică să tai toată Dobrogea cea pietroasă, cu târnăcopul şi cu roaba mânuite de nişte oameni incapabili de muncă fizică extremă, de vreme ce de-abia se mai ţineau pe picioare? Punând lucrurile cap la cap, concluzia se impune: scopul real nu fusese construirea unui canal, ci exterminarea deţinuţilor-constructori (scop parţial realizat). Dar dacă aceasta a fost intenţia, cât de stupidă poate fi propaganda care înfăţişează canalul (cel de-atunci, precizez!) drept obiectiv economic de interes naţional, punct major al programului cu care Partidul Comunist se prezintă în faţa naţiunii? O naţiune care ştia bine că acolo nu se munceşte, ci se moare, se macină vieţi fără niciun folos pentru ţară, pentru interesul economiei naţionale. O naţiune care a iertat-să zicem-pe Mihail Sadoveanu pentru concesia în proză numită Mitrea Cocor, menită să justifice şi să laude colectivizarea, dar nu avea să-l ierte niciodată pe excelentul prozator Petru Dumitriu, pentru ticălosul roman „Drum fără pulbere", glorificare a Canalului anilor '50...

Din nou, vin şi spun: greşelile se plătesc. Întotdeauna. La Canal au plătit cu viaţa, din păcate, mulţi nevinovaţi greşeala Partidului. Dar a plătit şi făptuitorul. Şi mult mai repede decât s-a temut. La un moment dat, minţile mai lucide din partid au impus sistarea lucrărilor, abandonarea proiectului criminal, absurd şi păgubos. Partidul Comunist Român suferea o grea şi periculoasă înfrângere: pentru prima oară era obligat să-şi recunoască în cel mai public mod cu putinţă o greşeală gravă, provocată nu de imperialismul mondial, nici de reacţiunea internă, ci de iraţionalitatea propriei sale politici, până în acel moment prezentată poporului drept întruchiparea înţelepciunii şi chibzuinţei.

Mulţi ani mai târziu, când proiectul unui Canal Dunăre-Marea Neagră avea să fie reluat pe cu totul alte baze, cu alte mijloace

tehnice şi cu muncitori adevăraţi, nu deţinuţi politici, ba chiar proclamat „şantier naţional al tineretului”, tocmai concentrarea de forţe, utilaje, competenţă tehnică şi fonduri de investiţii avea să dezvăluie mai abitir absurditatea şi ticăloşia vechiului şantier al muribunzilor politici, de la începuturi.

Iată de ce Muzeul îi acordă un loc privilegiat prin multitudinea exponatelor care vă stau în faţă, iar eu mi-am întins expozeul la un număr de minute pentru care, iată, îmi cer scuze, încheie ghidul, privindu-şi cu tâlc cronometrul de la mâna stângă.

Francezul grupului (poate că nu singurul francez din grup, dar numai el-descins parcă direct din raţionalismul cartezian, cel cu „mă îndoiesc, deci cuget...” profită de pauza mai lungă, creată ad-hoc, şi comentă în stilul său personal:

— Totul mi se pare deosebit de interesant... Mă miră, totuși, un fapt, remarcat şi la un alt stand, dacă ţineţi minte...

— Care anume?

— Ne-aţi oferit aici o pagină de istorie, pur şi simplu, mai puţin (sau deloc!) o „curiozitate “ sau „ciudăţenie a istoriei”. Închisori politice, deţinuţi politici, torţionari sadici... toate sunt, ca să spun aşa-în logica ilogică şi inumană a practicilor Puterii din cele mai vechi timpuri. Aici, la dumneavoastră, în ce constă ciudăţenia temniţelor politice, dacă există vreuna?

Ghidul arboră zâmbetul său de satisfacţie, afişat la fiecare dovadă că întâmplarea i-a hărăzit pentru acea zi asemenea „vizitatori de elită”. Era, într-adevăr o plăcere să te adresezi unui asemenea public curios, interesat, inteligent şi avizat. Răspunse imediat.

— Aşteptam întrebarea dumneavoastră; o intuiam şi ... vă rămân recunoscător că aţi lansat-o! Sper ca răspunsul meu să vă satisfacă. Ei bine, ciudăţenia este... mai multe, dacă-mi permiteţi o glumă (a)gramaticală, toate având reverberaţie, sau chiar

trimitere directă la zilele noastre, la azi, în cel mai strict înţeles al cuvântului. Prima: v-am vorbit despre călăii şi torţionarii de la Piteşti, Râmnicu-Sărat, Sighet, Gherla, Canal, Periprava etc., iar exponatele standului v-au înfăţişat „isprăvile" lor, reconstituite din mărturiile supravieţuitorilor sau din documentele rătăcite prin arhive. Când s-a alcătuit standul, autorii lui nu cunoşteau un fapt aflat în ultimele săptămâni, și anume: câţiva dintre torţionarii temniţelor comuniste nu numai că trăiesc, dar o fac „bine-mersi", cu pensii mai mari decât veniturile multor victime pe care călăii și-au exercitat sadismul! Asta e o ciudăţenie, trebuie să recunoaşteţi, stimate domn, spuse ghidul, adresându-se francezului care provocase explicaţia.

— Şi?... întrebă acesta.

— Și... câteva procese s-au declanşat deja, în urma unor investigaţii de presă, pentru a se repara nedreptatea strigătoare la cer. Mai mult: se elaborează o lege care acordă foştilor deţinuţi politici nişte reparaţii nu numai morale, aşa cum merită cu prisosinţă pentru suferinţele lor. Dacă veţi reveni în muzeu peste cîteva luni, sper să puteţi vedea chiar aici, în acest stand, rezultatul concret al acestor demersuri.

A doua ciudăţenie: temniţele comuniste au fost descrise (sumar, desigur) și incriminate într-un document oficial de condamnare globală a comunismului, adoptat de Statul Român ca expresie a poziţiei sale faţă de respectiva perioadă din istoria noastră recentă. Ceea ce se ştie mai puţin (şi iată, vă spun eu acum!) este faptul că autorul raportului este fiul unuia dintre stâlpii care au ctitorit comunismul cominternist în România, ideolog şi activist de bază al stalinismului; în acele vremi, numele lui dădea fiori „duşmanului de clasă" real sau bănuit (de cele mai multe ori fără temei, doar din „vigilenţă revoluţionară"!). Vedeţi cât de ciudată este viaţa şi cât de nepătrunse sunt căile

Domnului, acel Dumnezeu pe care ideologul comunist s-a luptat să-l scoată din conştiinţa românilor?

A treia: persoana care a comandat sus-numitul raport sus-numitului autor este ea însăşi cea mai ciudată ciudăţenie a vieţii politice post-decembriste din România. Insul este singurul politician român de după 1990 căruia i-a dispărut fără urmă dosarul de la Securitate. Că avea unul-este indubitabil, de vreme ce omul fusese trimis în misiune, la Anvers, de către statul comunist, cu rang de funcţionar superior a cărui numire în post fusese contra-semnată de însăşi Elena Ceauşescu, celebrul „cabinet 2", vârful decizional al politicii de cadre din ultimii ani ai dictaturii ceauşiste. Eu, ca simplu ghid, nu-mi permit să fac legătură între calitatea comanditarului şi cea a executantului de raport, însă dumneavoastră, vizitatori înzestraţi cu inteligenţă şi discernământ, oameni liberi să gândească, puteţi trage orice concluzie doriţi...

Ar mai fi o curiozitate de semnalat; a 4-a. Iat-o: serialul TV care a dezvăluit românilor şi mapamondului ororile temniţelor comuniste, intitulat „Memorialul durerii", are drept autor pe unul dintre cei mai aprigi secretari de partid din presa comunistă a vremii, a cărui (cărei, că e doamnă, pe-atunci tovarăşă!) încrâncenare şi vigilenţă revoluţionară erau invidiate până şi de către activiştii „profesionişti". Sigur, mai toţi oamenii din presa vremii au plătit tribut comportamental vremurilor, dar unii-câţiva —... prea de tot, iar dintre ei, câte unul (una) să devină tocmai ei (ea) procuror al... dar să ne oprim aici cu comentariul, nu înainte de a face trimitere la dialectica marxistă care spune că viaţa e complexă şi contradictorie...

În sfârşit, v-aş mai semnala o ciudăţenie: a 5-a şi ultima. Până la comunişti, deţinuţii politici se „recrutau" dintre adversarii politici, membri sau simpatizanţi ai partidelor adverse Puterii.

Temniţele comuniste au adus o inovaţie: încarceraţi din propriul partid, şi nu prin excepţie, ci ca metodă, ca sistem! Şcoala lui Stalin, indubitabil... Vă amintiţi? Generalissimul a închis şi a executat trei sferturi din membrii primelor comitete centrale aleşi la primele congrese ale Partidului Bolşevic. Partidul îşi curăţa continuu rândurile, „curăţându-i" (la propriu și la figurat) pe trădători, deviatori, șovăielnici, îmburgheziţi, infiltraţi, vânduţi, agenţi, denigratori etc. etc. etc. Judecată sumară, verdict prestabilit, execuţie rapidă, fiecare caz-pildă vie (de fapt-moartă) pentru masa partidului şi cale sigură spre obţinerea supunerii necondiţionate. În România, cel mai cunoscut caz de comunist ilustru, lider autentic şi intelectual carismatic întemniţat şi executat nu pentru vreo vină (nu avea niciuna!) ci tocmai pentru calităţile sale, a fost Lucreţiu Pătrăşcanu, despre care v-am mai vorbit. Trebuie să recunoaşteţi: să umpli temniţele cu oamenii tăi... asta este, totuși, o ciudăţenie!

— O fi, dar nu e deloc inovaţie comunistă, replică francezul, surprinzând pe toată lumea, inclusiv pe ghid. În timpul Revoluţiei franceze, Robespierre l-a întemniţat şi ghilotinat pe Danton, unul dintre conducătorii valului care a măturat regalitatea, deci „de-ai lui", cum spuneţi dumneavoastră. Că Robespierre însuși a sfârşit pe ghilotină, asta e altă poveste...

Ghidul zăbovi o clipă cu răspunsul, meditând dacă e cazul să-şi exprime sau nu gândul, apoi cedă ispitei şi spuse:

— Vă înţeleg şi vă admir patriotismul dumneavoastră de francez autentic, stimate domn; doriţi ca Franţa să nu-şi piardă întâietatea mondială în materie de inovaţii istorice...

O rumoare de râsete reţinute şi şuşoteli voioase animă întregul grup, fără să-l deranjeze însă pe francez, care se amuză cel mai vizibil.

— De fapt, continuă ghidul, vorbim amândoi despre acelaşi lucru: iacobinul, fanaticul, intransigentul şi sângerosul Robespierre nu este altceva decât precursorul dictaturii de extremă stânga, devenită, cu timpul, dictatura comunistă. Nu ştiu câtă istorie ştia Stalin, dar, cu certitudine, lecţia sângelui vărsat în 1789 în numele „libertăţii, egalităţii, fraternităţii" şi-a însuşit-o cu asupra de măsură. Oricum, stimate domn venit din ţara nu a lui Robespierre, ci a lui Descartes, este o plăcere pentru mine să însoţesc şi să dialoghez cu nişte vizitatori ca dumneavoastră.

Aici interveni lovitura de teatru. O fată de cel mult 20 de ani, care mai încercase să întrebe câte ceva dar nu se încumetase, acum îşi luă inima-n dinţi şi... lansă bomba, întrebând candid:

— Deci... nu comunismul a inventat închisorile politice şi deţinuţii politici? Eu parcă aşa ştiam...

Ghidul o privi stupefiat; ca şi francezul, ca şi întregul grup. Oare din ce lume vine fata asta? Unde-a fost până acum, dacă nici măcar cele văzute şi auzite aici, în muzeu şi în stand, n-o împiedică să uluiască lumea cu întrebarea ei?

Revenindu-şi rapid din buimăceală, ghidul căută-şi găsi-mimica, tonul şi cuvintele cu care să „astupe prăpastia". Privi lung, insistent fiinţa superbă, dotată cu acel tip de frumuseţe perfectă de păpuşă americană, apoi răspunse:

— Frumoasă domnişoară, sunt aproape convins că, de fapt, dumneavoastră nu credeţi într-o asemenea ipoteză. Dar dacă totuşi credeţi, îmi face o deosebită plăcere să fiu eu cel care vă corectează opinia, chiar şi pentru faptul că de puţine ori am văzut o idee atât de greşită, strecurată (nu ştiu cum şi de cine) într-un cap atât de frumos! Nu, nu-mi luaţi cuvintele ca pe-un reproş, ci ca pe-un compliment cât se poate de sincer; idei inexacte sau chiar greşite poate avea orice om de bună credinţă,

dar ele se pot corecta prin informare, prin cunoaştere, pe când chipul omului, cel hărăzit de Dumnezeu şi de natură, nu se poate schimba niciodată. Iar Dumnezeu şi natura, trebuie să recunosc, au fost deosebit de darnici cu dumneavoastră!

Un ropot de aplauze, masiv şi spontan, răsplăti ingeniozitatea cu care ghidul reuşise să depăşească impasul, făcând-o totodată pe autoarea întrebării să roşească, dar nu de jenă, ci de plăcere; semn că perspicacele ghid o ghicise „la fix" asemuind-o în sinea sa cu o păpuşă americană.

— Dacă m-aţi întrebat, e datoria mea să vă răspund, şi o fac cu plăcere. Permiteţi-mi, dragă domnişoară, s-o iau mai de demult, pentru că povestea este foarte, foarte veche, şi ca s-o înţelegem bine, trebuie să mergem la începuturi.

Când diriguitorii Romei antice imperiale au întemniţat primii creştini şi i-au aruncat fiarelor în arenă, n-au făcut-o pentru că n-ar mai fi fost loc, lângă zeităţile acelei vremi, pentru Isus Hristos. Nu; Roma imperială s-a simţit ameninţată de filozofia incendiară a creştinismului, adică lovită în însăşi bazele orânduirii sclavagiste al cărui lider mondial era; cam cum este SUA de azi pentru democraţia occidentală. Mai clar: Cetatea de pe cele 7 coline a avut o reacţie eminamente politică a Puterii la o provocare şi politică, dincolo de toate elementele revoluţionare de ordin religios, moral şi social aduse de religia creştină. Mult mai târziu, când catolicismul s-a instalat ferm în Apusul Europei iar biserica catolică a devenit din lider spiritual, o forţă politică propriu-zisă...

— A fost biserica catolică aşa ceva? se miră tânăra.

— Eu sunt convins că da; a fost. Argumente? La un moment dat (şi momentul acela s-a prelungit până-n zilele noastre!) Vaticanul a devenit stat, cu gardă proprie, cu administraţie proprie, cu bancă proprie, cu funcţionari şi diplomaţi, cu toate însemnele şi atributele puterii statale. Papa, suveranul pontif,

părintele spiritual al creştinătăţii catolice, a depăşit cu mult aria autorităţii spirituale. El a întronat şi detronat regi şi împăraţi, a pus umărul decisiv la mărirea şi prăbuşirea unor regate şi imperii, a declanşat cruciade şi războaie de cucerire, a chemat la Canossa, spre umilire, capete încoronate... Toate acestea înseamnă Putere; putere politică. În faţa ereziilor religioase de tot felul, puterea laico-religioasă a declanşat Inchiziţia, apărând şi doctrina/dogma, dar şi garanţia propriei poziţii dominatoare laico- religioase prin porunca „crede şi nu cerceta", pe care avea s-o spulbere, nu mult mai târziu, spiritul înnoitor al Renaşterii. Privite din acest unghi, închisorile Inchiziţiei au fost pline cu deţinuţi politici.

Apoi, de-a lungul veacurilor, lucrurile au devenit şi mai clare. Maria Stuart, candidată la tronul Angliei, a fost deţinut politic. Horea, martirul transilvan, la fel. Ca şi Danton, unul dintre capii şi eroii Revoluţiei franceze. Fruntaşii comunişti ai grevelor din 1929 şi 1933 n-au fost infractori de drept comun, ci adversari politici transformaţi în deţinuţi politici. Înţelegeţi ce spun? Nu apăr, Doamne fereşte, regimul comunist, nu-l exonerez de marile lui vinovăţii, abuzuri şi monstruozităţi sub scuza că „aşa e piesa, au mai jucat-o şi alţii, altădată", dar... lucrurile trebuie judecate cu luciditate, cu dreaptă măsură, în spiritul adevărului. Nu ştiu dacă, de data asta, am fost suficient de clar...

Fata îl linişti cu un gest al mâinii şi cu o mişcare repetată a capului, semn că a înţeles, că e de acord; ba chiar murmură un „OK" de-abia auzit, dar absolut lămuritor pentru ghid, care o şi întrebă, pentru confirmare:

— Sunteţi din State, nu-i aşa?

La răspunsul afirmativ al frumoasei făpturi, ghidul era cât pe-aci s-o întrebe dacă a auzit de un compatriot de-al ei, pe nume McCarthy, dacă i-au ajuns, cumva la ureche drama lui

Chaplin şi necazurile lui Arthur Miller cu celebra comisie a celebrului senator american, dacă i-a vorbit cineva, vreodată, de nebunia care a bântuit prin State în anii ’50, când „vânătorul de comunişti” parcă se luase la întrecere cu „vânătorul de anticomunişti” de la Kremlin, fără să-şi dea seama, sărmanul, că el este un dulce copil pe lângă perfidul şi genialul tiran gruzin, pornit la vânătoare de oameni numai după ce şi-a construit un sistem şi l-a pus la punct minuţios..., dar... ce s-o mai chinuie pe biata fată cu atâta potop de informaţii şi noutăţi bulversante? Aşa că... se adresă grupului:

— Acestea fiind zise, vă propun să evadăm din închisorile comuniste şi, cu voia dumneavoastră, să ne îndreptăm către alt stand. Nu vă promit că va fi mult mai „vesel” (nu uitaţi: suntem la etajul comunismului!), dar, oricum, sper să ne simţim ceva mai bine decât aici, printre închisori. Să mergem.

Ba nu! Nu înainte de a formula concluzia globală şi finală a acestui stand, din păcate imposibil de materializat în exponate, aşa cum sunt cele privite de dumneavoastră aici, dar perfect posibil de formulat prin viu grai, aşa cum voi încerca s-o fac eu, acum.

Da, au fost multe închisori oribile în România, folosite de regimul comunist pentru oprimarea duşmanilor politici reali sau închipuiţi. Dar şi mai revoltătoare „la scară de masă” a fost acţiunea de transformare a ţării înseşi într-un imens spaţiu concentraţionar, într-o lume închisă, în care nu poţi să asculţi ce vrei şi să spui ce gândeşti, nu poţi să te mişti, să vezi alte lumi, n-ai voie să comunici cu rude sau prieteni de pe alte meleaguri fără să te „compromiţi politic”, trebuie să te fereşti de vecini, să dai declaraţie scrisă ori de câte ori întâmplarea te-a pus în contact cu un cetăţean străin, să-ţi împănezi sau măcar să-ţi deschizi şi închizi un

text, scris sau rostit, obligatoriu cu un citat sau cu o lozincă, să urmăreşti un program TV-singurul!-de 2 ore pe zi, din care o oră este consacrată tovarăşului şi tovarăşei; să simţi că trăieşti nu în Europa sfârşitului de secol XX, ci în China lui Mao sau în Coreea lui Kim Ir-sen; să... să... Înţelegeţi? Oare ce rău făcuse bietul popor român ca să aibă parte de atâtea interdicţii, să trăiască în ţara lui „nu e voie", să preamărească ce era de râs sau de dezavuat, să tânjească după ceea ce, pe alte meleaguri mai norocoase, erau drepturi fireşti? Asta a umplut paharul răbdării poate mai mult decât cozile interminabile la alimentele de bază, frigul din case ori cenuşiul vieţii cotidiene. Asta a scos lumea-n stradă: senzaţia insuportabilă de oprelişte la tot pasul; şi tot ce este insuportabil, la un moment dat chiar nu se mai suportă. Așa s-a ajuns la decembrie '89. Dar până acolo ... mai avem.

Acum... să mergem.

ABDICAREA; NAȚIONALIZAREA
Abdicarea regelui - 1947; Naționalizarea - 1948

— Iată-ne ajunși la un stand care a fost cât-pe-aci să nu existe, își începu ghidul prezentarea în stilul de-acum cunoscut al cascadei de paradoxuri, curiozități și ciudățenii caracteristice muzeului, cu care grupul începuse să se obișnuiască, deși... la fiecare confruntare cu o nouă „mostră", vizitatorii se priveau unii pe alții și apoi se uitau lung la ghidul neobosit în a „scoate

din joben”, ca scamatorii, nu vreun iepuraş sau porumbel, ci o nouă mică (sau mare) minunăţie.

— Da, s-a născut greu acest stand, reluă ghidul. Cu un singur vot în plus „pentru”, atunci când consiliul ştiinţific chemat să întemeieze muzeul, a supus la vot existenţa lui. De ce? Pentru că, exact cum m-a interpelat de două ori colegul dumneavoastră venit din Franţa, în ședința cu pricina cineva (istoric de prestigiu) a întrebat: există ceva curios, ciudat sau surprinzător în abdicarea regelui, la 30 decembrie 1947, și în actul naţionalizării principalelor mijloace de producţie din iunie 1948? Eu spun că nu, a opinat distinsul om de știinţă; ambele s-au încadrat perfect în logica procesului de comunizare a României, declanşat de huruitul tancurilor sovietice şi „bătut în primele cuie” la 6 martie 1945. Deci... ce să caute în Muzeul ciudăţeniilor un stand consacrat celor două evenimente absolut previzibile?

Un confrate întru ştiinţa istoriei, de acelaşi calibru, i-a răspuns: în principiu şi în general, ai dreptate, colega, dar în particular, nu.

De ce? Iată: fără să marcăm bine de tot aceste momente cu adevărat istorice, vizitatorii nu vor înţelege şirul evenimentelor care au urmat, unele-de-a dreptul stranii. Cum să explici publicului atâtea ciudăţenii ale industrializării socialiste, de pildă, fără să-i arăţi mai întâi că în România nu mai existau patroni şi proprietari de fabrici şi uzine? Sau cum să marchezi evenimente despre care spui că s-au petrecut în fostul palat regal dacă nu explici că monarhia însăşi, ca instituţie, a dispărut din România, că devenise o fostă instituţie?

Mulţi membri ai consiliului ştiinţific i-au dat dreptate. Şi uite-aşa, cele două tabere s-au războit paşnic dar înverşunat, duelându-se în argumente şi contra-argumente, care mai de

care mai întemeiate. Eram încântaţi să-i urmărim noi, cei câţiva mai tineri, recrutaţi să lucrăm în muzeu şi invitaţi să asistăm la dezbatere; ba chiar ni se sugerase să luăm cuvântul, dacă vom avea ceva relevant de spus.

— Şi... dumneavoastră... aţi intervenit, cumva, în dispută? întrebă o doamnă din grup, femeie între două vârste, probabil amatoare de „culise”, can-canuri şi amănunte mai mult sau mai puţin picante (dar preferabil mai mult...).

— Cu toată modestia vă mărturisesc: da, am vorbit. Dacă vă interesează pentru ce am pledat... da, am fost „pentru”. Şi poate că (spun din nou-cu toată modestia) argumentele mele au avut o oarece contribuţie la existenţa acelui singur vot în plus care a înclinat balanţa deciziei cu un gram sau mai multe, nu ştiu, hotărându-se astfel existenţa standului în faţa căruia vă aflaţi.

— Şi ce le-aţi spus, dacă se poate şti? întrebă francezul, predestinat prin apartenenţa la naţiunea lui Descartes să fie interesat mai degrabă de idei decât de fapte, situaţii şi culise.

— Se poate, de ce nu? Cu atât mai mult cu cât, reiterând gândurile mele de-atunci, vă prezint-implicit-standul ca atare. Să începem cronologic: cu abdicarea. De acord?

Aprobarea unanimă a grupului dădu cale liberă explicaţiilor ghidului.

— Se ştie că regele Mihai, pe-atunci de-abia ieşit din adolescenţă, n-a abdicat de bunăvoie, n-a părăsit tronul dintr-un capriciu, aşa cum făcuse cu ani în urmă tatăl său, Carol al II-lea, şi cum s-a mai întâmplat în dinastia regală a Angliei cu regele Edward al VIII-lea, care, între coroana regală şi doamna Simpson a ales femeia. Nu; Mihai a fost obligat, somat să abdice, cu pistolul îndreptat nu spre tâmpla lui, ci spre capetele câtorva studenţi arestaţi de autorităţile comuniste şi folosiţi ca zălog, ca mijloc de şantaj pentru obţinerea semnăturii regale pe actul de

abdicare. Dacă regele nu pleca, tinerii aveau să moară; socoteală cât se poate de simplă şi de clară. Oare nu e nimic ciudat în treaba asta?-vă întreb. Chiar în logica dictaturii proletariatului încă nedeclarată şi nepusă în aplicare pe de-a-ntregul; era încă guvern autointitulat „de largă concentrare democratică". Procedeul nu vi se pare straniu?

Mai mult: regele este şantajat şi alungat de pe tron la nici doi ani şi jumătate după ce Stalin îl decorase cu cel mai important ordin al URSS, recunoscându-i astfel meritul istoric de a fi scurtat războiul cu multe luni prin întoarcerea armelor, salvând astfel sute de mii de vieţi omeneşti prin jertfa a zeci de mii de ostaşi români. Întreb din nou, am spus atunci în consiliu: duplicitatea generalissimului nu merită oare să figureze printre bizareriile epocii, deşi-recunosc!-respectivul act contradictoriu se numără printre cele mai „blânde" fapte ale sângerosului gruzin?

Şi apoi... ceea ce marele public nu ştie aproape deloc, iar standul acesta îl va ajuta să afle, este o iniţiativă a lui Mihai I, regele românilor până la 30 decembrie 1947, şi ea-extrem de riscantă, dar cum nu se poate mai neobişnuită. Aţi auzit de greva regală?

Un murmur de negare îl încurajă pe ghid să continue.

— Eram sigur. Ei bine... îngrozit de avalanşa măsurilor guvernului Groza în „marşul forţat" de comunizare a ţării şi ştiind că actele oficiale emise de guvern nu au valabilitate juridică fără semnătura regelui (eram încă un stat monarhic!), Mihai I a... refuzat, pur şi simplu, să mai semneze hotărârile ce i se puneau în mapă. Grevă regală! S-a mai pomenit aşa ceva? Păi dacă nu, atunci cum să nu punem în valoare gestul, cum să nu-l facem cunoscut vizitatorilor muzeului, când el ar fi uimit chiar şi sindicatul monarhilor Terrei-dacă ar fi existat aşa ceva? Iată, pe

acest panou, rezumată întreaga poveste. Priviţi documentele... Nu-i aşa că ele meritau cunoscute? Evident, „greva" n-a putut dura prea mult. Cu comuniştii nu-i de joacă. Evenimentele se precipitau, „tovarăşii" se grăbeau, deznodământul a urmat destul de repede; aici dau dreptate celor care afirmau că finalul era previzibil.

„Agonia" s-ar mai fi putut prelungi oare? Nu cred. Mihai I, deşi atât de tânăr şi „necopt" în ale politichiei, era regele României, nu vreun băsescu oarecare, pândit şi împins din spate de spectrul dosarelor penale puse deocamdată „la păstrat", care să cerşească unui prim-ministru al vremii (recte-dr. Petru Groza) un „pact de coabitare" pentru a-şi salva atât „pielea politică", dar mai ales pielea propriu-zisă, ameninţată grav de puşcărie.

Aşa a căzut monarhia. Poate (ba chiar probabil) că ritmul derulării evenimentelor care au dus la lichidarea ei a fost altul decât cel previzibil, dorit şi comandat de Stalin-teribil de grăbit în acel moment. Și asta e o curiozitate asupra căreia merită să ne oprim. De fapt, în 1944, la Kremlin s-au înfruntat două concepţii, două viziuni. Strategii militari, vestiţii mareşali ai Armatei Roşii care au câştigat victoria, aveau nevoie atunci, în vara fierbinte a lui '44-cumpăna războiului-de o Românie puternică şi stabilă, sau mai exact de o Românie cu armată puternică, în stare să lupte cu succes pe frontul de vest (aşa cum a şi făcut-o!), să îndeplinească cele mai dificile, riscante şi sângeroase misiuni de luptă. Strategii militari judecaseră corect: românii au luptat exemplar, s-au jertfit fără șovăire, eliberând localitate după localitate pe teritoriul Ungariei şi Cehoslovaciei, până-n munţii Tatra şi dincolo de ei.

Strategii politici priveau lucrurile altfel. Lor le-ar fi convenit o Românie-pământ pârjolit, ruinată, fără clasă politică, fără urmă-măcar-de partide istorice, în care „eliberatorii" (citeşte:

cuceritorii) se pot instala ca-n propria lor bătătură, unde fac ce vor, când vor şi cu cine vor, cât mai repede şi mai radical. N-ar fi fost „de vise rele” nici scenariul unei Românii distruse precum Varşovia, despre care vă arătam, la un alt stand, cum a fost demolată şi depopulată de către hitlerişti sub privirile aruncate prin binoclu, de la distanţă, de comandanţii Armatei Roşii, spectatori la dezastru. O ţară transformată în ruine lăsa deschisă calea transformării ei în a nu ştiu câta republică sovietică, eventual alipită Basarabiei (RSS Moldovenească-în varianta toponimică a tandemului Stalin-Molotov-Ribbentrop), pentru a scoate din mizerie pe bieţii supravieţuitori subnutriţi ai spaţiului carpato- danubiano-pontic...

Realitatea nu ascultă însă întotdeauna de scenarii; lucrurile au ieşit... cum au ieşit. Monarhia n-a putut fi dărâmată atunci, cu tăvălugul frontului; considerentele tactice de politică militară au prevalat, încă se mai purta masca democraţiei, balul mascat va mai dura... Dar nu prea mult. Stalin nu era un om răbdător din fire; când dorea ceva, obţinea repede. În cazul nostru, a dorit Republica Populară Română (dacă nu s-a putut o RSS Moldovenească, întinsă de la Nistru la Tisa) şi a creat-o.

Iată fotografii din epocă, documente, actul de abdicare, reproduceri din presa vremii, reacţii internaţionale, mărturii ale unor supravieţuitori, amintiri ale câtorva persoane participante direct la evenimente... Istorie, într-un cuvânt! Firească, logică-ţinând seama de context şi de forţele implicate, dar şi cu suficiente nuanţe de originalitate (dacă nu chiar curiozitate sau ciudăţenie) încât să justifice prezenţa standului în muzeu.

Aşa s-a scris istoria apariţiei Republicii. Peste ani şi decenii, povestea avea să mai adauge la şiragul ei o ciudăţenie majoră, de data asta nefirească şi ilogică prin raportare tot la contextul social- istoric fundamental schimbat. Priviţi această declaraţie a

preşedintelui României, datată 2012 şi reluată în 2013: „Regele Mihai a vândut ţara ruşilor; a fost un laş, părăsind ţara şi tronul... “. Ce-i drept: ştim cu toţii că autorul declaraţiei n-a citit nicio carte de la cap la coadă în întreaga lui viaţă; dar nici măcar un manual de istorie a ţării pe care a condus-o zece ani n-a avut curiozitatea să parcurgă, și nu chiar tot, că ar fi prea greu pentru el, ci doar capitolul anului 1947, așa, între două șprițuri? Că nu e mare; doar câteva paragrafe...

Se lăsă o tăcere adâncă, prelungită aproape jenant. Ghidul regretă că a provocat-o, dar de câte ori ajungea la acest moment şi la acest exponat, nu putea să-şi respecte promisiunea făcută sie-şi de a trece peste el ca și cum n-ar fi existat. Nu reușise nici de data asta.

Noroc că un tânăr foarte brunet, cu tricou de fan al echipei Real-Madrid (avea să confirme că e spaniol) aruncă o întrebare:

— Dar occidentul...? Ce-a zis occidentul în toată această poveste?

— Occidentul? Păi... nu putea să zică nimic; doar occidentul este forţa care a anulat rezultatul referendumului de demitere şi l-a reînscăunat pe preşedinte...

— Nu la asta mă refer, domnule, preciză tânărul, zâmbind uşor; sesizase și el încrâncenarea ghidului.

— Aaaa, atunci... în epocă, în 1947... scuzaţi-mi confuzia. Păi... nici atunci nu s-a prea văzut occidentul despre care vorbiţi. De zis, a zis multe, dar de făcut, n-a făcut nimic. De fapt, nici nu prea avea ce să facă. Zarurile fuseseră aruncate, înţelegerile-semnate la masă sau pe sub masă... Ce se mai putea face? Omenirea se confrunta cu multe şi grave probleme; de bine ce se încheiase „războiul fierbinte” începea „războiul rece”, se confecţiona cortina de fier, luându-i-se măsurile riguros, la centimetru, ca să nu scape ceva sau cineva pe sub

ea sau pe lângă ea... Cui îi mai ardea de micuţa Românie şi de monarhul ei? De-a lungul istoriei au „ieşit din scenă” atâţia regi şi împăraţi, chiar în occidentul invocat de dumneavoastră, domnule dragă, şi uneori infinit mai dramatic, „ajutaţi” de securea călăului sau de ghilotină, încât un rege în plus sau în minus... Mă înţelegeţi?

Dar astea sunt, din fericire, poveşti vechi, demult trecute, chiar dacă n-au fost uitate de toţi... Vedeţi? De-asta e bun câte un muzeu ca al nostru: ne ajută să ţinem minte ceea ce merită şi chiar trebuie să nu uităm.

Despre naţionalizare... ce să vă spun? Standul oferă, iată, cifre, date, procente, statistici: câte întreprinderi au devenit proprietate de stat, bun al întregului popor; de ce tip; cam cu câţi muncitori, ce ramuri economice au fost afectate (de fapt-toate). Acum, în iunie ’48, se făcea ultimul pas, cel hotărâtor, pe drumul creării bazei economice şi sociale a comunismului în România. Acum se puneau premisele concluziei ce avea să fie trasă peste o jumătate de secol, că statul este cel mai prost administrator din câţi există, dar până la ea, statul a făcut multe, şi bune şi rele (după cum vom vedea şi vom încerca să desluşim în ce proporţie „bunele” şi „relele”). Reconstrucţia, industrializarea...

ÎNCEPE SĂ „RĂSUNE VALEA”
Reconstrucția-industrializarea

De-abia intrat în noul stand, grupul se buluci în faţa unui afiş multicolor, strident şi vetust, discordant cu sobrietatea restului exponatelor. O fată din grup exclamă:

— „Răsună valea”? Dar ăsta-i filmul ce ne-a fost prezentat la Cinematecă în programul zilei de ieri. Vai, ce filmuleţ naiv!

— Aveţi perfectă dreptate, stimată domnişoară, se grăbi ghidul să confirme remarca. Este unul dintre primele filme făcute atunci, la începutul anilor ‘50, poate chiar primul. Nu-l judecaţi, rogu-vă, ca pe-o operă de artă, deşi e ficţiune, evident, ci ca pe un document de epocă. Pe-atunci, tinerii erau la fel de entuziaşti şi naivi ca filmul însuși... Mă veţi întreba, poate, de ce-l mai programează Cinemateca? Cine mai merge să-l vadă? Ei bine, vârstnicii îl privesc ca pe-o oglindă miraculoasă, în care se văd ei înșiși cu 50-60 de ani în urmă, iar tinerii, foarte puţinii tineri care intră în sală sunt mânaţi, probabil, de curiozitate; poate că încearcă şi în acest fel să-şi înţeleagă părinţii şi bunicii a căror tinereţe n-o pot pricepe... Cinefilii nu sunt atraşi, desigur, nici de firicelul debil al story-ului, nici de limbajul cinematografic stângaci până la primitivism care spune povestea brigadierilor de pe unul din primele şantiere ale tineretului, dar... Radu Beligan, miraculosul actor aplaudat și acum pe scenă, la peste 90 de ani, filmat în anii tinereţii alături de alţi mari actori îndrăgiţi, răspunde cu siguranţă nevoii vârstnicilor de a-şi vedea şi revedea idolii tinereţii lor.

Fata conchise:

— Deci... nostalgie? Pură nostalgie?

— De ce nu? răspunse ghidul, zâmbind. La vârsta dumneavoastră e greu de înţeles şi mai ales de acceptat sentimentul, dar... mai discutăm peste câteva decenii.

Un val de râsete îi acoperi cuvintele.

— Vedeţi, dragă domnişoară şi stimaţi vizitatori... se pare că nimic nu poate reprima în oamenii ajunşi la senectute privirea duioasă către propria tinereţe. Ei, spectatorii septuagenari şi octogenari din sală, erau atunci întocmai ca personajele filmului: tineri, entuziaşti, puternici, dornici să facă minuni cu energia clocotitoare a vârstei lor. Cum să nu fi răspuns, atunci, chemării de a vindeca rănile războiului? de a zidi ceea ce dărâmaseră bombele şi obuzele? de a sfredeli munţii cu tuneluri? de a stăvili apele cu baraje ce aprind lumini şi fertilizează ogoare? de a construi uzine, fabrici, locuinţe, şcoli? Iată că de la film păşim în realitatea acelei vremi. Da, a existat atunci o asemenea chemare concretă, insistentă, răsunătoare...

— Sună cam propagandistic cuvintele dumneavoastră, nu vi se pare? interveni sarcastic vizitatorul francez, fidel crezului său de a se îndoi de tot ce vede şi aude.

Deloc deranjat nici de întrerupere, nici de ton, ghidul zâmbi înţelegător şi răspunse:

— Îmi cer scuze, probabil că atmosfera şi limbajul filmului evocat m-au molipsit şi pe mine, dar vă asigur, tinere domn, că-dincolo de limbaj-aşa a fost atunci. Ştiu că e greu de înţeles astăzi acea realitate. Şi eu, dacă aş fi în locul dumneavoastră, aş suspecta de „propagandă" relatările despre atmosfera şantierelor ce se deschideau cu zecile, peste tot. Zeci de mii de locuri de muncă aşteptau braţe tinere, puternice; şi ele veneau, era firesc să vină. După luptatul şi muritul pe front, în est şi în vest, după seceta şi foametea cumplită din '46-'47 şi-dând filele calendarului cu câţiva ani înapoi-după dictatura carlistă, după cacialmaua legionară care promitea renaştere spirituală dar practica teroare şi asasinate politice, după demagogia găunoasă a atâtor caţavenci, tipăteşti, brânzoveneşti, farfurizi

şi pristandale de tot felul, după acel val de dezamăgire care a împins generaţia lui Ionesco, Cioran, Eliade, Vulcănescu şi alţii de talia lor fie spre culmile disperării, fie spre exil, ei bine... după toate necazurile îndurate de-un popor în nici două decenii, oamenii vroiau să trăiască. Pentru asta, trebuiau să muncească. Acum aveau unde; aveau ce.

Chemarea la muncă, la reconstrucţie şi apoi la industrializarea ţării a fost, probabil, cea mai nedemagogică, cel mai nepropagandistic apel lansat de comunişti poporului român, apel receptat, înţeles şi acceptat, mai ales de generaţiile tinere.

— Adresat tuturor? Fără discriminări?-interveni din nou francezul.

— Mulţumesc pentru întrebare! exclamă ghidul. M-aţi ajutat să ajung mai repede şi mai direct la *însă*.

Observând nedumerirea generală, inclusiv a celui care-i provocase exclamaţia, ghidul începu să se explice:

— Majoritatea proceselor, fenomenelor şi evenimentelor prezentate de standurile muzeului nostru par a avea o curgere firească, logică, previzibilă... până la un moment dat; momentul declicului. Atunci apare un *însă*, care schimbă cursul lucrurilor şi, implicit, al discursului care le evocă. Vorbindu-vă despre atmosfera entuziastă a primelor şantiere, despre chemarea spre ele şi despre răspunsul tineretului acelor ani, tocmai ajunsesem la acest însă, pe care colegul dumneavoastră m-a ajutat să-l rostesc mai repede. Vă mulţumesc sincer, încă odată, stimate domn! Cum să mă fac mai bine înţeles?... Este, dacă vreţi, diferenţa-esenţială!-dintre a te contrazice singur sau a retracta şi a nuanţa o afirmaţie, o apreciere. Nu retrag nimic din cele spuse; încerc să le nuanţez, pornind de la (să nu vă fie cu mirare!)... două versuri dintr-un „marş mobilizator" care, pe-atunci, răsunau imperativ ca un sunet

de goarnă. Ascultaţi-le: „Nu sta pe gânduri, intră în rânduri/vino-ntr-un pas cu noi!”. Sună frumos, nu-i aşa? Ei bine, tinerii veneau, pentru că-aşa cum spuneam-erau dornici de acţiune, de muncă, de împlinire, venise vremea faptelor, a construcţiei... La „începutul începutului”, prin ’47-’48, când ruinele războiului se înlăturau cu târnăcopul, cazmaua şi lopata, iar „politicul” nu-şi înfipsese prea adânc colţii în cotidianul vieţii sociale, toţi cei ce răspundeau apelului și „intrau în rânduri” aveau dreptul să primească pe loc o sapă și un târnăcop, undeva, la Agnita- Botorca, Bumbeşti-Livezeni sau în cine ştie ce colţ de ţară. Însă (iată, am ajuns la „însă”!) apele s-au despărţit cu repeziciune. Puterea populară, cu care ieşisem de sub hitlerişti, s-a transformat rapid în putere comunistă; lupta de clasă a devenit fundamentul vieţii sociale, iar ascuţirea ei neîncetată-regulă de fier tot mai tăios, promulgată de Stalin și impusă întregului lagăr comunist, devenit, și el, tot mai... lagăr, cu fiecare zi, lună şi an.

De la acest „însă” încep diferenţierile. Cine intenţiona să „nu stea pe gânduri şi să intre în rânduri”-vorba cântecului, după valul iniţial de entuziasm al primelor şantiere, trebuia să spună exact şi amănunţit dacă acasă, la ţară, părinţii aveau mai mult de 3 hectare, deci dacă sunt sau nu sunt chiaburi. Doamne fereşte ca tânărul să provină dintr-o familie de moşieri sau proprietari de fabrici sau patroni de magazine, să aibă vreo rudă apropiată ţărănist sau liberal, părinţii să posede vreun atelier de cizmărie, tâmplărie, croitorie sau cine ştie ce alt meşteşug, chiar și cu un muncitor angajat (unul!)-în care atelier se exploata, deci, mână de lucru salariată... Erau multe asemenea ipostaze incompatibile cu „intratul în rânduri”. Solicitantul trebuia să le declare, să se dezică de ele, să le condamne şi dacă totuși, prin excepţie, era primit, avea să poarte blestemul „originii nesănătoase” ani mulţi, aşa cum, cândva, evreii purtau steaua în 6 colțuri pe piept

ca pe un stigmat, ca pe un semn că „aparţin ghetoului”; păstrând proporţiile, desigur.

— Există deci proporţii de păstrat? întrebă un domn din grup.

— Ooo, desigur! Şi foarte importante. Luaţi comparaţia mea ca pe-o exagerare conştientă, ca pe-o metaforă-dacă vreţi. Pentru că...să fim drepţi; tinerii vinovaţi de „origine nesănătoasă” n-au murit de foame. Se găsea întotdeauna vreo mătură, vreo cazma sau lopată, vreo gheretă de portar, vreun loc de conţopist pentru băieţi şi fete cu scrisul citeţ sau cu aptitudini dactilografice, o şcoală de calificare în meserii direct şi imediat productive care te pregătea pentru ceea ce se numea „munca de jos”. Așadar... „intrai în rânduri”, dar... la coada plutonului, cu şanse infime de avansare.

Asta era dilema foarte multor tineri: spun sau nu spun? declar sau nu declar? accept sau nu condiţia de discriminat? încerc să păcălesc vigilenţa șefului de cadre-foarte greu de păcălit pe vremea aceea? „Nu sta pe gânduri, intră în rânduri” devenise o chemare care chiar trebuia să te pună serios pe gânduri; cu lupta de clasă tot mai ascuţită nu era de glumit!

Impresionată de spusele ghidului, tânăra care văzuse „Răsună valea” întrebă:

— Practic... concret... ce li se interzicea tinerilor „indezirabili”? Ce n-aveau voie să devină?

Bucuros de interesul stârnit, ghidul explică:

— Am să vă răspund exact aşa cum aţi cerut: practic, concret. Iată două exemple, ca să mă fac mai bine înţeles.

Un bun prieten cu înclinaţii spre condei, absolvind liceul în 1952 şi îndemnat de profesori, a vrut să se facă ziarist. Exista o facultate cu acest profil la Universitatea din Bucureşti. N-a fost primit. Motivul? Tatăl său, învăţător într-un sat din apropierea

capitalei, moştenise de la bunici şi părinţi 4 hectare de pământ pe undeva, prin Vâlcea, lucrate-firesc-de câţiva localnici cu care proprietarul împărţea recolta, toamna. În logica luptei de clasă, un biet învăţător cu 750 lei pe lună exploata mâna de lucru salariată, deci fiul său era copil de exploatator, adică un soi de duşman de clasă în devenire, chiar dacă unul mai mic, mai puţin periculos decât odraslele de latifundiari recent expropiaţi. Degeaba a încercat să explice tatăl prietenului meu decanului vigilent ca un şef de cadre că ar ceda bucuros pământul CAP-ului, dar în acea comună nu se înfiinţase încă un CAP. Degeaba i-a arătat profesorului universitar, filozof, logician, membru plin al Academiei Române, nu un activist de raion oarecare, pe nume Athanase Joja, memoriul prin care „învăţătorul exploatator" oferea pământul statului ca să scape de belea, dar statul-recte primăria-pusese apostilă că n-are cum să-l ia, neexistând prin zonă vreun IAS (întreprindere agricolă de stat). Băiatul a rămas fiu de exploatator, incompatibil cu „profesiile ideologice" precum presa, dreptul, justiţia, filozofia, ştiinţele sociale, şcolile de ofiţeri etc.

Alt exemplu: un absolvent al liceului „Sf. Sava", provenit dintr-o familie înstărită, cu vreo 20 de hectare prin zona Râmnicu- Sărat, orfan de tată, pentru a-şi salva viitorul (al său şi al fratelui său) şi-a determinat mama să părăsească locuinţa, gospodăria, să renunţe la tot şi să se mute, să-şi schimbe numele, să-şi „piardă urma"-cum se spune-şi să ia viaţa de la capăt, sub o nouă identitate; totul-pentru a scăpa de „blestemul pământului" agonisit în trei generaţii, cum devenise o proprietate funciară în acea vreme.

— Chiar a reuşit să se „ascundă" astfel? exclamă francezul.

— Da, a reuşit. Erau vremuri tulburi imediat după război, tăvălugul frontului distrusese multe arhive de primării, mulţi

oameni rămăseseră nu numai fără agoniseala de-o viaţă, ci şi fără acte. În plus, anii cumpliţi de secetă şi foamete obişnuiseră autorităţile cu familii fără nimic, venite de niciunde, care încercau să prindă rădăcini în vreun loc mai primitor. A mers..., dar omul a trăit zeci de ani cu spaima că cineva, din întâmplare sau cu intenţie, îi va descoperi adevărata identitate și-i va dezgropa dosarul. Înţelegeţi ce vă spun? Realizaţi ce durere, ce traume a provocat politică nenorocită care împărţea oamenii în dezirabili şi indezirabili pentru anumite profesii? Subliniez: nu era vorba nici măcar de acea selecţie oarecum firească (sau, să-i zicem, de înţeles) pentru anumite funcţii, pentru posturi de răspundere, pentru poziţii-cheie în care „fişa postului" impune, printre criteriile de acces, apartenenţa la un grup, la o doctrină, la o orientare politică. Nu; aici era vorba pur și simplu de profesii, de domenii ale vieţii sociale pe care partidul le decreta „rezervaţii" ale clasei muncitoare.

— Asta... la profesiile „ideologice"; dar la celelalte? Inginer sau medic sau profesor aveai voie să devii? întrebă cineva din grup.

— Opreliști erau peste tot, răspunse ghidul fără ezitare, dar-ce-i drept-sita era mult mai rară, rigorile mai puţin severe la facultăţile tehnice. Cât despre profesorat...depinde ce fel de profesor. Matematica, de pildă, era mai îngăduitoare cu tinerii „dubioşi", considerându-se probabil că trigonometria şi ecuaţiile diferenţiale nu au un pronunţat caracter de clasă, dar istoria-de pildă, sau dreptul și filosofia aveau alt statut. Scăparea „dosarelor nesănătoase" era în inginerie. Şantierul primea mai uşor odrasle de „foşti", dar-indiferent de calităţile profesionale-un tânăr inginer cu „dosar pătat" era menit să iasă la pensie din poziţia „cadrului de execuţie", obişnuit cu cantina și chiar cu baraca „organizărilor de șantier" pe coclauri, luni întregi...

— Ce explicaţie primeau cei respinşi? se mai făcu auzită o întrebare din grup.

— Niciuna. Tatăl prietenului meu vâlcean a fost unul dintre puţinii „norocoşi”: măcar a fost primit de un decan, de la care a aflat că el, învăţătorul, era... exploatator. Să recunoaştem: nu era prima dată în istorie când originea socială bara drumul în viaţă unor tineri. Se mai văzuseră cazuri de copii din familii sărmane care băteau la uşi închise pentru ei, chiar dacă odrasla de sărăcan era inteligentă foc. Dar iată, pentru prima dată în istorie, o ideologie-marxismul-promitea cea mai dreaptă orânduire, o lume în care împlinirea, afirmarea nu mai ţin de clasa socială în care te-ai născut, ci numai şi numai de calităţile, de capacitatea, de efortul, de valoarea ta umană şi profesională. Imaginaţi-vă ce simţeau adolescenţii: la învăţământul politic sau la disciplinele de ştiinţe sociale învăţau teoria generoasă a filosofului Marx, iar în viaţa practică li se aplica politica „practicianului” I. V. Stalin care ascuţea nemilos lupta de clasă...

— Dar societatea... oamenii... cum reacţionau în faţa acestei realităţi? Se împăcau cu situaţia? întrebă un vizitator.

— Era greu să protestezi. Frica paraliza reacţiile. Dar au existat şi inşi care (ţineţi-vă bine!) şi-au pus „condeiul liric” în slujba stalinismului. Unul dintre poeţii „elitişti” şi „încifraţi” ai vremii, Baconschi pe nume, nu s-a sfiit să lase istoriei literaturii române această strofă memorabilă: „Trece-o noapte, trece înc-o zi/Se ascute lupta dintre clase/ Iar chiaburii se vădesc a fi/Elemente tot mai duşmănoase!”- am încheiat citarea din memorie dar, vă asigur, absolut conformă cu textul tipărit.

Tânărul care se declarase doctorand în literatură exclamă, ultragiat:

— Nu glumiţi? Nu luaţi o parodie (reuşită ca parodie) drept text liric? Eu nu cred că un poet poate încredinţa tiparului o asemenea...

— Nu glumesc, tinere domn. Poetul a existat, ca şi alţii, de aceeaşi factură morală, poezia a fost publicată, ca şi altele, de aceeaşi „valoare poetică”... De altfel, vă rog să reţineţi: spusele mele, toate, sunt la fel de adevărate, de autentice precum toate exponatele muzeului nostru. Nu operăm cu minciuni; cincizeci de ani de minciună ne-au fost de-ajuns. Din multe puncte de vedere, viaţa noastră de-acum este mai complicată şi, pentru mulţi, mai grea decât înainte, dar... măcar acest drept am câştigat-sper-pentru totdeauna: să nu mai minţim.

— Au fost mulţi tineri în această situaţie... nici nu ştiu cum s-o numesc; e cumplit să ţi se refuze viitorul visat la vârsta opţiunilor...!? mai întrebă doctorandul.

— Nu vă pot oferi cifre; n-aş vrea să greşesc, dar dacă adunăm numărul familiilor din mediul rural cu mai mult de 3-4 ha, cu numărul foştilor proprietari de fabrici, făbricuţe, magazine, ateliere etc, apoi cu foştii membri ai partidelor istorice cu poziţie cât de cât relevantă în partid, apoi cu funcţionarii superiori ai aparatului de stat, demnitarii, gradele superioare din armată, apoi meşteşugarii liber-profesionişti „necooperativizaţi” etc. etc..., rezultă că zeci de mii de familii şi-au văzut odraslele excluse de la marşul avântat spre cea mai „dreaptă” orânduire din istoria omenirii.

— Dacă-mi permiteţi-interveni o doamnă între două vârste, dar parcă mai apropiată de cea de-a III-a, aş vrea să ştiu ce s-a întâmplat, până la urmă, cu aceste zeci de mii de tineri... şi chiar cu cei doi prieteni ai dumneavoastră...

— Grozavă întrebare!-exclamă ghidul. Vă mulţumesc, stimată doamnă; sper ca răspunsul meu să vă bucure. Ei bine, da; cei

mai mulţi au răzbit. Au devenit ceea ce doreau şi simţeau că trebuie să fie, fiecare-pe treapta la care l-au dus puterile. Cineva ar putea spune: „Şi-atunci? care e problema? unde e necazul?”. Se poate gândi şi aşa, dar nu după ce treci prin ce-au trecut ei. Intrarea lor în viaţă, în profesie, în carieră, s-a făcut cu gustul amar al fricii, al frustrării, al sentimentului de marginalizat. Asemenea trăiri lasă urme care se estompează cu timpul, dar nu dispar niciodată. Cinicii şi durii spun că tot ce nu te ucide şi nu te schilodeşte, te întăreşte; personal, nu doresc nimănui un asemenea mod de „călire pentru bătălia vieţii”...

Cât despre cei doi-destine emblematice şi pentru oprelişti şi pentru succes în cele din urmă-vă pot spune că băiatul cu pământ prin Vâlcea a ajuns un cunoscut ziarist şi om de condei, ba chiar conducător de gazete! La un moment dat (momentul lui de triumf!) profesia l-a dus în cabinetul ministrului învăţământului, pentru un interviu, nimeni altul decât vigilentul decan care-i respinsese dosarul la examenul de admitere în facultatea „interzisă fiilor de exploatatori”, în anul de graţie 1952. Tovarăşul fost decan, devenit ministru, l-a privit lung, fără însă a da semne că l-ar recunoaşte, dar nici amicul meu strecurat în ziaristică prin păcălirea luptei de clasă (care, în cazul lui, nu se ascuţise, ci... invers)... nici amicul meu, spuneam, nu i-a amintit episodul cu pricina; îi era ruşine de ruşinea preopinentului.

Interesantă este şi povestea băiatului cu pământ pe la Râmnicu-Sărat. El a devenit un foarte cunoscut şi stimat critic şi istoric de film, gazetar umblat prin tot felul de ţări străine (ţări în care n-a simţit niciodată tentaţia să rămână, deşi vorbea curent trei limbi străine de circulaţie). Fratele său, împreună cu care complotase „ştergerea urmelor”, a ajuns profesor universitar şi şef de catedră la Politehnica din Bucureşti.

Am stăruit asupra celor doi „învingători ai luptei de clasă” pentru că îi ştiu bine. Le cunosc viaţa, păţaniile, momentele de lehamite, de teamă sau de cumpănă; devenirea-într-un cuvânt. Sunt însă în ţara asta zeci de mii de oameni care au trăit sub spectrul dosarului. Unii s-au pierdut, învinşi de sistem. Cei mai mulţi, cei mai capabili şi mai puternici au izbutit, fiecare-cât şi cum a putut. Şantierele ce se deschideau peste tot erau prea multe, prea înfometate de ingineri, economişti şi tehnicieni ca să se împiedice de stavilele unei politici absurde. „Foamea de ingineri” a mers până acolo încât, în anul şcolar ’50-’51, liceele de elită din ţară au organizat, în vara lui ‘51, cursuri intensive pentru absolvenţii clasei a X-a cu media peste 8, la capătul cărora cei mai buni dintre ei terminau liceul (inclusiv bacalaureatul) pentru a prinde admiterea la facultate, în toamnă...

— Cu „rabat” la nivelul de cunoştinţe? întrebă o doamnă.

— Fără niciun rabat! Profesorii acelor licee, cu acei copii de elită (profesională, desigur), au făcut un „tur de forţă” pentru câştigarea unui an. Ţara se grăbea, și nu întotdeauna „graba strică treaba”; atunci, vă asigur, n-a stricat-o. Era nevoie de studenţi, mai mulţi studenţi, adică mai mulţi specialişti de toate soiurile. „Răsuna valea”, vorba cântecului, şi dacă la începuturi molozul ruinelor se putea îndepărta cu entuziasm şi braţe puternice, barajele ce trebuiau să stăvilească Bistriţa, Argeşul sau Dunărea, platformele industriale, cartierele de locuinţe şi edificiile social-culturale cereau ingineri, arhitecţi, geologi, economişti şi proiectanţi capabili de altceva decât de „hei-rup”! Venise vremea specialiştilor. A specialiştilor competenţi.

— Vreţi să spuneţi că „politica absurdă”-cum o numeaţi pe bună dreptate-a fost „învinsă” de imperativele realităţii? întrebă, din nou, doamna cu înfăţişare severă, de profesoară (cum se va și dovedi că este).

Ghidul chibzui câteva clipe; răspunsul nu era uşor de dat, apoi răspunse:

— În linii mari... mai exact în linii foarte mari-da, însă nu complet, nu în toate domeniile şi nu definitiv. Între anii 1962-1965-1966 s-a făcut o breşă importantă, dar victoria raţiunii în „lupta dintre cele două lozinci" n-a fost niciodată una totală.

— Lupta dintre cele două lozinci? Asta ce mai este?-sări francezul.

Ghidul începu să râdă încetişor. Cu doar cinci cuvinte izbutise să obţină cel mai înalt grad de interes şi cea mai încordată atenţie din acea zi.

— Văd că mereu uitaţi unde ne aflăm. Suntem în Muzeul ciudăţeniilor carpato-danubiano-pontice, doamnelor și domnilor! Mă explic imediat.

Din 1948, când regimul comunist a devenit realitate bine instaurată, până spre 1965-1966, dar şi mai târziu, pe mai toţi pereţii tronau-alături de portretele devenite icoane laice-două lozinci: „Omul este cel mai preţios capital"-K. Marx, şi „Cadrele hotărăsc totul"-V. I. Lenin. O interpretare de bună-credinţă şi de bun-simţ ar spune că cei doi autori au vrut să sublinieze „rolul decisiv al factorului uman" la nivel diriguitor. Așa cum Arhimede, în străvechime, ceruse un punct de sprijin ca să mişte universul, arhitecţii comunismului afirmau în maniera concis-rezolută a sloganului că, pentru a mişca decisiv (spre mai bine, credeau ei) societatea omenească este nevoie de oameni capabili s-o facă; ei, oamenii, cadrele, nu capitalul reprezintă forţa în stare să schimbe faţa lumii, să „pună în operă" planul grandios al utopiei comuniste.

Însă (din nou ne lovim de un „însă"!)... ce să vezi: partidul a uitat că propria sa lozincă se referă la om, nu la dosar; de aici-absolutizarea originii sociale şi aruncarea la gunoi a unor uriaşe

capacităţi umane născute în case şi familii neproletare. Mai mult şi mai rău: partidul a lăsat, ba chiar şi-a asmuţit dulăii din secţiile de cadre să creadă că ei, şefii şi instructorii scotocitori prin dosare pentru adulmecarea urmelor duşmanului de clasă, sunt „cei ce hotărăsc totul" (cum literal sună lozinca). Ei, cadriştii, decid cine da şi cine nu, cine zboară şi cine promovează, cine e tolerat-dar cu imensul şi permanentul semn de întrebare pe piept, apăsător ca steaua cu 6 colţuri de pe haina evreilor din ghetou, condamnat să-şi dovedească şi să-şi redovedească perpetuu ataşamentul, fidelitatea, ruptura de originile, de trecutul, de păcatele părinţilor, bunicilor şi străbunicilor măsurate în hectare sau în carnete de partid liberalo-ţărăniste.

Simplificată, ecuaţia „luptei dintre cele două lozinci" este următoarea: sloganul teoreticianului Marx proclamă omul drept cel mai preţios capital (omul, nu dosarul!), în timp ce sloganul practicianului Lenin, mai puţin filozofic dar mai „în ton" cu lupta de clasă, conferă „cadrelor" (într-o semantică întâmplător sau voit confuză) rolul-cheie de a instrumenta şi judeca dosarul, deci omul. Mai departe, lozinca leninistă, încăpută pe mâna lui Stalin devine ghilotină cu multe milioane de victime în ţara socialismului victorios şi cu mai puţine în România, ca ţară mică, incapabilă să furnizeze atâtea ofrande pe altarul luptei de clasă. Pe scurt, cadrele hotărăsc viaţa noastră, a tuturor. O fi el, omul, cel mai preţios capital, dar ca să devină capital activ, operant, trebuie confirmat de noi, cei de la cadre. Înţelegeţi?

Din grup se auziră câteva exclamaţii, unele-mai în surdină, altele mai sonor. Ghidul aşteptă să se potolească rumoarea, apoi reluă:

— Nu vi se pare ciudat? Ne aflăm în standul reconstrucţiei şi industrializării, dar iată, am vorbit mai mult despre oameni şi despre invazia politicului în destinele oamenilor decât despre

ce-a determinat politicul în zestrea economico-industrialo-edilitară a ţării.

— Păi... nu e cam acelaşi lucru? Ce este ţara dacă nu oamenii ei? îşi exprimă nedumerirea cineva din grup.

— Ooo, nuuu! exclamă ghidul. Nu întotdeauna şi nu deplin. Există situaţii ciudate, ca aceasta-de pildă, când binele general şi de perspectivă este urmărit cu atâta rău particular imediat, insuportabil de dureros, încât privind retrospectiv lucrurile, aproape că te întrebi dacă a meritat. Gândul este cu atât mai apăsător cu cât, judecând tot retrospectiv, înţelegi că răul a fost inutil; nu l-a impus nicio legitate obiectivă, nicio logică a dezvoltării, nicio cerinţă-alta decât bunul plac, ura, prostia, ignoranţa şi supunerea oarbă la comenzi venite de-aiurea...

— Este interesant ce spuneţi, dar nu văd legătura... îl întrerupse doamna cu chipul sever.

— O veţi vedea imediat, stimată doamnă. Reiau ideea. S-a declanşat atunci, la semnalul şi la chemarea noii puteri, o acţiune uriaşă, care presupunea un efort uriaş. Urmările, rezultatele au fost, indubitabil, benefice pentru ţară; în trei decenii, România şi-a creat o industrie puternică, ţara „eminamente agrară” şi-a schimbat faţa. Priviţi cifrele, procentele comparative, dinamica pe ani a creşterii producţiei industriale, balanţa importului şi exportului, ţintele de export, nomenclatorul produselor noi asimilate sau originale, PIB-ul şi ponderea industriei în PIB, numărul oamenilor cuprinşi în producţia industrială etc. etc... Aici, acest panou vă detaliază repartizarea noilor unităţi industriale în teritoriu, sugerând-de fapt demonstrând-ideea că zone întregi au fost trezite la viaţă, încetând să mai fie „locurile în care nu se întâmplă nimic”... Priviţi; standul vă oferă toate aceste date concis, esenţializat, vizualizat, în dinamica lor pe

ani. Dar priviţi, vă rog, şi aceste imagini cutremurătoare, aceste orori de cruzime...

Deşi fotografiile erau imense, grupul se apropie cu 2-3 paşi de ele pentru a le desluşi mai bine.

— Dar le-am văzut la standul temniţelor comuniste! exclamă doamna care dorise să ştie ce s-a întâmplat cu tinerii respinşi la „concursul dosarelor".

— Exact, stimată doamnă. Ele reprezintă, aici, acel *însă* care intervine obsedant ori de câte ori faptele exponatelor şi prezentarea mea „iau avânt", vorbind „de bine" despre o temă oarecare, despre un proces benefic, declanşat şi derulat de-a lungul acestor decenii. Însă, în cazul de faţă, sunt fotografiile-document la care priviţi. Ele imortalizează fapte petrecute pe un anume şantier, atunci când şantierele începuseră să împânzească ţara, să schimbe destinul oamenilor şi locurilor uitate de Dumnezeu; atunci când termenul „şantier" devenea emblema unui timp, a unei ţări, a unui popor.

Vorbim despre Canal, şantierul-temniţă unde nu se construia nimic, doar se distrugeau vieţi omeneşti, ocna la suprafaţă, închisoarea devenită etalon al crimei politice şi al aberaţiei tehnice. Singura mare, imensă greşeală pe care comuniştii au fost până la urmă obligaţi să o recunoască public, să şi-o asume, să-i pună capăt. În Egiptul antic, la construcţiile faraonice au murit, se spune, zeci de mii de sclavi, dar au rămas Piramidele, Sfinxul, templul din Luxor, Valea Regilor; de la Canal-acel Canal al anilor '50-n-a rămas nimic, decât amintirea normelor imposibile chiar şi pentru inşi în plină putere, nu bătrâni măcinaţi de boli, şubreziţi de bătăi sălbatice, înfometaţi, întinşi pe pământ, unul lângă altul, cu faţa-n jos, apoi acoperiţi cu o rogojină peste care şeful lagărului trecea călare pe un cal alb, ca un general în triumf pe trupurile învinşilor!...

Într-adevăr, suna goarna chemării pe şantiere, dar se va putea uita vreodată că acel şantier, Canalul, a fost contemporan cu şantierele adevărate, benefice, pe care merita să munceşti chiar aşa, purecat la dosar, discriminat, scos „ţap ispăşitor" pentru vreun carnet de partid al părinţilor sau pentru hectarele bunicilor?

Revin-poate enervant de obsesiv, scuzaţi-mă-la cântecul mobilizator: „nu sta pe gânduri, intră în rânduri"... şi mă întreb, de-atunci mă tot întreb, împreună cu toţi oamenii de bun simţ şi de bună credinţă: nu s-ar fi putut şi altfel?

— Altfel... cum? întrebă cineva.

— Adică cinstit, absolut cinstit. Chemare către toţi-dar toţi! cei dornici de muncă cinstită. La sărăcia de-atunci, la nevoia de muncă, de acţiune, de construcţie, de renaştere după un război pustiitor, la dorinţa imensă de altceva, de altfel decât tot ceea ce fusese până atunci, un apel nevămuit şi neîntinat de dictatura proletariatului, într-o ţară de-abia ieşită dintr-o dictatură carlistă şi una militaro-antonesciană ar fi făcut din Partidul Comunist al acelei vremi o forţă reală, organică, cu adevărat populară, nu una impusă şi menţinută cu tancul. Teoreticienii luptei de clasă tot mai ascuţite îmi vor răspunde că ipoteza ar fi fost naivă, romantică, nerealistă, că duşmanul ar fi dărâmat regimul... etc., etc... Cum? Cu ce? Și cu cine? Cine ar fi sprijinit (şi finanţat) din afară căderea noului regim, după Ialta și Potsdam? Americanii care n-au putut sugruma Cuba lui Fidel Castro comunizată acolo, lângă ei, ar fi paraşutat trupe să-l dea jos pe Gheorghiu-Dej? Nu imperialismul anglo-american era, atunci, problema reală a Republicii Populare Române, ci imperialismul sovietic stalinist, hotărât să-şi impună voinţa, principiile şi metodele în întregul lagăr nou creat. „Rezervele de muncă" s-au înfiinţat pentru că aşa a vrut Stalin...

— Astea ce mai sunt? exclamă francezul, amintindu-şi că, până mai adineauri, el fusese liderul curioşilor din grup.

— Nimic altceva decât... iată-le, răspunse ghidul, apropiindu-se de o fotografie mare, color, ce înfăţişa o coloană în plin marş către poarta de intrare a unui şantier. Tinerii-căci tineri erau — băteau pasul ca nişte militari adevăraţi. Aveau şi uniforme, dar nu kaki, ci de culoare gri-vineţiu, iar pe umăr purtau nişte arme ciudate, parcă de jucărie.

— Acestea erau „rezervele de muncă”, explică ghidul. Pe-atunci, stagiul militar era obligatoriu. Când împlineai 18 ani, erai recrutat şi făceai armata. Doi ani. Dar şi aici apare un însă: copiii de chiaburi şi alţi „dubioşi politic” erau repartizaţi la „rezervele de muncă”, unităţi militare speciale, în care, după 2-3 luni de instrucţie militară (dar-atenţie!-cu arme de lemn), îşi continuau stagiul militar muncind pe şantierele cele mai dificile, în condiţiile cele mai grele.

— Primeau vreo retribuţie pentru munca lor? se auzi o voce din grup.

— Nici un leu. Erau militari în termen, deşi-practic-prestau muncă forţată. De-aceea revin şi zic: nu s-ar fi putut altfel? Fără rezerve de muncă, fără dosare, fără „ai noştri şi ceilalţi”, fără monstruozităţile canalului, fără închisori politice, fără... fără...?

— Decalate cu vreo şase decenii sunt întrebările dumneavoastră retorice, remarcă doamna cu înfăţişare de profesoară. Ne-aţi spus că de-atunci vi le tot puneţi... Nu vă întreb ce vârstă aveaţi în vremea aceea dar, ca profesoară de istorie, vă asigur că toate schimbările violente de regim politic din epoca modernă au fost însoţite de închisori politice şi deţinuţi politic. La Nürnberg, de pildă, au fost judecate zeci de căpetenii naziste şi s-au dictat execuţii...

— De acord, stimată doamnă, dat tot ca profesor de istorie, precizez că acolo, în boxa acuzaţilor nu se aflau conducători militari ai unei armate învinse, pe care învingătorii îi trimiteau în ştreang doar pentru că aveau puterea s-o facă. Nu! Acolo nu erau înfrânţi, ci călăi, proiectanţii şi executanţii lagărelor de exterminare, odioşii autori ai gropilor comune, inventatorii diabolicei „soluţii finale" menită să radă de pe suprafaţa pământului seminţii, rase, popoare... Ei nu se luptaseră cu o armată care i-a înfrânt, ci atacaseră omenirea, însăşi ideea de umanitate. Dacă aţi deschis discuţia, hai să comparăm! Ce făcuseră încarceraţii politic de la Canal, ca şi cei din temniţele Sighetului, Piteştiului şi câte-or mai fi fost? Cei mai mulţi, cei mai importanţi, aveau o singură vină: conduseseră România. Unii, cu nume celebre, o ctitoriseră ca stat unitar, ca ţară pornită pe drumul modernizării, ca „România mare", așa cum a intrat ea în cartea de istorie a neamului. Cum o conduseseră?

Iată, acest panou vă oferă nişte cifre extrem de interesante, comunicate recent de Banca Naţională. Priviţi cum arăta economia românească interbelică şi judecaţi singuri calitatea actului de guvernare deci-implicit-„vinovăţia" condamnaţilor: în 1913, economia României deţinea o pondere de 0,8% din PIB-ul mondial, fiind aproape de Austria (0,86%) şi Olanda (0,91%), dar peste Suedia, Bulgaria, Danemarca. Prin comparaţie, acum deţinem 0,2% şi suntem devansaţi de Grecia, Danemarca şi Finlanda, ţări cu populaţie mult mai mică. Primele decenii ale secolului trecut au găsit în România 220 de bănci solide, perfect funcţionale; în 2012 funcţionau 41 de bănci, din care 85% sunt controlate de grupuri străine, cu capital străin şi cu profit care, evident, se duce la patria-mamă, nouă, românilor, lăsându-ne doar satisfacţia celor câteva mii de locuri de muncă nou create; cam puţin, nu vi se pare? În 1914, leul era echivalent cu francul

elveţian şi cu francul francez; în 2012, francul elveţian costa 3,74 lei...

— Chiar aşa? exclamă cineva.

— Exact aşa. În limbajul sec dar fără greş al cifrelor macroeconomice, cam asta era „vinovăţia” multora dintre încarceraţii închisorilor comuniste. Şi-atunci, întreb: se compară „culpa” guvernanţilor pre-comunişti ai României cu faptele autorilor, coautorilor sau tăinuitorilor holocaustului şi ai tuturor crimelor împotriva umanităţii comise de căpeteniile naziste?

Sigur, nu toţi indicatorii economiei naţionale gestionate de întemniţaţi erau la fel de performanţi. Poate, ba chiar sigur, nu toţi încarceraţii făcuseră la viaţa lor doar fapte bune. Poate că unii chiar meritau să răspundă pentru greşeli sau nereguli din mandatul lor, că doar ne aflăm pe meleagurile dâmboviţene, la gura orientului şi încă sub ecoul târziu al năravurilor fanariote, unde-cum spuneam la alt stand-Caţavencu, Tipătescu, Dandanache, Pristanda şi coana Zoiţica au intrat în nemurirea literară trimişi acolo de geniul unui dramaturg dar şi de realitatea acelei lumi şi a acelor vremi trăite de noi, românii, în care sărăcia, inechitatea socială, demagogia politică şi lăcomia potentaţilor creau probleme reale. Dar răspunderea trebuia stabilită printr-o judecată dreaptă, fără „caracter de clasă”, fără „asesorii populari” inventaţi de justiţia comunistă, fără consilieri sovietici la butoanele verdictelor.

Acum, doamnă profesoară de istorie, având toate aceste date la dispoziţie, cântăriţi, rogu-vă: într-un talger al balanţei-tot ce oferă standul nostru, iar în celălalt talger-ororile condamnaţilor de la Nürnberg. Vă întreb: se compară?

Se lăsă o tăcere adâncă, prelungită. Într-un târziu, interlocutoarea ghidului articulă cu voce scăzută:

— Nu asta am vrut să spun, îmi pare rău...

— Ştiu, stimată doamnă, nu trebuie să vă scuzaţi. Eu vă sunt dator scuze. V-am preluat gândul, l-am „ridicat la putere”, amplificându-l, ca să fac mai convingătoare demonstraţia. Truc oratoric pardonabil, sper...

Profesoara zâmbi, ghidul la fel; pace, așadar...

— Iată de ce v-am tot evocat, obsesiv, refrenul cântecului mobilizator, opunându-l mereu întrebărilor mele, poate retorice, poate deplasate, oricum-tardive. Ce frumos sună: „Nu sta pe gânduri, intră în rânduri/Vino-ntr-un pas cu noi...”. Mai mare păcatul să maculezi cu discriminări o asemenea chemare! Dar ştiţi care este curiozitatea majoră? Ciudăţenia? Ei bine, oamenii au intrat în rânduri, au mărşăluit spre şantiere! S-a muncit cu un spor incredibil. S-a construit într-un ritm nemaivăzut în România. Stângăciile spiciurilor lozincarde rostite de activiști și de oficiali la tăierea panglicilor inaugurale păleau pe lângă numărul, anvergura și importanţa obiectivelor industriale, social-culturale sau de infrastructură cu care se îmbogăţea ţara. Găunoşenia demagogiei politice, ajunsă-culmea ciudăţeniei!-în dezacord cu concreteţea și consistenţa acţiunii constructive din plan real nu prea mai zgâria urechile. Lumea se obişnuise cu lozincile agramate din discursuri; conta fabrica nouă, cu sute de locuri de muncă, cvartalul de locuinţe cu sute de apartamente, casa de cultură, spitalul, şcoala pentru copii...

A urmat din nou o pauză lungă. Vizitatorii priveau concentraţi către ghid, respectându-i tăcerea. Profesoara de istorie puse capăt tăcerii, exprimând ceea ce, cu siguranţă, simţeau toţi vizitatorii în acea clipă:

— Interesant... Foarte interesant amestecul acesta ciudat de participare şi teamă, de entuziasm şi ascunziş, de sinceritate și minciună, de... nu mai știu cum să-mi traduc în cuvinte

gândurile. Şi, mai ales, miraculos mi se pare rezultatul. Din cifre şi din spusele dumneavoastră reiese că, în trei decenii, s-a construit o industrie şi s-a reclădit ţara. Mă înşel, cumva?

— Deloc. Fără nici un iz propagandistic, aşa cum a fost, cu greşeli importante de „croială”, cu altele de execuţie-explicabile, ţinând seama de ritmul în care s-a înaintat şi stadiul de la care s-a pornit, DA. S-a construit o industrie, s-a reclădit o ţară. Vom vorbi şi despre greşeli, vă asigur, dar... toate la timpul lor. Apoi, după o scurtă pauză de gândire, ca la un time-out din jocurile sportive, când antrenorul cere clipa de răgaz pentru a schiţa tactica imediat următoare, ghidul spuse:

— Deşi ne aflăm în standul construcţiei, îmi dau seama că, tot vorbindu-vă despre oameni, despre necazurile, dramele şi dilemele lor, am cam neglijat ceea ce a ieşit din mâna oamenilor, cu ce au îmbogăţit ei zestrea ţării; rezultatul, cum spunea doamna profesoară. A venit momentul să-mi îndrept greşeala. Poftiţi cu mine, vă rog...

O PICĂTURĂ DIN OCEAN

Invitaţia, însoţită de cei câţiva paşi ai ghidului, mută grupul cu câţiva metri spre dreapta, aproape de ieşirea din sală. Aici, vizitatorii se opriră în faţa unui... nici nu ştiau cum să-i spună: mini-stand? colţ publicitar? „pată de culoare” într-o ambianţă saturată de cifre, procente, grafice, diagrame, tabele etc. etc... al cărui rost, acolo, era... care? Un banner impozant afişa patru iniţiale deasupra tuturor celorlalte componente, nu prea numeroase: TIAB. Sub iniţiale, pe câţiva metri de perete-harta României, iar sub hartă -, un pomelnic cu denumiri de localităţi din India, Pakistan, Iran, Irak, Egipt şi din câteva

ţări europene. Lângă hartă şi listă, două imense fotografii de grup, iar pe o poliţă frumos lucrată, o carte groasă cât un ceaslov bisericesc de pe vremuri.

Grupul se opri fără ca ghidul să fi solicitat „halta”. Toate privirile se îndreptară către singurul om care putea explica prezenţa ciudatului ansamblu descris mai sus în marele şi sobrul stand consacrat reconstrucţiei şi industrializării României. Ca la fiecare moment de surpriză trăit de vizitatori (şi fuseseră destule!), ghidul afişă zâmbetul de satisfacţie de abia schiţat („ştiam eu că vă veţi mira”, parcă spunea zâmbetul), apoi glăsui:

— Vă asigur, doamnelor şi domnilor: prezenţa acestui mini-ansamblu cvasi-publicitar, sau spuneţi-i cum vreţi, nu reprezintă datoria plătită de muzeu vreunui sponsor generos, cum se mai obişnuieşte în economia de piaţă. Nu, nici vorbă. Pur şi simplu, o întâmplare-fericită, zic eu-a făcut ca proiectanţii standului în care ne aflăm să găsească într-o bibliotecă această voluminoasă monografie („iat-o”, spunea fără grai gestul ghidului către cartea groasă cât un ceaslov). Ea consemnează povestea de şase decenii şi jumătate a unei mari firme româneşti de construcţii, din elita breslei, fixându-i anvergura, performanţele, importanţa pentru economia naţională, vizibilitatea peste hotare...

— Peste hotare? Chiar aşa? întrebă veşnic neîncrezătorul francez.

— Chiar aşa! întări ghidul fără nici urmă de ezitare. Răsfoind cartea, apoi studiind-o atent, proiectanţii standului au avut revelaţia unui demers mult mai important decât un simplu „studiu de caz”; ei au descoperit acolo, comprimată, întreaga epopee a industrializării postbelice româneşti. Era exact ce căutau: picătura din apa oceanului care, analizată

atent, dezvăluie/exprimă/comprimă structura întregului ocean. Aşa s-a născut ceea ce vedeţi dumneavoastră acum: mini-standul-rezumat al unui proces care a durat decenii, a antrenat sute de firme, cu sute de mii de oameni, şi s-a soldat cu... veţi vedea imediat cum şi cu ce. Ingenios, nu?

Cota de atenţie a grupului creştea vertiginos cu fiecare cuvânt al ghidului. Simţindu-se „pe val", acesta reluă prezentarea:

— T. I. A. B. Patru litere, iniţialele unui nume de firmă: Trustul de Instalaţii şi Automatizări Bucureşti, întreprindere înfiinţată în acelaşi an, 1949, cu Facultatea de Instalaţii a Institutului de Construcţii din Capitală. Fericită coincidenţă şi deloc întâmplătoare, veţi vedea de ce.

— O clipă, o clipă, domnule, interveni din nou francezul, dornic de certitudini ca întotdeauna. Să înţelegem că firma asta e reală, există, nu e o „găselniţă" a organizatorilor muzeului pentru a face mai digerabile nişte cifre şi date seci?

De data asta ghidul zâmbi cu toată gura, pradă unui gând: „dacă francezul ăsta însetat de cunoaştere amănunţită, indubitabilă şi integrală ar fi trăit pe vremea Inchiziţiei, cu siguranţă ar fi sfârşit pe rug". Dar pentru că ne aflăm în plin secol XXI, îi răspunse amabil:

— Da, domnul meu. Firma a existat, există şi astăzi dar în asociaţie, adică-mai pe româneşte spus-„înghiţită" de un mare trust de construcţii din Franţa. Compatrioţii dumneavoastră au socotit-o o afacere de succes-încă-aşa cum şi este, încorporând-o în organigrama lor dar permiţându-i să-şi păstreze sigla şi ceva din identitatea anterioară. Vă puteţi convinge uşor, în carte există toate datele de contact.

TIAB-ul activa în zona cea mai de fineţe, cea mai înalt specializată a construcţiilor: instalaţiile, partea electrică şi electronică. Ea asigura etanşeitatea absolută a kilometrilor de

ţevi şi conducte din marile combinate chimice şi petrochimice, din rafinării, zona de risc maxim la cea mai mică inexactitate de proiectare sau de execuţie. Ea concepea, realiza şi monta tablourile de comandă ale instalaţiilor complet automatizate din marile uzine ale României, uneori mai spectaculoase decât bordul avioanelor supersonice, ventilaţia, afişajul electronic etc. Puţine dintre obiectivele industriale sau edilitare majore ale ţării s-au născut fără participarea TIAB-iştilor.

Ca să facă faţă solicitărilor ce creşteau exponenţial, întreprinderea s-a dezvoltat, ajungând la mii de salariaţi, iar ca să acopere nevoile din teritoriu, şi-a creat filiale şi antreprize în toate regiunile ţării. Până-n 1990, firma avea „la activ" sute de capacităţi de producţie...

— Nu se poate! Sute? exclamă o domnişoară care, până atunci, nu se manifestase printre „curioşii activi" ai grupului precum francezul, de pildă.

— Ba se poate, stimată domnişoară: sute, fără exagerare, amplasate pe întreg teritoriul României, şi nu numai; veţi vedea. Chiar vă rog să priviţi.

În timp ce vorbea, ghidul se apropie de hartă şi apăsă un buton. Brusc, harta fu invadată de luminile a sute de beculeţe, iar sub hartă, denumirile de localităţi de pe alte meleaguri, caligrafiate cu un neon subţire ca filigranul începură să clipească intermitent.

— Becurile mai puternice indică obiectivele „de grad 1" ca anvergură, importanţă, complexitate şi dificultate în execuţie. Celelalte sunt de importanţă regională şi locală. Fiecare beculeţ indică o uzină, o fabrică sau o platformă industrială, iar fiecare dintre acestea cuprinde câteva capacităţi de producţie distincte; înţelegeţi? Vă rog să mă credeţi, stimată domnişoară: noi nu numărăm steagurile ca Ghiţă Pristanda, şi nici voturile

ca Roberta Anastase, suntem instituţie serioasă... Există, iată, şi o „legendă” a hărţii, în care găsiţi ramurile industriale în care se încadrează obiectivele: chimie, petrochimie, dar şi metalurgie, siderurgie, industrie uşoară, construcţii de maşini şi - „perla coroanei” - Metroul bucureştean.

Ei bine, toate elementele muzeale din stand au fost realizate pe baza acestei monografii, opera fostului director al trustului, şi el inginer instalator de elită. Odată cu pensionarea, omul a ţinut să lase urmaşilor şi viitorimii bilanţul muncii lui şi a miilor de oameni pe care i-a condus zeci de ani, consemnat într-o carte. Iat-o.

— Şi denumirile acestea de localităţi europene, asiatice şi africane...? întrebă cineva.

— Sunt punctele în care întreprinderea a construit fabrici, uzine, rafinării, combinate chimice şi petrochimice, instalaţii de desalinizare a apei etc. etc... Unele-opera TIAB în integralitate. Altele-în cooperare cu firme celebre din Germania, Anglia sau Italia, cu care românii au colaborat perfect, fără niciun complex de inferioritate, dimpotrivă, dar „trăgând cu ochiul”, înnoindu-şi instrumentarul cu cele mai recente utilaje şi-mai ales-metode de management, apoi transmiţând localnicilor tot ce ştiau ei. Pe unele şantiere, întreprinderea a deplasat sute de muncitori, tehnicieni şi ingineri simultan (la mii de kilometri distanţă!), începându-şi treaba acolo prin a construi „campusul” în care aceştia urmau să locuiască, adică o mică aşezare cu locuinţe uşoare, din prefabricate, proiectate şi executate în atelierul de producţie al TIAB-ului, de lângă Bucureşti, apoi ambalate şi expediate cu trenul, apoi asamblate acolo, pe şantier.

Vă daţi seama? Competenţă românească, creativitate românească, mână de lucru românească, materiale româneşti-puse în operă pe trei continente, cot la cot cu firme celebre, din

topul european... Ce ziceţi? Aproape că-mi vine să exclam „ce vremuri!”, dacă nu m-aş teme că voi fi luat drept nostalgic...

Iată de ce Muzeul a ales această carte, expresia scriptică a acestei firme de construcţii, pentru a rezuma şi comprima într-un singur exemplu pilduitor întreaga poveste a celor trei decenii şi jumătate de construcţii industriale în România postbelică. Poveste de succes, indubitabil, pentru că, alături de TIAB, alte câteva firme de aceeaşi anvergură, cu aceleaşi performanţe profesionale şi cu acelaşi „nume bun”-ca să nu zic renume-peste hotare au activat aici, la noi. Fiecare dintre ele ar putea să vă prezinte propria hartă pe care veţi găsi zeci şi sute de beculeţe însemnând: o secţie, o fabrică, o uzină, o platformă industrială, o aducţiune de apă, un baraj, o hidrocentrală, o rafinărie, un complex de sere sau un combinat zootehnic. Renumele constructorilor români atinsese asemenea cote, încât o firmă autohtonă, ARCOM, se specializase în lucrări peste graniţă. Comenzile primite curgeau de peste tot, de-abia li se putea face faţă... Nu sunt vorbe, vă asigur, ci fapte; le veţi găsi pe toate în pliantul care vă aşteaptă jos, la ieşirea din muzeu.

Pentru a vă întregi imaginea de ansamblu, s-a făcut şi un „total”, alături de „colţul TIAB”. Priviţi centralizatorul tuturor capacităţilor de producţie date în folosinţă între 1955-1990, pe ramuri, pe judeţe, dinamica pe ani...

Apropiindu-se cu câţiva paşi de tabelul indicat, membrii grupului priviră cifrele cu atenţie şi cu evidentă admiraţie; da, căldura din expozeul ghidului părea justificată... Numai francezul nostru, în loc să se alăture grupului, îşi îndreptă paşii, apoi privirea spre cele două imense fotografii de grup care stârniseră curiozitatea şi nedumerirea generală, la primul contact vizual cu „colţul TIAB”.

— Dar acestea? întrebă el. Ce sunt, ce reprezintă, ce caută aici?

Brusc, interesul general se mută către francez şi fotografii. În mijlocul semicercului format spontan, ghidul începu să explice.

— E o poveste ceva mai lungă... Urmăriţi-o pentru că ea oferă cheia de înţelegere a rostului acestui mini-stand în muzeul nostru. Am s-o iau mai de departe, cu scuze pentru ocol; la sfârşit mă veţi înţelege.

Cândva, prin secolul XVIII, domnitorul moldav Dimitrie Cantemir, cărturar de talie europeană, a scris un tratat: „Creşterea şi descreşterea imperiului otoman", apreciat la superlativ, în epocă. Ei bine, fotografiile acestea ar putea fi „capacele", „coperţile" simbolice ale unui tratat despre „creşterea şi descreşterea valului de construcţii industriale în România postbelică". Iată: aici, în stânga, se vede un grup de vreo 50 de oameni. Sunt tineri, slăbuţi, îmbrăcaţi extrem de modest-erau vremuri grele —, arşi de soarele şantierelor, se fotografiau pentru a imortaliza „lansarea la apă" a unei întreprinderi, trecută prin mai multe denumiri, dar ajunsă în final la acest TIAB care a consacrat-o, acasă şi peste hotare. Asta se întâmpla prin ‘49...

În dreapta, a doua fotografie fixează „momentul 2014", când o parte din aceiaşi oameni, porniţi cândva la drum cu entuziasmul şi vigoarea tinereţii, se întâlnesc pentru a sărbători 65 de ani de existenţă a TIAB-ului, întreprindere a cărei istorie se confundă cu viaţa, cu profesia, cu crezul lor de constructori, cu bucuriile, necazurile şi sacrificiile lor de oameni trăiţi mai mult pe şantiere, pe coclauri, decât acasă, alături de familie şi prieteni. Aşadar, între aceste două instantanee fotografice se aştern şase decenii şi jumătate. Iată-i: vârsta le-a albit sau le-a rărit părul, le-a adăugat

kilograme bune dar le-a slăbit, în schimb, puterile, unora le-a „dăruit” un baston în care să se sprijine când urcă scările restaurantului unde fostul lor coleg şi director, autorul monografiei, îi aşteaptă pentru momentul aniversar. Au fost clipe emoţionante: îmbrăţişări, strângeri de mână aproape la fel de viguroase ca pe vremuri, secunde de nedumerire trăite de câte unul făcând eforturi să recunoască în moşuleţul rotofei din faţa lui pe tânărul slăbuţ şi sprinten de altădată care, iată, îi spune cu oarece reproş în glas:

— „Nu mă mai recunoşti? Sunt...”

Fotografia nu e film, ci doar fotograma unei posibile pelicule ce s-ar fi putut realiza la restaurantul reîntâlnirii. Ea nu poate cuprinde toate aceste momente, dar eu, martor la eveniment, invitat de inimosul director-autor al monografiei, vă pot povesti cum a fost. De ce? Cu ce relevanţă pentru vizitatorii muzeului, pentru istoria construcţiilor industriale din România?-mă veţi întreba. Ascultaţi şi judecaţi.

După ce s-au consumat emoţiile revederii şi toată lumea şi-a ocupat locurile rezervate, ca la marile recepţii, directorul-gazdă li s-a adresat astfel (citez din memorie): „Bine-aţi venit, dragi colegi. Bine că ne-am întâlnit, să ne mai privim în ochi, măcar noi între noi, dacă multe, foarte multe dintre roadele muncii noastre de-o viaţă nu mai pot fi privite nici de noi, nici de alţii. Au devenit ruine jalnice, la care nu mai merită să te uiţi...”

Pentru a-i întări spusele, un coleg de-al domniei sale începu să manevreze un proiector, făcând să se perinde pe zidul alb al restaurantului transformat în ecran o cascadă de diapozitive înfăţişând dărâmături, schelete ale unor foste clădiri industriale, ruine parcă ieşite dintr-un război pustiitor.

Un public neavizat ar fi avut nevoie şi de imaginea construcţiilor aşa cum arătau ele în urmă cu 25-30 de ani,

alăturată ruinelor, pentru a le identifica și a înţelege dimensiunile dramei. Aceşti oameni ştiau însă prea bine „ce-a fost acolo”. Ei, cu mâna lor înălţaseră clădirile, le cunoşteau ca pe propria lor casă, pentru că toate fuseseră casa lor, opera lor. Acum, priveau dezolaţi ruinele, trăind senzaţia că cineva, ceva, o forţă malefică le-a mutilat trecutul, viaţa, crezul de constructori.

Dacă ar exista un tensiometru uriaş, cu zeci de canale pentru înregistrarea tensiunii și a pulsului pentru zeci de investigaţi simultan, sunt sigur că pe ecranul imaginar al acestui aparat imaginar s-ar fi văzut, la fiecare diapozitiv, un „vârf de agitaţie” la 2-3-4 „pacienţi”, exact aceia care fuseseră implicaţi direct în acel loc, în acea construcţie devenită morman de ruine insalubre. Citind feţele, aproape ghiceam, de fiecare dată, pe cei 2-3-4 ale căror figuri se crispau la un anume diapozitiv. Cumplită senzaţie!

...Târziu, după proiecţie, atmosfera s-a mai încălzit. S-au rostit spiciuri, s-a toastat, s-au depănat amintiri, foştii „combatanţi ai șantierelor” s-au consolat reciproc, promiţând să se reîntâlnească tot aici, cât de curând („până nu ne împuţinăm de tot”-cum spunea unul dintre ei cu umor negru). Dar amărăciunea provocată de imaginea ruinelor, duhul inutilităţii unei munci de-o viaţă a plutit până la despărţire.

Nu ştiu dacă fotografia de grup la care priviţi, a fixat ceva din atmosferă; parcă nu... Se ştie: la fotograf, ca să iasă poza bine, trebuie să zâmbești. Şi veteranii au zâmbit, iată-i, dar... mă înţelegeţi? Eu mă aflam lângă fotograf, cu sentimentul că am în faţă șase decenii şi jumătate de eforturi ale unor oameni care zâmbesc nu prezentului-nemilos cu munca lor!-ci trecutului. M-am gândit atunci că un fotoreporter la fel de conștiincios ca autorul diapozitivelor dezolante de-acolo ar trebui să străbată ţara, să surprindă toate sutele de ruine industriale,

astăzi devenite „câmp de lucru” pentru hoţii de fier vechi, să adune toate „dezastrele punctuale” ale tuturor firmelor de construcţii ce contribuiseră la edificarea unei industrii, într-un capitol de istorie intitulat „dezastrul general”, dintr-o carte bogat ilustrată ce s-ar putea numi „Creşterea şi descreşterea industriei româneşti”. L-am parafraza astfel pe marele nostru Dimitrie Cantemir, savantul care studiase și înțelesese cum se nasc, cresc, ajung la apogeu și apoi descresc dramatic imperiile, dar nu numai ele, ci toate macrosistemele zămislite de mintea omenească.

A urmat o tăcere îndelungată.

— Impresionant... Impresionant, şopti, apoi reluă cu voce plină un domn mai bătrâior, pe care vârsta îl ajuta, probabil, să înţeleagă mai bine şi nostalgiile celor din fotografie, şi trauma provocată de un prezent care trădează speranţele şi aspiraţiile trecutului. Ne-aţi putea spune cum s-a ajuns aici? Ce a determinat dezastrul, de fapt?

— Vă voi răspunde, stimate domn, dar nu acum, aici. Curând, foarte curând, vom urca la Etajul Tranziţiei. Acolo veţi înţelege cum, de ce și... tot ce mai trebuie ştiut. Deocamdată ne aflăm la etajul comunismului, şi pentru că pe acest palier ne aşteaptă încă vreo câteva standuri importante şi consistente, vă propun o pauză. Pauză de cafea, din partea casei.

— După câte văd, sunteţi o ţară bogată, glumi (dar nu tocmai glumind) profesoara de istorie.

— Nu, dragă doamnă, i-o întoarse ghidul, tot în glumă, dar cât se poate de serios: suntem numai o gazdă atentă şi primitoare, atât. Sper din tot sufletul să nu ne pierdem aceste trăsături când vom deveni bogaţi, pentru că odată şi-odată vom scăpa şi noi de sărăcie... Şi tare mi-aş dori să nu ne comportăm atunci ca bogaţii de azi ai lumii. Să mergem!

ȘCOALA ȘI „ȘCOLILE PARALELE”

— Vă previn, stimaţi vizitatori, că standul în care am poposit are un statut special; este un caz aparte, ciudat şi fericit în acelaşi timp, sau... hai să-i spunem norocos. Şi vă mai previn că la finalul periplului nostru prin „etajul comunismului”, în care ne aflăm, ne vom mai întâlni cu problematica şcolii, sub forma unei... dar să nu anticipez. Nu vreau să devoalez surpriza.

Cu un asemenea început de discurs, publicul era deja captat. Întregul grup privea cu interes când la exponatele aliniate ordonat şi din belşug, când la ghidul care făcuse o promisiune tentantă; şi cum, până atunci, se ţinuse întotdeauna de cuvânt, toţi aşteptau foarte mult de la minutele următoare.

— Da, reluă ghidul, remarcând cu satisfacţie interesul deosebit cu care era urmărit, şcoala s-a bucurat de un destin privilegiat faţă de alte domenii. Nu neg, Doamne fereşte, presiunea politicului, a noului regim asupra şcolii. Învăţământul şi-a plătit şi el tributul (uneori-şi pe anumite tronsoane-dureros) „politicii înțelepte a partidului”. Firesc (sau mai degrabă explicabil; firesc nu era!) programele de învăţământ din liceu şi din universităţi au fost afectate, mai ales la disciplinele ştiinţelor sociale şi umaniste, mai ales în obsedantul deceniu ‘45-’55, dar și mai târziu. Marxismul a devenit obiect de studiu obligatoriu, cărţile de istorie au fost puternic influențate de viziunea politrucului Mihai Roller, manualele de literatură au fost văduvite ani la rând de nume precum Tudor Arghezi, Vasile Voiculescu, Macedonski. Abordarea proletcultistă a operei eminesciene a făcut din revolta socială (vă amintiţi: „zdrobiţi orânduirea cea crudă şi nedreaptă ce lumea o împarte în mizeri şi bogaţi”...) singura valenţă a genialului poet naţional. Şi multe alte năzbâtii s-au

adunat în sprijinul ideii că „politicul" s-a străduit să „tragă spuza pe turta" viziunii şi mentalităţii comuniste, în special prin structura programelor şi prin conţinutul manualelor şi cursurilor.

Au existat, desigur, destui profesori „slabi de înger" sau de-a dreptul obedienţi, zeloşi în a-şi demonstra adeziunea la regimul comunist prin prestaţia la catedră. Unul dintre ei, intrat în legendă, preda elevilor de clasa 7-a, la ora de chimie, următorul „adevăr ştiinţific": „ce este carbonul? Un element întâlnit în natură sub diferite forme, prin compuşii săi, cel mai pur fiind diamantul, existent mai ales în minele din Sudul Africii, de unde ajunge pe degetele păroase şi pline de sânge muncitoresc ale bancherilor imperialişti de pe Wall Street"...

Un tânăr din grup izbucni cu o întrebare aproape strigată:

— Nu se poate! Un profesor de chimie să spună așa ceva elevilor, într-un liceu din România? Poate pe la vreo şcoală sătească, vreun suplinitor proaspăt alfabetizat, în cine ştie ce colţ obscur de ţară!...

— Nu, domnul meu. Cuvintele sunt ale unui profesor în vârstă, în anul de graţie 1948, rostite la catedra clasei a 7-a (atunci a 3-a) a liceului „Mihai Viteazul" din Capitală, liceu de elită şi atunci, şi acum... Cel ce vă vorbeşte se afla într-una din bănci, avea 13-14 ani şi se chinuia să nu pufnească în râs, împreună cu toţi colegii din clasă.

Da, au existat asemenea profesori şi asemenea episoade; așa erau vremurile... Nu uitaţi: ne aflam în 1948, consilierii sovietici aveau grijă să ne reamintească mereu forţa tancurilor sovietice. Cum s-o uiţi?

Din fericire, s-au întâmplat două lucruri esenţiale, decisive. Primul (cel mai important): la scară de masă, a ieşit la iveală calitatea profesională și umană a slujitorilor şcolii româneşti.

Sămânţa aruncată în brazdă cândva, cu clarviziune, competenţă şi profund patriotism de către Spiru Haret, a rodit peste decenii. Datorită învăţătorilor-apostolii satelor-transformaţi de Haret în mentorii satului românesc, în artizanii civilizaţiei rurale moderne, spre licee au continuat să vină copii pregătiţi temeinic, cu sete de învăţătură, iar în licee au găsit profesori competenţi, devotaţi meseriei (de fapt-vocaţiei) şi-aş spune-curajoşi. De ce curajoşi? Pentru că, pur şi simplu, şi-au asumat răspunderea de a cam lăsa la o parte manualele şi programa analitică, modificând cu de la ei putere numărul orelor rezervate prin programă poetului-cizmar Teodor Neculuţă sau ne-poetului-politician A. Toma, „furând" din ele exact câte ore le erau necesare pentru a preda pe Eminescu, Coşbuc şi Caragiale aşa cum ştiau ei că trebuie; şi ştiau bine!

Tot „pe proprie răspundere", mulţi dintre aceşti oameni şi profesori minunaţi ne-au vorbit despre scriitori necuprinşi în programa analitică, ne-au împrumutat nouă, elevilor, din biblioteca personală, cărţile interzise, explicându-ne „în ce cheie" să le citim şi să le înţelegem. Asta nu înseamnă curaj?

În învăţământul superior s-a petrecut, în mare, acelaşi fenomen. Au existat chiar profesori de marxism („marxişti improvizaţi"), şi nu puţini (eu am avut noroc de unul dintre ei, îi mulţumesc şi astăzi!), care au predat nu marxism, ci filosofie, cuprinzând în paleta prelegerilor toate curentele de gândire coexistente marxismului, cu filosofii reprezentativi pentru fiecare curent şi tendinţă în parte. Profesorul meu, cel puţin (dar nu singurul!), a folosit orele de dialectică marxistă pentru a ne explica... dialectica hegeliană, pomenind atât de rar numele lui Lenin când ne vorbea despre Marx şi Engels, încât mă întreb şi azi în ce an se întâmplau toate astea?!

Să nu fiu înţeles greşit: nu, n-a fost revoltă a cadrelor didactice faţă de ideologia comunistă ce se instala, dar a existat, cert, rezistenţă la tendinţa-de fapt presiunea-de a transforma şcoala într-un instrument de îndoctrinare politică prin procesul de învăţământ. Ce le-a dat putere dascălilor să fie aşa? De unde şi-au tras curajul, demnitatea, conştiinţa civică şi profesională? Nu ştiu. Poate că i-a inspirat gestul celui ce a ctitorit învăţământul modern românesc, Spiru Haret, despre care se spune că, aflat într-o audienţă în cabinetul regal (nesolicitată de el, ci impusă de monarh) şi văzând că audienţa se prelungeşte, la un moment dat şi-a consultat ceasul şi a cerut-cu tot respectul pentru majestatea sa-permisiunea să părăsească augustul cabinet; el este profesor la universitate, acum are ore, îl aşteaptă studenţii în amfiteatru unde nu şi-a permis niciodată nici să întârzie, nici să absenteze. Şi monarhul l-a înţeles. Poate că un asemenea gest, o asemenea atitudine în faţa Puterii se transmite, inspiră, creează modele... Poate. Revenind, să includem, dacă vreţi, atitudinea majorităţii corpului didactic din acel timp în fenomenul mai larg, numit rezistenţa prin cultură care i-a ajutat pe români să supravieţuiască intelectual, moral şi-de ce nu?-chiar politic.

— N-au avut de suferit pentru atitudinea lor profesorii despre care ne vorbiţi? întrebă o fată realmente impresionată de cuvintele ghidului, rostite cu o implicare emoţională neobişnuită.

— Unii-da, răspunse el, dar... surprinzător de puţini faţă de amploarea fenomenului şi mai ales raportat la consecinţele politice pentru regim.

Cei chemaţi să judece faptele, autorităţile învăţământului, n-au procedat cu zelul politic ticălos înregistrat în alte sectoare ale vieţii sociale. A existat un fel de „tăcere tacită", un soi de complicitate generală în a nu vedea şi a nu interpreta în registru

grav cazurile semnalate de către delatori vigilenţi (pentru că au existat şi de-ăştia).

Cum să vă explic eu mai plastic?... Aţi văzut, cumva, filmul „Nimeni nu ştie nimic”? E foarte vechi, rula imediat după război, acţiunea se petrecea într-un oraş ocupat de nazişti şi spunea-în registrul comicului de situaţii-povestea unui grup din Rezistenţa antifascistă care omorâse un SS-ist neamţ şi, ca să-i piardă urma, îi înghesuise cadavrul într-un cufăr ce nu se închidea bine şi-l plimbau (involuntar) prin tot oraşul, sub privirile poliţiştilor locali şi ale concetăţenilor hotărâţi „să nu vadă” ceea ce era evident pentru toată lumea: nimeni nu ştia nimic, nimeni nu vedea nimic...

Ei bine, în alt context, în alt registru şi, desigur, la alte proporţii, cam aşa s-a strecurat şcoala românească printre canoanele comunismului devenit ideologie şi politică de stat.

O domnişoară plinuţă, cu multe dioptrii la ochelari, ridică o mână cu două degete întinse, aşa cum fac elevii din clasele mici când cer „daţi-mi voie pân-afară!”. Observând-o, ghidul i se adresă, amabil:

— Vă rog, domnişoară...

— Sper să nu vă deranjeze rugămintea mea, glăsui fata. Fac un masterat în ştiinţele educaţiei, la Toronto, şi spusele dumneavoastră „mi-au picat” exact pe una din ideile majore ale tezei de absolvire: componenta umană, calitatea de model intelectual, profesional şi uman a omului de la catedră, mai ales în învăţământul preuniversitar, dar nu numai. M-ar ajuta mult dacă aţi intra puţin mai adânc, chiar şi cu amănunte, cu exemple, poate...

Văzând figura oarecum nedumerită a ghidului, masteranda îşi explicită gândul:

— Ne-aţi vorbit cu căldură, la modul generic, despre profesori minunaţi şi în acelaşi timp oameni minunaţi, dotaţi deopotrivă

cu competenţă, dăruire şi curaj... Schiţaţi, vă rog, în câteva cuvinte, câteva figuri de asemenea dascăli, chiar profesori de-ai dumneavoastră; mi-aţi oferi substanţă preţioasă pentru lucrarea mea. Evocaţi succint câteva momente care explică şi justifică mulţumirile, recunoştinţa exprimată acum, aici, după atâtea zeci de ani... Îndrăznesc, cumva, prea mult?

— Nuuu, deloc, răspunse ghidul, lungind involuntar vocala terminală a negaţiei, vizibil încântat, emoţionat chiar; dar mi-e teamă că ceilalţi din grup n-au nici timp, nici dispoziţie să asculte poveştile mele...

Fata panoramă cu privirea semicercul uman format în jurul ei chiar de la primele cuvinte ale solicitării, încercând să citească pe feţele colegilor susţinere sau rezervă. Nu era nevoie; un murmur de adeziune o făcu să-și reia demersul cu mai mult curaj:

— Vedeţi? Toţi ţin cu mine, vor să m-ajute. Dacă și dumneavoastră, bineînţeles... V-aş fi recunoscătoare tuturor...

Unei asemenea abordări iscusite nu i se putea rezista. Și, la urma urmei, de ce să reziste? Așa ceva nu i se mai întâmplase ghidului. Era clar: grupul „atipic” de care avea noroc astăzi merita cu prisosinţă efortul. Cu câteva cuvinte şi cu un gest de îndemn, plus exemplul personal, ghidul obţinu ajutorul câtorva bărbaţi din grup. Cele patru bănci lungi, fără spătar, aşezate de-a lungul pereţilor standului ca în marile pinacoteci, pe care vizitatorii se puteau odihni şi admira concomitent tablourile expuse, se reamplasară rapid într-un patrulater deschis, fără o latură, întocmai ca la şezătorile din sat, de pe vremuri; o gazdă atentă cu oaspeţii săi nu-i putea ţine în picioare, indiferent cât va dura „premiera absolută” care i se solicita. Plasat pe locul laturii lipsă, cu faţa la musafiri, ghidul începu să vorbească imediat ce ultimul membru al grupului își găsi loc pe una din bănci.

— Sincer să fiu, nu prea ştiu de unde şi cu ce să încep... Poate... cu profesorul de română din clasa XI-a, extraordinarul Costică Marinescu, cel care, la prima întâlnire cu elevii, noii săi elevi, chiar în prima zi de şcoală, le-a dat un extemporal. În fix 20 de minute, cronometrate strict, ca la marile competiţii internaţionale, fiecare trebuia să aştearnă pe hârtie ce vrea să devină în viaţă, şi de ce; pe minimum 3 pagini de caiet (probabil pentru evitarea expedierii răspunsului în câteva fraze-şablon). Singura indicaţie metodologică înainte de „a da startul”: „Nu copiaţi ziarele! Fiţi mai sinceri ca ele... Clar?” Clar-pe naiba!

Precizez: ne aflam în toamna lui 1951. Las la o parte faptul că, pe-atunci, ziarele erau icoana laică la care se închinau UTM-iştii patriei; dar reconstrucţia şi industrializarea porniseră în trombă, nevoia de ingineri chema insistent, aproape imperativ către institutele tehnice, iar dorinţa familiilor „cu pretenţii”, dornice să-şi vadă odraslele căpătuite cu patalama de doctor dominau autoritar atmosfera şi „bursa opţiunilor”: ori la politehnică, ori la medicină. Ei bine, profesorul Marinescu a „citit” în acele pagini mâzgălite sub emoţia primei întâlniri cu un profesor despre care elevii auziseră multe, ca în nişte cărţi deschise. Nu-l interesa, de fapt, ce facultate au ales. El căuta acolo inteligenţa sau platitudinea gândului, rotunjimea formulării, ghicea calitatea şi cantitatea lecturilor fiecăruia, punea cu o precizie uluitoare diagnosticul creativităţii sau şablonului conformist, sublinia sclipirile stilistice, chiar şi timide, chiar şi dijmuite de vârstă şi de surpriza neobişnuitului extemporal-de fapt test, interpretat de profesor cu exactitatea chiromantului ce stăpânea ştiinţa cititului în palmă fără greş (dacă ar exista, cumva, o asemenea ştiinţă...).

A doua zi a stat de vorbă cu noi, după ora de curs (n-ar fi renunţat la predarea planificată pentru nimic în lume!),

năucindu-ne cu întrebări: va să zică, din câţi termină anul ăsta 11 ani de carte, niciunul nu vrea să se dedice cărţii-citită, interpretată critic, explicată altora, chiar scrisă de cel în cauză, de ce nu? E minunat să construieşti uzine, baraje, locuinţe, cinste cui le face, dar... să construieşti oameni, suflete, minţi, conştiinţe, să făureşti şi tu mâine, poimâine, o fărâmă din cultura ţării tale... e oare mai puţin important? Sau nu vă credeţi în stare? Fricos şi resemnat, la 17 ani-ar fi trist! Gândiţi-vă!, ne-a spus la final.

Şi ne-am gândit. Şase elevi şi-au schimbat opţiunea, patru alegând filologia, doi filozofia şi ziaristică-istorie. După o „sită” exigentă şi sinceră, profesorul a oprit patru, cu care a început „şmotrul” pe cont propriu, neobligat şi neplătit de cineva. Din patru, până la sfârşitul anului am rămas doi (iată, m-am şi „deconspirat”; am fost unul dintre ei): lecturi din biblioteca profesorului, program cu control bilunar, prin sondaj, scurte discuţii, întrebări şi răspunsuri şi de-o parte şi de alta... Examenul de admitere la facultate ni s-a părut o jucărie, ştiam de 3-4 ori mai mult decât ni se cerea. Iar orele normale, din clasă, cu şi pentru toţi elevii... o delectare! Clasa mea a devenit o furnizoare de ingineri îndrăgostiţi definitiv de literatură. El ne-a schimbat viaţa; pe-a mea-fundamental, „deturnându-mă” de la „chimie industrială”...

Mai doriţi un episod, cu acelaşi profesor? Iată-l. Deşi literatura univerală nu era obiect de studiu în liceu, Marinescu a înfiinţat-tot cu de la sine putere-un „cerc de comunicări” pentru elevii din ultima clasă (erau 3 clase a XI-a paralele). La una din şedinţe, elevul care trebuia să susţină referatul despre „Moş Goriot” de Balzac (numai eu ştiu cât am muncit la el!) şi-a uitat acasă textul comunicării. Nenorocire! Băiatul (adică eu), panicat, şi-a implorat profesorul să amâne şedinţa; acesta nici n-a vrut să audă. „Te ridici în două picioare şi vorbeşti! Ce dacă

sunt 80 de inşi în sală? Dacă tu ai scris referatul, şi nu altcineva, înseamnă că acolo sunt gândurile, ideile tale; oricum, odată şi-odată trebuie să înveţi să-ţi exprimi gândurile prin viu grai. Mulţumeşte întâmplării că începi de azi. De-acum! Şi... fii atent: s-ar putea să asiste cineva de la raionul de partid; tovarăşii vor să vadă ce ne-a apucat cu literatura franceză, dacă ea nu e obiect de studiu în programă. Pentru oaspetele nostru, să precizezi chiar la început că Balzac a „demontat" morala burgheză şi că Marx a zis despre el: „din opera lui Balzac înveţi mai multe despre capitalism decât din orice studiu de specialitate". Vezi cum o spui... Succes! Cucereşte-ţi auditoriul precum Rastignac Parisul!". Ce ziceţi de atitudine şi de discurs?

Sau... profesorul de franceză, Vasile Florescu. Cum să-l uiţi pe omul care venea la toate şedinţele noastre de UTM sau de orice fel, pentru a ne asculta vorbele şi mai ales năzbâtiile verbale? După vreo lună de „monitorizare", martor la joaca noastră „de-a oamenii mari" (inconştientă, desigur), în care preluam pe nemestecate fraze, termeni, noţiuni citite prin ziare sau auzite la radio, folosite acolo şi propriu şi impropriu, ne-a adunat pe toţi în amfiteatrul şcolii şi ne-a spus: „Gata cu vorbele aruncate ca la Aprozar! Sunteţi-sau veţi fi-intelectuali, nu precupeţe din piaţă! Când spui „idealism" sau „materialism" trebuie să ştii ce înseamnă cuvintele astea, de unde vin, ce-i cu ele! Când înfierezi „metafizica" (era la modă definiţia dată de Stalin dialecticii marxiste, care avea vreo 5-6 paragrafe şi toate începeau cu formula: „în opoziţie cu metafizica, dialectica... " face şi drege...). Trebuie să ştii cu ce se mănâncă metafizica asta.! Puţini dintre voi vor urma filosofia, poate niciunul, dar şi inginerii sunt intelectuali, trebuie să ştie despre ce e vorba, trebuie să nu le lăsăm minţile aburite cu demagogie sforăitoare şi semidoctă. De săptămâna viitoare, marţea şi vinerea, timp de 2 ore, după

masa de seara, vă ţin un curs de istoria filozofiei, din antichitate până azi. Vine cine vrea”.

Ne-am bulucit cu toţii; nu lipsea nimeni, ba... au apărut şi câţiva puşti mai răsăriţi, dintr-a zecea, că se dusese vestea. Aşa am aflat cum s-au războit de-a lungul veacurilor marile curente de gândire, ce înseamnă şi de unde vin materialismul şi idealismul, ce-i ăla solipsism, cum e cu dialectica şi cât îi datorează Marx lui Hegel în materie de dialectică, ce se înţelege prin doctrină politică, conştiinţă socială, „stânga” şi „dreapta” politică, cum reuşesc ideologiile să pregătească şi să declanşeze revoluţiile şi marile mişcări sociale, cum e cu raportul dintre materie şi conştiinţă, ce sunt raţionalismul şi empirismul, cu ce se ocupă filozofia istoriei etc. etc...

Dacă „Micul dicţionar filozofic” apărut pe-atunci la Editura politică acum nu mai este valabil nici măcar 5%, notiţele de la cursul lui Florescu „rezistă” şi azi. Compendiu, rezumat, gândit şi prezentat ca pentru nişte puştani de 17-18 ani, dar... rezistă; nimic n-a fost fals, distorsionat politic, inexact.

Vă întreb: era obligaţia unui profesor de franceză o asemenea acţiune? Nu primea nici măcar un leu, de la nimeni, pentru munca lui, pentru timpul lui, pentru efortul de a pleca din liceu după ora 22, de două ori pe săptămână. Dar o făcea pentru noi. Ştia că ne va prinde bine, că ne trebuie-de fapt.

Tot el a intrat, odată, la ora de franceză cu 2-3 minute înainte de clopoţelul oficial. Eram într-o clasă de elevi interni, elevul de serviciu tocmai adusese tava cu gustarea din recreaţia mare (pâine unsă cu magiun) iar una din felii căzuse pe parchet, unde fusese călcată în picioare de elevii grăbiţi să intre-n clasă la vederea profesorului. Florescu

s-a oprit în uşă, a văzut pâinea şi magiunul mocirlite pe parchet, în faţa şirurilor de bănci şi... a rămas acolo, privind când la pâinea strivită, când la noi. Apoi s-a dezlănţuit.

— Şi... spuneţi că sunteţi de la ţară? Copii de truditori ai pământului, cei ce dau pâine ţării ăşteia? Păi acolo, jos, călcată-n picioare, este munca părinţilor voştri, mă, neisprăviţilor! Ştiţi voi ce-a însemnat pâinea în istoria poporului român? Cât i-a trebuit ţăranului să ajungă de la mămăligă la pâine? Cât s-a luptat românul să-şi apere grâul de turci, de tătari, de hoardele care tot năvăleau şi năvăleau, de imperiali şi de câţi au mai râvnit la pâinea noastră? De ce credeţi că a bântuit la sate dragostea fanatică pentru pământ? Fiindcă pământul înseamnă pâine, mă, inconştienţilor!

Timp de 50 de minute, cât a durat ora, nu s-a mişcat din uşă. În picioare, cu catalogul sub braţ, a vorbit încontinuu, când mitraliindu-ne cu întrebări retorice, când făcându-ne să intrăm sub bănci şi sub parchet de ruşine, când avântându-se într-o tiradă fascinantă, veritabilă odă închinată rolului pâinii în istoria civilizaţiei carpato-danubiano-pontice. La sunetul clopoţelului care anunţa recreaţia a tăcut brusc, parcă trezit din transă, apoi a făcut stânga-mprejur, a deschis uşa şi a plecat spre cancelarie, lăsându-ne în picioare, la marginea băncilor, ca nişte stane de piatră. Deşi profesorul plecase, nu ne mişcam; aproape că nu îndrăzneam nici să răsuflăm...

Asemenea oameni ne-au învăţat carte şi viaţă. Au fost sute şi mii, în marile licee ca şi în şcolile mărunte, din sate şi cătune uitate de Dumnezeu. Cei mai mulţi nu ştiau filozofie ca Florescu, şi n-aveau nici harul lui oratoric; n-aveau nici talentul unic al lui Marinescu de a descoperi vocaţii şi de a ne ajuta să le dăm curs chiar împotriva curentului vremii; dar imensa majoritate a dascălilor aveau dăruirea, focul sacru al ziditorului de conştiinţe.

N-am să uit vreodată nici ora de psihologie care nu doar a schimbat, ci i-a redat viaţa unui coleg. Se afla printre noi un băiat ceva mai în vârstă (pierduse 2-3 ani prin spitale), cu un grav defect fizic; o cocoaşă oribilă îl făcea aproape diform. Înfăţişarea îi crease un soi de răutate cu cei din jur şi cu sine însuşi, un cinism agresiv, dar mai ales o crasă nepăsare faţă de propria situaţie şcolară. Promovase, an de an, din mila profesorilor care nu se îndurau să-i sancţioneze, şi ei, lenea şi ignoranţa, dacă soarta îl pedepsise atât de crunt fără să fi avut vreo vină.

Totul-până-ntr-o zi, ziua aceea când Mihai Raţiu, profesorul de psihologie, l-a scos la tablă, ştiind, de fapt, că nu va obţine de la colegul nostru răspunsuri „de trecere". Când ipoteza-certitudine i-a fost confirmată de tăcerea încăpăţânată a elevului, Raţiu a declanşat o tiradă care ne-a tăiat răsuflarea. Era un bărbat slab, scund, aproape chel, cu o faţă de o îngustime nefirească, dar cu nişte ochi verzi ce sclipeau de inteligenţă şi vioiciune, pătrunzându-te ca un sfredel cu privirea de hipnotizator. S-a ridicat de la catedră şi a început să se plimbe prin clasă, povestindu-ne cu voce reţinută la început, apoi tot mai aprinsă, primii săi ani de şcoală. Ne-a evocat suferinţele copilului mărunţel, firav, urâţel, refuzat din jocurile celorlalţi, iar-mai târziu-ocolit de fete, ţintă a glumelor grosiere făcute pe seama lui de hăndrălăi proşti ca noaptea, dar plesnind de sănătate. Ne-a spus apoi cum „şi-a jurat el în barbă" nu „să dea calului ovăz din pristolul de la Roma", ca Baiazidul nemuritorului Eminescu, ci să impună tuturor, băieţi şi fete, apoi bărbaţi şi femei, foc de frumoşi sau foc de urâţi, respect, admiraţie, ba chiar şi invidie pentru ceea ce ştie, pentru ceea ce spune, pentru ceea ce scrie şi pentru ceea ce realizează el în viaţă. „Vă las pe voi să judecaţi dacă am reuşit sau nu", ne-a spus, apoi s-a oprit în faţa bietului nostru coleg, mai covârşit

sub cuvintele profesorului decât sub propria-i infirmitate (înţelesese încotro bat ele) şi l-a întrebat răspicat: „Tu ce ai de gând? Ai în faţa ta o viaţă; tot timpul ca să-i faci pe toţi să privească nu cum arăţi, ci cum eşti pe dinăuntru, câtă carte ştii, ce poţi realiza cu mintea, nu cu trupul... Ai auzit că există autori de cărţi celebre care scriu în scaunul cu rotile, de unde nu se mişcă decât ridicaţi pe braţe şi suiţi în pat, să se odihnească? Tu ai putere, mergi pe picioarele tale, profesorii vor să te înveţe carte, colegii vor să te ajute, că nu pot învăţa ei în locul tău; de ce-ţi baţi joc de tine şi de ei? Nu te-ai săturat să fii prostul clasei? Nu e ruşine să fii „urâtul clasei", ţi-o spune cineva care a trecut prin asta, dar „prostul clasei"... da; e o ruşine imensă, nu ştiu cum o suporţi!"

În acel ultim an de liceu, colegul nostru a început cursa uluitoare pentru recuperarea celor trei ani pierduţi. A luat bacalaureatul „pe bune", nu de milă, a intrat la facultate, uimindu-şi părinţii, şi a absolvit-o, şi-a făcut o carieră, nu strălucită-ca a renumitului profesor de psihologie-dar una demnă, absolut onorabilă.

Trăgându-şi adânc răsuflarea, ghidul se adresă de data asta fetei care stârnise totul cu întrebarea:

— Nu ştiu dacă spusele mele vă vor fi de vreun folos, dragă domnişoară. Aş putea să vă evoc zeci de asemenea episoade. Aş putea să vă descriu bucuria şi mândria părinţilor mei, învăţători într-un sat din Bărăgan, ori de câte ori li se oprea în poartă un „domn de la oraş", fecior de ţărani de-acolo, din sat, ai cărui părinţi n-ar fi vrut „să-l dea la carte", chiar dacă şcoala devenise gratuită, dar băiatul trebuia să locuiască undeva, să se îmbrace ca la liceu, să mănânce printre străini, iar acasă, la câmp, în bătătură, cu vitele, cu munca... cine să rămână? Dar „dom-văţător" şi „doamna" (că „tovarăşe" nu le

spunea decât instructorul de la raion) au intervenit atunci, demult, i-au rugat, i-au bătut la cap, i-au asigurat că, mai târziu, „o să-mi mulţumiţi”... şi iată că băiatul lui nea’ Niculae şi al ţaţei Fira le bate în poartă, să le mulţumească... a câta oară?

Vă daţi seama ce înseamnă să smulgi un copil inteligent şi setos de carte de la coada vacii şi de la coarnele plugului, să-l faci (prin munca lui, desigur, dar cu intervenţia ta decisivă) profesor, inginer, doctor sau mai ştiu eu ce?

Da, domnişoară, există asemenea oameni care trăiesc pentru asemenea lucruri. Ei n-au auzit, poate, de francezul care a spus despre ei (despre dascăli) adevărul fundamental: „nu poţi învăţa pe nimeni nici ceea ce ştii, nici ceea ce vrei, ci numai ceea ce eşti”, dar lor li se aplică fără îndoială, acest adevăr. Ei aşa au fost. Datorită lor am răzbit. Datorită lor şcoala n-a abdicat de la menirea ei nici sub comunism. Sunteţi mulţumită, dragă domnişoară?

Masteranda în ştiinţele educaţiei, venită din Toronto, împreună mâinile sub bărbie, ca pentru rugăciune, aplecă apoi capul şi repetă gestul de câteva ori, semn de mulţumire şi chiar de recunoştinţă.

Încheind lunga, dar consistenta paranteză deschisă la solicitarea vizitatoarei, ghidul reluă firul iniţial al expunerii de-acolo de unde-l întrerupsese intervenţia fetei.

— Să revenim, aşadar... În învăţământul superior, despre care începusem să vă spun câte ceva, ei bine, acolo... stâlpii catedrelor universitare, savanţi şi profesori de mare prestigiu (mai ales din institutele cu profil tehnic sau de ştiinţe exacte, dar şi din domeniul umanist), au rămas pe posturi, aducând lângă ei tineri capabili, formându-i în acelaşi cult al cărţii, al valorilor, al adevărului ştiinţific. Şcolile româneşti de medicină,

construcţii, aeronautică, lingvistică, ştiinţe agricole, cu întemeietori iluştri pe plan european, nu numai că au rezistat, dar s-au şi întărit, dând alţi magiştri şi discipoli din mâna cărora au ieşit bijuteriile hidrotehnice Tarniţa, Bicaz, Vidraru, Porţile de Fier şi atâtea altele; premiere în chirurgie, descoperiri în inframicrobiologie etc, etc... Studenţii străini veniţi din Asia, Africa şi din ţări dezvoltate ale Europei se numărau cu miile la medicină, petrol şi gaze, construcţii, iar specialiştii români se bucurau de prestigiu şi căutare în lume.

E adevărat, 2-3 juni crescuţi de partid au fost trimişi la Catedra de literatură a Universităţii bucureştene ca să-l „dizloce" pe George Călinescu, „tributar ideologiei şi esteticii burgheze" şi au reuşit îndepărtarea acestuia de la catedră, dar tevatura provocată de funesta decizie a fost atât de contraproductivă pentru Partid, încât... s-a ales praful de vigilenţii demascatori, în timp ce „divinul critic" a căpătat o aură de faimă care l-a adus în triumf nu la catedră, ci în arena publică, în publicistică, în literatură şi în viaţa literară.

Ei, marile figuri ale învăţământului şi ştiinţei, au format un zid nevăzut dar puternic în faţa imposturii politice nefaste, zid atât de eficient, încât a câştigat lupta. Puterea a simţit, a înţeles până la urmă că ştiinţa de acest nivel este „găina care face ouă de aur" pentru ţară, dar şi pentru regim; că regimului îi prinde bine prestigiul internaţional al unei Românii cu învăţământ şi ştiinţă de prim rang, aducătoare de faimă şi de valută... Deci... cale liberă, să se dezvolte; ceea ce şcoala şi oamenii ei au şi făcut. Un amănunt simptomatic: ani la rând, poate anii cei mai buni, Ministerul Învăţământului a fost condus de un Ilie Murgulescu (academician), Mircea Maliţa (academician), Paul Niculescu-Mizil, intelectual autentic, acesta din urmă-deşi om şi lider politic-alegând să uite sau

să treacă în plan secund faţeta sa iniţială, acţionând ca om al şcolii temeinice, al educaţiei, nu al îndoctrinării politice; fapt care l-a şi costat.

S-a ajuns astfel la cel de-al doilea factor care „a salvat şcoala". Presiunea, nespectaculoasă dar tenace şi eficientă exercitată dinăuntru de valori pentru blocarea nonvalorilor şi a domnaţiei politicului, s-a conjugat cu apariţia unui climat mai destins, de deschidere pe plan social mai larg. Ne vom întâlni cu însemnele şi dovezile lui în alt stand al acestui etaj, unde îi vom vedea şi dimensiunile, şi limitele. Concret, se depăşea proletcultismul iniţial, Partidul Comunist îşi revizuia (şi în interes politic, desigur) atitudinea faţă de personalităţile culturii şi de valorile naţionale; internaţionalismul proletar făcea loc, încet, istoriei şi valorilor noastre româneşti. Cu foarte puţine excepţii, marii scriitori români din toate timpurile şi cu cele mai „nesănătoase" origini sociale sau orientări politice la un moment dat, au fost repuşi în drepturi, şi-au reluat locul în manuale şi cursuri universitare, editurile le-au tipărit şi retipărit operele în tiraje impresionante, dar editorii au şi racordat cititorul român la valorile mondiale mai vechi şi mai noi; teatrele şi-au lărgit repertoriile, traducătorii din toate limbile, nu numai cei din limba rusă, au căpătat un „front de lucru" impresionant şi benefic pentru cultura românilor. Iată, în câteva cuvinte, tabloul...

O pendulă bătu, undeva, ora exactă cu sunet puternic, reverberat de vastitatea încăperii. Îngrijorat, ghidul îşi consultă cronometrul şi se alarmă de ceea ce arătau acele cadranului, apoi spuse grăbit:

— Îmi cer scuze; cele „câteva cuvinte" s-au lungit nepermis de mult. M-a luat valul şi, iată...

Un tânăr din grup, numai ochi şi urechi până-n acea clipă, îl linişti, exprimând starea de spirit generală:

— Nu vă faceţi reproşuri, n-aveţi de ce. Am aflat lucruri extrem de interesante, iar exponatele din stand vă susţin cu brio afirmaţiile şi vă justifică însufleţirea.

Într-adevăr, o mulţime de elemente expuse pe pereţi, în vitrine, atârnate de tavan, în grupaje aranjate tematic sau cronologic pe ani, susţineau afirmaţiile ghidului. După ce acesta le explică pe fiecare, relevându-le semnificaţia, acelaşi tânăr interveni din nou, de data aceasta cu o întrebare:

— Lămuriţi-ne, totuşi: ce a determinat regimul comunist să nu intervină brutal şi adânc, ireparabil, în sistemul de învăţământ? De ce nu l-a transformat, pur şi simplu, în „formatorul de îndoctrinaţi şi activişti politici" necesari statului comunist? Am înţeles argumentele dumneavoastră, dar... nu se poate să fi acţionat aici numai orgoliul de „proprietar de valori profesionale", despre care ne-aţi vorbit. Trebuie să mai fi fost şi altceva...

— Excelentă întrebare, exclamă ghidul. Tocmai mă pregăteam să abordez răspunsul aşteptat de dumneavoastră şi mă gândeam cum s-o fac în absenţa întrebării.

Vă reamintiţi, stimaţi vizitatori, titulatura standului? Dacă nu, priviţi-o. Este scrisă deasupra, cu litere de-o şchioapă: **Şcoala şi şcolile paralele**. Ea ne oferă răspunsul.

Nedumerirea generală îi provocă ghidului zâmbetul care preceda, de regulă, surprizele din expozeu.

— Urmăriţi-mă cu atenţie: e complicat, dar nu foarte... Deci: ne aflăm după naţionalizare, după lichidarea marilor latifundii, la începutul comasării terenurilor şi crearea marilor exploataţii agricole de stat sau CAP-iste; urma imediat reconstrucţia, acţiunea de industrializare (socialistă, desigur) a ţării. Aceste multiple şi uriaşe fronturi cereau specialişti competenţi, pe de-o parte, şi conducători devotaţi, de încredere, pe de altă

parte. ŞCOALA cu majuscule, în înţelesul plenar şi tradiţional al cuvântului, a fost lăsată, conştient sau nu, să formeze specialişti şi a rămas deschisă cetăţenilor României, dar paralel cu ea, a apărut o reţea de şcoli noi, „netradiţionale"; şcolile paralele, sau şcolile de partid, şcolile de cadre, spre care au fost îndreptaţi viitorii conducători devotaţi trup şi suflet politicii partidului. Acolo s-au pregătit viitorii directori, conducători, activişti cu munci de mai mică sau mai mare răspundere, demnitari comunişti, lucrători vigilenţi ai Securităţii, „oamenii partidului" în toate domeniile de activitate. Acolo s-au pus bazele „aristocraţiei de partid" de tip „anii '50", crema „celor aleşi să conducă", dar care n-aveau timp să înveţe cot la cot cu alţii pentru a-şi căpăta legitimitate, ca şefi. Tineri cu dosarul „beton", cu origine socială curată ca lacrima, fii de ilegalişti recomandaţi de organizaţii PCR şi UTM au devenit cursanţi ai şcolilor speciale: şcoala muncitorească (unde, în 2 ani, se comprima întreaga materie a celor 7-8 ani de liceu), cursurile speciale pentru cadre (6 luni-1 an), Academia „Ştefan Gheorghiu", care înghesuia, şi ea, bagajul de cunoştinţe acumulat normal de-a lungul multor ani de studiu în numai 1-2 ani şi multe alte forme centrale, regionale, judeţene. Faptul că, la un moment dat, spre sfârşitul epocii comuniste, Academia „Ştefan Gheorghiu" (la ale cărei examene cursanţii nu puteau „cădea" decât pe scări, după cum se spunea în glumă) a fost „lungită" la 4 ani şi echivalată cu învăţământul de stat, nu schimbă fundamental datele problemei: şcoala adevărată şi şcolile paralele au rămas sisteme paralele, nu „vase comunicante", deşi au fost tineri (nu prea mulţi) care, după asemenea „cursuri de cadre", s-au apucat de carte, au dat examene în învăţământul de stat, au urmat la „fără frecvenţă" sau la seral, au muncit din greu şi au obţinut diplomă „pe bune", croindu-şi un drum frumos şi cinstit în viaţă. De ce-

totul era scurt, repede, comprimat în şcolile paralele? Simplu: partidul n-avea timp să aştepte: 8 ani liceu, 4-5 facultate... Era prea mult. Timpul presa; „băieţilor" le trebuia doar o coajă, un lustru, o spoială de cultură sau de profesie, de vreme ce treaba, treaba propriu-zisă la viitoarele locuri de muncă o vor face alţii; ei, acei „alţii" trebuiau să ştie carte, nu şefii, şi "aleșii" au ieşit din şcolile paralele cam ceea ce sunt absolvenţii unui curs de literatură care au luat examenul fără să fi citit vreo carte, doar rezumate şi cel mult câteva prefeţe. Dar, atenţie: sistemul „şcolilor paralele" a permis şcolii tradiţionale să-şi păstreze în linii mari structura, ţinuta, statutul, prestigiul şi, desigur, valoarea formativă. Absolvenţii acestei şcoli aveau timp să aştepte, să înveţe 12-13 ani; cei ai reţelei speciale, nu. Acesta este paradoxul, ciudăţenia majoră a învăţământului românesc în cele 4 decenii şi jumătate de regim comunist. Standul vă oferă, după cum vedeţi, o mulţime de elemente concrete pentru ambele „reţele": cifre de şcolarizare, statistici, evoluţie pe ani, grade, nivele, domenii de studiu, număr de profesori cuprinşi în procesul de învăţământ, structura reţelei de şcoli paralele şi localizarea acestora în teritoriu etc. etc...

După ce vizitatorii încheiară examinarea exponatelor punct cu punct, „cartezianul" grupului îşi mai exercită încă odată vocaţia de „a se îndoi", întrebând:

— Nu cumva, stimate domn, atât dumneavoastră cât şi standul ca atare, sunteţi cam prea blânzi şi concesivi cu atitudinea comuniştilor faţă de şcoală? Nu cumva le înfrumuseţaţi şi idealizaţi post-factum politica în acest domeniu vital pentru o naţiune, într-o vreme în care s-au petrecut, totuşi, suficiente rele?

— Standul-în niciun caz, răspunse prompt ghidul. El nu este nici blând, nici sever, ci oferă absolut corect cifre, date, statistici,

procente, repere strict obiective, pe baza cărora vizitatorul îşi poate forma singur o părere, blândă sau severă. Eu... ce să zic? Poate, deşi nu cred. Vă veţi convinge însă în standul cu care vom încheia turul prin „etajul comunismului". Nu anticipez, nu devoalez surpriza de-acolo, v-am mai spus-o.

Cu voia dumneavoastră să mergem mai departe...

— Nu încă, nu încă, insistă francezul cârcotaş. Am citit undeva, în presa dumneavoastră, că un înalt demnitar român ar fi declarat public: „şcoala românească produce tâmpiţi". E adevărat?

— Adevărat, din păcate, răspunse ghidul neturburat.

— Atunci... cum rămâne? Produce specialişti sau tâmpiţi? Că insul cu declaraţia nu este un fitecine. Are răspunderi în stat!

— Să vă spun eu cum rămâne: există responsabili, şi chiar înalţi responsabili, total iresponsabili, înţelegeţi? Ăştia nu-şi dau seama ce slobozesc din gură. Nu vă luaţi după ei, lăsaţi-i să trăncăne. Din fericire au mandatul limitat la nişte ani, şi timpul trece... Aproape a trecut. Cât despre afirmaţie, ea se confirmă, dar reformulată: da, şcoala românească produce şi câte unul sau mai mulţi tâmpiţi. Dovada vie este chiar insul cu afirmaţia; el a făcut şcoala în România. Acum... chiar că trebuie să mergem; e târziu.

În urma lor, doi îngrijitori care tot dăduseră târcoale grupului „aranjat" cum ei nu mai văzuseră vreun altul, puseră la loc băncile, lângă pereţi, întrebându-se în sinea lor: oare ce-or fi avut atâtea de sporovăit? Ciudat, foarte ciudat...

Până şi oamenii instituţiei se minunau cât de multe ciudăţenii poate adăposti muzeul.

TREI STANDURI, TREI CIUDĂȚENII MAJORE ALE ISTORIEI CONTEMPORANE

Șocul Budapesta-1956

Înviorați după o cafea tare, mai „turcească” decât se poate bea la Istanbul-cum spun gurile rele cu cafenelele de la Bosfor și bune cu cele dâmbovițene, vizitatorii se află într-un stand nu foarte întins și nici prea bogat în exponate. Deasupra-un titlu scris cu litere și cifre ciudate, parcă luate dintr-un afiș de film horror, din care picura sânge: Budapesta-1956. Sub titlu, fotografia imensă a unui tanc în plină acțiune șochează privirile, mai ales că, de sub șenile iese jumătatea unui trup sfârtecat, strivit în înaintarea furtunoasă a blindatului. Steaua roșie, în 5 colțuri, dezvăluie fără dubiu naționalitatea vehiculului aducător de moarte.

— Dar noi am mai văzut fotografia asta!-exclamă o doamnă cu memorie vizuală foarte bună, probabil.

— Ați văzut tancul, stimată doamnă, răspunse ghidul, dar nu pe acesta și nu în această ipostază. Și acela era tot sovietic, dar-chipurile-eliberator, intrând în Bucureștiul lui august ‘44, adică într-un oraș gata eliberat de către armata română, după cum vă amintiți. Poza din acest stand înfățișează același tip de tanc, cu același domiciliu stabil, dar acționând ofensiv în toamna lui 1956, pe străzile orașului frățesc Budapesta. Venise acolo în goana mare, nu ca să elibereze, ci ca să reprime. Și-a îndeplinit exemplar misiunea; admirați-l. Revolta budapestanilor a fost strivită fără milă, sub șenile. Socialismul, grav amenințat pe această bucată de lagăr socialist, a fost salvat de la pieire. Dușmanii cu care tancul s-a luptat vitejește, nimeni alții decât locuitorii Budapestei, au fost învinși, pildă vie pentru toți cei predispuși la insubordonare; cine-o mai face ca noi, ca noi să pățească...

Mă veţi întreba, poate: ce legătură avem noi, românii, cu faptele de-atunci, petrecute pe alte meleaguri? Răspuns: o legătură foarte strânsă. Eram „tovarăşi de lagăr”, „tovarăşi de Tratat de la Varşovia”, legaţi prin mii de fire, ba chiar cu sârmă ghimpată... fraţi de suferinţă, cum s-ar zice, deşi-pe-atunci-această ultimă ipostază se numea „unitate de monolit”, „solidaritate de nezdruncinat”... şi mai existau formulări care să definească relaţia.

Ştiţi ce este o tocilărie? întrebă ghidul, aparent fără nicio legătură cu subiectul în discuţie. Dacă nu ştiţi, vă spun eu: tocilăria este locul în care se ascut obiectele tăioase. Ei bine, pentru români, Budapesta - 1956 a fost tocilăria în care istoria contemporană a dat la ascuţit lupta de clasă. Era nevoie? Probabil; istoria nu comite niciodată gesturi inutile.

Stalin, autorul sinistrei teze a „ascuţirii neîncetate”, murise în 1953. Prin URSS adia vântul primăvăratic-credeam noi-al prăbuşirii cultului personalității. Congresul XXII al PCUS îngrozise omenirea, dezvăluind crimele lui Stalin şi trezind speranţa (deşartă!) a abolirii stalinismului. Ehrenburg publica celebra sa nuvelă „Dezgheţul”, în care ne plăcea să întrezărim aceeaşi idee. Cinematografia sovietică producea „Cer senin”, „Zboară cocorii” şi mai ales „Al 41-lea”, primul film sovietic în care sentimentele se luptă cu... lupta de clasă, şi înving, chiar dacă în mod tragic. Erau semne... Semne bune anul are, cum zice Pluguşorul nostru, dar... ce să vezi? Ciudăţeniile istoriei au lovit tocmai atunci. Ungurii, luaţi de valul iluzoriei libertăţi, au crezut că pot părăsi lagărul. Naivii! Evident, se impuneau măsuri. Tancul atât aştepta: semnalul.

Deşi Tătucul împlinise trei ani de mausoleu, discipolii, alarmaţi, au dat la ascuţit lupta de clasă. Teza se cam tocise

şi risca să devină boantă, bună de aruncat la gunoi. A fost recondiţionată. Stalin a murit, trăiască stalinismul! Prin „ordin de zi pe lagăr" s-a comandat vigilenţă revoluţionară, iar vigilenţa a fost (re)instaurată rapid şi temeinic. În Polonia, muncitorii şi studenţii începuseră să se mişte, molipsiţi de virusul budapestan. Iată, aveţi aici câteva numere (câte au apucat să apară şi să mai rămână prin chioşcuri) din gazeta „Po prostu" (în limba polonă), în care ASZ (organizaţia naţională studenţească) chema poporul la luptă pentru libertate. Gazeta a fost vânată de securitatea poloneză, retrasă de pe tarabe şi dată la topit. Nu arsă, ci topită, readusă la stadiul primar de celuloză, din care propaganda fidelă cauzei să poată fabrica hârtie utilă cauzei.

Iugoslavia lui Tito, eroul armatei de partizani care luptase cu trupele Wermacht-ului şi împiedicase, practic, ocuparea unei mari părţi din teritoriu de către nemţi, ieşise de sub hegemonia Moscovei. Dacă l-a înfruntat cu succes pe Hitler, de ce s-ar teme de Stalin sau de fantoma lui? Situaţia devenise gravă; se adunau prea multe „semne bune". Trebuia intervenit.

La noi, în România, valul revoltei n-a fost foarte puternic, dar a existat. În nord-vestul ţării, prin Banat, dar şi la Bucureşti, studenţi mai slobozi la gură au comentat cu admiraţie răscoala budapestană; de-aici-un val de arestări politice. Închisorile comuniste au primit sute de noi „locatari", priponiţi în ele ani de zile. Iată, aici vedeţi lista celor mai cunoscuţi dintre ei, cu numele subliniat de mine. M. Constantinescu este regizor de film. Îmi e prieten bun. Ce mi-a povestit „de-acolo", m-a cutremurat... Ca el au fost mulţi, mulţi alţii; studenţi, tineri intelectuali... Cel ce avea să devină mult mai târziu Avocatul poporului, în România post-comunistă, avocatul Paul Mitroi, prozatorul Alexandru Ivasiuc, omul de televiziune, „reflectoristul" (de la titlul celebrei

emisiuni „Reflector”) Marin Stănescu, toţi-ridicaţi de Securitate din sălile de curs...

S-a declanşat o campanie de şedinţe bubuitoare, din care oamenii ieşeau căpiaţi. Începeau în miezul zilei, se terminau a doua zi, în zori, și se soldau cu excluderi din UTM și din partid, adevărate execuţii publice, care băgau spaima-n participanţi. La etajele superioare ale PCR, răfuiala cu „deviatorii de dreapta” s-a soldat cu victime ce purtau nume răsunătoare; mai jos-sancţiuni, „ultime avertismente”, ameninţări. Ideea de bază: băgaţi-vă minţile-n cap, că la noi nu e Budapesta.

Acest colaj cu titluri din ziarele vremii sugerează dimensiunile isteriei: „condamnăm...”, „înfierăm...”, „demascăm...”, „acuzăm...”, „jos cu...”, „până când...” erau expresiile la ordinea zilei. Așa se judecau şi faptele şi oamenii: cu mânie proletară. Redacţia revistei

„Viaţa studenţească”-publicaţie lansată pe piaţă exact când evenimentele „dădeau în clocot”-a fost băgată-n şedinţă la cel mai înalt nivel, cu Ceauşescu însuşi în rol de procuror, după apariţia numărului din ianuarie ‘57. Ce făcuseră băieții, ca să merite atâta atenţie? Fapte cumplite: pagina 1-a nu conţinea niciun articol de fond, ca „Scânteia”, dar făcuse loc unui eseu cu titlul în limba latină (nu pe româneşte, vă daţi seama?), semnat de intelectualul de formaţie burgheză Tudor Vianu, care nu sufla un cuvânt despre politica partidului. Mai mult și mai grav: deasupra capului revistei nu figura lozinca „Proletari din toate ţările, uniţi-vă!”, existentă pe frontispiciu chiar şi la „Sportul popular” sau „Gazeta cooperaţiei”. Iată, expuse aici, primele două numere din „Viaţa studenţească”, ambele-fără sloganul călăuzitor, dar unul-cu incriminatul titlu „Non scolae sed vitae discimus” (nu pentru şcoală, ci pentru viaţă învăţăm), pe care, la neuitata şedinţă, Nicolae Ceauşescu n-a reuşit să-l pronunţe nici la a 3-a tentativă, ceea ce l-a înfuriat peste măsură şi a

ridicat mai abitir tensiunea şi aşa greu de suportat a şedinţei-rechizitoriu.

— Şi ce-a urmat? întrerupse expozeul o voce din grup.

— La „nivel micro”, cu gazeta studenţească, nu mare lucru: două excluderi din redacţie, lipirea definitivă a sloganului marxist pe frontispiciu, spre satisfacţia proletariatului mondial şi... un ultim avertisment: ori vă băgaţi minţile şi politica partidului în cap, ori o luaţi pe urma celor doi daţi afară. La nivel „macro”, încrâncenare la-nceput, chemări la vigilenţă şi combativitate revoluţionară, apoi încet-încet, totul a intrat în normal, dacă normală se putea numi starea de dinaintea seismului.

De fapt, se încheia un ciclu şi începea altul. Aşteptam un nou cutremur, ca să urmeze apoi încă unul şi încă unul... Şi uite-aşa se scurgea viaţa, între două plenare cu „probleme organizatorice” pe ordinea de zi, adică excluderi la nivel înalt, urmate de demascări la nivelul 2 şi 3 şi avertismente severe, jos, în mase; acolo erau prea mulţi ca să-i poţi exclude, ar fi rămas partidul fără membri. Atunci, în acel climat cineva, nu critic de artă, şi nici măcar dedulcit la valorile creaţiei artistice, a lansat ideea genialităţii lui Brâncuşi...

— Constantin Brâncuşi, marele sculptor? se revoltă doctorandul în literatură. Dar se ştie de mult că a fost un geniu!

— Da, stimate domn, dar insul despre care vorbesc nu se referea la Brâncuşi-sculptorul, ci la vizionarul politic „ascuns” în marele nostru oltean. Este cineva dintre dumneavoastră care n-a văzut vreo reproducere a „Coloanei infinite” de la Târgu-Jiu?

Murmurul general spunea clar: nu, nu este nimeni, toţi ştim, toţi am văzut...

— Ei bine, omul cu supoziţia pretindea că, nici mai mult, nici mai puţin, celebra coloană este reprezentarea în spaţiu,

simbolică, a vieţii românului sub comunişti: politica partidului-când te strânge de gât, când lărgeşte strânsoarea, când te strânge iar, când te mai lasă să respiri, când apasă cumplit, făcându-te să vezi moartea cu ochii, când o lasă mai moale, să nu mori de-a binelea... Aşadar, Brâncuşi-vizionar politic genial: îi admiri coloana, deplângi soarta hărăzită locuitorilor spaţiului carpato-danubiano-pontic, ca şi întregului lagăr frățesc...

Dacă autorul ideii ar mai trăi, ar constata că singurul punct şubred din teoria sa este titlul coloanei. Ca operă de artă i se potriveşte perfect: infinitul rimează intim cu nemărginitul în timp şi spaţiu. Ca premoniţie politică, nu rezistă. Infinitul nu s-a validat. Torţionarul „te sugrum-te las-iar te sugrum-iar te las” a luat sfârşit. De unde se vede că şi geniile se mai înşală câteodată.

Dar... destul cu „şocul Budapesta-1956”. Să întoarcem o filă şi să mergem mai departe.

APARE CEAUȘESCU SAU CULTUL PERSONALITĂȚII INCULTULUI ÎNCEPE „EPOCA DE AUR” A CELOR DOUĂ CABINETE

— Standul acesta, doamnelor şi domnilor, conţine relativ puţine exponate. Le veţi putea cerceta de-aproape, la sfârşitul expozeului meu, pentru că, pe cât de puţine sunt exponatele, pe atât de multe sunt faptele de povestit. Aşadar... puţină răbdare, sper să nu vă plictisesc. După cum vedeţi, la sfatul, meu organizatorii au dotat standul cu canapele comode. Ocupaţi-le, vă rog. Mă voi strădui să nu adormiţi în ele.

În voioşia generală stârnită de cuvintele introductive ale ghidului, vizitatorii se aşezară într-adevăr comod, dorindu-şi

nişte explicaţii la nivelul confortului oferit de canapele. Apoi... ascultară.

— Ne aflăm, aşadar, în momentul apariţiei în prim-planul (de fapt în gros-planul) vieţii politice a omului care va conduce ţara şi partidul timp de 27 de ani: Nicolae Ceauşescu. Cu 9 ani mai mulţi decât Gheorghiu-Dej şi în altă etapă a evoluţiei comunismului autohton. Etapă marcată decisiv de personalitatea lui. În bine? În rău? Sunt întrebări cu răspunsuri mult prea ample, complexe şi nuanţate ca să le oferim noi, aici. Nu vom face, deci, istorie propriu-zisă nici în acest stand, cu atât mai mult cu cât „subiectul Nicolae Ceauşescu" sau „procesul Ceauşescu" a avut parte deja de o mascaradă, cea de la Târgovişte 1989, soldată cu împuşcarea împricinatului. Acum, dacă s-ar (re)face procesul, ar trebui să fie unul adevărat, având „la bară" şi în completul de judecată istorici, politologi, economişti, sociologi, psihologi, jurişti, cercetători specializaţi în psihologia mulţimilor şi în psihologia Puterii, militari de carieră, diplomaţi, lideri formali şi informali din societatea civilă, oameni de cultură... Dar încă nu se poate declanşa un asemenea proces „pe bune"; lipseşte şi azi, la un sfert de secol, detaşarea, judecata „la rece". Nu funcţionează nici acum criteriile de comparaţie, aprecierea dreaptă, obiectivă între „ce-a fost " şi nu „ce este", ci „ce va fi". De ce ar trebui sărit peste prezent, peste „ce este"? Simplu: pentru că tranziţia în care ne zbatem azi, luată ca termen de comparaţie cu epoca lui Ceauşescu, mi-e teamă că ne-ar duce la o concluzie „naşpa", dacă-mi permiteţi un termen total neacademic dar perfect adecvat situaţiei. De fapt, comparaţia ar fi nedreaptă, iar concluzia-strâmbă din start. Ar fi ca şi cum cineva compară civilizaţia britanică de azi cu Anglia acumulării primitive a capitalului din romanele lui Dickens, pretinzând că, în fond, tot despre Londra este vorba.

Vreau să spun că acolo unde nici istoria nu s-a pronunţat cu adevărat, standul nostru nu-şi poate propune decât... ceea ce veţi vedea că vă oferă; şi vă veţi convinge că nu e puţin.

Apropo de episodul „Târgoviște-24-25 decembrie 1989" (sfânta zi a Crăciunului...)... vă aduceţi aminte de asasinarea lui Kennedy? La puţin timp după tragicul eveniment și după apariţia „raportului Warren"-variantă cvasi-oficială a autorităţilor, un cercetător serios, pe nume Mark Lane, a investigat pe cont propriu și a publicat celebra carte „O judecată pripită". Nu s-a sfiit să o scrie, editurile nu s-au sfiit să o publice (deși ea arunca în aer versiunea oficială) iar opinia publică nu a întârziat să-i adopte concluziile. La noi, nimeni n-a scris vreo carte cât de cât serioasă despre „O judecată cel puţin pripită", nicio editură n-a comandat aşa ceva, iar publicul larg s-a mulţumit cu articolaşele din tabloide, strecurate printre bârfe, răfuieli și cancanuri despre politicieni și vedete. Va trebui, probabil, să iasă din scenă (din scena vieţii propriu-zise, nu a celei politice) o întreagă generație pentru ca întrebările de-atunci să-şi găsească răspunsuri neviciate de implicaţii sau complicităţi.

Scuzaţi această (poate prea) lungă introducere. Am vrut să precizez din capul locului la ce să vă aşteptaţi şi să previn întrebări la care nici eu, nici exponatele nu ne-am propus să răspundem, pentru că.... nu ştim, cinstit vorbind. Și atunci.... ce conține standul? Ce vă oferă? Curiozitățile fenomenului, evident, în spiritul tuturor abordărilor din muzeu. Dar și elemente care par detalii biografice, însă, judecate corect, devin extrem de relevante pentru definirea personajului. Ca să descifrezi omul politic și să-i înţelegi faptele, este esenţial să cunoști omul-pur și simplu, cu trăirile, cu momentele-bornă ale devenirii sale, cu complexele care i-au marcat viaţa.

Să începem cu această fotografie. Este suficient de mare ca să poată fi văzută bine chiar de-acolo, din canapelele dumneavoastră: imaginea unui şef de stat, la înscăunare, cu tricolorul pe piept, cu sceptrul puterii supreme în mână, cu cealaltă mână pe Constituţie, depunând jurământul, solemn, marţial. Trebuie să ştiţi că acest conducător de ţară europeană, la sfârşit de secol XX, devenit celebru pe mapamond, partener de discuţii, tratative şi înfruntări cu mai-marii lumii, în decursul copilăriei și tinereţii sale n-a făcut nicio şcoală de la cap la coadă și la timpul cuvenit. Mulţi au auzit, poate, acest adevăr, dar puţini i-au înţeles importanţa.

Sigur, după (odată cu funcţiile) au venit şi dovezile scriptice, diplomele, „patalamaua”-pro-forma pentru şcoala cutare, pentru ciclul cutare, apoi pentru cutare formă superioară... dar atunci, când prezenţa la şcoală nu se rezumă la a te informa intelectual, ci te formează, te clădeşte, când procesul de instruire şcolară pune jaloanele şi trasează conturul, dimensiunile intelectuale ale viitorului adult... atunci, spuneam, el a stat mai mult prin închisori, predat din post în post de către jandarmii şi poliţiştii vânători de comunişti. Ajuns ucenic de cizmar, nici măcar cizmăria n-a apucat s-o înveţe. Sigur, nu este el singurul om vestit care şi-a petrecut pubertatea şi adolescenţa ca un vântură-lume, departe de disciplina şi rigoarea şcolii. Multe nume celebre se revendică de la „şcoala vieţii”, urmată din cea mai fragedă vârstă prin culisele teatrelor londoneze de varietăţi, ca Chaplin, prin lumea căutătorilor de aur şi a aventurierilor din extremul Nord, ca Jack London, sau vagabond prin porturile Europei, ca Panait Istrati, sau ca atâţia şi atâţia alţii. Dar, doamnelor şi domnilor, imensa majoritate a acestor oameni ajunşi celebri sunt artişti sau creatori de artă hărăziţi cu talent sau cu geniu, coborâţi precum scafandrii în străfundurile vieţii pentru a o cunoaşte, înţelege şi reda apoi iubitorilor de frumos în opere nemuritoare. Ei

n-au condus ţări, n-au avut de croit economii naţionale puternice, echilibrate, capabile să reziste crizelor şi seismelor de tot felul. Ei n-au avut de luat hotărâri strategice, decisive pentru soarta unor popoare, pentru bunăstarea sau mizeria a milioane de guri şi suflete. Asta presupune nu momentul de sclipire, de intuiţie sau de inspiraţie a geniului artistic, ci cunoaştere, înţelegere profundă şi complexă, disciplină în gândire, capacitatea de a aduna în jurul tău echipă şi echipe de oameni bine pregătiţi, cu formaţie profesională şi intelectuală solidă, împreună cu care să acţionezi sincron.

Asta nu se poate învăţa numai la şcoala vieţii. Cine porneşte spre vârf ocolind punctul de trecere obligatoriu care este şcoala, chiar dacă-printr-un concurs de împrejurări-atinge vârful, va plăti. De fapt-nu el, ci supuşii, poporul condus de el. Noi am plătit.

— O întrebare, dacă-mi permiteţi, se făcu auzită vocea profesoarei de istorie.

— Şi mai multe, stimată doamnă, răspunse amabil ghidul, presimţind că „se pune de-o controversă" şi dorind din tot sufletul să nu se înşele. Adora controversele.

— Deocamdată una, dar fundamentală; ea mă frământă de când aţi început să ne vorbiţi aici, în acest stand. Prin celelalte standuri ne-aţi prezentat un amplu proces de reconstrucţie, de edificare a unei industrii surprinzător de puternice şi diversificate. Dacă tot ce-am văzut şi-am auzit este real...

— Vă îndoiţi? dori ghidul să spulbere o asemenea ipoteză.

— Nu, n-am niciun motiv. Dacă (şi, vă rog, luaţi acest „dacă" drept artificiu retoric) economia ţării este (a fost) aşa, ca urmare a unui proces dirijat, ca în orice economie de comandă, condusă şi reglementată nu atât de piaţă, ci de voinţa, gândirea, viziunea cuiva sau câtorva, de la un vârf... ei bine, întreb: cum putea „vârful", cu pregătirea lui rudimentară, să asigure atât „proiectul" cât şi execuţia? Asta nu înţeleg.

— Extraordinară idee! exclamă ghidul, entuziasmat. Felicitări, stimată doamnă!

— Nu e o idee, domnule, e doar o întrebare.

— Ba da, ba da! Aţi formulat întrebarea-idee pe care s-a construit standul în care ne aflăm. De fapt, am încercat să oferim vizitatorilor elementele necesare înţelegerii, explicării acestei imense ciudăţenii, situaţii paradoxale-numiţi-o cum vreţi; toate aceste atribute i se potrivesc perfect. Da, un om pornit cu un atât de precar bagaj intelectual, luptând din greu, toată viaţa, cu capcanele limbii materne şi căzând în ele de multe ori, spre indignarea profesorilor de limbă română și amuzamentul celor bine alfabetizaţi, a ajuns să conducă o ţară, să fie preşedinte de onoare al Academiei acestei ţări, să stea la masa tratativelor cu mai marii lumii, să le facă faţă şi uneori să fie peste ei; să se afle la baza tuturor deciziilor politice, economice şi sociale timp de 27 de ani... Cum de s-a putut?

— Exact asta întreb: cum? exclamă din nou profesoara, bucuroasă că a fost perfect înţeleasă, că se află pe aceeaşi „lungime de undă" cu ghidul.

— Păi... să vă răspund. Cu ce să începem? Cu ideea de bază, de la care cred că pleacă toate. Iat-o: parcă pentru a compensa zgârcenia în materie de instruire şcolară, soarta i-a hărăzit câteva calităţi esenţiale cu atâta dărnicie, încât „şcoliţii" n-au avut nicio şansă în competiţia cu el. Le voi numi, apoi le detaliem.

În primul rând, o voinţă ieşită din comun. Apoi crezul aproape fanatic într-o cauză pe care închisorile şi lagărele interbelice i-au conturat-o. Apoi inteligenţă, excepţională şi ea, dublată de intuiţie politică uneori de-a dreptul vizionară, şi vă asigur că niciunul din termenii folosiţi nu este exagerat. Să le explic pe toate.

Cum spuneam, o voinţă de fier. Toate încercările prin care a trecut (nu mai folosesc adjective, ca să nu mă bănuiţi de

exagerări)-hăituială, carceră, închisoare, lagăr, pe care viaţa i le-a hărăzit la vârsta la care alţii nu-şi încheie copilăria, l-au oţelit, conform principiului „ce nu te ucide sau nu te schilodeşte, te întăreşte". De fapt, el a ales necazurile. Nimeni nu l-a obligat să pornească din preadolescenţă pe calea luptei ilegale. „Convingeri politice", s-a spus. Eu întreb: convingeri politice, la un copil de 13-14 ani, dintr-o familie de ţărani? De unde? Şi atât de puternice încât să-l facă să se ia la trântă cu organele de represiune ale unui regim neiertător cu comuniştii? Trebuia ceva mai mult, mult mai mult pentru o astfel de opţiune la o asemenea vârstă. Ceauşescu a avut acest ceva.

Nu mă întrebaţi de ce, de unde, cum l-a dobândit şi nici cum s-ar putea defini, pentru că... nu ştiu. Aşa cum nu vă pot spune, de pildă, de ce Tolstoi, şi nu altcineva, a scris „Război şi pace", scuzată să-mi fie comparaţia poate forţată; vă asigur că ştiu să păstrez proporţiile, deşi uneori-ca în cazul de faţă-simt nevoia să mă fac mai bine înţeles tocmai prin disproporţionalitatea termenilor comparaţiei.

Dar... iată alt exemplu, ales chiar din sfera politicului şi din vârsta nu mult diferită de a preadolescentului Ceauşescu. Şi aici, întrebarea şi răspunsul sună asemănător: ce l-a determinat pe elevul de 17 ani, cu şcoala neterminată, numit Vladimir Putin, să bată la uşa sediului KGB din Leningradul sovietic şi să declare că vrea să devină agent KGB? „De ce?", a fost întrebat. „Ca să-mi servesc patria", a răspuns elevul Putin. De ce a gândit şi a acţionat aşa, când nici părinţii, nici anturajul nu-l împingeau într-acolo? Habar n-am. Nu ştiu nici biografii lui. După cum nu ştiu ce l-a determinat pe Guevara, fiu de intelectuali, el însuşi medic, să aleagă drumul luptei ilegale împotriva regimului Batista, să trăiască hăituit, alături de Fidel Castro şi ai lui, iar după victorie-să părăsească grupul învingător, renunţând

la demnităţile cele mai înalte şi binemeritate pentru a o lua de la capăt, alături de alte grupuri insurgente, din alte ţări, cu aceleaşi pericole şi privaţiuni, conducând, îmbărbătând, lecuind ca medic rănile tovarăşilor de luptă. Cine poate explica logic, prin logica noastră cea unanim acceptată, o asemenea opţiune şi un asemenea destin? Nu poate să nu-mi treacă prin cap gândul (cam metafizic, ce-i drept) că există un cerc restrâns, foarte restrâns de aleşi care gândesc, simt şi acţionează parcă predestinat să ajungă în vârf. Ceauşescu a purtat multe bătălii de-a lungul vieţii. De fapt, viaţa lui a fost un lung şir de bătălii. Le-a câştigat pe toate-mai puţin una, ultima-datorită voinţei. El a vrut mai puternic decât toţi cei cu care s-a înfruntat şi a învins, chiar dacă, până să atingă vârful, a trebuit să se supună celor mai puternici ca el. S-a supus doar până a devenit el cel mai puternic. Din acea clipă, nimeni şi nimic nu l-a mai putut face să asculte de cineva...

— Nimeni? Chiar nimeni? interveni veşnic neîncrezătorul francez.

Ghidul răspunse, însoţindu-şi cuvintele cu un zâmbet lipsit de veselie:

— Ba... dacă stau să mă gândesc, a ascultat totuşi de cineva, din păcate: de nevastă. Dar despre asta vom mai vorbi.

Voinţă, deci; reţineţi. Dar nu era de-ajuns. Celor cu destinul lui le mai trebuie un crez şi o cauză. Cauza lui Ceauşescu a fost dărâmarea regimului exploatării omului de către om-cum a citit în primele manifeste ilegale ce i-au căzut în mână că se numeşte lumea în care trăia. Crezul: lupta cu orice preţ, cu orice jertfă, pentru slujirea cauzei. Scurt, clar, fără prea multe căutări; de îndoieli, nici vorbă! Adăugaţi, vă rog, acestui crez, credinţa nestrămutată în steaua lui. S-a aruncat în vâltoare cu capul înainte, a plătit preţul fără crâcnire, a suferit în închisori,

a făcut carceră, vârsta lui nu a muiat cerbicia temnicerilor, a trăit pe apucate, cum și pe unde-a putut, știind exact ce vrea şi întărindu-şi credinţa în cauza aleasă şi în propriul destin cu fiecare lovitură a vieţii de ilegalist. La începuturi (de fapt-şi mai târziu) n-avea mijloace de exprimare suficient de bogate pentru a-şi pleda cauza, de aceea aproape tot ce spunea suna a lozincă, şi chiar era, dar la Ceauşescu, lozinca nu era demagogie, ci crez profund, intim, ales odată pentru totdeauna. Făcea parte din „clubul" foarte puţin numeros, la noi și în lume, al incoruptibililor.

— Nimic și nimeni n-a reuşit să-l corupă, niciodată? îşi manifestă francezul (pentru a câta oară?) vocaţia de a sublinia relativitatea adevărurilor absolute.

— Ba... la un moment dat, către sfârşitul vieţii, a reuşit treaba asta cineva sau ceva: PUTEREA. Ştiţi cum se spune: puterea corupe, iar puterea absolută corupe absolut. A păţit-o şi el; de fapt păgubiţii am fost noi, supuşii, dar corupţia căreia i-a căzut victimă Ceauşescu era cu totul altceva decât ceea ce se înţelege azi prin corupţie. N-a fost „cumpărat". Asta nu se putea. A fost ameţit. Puterea îmbată, ca alcoolul, ca viteza. Îţi înceţoşează mintea, viziunea, îţi modifică percepţia, judecata, îţi afectează reacţiile, te schimbă. Dar şi despre asta vom vorbi mai târziu.

Legat de cauză şi crez, am să vă spun o poveste. Una adevărată, strict adevărată în toate amănuntele şi nuanţele. Cam lungă, ce-i drept, dar... merită ascultată, veţi vedea. O ştiu de la un bun amic, în a cărui probitate cred ca în mine însumi.

Prietenul meu, ajuns ziarist în ciuda opoziţiei vigilent-revoluţionare a decanului acad. şi prof. univ. Joja, mi-a relatat un episod trăit de el în ultima zi a lui 1969, în orele la care lumea se pregăteşte să destupe şampania revelionului. Fusese numit redactor-şef al ziarului de tineret şi, prin cutumă,

funcţia îl făcea membru al biroului CC al UTC. O altă cutumă, nestatutară dar funcţională, prevedea ca, la cumpăna dintre ani (31 decembrie), câţiva reprezentanţi ai organizaţiei de tineret să treacă pe la cabinetele secretarilor partidului pentru a le ura tradiţionalul „la mulţi ani”. Traseul se încheia la cabinetul secretarului general. Chemat telefonic, de urgenţă, să facă parte din această foarte restrânsă delegaţie, prietenul meu s-a pomenit în anticamera lui Nicolae Ceauşescu, unde nu mai fusese niciodată. Au ajuns cam pe la 10 dimineaţa. Şeful de cabinet i-a invitat să ia loc şi... să aibă răbdare: tovarăşul are în cabinet doi miniștri ai unor ministere cu profil economic, chemaţi „la raport” cu cele mai recente cifre bilanţiere ale lui 1969, atât de „proaspete” încât n-apucaseră să intre în evidenţa Statisticii şi CSP-ului. Tovarăşul dorea să ştie totul, aproape „în timp real”, „on-line”, cum am spune azi.

— Păi... acum, pe 31 decembrie? a avut cineva curajul să întrebe. Da, i s-a răspuns; acum, în pragul revelionului. Așa obişnuieşte tovarăşul. Iar alături, într-o altă cameră, își aşteaptă rândul încă patru miniştri. Așa că... e de stat.

Au luat loc şi au aşteptat. Demnitarii chemaţi la ciudata raportare ieșeau din cabinet transpiraţi, storşi de puteri, cu planșele şi tabelele strânse în grabă și făcute sul, la subsuoară. Figura lor trăda cam ce se petrecuse înăuntru. Au intrat apoi ceilalţi miniștri, unul câte unul. Fiecare ieșea la fel. Făcându-i-se milă, probabil, de bieţii UTM-iști „veniţi cu plugușorul”, şeful de cabinet a încercat la un moment dat „să-i strecoare” între două rapoarte economice, dar n-a reușit. Lui Ceaușescu nu-i tihnea nimic dacă nu afla atunci, pe loc, cum stau ministerele.

A venit prânzul, a trecut prânzul, şeful de cabinet n-a avut succes nici cu o tavă cu niscaiva mâncare, cerută de la bufet, la care tovarăşul i-a făcut semn să dispară cu ea, este ocupat...

Afară a început să se întunece, ceasul din anticameră trecuse de 17.00, fără ca şirul de raportări să cunoască vreun răgaz. Târziu, când ultimul ministru a părăsit cabinetul secretarului general mai vlăguit decât toţi ceilalţi (firesc: era ministrul industriei construcţiilor de maşini, cu cele mai complicate probleme), se făcuse noapte de-a binelea. De pe la ora 15, telefonul sunase din jumătate în jumătate de oră; familia prezidenţială ruga, apoi cerea, apoi insista apăsat să i se aducă aminte tovarăşului că este aşteptat acasă. La un moment dat, cineva de la vilă a cerut imperios legătura. Şeful de cabinet a făcut-o (cum putea să refuze?), dar tovarăşul n-a găsit clipele necesare unei convorbiri, oricât de scurtă. A închis telefonul, pur şi simplu, continuând „meciul" cu miniştrii.

La sfârşitul sfârşitului, chemat înăuntru să strângă hârtiile şi dosarele, şeful de cabinet i-a spus cam cu jumătate de gură (orice prelungire i se părea periculoasă...) că în anticameră aşteaptă UTM-iştii. „— Să intre!, a răspuns o voce de-abia „descifrabilă", nu atât din cauza distanţei şi a uşii întredeschise, cât datorită organului vocal care se străduise să emită sunetele.

UTM-iştii au intrat, au strâns mâna ce li se întindea, făcând plecăciunile de rigoare, au luat loc pe scaunele indicate cu un gest mut, şi-au privit apoi gazda şi... s-au speriat. Pur şi simplu s-au speriat. Aveau în faţă un chip livid, aproape fără viaţă, cu ochii roşii, înfundaţi în orbite şi cu cearcăne adânci, vineţii dedesubt, cu trăsăturile căzute şi cu un rictus în jurul buzelor care trăda o imensă oboseală. Părea un om sfârşit. Evident, ştia pe cine a primit în cabinet. Şi-a amintit, probabil, şi cât au aşteptat „băieţii" în anticameră ca să-i spună „la mulţi ani". Dorindu-se „gazdă bună" chiar de-acolo, din piscul ameţitor al funcţiei, chiar la această oră a zilei dintre ani, a încercat să articuleze câteva cuvinte, dar... vocea l-a trădat: a emis doar câteva gâjâieli ciudate,

neinteligibile. S-a oprit, a încercat să-şi „dreagă glasul”, dar tot fără succes. Atunci a făcut un semn şefului de cabinet care nu părăsise încăperea, parcă presimţind că va fi nevoie de el. Acesta a luat o carafă de pe birou, a umplut un pahar cu o licoare maroniu-deschis şi i l-a întins. După câteva înghiţituri zdravene, prelungi, cel mai puternic om din ţară a reuşit să scoată câteva cuvinte inteligibile, dar cu vocea nesigură, încă marcată de audienţele anterioare. A cerut apoi coniac şi şase păhărele pentru „băieţi”, apoi şi-a concediat şeful de cabinet. Începea să-şi revină.

A ascultat cu capul în piept urarea scurtă, sobră, neşablonardă a şefului „delegaţiei”, ministru, şi el, pentru problemele tineretului, apoi a întrebat, cu voce parcă mai apropiată de cea atât de cunoscută tuturor datorită radioului şi televiziunii: „— Ce face tineretul?”

Şeful grupului n-a pornit-o pe drumul „raportării oficiale”. Cunoscându-l bine pe tovarăşul şi mai ales ştiind ce aşteaptă acesta să audă de la „colindători”, a găsit acele câteva fraze-elixir, rostite fără emfază, cald, omeneşte.

Vorbele au acţionat miraculos. Tovarăşul-pur şi simplu-a înviat. Faţa i s-a luminat, trăsăturile i s-au destins, ochii şi-au recăpătat mobilitatea iscoditoare de care se temeau atâţia, iar-după alte câteva înghiţituri din paharul cu licoare maronie-când a început să vorbească, vocea îi suna aproape normal. Acolo, atunci, la acea oră şi sub presiunea a încă două apeluri telefonice de-acasă, la care tinerii au fost martori, Nicolae Ceauşescu a început să le spună celor şase inşi veniţi să-i ureze „la mulţi ani” şi să plece, ce face partidul pentru tineret, ce aşteaptă el şi partidul de la tineri, câte speranţe îşi pune ţara în generaţia de mâine... Fiecare frază, fiecare cuvânt, în loc să-l obosească, parcă-i dădea puteri. Le auziseră toţi, de atâtea ori, dar pentru vorbitor, ele

erau „apă vie”, regeneratoare. Dacă l-ar fi înregistrat cineva fără imagine, şi banda ar fi fost ascultată ulterior, auditoriul înregistrării ar fi putut jura că Ceauşescu se adresează unei săli imense, arhipline, sau unei pieţe înţesate de oameni. Nu, nu era demagogie goală, nici „poză”, nici „joc de imagine”-cum am zice azi, pentru că nu exista actor (îmi spunea prietenul meu, care a văzut sumedenie de actori pe ecran şi pe scenă) în stare să „joace” înflăcărarea exaltată a omului din faţa celor şase tineri care-l priveau uimiţi. Tovarăşul înviase. Tovarăşul nu mai avea nici în glas, nici pe figură, vreo urmă de oboseală. Vestea că tineretul României este recunoscător partidului şi munceşte pentru a fi un „schimb de mâine” la înălţimea aşteptărilor, comunicată de cei şase tineri (oare de câte mii de ori nu mai primise vestea asta, din tot atâtea mii de guri sau de texte?), îl reanimase miraculos, iar prilejul de a-și pleda crezul, idealul (a câta oară?) cu atâta înflăcărare, chiar și în faţa a numai șase speriaţi, îl făcuse să uite de oboseală. „Atunci mi-am dat seama (îmi spunea prietenul meu, ziaristul), ce înseamnă crezul, idealul, pentru un om. Și m-am convins că Ceauşescu... o fi avut el multe păcate (și a avut, slavă Domnului!), dar, dincolo de toate, dincolo de orice, a avut un crez, un ideal. Unul puternic, mistuitor.”

Cer scuze, doamnelor şi domnilor, pentru lungimea acestei poveşti. N-am mai spus-o până acum. Am scos-o pentru dumneavoastră din memoria mea de arhivar al faptelor definitorii, pentru că vă consider cel mai interesant şi interesat grup de vizitatori din câte am condus prin muzeu. Am făcut-o pentru a vă ajuta să-l înţelegeţi pe Ceauşescu aşa cum a fost.

Profesoara de istorie, vizibil impresionată, mulţumi pentru „regimul preferenţial”, dar îşi încheie cele câteva fraze cu o mărturisire:

— Totuşi... totuşi... nu mi-aţi răspuns la întrebare. Refuz să cred că voinţa, dârzenia, puterea credinţei într-o cauză conferă cuiva şi capacitatea de a conduce o ţară, mai ales una în care-ne-aţi spus-o şi vă credem!-s-au făcut şi multe lucruri bune.

— Insatisfacţia dumneavoastră este perfect justificată, stimată doamnă, numai că... vedeţi... eu nu mi-am terminat răspunsul la acea întrebare! Exact aici ajunsesem. Dacă ţineţi minte, enumerând calităţile personajului, încheiam prin a-i sublinia inteligenţa, intuiţia, instinctul politic. De fapt, despre asta e vorba. Ele l-au făcut să priceapă, odată instalat la putere, că are nevoie de minţi deştepte, capabile să ofere intenţiilor sale de schimbare rapidă şi spectaculoasă, ceea ce mintea lui nu putea produce. Nu numai că a acceptat în jurul lui oameni competenţi, pricepuţi, dar i-a căutat, i-a promovat, uneori chiar încălcând regula (până atunci de fier) a „dosarului".

A fost un moment al competenţei, nu prea lung, din păcate. Instituţii de bază, domenii esenţiale au primit conducători bine pregătiţi, dinamici, deschişi către nou. Pe-atunci, Ceauşescu nu se temea de ei, ci le crea „front de lucru", chiar dacă unii îl complexau tocmai prin competenţa şi autoritatea lor; înţelegea că aceştia lucrează pentru el, noul conducător care aduce schimbarea şi accelerează progresul. A fost vremea când ministrul român de finanţe, Florea Dumitrescu discuta cu Banca Mondială şi alte foruri asemenea nu ca reprezentant al unei ţări de milogi, gata să accepte orice condiţii, ci ca partener de afaceri; când vocea ministrului român de externe, Corneliu Mănescu, era ascultată şi respectată la ONU şi în atâtea alte foruri internaţionale; când sănătatea era condusă de autorităţi profesionale absolute, precum Teodor Burghele, iar învăţământul-de minţi strălucite precum Mircea Maliţa. Pe-atunci, Ceauşescu asculta şi ţinea seama chiar de păreri care „nu-i picau" tocmai bine. La o

şedinţă memorabilă cu şefii instituţiilor de învăţământ superior, rectorul Institutului de Arhitectură, celebrul arhitect Ascanio Damian, i-a cerut secretarului general al partidului să mai tempereze „elanul revoluţionar” al nou-înfiinţatelor asociaţii studenţeşti, să le explice că principiul-benefic-al participării studenţilor la conducere nu înseamnă dreptul acestora de a se substitui decanilor, rectorilor, consiliilor profesorale.

„Revoluţionarul de profesie” Nicolae Ceauşescu a ascultat sfatul, şi l-a urmat! Pe-atunci era adus de la Cluj, ca sfetnic (consilier, cum se spune azi) pentru cultură, profesorul Dumitru Ghişe, crescut ca asistent al filozofului şi profesorului D. D. Roşca, el însuşi editor şi prefaţator al operei lui Blaga. Sau când revista „Contemporanul” era dată pe mâna lui George Ivaşcu, ieşit din puşcăria în care îl băgase Gheorghiu-Dej.

Aş putea înzeci şi însuti lista exemplelor din cele mai variate domenii, toate-susţinând afirmaţia că atunci, la începuturi, Ceauşescu a avut inteligenţa să acţioneze aşa. Luaţi de valul resentimentelor şi furiei populare care l-a măturat de la putere, mulţi îi contestă azi această calitate. Da, scăpa dezacorduri, pronunţa stâlcit cuvintele mai dificile, cele în limbi străine îi erau complet inaccesibile, dar... judecaţi-i performanţele, nu atât cele „de-acasă”, în mediul de partid şi de stat, unde funcţia bate gramatica şi răspunsul este, de regulă, „da, să trăiţi!”, ci „afară”, în lumea bună a politicii mondiale.

Aproape întotdeauna a fost la înălţimea mai-marilor mapamondului, şi uneori peste ei, el, cel intrat în viaţă, în politică, în „arena leilor” cu cel mai sărăcăcios bagaj de cultură din câte se pot concepe la acel nivel. A fost primul şef de stat socialist care a recunoscut diplomatic RFG, la început-hulit de toţi ceilalţi iar apoi urmat de toţi ceilalţi!, stabilind pe-atunci o relaţie privilegiată cu Germania Federală. A fost singurul şef

de stat din zonă cu uşa larg deschisă şi la arabi, şi la israeliţi, devenind chiar gazda, placa turnantă a unor întâlniri şi tratative. Nu s-a alăturat „corului anti- chinez” condus de Moscova, atrăgându-şi astfel recunoştinţa şi prietenia Chinei, resimţite şi astăzi. Cum s-au folosit, şi dacă s-au folosit sau nu, acum, toate deschiderile înfăptuite atunci, asta e altă problemă; dacă nu, vina aparţine altora...

Înţelegând (cam târziu, ce-i drept), „morala fabulei” din episodul „Budapesta 1956”, a refuzat să implice România în episodul „Praga-1968”. Decizia a provocat cel mai mare val de simpatie internaţională pentru ţară şi pentru curajosul ei preşedinte din întreaga perioadă postbelică. A rezistat presiunii, deşi ştia că alte tancuri, de aceeaşi „naţionalitate” cu cele aflate pe străzile Pragăi, sunt masate la Prut, aşteptând comanda să dea o raită şi pe la Bucureşti. A riscat şi a câştigat, dar nu ca un jucător de poker norocos sau cacialmist, ci ca un bărbat de stat. Aşa a fost, atunci, Nicolae Ceauşescu, iar asta nu putea fi rodul unei minţi primitive, al unei inteligenţe modeste, „de uz intern”, bună doar să tragă sfori şi să stăpânească „aparatul”.

— O ultimă întrebare, domnule, spuse profesoara de istorie. Credeţi că istoria (ştiţi, profesia şi pasiunea mea...) îl va reţine pe Ceauşescu printre dictatorii proeminenţi ai contemporaneităţii, alături de Hitler, Stalin, Mussolini, Castro sau chiar Guevara, de pildă?

Ghidul zâmbi, apoi răspunse:

— Întrebarea este foarte interesantă, dar numele alese pentru exemplificare complică teribil răspunsul, şi aşa-dificil de dat. Dacă aţi fi spus doar Castro, sau Guevara (deşi ultimul n-a condus nicio ţară) sau Tito, v-aş fi răspuns fără ezitare: DA, Ceauşescu este din „familia” lor. Cu Hitler şi Stalin, n-aş prea zice... Ambii ilustrează perfect nu numai conceptul de dictator,

ci mai ales pe acela de călău al istoriei cocoţat la putere. Chiar şi între cei doi există diferenţe notabile. Hitler a rezistat 12 ani, Stalin-peste 30; primul a fost învins, murind ca un şobolan, sub pământ, lăsând o ţară în ruine şi un popor decimat, copleşit de blestemele a sute de milioane de pământeni, celălalt-a învins, ţara lui a ieşit din război mai puternică, iar conducătorul ei adulat ca o icoană. Dar, evident, ambii au pe conştiinţă milioane de vieţi omeneşti, secerate nu numai pe fronturile războiului, ci şi în lagăre de exterminare, în pogromuri odioase, în temniţe, în Gulagul siberian, în represiuni sângeroase, în execuţii politice scelerate...

Ceauşescu? Vă rog să mă credeţi: sunt ultimul om care l-ar prezenta ca pe un porumbel alb-imaculat, neatins, nemânjit nici măcar pe un fulg de ororile comunismului stalinist. A fost în echipa de conducere, chiar dacă, mult timp, într-o poziţie subalternă. Personal, cercetătorii arhivelor din perioada începuturilor i-au reproşat abuzuri şi durităţi (dar nu şi pierderi de vieţi omeneşti) în campania de colectivizare a agriculturii. Dar, odată venit la putere, a scos deţinuţii politici din închisori, a reabilitat mulţi condamnaţi pe vremea ascuţirii demente a luptei de clasă (unul dintre ei, George Ivaşcu, mi-a fost profesor la universitate), a promis public să pună capăt tranşării disputelor ideologice prin carceră şi pluton de execuţie. S-a ţinut de cuvânt. E drept, a existat episodul atentatului la sediul „Europei libere” de la München, au mai fost 3-4 evenimente „necurate”, toate-opera Securităţii, de care Ceauşescu n-avea cum să fie străin, dar conducător-călău, comanditar de execuţii în masă sau iniţiator de lagăre n-a fost niciodată. Ca subaltern, nu s-a opus unor ordine superioare, cum, poate, altul mai lucid şi mai curajos decât el ar fi făcut-o; nu şi-a riscat poziţia de dragul dreptăţii, dar şi atunci s-a numărat printre cei puţini

(la început) care au insistat să se închidă cuibul de torţionari numit „Canalul Dunăre-Marea Neagră” în varianta anilor ‘50, iar mai tîrziu a condamnat public uciderea lui Pătrăşcanu şi toate alunecările spre metodele „farului călăuzitor” I. V. Stalin.

Iată de ce, dragă doamnă, nu pot amesteca numele lui Ceauşescu printre cele ale sadicilor istoriei Hitler, Stalin, Pol-Pot sau câţi au mai fost. De la lider la lider autoritar e o distanţă; de la lider autoritar la dictator e una şi mai mare, dar de la dictator la călău sadic e o distanţă imensă. Din fericire, n-au parcurs-o prea mulţi în istorie. La noi, practic, niciunul. Poate... Lăpuşneanu, dar şi acela... „redus la scară”. Acum e clar, stimată doamnă? încheie ghidul, adresându-se profesoarei de istorie care stârnise lunga paranteză.

— Da, mulţumesc, dar ştiţi cum e: o întrebare naşte alta...

— Vă rog, vă rog... Abia le-aştept, oricâte...

— Descriindu-ne personajul, aţi folosit, la un moment dat, o expresie care mi-e teamă că va provoca şi întrebări, şi explicaţii. Aţi spus „beţia puterii”. Ştiu ce înseamnă, în general, dar la dictatorul dumneavoastră... cum a început? cum a evoluat? ce urmări a avut? cum s-a manifestat, practic?

Zâmbind cu toată gura, cum se spune, ghidul răspunse:

— Vă felicit pentru talentul dumneavoastră de a intui sfârşiturile şi începuturile de capitol din expozeul meu! Tocmai ajunsesem la acel „însă” care marchează abordarea „reversului medaliei”. Da, personajul a avut limite şi vulnerabilităţi majore, care l-au costat scump, iar pe noi, românii, ne-au costat și mai scump. Despre „bagajul cultural” nu vă mai vorbesc; cu el am început. Inteligenţa nativă l-a făcut să-i priceapă consecinţele, cu care s-a luptat toată viaţa, dar inutil. Nu mai avea ce face, handicapul exista, golul nu mai putea fi umplut şi, de aici, complexul accentuat odată cu vârsta.

Complexul şi mai periculos a venit din poziţia de subaltern, prelungită mulţi ani. Ajunsese mare, sus, dar nu în vârf. Avea mulţi sub el, dar şi câţiva deasupra. Când a intrat în mişcarea ilegală era un copil; pentru maturii de-acolo, el a fost „bă, Nicule”, apoi „măi, Nicule”, dar şi în închisoare, şi în libertate, adolescent, tânăr, apoi „tânăr maturizat”, a rămas „ăla mic”. Ţintea vârful, dar învăţase repede că ierarhia şi disciplina de partid sunt mai aspre decât cele militare. Trebuia să aştepte cu răbdare, să accepte subordonarea, firească pentru mulţi, dar umilitoare pentru o fire ca a lui.

Îmi voi exemplifica afirmaţia cu o istorioară (promit: mai scurtă decât precedenta!). În sala mare a Palatului, prin ‘58-cred, s-a aniversat cu mare fast o cifră rotundă de la înfiinţarea UTM (UTC-ul din ilegalitate). La prezidiu-toţi „greii” partidului, în frunte cu Gheorghiu-Dej. Virgil Trofin, cel ce va deveni mai târziu secretar al PCR, prezenta raportul, în care nicio frază, niciun cuvânt nu pomenea despre influenţa nefastă a comunismului cominternist moscovit asupra activităţii organizaţiei ilegale de tineret de la noi, deşi, pe-atunci, la toate adunările publice, PCR condamna deschis practicile cominterniste şi arăta cu lux de exemplificări cât ne-au costat, câte vieţi româneşti s-au pierdut din ordinele bolşevismului.

Gheorghiu-Dej a ascultat cu răbdare raportul, aşteptând să vină frazele, paragraful, capitolul cu pricina, care... n-au venit. Dej a făcut un semn, din culise a apărut cineva, la urechea căruia şeful partidului a şoptit ceva; mesagerul lui Dej a început să circule prin sală, oprindu-se la câţiva dintre cei prezenţi, cunoscuţi pentru lupta lor în ilegalitate, şoptind la urechea fiecăruia „mesajul tovarăşului”, apoi... toată ordinea de zi a adunării s-a dat peste cap. Nu se încheiase bine ultima frază a raportului, când au început să urce la

tribună şi să vorbească cei solicitaţi de Dej. Câţiva au evocat fapte cutremurătoare. Mi-aduc aminte (eram în sală, ca tânăr cercetător la Institutul de istorie) că Alexandru Sencovici, povestind cum a fost „deconspirată”sora sa şi apoi omorâtă în beciurile Siguranţei, a trebuit să se oprească, să facă o pauză; îl podidiseră lacrimile.

Văzând turnura evenimentelor, Ceauşescu a înţeles rapid şi greşeala, şi gravitatea ei. Răspundea-din partea conducerii PCR-de activitatea UTM; el citise şi aprobase raportul. Fără să-i fi cerut Dej, a urcat grăbit şi nepregătit la tribună, oferind unei săli uimite o mostră de „pus cenușă-n cap” cum nu se mai văzuse la un asemenea nivel. Nu era greu să ghiceşti, mai ales cunoscându-i orgoliul, câtă umilinţă îl costă fiecare tuşă groasă, aproape grotescă, a „autocriticii”, fiecare autoincriminare şi fiecare angajament că, de-acum încolo, el, soldatul credincios al partidului, va... etc...

Era penibil. Penibil şi jalnic. Privindu-l, sala trăia un sentiment colectiv de jenă şi, cumva, de milă pentru biata fiinţă de la tribună ce se chinuia să prevină dizgraţia. Cu mintea mea de-atunci, încă necoaptă, neînvăţată cu malversaţiunile politicii, am gândit aşa: „să-i ferească Dumnezeu pe cei ce l-au făcut să trăiască o asemenea umilinţă, de clipa în care el, Ceauşescu, le va hotărî soarta”. În 1964, clipa aceea a venit: „mă, Nicule” de ieri a devenit conducătorul partidului şi statului. Avea în mână destinele politice ale tuturor.

— Cum a reușit? mai întrebă profesoara, devenind, practic, partener de discuţie cu ghidul. „Greii” din partid, cum îi numiţi, nu i-au barat drumul după moartea lui Dej? N-au existat pretendenţi la putere?

— Ba da, desigur. Dar, ca întotdeauna, obţine puterea cel ce şi-o doreşte mai mult. Ceauşescu a dorit-o cu ardoare. A crezut în

dreptul lui de a o avea. Şi-apoi, ca secretar „cu organele” (inclusiv „cadrele”), avea dosarele tuturor, le cunoştea vulnerabilităţile, slăbiciunile omeneşti, limitele. Fără îndoială, asta l-a ajutat. Dar şi la momentul deciziei, ca un reflex târziu al lui „mă, Nicule”, „greii” și-au închipuit că tânărul (deşi era, de mult, tânăr doar în raport cu ei!), energicul, devotatul cauzei va fi relativ uşor de strunit dacă, cine știe... S-au înșelat.

Primele măsuri „din vârf” i-au validat şi întărit poziţia, nu numai în partid, dar şi în societate. N-a ezitat să preia, dezvoltând exponenţial, distanţarea faţă de Moscova, începută sub Gheorghiu- Dej. File importante din istoria României, epurate din manuale şi tratate, au reapărut. Valori și tradiţii româneşti, ignorate sau chiar hulite, au fost repuse în drepturi. Criteriile „internaţionalismului proletar” au început să mai piardă din teren în faţa sentimentului naţional. Nu se putea concepe un făgaş mai aducător de susţinere populară. Cu instinctul său politic ieşit din comun, a simţit „vânt în pânze”, manevrând corabia cu şi mai mult curaj.

— O întrebare, încă o întrebare, vă rog, glăsui din nou profesoara.

— Şi mai multe, stimată doamnă; dacă doriţi, vă cooptez parteneră la prezentare, văd că sistemul funcţionează, şi vă mulţumesc pentru asta. Spuneţi!

— Toate acţiunile, toate iniţiativele, toţi paşii de la începuturi au fost „politichie”, manevre de imagine, sau crez?

Ghidul răspunse fără nicio ezitare:

— Ştiu că e greu de înţeles şi de acceptat astăzi afirmaţia, dar... vă asigur: tot ce-a întreprins Ceauşescu, odată ajuns în vârf, a exprimat credinţa lui. N-a mimat convingeri. Noi, trăitorii de azi ai tranziţiei, dar şi europeni cu ifose, de pe alte meleaguri, obişnuiţi cu „politicianul-voiajor” prin partide,

doctrine, platforme, valori, familii şi culori politice, noi, cei scârbiţi de traseistul care se culcă, seara, comunist sau „de stânga” şi se trezeşte dimineaţa liberal înfocat, ne vine greu să credem că se poate face politică şi altfel. Nu discut cu ce consecinţe. Nu neg că ele pot fi cumplite, uneori. Spun numai că au existat asemenea „fanatici ai crezului” şi că Ceauşescu a fost unul dintre ei; la noi-cel mai reprezentativ, probabil.

Evident, „vântul în pânze” i-a priit şi lui, nu numai „cauzei”. Simţindu-se „pe val”, convins că acolo, pe creasta cea mai semeaţă a valului este locul lui, a început să-şi rezolve complexele faţă de ceilalţi. Şi avea multe de rezolvat.

Prima urgenţă: trecutul său revoluţionar. Nimeni nu-i nega prezenţa atât de timpurie în mişcare, suferinţele, dârzenia, dar... vedeţi dumneavoastră... pe atunci, alţii erau eroii înfruntării comuniştilor cu regimul. Din mai toate momentele importante-16 februarie 1933-Griviţa, august ‘44 şi marile evenimente care au urmat, abdicarea regelui, primul guvern comunist, mişcările populare din epocă, documentele reţin nume de persoane care, acum, îi erau subalterni, şi încă dintre cei ce pretind dreptul de întâietate măcar într-ale trecutului. Trebuia făcut ceva. Şi s-a făcut. Doi dintre cei mai destoinici cercetători de la Institutul de Istorie a PCR au fost profilaţi pe căutarea (şi, evident, găsirea) probelor care atestă implicarea majoră, dacă nu chiar decisivă a tovarăşului, ba chiar şi a soţiei, în trecutul de luptă al PCR.

În fotografia cu mii de capete, instantaneu surprins la un miting politic interbelic, două dintre capete au fost încercuite cu roşu; ele aparţineau tinerilor Nicolae şi Elena Ceauşescu. De aici, prin „ridicare la putere”, o întreagă teorie despre prezenţa în momentele hotărâtoare ale... etc... etc... În acelaşi mod, 3-4 fraze rostite la un proces politic din boxa acuzaţilor au devenit

discursul fulminant, demascarea necruţătoare care a zguduit din temelii orânduirea burghezo-moşierească. Nu s-a omis nicio posibilitate, niciun prilej, nicio modalitate de a evidenţia adevărul că, încă de pe atunci, tovarăşul a fost în fruntea luptei pentru... etc... etc...

Înţelegeţi? Paralel cu biografia adevărată, absolut onorantă pentru orice militant comunist, s-a confecţionat una nouă, infinit mai flatantă, pentru că tovarăşul nu era orice militant, ci unicul, cel dintâi, acum și dintotdeauna. Nu degeaba, după ce congresul IX l-a instalat la cârmă şi intenţiile din zona trecutului propriu au început să se prefigureze, gurile rele (dar profetice) spuneau că, la acel congres, ideea de bază a marii cotituri politice se poate formula astfel: „de-acum încolo, totul a fost altfel". Asta, probabil, pentru a da apă la moară celor ce pretind că lucrul cel mai greu de prevăzut este trecutul...

Ceea ce atunci era în germene, a înflorit, a rodit, a crescut până... a dat peste margini. Succesul intern-evident; poziţia în partid-consolidată; străinătatea, din varii motive, mai exact din varii interese, aplauda ce se întâmplă în România; cancelariile occidentale şi-au deschis larg porţile, caleaşca regală şi-a înhămat caii să-l plimbe prin Londra pe Ceauşescu al nostru alături de regina lor, liderii europeni şi euroatlantici au început să se simtă bine la Bucureşti, iar cei din lumea arabă-ca acasă, ba chiar ceva mai bine. Adolescentul trimis de jandarmi din post în post până la Jilava sau Doftana își vedea visul cu ochii.

Aşa a început beţia. Beţia puterii. Recunoaşterea meritelor exprimată simplu, odată, cu un prilej anume-şi gata!-nu i-a mai ajuns. A dorit-o repetată mereu, ca o buclă învârtită în gol, în formule paroxistice. Fostul subaltern al „greilor", Nicu, ajuns în vârf şi dedulcit la osanale, a căpătat o foame pantagruelică de funcţii, ranguri, titluri, demnităţi, distincţii.

A devenit secretar general al partidului dar şi preşedinte de ţară, comandant suprem al armatei, comandant al gărzilor patriotice, preşedinte al Frontului Unităţii Socialiste, ba chiar preşedinte de onoare al Academiei Române. Ce vârf suprem instituţional îi mai rămăsese de escaladat? Niciunul.

Neinstituţional, a fost autorul cu cele mai uriaşe tiraje din istoria tiparului românesc: opere, opere alese, opere complete, rapoarte, articole şi cuvântări... A fost, deasemeni, cel mai tradus autor român din toate timpurile, în toate limbile pământului. Aproape că n-a existat vitrină de librărie mai importantă din marile capitale, în care să nu zâmbească autorul de best-seller-uri politice Nicolae Ceauşescu, fotografiat pe coperta vreuneia din operele sale. A primit zeci de mii de telegrame după fiecare realegere, aniversare, congres, conferinţă naţională, vizită efectuată sau primită, prin care oamenii muncii de la oraşe şi sate, organizaţii de partid comunale, judeţene şi orăşeneşti, dar şi de tineret, copii şi femei (doar şoimii patriei nu i-au scris niciodată!), apoi şcoli, universităţi, instituţii publice, asociaţii profesionale, de vânători şi pescari, cluburi sportive şi scări de bloc îşi exprimau mândria, bucuria, ataşamentul, hotărârea fermă, angajamentul solemn... Vă place? Lui i-au plăcut enorm. L-au turmentat.

Toate aveau o denumire: „cultul personalităţii". Cultul omului preamărit de poeţi, cântat de compozitori şi interpreţi, imortalizat de artişti plastici, purtat pe umeri, în chip de portret uriaş, la defilări festive, prezent pe ziduri interioare şi exterioare, luminat toată noaptea cu reflectoare puternice, ca să nu-l uite lumea până a doua zi dimineaţă. Omul care a „bătut" în prezenţa pe ecran (mare sau mic) toate vedetele noastre de teatru, film şi televiziune ale timpului. Nimeni, nici măcar crainicele postului public (singurul, de altfel) n-au adunat atâtea ore de apariţie pe post.

— Uimitor! exclamă profesoara de istorie.

— Ba imposibil, îi răspunse tranşant nu ghidul, mult prea bine educat şi familiarizat cu fişa postului său pentru a da o asemenea replică, ci francezul, eternul cârcotaş al grupului. Tot ce ne-a spus dânsul acum (gest spre ghid) despre personaj este pur şi simplu incompatibil cu un om normal, cu unul care crede în ceva, are un ideal. Asta e comportare de nebun!

— Regret că trebuie să vă contrazic, stimate domn, dar... e posibil. S-a întâmplat. Ceauşescu n-a fost nebun, ci beat. Îmbătat de putere. Tocmai credinţa fanatică în crezul său, în steaua sa, în rolul său mesianic a făcut posibil fenomenul. Recunoaşterile din ţară şi de-afară sunt perfect meritate, i se cuvin-a fost convingerea lui intimă. Drogul aplauzelor i s-a infiltrat în sânge, cerând urale, apoi urale prelungite, scandări şi ovaţii, apoi... apoi tot ce-a urmat. Asta definesc psihologii drept „beţia puterii", iar politologii-„cultul personalităţii". În diferite forme şi grade. Aici, de-abia aici, pot începe comparaţiile între Hitler, Mussolini, Stalin, Mao, Kim Ir-sen, în funcţie de ce-a comis fiecare şi de preţul plătit în vieţi omeneşti. Pornit pe panta asta, s-a produs inevitabilul. El, animalul politic (folosesc expresia încetăţenită, deşi „zoon politikon" avea altă nuanţă, însemnând-parcă-altceva) perfect, cu instinctul perfect, a pierdut simţul realităţii; de fapt-a început să trăiască în altă lume, numai a lui: lumea telegramelor, imnurilor, odelor. Simptomatic şi definitoriu, în ultimele luni de putere, aproape toţi cei chemaţi la cabinetul lui Ceauşescu sau ajunşi acolo la cerere, înainte de a pătrunde în birou primeau o rugăminte-îndemn-indicaţie de la şeful de cabinet: „— Vă rog... nu-l supăraţi pe tovarăşul!" Înţelegeţi? Realitatea „neplăcută" nu mai avea ce să caute în universul dictatorului, trebuia oprită la uşă.

Aparatul pricepuse despre ce e vorba. Toţi se străduiau „să nu afle tovarăşul”. Ce să nu afle? Nimic, sau... tot, tot ce se-ntâmplă în lumea reală. Şi tovarăşul n-a aflat, sau n-a acceptat realitatea, atâta cât ea se strecura până-n cabinetul prezidenţial. A refuzat s-o accepte chiar și când băiatul lui, Nicu Ceaușescu, a venit val-vârtej de la Sibiu la volanul maşinii sale pentru a-i spune pe şleau: „mă, tată, dă-ţi seama ce se-ntâmplă, ce-i în ţară, că ăştia din jurul tău te mint, te lasă cu ochii-n soare. Lor ce le pasă? La o adică, nu răspund ei, Ceauşescu plăteşte oalele sparte”. Dictatorul, înfuriat, şi-a concediat băiatul, trimiţându-l înapoi, la Sibiu, să conducă judeţul, că de ţară are grijă el, șeful suprem...

A fost atât de beat, de drogat cu puterea, încât nu ştia ce se petrece nici când s-a suit în elicopter de pe acoperişul sediului, părăsind corabia ca un căpitan inconştient şi laş în plin uragan, crezând în asigurările că totul va fi bine, să plece liniştit, furtuna trece...

Caracterizarea cea mai exactă a stării lui Ceauşescu în ultima perioadă a vieţii sale este exprimată într-o poveste cât se poate de reală, confirmată chiar de către personajul ei principal, într-un moment când nu mai avea nimic de pierdut.

Devenit pentru scurtă vreme ministrul sănătăţii datorită pacientei sale de lux Elena Ceauşescu (bolnavă de rinichi), al cărei medic personal era, eminentul profesor doctor Teodor Burghele începuse să fie agasat de tot mai desele reproşuri ale prietenilor săi, medici şi ei. Aceştia îl acuzau că el, cunoscut ca un om slobod la gură chiar cu mărimile zilei, nu-şi foloseşte prestigiul şi influenţa pentru a opri sau măcar a diminua avalanșa de hotărâri aberante ale dictatorului. Ca să scape de reproşuri, Burghele a avut o idee cât se poate de ingenioasă: a obţinut-prin intermediul pacientei sale-o întâlnire a secretarului general cu

zece somităţi ale medicinei româneşti care, chipurile, doreau să-i prezinte tovarăşului idei şi propuneri de perfecţionare a sănătăţii publice.

În ziua şi la ora fixată, cei zece se aflau în cabinetul lui Ceauşescu, începând să-şi... joace, fiecare, rolul gândit de scenaristul şi regizorul acţiunii, în aşa fel încât să-i lămurească pe toţi, odată pentru totdeauna, ce şi cum.

Primele intervenţii au fost „pe pozitiv 100%"; Burghele cunoştea, ca ministru, nişte măsuri deja aprobate de Elena Ceauşescu (şi, se ştia bine, tot ce aproba Elena era „bătut în cuie", rapid, de Nicolae), aşa că spusele invitaţilor îi mergeau la inimă tovarăşului, care dădea din cap, aprobator, la fiecare gând exprimat. La un moment dat, însă, „scenariul" a intrat în zona problemelor dificile. Burghele îşi instruise bine „interpreţii": începi cu laude, apoi o dai pe critică. Primul vorbitor a început prin a saluta măsurile de alimentaţie raţională, de combatere a risipei, a exceselor culinare etc., etc, dar a atras atenţia că dificultăţile în aprovizionarea cu lapte, carne şi alte alimente de bază periclitează grav sănătatea populaţiei, afectând mai ales copiii şi tineretul, viitorul ţării.

Alt vorbitor a aplaudat şi el politica înţeleaptă de economisire a energiei, de asigurare a independenţei energetice a ţării, dar-spunea medicul-cum se poate să îmbăiezi pruncii în camere cu temperatura sub 15°C, când nici flacăra aragazului, de-abia pâlpâindă, nu-ţi permite să încălzeşti o oală cu apă...?

Vorbitorii au trecut apoi, călcând pe gheaţa tot mai subţire, care începuse să pârâie tot mai periculos sub paşii somităţilor medicale, la îndulcirea decretului de interzicere a avorturilor, explicând că numărul imens de avorturi ilegale, soldate tot mai des cu final tragic sau sterilitate, duce de fapt la diminuarea periculoasă a procentului de naşteri, la

infertilitatea femeilor aflate în perioada cea mai indicată procreării.

I-au mai fost servite lui Ceauşescu şi alte câteva pilule amare: sistarea-practic-a importului de medicamente şi consecinţele asupra bolnavilor cronici, suspendarea abonamentelor la revistele şi publicaţiile medicale din străinătate, ceea ce-în era avalanşei de noutăţi ştiinţifice-echivalează cu stagnarea şi regresul medicinei româneşti etc.

La ultimele intervenţii, glazura dulceagă a pilulelor amare n-a mai servit la nimic; n-a mai funcţionat. Pe măsură ce-şi asculta invitaţii, Ceuşescu devenea tot mai nervos. Deşi înţelegea exact pe cine are-n faţă şi făcea eforturi să se controleze, să nu procedeze cu somităţile medicinei româneşti cum îşi trata „aparatul", arătând uşa cu un gest al mâinii şi rămânând astfel singur în cabinet cu obsesiile şi-probabil-spaimele sale, la un moment dat şi-a pierdut stăpânirea de sine. A început să întrerupă vorbitorii, să scurteze neelegant intervenţiile acestora, să răspundă pe loc, cu ton din ce în ce mai ridicat. Spusele medicilor acţionau exact ca o pânză roşie fluturată în faţa unui taur. Gestul larg, cu mâna dreaptă învârtită prin aer, apoi căzută brusc, vertical, cu palma întinsă întocmai ca lama unei ghilotine a început să-i însoţească aproape fiecare frază. Practic, a încetat să mai asculte, începând să vorbească el. Cuvintele i se buluceau la gură, încălecându-se, suprapunându-se, în dorinţa de a fi rostite mai repede şi cât mai categoric. Bâlbâiala, care l-a chinuit şi l-a complexat în tinereţe şi cu care s-a luptat ani de zile (numai bietul logoped ştie cât a tremurat de frica unui insucces profesional cu un asemenea pacient ilustru!) a pus stăpânire pe fragmentele sale de discurs, tot mai precipitate şi incoerente. Vocea a devenit răgușită până la „indescifrabil", ochii i s-au injectat, rău prevestitori, privirea a devenit fixă, sticloasă. În loc de contraargumente la spusele

medicilor, chiar şi neviabile, dar cât de cât logice şi la obiect, dictatorul a început să învârtă cu furie flaşneta lozincilor preferate: „să facem totul”, „avem tot ce ne trebuie, acum trebuie doar să urmăm neabătut” bla... bla..., însoţite de gesturi smucite şi pronunţate aproape răstit.

Medicii îl priveau cu atenţia încordată. Aveau în faţă un pacient cu simptomele clasice ale unei boli pe care o cunoşteau foarte bine; de altfel, Burghele „selecţionase” în grup şi un psihiatru, doi neurologi şi un endocrinolog, pentru o precizie maximă a diagnosticului.

De fapt, el organizase un veritabil consult de medici, gradând cu rigoare profesională dificultatea testelor la care este supus pacientul, pentru ca verdictul să fie cât mai exact şi concludent. Evaluatorii erau persoane de cea mai înaltă competenţă, iar criteriile cu care operau ţineau de o știință cu reguli clare, verificate în timp, nu erau marxism-leninism sau mai ştiu eu ce domeniu de activitate care lucrează cu aproximaţii, cu dacă, parcă şi poate, ci ştiinţă în adevăratul sens al cuvântului, de ale cărei norme nemiloase doar minunile dumnezeieşti pot salva bolnavii. Dar se vede treaba că aceste minuni, aşteptate de un întreg popor, parcă se hotărâseră să ocolească România și pe români.

Audienţa s-a încheiat penibil, cei zece savanţi părăsind cabinetul într-o atmosferă de gheaţă. Undeva, la o distanţă bunicică de „Poarta C” a sediului CC al PCR, Burghele i-a oprit şi le-a spus:

— Ei, dragilor, acum, după ce v-am prezentat pacientul şi l-am întors pe toate feţele, lăsându-vă să vedeţi cu ochii şi cu ştiinţa voastră ce şi cum, vă întreb, mai ales pe voi, ăştia care vă ocupaţi cu capul, creierul şi sistemul nervos, că eu sunt mai tare la rinichi și partea de jos: mă veţi mai tot

întreba de ce nu-l influenţez pe Ceauşescu? De ce nu-i explic, nu-i argumentez, nu-l conving raţional să nu mai decreteze aberaţii? De ce nu poate exista dialog între o minte normală şi una... dar hai să scurtăm vorba, că vorbim degeaba. La bună vedere! Profesorii şi-au recuperat maşinile cu şoferi de pe unde reuşiseră să le parcheze şi au plecat spre treburile lor, îngânduraţi. Dacă aşa stăteau lucrurile, dacă aceasta era starea reală a celui care conducea ţara, constatată cu ochii lor de înalţi specialişti, va fi greu... Din ce în ce în ce mai greu. Aveau perfectă dreptate. Dar să revenim, după această lungă (deşi cred că utilă) paranteză, la ce vă spuneam înainte...

Ghidul nu apucă să reia firul de-acolo de unde-l întrerupsese, pentru că cineva din grup i se adresă pe un ton de talk-show pe teme mondene:

— Dar soţia? întrebă cam netam-nesam (sau hodoronc-tronc, dacă preferaţi...) o domnişoară îmbrăcată, machiată şi împodobită pestriţ, parcă altfel decât ceilalţi componenţi ai grupului, însoţindu-și cuvintele cu un zâmbet frivol în colţul buzelor strident rujate. Ne-aţi promis nişte detalii despre doamna... tovarăşa, mă rog...

Cântărind-o din priviri și străduindu-se să nu-și trădeze impresia formată, ghidul îi răspunse, neputându-se abţine totuși de la o tentă uşor maliţioasă:

— Detalii nu prea am, dar informaţii relevante vă ofer cu plăcere, domnişoară, deşi... mi-e teamă că veţi fi dezamăgită: nu conţin nimic monden. Doar politică. Dar, cu voia dumneavoastră, iată-le.

S-a glosat mult de-a lungul vremii pe tema amestecului femeii în politică. N-o iau „de la Adam și Eva", cum se spune, deşi... chiar și despre Eva ar putea fi vorba. Să începem cu Elena din Troia, sau cu biblica Dalila, să amintim numele

distinsei doamne de Pompadour, să trecem apoi la femeile care au exercitat direct puterea, nu prin şoapte de alcov, cum ar fi Cleopatra, Elisabeta a Angliei, Ecaterina a Rusiei, Indira Ghandi etc. Pe meleagurile noastre au existat prezenţe feminine profund benefice, precum respectata regină Elisabeta -Carmen Sylva, dar și unanim hulite, de tipul (sau teapa) Elena Lupescu sau Elena din Pleşcoi. Cele mai multe au acţionat din umbră, prin soţi, amanţi sau „favoriţi”. Aşa a început şi Elena Ceauşescu, dar, în scurt timp, ipostaza asta nu i-a mai ajuns. A vrut să împartă puterea „la vedere”, juma-juma, dacă nu cumva jumătatea ei şi-a dorit-o mai mare, şi a obţinut-o. I s-a creat „Cabinetul 2”, celebrul punct din care a ţinut în mână pârghii esenţiale în viaţa unui popor: ştiinţa, cercetarea, învăţământul, cultura, „cadrele”, mai ales cadrele, unde se hotăra cine urcă, cine coboară, cine dispare, cum, unde şi când. Foarte rar n-a aprobat Ceauşescu vreo decizie de-a nevestei; cele mai multe nici n-aveau nevoie de semnătura lui.

Ea, Elena, a dirijat nu din umbră, ci pe faţă, escaladarea dementă a cultului personalităţii. Era o femeie rea, proastă, invidioasă, suspicioasă, răzbunătoare, grandomană, înclinată spre impostură.

Ura femeile frumoase. S-a înconjurat cu grăsane, başoalde şi scolopendre. Nu suporta actriţele şi antipatiza făţiş pe activiştii şi demnitarii căsătoriţi cu actriţe. Marea Silvia Popovici nu mai este, din păcate, printre noi, ca să-şi povestească păţaniile cu „tovarăşa”, dar Violeta Andrei are multe de spus despre mizeriile îndurate de la „Cabinetul 2”; câte ceva a şi povestit...

Pe scurt, soţia a fost piaza rea a lui Ceauşescu. E greu de cântărit acum cât anume din greşeli i se datoresc lui şi cât ar trebui „decontat” tovarăşei, dar rolul ei nefast este de netăgăduit.

Cam atât despre personaj, după cum vedeţi, nimic picant, nimic monden; regret sincer!

Domnişoara se dovedi, totuşi, foarte mulţumită, deşi câţiva inşi din grup, aflaţi pe aceeaşi lungime de undă cu ghidul, nu-şi ascundeau zâmbete chiar mai maliţioase decât cuvintele şi tonul acestuia.

— Iată-ne la capătul călătoriei noastre prin standul în care v-am vorbit şi v-am tot vorbit... A sosit timpul să vă ridicaţi de pe canapele şi să priviţi exponatele. Sunt documente, facsimile şi fotografii, multe fotografii, cu toate ipostazele personajului: de la puşcăriaş la preşedinte de ţară, de la „mă, Nicule”, la partener de caleaşcă al majestăţii sale regina Angliei sau cuvântător la Adunarea Generală a ONU. De fapt, ele nu vă oferă nicio noutate faţă de ce-aţi auzit deja, dar... priviţi-le; vă veţi convinge că „aşa a fost”.

— Nu încă, nu încă! Se auzi o voce din grup, în timp ce câţiva se şi ridicaseră de pe canapele.

Moment de suspans. Oare ce doreşte doamna aceasta între două vârste, dar mai degrabă bătrâioară? Femeia împrăştie rapid nedumerirea generală.

— În fiecare stand aţi ţinut „un as în mânecă” pentru final. Când noi vă întrebam-sau ne pregăteam să vă întrebăm-„bine, interesant, dar... ce-i cu asta? unde e curiozitatea? ciudăţenia?”, dumneavoastră „scoteaţi asul”, servindu-ne o informaţie sau un comentariu care ne uimea. Punea capac la toate. Aici, în acest stand... aveţi pregătită vreo surpriză de final?

Ghidul începu să râdă molcom.

— O păstram pentru plecare, după vizionarea tuturor exponatelor, dar dacă o doriţi acum, iat-o. Are forma unui procent dintr-un sondaj de opinie, efectuat în 2014, care ne informează că azi, la un sfert de secol după căderea comunismului, dacă în România s-ar iniţia un scrutin prezidenţial şi, prin absurd sau prin miracol, Ceauşescu ar trăi şi s-ar înscrie printre candidaţi, ar întruni peste 51% din sufragii!

— După tot ce-a făcut românilor? exclamă aproape răcnit francezul.

— După.

— Poate lumea nu ştie...

— Ba ştie, şi nu din muzee sau din relatări. Au trăit-o.

— Atunci... nu se poate!

— Ba se poate.

— Cum? Explicaţi-ne; cum?

— O voi face cu plăcere, dar nu acum şi nu aici. Curând vom ajunge la etajul Tranziţiei. Acolo veţi înţelege. Să mergem.

ȘOCUL PRAGA - august 1968

Ghidul începu în forţă:

— Intrând în acest stand, aţi păşit, doamnelor şi domnilor, pe Everestul popularităţii lui Nicolae Ceauşescu. Este vârful absolut, momentul lui de glorie. Ştiţi, desigur, ce s-a întâmplat la Praga în august 1968. Dacă aţi uitat, cumva, imginea acestui tanc vă reaminteşte. Priviţi-l! L-aţi mai văzut şi în alt stand; mi se pare, chiar, că cineva dintre dumneavoastră l-a confundat cu tancul fotografiat la intrarea în Bucureştiul anului 1944 şi regăsit pe străzile Budapestei, în 1956.

— Eu sunt acel „cineva”, confirmă o domnişoară din grup: seamănă leit! Am memorie vizuală foarte bună, vă rog să mă credeţi...

— Vă cred, stimată domnişoară, răspunse ghidul, amuzat. Dacă nu i-aş cunoaşte atât de bine povestea, şi eu l-aş fi confundat: aceeaşi caroserie, aceleaşi dimensiuni, aceeaşi culoare, aceeaşi stea roşie în cinci colţuri... cum să nu le-ncurci? Dar, precizez: e alt blindat, tot sovietic, tot pus pe treabă, nu

pornit la plimbare prin Oraşul de aur, tot într-o ţară frăţească, tot în „lagărul nostru”, cum s-ar zice. Diferă doar locul, momentul istoric şi misiunea. La Budapesta trebuia să sugrume o revoltă călcând sub şenile recalcitranţi, dacă e nevoie. A fost nevoie, şi i-a călcat. La Praga era trimis să ucidă nu oameni, ci o idee. Şi a ucis-o.

— Idee? Cu tancul?-se minună domnişoara cu memorie vizuală dezvoltată.

— Da, domnişoară dragă. Morţi n-au existat. Cehii au altă fire, nu sunt ca ungurii, aprigi la mânie. Ei beau bere, nu palincă, precum stră-stră-strănepoţii lui Attila, biciul lui Dumnezeu, descins şi stabilit cu hoarda lui (nici ea prea blândă, după cum spun cronicarii) în Câmpia Panonică, nu prea departe de noi. Conaţionalii bravului şi blândului soldat Švejk nu s-au luptat cu invadatorii. La ei, totul e altfel, „de catifea”, până şi despărţirea ţării în două (sângeroasă la sârbi-alţi năbădăioşi ai zonei), până şi revoluţia care, în România, a făcut mii de victime, la Praga revoluția a fost de catifea. Cehii şi-au zis că sunt un popor prea mic pentru a-şi permite luxul să jertfească inutil atâtea vieţi omeneşti...

— Totuși... ce se întâmplase la Praga? De unde până unde o invazie sovietică armată? interveni profesoara de istorie, specializată-probabil-în alte perioade istorice decât sfârșitul deceniului 7 al secolului trecut în spaţiul european.

— Păi... să recapitulăm, cu voia dumneavoastră. O mână de intelectuali strânşi în jurul lui Aleksander Dubček a avut o idee complet trăsnită, după opinia ideologilor Kremlinului. Cunoscând vigilenţa PCUS, grupul de la Praga a fost prudent (credea el!) şi şi-a botezat proiectul „socialism cu faţă umană”. Ce şi-au zis naivii? Tot socialism, ca să n-avem vorbe; tot „de-ai noştri”, dar cu faţă mai altfel. Ce poate fi rău în asta?

Uite că a fost. Reformatorii visători nu bănuiau ce furtună stârnesc. Adică, socialismul clasic de tip moscovit are faţă inumană?! Ăla vechi nu e bun, trebuie unul nou?! Studiind cu ochi pătrunzător proiectul lui Dubček, Smrkovski, Pelican şi ceilalţi, ruşii au înţeles că reformatorii ţinteau mult mai departe şi mult mai adânc. Nu se înşelau; aveau nasul fin, exersat, simţeau mirosul răzmeriţei de la o poştă, ştiau să citească printre rânduri şi să găsească intenţii contrarevoluţionare chiar şi acolo unde ele nu existau. Şi mai ştiau că... pofta vine mâncând: dacă cehii s-au apucat să caute ceea ce nici ţara socialismului victorios nu găsise, cine mai ştie unde se vor opri „băieţii" şi dacă se vor opri vreodată?!!! Cu ruşii... „nu ţine". Erau experţi în deviaţionism şi dizidenţe, toată istoria lor era o eternă vânătoare de troţkişti, zenovievişti, buharinişti etc etc. „Pre mulţi popiseră ei", vorba lui Lăpuşneanu.

De fapt, unde ţintea Dubček? Aparent, la faţa socialismului, pe care o promitea mai umană, dar, în fond, se urmărea miezul, esenţa orânduirii socialiste ce urma să se nască. Pentru că-spuneau reformatorii printre rânduri-pentru ca faţa să poată fi umană, conţinutul orânduirii trebuie să-i permită a fi aşa. De aici-accentul pe democraţie; de aici-nuanţe neobişnuite în chiar bazele economice propuse de cehi prin socialismul lor. E adevărat, nu se spunea explicit că proprietatea comună asupra mijloacelor de producţie trebuie abolită şi înlocuită cu proprietatea privată (asta ar fi fost capitalism curat!), dar... întreb: proprietatea privată este absolut incompatibilă, legic incompatibilă, cu cooperativizarea nestalinistă, cu socializarea muncii şi a producţiei în total respect faţă de regulile economiei de piaţă, spre eficientizarea întregului sistem economic şi social, de la producţie până la repartiţie? Dacă ar fi incompatibilă, atunci cum s-ar explica formele cooperatiste ale economiilor

din ţările nordice europene, sau asocierea fermierilor din ţările iberice pentru a-şi cultiva ogoareler a strânge recolta şi a desface producţia sigur, la timp şi avantajos?

Există şi acum sumedenie de insuliţe disparate într-un ocean de economie capitalistă de piaţă. Adunate la un loc, armonizate, incluse într-un sistem coerent în care statul să nu fie proprietatar sau decident, ci organizator al sistemului, ele ar schimba faţa lumii. E imposibil? Nu, spuneau reformatorii cehi, şi experienţa nemţilor din fosta RDG a dovedit-o: după căderea Zidului, în ’89, fostele CAP-uri create cu forţa, ca în România-după modelul sovietic, nu s-au desfiinţat. Proprietăţile nu s-au restituit în natură, ca la românii păguboşi, ci s-au transformat în întreprinderi de producţie capitaliste pe baze cooperatiste, extrem de rentabile, devenite sursa principală de bunuri agro-alimentare din Germania reunificată.

Ce s-ar fi întâmplat dacă Dubček reușea? Dacă, de pildă, impozitul pe venit (și acum urcând la 60-70% în ţările nordului european, cele cu economie socială de piaţă) ar fi fost folosit ca una din pârghii pentru construirea unui sistem logic, funcţional, ostil tentaţiei de profit maxim şi cu orice preţ, în care oamenii să nu ofteze nici după abundenţa de bunuri din capitalism, cum se întâmplă la Moscova, dar nici după echitatea, protecţia socială, echilibrul rezonabil dintre cei mai avuţi şi cei mai puţin avuţi, asigurarea sănătăţii, învăţământului şi accesului la cultură, așa cum se întâmplă chiar şi în citadelele opulenţei capitaliste, unde câinii cu covrigii-n coadă s-au cam împuţinat, dacă or fi existat vreodată? Ce-ar fi fost dacă acest vis ce pare utopic, aproape nebunesc (dar cehii spuneau că nu e vis) ar fi prins viaţă? Simplu: URSS-ul trebuia să tragă obloanele, să-şi declare falimentul, să-şi pună cenuşă-n cap, să ceară iertare lui Marx că i-a stâlcit proiectul şi proletariatului mondial că l-a

dezamăgit. Şi, eventual, s-o ia de la capăt, dar scoţând nu numai pe Lenin şi Stalin din mausoleu, ci întreg bolşevismul, până la ultima picătură, din ADN-ul unui viitor socialism moscovit (pe care să-l construiască... cine? Brejnev? Să fim serioşi!). Sau... să se întoarcă la ţarism; şi asta ar fi fost o soluţie pentru o ţară care nu vrea să-şi piardă statutul de mare putere mondială.

— Cum? URSS să redevină ţaristă? exclamă cineva.

— De ce nu? răspunse ghidul. Citiţi, vă rog, ultima biografie a lui Putin. Veţi vedea acolo că actualul preşedinte rus se revendică nu de la gloria URSS, cu onorabilitate îndoielnică, pe care o consideră chiar compromiţătoare, ci a Rusiei imperiale, de la Petru cel Mare; aceea este epoca după care oftează conducătorul de azi al Rusiei...

Spuneam că în Budapesta a fost sugrumată o revoltă şi ucişi nişte oameni. Odios, desigur, dar la Praga s-a comis o crimă împotriva istoriei viitoare a omenirii. Tancurile au strivit şansa pentru a treia cale, atât de mult dorită şi căutată. India lui Gandhi şi Nehru credea că a descoperit-o, nerealizând însă decât eliberarea naţională, abolirea statutului de colonie britanică (enorm lucru pentru indieni, dar... atât); alternativa atât la comunism cât şi la capitalism n-o găsise. Tito s-a crezut şi el posesorul brevetului de descoperitor. Vis efemer; proiectul său, născut din rezistenţa armată antihitleristă, întărit prin dizidenţa faţă de Moscova lui Stalin şi cârpit apoi cu petice de capitalism, n-a rezistat. Fără Tito în vârf, conglomeratul de etnii, religii şi ambiţii politice s-a spart în ţăndări, cioburile provocând răni nelecuite nici azi. Exista o şansă reală ca Dubček şi grupul lui să reuşească? Ei erau convinşi că da, cu condiţia să fie lăsaţi să-ncerce. Poate v-am mai povestit, la un alt stand (dacă mă repet, cer scuze, dar prea se potriveşte aici!), gluma cu studentul Bulă, care a fost dat afară de la un seminar de marxism

unde, fiind întrebat dacă marxismul este ştiinţă, celebrul personaj a răspuns: nu, nu este; dacă ar fi fost ştiinţă, ar fi fost experimentat mai întâi pe şoareci. Ei bine, cehii se ofereau să fie cobaii istoriei. Dacă experimentul le reuşea, ei ar fi binemeritat recunoştinţa omenirii, întocmai ca un Pasteur, Paulescu, Babeş, Barnard, Semelweis şi ceilalţi mari descoperitori de leacuri şi salvatori a milioane de vieţi. Echipa lui Dubček a încercat să vindece organismul social. Utopie? Poate, dar nu cu tancul se putea verifica valabilitatea proiectului. Poate că el nu reuşea „din prima". Poate că reformatorii, confruntaţi cu slăbiciunile sau inexactităţile proiectului, l-ar fi ameliorat, l-ar fi făcut funcţional. Probabil că multe minţi luminate, multe competenţe, multe conştiinţe ale omenirii, urmărindu-l în derulare şi înţelegându-i importanţa, ar fi pus umărul la reuşită. Brejnev a pus tancul şi l-a îngropat.

Atenţie: ceea ce liderul comunismului mondial n-a permis în ruptul capului să se întâmple atunci la Praga, liderul comunist român a vrut, a susţinut deschis şi ferm. Nicolae Ceauşescu, taxat ceva mai târziu drept cel mai dogmatic, cel mai „ortodox" din lagăr și dictator comunist, a refuzat să participe la invazie, a condamnat-o vehement, în uralele zecilor de mii de oameni şi în admiraţia multor milioane de pe tot globul, riscând el însuşi o invazie militară „frăţească". Nu vi se pare senzaţional? Iată fotografia istorică: Ceauşescu-în balcon, adresându-se mulţimii...

— O întrebare, vă rog... interveni cineva.

— Rostiţi-o, vă ascult!

— Atunci, acolo (gest spre fotografie)... Ceauşescu a fost sincer? Nu cumva, ştiind câte priviri sunt aţintite spre el, a vrut-strict-să dea lovitura de imagine care i-a și reușit? N-aş fi formulat, poate, întrebarea, dacă sub fotografie n-aş fi citit

explicaţia „Scena balconului-actul I: triumf”. Asta sună a actorie!

Ghidul cumpăni câteva clipe răspunsul. Nu se putea dezice de un exponat al standului, dar nici nu vroia să ofere o altă explicaţie decât cea în care credea.

— Vă admir spiritul de observaţie, stimate domn. Exact aşa scrie, şi textul poate sugera, ce-i drept, mimarea actoricească a unor convingeri. Vă rog, totuşi, să-l luaţi ca pe-o exprimare metaforică, pentru că-veţi vedea curând-tot din acel balcon, acelaşi personaj a încercat, după 21 ani, la fel de patetic, să-şi pledeze cauza şi să-şi convingă auditoriul, fără să mai reuşească. Sub acea fotografie, făcută la eşec, scrie „Scena balconului-actul II: dezastru”.

Şi, ca să vă răspund mai direct, repet ce-am mai spus în standul anterior, unde am încercat o schiţă de portret al dictatorului: după ce a ajuns la putere, Ceauşescu n-a acceptat niciodată condiţia de interpret, talentat sau cabotin, al vreunui rol. Şi-a exprimat întotdeauna crezul său. Chiar şi în faţa plutonului de execuţie. Singurul rol asumat şi slujit cu credinţă fanatică a fost cel pe care el credea că i l-a hărăzit istoria: acela de conducător al României.

Presupun că întrebarea dumneavoastră vine şi din suita evenimentelor de după celebra apariţie triumfală în balcon. V-aţi spus, poate, că e imposibil ca un om să pledeze cinstit, cu atâta patos, cauza libertăţii, independenţei şi demnităţii-idei profund democratice-iar peste trei-patru ani s-o cârmească spre Mao şi Kim Ir Sen. Dar... vă tot spun, vă tot repet: nu vă mai miraţi! Sunteţi în muzeul ciudăţeniilor!

La invitaţia ghidului, grupul se deplasă până-n faţa unui alt exponat. Exact când Ciceronele modern se pregătea să-şi înceapă explicaţiile, cineva rosti oarecum în glumă:

— Ia să vedem ce s-a mai întâmplat după „scena balconului" în România comunistă...

Deşi cuvintele fuseseră rostite cu voce scăzută, ghidul le auzi. La fel de degajat ca vizitatorul cu remarca, îi reluă replica, modificând-o:

— În România.

— De ce? N-a fost comunistă? răspunse tânărul ceva mai apăsat.

— Scuzaţi-mi încăpăţânarea, tinere domn, dar ţin la formularea mea. Sigur, s-ar putea discuta mult despre corectitudinea unor termeni sau sintagme folosite curent. Nu ne aflăm într-un for de dezbateri academice, unde se întorc pe toate feţele sensuri semantice, dar, după umila mea părere, formularea „România comunistă" este incorectă. Ar trebui spus „România sub comunişti", sau „România din timpul comuniştilor". De ce? Pentru că „România profundă", cum superb denumea De Gaulle Franţa, patria sa, n-a fost comunistă. Ţara asta n-a fost Ana Pauker, nici Krupskaia, nici Roza Luxemburg, nici Clara Zetkin, nici Dolores Ibarruri (prietena bună a mamei lui Petre Roman, liderul liberal de azi, cu vechi convingeri de dreapta), ca să se numească şi chiar să fie comunistă. România a fost-şi încă este-o ţară cu oameni mintoşi. Are şi uscături, ca orice pădure, dar e locuită de inşi prea înțelepţi, prea chibzuiţi ca să nu contrazică sintagma „România comunistă". N-a fost nici în ultimii ani de ceauşism, când PCR devenise partid de masă, cu peste patru milioane şi jumătate de membri, confundându-se aproape cu elita profesională a totalităţii populaţiei active. Ba, atunci a fost cel mai puţin comunistă, de vreme ce regimul era de partid şi de stat, toată lumea muncea şi mânca o pâine... de la stat? de la partid? Lucrurile se amestecau.

E adevărat, periculoasa schizofrenie socială spre care partidul a împins populaţia, sistemul generalizat de duplicitate cotidiană (una spunem la şedinţă, alta gândim; una scrie-n ziar, alta e-n realitate) a afectat mentalul colectiv, a lăsat urme, dar fibra morală a poporului român, în esenţă, n-a fost nici distrusă, nici pervertită.

— Credeţi? întrebă francezul, responsabil cu îndoielile.

— Sunt convins. Vreţi o dovadă? Iat-o: dacă n-ar fi aşa, tot deghizamentul sub care românii s-au ascuns atâtea decenii n-ar fi căzut, ca la un semn, într-o zi, într-o clipă. Semnul a fost dat de clipa când un elicopter cu doi iluștri pasageri la bord a decolat de pe acoperişul CC-ului, „dând liber" la comportare normală. Cam aşa stau lucrurile cu „România comunistă".

Şi dacă tot ne-am pus pe interpretări semantice, v-aş mai semnala o expresie folosită curent, dar impropriu: „naţional-comunismul" din vremea lui Ceauşescu. Atenţie!: componenta de naţionalism din formulă nu se referă de fapt la o viziune românească despre cum ar trebui să fie comunismul, ca să justifice alăturare de cuvântul național, ci trimite, pur şi simplu, către respectul pentru istoria naţională, pentru valorile, pentru credinţele poporului român. Asta n-are nimic de-aface cu comunismul. Faptul că un comunist, Nicolae Ceauşescu, a reintrodus în viaţa publică ceea ce internaţionalismul proletar cominternist îngropase cu grijă... asta e altă problemă, și nu validează expresia. Sentimentul naţional este mult prea nobil şi mult prea vechi ca să permită agăţarea comunismului în coadă.

— Interesant raţionamentul dumneavoastră, rosti francezul. Interesant...

— Mulţumesc, domnule. M-aş fi bucurat mai mult să-l consideraţi corect, dar orice compliment e binevenit.

Revenind la „România comunistă”, de la care pornisem, ei bine... Sunteţi, cumva, german? întrebă ghidul pe vizitatorul care folosise la început formula.

Schimbarea bruscă de direcţie a discursului uimi asistenţa, mai ales pe cel întrebat, care se grăbi să răspundă:

— Nu, nu sunt, dar nu văd legătura...

— V-o explic îndată. Oricum, e bine că nu sunteţi, aşa mi-e mai uşor să-mi exprim gândul.

Vreau să spun că n-aş avea obiecţii la sintagma „Germania fascistă”, aplicabilă-mă grăbesc să precizez şi să subliniez apăsat-perioadei 1933-1945. N-am nimic cu nemţii, Doamne fereşte!, chiar îi admir, sunt serioşi, muncitori, eficienţi, disciplinaţi, joacă bine fotbal, le-am aplaudat prestaţia în Brazilia, dar, ca istoric, nu pot uita că în 1945, nu numai generalii lui Hitler au luptat fanatic până-n ultima clipă, ci trupa toată, chiar şi copiii încorporaţi în disperare de cauză cu câteva luni înaintea dezastrului. Când ruşii atingeau periferia Berlinului, copii mânuind arme mai grele decât ei, cot la cot cu maturii, au apărat cu îndârjire poduri, case, colţuri de stradă, vărsând bezmetic sângele lor şi al inamicului, deşi se ştia bine că nu mai există scăpare. Führerul însuşi îşi părăsise corabia, nu zburând cu elicopterul, ci ascunzându-se sub pământ.

Întreb: vă imaginaţi dumneavoastră, cumva, că sutele de mii de români care defilaseră sub comunism, la manifestaţii, cărând în spinare portretul „conducătorului iubit”, sau care îi scriau numele cu trupurile lor ghemuite, la spectacolele grandioase din „Cântarea României”, ar fi luptat şi ar fi murit pentru Ceauşescu şi pentru comunism, aşa cum au făcut-o nemţii pentru Hitler? Să fim serioşi! Acum... sper că înţelegeţi de ce ţin la formularea mea.

După o aplecare repetată a capului, semn clar că înţelege şi acceptă explicaţia, tânărul reluă întrebarea, exact în formula sugerată de ghid:

— Deci, după „scena balconului”, ce s-a mai întâmplat în România?

Ghidul zâmbi, mulţumi, apoi reluă firul.

— O mulţime de lucruri. Primele-cronologic vorbind-bune. Realmente bune. Panoul din faţa dumneavoastră rezumă şi sintetizează şirul promiţător de fapte petrecute între 1968-1971. Cu sincope, fireşte; la noi, fără ele, viaţa parcă n-are farmec, dar... una peste alta, n-a fost rău; dimpotrivă. Priviţi cifrele performanţelor economice. Bune-la toate capitolele. Mari firme occidentale ne curtau asiduu. Cu ajutor francez se născuse „Dacia” românească, iată primul exemplar fotografiat pe pista de încercări; pregăteam asimilarea fabricării elicopterului „Alouette”, tot francez la origine.

Industria se moderniza, scoteam şi noi capul în lumea bună, cum se spune. Mâncarea nu mai era o problemă complicată, parcă se putea trăi, se putea respira. Şi, mai ales, speranţele de mai bine căpătau temei. Litoralul se primenea cu construcţii noi, moderne, aproape ca-n occident, românii-chiar şi cei cu venituri modeste-nu-şi mai concepeau concediul fără două săptămâni de mare în staţiuni nou-nouţe, naţiile vestice descoperiseră deliciile Mării Negre, confortul acceptabil al hotelurilor de-acolo, cu preţuri foarte atractive, şi voluptatea trupurilor autohtone, ceea ce conta la „imaginea de ţară”, nu-i aşa? Doar există ţărişoare care trăiesc din aşa ceva, şi trăiesc binişor, fără prea multă jenă.

Dar, mai presus de toate, se construia. Apăreau nu blocuri, ci cartiere cât un oraş, pentru zeci şi sute de mii de familii. Chiriile erau modice, şpaga la repartiţii nu se inventase încă. Locatarul primea cheile, intra în apartament, iar când şi l-a putut cumpăra,

a costat o nimica-toată; cum să nu „mulţumească din inimă partidului” chiar şi fără acordurile celebrului marş care bubuia toată ziua la radio şi la megafoane? România a devenit astfel ţara cu unul dintre cele mai ridicate procente de proprietari de locuinţe din Europa!

Cum spuneam, n-au lipsit alertele, absolut necesare regimului. Privite la nivel „macro”, ele nu însemnau mare lucru, dar luate punctual, alertele atrăgeau atenţia că partidul nu doarme, că partidul veghează, aviz amatorilor. A fost suficient ca, într-un ajun de Crăciun, vreo două sute de studenţi să plece cu colindatul prin centrul Capitalei, pentru ca partidul să se alarmeze: „Ce face UTC-ul? Ce face propaganda ateistă? Ce păzeşte?”... dar-totul, în gamă minoră; mici furtuni în câteva pahare cu apă, sau nici măcar atât. Incidentul cu colindătorii s-a rezolvat rapid: un ziar-ziarul tineretului-chemat la ordine, un redactor-şef schimbat, nimic grav. Viaţa merge mai departe. Cam așa curgeau lucrurile... Se spune că în România orice minune ţine 3 zile. Ei bine, micul miracol de normalitate a durat 3 ani. L-a stopat brusc un voiaj în străinătate...

— Călătoreau pe-atunci românii în străinătate? întrebă o doamnă. Eu ştiam că nu. Aveam nişte prieteni aici, au încercat să mă viziteze în Suedia, dar n-au putut...

— Românii „în general”-nu, categoric nu, dar prin reprezentantul nostru, votat cu 99,7% din sufragii, da, categoric da. Călătorea într-o veselie pe tot globul în numele nostru. Peste tot, din ce în ce mai des şi cu din ce în ce mai mult fast.

Vedeţi... în materie de voiaj extern, sunt gusturi şi gusturi. Unii aleg Coasta de Azur, alţii răcoarea Alpilor elveţieni, alţii forfota și farmecul Parisului... Cele două cabinete reunite-1 și 2-au ales atunci, în 1971, Asia. Mai exact: China lui Mao în plină revoluţie

culturală şi Coreea lui Kim Ir Sen, în revoluţie culturală perpetuă. Fatală alegere! De ce fatală? Păi... să facem câţiva paşi, până la panoul următor.

Zis şi făcut. La panoul cu pricina... surpriză: spaţiul de expunere foarte generos găzduia doar un soi de tabel-proclamaţie- edict sau... spuneţi-i cum vreţi, că i se potriveau toate aceste numiri, şi multe altele. Textul, caligrafiat cu litere de-o şchioapă şi conţinând 11 puncte, purta titlul „Tezele din iunie" şi era semnat Nicolae Ceauşescu. Fiecare punct se deschidea şi se închidea cu ghilimele, semn că este citat. Aşa şi era. Întreaga listă-nu de indicaţii preţioase, ci de interdicţii categorice-era extrasă dintr-o hotărâre a conducerii superioare, luată imediat după întoarcerea cuplului prezidenţial din turneul asiatic.

Ce se întâmplase acolo? Nimic altceva decât întâlnirea nefastă a dictatorului comunist din România (încă) europeană, cu deşertul cultural asiatic, în care bântuia virusul unui tip de cult al personalităţii cu efect năucitor. Ceauşescu cunoscuse în amănunt varianta stalinist-sovietică a fenomenului, îl demascase şi-l condamnase public. Simţise pe propria piele cultul persoanei lui Gheorghiu-Dej, de care-într-un fel-suferise şi pe care, probabil, îl invidiase, dar ceea ce-i oferea China lui Mao şi Coreea lui Kim i s-a părut-şi chiar era-fascinant.

Vedeţi? Panoul cu proclamaţia putea găzdui, alături de text, multe, foarte multe imagini cu manifestările concrete ale minunilor asiatice. Am hotărât să nu le expunem. Nu ne-a interzis nimeni dar, văzându-le şi încercând să alegem, ne-am dat seama că fără sonor, fără atmosfera de-acolo, fără ambianţa de extaz mistic, ele sunt inexpresive. Ar fi fost nevoie de imagine filmată cu zeci de camere, ca la marile transmisii de pe stadioane olimpice sau din pieţe, cu zeci de microfoane care să capteze sunetul şi să redea acordurile marşurilor triumfale, scandările

din mii de piepturi. Ar mai fi trebuit prim-planuri cu chipuri fanatizate, fericite că pot exprima dragostea neţărmurită pentru conducătorul iubit, prezent acolo, la tribună, fluturând mâna şi zâmbind adoratorilor.

De unde ştiam noi că aşa fusese, pentru a regreta că nu se vede şi nu se simte mai nimic în pozele ce ne treceau prin mână şi pe sub priviri? Ne povestiseră nişte oameni prezenţi atunci, în delegaţie; şi în China şi în Coreea. Aveam toate motivele să-i credem.

Ne-au parvenit fotografii şi de la spectacolele de operă, la care soţii Nicolae şi Elena au descoperit ce înseamnă (sau până unde poate fi împins) conceptul de „artă angajată", ilustrat cu strălucire de „Detaşamentul roşu de femei". Dar nici fotografiile astea mute n-ar fi putut spune vizitatorilor noştri ce revelaţie a trăit cabinetul 2 în loja oficială; atât de puternică, încât s-a aplecat spre urechea celuilalt cabinet, şoptindu-i: „Vezi, Niculе? Aşa ar trebui să fie şi la opera noastră din Bucureşti", şoaptă percepută de secretarul cu propaganda, care-i însoţea în turneu, şi care a făcut greşeala (fatală!) să-i răspundă tot în şoaptă, deşi nu el fusese cel întrebat: „— Aşa ceva nu se poate, tovarăşa Ceauşescu. Noi trăim în Europa, românii nu sunt chinezi!". Aceste cuvinte au curmat cariera politică de top a imprudentului secretar cu propaganda; cariera predecembristă, vreau să spun, pentru că, după 1989, el avea să devină primul preşedinte al României democrate.

— Credeţi că respectivul ştia ce i se poate întâmpla? A fost naiv? Curajos? Sau... cum?-întrebă cineva.

— Nu ştiu, răspunse ghidul, dar nu asta e important; nu despre el este vorba. Pe scurt: întorşi acasă şi comparând repertoriul teatrelor bucureştene, afişele cinematografice, oferta cultural-artistică, în general, dar mai ales micul ecran autohton cu ceea

ce văzuseră în Asia, cuplul prezidenţial a decis: aşa nu se mai poate. Aici e dezmăţ. Dezmăţ burghez. Şi dezmăţul a fost curmat. Conducerea superioară a partidului, întrunită în grabă, a luat notiţe şi le-a transpus într-o hotărâre. Dar ca să meargă totul uns, a luat şi măsuri organizatorice. Secretarul cu propaganda n-a mai fost secretar, dându-i-se, probabil, mai mult timp liber să mediteze la destinul european (sau asiatic?) al românilor. Marele regizor Liviu Ciulei, directorul „Teatrului Bulandra" (pe scena căruia „Revizorul" lui Pintilie zguduise Capitala) n-a mai fost director, marele actor Toma Caragiu, secretarul organizaţiei de partid a aceluiaşi teatru n-a mai fost secretar, secretarul de partid al Radio-Televiziunii n-a mai fost nici el secretar (în locul lui fiind numit un activist de raion)...

Şi, uite-aşa, o seringă uriaşă a injectat în corpul aparatului de partid şi de stat o doză-şoc de spirit partinic, vigilenţă revoluţionară, combativitate comunistă împotriva influenţelor ideologiei burgheze. Dar şi deschidere nelimitată la modelul asiatic, brevetat de Mao şi Kim.

Aşa cum după Budapesta 1956 se declanşase vânătoarea de antipartinici şi antistatali, cei prinşi cu arcanul de securitate înfundând puşcăriile, în vara lui '71 a început goana după tineri cu plete şi barbă, fete cu pantaloni sau fustă „mini", cosmopoliţi, esteţi din cale-afară de rafinaţi, cârcotaşi cărora socialismul le pute etc etc... E drept, arestări n-au mai fost, dar câţiva studenţi de la Teatru (purtători de plete şi barbă pentru că făceau figuraţie prin filme şi piese de epocă) s-au ales cu podoaba capilară tunsă cu de-a sila.

Trecuseră 3 ani de la Praga 1968. Prea mult! Prea fusese linişte, prea se aşezau lucrurile... Partidul a luat măsuri. Lista la care priviţi acum spunea clar, pe puncte, ce n-au voie românii să facă; de la ea a pornit valul.

A urmat o vară nu fierbinte, ci de gheaţă. Crivăţul asiatic ameninţa să congeleze, în luna lui cuptor, cultura, arta, viaţa socială, iar spre toamnă sau iarnă se anunţa o temută plenară ideologică, for în care „tezele din iunie", sumare şi rezolute, urmau să capete amplitudine şi suport teoretic, să lumineze calea educaţiei comuniste pentru o lungă perioadă. Evenimentul a venit, dar, până la el, v-aş povesti o întâmplare pilduitoare pentru acel moment şi acel context. O ştiu de la prietenul meu, ziaristul, ale cărui păţanii şi amintiri mi-au mai furnizat substanţă și pentru o altă istorioară prezentată dumneavoastră.

La începutul lui 1971, amicul meu-ajuns în conducerea Radio-Televiziunii de-atunci-luat şi el de „valul deschiderii" cu care „scena balconului" îi înfierbântase pe toţi, a solicitat echipei care lucra la Revelionul Televiziunii o ediţie-trăsnet. Ceva ce nu se mai văzuse până atunci. Precizez că programul nopţii de Revelion, un mega-spectacol de 7 ore, se pregătea încă din primăvară, ca orice superproducţie-cum şi era.

Echipa a răspuns cu entuziasm. Octav Sava, Dan Mihăescu, Grigore Pop, coordonaţi de Tudor Vornicu s-au pus pe treabă şi au „născut" un scenariu-o minune. Marii actori îndrăgiţi de români, în frunte cu Toma Caragiu, aveau partituri de neuitat prin vervă şi... curaj. Da, curaj, produs nu prea des întâlnit în epocă; cine putuse să-şi imagineze că filmările vor începe chiar în atmosfera de gheaţă a „tezelor"?

Imediat după „cutremurul" de la „Teatrul Bulandra", Sava, Mihăescu şi Pop s-au prezentat la amicul meu, „girantul" intrării în producţie, declarându-i că... ei nu filmează. Caragiu refuză, toţi ceilalţi se tem, ei înşişi consideră o nebunie materializarea acelui scenariu deschis, eclatant, îndrăzneţ, mai potrivit la „Moulin-Rouge" decât în Televiziunea criticată de dictator că nu seamănă cu spectacolele nord-coreene.

Au căzut destule capete, spuneau ei, şi-gândind logic-aveau dreptate. Ar fi o prostie să cadă şi ale noastre şi-al dumitale, i-au spus ei amicului meu. Când ştim bine ce se cere... n-ar mai fi curaj, ci prostie curată!

— Şi? Şi?... se auzi o voce din grup, semn că istorioara „prinsese", lumea dorea să ştie ce s-a mai întâmplat.

— ... Și băieţii au primit un răspuns care i-a uimit. I-a uimit şi i-a montat: „— Mergeţi la filmări şi faceţi-vă treaba. Voi, oricum, nu păţiţi nimic: cineva a aprobat, a semnat, v-a trimis la filmare chiar dacă voi, ca nişte inşi conştienţi şi responsabili, i-aţi atras atenţia că nu e-n regulă. Are cine să ia pumni în cap dacă treaba iese rău: treaba voastră este să lucraţi şi să iasă perfect!"

Echipa s-a conformat, poate şi stimulată de remarca celui mai hâtru dintre cei trei, Grigore Pop: „— Mă, fraţilor, eu cred că ăsta nu e nebun degeaba; ştie el ce ştie!...". Au reuşit să-l convingă şi pe Toma, în acelaşi registru de umor irezistibil: „— Nea Tomiţă, hai s-o facem, dom'le! În fond... şefia la partid ai pierdut-o, altceva... ce să-ţi mai ia?"

Treaba la platou a început încă din iulie. În noaptea cu pricina, RTV a difuzat cel mai strălucit program de revelion, vârful absolut, neegalat până-n ziua de azi. Mai ales Caragiu, lângă Anda Călugăreanu, a fost magnific, cu deviza: dacă e să murim, măcar să murim frumos.

— Şi...? Şi...? A „murit"? exclamă aceeaşi voce curioasă.

— Puţintică răbdare; veţi vedea. Până atunci, ascultaţi povestea „vizei". E la fel de interesantă ca să înţelegeţi atmosfera momentului.

De regulă, viza de aprobare a unei emisiuni cu asemenea vizibilitate aduna lume multă, cu funcţii mari, cu ochi vigilenţi şi cu nasul strâmb; aproape totul le mirosea. Atunci, la acel program ce urma să încheie nefericitul an 1971,

ca la un făcut, toţi şi-au găsit o altă treabă, tot presantă şi tot în folosul cauzei. Toţi ştiau cu ce ochi vor privi titularii celor două cabinete programul TV, şi cât de mult se expun cei prezenţi la aprobare, dacă, Doamne fereşte!, au lăsat să treacă ceva necuvenit... Un singur „tovarăş de la partid” de rang 2 spre 3, n-a avut cum să se eschiveze şi s-a prezentat la datorie. A stat cam cu jumătate de fesă pe scaun și cu ochii pe ceas, gata de ducă. După primele 30 de minute, a întrebat: „restul cum e?” (văzuse doar prologul, plugușorul și partea mai protocolară). Când i s-a răspuns: „cam tot aşa”, a chemat şoferul și a plecat. Până și preşedintele televiziunii îşi găsise de întâmpinat la aeroport un oaspete arab. Vizionarea nici nu începuse, dar... se terminase. Echipa, realizatorii, în loc să răsufle uşuraţi, vedeau în uimitoarea dezertare a cerberilor un motiv în plus de îngrijorare. Toţi aşteptau cele 12 bătăi ale orologiului cu inima cât un purice.

— Și...? Și...? interveni pentru a treia oară vizitatorul, acum curios la culme.

— ... Și a fost un triumf. Peste tot: la public, la foruri, la cronicari, la piaţa spectacolului din Bucureşti şi din ţară. Ba chiar, îndrăznesc să afirm, chiar la noi, telespectatorii de azi, care aplaudăm reluările repetate ale momentelor din acel program.

Mă veţi întreba: cum? Prin ce miracol? Veţi vedea imediat, dar până atunci, o altă întrebare: ce-a fost în capul amicului meu când şi-a asumat o asemenea răspundere, într-un asemenea moment şi context? Nu mai era un copil, ştia bine ce scump se plătesc în sistem greşelile grave, iar asta părea şi chiar putea fi una imensă, după care nu-ţi mai revii niciodată. L-am întrebat. Ştiţi ce mi-a răspuns? Ţineţi-vă bine. A fost un amestec de curaj, de bravadă, de inconştienţă (dacă termenul

nu e cumva prea tare), de speranţă (poate că dracul nu e chiar atât de negru...), dar şi de calcul. Da, calcul, oricât de puţin pare să se potrivească termenul în ecuaţia asta cu o mie de necunoscute. Trecuseră şase luni de la „teze". Începuseră să apară semnale, venite nu numai de la public, dar şi dinspre foruri, dinspre persoane şi personalităţi din anturajul familiei prezidenţiale. Evident, nimeni nu vorbea deschis, pe faţă; nimeni nu retracta nimic, nu intrau în uzanţele conducerii paşii înapoi, dar un murmur, un halou de „e prea de tot, s-o lăsăm mai moale" putea fi desluşit de urechile sensibile. Toţi ştiau că un şurub, chiar şi de oţel, dacă-l strângi până peste poate, se rupe. Şi dacă oţelul nu rezistă, bietul organism social... cum să reziste, săracul? Se mai părea (dar mai mult se presupunea) că însuşi tovarăşul, readaptat atmosferei din România, se mai dezmeticise din narcoticul aerului asiatic; parcă-parcă... deşi... naiba mai ştie?!

Dincolo de calcule, amicul meu nu putea accepta ideea unei televiziuni fără Toma, fără „şopârliţa" lui, fără „C-aşa e-n tenis!", fără „pilele" subtile pe care numai uriaşul actor ştia să le facă „înghiţibile". Publicul din România-fără Toma? Fără Stela şi Bănică? Fără Bibanu? Fără Cotescu şi „strâmbele" lui? Nu se poate! A mai funcţionat un gând, o intuiţie: mai devreme sau mai târziu, Ceauşescu va înţelege că e o prostie să le răpească românilor una dintre marile (şi puţinele) lor bucurii: întâlnirea cu actorii preferaţi. Ceauşescu nu e prost; va înţelege-dacă nu cumva a şi înţeles-ce rău îşi face singur. Dacă se va ivi un prilej să reînnoade firul rupt fără ca gestul să pară o concesie, poate-poate...

A jucat totul pe-o carte şi... ce să vezi? Acum, chiar să vă ţineţi bine! Pe 1 ianuarie 1972, după triumf, cam pe la ora 16, Toma Caragiu a sunat la uşa apartamentului în care locuia amicul meu. I-a întins un buchet de flori şi i-a adresat cuvintele năucitoare:

„— Vin de la Nicolae Ceauşescu. Am fost invitat la masă, împreună cu nevastă-mea, Mimi. Am luat prânzul, numai noi şi ei: Nicolae, Elena, Toma şi Mimi! A ţinut să-mi spună într-un cadru degajat, neprotocolar, că-mi mulţumeşte pentru bucuria făcută românilor. Poporul ăsta harnic are nevoie de bucurie. Să i-o dăm!-a zis. E bine că am ştiut să trec peste momentele mai încordate, din vară (nu chiar cu vorbele astea s-a exprimat, dar asta era ideea). La desert, mi-a urat noi succese artistice. Ei, ce zici?”.

Ce să mai zică, bietul meu amic?!? A primit florile, a primit mulţumirile, ba chiar şi o îmbrăţişare de la Toma Caragiu, da, de la Tomiţă care, la despărţire, i-a mai spus: „— Era să renunţ, ţi-au spus băieţii. Singur-n-aş fi avut curaj, a fost o nebunie, dar... uite, probabil că ne trebuie nebuni. Nebuni d-ăştia”; şi a plecat. Așa s-a încheiat povestea unui calcul semi-nebunesc, dar... absolut exact.

După un moment de tăcere, în care, probabil, fiecare a rumegat morala fabulei, profesoara de istorie a remarcat:

— Asta înseamnă că, pe-atunci, Ceauşescu încă mai gândea corect, era lucid...

— Aveţi perfectă dreptate, răspunse ghidul. Și alte evenimente vă confirmă ipoteza. Pe-atunci, încă se mai putea discuta cu el sau, mai exact, încă era dispus să asculte-de alţii şi de propria-i raţiune, care funcţiona.

— Și ce-a mai urmat? A fost linişte? Că jocul dumneavoastră, cu „strânge-i, lasă-i, strânge-i, lasă-i”, din şoc în şoc, ne-a făcut curioși, întrebă o doamnă.

— Oarecum. Dar priviţi panoul următor, iată-l, îi invită ghidul, arătându-le un raft cu câteva volume şi cu un titlu mare deasupra: De la „nu e voie să”... la „lărgirea orizontului de cunoaştere”! Sunt expuse aici documentele plenarei care

a urmat, toate-vădind o schimbare vizibilă dacă nu de miez, măcar de ton, de abordare. S-a schiţat acolo profilul omului nou, înaintat, şi căile de formare a unui asemenea ins. Oricum, nu se mai vorbea de interdicţii, ci de etica şi echitatea socialistă, rolul conştiinţei înaintate, lărgirea orizontului de cunoaştere etc; suna, parcă, promiţător...

— Deci, întrebă doamna cu întrebarea anterioară, ceea ce înainte se strâmtase acum trebuia lărgit? Interesant! Exact ca modulele Coloanei... Şi s-a lărgit?

— Repet răspunsul: oarecum. Cert, aerul a devenit mai respirabil, economia (încă) își vedea de treabă, în planul strict al existenţei materiale nu apăruseră deteriorări, dar suprastructura, creatorii, culturnicii, intelighenţia au înţeles că, de-acum încolo, periodic, li se va „arăta pisica”. Exact așa s-a întâmplat.

Relativa linişte a durat până către sfârşitul deceniului opt. Cutremure politice majore n-au mai fost, dar parcă anume ca să nu fie bine poporului ăstuia amărât şi bătut de toate vânturile, în 1977 s-a cutremurat pământul la propriu. Au murit mulţi oameni, dar, printre ruine, drame şi suferinţă, a ieşit la iveală multă omenie, solidaritate umană, sacrificiu-chiar. Au pierit atunci vieţi în încercarea disperată de a salva vieţi. Pentru cine ştia să vadă, momentul a fost dovada majoră că fibra morală a românului n-a fost alterată, că nimic nu e pierdut... L-am pierdut, alături de alte nume importante, şi pe Toma Caragiu, uriaşul actor; apucase doar şase ani să-şi mai bucure spectatorii cu imensul lui talent, după vara neagră a lui ‘71. Plecarea lui tragică ne-a făcut, parcă, să înţelegem şi mai bine cât de nimicnici sunt oameni atunci când se joacă de-a Dumnezeu și inventează seisme, încercând să-și arate puterea asupra semenilor; cât de jalnic-caraghioase sunt seismele lor pe lângă cele adevărate...

Cam pe-atunci, în jurul lui ‘80, s-au petrecut două fapte grave. Primul: Ceauşescu a sunat din nou goarna vigilenţei revoluţionare. La cererea lui, s-au scos de pe ecrane filme româneşti, aşa cum se întâmplase cu „Reconstituirea” lui Lucian Pintilie și speram noi să nu se mai întâmple niciodată. „Au păţit-o” „Dincolo de nisipuri”, realizat de Gabrea, și apoi „Faleze de nisip”, al lui Piţa, după doar câteva zile de proiecţie pe piaţă. Mai radical, „De ce trag clopotele, Mitică?”, opera lui Pintilie, nici n-a apucat să-şi tragă copia standard. A fost lichidat înainte de naştere, în toiul unui adevărat scandal naţional. Se strângea din nou şurubul, dar acum presiunea se anunţa sufocantă.

Al doilea fapt era infinit mai grav și inaugura o perioadă neagră, preludiul dezastrului final. Ceauşescu a hotărât că datoria externă a României trebuie achitată rapid; n-are rost să plătim dobândă cămătarilor vestici. Momentul hotărârii coincidea însă cu declanşarea sau derularea fazelor superioare la câteva mega-proiecte foarte costisitoare, unele realmente utile, ca metroul-de pildă, altele-poate utile pe termen lung, precum Canalul Dunăre-Marea Neagră (reluat într-o cu totul altă variantă și epurat de conotaţia odioasă a anilor ‘50); iar a treia categorie, total inutile, megalomane-vezi Casa Poporului, actualul Palat al Parlamentului, scump nu numai prin ceea ce trebuia construit, ci și prin ceea ce trebuia dărâmat pe o suprafaţă imensă, pentru a-i face loc. Și proiectele, și datoria cereau sume imense. Soluţia renunţării la proiecte a fost respinsă de Ceauşescu. Dictatorul se grăbea; parcă presimţea ceva. Nu rămânea decât „strângerea curelei”, pentru a plăti banii cămătarilor. Da, dar... cât? Oricât. Atât cât e nevoie, chiar şi cu cămara goală, cu frigiderul gol, cu frig în casă; în fond, pe vremea secetei, în ‘47, a fost mai rău şi, uite, am supravieţuit...

Aşa au început problemele cu adevărat grave. Efectul vizibil imediat și resimţit dramatic a fost dispariţia mâncării de pe

piaţă. În ultimii ani de război-bătrânii îşi mai aduceau aminte-în fabrici apăruse lozinca „Totul pentru front, totul pentru victorie”. Acum sloganul se modificase: „Totul pentru export, totul pentru datorie”. S-au declanşat cozile, aşteptarea la pâine, lapte, carne-din când în când, goana după cele necesare traiului. Şi mai grav, deşi mai puţin vizibil imediat, a fost efectul asupra industriei. Tăierea importurilor însemna sistarea accesului la piese de schimb; practic-se bloca producţia, se gripa un întreg angrenaj industrial-economic de-abia făcut să funcţioneze.

Se mai strânsese şurubul sub Ceauşescu, dar nu la mâncare şi la căldură. Fără filmele oprite, milioanele de români puteau trăi, să zicem, chiar dacă opreliştile nu le conveneau, dar fără bucata de carne şi sticla de lapte pentru copil nu prea mai mergea. Astfel, conflictul mocnit al dictatorului cu intelectualitatea, cu creatorii, cu „intelighenţia” s-a transformat în conflict deschis cu poporul. Acelaşi popor căruia i se lua mâncarea de pe piaţă şi căldura din case, dar care trebuia să aplaude, să aclame, să trimită scrisori şi telegrame de mulţumire...

— Nu are nicio logică, domnule. Adineaori ne-aţi povestit cum Ceauşescu, nesilit de nimeni, a „făcut pace” cu marele actor român, invitându-l chiar la masă. Îşi înţelegea, deci, interesul, ştia când să strângă şi când să lase...

— Păi tocmai asta era problema: lucrurile nu mai aveau nicio logică! exclamă ghidul, molipsit de vehemenţa intervenţiei francezului. Ceauşescu cel din anii ‘90 nu mai era cel care-i spunea lui Toma Caragiu în 1972 că poporul are nevoie de bucurii. Atunci gândea, asculta, înţelegea; acum credea că se poate orice, că el poate orice. Veniţi cu mine la standul alăturat, unde veţi avea cea mai convingătoare dovadă că totul o luase razna. Poftiţi, vă rog...

După câţiva paşi, grupul se opri în faţa unui televizor alb-negru, de pe vremuri, expus în mijlocul unor cifre, date, grafice, diagrame, tabele, toate-rezumând şi sintetizând evoluţia involutivă (dacă-mi este permisă expresia) a radio-televiziunii publice predecembriste.

— Exponatele insistă pe Televiziune, explică ghidul; acolo degradarea a atins cote inimaginabile. Priviţi situaţia Televiziunii publice între 1970-1974: două canale (cel de-al doilea în extindere), cinci studiouri teritoriale în oraşele-capitală de provincii istorice, teatru TV cel puţin de două ori pe săptămână, filme interesante, program ambiţios de teleşcoală, coordonat cu Ministerul Învăţământului, condus pe-atunci de academicianul Mircea Maliţa; cursuri de limbi străine (engleză, franceză, rusă şi spaniolă) cu revistă săptămânală în care se tipăreau textele cursurilor şi indicaţiile metodologice; program difuzat din zori de zi până mult după miezul nopţii, divertisment de calitate, un festival internaţional-„Cerbul de Aur", preluat de numeroase ţări; difuzarea în direct a concertelor simfonice susţinute săptămânal de Filarmonică; organizarea şi difuzarea propriei stagiuni de concerte, susţinută de propriile formaţii; coproducţii şi preluări de spectacole de la cele mai importante teatre din ţară; scopuri educative şi ţinută culturală, cu toată presiunea evidentă a politicului în emisiunile de actualităţi, unde televiziunea îşi plătea tributul politicii înţelepte a partidului, ca întraga mass-media românească.

Asta era, în rezumat, Televiziunea, până când-cum bine spuneaţi-lucrurile şi-au pierdut orice logică.

La începutul deceniului 9, a dispărut programul 2, s-au desfiinţat studiourile teritoriale, s-au radiat filmele străine-occidentale, au dispărut din bugetul televiziunii fondurile în valută destinate achiziţiilor de filme, seriale şi transmisii

sportive de la marile competiţii internaţionale; practic, a dispărut tot (în afara telejurnalului şi a emisiunii de cântece patriotice), pentru că întreg programul zilnic însuma 2 ore! Record mondial şi european absolut.

— Cum două ore? Într-o zi? În întreaga zi? Nu se poate! interveni cineva, exprimând valul de uimire ce creştea pe măsură ce vizitatorii citeau cifrele de pe panou și ascultau explicaţiile ghidului.

— Aşa am crezut şi noi, dar... s-a putut. Duminica, ce-i drept, programul creştea sensibil: 3 ore. De la 19:00 la 22:00.

Divertisment? De ce divertisment? „Cântarea României" ajunge, ea conţine şi cântece, şi versuri, şi dansuri (tematice), să tot priveşti. Umor? Satiră? N-avem nevoie de frivolităţi şi acceptăm doar critica constructivă, sănătoasă, lupta dintre bine şi mai bine. „Cerb de aur"? Nu ne trebuie; interpreţii străini vor onorarii în valută, cum să aruncăm dolarii trudiţi de popor pe „guriştii" occidentali? Filme străine, „Dallas"? N-are ce căuta la noi promovarea perfidă a modului de viaţă american. Nu cu produsele Hollywood-ului formăm omul nou! Muzica simfonică de joi, de la Ateneu? Afară cu ea, că e prea „grea", cultivă elitismul, e pentru snobi!

Mai recunoaşteţi în acest discurs absurd pe liderul care-i mulţumea lui Toma Caragiu că n-a renunţat să mai bucure poporul? Comparând cele două chipuri ale televiziunii publice, cel din 1970 şi cel din deceniul 9, aveţi-în rezumat-tot drumul, toată prăbuşirea vieţii publice din România în doar 10-12 ani. Poate (nu „poate", ci sigur) pomelnicul de-adineauri, cu toate elementele celor două portrete ale televiziunii, v-a plictisit, ca orice „raport de activitate negativ" excesiv de lung, dar vi l-am oferit pentru a vă ajuta să înţelegeţi dimensiunile fenomenului şi proporţiile dezastrului. Când Ceauşescu nu mai poate asigura

poporului nici de-ale gurii, nici căldură-n case... ce face? Încalcă până şi principiul cunoscut de toţi dictatorii, din cele mai vechi timpuri: „oferă poporului pâine şi circ”, spuneau ei. Dictatorul nostru a atentat la pâine şi a suprimat circul.

N-a lăsat nici măcar meciurile de fotbal, pe care românii, dotaţi cu antene din ce în ce mai sofisticate, le prindeau la televiziunile ţărilor vecine. Dacă cineva ar fi dorit cu tot dinadinsul să-i taie craca de sub picioare, n-ar fi putut inventa o metodă mai sigură decât setul acesta de măsuri aberante. N-a fost nevoie. Ceaușescu și-a tăiat singur craca. Era un semn sigur că „s-a rupt filmul”. Începea degringolada.

Până la marea ruptură, sistemul a pârâit pe la câteva încheieturi: la Braşov, muncitorii de la „Tractorul” i-au testat rezistenţa, au ieşit în stradă, au asaltat sediul judeţean al PCR, au dat foc portretului prezidenţial, dar au plătit scump. Minerii Gorjului şi-au încercat şi ei puterile. N-au reuşit nici ei, însă sfârşitul era aproape.

Dovada-încă o dovadă, dacă mai era nevoie: după mulți ani de când beciurile Securităţii nu mai primiseră încarceraţi politic, Ceauşescu i-a trimis la închisoare pe câţiva dintre cei implicaţi în ambele evenimente. Se văd aici, pe această listă, numele lor. Toate promisiunile fuseseră încălcate.

— Dar aici? întrebă cineva, arătând spre o cutie rotundă, metalică. Seamănă cu ambalajul unei role de film, dar mi se pare mai voluminoasă.

— Chiar asta este, domnule dragă: cutia unei role de film, mai mare decât cea obişnuită, pentru că pelicula e lată, de 70 mm, pentru proiecţie panoramică, iar „teaca” trebuie să fie pe măsură. Îmi cer scuze; luat de valul explicaţiilor, am sărit peste exponatul acesta foarte ciudat, printre cele mai ciudate din câte există în muzeu-şi sunt destule, slavă Domnului... Într-un fel, e

mai bine: vom încheia standul acesta atât de încrâncenat cu o „pată de culoare”.

Deasupra cutiei stă scrisă denumirea exponatului. S-o citim: „rolă din filmul „Comuniştii”. E vorba de coproducţia sovieto-polono- bulgaro-ceho-ungaro-română în 4 serii, realizată prin anii 1975-76. Am să vă spun povestea fascinantă a unei superproducţii născută greu, cu costuri mari (contribuţia românilor-peste 6 milioane) şi cu... doi spectatori pe teritoriul României! Sună bine, nu-i aşa?

— Cum „doi spectatori”? Nu se poate! exclamă domnul care descoperise cutia.

— Ba se poate. Ascultaţi-i povestea. Pe la începutul lui 1975, s-a prezentat la „România-film”, Centrala producţiei noastre cinematografice, regizorul sovietic Valerii Ozerov. Insul-autor al celebrei pelicule „Căderea Berlinului”, specializat în montări de mare anvergură, un fel de Sergiu Nicolaescu al ruşilor-venise cu misiunea de a coopta cinematografia noastră în realizarea unei super- coproducţii care să surprindă evenimentele din vara lui 1944, până la victoria din mai 1945. Mai exact-căderea regimurilor politico- militare din ţările care aveau să formeze ulterior „lagărul socialist”.

Fiecare ţară urma să-şi realizeze episodul cu povestea ei, de la scenariu până la distribuţie, costume, decor, imagine, producţie, regie-supervizată de regizorul coordonator Valerii Ozerov, cel ce trebuia să asigure unitatea întregului film-mamut. Premiera urma să fie itinerantă, cu mare fast, în toate capitalele ţărilor implicate.

Şefii „României-film” şi-au dat seama că nu ei pot lua o astfel de decizie. Au împins propunerea mai sus, la partid, unde va fi îngropată, credeau ei, cunoscând aversiunea lui Ceauşescu la asemenea acţiuni „frăţeşti” din care întotdeauna ieşea în câştig

fratele mai mare-URSS. Ozerov n-a dezarmat şi nu s-a întors la Moscova. A cerut audienţă la Ceauşescu. A obţinut-o, pentru că nu era un fitecine, să-l trimiţi acasă cu un simplu „mersi, nu servesc". Mai mult: când apăreau asemenea idei dinspre Moscova, ele erau rostite de gura unui Ozerov, dar emanau din capete mult mai înalte; miroseau a Kremlin de la o poştă!

Rezultatul? Surpriză: Ceauşescu a aprobat. De ce? I-a surâs ideea că, elaborând noi scenariul episodului românesc, vom putea afirma răspicat, în văzul şi auzul Europei: România n-a fost eliberată de Armata Roşie, ci prin forţele noastre, iar ostaşii români au luptat şi s-au jertfit apoi până-n munţii Tatra.

S-a acţionat rapid. Casa UNU a devenit producătorul episodului românesc, un regizor a început pregătirile, scenariul a fost scris cu sufletul la gură și aprobat, cuvânt cu cuvânt, de Ceauşescu însuşi, cu parafă și semnătură, iar distribuţia-definitivată în urma probelor filmate. Actorii trebuiau să semene cu personajele reale prezente în dramaturgie: Dej, Bodnăraş şi chiar tânărul luptător ilegalist Nicolae Ceaușescu, închis pe-atunci în lagărul de la Târgu-Jiu, pentru care s-a imaginat o secvenţă la „vorbitorul" închisorii, unde este chemat de fata iubită, Elena Petrescu, viitoarea soţie.

S-a filmat într-un ritm infernal, s-au cheltuit cam 6 milioane lei (pe vremea când un film de 90' cu complexitate medie costa sub 3 milioane), materialul filmat se trimitea la Moscova (numai acolo existau mese de montaj pentru peliculă de 70 mm) şi, în timp record, partea română a fost invitată la vizionare, împreună cu toate celelalte ţări implicate. Prezenţa-la nivel de ministru al culturii sau al cinematografiei, acolo unde exista un asemenea minister.

Românii au văzut şi... s-au speriat. Fără să se schimbe niciun cuvânt, nicio virgulă din scriptul semnat şi parafat pagină cu

pagină, totul era întors pe dos. Montajul intercalase (şi în episodul nostru, şi în celelalte) cam 4-5 minisecvenţe filmate la Kremlin şi în teatrele de operaţiuni militare, în care mareşalii Armatei Roşii raportau lui Stalin situaţia frontului, primeau ordine de la generalissim, dădeau ordine „mai jos”, şi tăvălugul de foc şi oţel se rostogolea necruţător. Pe lângă aceste câteva zeci de secunde, strecurate cu schepsis, tot ce se întâmpla la Bucureşti sau aiurea devenea un fel de glumiţă, în care oameni în toată firea se jucau de-a politica şi de-a războiul, crezând că ei determină sau stăpânesc cursul evenimentelor, nu armata lui Stalin. Unde erau comuniştii, cei din titlul filmului-care chiar aşa suna: comuniştii? Nu se mai vedeau, din iureşul tancurilor şi canonada katiuşelor sovietice. Unde erau comuniştii români, cei ce-l determinaseră pe Ceauşescu să aprobe realizarea filmului şi să le asigure astfel vizibilitate europeană? Erau acolo, conform scenariului, dar... covârşiţi de iureşul impetuos al ruşilor, insignifianţi, figuraţie pentru adevăraţii, marii eroi: Stalin, Jukov, Malinovski etc...

În disperare de cauză, românii au cerut filmul acasă - episodul nostru bine-nțeles pentru o vizionare „cu conducerea”. Ozerov nu s-a opus, dar a atras atenţia că timpul presează, data premierelor succesive se apropie şi este bătută-n cuie, pe agendele conducerilor de partid și de stat. Filmul a ajuns la Bucureşti, Ceauşescu a fost invitat să-l vadă iar producătorul şi toţi cei implicaţi au început să... aştepte. Şi-au aşteptat... şi-au aşteptat... mult şi nu bine, cum se spune de regulă, ci rău, pentru că telefonul de la Moscova suna zilnic, din ce în ce mai rugător, apoi nervos, apoi disperat, apoi imperativ. Nimeni n-a putut să explice cauza întârzierii. Cum să-i fi spus că spectatorul, singurul spectator care conta, nu l-a văzut, sau, dacă l-a văzut, nu vrea să se pronunţe?

De fapt, îl văzuseră. Şi el, şi ea. Probabil că i-au înţeles „mesajul”, acel mesaj care speriase delegaţia română, la

Moscova. Dar producătorul, directorul Casei UNU, a avansat şi altă explicaţie a tăcerii, absolut uluitoare: cuplul prezidenţial s-a văzut în acea secvenţă dedicată lor, şi nu s-a plăcut. E foarte posibil; el apărea, pe lângă Stalin, la proporţiile sale reale, iar ea... cine mai ştie cum s-o fi visat retroactiv?!?

Sătul de aşteptare, Ozerov ne-a ignorat, pur şi simplu. A finisat montajul, a făcut premierele, dar nu şi în Bucureşti (cu episodul românesc în film, desigur), a cules laurii, dar n-a mai vrut să ştie nimic despre România şi cinematografia română. O fi aflat, probabil, pe canalele serviciilor speciale, că şi la Bucureşti o bucată din filmul lui a avut spectatori: doi.

La sfârşitul anului, când se întocmesc bilanţurile financiare, producătorul a stat cu inima pierită: cheltuise 6 milioane... pe ce? Cum deconta banii? Să se fi dus la Ceauşescu, să-i ceară bon de predare- primire, ca să se descarce de pagubă? Dar... minune: nimeni nu l-a mai întrebat nimic, deşi, în alte cazuri, depăşirea unui deviz cu o sută de mii se lăsa cu scandal. Acum... nimic. Tăcere. Nu mai existau nici filmul, nici paguba. „Comuniştii”- episodul românesc devenise ceea ce era girafa în viziunea ardeleanului: „aşa ceva nu există!”

V-a plăcut povestea?

Dar... să ne întoarcem la evenimentele sfârşitului de deceniu 9. Reintrăm în registrul grav al faptelor care au zguduit România, schimbându-i destinul. Să mai facem câţiva paşi, până la panoul următor. Panoul cu ...

Grupul se conformă.

— Iată fotografii, multe fotografii, de fapt-fotograme din filmele realizate în zilele nebune de 20, 21 şi 22 decembrie 1989: coloane, şuvoaie, puhoaie de oameni, baricada de la Inter, urmele de sânge care n-au putut fi spălate perfect... Iată fotografia-document fundamental de la mitingul istoric cu

„scena balconului-actul II”. Acelaşi balcon, acelaşi orator, cam aceeaşi mulţime (parcă mai puţină) care, în urmă cu 21 ani, aplaudase şi ovaţionase, acum huiduia, fluiera, respingea cu indignare chiar şi oferta disperată „vă dau 100 de lei în plus!” Demonstraţie perfectă a adevărului că Ceauşescu nu mai înţelegea ce se întâmplă, ce e cu el, cu ţara şi cu lumea, ce vor zecile de mii de oameni din piaţă şi milioanele care începuseră să umple străzile şi pieţele...

Aşa s-a sfârşit regimul comunist din România: în huiduieli şi cu luptă pe baricadă.

— Dar revoluţia? Cum a fost revoluţia? întrebă un tânăr. Eu eram foarte mic pe-atunci, dar părinţii mi-au povestit că toate canalele de ştiri din Europa difuzau non-stop imagini din Bucureşti...

— Vom vorbi şi despre revoluţie, bine-nţeles. Un eveniment atât de important şi atât de bogat în mistere, ciudăţenii şi curiozităţi nu putea lipsi din muzeul nostru. Dar până la revoluţie, mai avem de făcut un popas, la un stand foarte important; chiar esenţial. Poftiţi, vă rog!

PETE ALBE PE TRECUTUL NEGRU

De-abia intrat în ultima sală din „etajul comunismului”, ghidul se îndreptă cu paşi mari spre peretele din fund, acolo unde se termina, de fapt, etajul şi sectorul cu pricina. Adunându-şi, ca de obicei, vizitatorii în prejmă-i, îi îndemnă să privească. Într-adevăr, aveau ce vedea.

Întregul perete, întins pe mulţi metri pătraţi, era ticsit cu grafice comparative, înscrisuri cu litere de-o şchioapă, fotografii mărite, tabele, montaje fotografice ingenios îmbinate, iar jos, la baza peretelui-vitrine cu tot felul de documente purtând

sigle, antete şi ştampile de instituţii simandicoase, naţionale şi internaţionale, menite să te convingă pe tine, privitor, că nu te uiţi la scorneli, făcături sau falsuri, ci la cifre şi date autentice. Aşadar un stand imens, plasat sub un titlu pe cât de mare (practic-acoperind tot peretele) pe atât de şocant: PETE ALBE PE TRECUTUL NEGRU. Deşi obişnuiţi de-acum să treacă din surpriză-n surpriză, vizitatorii se opriră în faţa originalului stand, panoramându-l cu priviri contrariate. După descifrarea titlului şi desluşirea primelor 2-3 detalii-exponat, toate capetele se întoarseră, ca la comandă, către ghid. În privirile nedumerite se citea lesne întrebarea nerostită: asta ce mai este?

— Ce să fie? le răspunse ghidul, atât de obişnuit cu întrebarea, încât acum nici nu mai aşteptă s-o articuleze cineva. Este exact ce spune titlul: „petele albe" ale unui trecut comunist pe care noi, românii vrem nu să-l uităm sau să-l ascundem, ci să-l depăşim, pentru că-una peste alta-negrul i-a fost culoarea dominantă. Poate nu un negru intens ca smoala (cu care ne vom întâlni curând, la subsol), poate cu porţiuni de gri, când mai deschis, când mai închis, după etapă, dar în mod cert şi cu pete albe. Albe de-a binelea.

Veţi întreba, probabil: ce caută un asemenea stand în muzeu? Ce urmăreşte? Ce vrea? Vă răspund: în niciun caz ilustrarea presupusei şmecherii a românilor de „a umbla cu alba-neagra". Mulţi ne ponegresc, afirmând şi propagând ideea. E treaba lor să zică ce vor, dar e treaba, e chiar datoria noastră să ne apărăm. Cum? Simplu: printre altele-creând acest muzeu, expunând pe spaţiul unui întreg etaj ciudăţeniile nedorite aduse de comunism în spaţiul carpato- danubiano-pontic. N-am ocolit negrul acelor decenii, nu l-am edulcorat, aşa cum v-aţi convins, parcurgând saloanele şi standurile acestui etaj. N-am ascuns nici adevărul că am păşit în mileniul III puternic

marcaţi de „stagiul comunist”, generator de reflexe şi reacţii păguboase, de care ne dezbărăm greu. Dar, despărţindu-ne de „aventura comunistă” întinsă pe aproape o jumătate de veac, aşa cum ne vom despărţi noi, peste câteva minute, de acest etaj, am simţit nevoia unor evaluări mai exacte, mai drepte, mai nuanţate. Şi apoi... pentru un „muzeu al ciudăţeniilor “ era prea ispititoare ideea de a căuta albul în negru şi chiar a-l găsi, ca să nu-i dăm curs!

Cronologic, când s-a risipit euforia dobândirii condiţiei de oameni liberi, minţi lucide şi analitice au început să se întrebe: dincolo de totalitarismul politic sufocant care a scos lumea-n stradă în 1989, dincolo de tarele şi limitele sistemului, de care şi alte ţări s-au lovit, ce n-a mers la noi nici măcar ca în alte părţi? Ce-a fost mai rău? Unde au fost „buba” sau „bubele” de care trebuie să scăpăm ca să ne fie mai bine în noua viaţă liberă? Pentru că, la urma urmei, în 89 s-a luptat şi s-a murit nu numai pentru libertate, ci şi pentru mai bine. Aşadar... unde s-a greşit mai abitir: în industrie? în agricultură? în şcoală şi educaţie? în sănătate? în ocuparea forţei de muncă? în sistemul social de retribuire şi stimulare a muncii şi performanţei? în... în... ce?

Tot căutând răspunsuri, a trecut un sfert de secol. Răgazul, detaşarea în timp a permis „minţilor lucide şi analitice” să pună faţă-n faţă cifre, date, procente, bilanţuri, fapte indubitabile de-atunci şi de-acum, aşa cum se vor regăsi ele în anuarele statistice peste decenii şi secole. Organizatorii muzeului au avut curiozitatea să consulte cercetările şi, vânători de ciudăţenii cum sunt, au ajuns la... petele albe din trecutul negru; nu speculaţii, nu rod al căutării obstinate de paradoxuri şi ciudăţenii, ci pur şi simplu concluzii certe din rapoartele cercetătorilor, statisticienilor, analiştilor, experţilor şi instituţiilor. Odată aflate, ele au devenit... standul în faţa căruia vă aflaţi. Să le fi ascuns? De ce? Doar pentru

că, uneori, comparaţia trecut-prezent dezavantajează prezentul? Ar fi fost o prostie. Am făcut destule, câteva decenii, de ce să mai facem altele? Cosmetizarea, minciuna „la nivel macro" n-au făcut niciun bine pe termen lung celor ce le-au folosit, iar istoria operează numai cu „termen lung".

Exponatele standului care vă stau în faţă nu neagă deloc, dar de loc, condamnarea comunismului, condamnare făcută nu cu făţărnicia scribilor plătiţi să condamne, la fel de scârboşi ca şi cei plătiţi să laude, ci cu sinceritatea şi îndreptăţirea morală a celor ce au suferit sub comunism.

— Un moment, interveni o voce din grup. Dacă înţeleg bine, pornind să localizaţi şi să delimitaţi ce-a fost mai rău, aţi ajuns să descoperiţi... ce-a fost mai bine? Asta înseamnă „petele albe"?

Ghidul zâmbi amuzat.

— Aţi înţeles corect, domnule dragă. Cu un amendament esenţial: am descoperit şi „ce-a fost mai bine", pe lângă multe constatări de „ce-a fost mai rău". Oricum, vă felicit: aţi reuşit să vă adaptaţi perfect universului paradoxurilor, propus de muzeu! Acestea fiind zise... putem începe?

Murmurul de acceptare îl făcu pe conducătorul grupului să se apropie de prima piesă a standului: un panou negru, cam de 3 metri pătraţi, găurit de mici orificii, iar sub el, pe o măsuţă-un teanc de plăcuţe şi un alt teanc de buline albe.

— Priviţi cu atenţie acest panou. El reprezintă fondul, negru-aşa cum istoria va reţine că a fost comunismul. E conceput ca un tabel cu mersul trenurilor, cum existau prin gări înainte de era panourilor electronice. Pe coloana din stânga, cea principală, plasăm o plăcuţă cu o anume denumire, indicând un anume sector social important; pe coloana din dreapta ataşăm-dacă vom conveni că este cazul-o bulină, „pata albă" despre care vorbeşte standul.

În timp ce vorbea, ghidul apucă plăcuţa pe care scria cu majuscule POPULAŢIE şi o potrivi în fruntea coloanei stângi, apoi continuă explicaţia:

— Dacă documentele, cifrele şi datele justifică indubitabil calificativul, atunci-şi numai atunci!-vom ataşa bulina albă în dreptul capitolului respectiv. Începem cu populaţia. Iată ce spune Anuarul statistic din 1989: România-23.460.000 locuitori. Pentru 2013, încă „se fac săpături", statistica n-a publicat încă o cifră fermă, dar ea nu va depăşi cu mult 19.000.000. Aşadar... un minus de circa 4 milioane. În cei 23 de ani n-am trecut prin niciun război devastator, n-am păţit vreo molimă pustiitoare, n-am pierdut provincii cu locuitori cu tot. Pur şi simplu, s-a murit mai cu spor decât s-a venit pe lume, dar mai ales milioane de români au părăsit ţara. În Evul Mediu, fenomenul se numea bejenie; din satele aparţinătoare vreunui boier lacom şi câinos din cale-afară, ţăranii iobagi fugeau încotro vedeau cu ochii, ca reflex extrem de supravieţuire, depopulând localităţi şi zone întregi. Mai nou, fenomenul se numeşte emigrare, legală sau ilegală, şi nu este „patent românesc"; dimpotrivă. L-au trăit turcii, grecii, statele nord-africane, iugoslavii şi alte ţări atât de sărace încât nu-şi mai puteau hrăni locuitorii. Nu-i prea onorant să intri în acest „club al săracilor", dar... am intrat, cifrele sunt imposibil de contrazis. Deci: dacă în perioada 1990-2013 am pierdut circa 4 milioane de locuitori, raportat la 1990... punem bulina albă?

În aprobarea unanimă, ghidul ataşă cercul alb în dreptul plăcuţei deja afişate.

— Capitolul 2: ŞCOALĂ, INSTRUIRE ŞCOLARĂ; şi concomitent cu spusele ghidului, pe tabelă apăru tăbliţa cu aceste cuvinte.

— Iată câteva date referitoare la şcolarizarea populaţiei. 1940: procent record în analfabetism pe plan european, deci... bilă neagră pentru acel timp; în 1947 începe campania de cuprindere

a tuturor copiilor de vârstă şcolară în sistemul de învăţământ şi-atenţie!-eradicarea analfabetismului populaţiei de toate vârstele de la oraşe şi sate, un veritabil „război", încheiat prin 1955-56.

— Încheiat? Chiar încheiat? se auzi o voce neîncrezătoare.

— Ştiţi ce înseamnă „război încheiat", răspunse ghidul. Întocmai ca după al 2-lea Război mondial, vor mai fi rămas prin nu ştiu ce junglă niscaiva combatanţi care n-au aflat că s-a făcut pace...

Aceeaşi voce mefientă reluă întrebarea mai tranşant:

— Cine garantează că autorităţile comuniste n-au raportat cifre false, cum au făcut-o în diverse alte ocazii şi pentru numeroase alte sectoare?

Răspunsul ghidului întârzie câteva clipe. Când se făcu auzit, el sună parcă altfel, diferit de tonul detaşat, nonşalant, uneori de-a dreptul şăgalnic cu care îşi obişnuise vizitatorii.

— Domnul meu, e dreptul dumneavoastră să vă îndoiţi. Ne-a spus-o Descartes: „Mă îndoiesc, deci cuget; cuget-deci exist". V-am mai remarcat astăzi; dumneavoastră sunteți francesul urnit din ţara lui Descartes. V-am ghicit?

Francezul, căci el era!-confirmă zâmbind, spre hazul general. Ghidul reluă:

— Personal n-aş putea jura că nu ştiu câţi la sută (dar mai degrabă la mie) dintre bătrânii analfabeţi nu vor fi reuşit să se strecoare prin sita alfabetizatorilor, dar... permiteţi-mi un moment de confesiune absolut neoficială. Vă spun ce-au făcut părinţii mei, ambii-învăţători într-un sat din Bărăgan ce însuma vreo 400 de locuitori, dintre care peste 150 de analfabeţi adulţi. De trei ori pe săptămână, iar uneori şi duminica, după slujba de la biserică, adulţii neştiutori de carte veneau la şcoală după ce copiii lor părăseau clasele, se înghesuiau în băncile prea strâmte pentru ei, deschideau abecedarele şi caietele, apoi începeau să

se lupte cu literele, silabele, cuvintele, propoziţiunile şi apoi cu cifrele. Au fost câţiva vârstnici, în special femei, care s-au ruşinat ori pur şi simplu n-au putut să ia drumul şcolii, acolo unde nu copiii, ci nepoţii lor învăţau carte. Ei bine, învăţătorii satului au mers la ei acasă, i-au „şcolit la domiciliu" şi nu s-au lăsat până când elevii cu părul alb nu au deprins scrisul, cititul şi socotitul, atât cât să poată citi sau scrie o scrisoare, descifra o pagină de carte, un articol de ziar sau depune iscălitura pe un act în cunoştinţă de cauză. „Apostolii satelor", cum inspirat i-a poreclit cineva pe învăţători, şi-au mai făcut odată datoria, nu faţă de regimul comunist, iniţiatorul acţiunii, ci faţă de lumea amărâtă din care se trăgeau şi alături de care îşi trăiau viaţa. Regret, dar... în afara acestei mărturii, alte asigurări de autenticitate a cifrelor din documentele vremii eu nu pot să vă ofer.

Vizitatorul sceptic, vizibil emoţiont, concluzionă:

— Deci... „pată albă".

— Nu. Încă nu, răspunse ghidul, pentru că şcoală şi educaţie şcolară nu înseamnă doar scris, citit, adunare, scădere, înmulţire şi împărţire. Şi apoi...ne trebuie termenul de comparaţie. Iată-l. România-2013: ţara cu cel mai mare procent de analfabeţi din Europa. Aşadar... efortul părinţilor mei, al miilor de „apostoli ai satelor" a fost inutil. Perspectiva? Şi mai alarmantă: din 6 copii care-şi încep viaţa şcolară, unul este victima abandonului şcolar; şi aici deţinem nedoritul record european. Abandonul se produce, preponderent, în primii 3-4 ani de şcolarizare, atunci când orice copil care părăseşte şcoala înseamnă un analfabet în plus. Asta-în timp ce se fac eforturi pentru informatizarea şcolilor, pentru introducerea procedeelor moderne, sofisticate, în procesul de învăţământ. E bun internetul, desigur, dar... ce te faci cu

analfabeţii? Pentru că oamenii legii avertizează: orice procent în plus la abandonul şcolar se regăseşte îndoit în creşterea delincvenţei juvenile, a infracţionalităţii în general.

Revenind la învăţământ ca sistem, manualele şi programele şcolare au plătit, pe vremuri, nedoritul tribut „politicii înţelepte a partidului", dar şcoala românească a ştiut, a reușit să rămână solidă, temeinică, deschisă tuturor categoriilor sociale, complet gratuită, fără bani de șpagă pentru profesori adunaţi de la părinţi printr-un voluntariat obligatoriu, cu performanţe invidiate în multe ţări ale lumii, de unde veneau mii de tineri să înveţe, să se specializeze la noi; recunoaştere unanimă, așadar... Acum... cred că putem conchide: da, şcoala românească, educaţia au fost o pată albă pe trecutul negru. S-o marcăm.

Pe tabla neagră apăru, astfel, a doua bulină albă.

— Obosiţi? Facem pauză? întrebă ghidul. La cerea unanimă, tot el anunţă:

— Perfect. Mergem mai departe. „Atacăm" capitolul 3: INDUSTRIE, CONSTRUCŢII. Iată plăcuţa; acum să vedem şi situaţia. Aici, la exponatul din dreapta, sunt cifrele industriei şi construcţiilor. Priviţi graficul dinamicii anuale, din 1965 până-n 1989: principalele ramuri industriale, principalele produse, număr de unităţi, acoperirea teritoriului, personalul cuprins în procesul de producţie, principalele destinaţii pentru export, ţările în care firme româneşti de construcţii munceau ca la ele-acasă, mereu solicitate, mereu cu front de lucru, de cele mai multe ori cu materiale și tehnologii româneşti...

— Interesant! întrerupse o voce din grup. Întrevăd și aici o „pată albă", dacă n-ar intra în discuţie calitatea produselor...

— Mulţumesc de întrerupere; mi-aţi ridicat mingea la fileu! Tocmai mă pregăteam să vă spun ce căutare aveau pe piaţa externă încălţămintea Guban, mobila românească, stofele de la

„Dorobanţul”, utilajul de foraj petrolier de mare adâncime produs la Ploieşti, plăcuţele ceramice folosite de NASA la programul spaţial american, produse la Târgovişte... Sunt prea multe, ca să lungim lista cu ele; apropiaţi-vă şi citiţi-le. Cele caligrafiate cu litere gotice erau considerate produse de lux, după normele europene ale vremii...

Urmându-i îndemnul, vizitatorii se apropiară; după lectură, grupul se reuni, în aşteptarea altor explicaţii-care nu întârziară:

— Cât despre performanţele constructorilor noştri, am să vă ofer cu voia dumneavoastră, câteva date despre realizarea Metroului bucureştean, care nu şi-au găsit loc în stand, din păcate.

Iată-le; şi ghidul începu să citească dintr-un prospect, scos atunci din buzunarul hainei:

— Metroul-1989: 67 km, 49 staţii; proiectare exclusiv românească, execuţie exclusiv românească, folosindu-se tehnologie exclusiv românească. Dar pentru că aţi întrebat de calitate, adică de performanţe, iată câteva: locul şapte în lume după dificultatea solului (aluvionar, mâlos, cu subtraversări de râuri, cu apă subterană la nici 2 metri de la suprafaţă); locul doi în lume după viteza de înaintare a construcţiei, cu 4,5 km pe an „daţi la cheie”; al şaptelea metrou din lume (după Londra, Paris, Chicago, Moscova, Beijing, Berlin) la care proiectanţii şi constructorii n-au cooperat cu nimeni din afara ţării-firmă, instituţie sau persoană fizică. Dacă doriţi să vedeţi cum arată şi cum funcţionează Metroul bucureştean, vă invit la o plimbare, când doriţi. Mulţumit?

Datelor prezentate până acum li se contrapun cifrele perioadei 1990-2014. Iată-le! Să le mai comparăm? E inutil, de vreme ce raportul real se rezumă perfect într-o propoziţie din programul de guvernare cu care actuala Putere a câştigat ultimele alegeri: „ne propunem reindustrializarea ţării”.

Clar? Adică... o luăm de la capăt; ce-am avut s-a cam dus. Dar vom reveni la această temă când vom poposi în etajul Tranziţiei.

— Deci... „pată albă” şi la industrie? îl „ajută în muncă” un vizitator.

— Nu complet. Există aici nişte puncte negre în interiorul culorii albe: sunt greşelile de opţiune comise prin anii ’60, când petrolul și energia erau extrem de ieftine, făcându-l pe Ceaușescu să mizeze masiv pe industrii energofage și mari consumatoare de petrol. Lipsa de viziune ne-a costat mult; a supus economia ţării la eforturi şi sacrificii. Reţineţi însă: deşi nu toate unităţile aduceau profit, cele mai multe reuşeau să o facă. Şi, mai ales, nu uitaţi că tot ce câştiga industria mergea la bugetul ţării, pentru că unităţile erau româneşti; profitul nu se repatria, ci rămânea în patria producătoare a profitului, finanţând sănătatea, şcoala, programele sociale, investiţiile de interes public.

— Şi-atunci... cum rămâne? insistă vizitatorul.

— Vă propun o formulă de compromis: „pată albă-dalmaţiană”, cu puncte negre în interior, și totul-pe fundal de trecut negru! Ce ziceţi; vă surâde soluţia? Bun, o adoptăm, concluzionă ghidul, agăţând bulina pestriţă la locul ei. Mergem mai departe.

Pe tablă, la capitolul 4, apăru o nouă tăbliţă: AGRICULTURA.

— Iată un capitol complicat, îşi începu ghidul prezentarea. Cantitativ, totul e clar: în sfertul de veac post-decembrist am produs multi mai puțin decât înainte. Din exportatori de produse agricole am ajuns să cumpărăm mâncare din străinătate. Dar nu asta, nu numai asta e problema. România închegase unităţi agricole cu suprafeţe mari, aliniindu-se singurului mod de a face agricultură modernă, rentabilă. E adevărat, la ele s-a ajuns prin abuz, prin colectivizare forţată, proces generator de numeroase drame omeneşti, dar unităţile existau; pe ele se putea construi, rapid și sigur, poate cel mai

important contributor la atât de mult râvnita bogăţie naţională. Trebuia doar ca, în locul defunctei economii socialiste de comandă, noua economie de piaţă să le transforme în unităţi cooperatiste de proprietari privaţi (scuzaţi-mi pleonasmul!), aşa cum există în multe locuri din lume.

— Era posibilă o asemenea transformare „din mers”? întrebă cineva, cu vădită neîncredere.

— Desigur. Experienţa nemţilor a dovedit-o. Şi în vechea Germanie divizată, RDG ajunsese la mari unităţi agricole prin colectivizare nu tocmai benevolă-ca să mă exprim eufemistic; acolo, căderea comunismului nu le-a destrămat, ci le-a transformat în exploataţii capitaliste atât de eficiente, încât asigură circa 70% din hrana Germaniei reunificate! Noi, românii, le-am pulverizat, pricopsindu-ne cu milioane de mici proprietari, dar cu o agricultură de subzistenţă, cu zeci de mii de hectare nelucrate, cu sistemul naţional de irigaţii distrus, cu unităţile de cercetare desfiinţate sau muribunde.

— De ce n-aţi procedat şi în România cum au făcut nemţii? întrebă, din nou, neîncrezătorul.

— Pentru că... n-am avut nemţi acolo, sus, la decizie. Acum... plătim: peste 10% din suprafaţa agricolă a ţării a trecut deja în proprietate străină. În piaţă strigam din răsputeri „nu ne vindem ţara”, dar la notariate întocmeam de zor acte de vânzare, hectar cu hectar, a unei zecimi din „grânarul Europei”-cum era numită, cândva, România.

Concluzia? Fără dubii-agricultura = „pată albă”. Să punem bulina la locul ei, încheie ghidul; ceea ce şi făcu.

— Au mai rămas patru capitole majore: politici sociale, forţă investiţională, datorie externă, ocuparea forţei de muncă. Le vom parcurge repede; la toate patru, cifrele vorbesc de la sine. Iată-le.

Datoria externă: 1990 = 0; 2014 = peste 20 miliarde de euro. Banii n-au fost împrumutaţi pentru proiecte de anvergură, ci pentru (atenţie:) salarii, pensii, cheltuieli curente. Deci; la o populaţie redusă cu 4 milioane şi la un număr de salariaţi mai mic cu sute de mii, statul poate asigura acum retribuţia doar împrumutându-se. Trăim pe datorie, cum s-ar spune, deşi-când ne-am cucerit libertatea-nu datoram nimănui niciun leu; ciudăţeniile istoriei... Este „pată albă" ? Este. S-o marcăm.

Ocuparea forţei de muncă. 1990 = şomaj 0; 2014 = şomaj circa 7%. Nu mai comentăm: „pată albă".

Politici sociale şi forţă investiţională, „la grămadă", pentru că sunt strâns legate: nici aici nu încap prea multe comentarii. Priviţi cifrele, pe subcapitole: accesul la sănătate şi la odihnă, echitatea raportului dintre veniturile mari şi mici...

Cineva din grup solicită o lămurire:

— Nu este bine că s-a renunţat la egalitarismul comunist? Nu e normal ca profesorul universitar să câştige mult mai mult decât liftierul, sau neurochirurgul-mult mai mult decât brancardierul?

— Ba da, dragă domnule, dar nu în primul rând la grila de salarizare se referă cifrele. Ele relevă apariţia sărăciei extreme, adâncirea prăpastiei dintre cei foarte bogaţi şi cei săraci, imposibilitatea practică a unei familii tinere să-şi asigure o locuinţă în timp ce se înmulţesc vilele cu 20-30 de camere... Dar şi treaba asta o s-o amănunţim la Tranziţie.

Investiţional, celor 47 de staţii ale Metroului de-abia am reuşit să le adăugăm încă 6; canalul Siret-Prut, esenţial pentru irigarea unei suprafeţe imense, deşi fusese început, a fost abandonat din lipsă de fonduri; construcţia de locuinţe sociale a rămas, şi ea, un vis frumos. De fapt, situaţia în acest domeniu nu trebuie să surprindă: soluţiile de culoare socialistă

ale defunctului regim l-au ţinut în viaţă aproape cinci decenii, ascunzându-i sau estompându-i carenţele, viciile, limitele. Dar cifrele sunt cifre şi, în lumina lor, cele 8 „pete albe”, ne place sau nu... există, se susţin.

Discursul se curmă brusc, spre nedumerirea vizitatorilor. Ghidul, până în acea clipă extrem de hotărât în atacarea fiecărei fraze, întocmai ca un actor perfect stăpân pe rolul său, rămase o clipă pe gânduri; omul căuta, parcă, nu cuvintele, ci chiar răspunsul la întrebarea: să spun, să nu spun?...

Indecizia dură câteva secunde bune, apoi:

— Vă rog să mă scuzaţi. Am stat în cumpănă dacă este cazul să abordez, sau nu, tema pe care nici organizatorii nu s-au decis încă dacă e bine s-o includă în tematica muzeului. Ei bine, eu am s-o fac.

De ce? Pentru că, dintre toate grupurile pe care le-am condus, dumneavoastră sunteţi cei mai interesaţi, cei mai activi, cu întrebările cele mai inteligente şi pertinente. Voi încerca, deci, cu dumneavoastră, o „premieră absolută” pentru ipostaza de ghid în care mă aflu, şi vă voi prezenta-din proprie iniţiativă şi pe propria răspundere-cea de a 9-a posibilă „pată albă” pe trecutul negru românesc, dacă o veţi considera justificată.

— Ne flataţi, domnule, glăsui un asiatic în numele grupului, şi vă mulţumim pentru apreciere, dar, dacă se poate, aţi putea să ne dezvăluiţi ce i-a împiedicat pe organizatorii muzeului să facă exact ce faceţi dumneavoastră acum, cu şi pentru noi?

Zâmbind satisfăcut, ghidul răspunse:

— Mă felicit pentru idee; întrebarea dumneavoastră dovedeşte că sunteţi publicul ideal pentru un asemenea experiment. Da, desigur, raţiunea organizatorilor poate fi dezvăluită pentru că nu deconspiră niciun mare secret. Nici

măcar unul mic. A 9-a „pată albă” ar putea fi creaţia artistică. Nu spun este, ci ar putea fi. Aşa a şi fost propusă, dar...a picat. Argumentul? În acest domeniu atât de special, de sensibil, de inefabil, de refractar la cifre, statistici şi raportări cantitative, este imposibil să cuantifici, să măsori, să numeri şi să decizi: e mai bine sau e mai rău.

Precizez: nu e vorba de producţia şi de consumul bunurilor culturale, unde „trecutul” spulberă, pur şi simplu, prezentul: număr de traduceri din literaturi străine, apariţii şi mai ales tiraje ale creaţiei literare autohtone, vânzări de carte, număr de cititori, număr de spectatori în cinematografe la mia de locuitori, număr de spectatori în teatre, subvenţionarea culturii de la bugetul statului etc... Ca să mă înţelegeţi pe deplin, iată un exemplu, şi nu cel mai grav: în 1990, România avea circa 450 săli de cinema; în anul de graţie 2014, numărul lor a ajuns la... 30, restul devenind săli de bingo, discoteci, restaurante pentru nunţi şi paranghelii, magazine de mobilă sau, pur și simplu... ruine încă nedemolate. Nu-i de mirare, deci, că numărul spectatorilor a scăzut de 50 de ori faţă de 1990 şi că 78% din oraşele ţării, unele dintre ele ditamai capitale de judeţ, nu au niciun cinematograf funcţional! Înţelegeţi dimensiunile fenomenului şi gravitatea situaţiei?

Revin şi spun: în judecata de valoare despre care vă vorbesc, a fost luată creaţia ca atare, numărul dar, mai ales „gabaritul” artistic al creatorilor, impactul operei lor asupra publicului, ponderea lor în viaţa spirituală a românilor.

Pilduitoare în această ordine de idei este o istorioară strict autentică, relatată de un mare scriitor sovietic la tribuna congresului scriitorilor din defuncta URSS, unde el a adus-o tocmai pentru a stăvili „stahanovismul” cantitativist când e vorba de artă.

Spunea scriitorul: la o adunare de bilanţ a condeierilor dintr-un ţinut sovietic (pe undeva, pe la Iasnaia Poliana), raportorul se mândrea foarte cu realizările puterii sovietice locale în domeniul creaţiei literare: dacă înainte de revoluţie ţinutul cu pricina avea un singur scriitor, acum, după revoluţie, ne mândrim cu 37 de scriitori. Superioritate zdrobitoare! Ceea ce nu spunea raportorul triumfalist era faptul că acel unic scriitor prerevoluţionar din zonă se numea Lev Nikolaevici Tolstoi, în timp ce, despre cei 37 postrevoluţionari nu auzise nimeni, nimic...

Această istorioară a înclinat votul în Consiliul ştiinţific al muzeului. Dar... hai să încercăm; în fond, nu comitem o crimă. Se află, cumva, printre dumneavoastră persoane care cunosc cât de cât literatura română, sau teatrul, sau cinematografia, sau muzica noastră?

Cinci mâini se ridicară, bucurându-l vizibil pe curajosul ghid. Doi tineri vizitatori se dovediră a fi masteranzi chiar în domeniul literaturii la Universitatea din Praga, unul-traducător din proza românească pentru o editură din Beijing, cu studii universitare de limbă română făcute la Bucureşti, iar ceilalţi doi-studenţi, unul la Conservator, altul la Teatru, într-o ţară nordică, familiarizaţi cât de cât cu muzica şi cu filmul de la noi.

Ştiind mai exact pe cine are-n faţă, ghidul începu:

— Deci: în literatura română, intervalul 1945-1990 înseamnă operele câtorva scriitori pe deplin afirmaţi sau în curs de afirmare încă din perioada interbelică: George Călinescu, Tudor Arghezi, Zaharia Stancu, Geo Bogza; pe Sadoveanu nu-l mai punem, pentru că maestrul îşi cam încheiase opera viabilă. Apoi: Marin Preda, Eugen Barbu, D. R. Popescu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Adrian Păunescu, apoi Mirodan, Mazilu, Băieşu, Fănuş, dar şi Radu Tudoran, Geo Dumitrescu, Augustin Buzura, Al. Ivasiuc și încă alte nume

care nu-mi vin în minte acum, pe loc. Cel puţin 2-3 dintre cei pomeniţi au fost atinşi, măcar în treacăt, de aripa geniului... şi-atunci vă întreb: dacă am pune aceste nume pe un talger al unei imaginare balanţe, iar pe celălalt talger-numele cu care defilează scriitorimea post-decembristă din România, în ce parte credeţi că s-ar înclina balanţa? Menţionez-pentru a oferi toate datele şi a nu fi suspectat de partizanat nostalgic: chiar dacă în talgerul post-decembrist se află un Premiu Nobel pentru literatură (Herta Müller), cui credeţi că ar da balanţa câştig de cauză?

Unul dintre cei doi masteranzi cehi nu întârzie să exclame:

— Ooo, dar nici nu se discută! Evident că nici Cărtărescu, nici Norman Manea, nici Gabriela Adameşteanu şi ceilalţi câţiva obişnuiţi ai târgurilor de carte din ultimii ani n-au cum să facă faţă într-o competiţie cu numele citate de dumneavoastră!

Ghidul interveni prompt:

— Aţi rostit cuvântul „competiţie". Vedeţi? Tocmai aceasta e problema: organizatorii muzeului n-au vrut să transfere criteriile lumii sportului, unde se întocmesc clasamente, în lumea creaţiei artistice. Aici valorile nu se măsoară în puncte şi scoruri, nu există „podium", „top 3", „top 6" sau „top 10". Timpul, doar timpul stabileşte ierarhiile, istoria fiecărei arte aşează pe fiecare la locul său, în consens cu locul ocupat de fiecare creator în conştiinţa publică, dincolo de aprecierile specialiştilor.

A fost o dezbatere aprinsă pe această temă în consiliul ştiinţific al muzeului. Deocamdată a învins votul contra. Vă mărturisesc: eu am votat pentru.

— Interesant! exclamă masterandul ceh. Ne puteţi spune de ce?

— Cu plăcere. Am făcut-o nu pentru că n-aş fi de acord cu argumentele opozanţilor, ci dintr-un cu totul alt motiv: a

sosit timpul, cred, să demontăm odată pentru totdeauna teza stupidă şi absurdă, aproape criminală a „vidului cultural" românesc din jumătatea de secol comunistă. Când epoca incriminată (epocă ce-şi merită incriminarea, dar pentru cu totul alte culpe) a fost ilustrată de asemenea nume şi de asemenea opere, nu numai în literatură, ci şi în toate celelalte arte, e strigător la cer să afirmi că România a fost o „Sahară" a creaţiei artistice, un deşert cultural care a primit primele picături de „apă vie" de la noua eră proclamată la televizor-culmea!-de un fost poet, actualmente cârciumar, producător şi negustor de hrană nespirituală, ci strict culinară.

Măcar pentru a combate (cu argumente!) o asemenea minciună ticăloasă, ar merita să spună muzeul nostru vizitatorilor săi cum au stat lucrurile şi în literatură, şi în teatru, şi în muzică, şi în arta plastică, şi chiar în cinematografie, domeniu în care generaţia tânără s-a mişcat mai repede şi mai vizibil decât în alte domenii, intrând în graţiile criticii şi festivalurilor internaţionale, dar „pierzând partida" în confruntarea cu publicul autohton.

Concluzia? Consideraţi, dragi prieteni (daţi-mi voie să vă numesc aşa!), toată discuţia noastră despre artă şi creaţie drept o paranteză la itinerariul oficial. După cum vedeţi, nu am nici tăbliţă cu denumirea domeniului, nici „bulină albă" gata pregătită.

Şi cu asta ne despărţim de...

— Nu încă, nu încă! interveni energic un vizitator. Ne-aţi prezentat multe ciudăţenii până acum, dar n-aţi elucidat una majoră, cel mai greu de explicat. Dacă marcăm opt asemenea „pete albe" la numărul de locuitori, industrie, agricultură, şcoală, ocuparea forţei de muncă, datoria externă, atunci... vă rog să mă lămuriţi: negru ce mai rămâne?

Ghidul păru descumpănit; întrebarea nu-i mai fusese pusă niciodată atât de tranşant. Replica nu se lăsă, totuşi, prea mult aşteptată.

— Întrebarea dumneavoastră are cel puţin două răspunsuri posibile. Unul, în registrul „umorului negru”, ar suna aşa: la orice operaţie de scădere, după ce scazi şi scazi şi scazi, rămâne... restul, calculat de fiecare după credinţa sa despre ce-i trebuie unui popor ca să trăiască în demnitate şi bunăstare. Nu vă ofer însă acest răspuns; îl consider cinic şi nedrept.

În cazul nostru, al românilor, restul-fără ghilimelele peiorative-pentru care oamenii au ieşit în stradă şi au murit, se numeşte LIBERTATE. E atât de preţioasă încât nu poate fi cântărită, măsurată, comparată cu nimic. Tot ce se construieşte fără ea, până la urmă se destramă, moare, se stinge ca o plantă fără apă şi soare. Dacă n-am ştiut ce să facem cu libertatea, odată cucerită, asta e vina noastră, a românilor. Ne-au trebuit ani de zile ca să ne dezmeticim. Am făcut-o greu, târziu, pierzând multe „trenuri”, trecând pe lângă multe ocazii, ratând multe şanse, cedând prea multor ispite şi înghiţind, naiv, multe „nade” aruncate de pescuitori în apă tulbure. Mai mult: din anumite puncte de vedere, nu ne-am limpezit pe deplin minţile nici acum.

— Ce-aţi câştigat, de fapt? întrebă cineva.

— Multe! Putem gândi liber, dar am înțeles târziu că trebuie să o facem şi înțelept. Putem exprima deschis părerile, opiniile, convingerile, dar acum-de-abia acum-ştim că ele trebuie să fie şi competente sau măcar raţionale. Putem să ne alegem conducătorii, de sus până jos, dar… vai, cât de prost am ales în prea multe rânduri şi cât de uşor ne-am lăsat înşelaţi de impostori! Putem să ne informăm fără teamă că „ne toarnă” vecinul ce post de radio ascultăm, putem să ne mişcăm prin lume, să vedem „la

faţa locului" ce şi cum fac alţii, putem să protestăm, să ne luptăm pentru drepturile noastre, şi dacă o facem, ştim că măcar justiţia europeană ne va face dreptate, când cea din România încă nu e în stare, putem să ne asociem liber (dar dacă o facem pentru a sparge bancomate „afară"- e răspundereași reușirea noastră!), putem să nu acceptăm pasivi nedreptatea, chiar dacă lupta se poartă cu sistemul sau cu statul... putem să fim întreprinzători, să ne construim o afacere, ba chiar să facem comerţ exterior (pe vremuri-monopol de stat), dar nu cu carne de damă „în viu", cum fac unii, înfundând puşcăria şi făcând ţara de râs...

Putem face multe. Poate mai puţin decât am fi dorit, decât am crezut, dar... e un punct de plecare; singurul de la care se poate construi ceva durabil şi drept.

— Să înţeleg că acceptaţi libertatea în sărăcie? întrebă cineva.

— Nu, domnule. În nici un caz; încercam să pledez pentru îndestularea-dacă nu chiar bogăţia-în libertate.

— Dar n-aţi obţinut-o, înţeleg, nu se dădu bătut autorul întrebării anterioare.

— Aveţi dreptate, dar e vina noastră, nu a libertăţii ca stare. Încercăm să recuperăm timpul pierdut; sper să şi reuşim. Oricum, intervenţia dumneavoastră mă ajută să formulez al doilea motiv care exonerează prezentul în competiţia inevitabilă cu trecutul, sau măcar îi diminuează inferioritatea. Comunismul predecembrist adună, din cei 45 de ani de existenţă, cel puţin 35 de ani de reconstrucţie şi construcţie frenetică (fie ea şi mai puţin inspirată, pe anumite zone). Prezentul post-decembrist are cu un deceniu mai puţin, cei zece ani următori putând aduce-dacă ne-am trezit de-a binelea şi definitiv-răsturnări spectaculoase de situaţie.

De altfel, sociologia şi ştiinţa conducerii spun că un macrosistem bine articulat, cu reguli clare, precise şi coerente,

chiar dacă include în construcţia sa deficienţe sau criterii discutabile, este întotdeauna mai eficient decât haosul, anomia, vidul legislativ sau impotenţa punitivă a legii (chiar dacă legea există şi e dreaptă), confuzia valorilor, apa tulbure-devenită mediul vieţii sociale. Primul caz, cu toate imperfecţiunile şi defectele sale, oferă predictibilitate; ştii la ce să te aştepţi, cunoşti „regula jocului" şi te poţi adapta; al doilea... nicio şansă, Dumnezeu cu mila, dar divinitatea nu s-a prea dovedit miloasă cu cei ce aşteaptă totul de la ea.

— Dacă-mi permiteţi... se auzi o voce.

— Cu plăcere, vă ascult, răspunse prompt ghidul.

— Era atât de greu să construiţi de la bun început un sistem şi corect, şi coerent, care să vă scutească de haosul, de anomia despre care ne-aţi vorbit? Existau modele! Anul 1990 nu găsise omenirea nici în feudalism, nici în perioada acumulării primitive a capitalului, stadiul capitalismului sălbatic. Era suficient să copiaţi ce-au făcut alţii, să le evitaţi greşelile...

Ghidul zâmbi; auzea întrebarea-remarcă pentru a nu ştiu câta oară.

— Vedeţi... E limita-ca să nu zic drama-ştiinţelor sociale, a politicii, că operează cu mase mari de oameni, nu cu şoareci, cobai sau cu eşantioane umane minuscule. Da, existau modele pe mapamond, dar mai exista aici, la noi, presiunea internă a 23 de milioane de oameni care voiau soluţii atunci, rapid; exista liota de veleitari şi profitori care se înghesuiau la uşile puterii, convinşi că „acum e momentul", acum ori niciodată; unii au şi intrat, au urcat scările şi s-au înfipt în scaune decizionale. Tumultul evenimentelor n-a dat nimănui răgazul să se retragă în liniştea laboratorului, să studieze modelele, să gândească adaptările strict necesare la specificul nostru, să încerce simulări pe eşantioane mici şi să propună, în final, un sistem

coerent, logic, eficient şi aplicabil imediat. Cine şi cum să fi făcut-o?

— Dar... acum? reveni vizitatorul insistent.

— Acum, stimate domn... dar de ce să facem teorii, când vă pot răspunde aplicat: priviţi acest muzeu; reamintiţi-vă exponatele acestui etaj, rememoraţi toate explicaţiile mele. Toate sunt dovezi că lucrurile se limpezesc, se aşează, se decantează. Ştim ce-a fost bine sau rău, ştim ce vrem; începe să ne fie mai clar şi cum.

Cât despre acest stand, al „petelor albe pe trecutul negru", el nu s-a născut din intenţia de a cosmetiza trecutul sau de a denigra prezentul. Am vrut, pur şi simplu, să temperăm judecăţile stupide, condamnările „în bloc", etichetările „după ureche" sau „după cum bate vântul" politic, demagogia deşănţată, minciuna deghizată în adevăr. Dar despre dinamica prezentului, atâta câtă este, vom vorbi mai pe larg şi mai aplicat în etajul următor, consacrat TRANZIŢIEI. Să pornim către el; personal, o fac cu zâmbetul pe buze, şi vă sfătuiesc să procedaţi la fel. Asta nu pentru că un clasic ne-a învăţat, cândva, că „omenirea se desparte de trecut râzând", ci pentru că surprizele şi curiozităţile sus-numitei TRANZIŢII, unele de tot hazul (dacă n-ar fi de tot plânsul), merită cu prisosinţă, drept aconto, un zâmbet. Veţi vedea!

Îndemnul ghidului avu un efect miraculos: grupul porni în pas vioi spre etajul surprizelor, înghesuindu-se pe scară.

REVOLUȚIA ROMÂNĂ, ÎN DIRECT ȘI ÎN CULISE

Grupul poposi într-un spaţiu generos, ocupat de câteva standuri, toate dominate de fotografia imensă a unei clădiri-turn cu 12 etaje. Ajuns în faţa ei, ghidul îşi începu explicaţiile.

— Iată sediul Televiziunii Române. De aici s-a dat semnalul către ţară. De aici au pornit primele mesaje, primele chemări, primele strigăte de „victorieeeee!” sau de „ajutooor!”, primele informaţii contradictorii, primele alarme reale şi false, primele acuze și dezvinovăţiri, primele platforme-program cu bătaie spre o lună sau un secol... Iar acest medalion foto, încastrat în fotografia mare, vă prezintă celebrul Studio 4 al RTV, locul de unde s-a transmis pentru prima dată în istoria televiziunii mondiale o revoluţie în direct, minut cu minut, ceas cu ceas, timp de aproape trei săptămâni, dar cu reverberaţii puternice încă în alte câteva luni bune.

Tot aici, în turn, pe mesele şi birourile etajului 11, rezervate conducerii, s-au redactat primele proclamaţii către ţară, prima schiţă a intenţiilor noii structuri de putere de-abia înfiripate, ca și prima listă a conducerii provizorii ce prelua frâiele. Şi tot aici, în pereţii etajelor superioare, s-au înfipt primele gloanţe, pornite din arme cu lunetă, plasate pe acoperişurile clădirilor din jur...

— S-a tras? Cine-a tras și... în cine? De ce? —se auzi o voce.

— Veţi afla imediat, răspunse ghidul cu voce sigură, deşi ştia că măcar una dintre întrebări va rămâne fără răspuns. De altfel, sunt convins că, după expozeul meu, voi avea de făcut faţă multor altor întrebări absolut fireşti. Dar toate la timpul lor...

În clipa aceea, ghidul se auzi strigat de la vreo 10-12 metri distanţă. Un vizitator răzleţit de grup, pornit de capul lui către standul următor, îi solicita cu voce înaltă explicaţii pentru ceea ce avea sub priviri și nu înţelegea cu niciun chip. Ghidul porni spre el, grupul îl urmă, și - odată joncţiunea făcută-vizitatorul arătă spre panoul de pe care două înscrisuri mari şi ciudate te puneau pe gânduri, într-adevăr. Unul, un titlu de film, chiar sugerând-prin pelicula perforată pe margini din care erau formate literele- că dilema vine dinspre zona cinematografică,

se întreba: „A fost sau n-a fost?”. Al doilea, aflat alături, înfăţişa un actor costumat în Hamlet; capul îi aparţinea lui Ion Caramitru, iar cunoscutul actor ţinea în mână - întocmai ca celebrul personaj interpretat de el pe scenă- un craniu, textul rostit de actor sunând aşa: „A fi (fost) sau a nu fi (fost)? (Nu numai) Aceasta-i întrebarea!?!”

Vizitatorul „recuperat” de grup, tocmai francezul îndrăgostit de claritate şi logică, se uita la panou şi nu înţelegea nimic. Aştepta explicaţii. Ghidul se grăbi să le ofere.

— Cer scuze; şi dumneavoastră, domnule, pentru că v-am lăsat o clipă fără „busola” înscrisă în fişa postului meu, şi dumneavoastră, doamnelor şi domnilor, pentru că n-am ales cea mai bună tactică de abordare a standului. Am început cu turnul televiziunii datorită rolului de vitrină, centru vital, placă turnantă şi ghem de interese jucat de TVR în acele zile. Trebuia, de fapt, să încep cu... începutul, cu întrebările fundamentale ce s-au pus şi se mai pun încă. Prima dintre ele: a fost sau n-a fost revoluție? Exact aşa s-a întrebat un regizor de film, botezându-şi astfel pelicula.

— Dar ce să fi fost altceva? întrebă francezul nedumerit.

— Unii au spus „lovitură de stat”, „lovitură de palat”, „complot menit să schimbe puterea”; alţii - „lovitură militară”...

— Aveau argumente?

— Unul singur, oarecum: într-adevăr, un general, șeful marelui stat major, a deţinut timp de câteva ore comanda armatei. Părăsită de comandantul suprem Nicolae Ceauşescu, rămasă fără ministru, ucis sau sinucis în vârtejul evenimentelor, armata era singura forţă care, în acele momente de cumpănă, putea face orice.

— Chiar orice? Imaginile din epocă arătau un oraş invadat de mulţime, străzile şi pieţele erau înțesate!

— Da, e adevărat, dar sentimentul plenar de victorie, de izbăvire, n-a venit decât odată cu strigătul „armata e cu noi!” Atunci, persoana rămasă la conducerea armatei era generalul, şef al Marelui stat major, ce reuşise să-l urce în elicopter pe Nicolae Ceauşescu. El putea ordona armatei să intre în cazărmi sau să restabilească ordinea în oraş. Dar pentru mai buna înţelegere a faptelor, iată-abreviată la maximum- cronologia evenimentelor, consemnată pe acest panou; priviţi-l, cu scuzele de rigoare pentru cei ce cunosc din alte surse filmul revoluţiei.

...15-16 decembrie: Timişoara se răscoală. Fitilul exploziei: arestarea la domiciliu a preotului reformat László Tőkés, insul fără niciun alt merit în evenimente. Oraşul se proclamă zonă liberă de comunism, gest plătit cu sânge, pentru că armata primeşte ordin să tragă în plin; şi trage, fără să poată înăbuşi revolta. Panoul vă prezintă numărul victimelor, imagini-document, mărturii cutremurătoare ale participanţilor la evenimente...

Al doilea panou: „Azi la Timişoara, mâine-n toată ţara!”, slogan profetic, pentru că, patru zile mai târziu, Bucureştiul fierbe. În 21 decembrie se ridică baricada de la Intercontinental, în confruntarea cu armata mor oameni, vestea se duce ca fulgerul, iar urmele de sânge de pe caldarâm confirmă că, într-adevăr, acolo au fost victime.

Din lumea paralelă cu realitatea în care trăia de câtva timp, Ceauşescu ordonă un mare miting popular, despre care am mai vorbit; cel cu „scena balconului, actul II”, dar la care, în loc de urale şi aplauze, obţine huiduieli. Mai mult: un zgomot sinistru (nici astăzi nu se ştie cine l-a provocat şi cu ce; iată o primă ciudăţenie, din multele ce vor urma!) împrăştie lumea, oamenii fug ca potârnichiile, cu activişti şi securişti cu tot, transmisia directă de la miting se întrerupe brutal, fără vreo explicaţie, în

timp ce, din marile platforme industriale ale Capitalei, coloane impresionante de muncitori se îndreaptă spre centru, să susţină revoluţia, pentru că revoluţia începuse.

Atunci s-a produs, întocmai ca la o partidă de şah jucată magistral, prima mutare decisivă: generalul Victor Atanasie Stănculescu, trimis la Timişoara să reprime revolta, dar plecat de-acolo rapid, fără să intervină conform mandatului primit, cu un picior în ghips, aplicat drept alibi pentru întoarcerea grăbită, îl convinge pe Ceauşescu să fugă, împreună cu soţia, asigurându-l că va aranja el totul, că totul va fi bine, să n-aibă nicio grijă. Dictatorul ascultă, se urcă în elicopter şi zboară spre locul unde-şi va găsi sfârşitul, lăsând frâu liber mulţimii dezlănţuite. Sunt ocupate, aproape simultan, sediile Comitetului Central, al Televiziunii şi al Radioului. Strigătul „VICTORIE" porneşte către ţară, însoţit de exclamaţia-slogan devenită cheia succesului deplin: „ARMATA E CU NOI!".

— Şi era? Chiar era, după tot ce se întâmplase şi la Timişoara, şi la Bucureşti? întrebă o domnişoară, fascinată de discursul ghidului, rostit ca o transmisiune sportivă, cu sufletul la gură.

— Da. Din acel moment, armata română refuză rolul forţei de represiune, comandat şi obţinut de Ceauşescu la Timişoara şi la primele semne de revoltă din Bucureşti. Cunoscând bine încăpăţânarea fanatică a dictatorului, convins că, în disperarea ultimelor clipe de putere, acesta e în stare să declanşeze o baie de sânge, generalul a făcut mutarea genială: l-a dislocat pe Ceauşescu de la comandă, urcându-l în elicopter. Ce-ar fi fost dacă nu reuşea... Dumnezeu ştie!

Cu militarii trimişi în cazărmi, şeful Marelui Stat Major, cel mai mare-n grad în acel moment, a fost timp de câteva ore arbitrul situaţiei: putea readuce armata-n stradă, nu pentru a-l apăra pe Ceauşescu şi regimul său, ci pentru a preveni haosul ce se prefigura.

Sau putea oferi puterea nucleului de conducere ce tocmai se cristaliza în acele clipe, sub denumirea „Frontul Salvării Naţionale”, sau altei grupări...

— Mai existau competitori în cursa pentru putere? întrebă profesoara de istorie.

— Da, mai existau. Exact în acel interval orar, în sediul CC-ului, trei echipe lucrau de zor, în trei birouri alăturate, la înjghebarea a trei guverne diferite; niciunul, însă, cu susţinerea populară a nucleului de putere ce se coagula în jurul lui Ion Iliescu...

— Chiar voiam să vă întreb: de ce Ion Iliescu? Cine era el, de fapt? I-am ghicit numele și în alte episoade evocate de dumneavoastră, interveni din nou profesoara de istorie, cu o curiozitate de-acum „profesională”.

— Foarte interesantă întrebare! exclamă ghidul. Și dificilă. Mă tem că de-abia profesia dumneavoastră, istoria, va putea oferi un răspuns exact, complet, lipsit de patimă sau partizanat.

— Lăsaţi istoria să-și facă lucrarea în timp, insistă profesoara. Mă interesează părerea dumneavoastră; poftim, ca între colegi, dacă asta vă uşurează sarcina...

— Așa... da, mă încumet, răspunse ghidul, zâmbind uşurat. Ei bine, atunci, în acele ore de aşteptare care păreau veacuri, numele lui Iliescu era pe buzele tuturor. Plutea în aer. Toţi întrebau de el, toţi doreau să vină acolo, unde clocoteau lucrurile. Și a venit, de la Editura Tehnică, unde i se dăduse un modest loc de muncă, după ce coborâse continuu pe scara funcţiilor, din 1971.

— Bun, era aşteptat, era dorit - înţeleg, dar de ce?

— Greu de răspuns în foarte puţine cuvinte. Vedeţi dumneavoastră... Există oameni care dobândesc autoritate spontan, prin tot ce spun, prin tot ce fac, prin ceea ce sunt, fără vreun efort special, fără s-o caute cu orice preţ. Atunci, Ion Iliescu era un

asemenea om. În numeroasele sale funcţii şi ipostaze, mai mari sau mai mici, avusese de-a face cu sute şi mii de oameni de toate vârstele, profesiile şi gradele de cultură, care l-au perceput exact cum spuneam: ca pe o autoritate fără nimic autoritar în ea. Era, desigur, produsul unui sistem, dar care, prin calităţile personale, înţelesese şi depăşise cu mult limitele sistemului, fără să reușească a i se sustrage complet de sub influenţă, ca formaţie. Nu era un Havel, teoretician antisistem, şi cu atât mai puţin un Soljeniţîn, răzvrătit şi ideolog antisistem. Nu s-a apucat să inventarieze sau să sistematizeze limitele şi păcatele grave ale sistemului în care s-a format, dar a scăpat de pecetea lui nefastă, mental şi afectiv, prin calităţile sale de om şi de intelectual. A beneficiat de informaţie bogată despre ce se întâmplă în lume şi a ştiut cum să o proceseze, să o integreze în sistemul său de convingeri. A fost deschis spre nou, spre valori, a fost echilibrat, uman şi cu profund bun simţ-trăsătură pe care, de regulă, funcţiile şi puterea o înăbușe atunci când există. Era greu de găsit atunci, dacă nu imposibil, o persoană mai potrivită pentru a prelua frâiele puterii.

Regret, stimată doamnă, dar altceva, aşa... în câteva cuvinte... nu cred că vă mai pot spune.

— Totuşi, domnule... Un comunist... Chiar lider comunist...

Cum se poate?

— Bine, reveni ghidul, vă înţeleg nedumerirea. Dacă insistaţi, hai să lămurim lucrurile.

Despre Ion Iliescu s-a scris mult şi s-a vorbit enorm, dar ca să se înţeleagă mai bine ce a însemnat el între (și pentru) etajele superioare ale clasei politice din timpul comunismului, din care-aşa cum bine se ştie-a făcut parte, v-aş cita o replică pe care ideologul-șef al partidului din acea vreme, Leonte Răutu, omul care tăia şi spânzura cu mână forte în cel mai autentic stil moscovit, o rostea cu mare plăcere.

A existat pe atunci (după 1956) o revistă excelent gândită şi realizată de George Ivaşcu, proaspăt ieşit din puşcărie şi repus în drepturi (inclusiv în fruntea catedrei de teoria literaturii de la Universitate): era „Contemporanul", săptămânal de mare ţinută publicistică, în care semnau (iar unii ţineau rubrici permanente) scriitori de talia lui Bogza, Călinescu, Arghezi etc., iar domeniile importante ale artei, culturii, ştiinţei, erau acoperite de publicişti precum D.I. Suchianu şi Ecaterina Oproiu pentru film şi televiziune, Nicolae Manolescu (literatură), Radu Popescu (teatru), George Bălan (muzică), alături de condeie în plină afirmare (Călin Căliman) etc. Pe scurt: o publicaţie vie, interesantă, diversă, plină de informaţie, cu judecăţi de valoare competente, un veritabil îndrumător neostentativ al gustului public, o sită exigentă a apariţiilor şi noutăţilor din sfera culturii, artei, ştiinţei, ideilor. Comuniştii cominternişti, dogmaticii de toate tipurile şi de toate gradele urau revista, ar fi suprimat-o fără vreo umbră de regret. De câte ori auzea Leonte Răutu laude la adresa „Contemporanului", şi auzea din ce în ce mai des şi din surse tot mai diverse, răspundea cu mult schepsis: „Da, „Contemporanul" este cea mai bună publicaţie social-democrată din întreaga presă comunistă românească". Înţelegeţi nuanţa?

Cam aşa au stat lucrurile şi cu Ion Iliescu printre liderii comunişti ai vremii: un social-democrat cu idei largi, obişnuit să gândească în termenii „Contemporanului" lui Ivaşcu, nimerit printre cei deprinşi să vadă şi să judece lucrurile în viziunea „Luptei de clasă" condusă de bătrânul şi călitul în luptele cu reacţiunea Ştefan Voicu. Mai devreme sau mai târziu, diferenţa de mentalitate, de gândire, de viziune, de convingeri-până la urmă şi de comportament politic era fatal să tranşeze lucrurile; ceea ce s-a şi întâmplat, cu urmările binecunoscute. „Corpul

străin”-sau cel puţin discordant-Iliescu trebuia izolat, apoi eliminat, scos din jocul politic, să nu cumva să „facă pui”. Şi a fost scos.

Nu e o pledoarie în apărarea lui Ion Iliescu. Personajul, încă prezent (chiar dacă nu în prim-plan) pe scena politică românească nu are nevoie de apărarea nimănui. El aparţine de pe acum istoriei, şi istoria îl va judeca, fără îndoială, cu meritele şi cu greşelile lui-care nu au fost puţine şi nici lipsite de importanţă. Dar ea, istoria, nu va putea ocoli în niciun fel câteva adevăruri fundamentale. Nu va putea omite faptul că fostul demnitar comunist este omul care a iniţiat şi a dat poporului român prima proclamaţie care reînvia pluripartitismul, desfiinţa dictatura comunistă, repunea în drepturi proprietatea privată şi crea economia de piaţă, anunţa alegeri libere, reintroducea democraţia şi statul de drept, după 45 de ani de comunism. Şi tot istoria, cea scrisă corect, fără patimă, va trebui să amintească faptul că, după greşeala de a refuza, în 1990, intrarea regelui în România, Iliescu a avut înţelepciunea de a reconcilia ţara cu Casa Regală, creând condiţiile pentru ca Regele să trăiască în respectul naţiunii şi cu demnitate aici, în România, restituindu-i-se o bună parte din ce aparţinuse Coroanei. Şi tot aşa se va trece la „activul” fostului demnitar comunist începutul şi aproape finalizarea acţiunii de aderare la NATO şi la Uniunea Europeană. Cam prea multe fapte profund necomuniste pentru un comunist înrăit, cum se mai spune acum prin talk-show-uri televizate... Dar este treaba istoriei; noi pornisem de la Răutu, „Contemporanul” lui Ivaşcu şi diferenţele dintre viziunea stalinist-jdanovistă şi cea social- democrată, aceea de care Europa de astăzi nu se leapădă şi nu se ruşinează ca de vreo boală venerică ce trebuie ascunsă cu grijă ca să nu te compromiţi...

— Ce pregătire profesională avea? mai întrebă profesoara.

— Era - şi este - inginer cu formaţie solidă, vorbitor de trei limbi străine, chiar dacă nu cu accent de Oxford sau Sorbona, prieten (nu întâmplător) cu Jiří Pelikán, om de bază în echipa reformatoare a lui Dubček. El şi cehul reuşiseră să facă din U.I.S. (Uniunea Internaţională a Studenţilor, cu sediu la Praga) o organizaţie realmente internaţională, democratică, nu una sovietică, aşa cum doreau şi încercau ruşii, blocaţi de inteligenţa tandemului româno- ceh (sau ceho-român, ca să rămânem modeşti). Puţini ştiau atunci (ca şi acum, de altfel) toate aceste lucruri, dar toţi simţeau că omul aşteptat să vină de la Editura Tehnică, din surghiun, este exact cel necesar atunci, acolo...

Acum, stimată doamnă, sper că m-am făcut mai bine înţeles, deşi recunosc, m-am cam întins cu explicaţiile; dar dumneavoastră mi-aţi cerut. Să mergem mai departe.

— O clipă, domnule, îl întrerupse profesoara de istorie. N-aţi schiţat, cumva, un portret prea flatant, prea măgulitor?

— Stimată doamnă, dacă tot m-aţi făcut pictor de portrete, vă asigur că sunt unul dintre cei ce lucrează strict „după natură”, conform cu modelul. N-am harul lui Picasso, să desenez capete cu trei ochi şi două nasuri sau mâini cu trei degete, care să fie şi geniale. Nu sunt nici măcar „pictor de curte”, ca să ştiu cum se înfrumuseţează modelul. Dar de conformitatea deplină a schiţei mele cu cel portretizat, garantez.

Şi ca să încheiem capitolul-paranteză consacrat lui Ion Iliescu, trebuie spus esenţialul, pe care am încercat să-l sugerez atunci când am afirmat că numai istoria adevărată, epurată de scenarii şi scenarită, pasiuni, simpatii, antipatii şi duşmănii politice, prejudecăţi moştenite sau induse, numai acea istorie, spuneam, va putea judeca drept meritele omului despre care vorbim. Dincolo de toate slăbiciunile, ezitările, greşelile în a

alege oamenii cei mai potriviţi pentru conducerea diverselor sectoare care ţipau, pur şi simplu, după şefi competenţi, cinstiţi, harnici şi devotaţi ţării, nu propriului buzunar; dincolo chiar şi de implicarea sa în curentul de opinie anticeauşist premergător revoluţiei, (de data asta la capitolul „bile albe”), rămâne adevărul fundamental: acest om a fost atunci, în haosul care cuprinsese şi ameninţa România, punctul luminos care a încercat-şi în mare măsură a reuşit-să străpungă întunericul, să pună ordine (atâta câtă se putea pune atunci) în nişte evenimente care ameninţau să scape de sub orice control.

Mulţi români bănuiesc că în decembrie ‘89, indiferent de imensa revoltă populară, România era doar un pion pe o complicată tablă de şah, la care operau două mari puteri, dar puţini ştiu că pericolul major pentru noi nu a venit de la cei doi mari jucători ai şahului mondial din acel moment, deci de la cele două mari puteri, ambele interesate (ca şi românii, de altfel), ca Ceauşescu şi tot ce reprezenta el să dispară, ci de la nişte puteri ceva mai mititele, nici măcar puteri în sine, dar extrem de periculoase prin perseverenţă, abilitate machiavelică şi legături vechi cu alte forţe şi interese ce intrau în ecuaţia puterii. Mai pe şleau spus, iredentismul maghiar a văzut în valul uriaş care mătura, unul câte unul, regimurile comuniste europene, şansa ideală de a face să se mute, luată de valul anticeauşist, frontiera de vest a României, trasată nedrept-în opinia iredentiştilor-la Versailles, în 1920. Puţini şi-au dat seama prin ce pericol imens a trecut atunci România; şi mai puţini au înţeles de ce iredentismul jubila când o judecată falsă, nedreaptă, aproape reuşise să facă din László Tőkés simbolul revoluţiei române. N-au priceput jocul nici măcar după evenimentele sângeroase de la Târgu-Mureş-1990, ultima încercare a iredentismului de a câştiga lupta prin „atac la baionetă”, decisiv. Nostalgicii

„Ungariei Mari” uitaseră însă un amănunt esenţial: după experienţa Mărăştiului şi Mărăşeştiului, „atacul la baionetă” n-are nicio şansă în faţa românilor, pentru că atunci, în 1918, ei aşa au învins!

Ei bine, în zilele revoluţiei şi imediat după, în situaţia tulbure şi permanent pe muchie de cuţit, un om a reuşit să ţină ţara întreagă. S-ar putea să fiu interpelat: „exagerezi, domnule! Cine eşti dumneata, ce autoritate ai ca să faci asemenea afirmaţii de o gravitate fundamentală?” Răspund, chiar dacă dumneavoastră nu mă interpelaţi: da, sunt un muzeograf oarecare, nici analist politic, nici strateg militar, nici măcar comentator-editorialist. Dar ascultaţi, vă rog, ce spune Mihail Gorbaciov (sunt sigur că aţi auzit de el!) unei ziariste din România, şi vă rog să-l credeţi, pentru că atunci, în acele momente, un singur om de pe planetă ştia cât ştia şi Gorbaciov: preşedintele S.U.A., celălalt mare jucător de şah. Ascultaţi-l (citez): „România a fost în pericol să se divizeze în cursul evenimentelor”. Şi pentru că Gorbaciov vorbea ruseşte şi diplomatic, aşa cum îi stă bine unui şef de stat (şi ce stat!), daţi-mi voie să traduc în româneşte şi nediplomatic afirmaţia lui Gorbaciov: „Românii habar n-au din ce-au scăpat atunci!” Mai de-a dreptul: scenariul şi tentaţiile cărora le-a căzut victimă spaţiul ex-iugoslav, care a muşcat cu lăcomie nada întinsă naivilor pentru că n-a existat un om lucid să le smulgă momeala din gură, să o arunce cât colo şi să evite astfel explozia devastatoare, cu ecouri încă nestinse, ei bine-momeala asta n-a prins în spaţiul carpato-danubiano-pontic, aşa că iredentismul n-a avut de făcut altceva decât să treacă la războiul îndelungat, de hărţuială permanentă; ceea ce şi face.

Dar mai există o afirmaţie pe care este bine să o cunoaşteţi. Ea aparţine unui apropiat al lui Gorbaciov, Gennady Yanayev: „Iliescu este mai român decât credeţi voi. Românii l-au ales. El a

făcut pentru români ceea ce altul nu putea face în împrejurările respective.”

Cam cu asemenea unităţi de măsură judecă istoria. Şi dacă-i aşa, atunci, fără doar şi poate, în ciuda greşelilor pe care le-a comis, în ciuda lipsei de măsuri mai energice pe care mulţi români le doreau şi le aşteptau, Ion Iliescu se poate prezenta la judecata istoriei cu fruntea sus.

Acestea fiind zise, să trecem mai departe...

— Nu încă! O clipă, vă rog, interveni în ultima clipă cârcotaşul din Hexagon. Observ că, în sprijinul afirmaţiei dumneavoastră aţi citat două surse, ambele din spaţiul încă sovietic pe atunci...

— Da, domnule; observaţia dumneavoastră este cât se poate de exactă, dar îmi permit să vă atrag respectuos atenţia că, fără una dintre aceste două surse, cea principală (ştiţi la cine mă refer), odiosul zid al Berlinului putea fi şi astăzi o realitate, iar dacă ar fi fost demolat fără consimţământul nu tacit, ci explicit al acestei surse (care a respins cererea disperată de ajutor a lui Honecker), operaţiunea demolării zidului ar fi costat multe, foarte multe vieţi omeneşti. Câte? Nimeni nu poate şti, dar, de regulă, marile puteri obişnuiesc să numere victimele propriilor decizii nu cu sutele sau cu miile, ci cu zecile de mii. Aşa că... vă asigur; în cazul de faţă, puteţi să-l credeţi pe Gorbaciov. Ştia cam tot ce trebuia să ştie pentru a face afirmaţia citată în perfectă cunoştinţă de cauză. Acum... chiar că putem merge mai departe, cu voia dumneavoastră...

Revenind la jocul de putere aflat în mâna generalului Stănculescu, despre care vorbeam evocând revoluţia-îşi continuă ghidul ideea întreruptă pentru a răspunde întrebării - şeful Marelui Stat Major avea de ales: foloseşte armata pentru a restabili ordinea, sau oferă puterea unei

structuri politice în formare, prin neutralitatea absolută a armatei? Decizia trebuia luată în 2-3 ore.

Prima variantă ar fi însemnat, chiar şi temporar, dictatură militară, fireşte. Ei bine, generalul a refuzat soluţia. Ofiţer de carieră, provenit dintr-o familie de militari, minte luminată, el a considerat (cum avea să mărturisească mai târziu, într-un amplu interviu) că poporul român, trecut prin trei dictaturi - carlistă, antonescian-militară şi apoi comunistă- nu merita să mai suporte o a patra dictatură, militară, fie ea temporară şi bine intenţionată. Venise momentul democraţiei. În seara aceleiaşi zile, el a subordonat armata, necondiţionat, organismului de putere emanat de mişcarea revoluţionară. Alte destinaţii ale frâielor puterii n-a luat în calcul nicio clipă; liderul FSN i se părea credibil. Îndreptăţit, spre binele revoluţiei.

— Aşadar, interveni francezul împătimit al concluziilor clare, indubitabile.. a fost sau n-a fost? Sintagma „revoluţia română” se susţine sau nu?

— A fost, domnule dragă. Politologii recunosc revoluţia după câteva elemente precise, care o deosebesc de lovitura de stat, lovitura de palat, puciul militar şi alte asemenea. În timp ce toate acestea vor să schimbe puterea prin forţă, prin mijloace neconstituţionale fără un larg suport popular şi, mai ales, fără să ţintească schimbarea sistemului politic, economic şi social din ţară, revoluţia urmăreşte tocmai astfel de transformări profunde, de structură, cu participarea directă, decisivă a populaţiei. Ea schimbă, practic, destinul unei ţări, deschide o nouă epocă în istoria ei.

Revoluţia franceză din 1789 n-a însemnat doar dărâmarea monarhiei şi instaurarea republicii, ci a pus punct feudalismului și a creat cadrul dezvoltării capitaliste a Franţei. La fel, în 1917, revoluţia bolşevică din Rusia a măturat tot ce epocile anterioare

sedimentaseră acolo, instaurând comunismul cu toate consecinţele politice, economice şi sociale pe care nu numai Rusia, ci întreaga omenire le-a resimţit şi le-a plătit scump.

Profesoara de istorie, cea mai îndreptăţită persoană din grup să pună o „întrebare de specialitate”, o formulă astfel:

— E clar: în 1989, românii au ales libertatea, democraţia, statul de drept, economia de piaţă-pe scurt, au respins comunismul. Există totuşi ceva care a deosebit revoluţia dumneavoastră de alte mişcări asemănătoare, cunoscute din istorie? I-a lipsit vreo trăsătură anume?

Ghidul răspunse fără să stea pe gânduri:

— Multe au fost altfel la noi, stimată doamnă. În primul rând pregătirea. Pentru ca parizienii să dărâme Bastilia, o întreagă generaţie de minţi luminate a pregătit momentul. Colegul dumneavoastră francez ar putea să ne spună multe, sunt convins, despre enciclopediştii secolului luminilor şi climatul creat de ei pentru naşterea unui alt tip de orânduire socială. Şi revoluţia rusă s-a declanşat după o îndelungată pregătire; mă gândesc nu numai la scrierile lui Lenin, ci şi la generaţia anterioară, de „decembrişti” deportaţi în Siberia, în ale căror cărţi şi idei Ohrana ţaristă simţea germenii revoltei. Un Jean-Jacques Rousseau scria despre Contractul social, care să reglementeze relaţia dintre stat şi cetăţean; revoluţie în gândire, nu? Un Descartes punea semnul egalităţii între „a cugeta” şi „a se îndoi”, echivalându-le pe amândouă cu însăşi existenţa omului; alt moment de cotitură în gândire, în chiar ordinea socială... Aşa se constituia „patul germinativ” al ideilor ce aveau să dărâme Bastilia.

— Mă scuzaţi, domnule, interveni energic profesoara de istorie. Dumneavoastră evocaţi vremuri demult apuse! Pe

atunci, ideile, când se năşteau, circulau cu greutate, omenirea se deplasa cu poştalionul. Azi, planeta se grăbeşte. În era internetului nu e nevoie de decenii pentru ca sământa revoluţiei aruncată în „patul germinativ” -cum îl numiţi dumneavoastră-să rodească.

— Aveţi perfectă dreptate, stimată doamnă. Din nou am greşit, pornind răspunsul din secolul al XVIII-lea. Hai să vorbim despre zilele noastre, unde lucrurile sunt şi mai clare. Dacă pornim de la căderea zidului - simbol al comunismului european - e bine?

Fără să aştepte un răspuns afirmativ formulat mai explicit decât o uşoară înclinare a capului frumos coafat, ghidul continuă:

— Perfect. Dărâmarea zidului ce sfârteca Berlinul, mai exact tsunami-ul ce a urmat, n-a provocat acţiuni revoluţionare identice. La Praga, unde-aşa cum vă mai spuneam-până şi cele mai dureroase operaţii devin „de catifea”, schimbarea regimului s-a produs fără vărsare de sânge. Dar...atenţie! Acolo trăise (mai trăia încă!), gândise şi scrisese Havel. În Polonia, existenţa „Solidarităţii” şi vechimea conflictului dintre promotorii schimbării şi autoritatea comunistă pregătise opinia publică şi cristalizase nuclee de gândire teoretică reformistă, mai ales în economie. Nu întâmplător polonezii s-au adaptat cel mai repede economiei de piaţă. Dar în Polonia n-a fost vorba numai de gândirea economică. Acolo, o excepţională cinematografie, cu un Wajda, Skolimowski, Zanussi, oferea nu una, ci multe capodopere antisistem. După ce vedeai „Canalul”, „Omul de marmură”, „Omul de fier”, „Fără anestezie”, îţi era limpede în ce lume trăieşti.

Şi ca să continuăm comparaţia-demonstraţie, pe vremea când românii aveau un program de două ore zilnic (1 oră telejurnal şi 1 oră versuri şi cântece patriotice), budapestanii-tot comunişti, ca şi noi!-puteau urmări seară de seară, în localurile de pe

Gelert, programe de cabaret politic, în care liderii partidului erau luaţi în tărbacă fără menajamente, ca la noi, pe vremea lui Constantin Tănase! Şi cine credeţi că aplauda cupletele acide, cot la cot cu plătitorii de bilet, aşezat comod la o masă, cu friptură şi vin de Tokay în faţă? János Kádár, secretarul general al Partidului Comunist Ungar!

Cam asta era diferenţa de climat social-politic, de cultură politică, de spaţiu al gândului liber, neîngrădit de dogme, chiar dacă sus, pe firma de ţară, scria R.P.U., parte integrantă a lagărului socialist. Iar în Iugoslavia...ce să mai vorbim, când sute de mii de sârbi munceau în Occident, cu acte-n regulă, iar spre bătrâneţe îşi primeau pensia acasă, în mărci sau în dolari?

Pe români, valul i-a prins nepregătiţi. De fapt, singura pregătire adevărată a făcut-o... Ceaușescu, tot strângându-le românilor cureaua și coborând mercurul termometrelor din locuinţe sub limita suportabilităţii. El i-a determinat pe români să spună atunci, în decembrie '89, că așa nu se mai poate. Bun, așa nu; dar...cum? Închistarea regimului, omniprezenţa şi atotputernicia Securităţii, precaritatea surselor de informare, întreg climatul social, totul descuraja preocupările teoretice pentru altceva şi altfel, blocând încercările de a coagula o disidenţă creatoare, furnizoare de idei pentru momentul de după... Nici măcar liste cu posibile persoane şi personalităţi capabile şi dispuse să preia frâiele diverselor sectoare de activitate în clipa libertăţii nu existau. Atunci, în focul evenimentelor din 22 decembrie se căutau nume, se rosteau nume, se propuneau şi se contestau nume. Să fie şi ăla, că „dă bine", a avut probleme cu Securitatea... Să fie şi aia, că i-a fost oprită o carte, iar motanul ei Arpagic a ajuns...etc etc

— Chiar aşa? se miră cineva. În presa occidentală se vorbea de nişte întâlniri secrete între viitori lideri ai României democrate.

— Ştiu, stimate domn. Am citit şi noi articolele, dar... vedeţi...câteva plimbări prin parcuri, la adăpost de microfoane indiscrete, cu gânduri împărtăşite, idei şi ceva informaţii schimbate, dar şi cu foarte multe rezerve şi temeri formulate, nu pot constitui pregătirea unei revoluţii. Nici celebra „scrisoare a celor 5” către „Europa liberă”, care a alertat Securitatea şi a dus la instituirea unui domiciliu forţat, nici interviul acordat de un poet unei publicaţii franceze (dovadă de curaj, într-adevăr) nu pot fi considerate preludiu teoretico-organizatoric al unei mişcări capabile să dărâme regimul şi mai ales să pregătească pasul următor.

Dar diferenţa fundamentală dintre revoluţia română și toate celelalte mişcări ale tsunami-ului post-zidul berlinez a fost violenţa.

Nicăieri n-au murit atâţia oameni. Nicăieri vârful piramidei de putere comunistă n-a căzut sub gloanţele plutonului de execuţie. Nicio altă ţară vecină n-a plătit atât de scump libertatea. Nicio altă capitală nu și-a adăugat atunci, pe lista cimitirelor, un cimitir al eroilor revoluţiei, aşa cum s-a întâmplat la Bucureşti. Nicăieri, anchete de presă răsunătoare n-au urmărit drumul cadavrelor de răsculaţi către cuptoarele de incinerare, ca să li se piardă urma, ca la Bucureşti. Nicăieri n-au existat atâtea familii îndoliate şi atâtea troiţe la care să se depună flori și lumânări aprinse de către mame și soţii rămase fără copii și bărbaţi atunci, în zilele revoluţiei române.

Priviţi acest panou. El vă oferă cifre exacte, pe localităţi şi judeţe...

În această ordine de idei, vă fac o mărturisire: panoul în faţa căruia vom ajunge imediat era cât pe-aci să poarte un titlu ironic, persiflant, într-o oarecare măsură şi dintr-un anumit

punct de vedere îndreptăţit, pentru că adună atâtea ciudăţenii şi curiozităţi din acele zile, zile nebune de decembrie, încât umorul (chiar negru, chiar absurd, doar trăim în ţara lui Urmuz şi Ionesco!) îţi dă ghes la un asemenea joc. Concret, unul dintre autorii standului a găsit în cartea unui foarte bun poet şi prozator român, un titlu de eveniment care i-a plăcut atât de mult, încât a vrut să-l transforme în titlu de panou. I-auziţi cum sună: „Marea Revoluţie Capitalistă din Decembrie”; aluzie, desigur, la „Marea revoluţie socialistă din Octombrie”, piaza rea a ruşilor, a românilor şi a întregii omeniri. Consiliul ştiinţific al Muzeului s-a amuzat, dar... s-a opus. Argumentul: în Revoluţie au murit oameni. Mulţi oameni. Eroii n-au luat în glumă şansa românilor de a scutura jugul dictaturii şi s-au jertfit pentru cauza libertăţii. Că ei nu ştiau atunci ce vom face noi cu libertatea plătită de ei cu viaţa... asta e altă poveste. N-avea ce căuta zeflemeaua într-un muzeu în care pericolul derizoriului pândeşte la tot pasul şi solicită dreapta măsură pentru a-l evita.

— Pomeneaţi despre enigmele, curiozităţile şi ciudăţeniile revoluţiei. Noi...

— Ştiu că de-abia aşteptaţi să ajungem la ele, răspunse ghidul, amuzat. Vi le ofer imediat. Era necesar însă acest lung expozeu pentru a le înţelege. Nu pentru a le dezlega, să fie clar. Asta rămâne sarcina viitorului, dacă el, viitorul, va fi mai înţelept şi mai curajos decât noi, cei din prezent. Urmaţi-mă, vă rog, spre panourile următoare; le-a sosit timpul..

Grupul se deplasă câţiva metri, până în faţa unei fotografii mult mărite, afişată pe un panou, sub care scria: „Generalul Stănculescu acordând un amplu interviu în celula închisorii...”.

— Este generalul care l-a suit pe Ceauşescu în elicopter, iar în seara aceleiași zile a subordonat armata factorului de putere nou creat.

Într-adevăr, un bărbat în vârstă, slab, cu faţa prelungă, nasul subţire, ascuţit, cu ochii de un verzui-spălăcit, redat surprinzător de exact în fotografia color, purta costumul inconfundabil de deţinut: dungi verticale, tunică închisă la gât.

— În închisoare? Dar de ce în închisoare? întrebă cineva din grup. Din câte spuneaţi, omul ar fi meritat nu puşcărie, ci onoruri!

— Le-a şi avut, dragă domnule. În primii ani de după revoluţie a condus Ministerul Apărării Naţionale, unde a făcut-şi acolo!- treabă excelentă. La un moment dat Justiţia l-a găsit vinovat, şi pe el, pentru evenimentele de la Timişoara. Şi-a primit şi ispăşit pedeapsa cu demnitate...

— Meritată? întrebă acelaşi vizitator.

Ghidul îşi cumpăni câteva clipe bune răspunsul:

— Cum să vă explic... Fişa postului nu-mi îngăduie să contest decizii importante ale justiţiei, dar conştiinţa de cetăţean al unei ţări libere îmi dă dreptul, cred, la o opinie, ba chiar la părerea că Justiţia română este încă departe de a-şi onora pe deplin statutul de instituţie care nu greşeşte, care nu are voie să greşească, pentru că... dacă şi ea... atunci dreptatea... Sincer, absolut sincer, eu unul nu cred în vinovăţia generalului Stănculescu. Acum e acasă, cu sănătatea zdruncinată. Are tot timpul să se gândească la lucruri precum recunoştinţa omenească, justeţea Justiţiei şi chiar la justiţia imanentă, în care ne place să credem. Nu insist; este un exponat foarte... cum să spun... sensibil, în jurul căruia s-au stârnit şi vor stârni mereu controverse.

Dar iată alt panou, cu nişte elemente mult mai ciudate. Priviţi: aici este cifra victimelor căzute până-n ziua de 22 decembrie, momentul în care armata s-a retras în cazărmi şi niciun glonţ n-a mai pornit către răsculaţi dintr-o armă de militar. Alături, iată cifra celor căzuţi după acel moment. Nu

e frapantă ciudăţenia? Cei mai mulţi morţi s-au înregistrat după ce armata a ieşit din scenă!

— Nu se poate! exclamă francezul. Dacă n-a tras armata, atunci... cine?

— Nu se ştie. În acel haos...

— Imposibil! exclamă din nou vizitatorul neobişnuit cu absurdul carpato-danubiano-pontic. Dacă au murit oameni împuşcaţi în văzul lumii, la lumina zilei, nu se poate să nu-i fi văzut nimeni pe criminali. Oricât de mare va fi fost haosul, cineva trebuie să fi văzut ceva, sau pe cineva mânuind arme şi făcând victime, doar era un oraş populat cu oameni, nu cu fantome!

— Aveţi perfectă dreptate, răspunse ghidul. Şi totuşi... întrebării dumneavoastră nu i s-a oferit încă un răspuns.

Supoziţii sunt multe; românii nu duc lipsă de imaginaţie, dimpotrivă. Unii afirmă că lunetiştii din umbră, căţăraţi pe acoperişuri, plasaţi pe la ferestre sau te miri unde, au intrat în ţară în zilele premergătoare evenimentelor. Într-adevăr, atunci s-a constatat un val nefiresc de turişti ciudaţi, şi la graniţa de est, şi la cea de vest, înregistraţi la intrarea în ţară, dar absenţi din evidenţele celor ieşiţi din România. S-au topit? S-au evaporat? Nu se ştie. Alţii vorbesc despre o reţea ultrasecretă, de care nu ştia nici măcar conducerea Securităţii, instruită şi pregătită să acţioneze la un semnal dat nu se ştie de către cine şi cum. Alţii pretind că teroriştii au fost paraşutaţi în împrejurimile Capitalei, mai ales în zona aeroportului. Atât de puternic a funcţionat zvonul acesta, încât-pe fondul degringoladei generale, pătrunsă chiar şi în armată-a provocat unul dintre cele mai dezonorante momente din istoria forţelor noastre armate: o unitate trimisă să recucerească aeroportul (ocupat, chipurile, de terorişti), s-a luptat cu altă unitate

militară, prezentă în aeroport pentru a-l apăra! Vă imaginaţi? Ostaşi români, trăgând şi ucigând alţi ostaşi români, în timp ce criminalii adevăraţi, cu care ostaşii ar fi trebuit să lupte, îşi făceau de cap, luau vieţi şi înspăimântau populaţia!

— S-a întâmplat așa ceva? exclamă un vizitator.

— Nu mi-aş permite să inventez asemenea poveşti, stimate domn. Pentru liniştea dumneavoastră, precizez că, la mult timp după eveniment, s-a întreprins o anchetă, au fost găsiţi vinovaţi, s-au pronunţat condamnări...

Nici despre persoana sau persoanele care au provocat zgomotul acela sinistru, la „mitingul de adio", nu se ştie nimic. A fost o sirenă aparatul prin care s-a dat semnalul prăbușirii? A fost voce omenească? Mister. După cum nu se ştie cine şi de ce a ordonat bombardarea Biblioteciii Centrale Universitare, ruinele ei rămânând, ani de zile, ca o rană deschisă inutil pe trupul Pieţei Palatului. Dar astea sunt detalii. Şi supoziţii. Indubitabile rămân sacrificiul de vieţi omeneşti, gloanţele înfipte în zidurile atâtor și atâtor clădiri, direcţia predilectă a gloanţelor către persoanele ce se chinuiau să închege noile structuri de Putere, de decizie, de coerenţă, care să pună capăt haosului. Aici nu există niciun dubiu. Priviţi datele, documentele şi fotografiile de pe panouri...

Grupul se împrăştie pentru câteva zeci de secunde. Câţiva vizitatori îşi puseră la lucru aparatele de filmat şi de fotografiat. Când curiozitatea se mai domoli, cineva îşi aduse aminte că, la intrarea în stand, ghidul îşi începuse expozeul în faţa imaginii dominatoare a turnului cu 12 etaje, drept pentru care întrebă:

— Dar... televiziunea? Cum a fost cu Televiziunea?

Ghidul zâmbi, uşor nehotărât. Aşteptase întrebarea, ba chiar o provocase prin opţiunea iniţială de la care-l deturnase francezul răzleţit de grup, dar acum, în faţa răspunsului, era mai

degrabă ezitant decât pregătit; ce, cât şi cum să spună din tot ce ştia?

— A fost... a fost... mi-e teamă că n-am destul har ca să evoc tabloul fascinant al Televiziunii Române, aflată-fără exagerare-sub privirile mapamondului în acele zile. Ajutaţi-mă, vă rog...

Imaginaţi-vă o instituţie amorţită, literalmente amorţită, slujită de nişte oameni deconectaţi, practic, timp de un deceniu, de la profesia lor adevărată, condamnaţi la fabricarea de osanale absurde, lozinci stereotipe, adjective repetate obsesiv şi apreciaţi mai ales pentru talentul de a găsi noi adjective, mai gogonate... Ei bine, oamenii aceştia au fost treziţi la viaţă, brusc, de o transmisie directă întreruptă intempestiv şi de un elicopter ce-şi lua zborul de pe acoperişul CC-ului. Şi aşa cum un orb care-şi recapătă vederea dintr-o dată, printr-un miracol, este ameţit de lumina orbitoare ce-i inundă retina, cam tot aşa miile de truditori ai televiziunii cu program de 2 ore zilnic şi cu cel mult 20-30 de prefabricate verbale interşanjabile, în funcţie de persoană şi eveniment, s-au pomenit ameţiţi de lumina orbitoare a libertaţii nelimitate de a spune orice, oricât şi oricum.

Mult hulita, penibila Televiziune Română părăsită de compatrioţi-aproape toţi „înarmaţi” cu antene pentru bulgari, unguri, sârbi şi alţi vecini mai apropiaţi sau mai depărtaţi, a simţit că trăiește clipa ei de glorie. Şi a trăit-o din plin; unii dintre slujitorii ei-chiar din prea-plinul revărsat peste marginile profesiei şi ale bunului simţ. Privind ecranul conectat non-stop la revoluţia transmisă în direct, românii au simţit că nu există spectacol mai fascinant decât ceea ce-i oferea micul ecran, iar publicul restrâns (şi mai ales cel foarte restrâns, doritor de putere) a înţeles că acolo, în dreptunghiul

fluorescent privit de toată suflarea naţională, europeană şi mondială, ţi se oferă şansa unui loc în alaiul Puterii ce se străduia să se închege.

Studioul 4, celebrul studio al revoluţiei române în direct, a intrat în stăpânirea absolută a unui grup de patru inşi: un crainic prompterist, un redactor de ştiri şi doi regizori, bărbat şi femeie. Petre Popescu (Titi), Victor Ionescu, Dan Necşulea şi Olimpia Arghir au acceptat lângă ei un alt redactor, Tică Brateş, decis să-şi spele păcatele de rafistolator-şef al tuturor textelor oficiale predecembriste prin zelul pus în slujba transmisiilor din acele zile şi nopţi nebune. Acesta din urmă avea să fie înlăturat curând, când greul muncii (în sensul fizic al termenului) fusese aproape depăşit; insul a fost considerat de cei patru colegi prea nefrecventabil, totuşi...

Aceştia 4-5-din interior. Pentru că „de-afară", dintre liderii încă neînscăunaţi „cu acte" în funcţiile ce tocmai se distribuiau, dar aflaţi în „poll-position" pe grila de start, alţi 3-4 supervizau, ierarhizau, prioritizau apariţiile, declaraţiile, spectacolul, în general. Şi o făceau magistral, pentru că-întâmplător sau nu-erau chiar profesionişti ai spectacolului: actori, regizori şi inşi care, ulterior, se vor distinge ca show-mani chiar în noile structuri de putere ce luau fiinţă atunci. E drept: nedeprinşi perfect cu tehnica studioului, neatenţi (încă) la becul stins sau aprins deasupra camerei de luat vederi, care-ţi spune dacă eşti în emisie sau nu, uneori mai greşeau. Atunci, publicul uluit auzea memorabila zicere a unui foarte bun actor: „- Mircea, arată că lucrezi!" şi Mircea îi dădea ascultare, privind spre hârtiile de pe masă cu gravitatea insului cufundat în treabă.

Grupul despre care vă vorbesc s-a baricadat, practic, în studio, la uşa căruia s-a format o imensă coadă de veleitari şi iubitori de funcţii la nivel naţional. Toţi vroiau să-i vadă naţiunea la

televizor, ba chiar şi străinătatea, să le fie auzite declaraţiile de dragoste fierbinte pentru libertate, condamnările vehemente a tot ceea ce fusese înainte şi, mai ales, să ştie poporul român şi populaţia globului că pot conta pe ei. Zile bune (bune?), cam trei săptămâni, micul ecran a fost o vitrină de expunere, întocmai ca un podium de parada modei. Zeci, sute de apariţii își prezentau oferta, pentru că... toţi ştiau: atunci „se dă cu zarul", se deschideau drumuri, puteau începe cariere... Atunci; mai târziu... cine ştie dacă mai rămân locuri, şi ce fel de locuri?!?...

Prima luptă se dădea pentru un bon de intrare în curtea televiziunii; puteai trece pe poartă doar cu un bon semnat de cineva, din interior. Urma apoi lupta pentru intrarea în clădire, protejată-şi ea-cu pază militară; tehnica era aceeaşi-bon dintr-o redacţie. De-abia apoi încercai să intri pe coridorul studiourilor-mai exact, al Studioului 4, că el era ţinta!-urmând ca acolo, în coada solicitanţilor înşiraţi la „poarta Raiului" să dai din coate şi din cunoştinţe pentru câteva zeci de secunde de apariţie pe post.

Pătrundeau mult mai uşor, ba chiar erau căutaţi şi chemaţi folkiştii, cântăreţii foarte cunoscuţi, formaţiile restrânse, de 3-4 interpreţi care să improvizeze ceva, să agrementeze cu melodiile lor şirul nesfârşit de vorbe, declaraţii, jurăminte de credinţă şi blesteme la adresa trecutului negru, cântece prefaţate, uneori, cu câteva cuvinte ale interpretului, luat şi el de valul vorbelor, ba exprimând un angajament solemn, ba povestind un episod despre vreun cântec al său interzis de cenzură sau despre vreo scoatere din spectacol pe motiv de plete, barbă, mustăţi sau blugi.

Pentru cei foarte puţini din clădirea devenită în acele zile centrul de interes al ţării, continentului şi mapamondului, cei care înțelegeau ceea ce văd și mai ales intuiau sensul

evenimentelor viitoare, spectacolul era uluitor. Între imaginea străzii şi ceea ce se petrecea înăuntru, lângă ei, se căscase o prăpastie imensă, revoltătoare. Afară-oameni, tineri mai ales, cu piepturile goale în faţa armelor şi tancurilor, strigând cu un curaj nebun sloganul nu atât certitudine, cât mai mult speranţă: ARMATA E CU NOI, deşi acele arme care-i ameninţau acum seceraseră deja zeci de vieţi. Înăuntru-ca şi cum cele două lumi, cea din stradă şi cea din interiorul Televiziunii aparţineau fiecare altei ţări, altui popor şi chiar altei speţe umane-colcăia setea de funcţii, de ciolan, de poziţie socială nevisată vreodată dar posibil de obţinut aşa, peste noapte, pe seama curajului şi jertfei celor din stradă. Două lumi, despărţite de o uriaşă, oribilă prăpastie... Privindu-le, nu puteai să nu te întrebi: cum se prefigurează viitorul, dacă cei din stradă vor învinge, dar javrele, jevruţele, lichelele şi înfometaţii de putere, înghesuiţi la coada formată în faţa Studioului 4, îşi vor atinge ţelul? Ce ne-aşteaptă cu ei la cârmă?

— Dar, întrebă o doamnă, în tot acest răstimp care a durat... cât?

— Cel puţin 4 săptămâni, i se răspunse prompt.

— Cu atât mai mult întrebarea mea se justifică: în aceste patru săptămâni, cine conducea Televiziunea?

Răspunsul, la fel de prompt, ului asistenţa:

— Nimeni. Ba nu, m-am exprimat greşit, deşi am spus adevărul: conducători erau cei 4-5 din studioul 4 si cei 2-3 lideri revoluţionari, mai tot timpul în trecere pe-acolo. Directorul general al Televiziunii, nedemis încă, un om de toată isprava, serios, echilibrat, competent, conferenţiar universitar „pe bune”, n-a încercat nicio clipă să stăvilească puhoiul venit dinspre centru, pe Calea Dorobanţilor. Mulţimea a pătruns în curte, umplând-o până la refuz (gărduleţul n-avea nici juma' de metru, îl săreai păşind peste el). Acolo, în faţa intrării

blocului-turn din fotografie, oamenii au încremenit câteva zeci de secunde: văzuseră că deasupra clădirii studiourilor-o construcţie plată, joasă, întinsă pe multe zeci de metri-se afla un lanţ de soldaţi cu petliţe albastre, semn distinctiv al trupelor Securităţii, toţi culcaţi în spatele câte unei puşti- mitraliere, în poziţie de tragere.

Vă descriu exact momentul, folosindu-mă de relatarea prietenului meu, ziaristul, ale cărui amintiri le-am mai utilizat pentru dumneavoastră şi la alte standuri vizitate împreună. El era acolo, la etajul cinci, la o fereastră de unde vedea totul: şi strada, şi curtea, şi lanţul mitraliorilor de pe acoperiş, ba chiar şi o persoană-cheie, a cărei prezenţă iniţială şi dispariţie imediată permite înţelegerea evenimentelor.

— Cine? Ce persoană? întrebă cineva, prins de suspansul poveştii.

— Un ofiţer, tot de Securitate. Sta în picioare, la colţul dinspre blocul-turn, cu mâna stângă ridicată. Dacă ar fi coborât-o, gestul ar fi însemnat comanda foc! Foc în plin. N-a făcut-o. Din mâna dreaptă, un walkie-talkie i-a transmis un ordin, pe care ofiţerul, la rândul lui, l-a strigat mitraliorilor. Aceştia s-au ridicat, şi-au luat armele şi au părăsit în ordine acoperişul, coborând pe scările exterioare de incendiu ale clădirii, împreună cu comandantul lor.

Pentru cei ce priveau de la etaj era limpede: nu vor mai muri oameni, „armata e cu noi", chiar şi trupele Securităţii. A înţeles şi mulţimea din curte. N-a fost nevoie ca cineva să forţeze uşa de la intrarea turnului: directorul general, aflat acolo, le-a deschis-o, arătând liderilor şuvoiului omenesc-Nicolaescu, Caramitru, Dinescu şi celorlalţi câţiva-drumul spre Studioul 4, cel al ştirilor, care le stă la dispoziţie. Era 22 decembrie, aproximativ ora 10.30.

Vă mai relatez un episod, petrecut după vreo 4-5 zile, ca să aveţi un răspuns mai exact la întrebarea „cine conducea televiziunea" şi cum se desfăşurau lucrurile, în absenţa oricărei reguli sau grile de program, sub bombardamentul continuu al declaraţiilor, comunicatelor şi ştirilor-multe dintre ele false, contrazise de altele sau rectificate ori retrase la câteva zeci de minute după difuzare. Directorul încă nedemis, urmărind programul-la care devenise simplu spectator pe monitorul din cabinetul său, s-a gândit că stăpânii absoluţi ai Studioului 4, prezenţi continuu pe ecran în video-sincron, vor ceda fizic, dar mai ales psihic, la presiunea căreia se supuneau singuri; şi temerea lui nu era departe de adevăr. Sincer îngrijorat și de soarta lor, şi de isteria indusă unei ţări întregi, s-a gândit să cheme în biroul său vreo 6-7 persoane: responsabilul difuzării filmelor (prietenul meu), şeful departamentului muzical, al Teatrului TV, al emisiunilor pentru tineret și încă vreo 3-4 persoane. Cu cele mai bune intenţii, le-a solicitat titluri de filme, de emisiuni mai vechi sau de momente înregistrate al căror conţinut să se potrivească, sau măcar să nu contrazică flagrant atmosfera momentului. Asta ca un colac de salvare pentru eroii Studioului 4, ajunşi ca nişte stafii, dar şi ca un prim pas spre un program mai apropiat de ceea ce este o televiziune publică, fie ea aflată în condiţiile excepţionale ale acelor zile nebune. Erau greu de găsit titluri corespondente unui asemenea deziderat, dar nu imposibil. Amicul meu, de pildă, a propus celebrul film al lui Chaplin, „Dictatorul"; un asemenea moment de respiro putea să mai descreţească frunţile în acele momente încrâncenate, amintind tuturor sfârşitul fatal al tuturor dictaturilor şi dictatorilor, chiar dacă, aparent, spune o poveste amuzantă (filmul a fost adus, până la urmă, de la Arhiva din Jilava şi difuzat pe post).

Când discuţia de-acolo, din cabinetul directorial începuse să se înfiripe şi propunerile să se adune, uşa s-a deschis violent, trântită de perete. Înauntru a intrat crainicul-şef al Studioului 4, fostul prezentator de ştiri, cititorul de prompter, devenit „mielul turbat” al instituţiei, revoluţionarul mesianic, chemat (de către nimeni!) să scape Televiziunea Română Liberă de comunişti. În studioul- redută ajunsese vestea că directorul general complotează în cabinetul său cu câţiva foşti conducători de foste structuri redacţionale (atunci-totul era „fost” şi toţi erau „foşti”, în viziunea liderilor dezlănţuiţi). Recent năvălitul în cabinet a început să arate cu degetul spre câţiva dintre cei prezenţi, însoţindu-şi gestul cu porunci: „- Tu... tu... şi tu... acasă! Nu mai aveţi ce căuta aici!”

Directorul a încercat să-i explice de ce a făcut convocarea, ce le-a cerut celor prezenţi. N-a fost lăsat să vorbească. Ajutor pentru stăpânii Studioului 4? Diversificarea ofertei de program, chiar pe ideile, atmosfera şi priorităţile momentului? „Nu e treaba voastră! Are cine să se gândească la astea de-acum încolo! Şi să nu mai dea sfântul să auzim că aici, la etajul 11, se complotează împotriva revoluţiei, că e de rău!”.

Regizoarea-revoluţionară, venită din studio în ajutorul colegului ei, şi ea-beată de putere, dar parcă ceva mai lucidă, a reuşit cu greu să-l scoată din birou: „Hai Titi, că ne-aşteaptă revoluţia...” şi s-au dus.

Înţelegeţi nebunia? Realizaţi demenţa momentului-de fapt, a momentelor, pentru că au fost nenumărate, în aceeaşi notă, la aceeaşi tensiune şi cu acelaşi absurd desăvârşit? Justiţiarii libertăţii, unşi peste noapte de către ei înşişi cu misiunea purificatoare, erau colegii noştri, unii chiar subalternii noştri, îmi spunea amicul meu; la fel de disciplinaţi ca toţi ceilalţi până

atunci, ba chiar (cel puţin doi dintre ei) ceva mai obedienţi şi zeloşi decât mulţi alţii.

De fapt, fenomenul era cunoscut: aşa cum puterea consolidată zi cu zi, an cu an de către Nicolae Ceauşescu sfârşise prin a-l îmbăta şi a-i lua minţile, tot aşa (păstrând proporţiile şi înlocuind otrăvirea „picătură cu picătură" prin procedeul-şoc) puterea cucerită peste noapte, de a hotărî cine apare şi cine nu, cine se adresează ţării şi cine nu, îi ameţise pe bieţii noştrii colegi; dar nu era vai de ei, ci... vai de noi.

În asemenea dureri ale facerii s-a născut Televiziunea Română Liberă, între ale cărei ziduri se juca o cu totul altă piesă decât afară, în stradă, în pieţe, unde mureau oameni, se jertfeau tineri-deveniţi ţinte pentru lunetişti misterioşi. Aici, „intra-muros", se desfăşura într-adevăr, „Marea Revoluţie Capitalistă din Decembrie", cum foarte exact şi plastic o denumise prozatorul şi poetul despre care v-am mai vorbit. Pentru cine avea luciditatea să desluşească sensul celor derulate pe ecran, să „citească" imensa cantitate de impostură şi să ghicească viermuiala din spatele ecranului, spectacolul perpetuu, văzut sau doar bănuit, era „bâlciul deşertăciunilor", pentru a împrumuta titlul unui roman celebru.

Dar la fel de interesante lucruri se petreceau şi în subsolul Televiziunii Române brusc eliberate.

În prima noapte de asediu, când lunetiştii trăgeau din toate părţile, transformând intrarea şi ieşirea din televiziunea într-un fel de „ruletă rusească", la poarta din spate, dinspre studiouri şi compartimentele tehnice, şi-a făcut apariţia un bărbat tuciuriu, slab, cu o barbă mare şi neagră-dar deloc mondenă, cu ochii înfundaţi în orbite şi cu o privire ciudată, de fanatic. Părea un fachir îmbrăcat europeneşte; doar turbanul îi lipsea. Câţiva dintre electricieni îl cunoşteau. Le fusese coleg, până când insul

primise o condamnare, despre care el spunea că e politică, alţii destul de bine informaţi afirmau că e strict penală. Culpa: furt din autoturismele parcate în vecinătatea Televiziunii. Nu venise să le dea o mână de ajutor foştilor colegi, ocupaţi până peste cap cu alergătura nebună şi periculoasă din acele zile şi nopţi, când riscai să-ţi pierzi viaţa doar apropiindu-te de gardul instituţiei chiar şi în curte. Nu. El umbla din om în om cu o listă. Strângea semnături pentru înfiinţarea unui Sindicat liber, la fel de liber ca noua televiziune ce tocmai se năştea.

S-au adunat multe nume şi iscălituri, că omul era harnic şi insistent. De fapt, cine refuza să adere, atunci, la apariţia a ceva liber, orice, numai liber să fie, din moment ce însăşi Casa Scânteii, bastionul presei de partid, devenise Casa Presei Libere, iar piaţa aferentă clădirii-Piaţa Presei Libere? Lângă tehnicieni, şoferi, maşinişti şi personal auxiliar s-au adăugat curând redactori, realizatori de emisiuni, punându-se astfel bazele unei structuri ce tindea să devină principalul organism de conducere a instituţiei; un soi de Studio 4, dar legal, cu acte, organizat, puternic, cuprinzător, aflat însă în mâna discreţionară a unui singur om: iniţiatorul. Iar acesta era pus pe fapte mari. Când Televiziunea a căpătat, în sfârşit, un conducător cu capul pe umeri, serios, competent, cu platforma şi ţinuta intelectuală înaltă, bine intenţionat, aşa cum era-şi este-academicianul Răzvan Theodorescu, primul semn şi act de autoritate-legitimă şi necesară-al noului conducător a primit drept răspuns... greva foamei în care a intrat sindicalistul revoluţionar. Bărbosul nu accepta decizii dacă nu erau ale lui. Mai bine de două luni, personalul Televiziunii nu discuta şi nu se îngrijora decât de starea sănătăţii grevistului. Era libertate, fiecare putea face ce credea de cuviinţă, numai că faptele unora creau mari probleme celorlalţi, ba chiar şi

unei instituţii spre care se uitau cu dorinţă de altceva, mai bun decât înainte, milioane de perechi de ochi...

— Şi cum s-au terminat toate astea? întrebă profesoara de istorie.

— S-au stins. Pur şi simplu, timpul le-a stins, odată cu executarea cuplului prezidenţial. Întâi au dispărut teroriştii. Nu s-a mai tras. A urmat instalarea previzibilă, dar provizorie la putere a FSN, şi umplerea, tot provizorie, a posturilor care aveau nevoie urgentă de şefi. Cât despre Televiziune... au început să curgă reproşurile, din ce în ce mai puternice şi mai numeroase, din partea celor dezamăgiţi de cursul evenimentelor. Sloganul la modă era „aţi minţit poporul cu televizorul!”. Fiecare afirmaţie aruncată pe post în acele zile de haos, dezminţită apoi de evenimentele ulterioare, fiecare informaţie alarmistă lansată în spaţiul public ce se dovedea falsă, fiecare personaj de mucava lansat atunci cu surle şi trâmbiţe, dar dezumflat rapid şi penibil, ca orice impostura,... toate „s-au decontat” pe spinarea micului ecran deja atât de debil, încât numai de o asemenea ploaie de bile negre nu avea nevoie. Altfel, instituţia își reintra în matcă, după „revărsarea” din clipele ei de glorie şi atotputernicie. Corifeii Studioului 4 au încercat să-și prelungească puterea, dar... revoluţia se terminase; revoluţia lor, desigur. Există pe lume lucruri atât de plăcute, încât ai dori să nu se termine niciodată. Din păcate... nu se poate. A fost un minunat prilej pentru cei patru să priceapă că nimic nu e veşnic, nici măcar (sau mai ales) puterea. Ea poate dura 27 de ani sau 3 săptămâni, dar se termină. N-aş spune că celor 4 le-a mers rău; unuia dintre ei i-a fost chiar bine-bine. Până una-alta, s-au întors în redacţii, au reînceput să răspundă la „bună ziua”-deşi din ce în ce mai puţini colegi erau dispuși să le adreseze salutul cotidian. Grevistul foamei a trecut şi el pe alimentaţie normală, dar raţională, fireşte; a apărut şi o grilă de program, prompteriştii

şi prompteristele au redevenit prompterişti şi prompteriste, oamenii de creaţie au încercat să creeze acum, în libertate, mai bine decât cei ce creau sub dictatură, dar... surpriză de proporţii: nu le-a ieşit mai bine! Ciudat, nu?

Evident, în Televiziune au venit forţe tinere, proaspete; era nevoie. Fătuci şi băieţi au dat năvală ca la butoiul cu miere. Poate mai vine o revoluţie şi-i vede toată ţara... Fetele au fost recrutate după cele mai exigente criterii şi standarde profesionale ale marilor case de modă: înălţime, talie, bust, buze, ten şi restul. Toţi au învăţat rapid drumul spre bufetul instituţiei, acolo unde salariaţii se întâlnesc, de regulă, cu colaboratorii externi şi pun la cale (era să zic: negociază, dar vă rog să reţineţi că n-am zis!) contracte scrise şi mai ales nescrise pentru viitoare proiecte, la o cafeluţă nevinovată şi dezinteresată. Celelalte elemente ale meseriei le-au învăţat mai greu; unii-deloc, niciodată. Profesioniştii adevăraţi, formaţi în ani de trudă, au aşteptat apariţia sectorului privat şi au plecat, fie îmbrânciţi de către cei ce se străduiau să decomunizeze instituţia prin eliminarea valorilor, fie chemaţi-pe bani frumoşi, de patronii apăruţi pe piaţa audio-vizualului, care le cunoşteau şi apreciau calităţile. Aşa a fost dat afară, de pildă, „comunistul înrăit" Iosif Sava, cu „Serata muzicală" cu tot; cum de se reiau şi astăzi emisiunile lui, considerate un reper de cultură muzicală şi nu numai, cum se face că numele „periculosului comunist" sus-menționat a dat, astăzi, numele unei şcoli cu profil muzical... asta nu pot să vă explic; nu ştiu. Şi Sava n-a fost singurul... S-au dus mulţi alţii, au făcut acolo, la „privaţi", o treabă excelentă (Florin Brătescu a ctitorit Antena 1, de pildă) în ciuda vârstei, iar televiziunea-mamă, devenită mamă vitregă pentru unii, și-a văzut de drum, ca o bătrână „Dacie" întrecută pe șosea de BMW-urile și Mercedes-urile

concurente. Dar despre asta vom mai vorbi, poate, la etajul următor.

— A plătit cineva pentru toată nebunia? întrebă un tânăr din grup.

— Dacă acceptaţi o glumă proastă sau cinică, dar în deplină concordanţă cu realitatea, de plătit... au continuat să plătească abonaţii, în rate lunare.

Vorbind serios, chiar grav, da. Au plătit martirii, adunaţi în Cimitirul Eroilor Revoluţiei, şi familiile îndoliate. A plătit opinia publică, isterizată după un asemenea bombardament năucitor, iraţional, iresponsabil. Să ştiţi că nu numai gloanţele teroriştilor au lăsat urme în pereţii clădirilor, ci și bombele sau petardele aruncate în spaţiul public cu toptanul, în vrac, dar „schijele” nu s-au dus în pereţi, ci în capul privitorilor TV...

În TVR au plătit (nu cu viaţa, din fericire, ci doar cu postul) cei mai buni doi crainici ai instituţiei: George Marinescu şi Ilie Ciurescu. Primul-pentru că a avut ghinionul să fie el crainicul de serviciu, prezent pe post la „mitingul de adio” întrerupt brutal; al doilea: pentru că, din întâmplare, Elena Ceauşescu cerea, la fiecare deplasare în străinătate, ca echipa Televiziunii care realiza transmisiile directe şi reportajele filmate la faţa locului să fie condusă de Ciurescu. Nu i s-a iertat faptul că titulara Cabinetului 2 l-a preferat altor colegi de-ai săi. Culpă gravă, nu-i aşa? Deci, în cea mai bună tradiţie românească, instituţia a găsit nu un acar, ci doi acari, deşi niciunul nu se nume Păun. Spălată de toate păcatele prin sacrificarea celor doi (cineva trebuia, totuşi, să plătească, după câte s-au întâmplat!), televiziunea a păşit mai departe, ca întregul popor român, intrând în TRANZIȚIE. Revoluţia tocmai se terminase.

Vă propun să urcăm şi noi un etaj; ne aşteaptă, cum spuneam, Tranziţia. Va fi interesant, vă garantez! Să mergem.

ETAJUL MARELUI JAF NAȚIONAL: TRANZIȚIA

— Iată-ne, doamnelor şi domnilor, la etajul TRANZIŢIEI. În sfârşit...

— De ce „în sfârşit”? Se termină? ţâşni aproape ca o exclamaţie întrebarea unei domnişoare care, până atunci, nu cuvântase deloc, dar urmărise cu atenţie toate explicaţiile şi cercetase, curioasă, toate exponatele standurilor.

— Mulţumesc de întrebare, stimată domnişoară, răspunse ghidul, amuzat. Ea mă face să aper că v-a interesat atât de mult muzeul nostru încât aţi dori să vă ofere alte şi alte... să le spunem surprize. Mă înşel, cumva?

Fata confirmă cu o aplecare repetată a capului, în timp ce obrajii i se coloraseră puternic, iar buzele schiţau un zâmbet timid, de om neobişnuit cu intervenţiile în public.

— Fiţi liniştită, reluă ghidul. Etajul acesta este... cum să vă spun... cât un întreg muzeu, vă veţi convinge. Iar apoi ne aşteaptă subsolul, sper că n-aţi uitat: galeria figurilor de smoală, „perla coroanei”, cireaşa de pe tortul instituţiei noastre, deşi e dedesubt. Aveţi încă ce vedea, slavă Domnului...

Etajul tranziţiei, deci. Ne aflăm aici, aşa cum poporul român se află, din păcate, în tranziţia propriu-zisă. A nimerit în ea fără să vrea şi fără să ştie. Căuta libertatea, democraţia, statul de drept, economia de piaţă, civilizaţia de tip occidental, bunăstarea, adică tot ce-şi dorise cu ardoare şi-i fusese refuzat sub comunism. În locul lor, a nimerit în tranziţie, ca să vezi! Interesantă, chiar incitantă paralela aceasta muzeu-realitate; mă urmăriţi?

Tranziţia în varianta muzeistică este spaţiul care face deliciile şi uimirea vizitatorilor. Tranziţia existenţială, cea reală, ne mănâncă zilele aproape la concurenţă cu „trecutul

negru”. Ştim, ni s-a tot spus: „ca să fie mai bine, întâi trebuie să fie mai rău”. Se pare că e regula marilor transformări istorice, dar... cât durează „mai răul”? Şi cât poate suporta românul-nu îmbogăţitul tranziţiei, ci românul de rând, care duce greul-acest mai rău după răul de care de-abia a scăpat când n-a mai putut răbda? Ştim că şi europenii şi americanii au constatat în timpul crizei recente că le este mai rău decât în vremurile normale, dar răul ce i-a pocnit pare mai degrabă disconfort, nu răbdat de foame, de frig şi privit cu jind la vitrinele bogate.

Mai departe. Tranziţia muzeistică este clar şi strict delimitată: un etaj. Ştim unde începe şi unde se termină. Dacă mai procurăm exponate noi, interesante și valoroase... nicio problemă: două-trei săli în plus găsim lesne. Ce facem însă cu tranziţia reală? Ştim când și de unde a început, dar când se termină, și cum...? Celebra luminiţă de la capătul tunelului a clipit, clipeşte încă, dar atât de înşelător încât e mai degrabă fata morgana. Când credem că e gata cu tranziţia, s-a terminat, iată că se deschide un nou dosar, apar noi dezvăluiri, explodează noi bombe care tulbură apele, clipesc alte becuri de avarie. Când cineva cocoţat sus de tot, acolo, în vârf, raportează cu mândrie că reformarea statului s-a încheiat, au mai rămas de făcut două-trei cusături, de tras un tighel la o margine și gata!, iese la iveală că tocmai acolo, de unde vine anunţul liniştitor, se află centrul vital al mizeriilor, capul caracatiţei, tabloul de comandă cu butoanele de la care se ordonă urmăriri, interceptări, supravegheri, arestări, anchete cu alai de mascaţi, cătușe, execuţii etc, etc... Apoi... tranziţia noastră muzeistică este sub control: avem paznici, instalaţii de securizare, personal auxiliar bine instruit, ghid, îngrijitori, totul-supravegheat, asigurat, inventariat riguros și păstrat cu grijă. Cealaltă tranziţie, cea din lumea reală... cine-o stăpâneşte și cum? Piaţa, spun economiștii occidentali, deşi nu chiar toţi;

economia de piaţă rezolvă şi reglează tot. La ei poate, deşi chiar şi acolo treaba încă se mai discută, dar ce te faci dacă aici economia nu este de piaţă, ci de tarabă, unde marfa se vinde la greu pe sub tejghea, cântarul e măsluit, produsele-contrafăcute, şeful pieţei-mituit, iar hoţul strigă din toţi plămânii „prindeţi hoţul”?

Instinctiv, cercul vizitatorilor se strânse în jurul ghidului. Oamenii parcă simţeau că se întâmplă ceva. Până atunci, ghidul le vorbise lejer, degajat, deseori cu zâmbetul pe buze, dar acum vocea lui căpătase accente pe care nici măcar evocarea evenimentelor dramatice din vremea revoluţiei nu le avusese.

Ghidul percepu rapid reacţia colectivă. Se opri, făcu o pauză lungă, trase aer în piept, apoi reluă, străduindu-se să-şi controleze tonul:

— Vă cer scuze, doamnelor și domnilor. M-am înfierbântat nepermis; promit să nu se mai întâmple. Mai mereu păţesc aşa când ajung la etajul tranziţiei. Aici îmi pierd şi calmul, şi răbdarea, și înțelegerea detașată a ceea ce este de neînțeles, și umorul... Uneori mă înfurii de-a binelea, întocmai precum compatrioţii mei în tranziţia reală. Ştiu că nu e bine, că-spre deosebire de ei-fişa postului meu nu-mi permite, dar... oameni suntem, nu? Iată, totul e OK, parcă aşa se spune în spaţiul din care veniţi.

Brusc, atmosfera se destinse. Cercul se lărgi uşor, totul reintră în normal, exact cum spusese ghidul: OK.

— Etajul acesta este organizat pe standuri, ca și toate celelalte. N-am să vă înşir acum punctele de popas; le veţi descoperi pas cu pas. Dar vă previn că vom face cunoştinţă cu un veritabil „trident al răului”: PRIVATIZĂRILE, RETROCEDĂRILE, CORUPŢIA.

Începem cu standul „deschizător de pârtie”: PRIVATIZĂRILE, primul dinte al tridentului.

PRIVATIZĂRILE

După cum vedeţi, spaţiul tranziţiei noastre muzeistice respectă întocmai succesiunea evenimentelor din spaţiul tranziţiei reale. Cu asta trebuia început atunci, în 1990, şi chiar cu asta s-a început. Cum? Vă invit în stand, să vedem împreună nu intenţiile de la care s-a pornit, pentru că, teoretic, totul suna bine, ci rezultatul.

Grupul se deplasă câţiva paşi, până în dreptul unei fotografii mărite, care deschidea şirul exponatelor din standul intitulat PRIVATIZĂRILE, aşa cum fotografia turnului Televiziunii prefaţase tot ceea ce standul REVOLUŢIEI le oferea vizitatorilor săi.

Aici, imaginea surprindea o adunare la nivel înalt. În amfiteatru, câteva sute de oameni, ascultând concentraţi. Pe un podium, un prezidiu compus din trei persoane, iar la microfon- un vorbitor îmbrăcat la fel de protocolar ca şi toţi ceilalţi prezenta un raport. Explicaţia nu întârzie să sosească:

— Fotografia surprinde un moment de la adunarea solemnă a primului Parlament ales al României democratice, unde primul ministru al noului guvern îşi prezintă programul de guvernare. În afara deputaţilor, senatorilor şi miniştrilor, sunt prezente acolo personalităţi politice, cultural-ştiinţifice, elita ţării-cum s-ar spune.

Mă veţi întreba, poate: de ce această fotografie, la acest stand care se ocupă de privatizări, aşa cum îi spune titlul? Simplu: pentru că în raportul-program, problema problemelor, prioritatea priorităţilor era privatizarea. Ea reprezenta condiţia

esenţială pentru ca România să iasă din scurta perioadă euforică a declaraţiilor de intenţii şi să facă paşi cât se poate de concreţi pe calea economiei de piaţă, cheia de boltă a construcţiei unui stat european modern, democratic, eliberat de comunism.

Toţi cei din sală aşteptau soluţiile cu atenţia concentrată pe acea parte din program care trebuia să expună viziunea noului guvern în materie de privatizare, şi nu la modul deziderat, ci în plan tactic şi strategic: care vor fi etapele, ce orizont de rezolvare se estimează, cum anume...

Pasajul cu pricina a venit, rostit clar, răspicat, fără urmă de şovăială, ba chiar cu atâta fermitate în glas încât a lăsat tuturor impresia că premierul a chibzuit îndelung şi a decis înţelept. Atunci, acolo, asta trebuie să fi fost impresia generală. Acum, la 25 de ani de la eveniment, avem toate motivele să ne îndoim.

— De ce? întrebă cineva.

— Pentru că pasul-anunţat cu atâta aplomb-era făcut cu stângul. Greşit. Greşit grav. Vedeţi dumneavoastră... când prim-ministrul unei ţări aflate la început de drum urcă la tribuna Parlamentului pentru a-şi prezenta programul de guvernare şi de-acolo, de la înălţimea acelei tribune, în faţa aleşilor naţiunii, a milioanelor de telespectatori ai transmisiei directe, dar şi-atenţie!-în faţa străinătăţii profund interesate de ceea ce se petrece şi mai ales de ceea ce se va putea face în România rapid, chiar de mâine, ei bine, când el declară textual „industria României este un morman de fier vechi”, nu trebuie să te mire tot ce s-a întâmplat cu industria şi cu întreaga economie a ţării. În traducere liberă: asta avem, asta vă oferim! Veniţi, cântăriţi-o-la kilogram sau la tonă-şi luaţi! Aşa cum, cu decenii în urmă, ofiţerul Armatei Roşii, sosit în România cu tancurile sovietice să elibereze Bucureştiul deja eliberat, apoi devenit director al Editurii Politice, a oferit

prin instituţia condusă de el zeci de tone de opere alese, opere complete, articole şi cuvântări, rapoarte la congresele partidului şi alte contribuţii fundamentale ale lui Ceauşescu la tezaurul gândirii umane în toate limbile pământului, tot aşa acum chipeşul fecior al fostului ofiţer- director, ajuns dintr-o dată primul prim-ministru al României necomuniste oferea mapamondului interesat de afaceri profitabile zeci, sute de mii de tone de fier vechi chiar şi pe un dolar nu kilul, ci tona sau chiar suta de tone, doar-doar va scăpa România de ele pentru a face loc mall-urilor şi vilelor rezidenţiale.

Propoziţiunea devastatoare a detonat exact ca pocnetul pistolului de start la cucerirea vestului sălbatic în SUA secolului XIX. Ţineţi minte celebra secvenţă din celebrul film american? În spatele unei linii trasate cu var, lungă aproape cât vezi cu ochii, se buluceau mii de oameni, întocmai ca la startul unui maraton popular din zilele noastre. Unii erau în căruţe cu coviltir, alţii în trăsurele, alţii călări, alţii pe jos, punându-şi nădejdea în iuţeala şi rezistenţa picioarelor, dar toţi aveau pregătiţi ţăruşii pe care să-i înfigă cât mai departe, pe o suprafaţă de teren cât mai mare şi care să le delimiteze proprietatea astfel cucerită atunci, în urma cursei nebuneşti ce sta să înceapă şi pe care pocnetul pistolului a declanşat-o. Cu mic, cu mare, valul s-a năpustit spre pământul făgăduinţei. Oameni şi animale au pornit iureşul, călcându-se în picioare, strivindu-se sub roţile căruțelor sau sub copitele cailor, cei puternici trecând fără milă peste cei mai nevolnici, ca să apuce pradă mai bogată.

Întocmai ca pocnetul acelui pistol a răsunat sub cupola Parlamentului, reverberată pe mapamond, afirmaţia proaspăt unsului premier în urechile românilor, Europei şi globului întreg. Comunitatea internaţională a receptat mesajul: iute, spre România, acolo e pâine de mâncat! Şi a fost, slavă Domnului...

Rememorată acum, la un sfert de secol, afirmaţia junelui premier idolatrizat de femeile de la APACA sună grav. Dar la fel de grav apare şi faptul că nimeni dintre cei prezenţi în sală, în acel prim forum al democraţiei româneşti, niciunul dintre cei cu mai multă experienţă şi ştiinţă de carte politică și economică n-a găsit de cuviinţă să amendeze pe loc, atunci, acolo, nefericita afirmaţie. Nimeni nu s-a simţit obligat să le dea de înţeles, tot cu o frază sau două, de la acea tribună înaltă, amatorilor de chilipiruri că în România vor găsi şi minţi lucide, capete responsabile, inşi devotaţi-încă-interesului naţional în sensul plenar al sintagmei. După cum nu vor găsi doar fier vechi-existent, desigur —, ci o industrie. Una adevărată. Din păcate, atunci, acolo, n-a fost decât tăcere şi apoi aplauze.

Aşa a început dezastrul: solemn, în văzul aleşilor şi al poporului, ameţiţi de libertate cu toţii.

— Chiar dezastru a fost? întrebă profesoara de istorie.

— Nu retrag cuvântul, stimată doamnă, răspunse ghidul, dar după o clipă de gândire se răzgândi şi spuse:

— Ba... poate aveţi dreptate, nu e potrivit termenul. După dezastru nu rămâne nimic, nici măcar viaţă, ca la Hiroshima şi Nagasaki în 1945, ori... noi, românii, iată-ne, existăm, nu ne măsurăm zilnic gradul de radiaţii, n-am pierdut totul; încă mai avem ceva industrie, export, facem muzee, primim oaspeţi... Aveţi dreptate: n-a fost dezastru, ci jaf. Un imens jaf naţional. Poate cel mai mare din istoria României. Am mai trăit noi şi altele, că doar pe-aici au trecut şi năvălitori şi fanarioţi; s-au mai văzut ciudăţenii chiar și după revoluţie, după cum veţi constata curând, în celelalte standuri ale tranziţiei, mai ales la retrocedări. Acesta rămâne însă prototipul atacului frontal, masiv și reuşit la adresa economiei unei ţări.

Dacă mai existăm încă, nu „bine mersi”, ci binişor, înseamnă că avem o ţară fabulos de bogată. Norocos de bogată! Nu

degeaba şi-a trimis împăratul Traian legiunile în Dacia Felix; ştia el ce ştia. Ca şi turcii, care măreau haraciul de la an la an, ca şi imperialii, când au pus un picior zdravăn în Transilvania şi nu voiau să-l mai scoată de acolo, ca şi ruşii când au înfiinţat Sovrom-urile şi le-au prelungit apoi funcţiile sub alte forme, mult după desfiinţarea lor, ca şi nemţii lui Hitler, când au văzut în petrolul românesc sursa ideală de alimentare a panzerelor pregătite de război şi-încă mai din vechime-ca atâtea şi atâtea hoarde migratoare care, când dădeau de păşunile bogate şi holdele mănoase ale ţinuturilor noastre ar fi renunţat la pribegie pentru a prinde rădăcini aici, în binecuvântatul de Dumnezeu spaţiu carpato-danubiano-pontic, hărăzit cu atâta bogăţie încât poţi jecmăni din ea la nesfârşit, fără s-o termini vreodată...

Na, că iar m-am înfierbântat! Stimată doamnă profesoară care v-aţi făcut din istorie o profesie, ca şi mine; stimate domn venit din Franţa raţionalului Descartes şi a cinic-ironicului Voltaire; vă rog pe dumneavoastră, ajutaţi-mă! Când vedeţi că mă-ncing, că mă ia valul, trageţi-mă de mânecă, rogu-vă! Mulţumesc anticipat, încheie ghidul paranteza, în râsetele amuzate ale grupului care nu bănuia cât de serios glumeşte cel ce apelase la ajutor pentru a-şi păstra cumpătul şi seninătatea.

— Cer scuze, din nou, şi reiau ideea. Rămăsesem, parcă, la „mormanul de fier vechi” prezentat Parlamentului şi înghiţit pe nemestecate, fără crâcnire.

Toţi amatorii de active industriale, români, dar mai ales străini (pentru că, în ţară, de unde bani să cumperi fabrici şi uzine?) s-au prezentat la negocieri. Veniseră să cumpere fier vechi, cu tona, cum suna apelul. Pe lângă cei cu oarece fonduri, puşi pe chilipir, au năvălit toţi păduchioşii Orientului, şmecheri foc, jucători de alba-neagra, dar atât de săraci că n-aveau bani nici de întors acasă în caz de eşec. Dar de ce să fie eşec? „Întreprinzătorii” îşi

puseseră deoparte, într-un buzunar ascuns, ceva bănuţi pentru 4-5 nopţi la hotel şi pentru confecţionarea unei ştampile de firmă şi a câtorva zeci de cărţi de vizită cu titluri şi funcţii inventate. În rest, băieţii aveau să se aciuiască pe lângă vreun suflet milos de femeie, unde să poposească nopţile pe gratis sau cu plata în natură, şi prin preajma unor românaşi, fie pungaşi şi ei, fie naivi, numai buni de păcălit şi de jumulit...

— Şi le-a mers? întrebă cineva.

— Unora da. Când afirmi solemn şi de la vârf că ai de vânzare fier vechi, nu poţi pretinde prea mult la negociere; dar... de fapt... ce negociere? Degeaba vine un biet director de la „Policolor", de exemplu, şi spune cumpărătorului că fabrica este proaspăt retehnologizată, dotată cu linii de producţie din import, de ultimă generaţie. Degeaba întreabă cineva de la „IMGB": cum să dau uzina pe-atât cât îmi oferi dumneata dacă numai strungul-carusel, al doilea ca mărime şi performanţă din Europa, ar acoperi, el singur, jumătate din această sumă şi dacă un investitor român îmi cumpără clubul uzinei mele cu tot atâţia bani cât îmi propui dumneata pe toată uzina?!? Păi suma dumitale nu plăteşte nici a zecea parte din terenul de sub ea!

Evaluările, cele mai multe, au fost scandaloase; preţurile obţinute-revoltătoare. Jaf. S-a ajuns la privatizare pe un dolar. Statul, grăbit să scape de gestiunea unor întreprinderi, era dispus să dea cu oricât, numai să se spele pe mâini de bucăţi sau chiar hălci din industria naţională. Şi nu numai de „găuri negre", rămase fără piaţă de desfacere, ci şi de uzine cu clienţi şi contracte pe rol, valabile încă ani de zile.

— Nu se putea obţine mai mult? Chiar nu se putea? întrebă cineva.

— Ba da, stimate domn, dar nu chemând investitori potenţi la mormane de fier vechi şi cerând comisioane (pe româneşte

şpăgi) uriaşe. Când porneşti de la acest nivel şi eşti atât de lacom, ce obţii? Evident, în spatele celor mai multe dintre aceste aşa-zise negocieri se ascundeau şpăgi imense, aflate la baza averilor fabuloase ce aveau să apară peste noapte. Dar despre asta vom vorbi pe larg în alt stand, standul CORUPŢIEI, care ne aşteaptă.

— Din ce spuneţi dumneavoastră, rezultă că industria era OK; uzinele mergeau strună, iar străinii, de fapt, nu prea mai aveau ce căuta, comentă un vizitator nedumerit.

— Nu, stimate domn, n-am vrut să spun asta; dacă aşa s-a înţeles, îmi cer scuze. Multe fabrici şi uzine, chiar dintre cele noi, aveau nevoie de retehnologizări şi modernizări, care costă bani, pentru a fi viabile în continuare. Ambiţia lui Ceauşescu de a lichida rapid datoria externă a întrerupt pentru câţiva ani importul de utilaje şi piese de schimb. Asta s-a reflectat în randamentul industriei. Mai mult: existau unităţi, şi nu puţine, apărute pe criterii extraeconomice, rod al unei viziuni de dezvoltare autarhică, nerentabilă, nesusţinută economic. Existenţa lor trebuia analizată, regândită, însă în cadrul unei strategii globale serioase, temeinice, întemeiată pe noile realităţi ale pieţei interne şi mai ales externe. Aşa trebuia stabilit ce rămâne şi ce nu, ce merita investiţii şi ce nu, ce are şanse de succes într-o economie concurenţială şi ce nu. Şi-evident-apoi trebuia procedat în consecinţă, ţinând cont de complexitatea problemelor economice şi mai ales sociale ce decurgeau de-aici.

Era o muncă uriaşă, e adevărat. La fel de adevărat este că timpul presa, că oamenii ieşiţi în stradă cereau de lucru, că spectrul șomajului și al sărăciei extreme plutea peste ţară, dar... dar... nimic nu scuză uşurinţa iresponsabilă cu care statul s-a spălat pe mâini de bogăţia ţării, abdicând-practic-de la îndatoririle sale.

De fapt, întrebarea dumneavoastră, domnule, îmi dă prilejul să spun acum ceea ce poate trebuia precizat chiar de la intrarea în stand. Veţi vedea aici multe panouri cu cifre revoltătoare, cu situaţii greu de crezut şi acceptat, iar comentariul meu va induce, poate, senzaţia că atât muzeul cât și ghidul condamnă privatizarea ca proces, ca necesitate obiectivă. Vă asigur că este o senzaţie falsă. Ar fi absurd să contestăm ideea privatizării atâta vreme cât românii au luptat şi au murit pentru democraţie, stat de drept şi economie de piaţă, cele trei fundamente ale ţărilor cărora vrem să ne aliniem. De altfel, dacă aţi observat, situaţiile aberante de pe panouri sunt reunite nu sub titlul generic PRIVATIZAREA, concept-deziderat recunoscut și dorit unanim, ci PRIVATIZĂRILE, adică realităţile punctuale, malformaţiile aplicării conceptului.

Am făcut precizarea pentru a împrăștia orice confuzie. Nu aveţi în faţă nici exponate, nici explicaţii şi nici comentarii nostalgice după economia socialistă, ci dimpotrivă: pledoarii pentru raţiune, corectitudine, tranzacţii echitabile, reciproc profitabile. Asta ar fi trebuit să asigure privatizarea industriei şi economiei româneşti, cadrul acesta era necesar: o viziune clară, chibzuită, responsabilă, de perspectivă, construită nici pe ciubucuri, nici pe dorinţe sau himere, ci pe realităţi. N-a prea mai fost nevoie. Mormanul de fier vechi, oferit la vânzare cu tona, în vrac, asociat cu corupţia, a rezolvat problema mult mai simplu, dintr-un condei. Așa cum Heliade îi îndemna, cândva, pe români „scrieţi, băieţi, numai scrieţi", acum altcineva lansase comanda, nu ştim dacă la fel de românească şi bine intenţionată, „vindeţi, băieţi, numai vindeţi! Orice şi pe oricât!".

Sună poate pătimaş afirmaţia, ştiu, dar... cum s-ar explica altfel faptul că una din „perlele coroanei", ALRO Slatina, aflată printre

marii producători de aluminiu ai Europei, a fost vândută pe un preţ mai mic, mult mai mic decât profitul net anual al uzinei realizat chiar în anul vânzării? Vă daţi seama? Să vinzi o uzină pe mai puţin decât câştigă ea într-un an de producţie?!? Ce afacere e asta, dacă tot vorbim despre economia de piaţă, de profit şi pierdere, de reguli economice?

La un moment dat, se părea că s-a găsit o metodă prin care chiar şi românii săraci să poată participa la constituirea pieţei. Metoda MEBO. Ea permitea, ba chiar îndemna la crearea unor asociaţii ale salariaţilor din marile întreprinderi de stat care să cumpere întreprinderea şi să o administreze ca pe o firmă privată colectivă. Salariaţii deveneau astfel şi proprietari. După multe frământări şi convulsii organizatorico-juridico-administrative, metoda s-a aplicat mai ales în construcţii. Au apărut asemenea unităţi, sub firma anterioară, pornite la drum cu entuziasm, dar „temperate” rapid de ceea ce era de prevăzut de la bun început: subcapitalizarea. La sărăcia noilor proprietari s-a adăugat sărăcia statului, care n-a mai prea oferit comenzi publice şi nici n-a putut achita la timp lucrările efectuate. Şi din nou a intervenit corupţia: licitaţiile pentru lucrări publice au început să aibă caiete de sarcini discriminatorii. Ca să se califice pentru câştigarea unui contract, firma trebuia să aibă în spate un anumit capital, aşa cum doar marile companii străine aveau. De unde să aibă atâţia bani împroprietăriţii prin MEBO? Concurenţa evident neloială a străinilor a spulberat ofertele modeste ale firmelor româneşti-altfel, de o competenţă profesională probată cu brio chiar pe pieţele occidentale, nu o dată. Aşa au ajuns românaşii cel mult subcontractori, adică băştinaşii care fac efectiv treaba pe şantier, şi o fac la un nivel de calificare absolut egal cu al câştigătorilor contractului, dar plătiţi cu firimiturile sumelor încasate pentru lucrare; „grosul”

s-a dus afară, să îngroaşe bogăţia celor bogaţi, că banul la ban trage... Sătule de acest statut, câteva dintre firmele româneşti s-au lăsat absorbite de câte o societate puternică din Occident, devenind filială românească a întreprinderii-proprietar.

Cam asta a fost cu metoda MEBO: ca-n celebrul vers din Internaţionala-„Hai la lupta cea mare/ Rob cu rob să ne unim”... Robii s-au unit, au braţe puternice şi pricepute, au un chef nebun de muncă, de-aia le şi spunea „oameni ai muncii”, cu calificare şi competenţă cât cuprinde, atestată chiar de Occident când îi angajează pentru lucrări acolo, în Occident, dar... n-au capital. Or, în capitalism, fără capital nu exişti decât ca forţă de muncă pentru cine-l are...

Cineva din grup îşi exprimă o nedumerire:

— Ne-aţi schiţat un tablou sumbru al situaţiei de pe piaţa construcţiilor, dar noi am văzut prin ziarele dumneavoastră...

— Câte mai sunt, preciză ghidul, cu un zâmbet nu tocmai vesel.

— Da, câte mai sunt, fu de acord vizitatorul, că pe tarabele chioşcurilor se lăfăie mai mult tabloide colorate decât ziare adevărate, dar... am găsit, totuşi, referiri la „regii asfaltului”. Se pare că sunt patroni foarte bogaţi ai unor firme de construcţii. Ăştia nu sunt români? Ei cum au răzbit?

După câteva clipe de gândire, în care încercă să-şi schiţeze o strategie a răspunsului nu foarte uşor de formulat, ghidul răspunse:

— Întrebarea dumneavoastră, domnule, ţinteşte domeniul de care se ocupă un alt stand; vom poposi şi acolo peste câteva minute. Titulatura lui sugerează cam ce cuprinde: el se numeşte CORUPŢIA TRANZIŢIEI şi vă oferă toate elementele unui răspuns complet la întrebare. Anticipez însă, spunând că, într-adevăr, în România, ţara europeană

cu cea mai subdezvoltată reţea de căi rutiere moderne, cu cei mai puţini kilometri de autostradă, cu cele mai multe şi devastatoare gropi în carosabil, gropi care fac din localităţi şi staţiuni superbe destinaţii izolate, aproape imposibil de atins... deci în ţara cu cel mai precar asfalt rutier european, în mod miraculos există „regi ai asfaltului", patroni de firme cu mulţi, foarte mulţi bani. Standul corupţiei corelează, după cum veţi vedea, două elemente esenţiale şi certe: aici, la noi, avem cei mai mulţi îmbogăţiţi din asfalt, dar şi cel mai ridicat cost pe kilometrul de şosea şi autostradă. Înţelegeţi legătura? Ei, regii neîncoronaţi câştigă pe bandă rulantă licitaţiile mai puţin interesante pentru firmele occidentale. Tot ei sunt eternii subcontractori, abonaţii autorităţilor centrale şi locale, specializaţi în lucrări de mântuială, dar foarte scumpe, cu devize subevaluate la pornire şi apoi umflate enorm, în etape. Cum reuşesc? Simplu: ei sunt principalii cotizanţi la campanii electorale, constructori şi donatori de case şi apartamente-şpagă, cu care-şi câştigă protecţia politică. Uneori o păţesc: cel mai bogat, neruşinat de bogat dintre ei, este în puşcărie, dar a ajuns acolo pentru că a făcut imprudenţa să fure din fonduri europene şi cei de-afară l-au prins şi l-au priponit; cu autorităţile din România ar fi fost şi azi bine-mersi.

Acolo, în standul corupţiei, vom vorbi pe larg despre cele trei componente de bază ale răului din tranziţia românească: privatizările frauduloase, retrocedările frauduloase şi corupţia. Mai sunt şi altele, desigur, după cum veţi vedea, dar acest „trident al răului", cu elemente clare, concrete, de necontrazis şi cu efecte imediate a fost şi este încă devastator...

— Încă? se miră cineva.

— Da, încă. Mă doare că trebuie s-o recunosc, dar... încă. Factorul comun, liantul în „tridentul răului" a fost corupţia,

evident. Ca să existe privatizări şi retrocedări frauduloase trebuia musai să fie corupţie: funcţionari şi instituţii întregi care să ofere informaţii infractorilor, care să subevalueze, să închidă ochii la nereguli, să-i protejeze pe jecmănitori de braţul din păcate insuficient de lung al legii; apoi procurori care anchetează pe cine nu trebuie dar pe cine trebuie nu, apoi judecători care să dea verdicte aiuritoare pe bani grei, apoi notari care să fabrice și să parafeze acte false, apoi lideri politici și statali care să arate cu degetul cine intră la pârnaie şi cine nu, apoi... apoi... înţelegeţi?

— Dar e teribil! exclamă o doamnă mai sensibilă, tot crezând, tot sperând că dracul nu e chiar atât de negru, că asistă la unul dintre acele accese de înfierbântare care-l duc pe ghid la exagerări neavenite.

— Da, stimată doamnă, aveţi dreptate. Perfectă dreptate; asta vă și spuneam la intrarea în etaj și în stand. Dar... faceţi un efort şi încercaţi să realizaţi cam ce înseamnă aceste realităţi nu povestite sau expuse într-un muzeu, ci trăite, zi de zi. Vă imaginaţi? Dar... staţi, că n-am terminat.

Privatizările „made in Romania" au mai lansat o schemă interesantă. Iat-o. Eşti, să zicem, o forţă în metalurgia şi siderurgia europeană (cum ar fi Rusia, de pildă; dau şi eu un exemplu, la întâmplare...). Te interesează piaţa din domeniul tău, o cunoşti, şi consilierii tăi îţi spun că România are câteva întreprinderi foarte interesante, pe la Târgovişte, pe la Cugir sau mai ştiu eu pe unde, care de-abia aşteaptă să se privatizeze. Au utilaje foarte moderne, au şi piaţă, au specialişti de primă mână, de ce nu le-am cumpăra noi? Păi... hai să le luăm, că românii vând ieftin. Zis și făcut! Odată cumpărate, câteva dintre întreprinderi rămân fără utilajele-cheie, cele mai moderne și mai performante. Noii patroni le-au demontat și le-au remontat

în uzinele similare din ţara patronilor, că de-aia eşti stăpân pe bunul tău, faci cu el ce vrei. Afacerea este dublă: acolo, în răsărit, producţia creşte spectaculos, dar la fel de spectaculos creşte şi piaţa de desfacere a producţiei, pentru că sucursalele româneşti, rămase în paragină, nu-şi mai pot onora contractele. Pentru patronii recenţi, nu-i bai: clienţi să fie, că le satisfacem noi cererea de produse, doar lucrăm în branşă! Şi uite-aşa, în România privatizărilor cu toptanul, la preţ de fier vechi şi cu ochii legaţi, se mai închide o fabrică, se mai adaugă o ruină industrială pe harta dezolantă a scheletelor cândva unităţi productive, se mai măreşte numărul șomerilor, se mai aprinde un fitil la bomba nemulţumirilor unui popor căruia i s-a promis libertate, democraţie, stat de drept, economie de piaţă-adică bunăstare şi civilizaţie...

Alte mobiluri şi metode de privatizare au fost mult mai puţin sofisticate şi n-au avut nevoie de ajutor din străinătate. Nişte „băieţi deştepţi", termen consacrat în România tranziţiei pentru mega-ţepari, au pus ochii, să spunem, pe o bijuterie de fabrică din Capitală. Substantivul adjectivat nu este întâmplător; acea fabrică producea nici mai mult nici mai puţin decât... diamante artificiale, de o calitate excepţională, vândute la export ca pâinea caldă. Ceauşescu ţinuse fabrica ferită de ochii lumii şi scotea cu ea un profit extraordinar. Dar „băiatul deştept"- în cazul nostru unul singur-s-a dovedit prost ca noaptea. Insul pusese ochii pe fabrică pentru a o demola şi a folosi terenul pentru o investiţie imobiliară; apartamente, mall etc... N-a fost deloc greu s-o cumpere pe nimic, apoi s-o falimenteze, la asta se pricepe orice dobitoc; urma să construiască ceva pe acel teren. Nu s-au mai produs diamante, pentru că „investitorul" a vrut să-şi încerce norocul pe o piaţă imobiliară suprasaturată de

apartamente nevândute, care-şi tot scad preţul, doar-doar s-o îndura cineva să le cumpere... Vă daţi seama cât de idiot poţi să fii ca să dai diamantele din mână pe apartamentele de pe gard, la fel de valoroase ca cioara din proverb? Nu l-a întrebat nimeni de ce taie o găină care face ouă de aur, nici de ce e prost, nici de ce e ticălos, de ce ştirbeşte avuţia naţională odată cu păgubirea propriului buzunar, nici... nici... Cine, de ce, și cum să-l întrebe? Doar trăim într-o ţară liberă.

Tot vorbind, tot înfierbântându-se, ghidul se pomeni tras foarte discret de mâneca sacoului. Profesoara, colega lui întru istorie, tocmai îşi îndeplinea misiunea încredinţată, de paznic al calmului, lucidităţii şi detașării din fișa postului de Cicerone modern. Omul se dezmetici pe loc, zâmbi uşor încurcat, mulţumi cu o înclinare discretă şi îşi invită vizitatorii să mai parcurgă câţiva metri, până în faţa unui panou.

— Aici vă sunt prezentate câteva privatizări considerate „strategice”....

— Cum adică „strategice”? întrebă cineva.

— Exact așa cum spune cuvântul: cu bătaie lungă şi consecinţe majore pentru întreaga economie, de fapt pentru întreaga viaţă socială din România; veţi vedea imediat de ce şi cum. Unele dintre ele au fost controversate atunci când s-au parafat. Cea mai importantă: PETROM. Mega-întreprinderea cu mega-profit a devenit proprietatea firmei OMV, din Austria, sub denumirea OMV-PETROM.

— Privatizare de succes? sună încă o întrebare.

— Da. Există argumente pentru acest da. S-a născut o firmă puternică, cea mai mare contributoare la bugetul statului, cu dările plătite corect şi la timp, cu investiţii în modernizare, cu reală preocupare pentru locurile de muncă...

— Şi atunci? De ce controversată? mai întrebă curiosul.

— Din cauza unei clauze din contract: românii au cedat austriecilor şi petrolul din subsolul României, practic cea mai importantă bogăţie a ţării, în afară de oamenii ei.

— De ce? insistă curiosul.

— Ei, aici... lucrurile încep să se complice. Nu se mai poate răspunde cu DAși NU, nici judeca în alb și negru. Guvernul din acea vreme a cedat, se pare...

— A cedat? Deci... a fost o cedare? Uşor ezitant, ghidul răspunse:

— Un răspuns categoric nu vă pot oferi; precizasem, de fapt, că ne aflăm pe un teren prea complicat ca să încapă în da şi nu. Există însă argumente pentru un da, cu condiţia înţelegerii contextului din acel moment politic pe muchie de cuţit.

România se afla în pragul celor două obiective majore, decisive, de politică externă: primirea în NATO şi în Uniunea Europeană. Poziţia noastră la negocieri era, să zicem, bunicică, dar nu foarte sigură. Europa se grăbea, dorea din partea României dovezi concrete, absolut convingătoare că opţiunile şi angajamentele din 1990 se înfăptuiesc. Austria, europeană prin excelenţă, se grăbea şi ea. Așa cum se grăbea SUA cu semnarea contractului Bechtel pentru autostrada fără sfârşit, ajunsă mai celebră decât celebra Coloană infinită, dar nu în spaţiu, ci în timp. Toată lumea din jur se grăbea şi toţi-pe spinarea noastră. Cine are de luat (de luat mult), se grăbește întotdeauna. Nu prea era loc de-ntors... Acum știm sigur de ce se grăbeau austriecii: ziarele ne informează că în prezent, 54% din veniturile OMV se realizează în România, prin OMV-PETROM. Înţelegeţi? SUA... Europa... Ţineţi minte exponatul „Înalta poartă” din salonul medieval? Instanţa de la care românii trebuiau să obţină binecuvântare pentru acţiunile lor? Acum, două asemenea înalte porţi cereau dovezi de fidelitate; ştim, aveţi probleme,

sunteţi săraci, nu prea aveţi de unde da, înțelegem, dar... asta nu e treaba noastră. Cine v-a pus să fiţi săraci? Aşa că vrem dovezi.

Şi românii le-au dat. S-a vândut PETROM, s-a vândut BCR-ul, tot către austrieci (şi nu se pot face reproşuri pentru opţiune), s-a semnat contractul cu Bechtel, dovezi că suntem băieţi serioşi, de încredere; dacă am promis, facem, indiferent cât ne costă.

Întrebarea pusă atunci (valabilă şi azi), de fapt raţionamentul formulat în minţile mai iscoditoare, mai sceptic lucide, suna aşa: pornind de la premisele că 1. statul este un prost administrator al bunurilor sale şi 2. economia de piaţă în România a devenit o necesitate, se poate trage concluzia că trebuie vândut tot, chiar şi ceea ce statul administrase foarte bine? Chiar și ceea ce reprezintă rezervele și elementele strategice esenţiale pentru suveranitatea naţională? Poţi lăsa economia României cu un CEC Bank debil, subcapitalizat, singura bancă de stat, și aceea vulnerabilă la un simplu telefon prin care o „mărime" a zilei (și ce mărime!) cere și obţine o sumă imensă, fără garanţii temeinice şi în condiţii preferenţiale? Sau: dacă proclami incapacitatea statului de a administra o afacere de succes, atunci când îţi privatizezi serviciul public de telefonie (Romtelecom), de ce oferi contractul unei alte firme de stat, din altă ţară vecină (şi, culmea!, balcanică)? Adică statul român e prost şi acela deştept? De ce? Unde scrie că noi nu putem face aici, la noi, ceea ce fac alţii la noi acasă?

S-au mai pus atunci și alte întrebări. De ce trebuie să vină un partener extern să ne strângă gunoiul în Capitală? De ce este nevoie de alt partener extern să ne distribuie apa potabilă? Ce mari, sofisticate şi insurmontabile probleme ridică asemenea servicii publice, că ne depăşesc pe noi, românii? Investiţiile, au răspuns unii; noi n-avem bani să investim pentru modernizări,

dotări etc. Dar ce te faci când constaţi că investiţiile promise nu vin, sau vin cu ţârâita, nu conform promisiunilor?

Cam aceasta a fost-şi a rămas-controversa. Strict teoretică, desigur; practic, zarurile fuseseră aruncate. Dar viaţa a mers mai departe, însoţirea cu petroliştii şi bancherii austrieci funcţionase corect, în limitele contractului, cacealmaua numită Bechtel a fost trecută la „eşecuri" (când te-apuci de afaceri trebuie să ai şi o asemenea rubrică, cel puţin până înţelegi cum se fac afacerile în lumea bună), iar insistenţa românașilor doritori de autostrada Transilvania de a nu renunţa la idee nici după ţeapă îi şi onorează (pentru că autostrada chiar ne trebuie!), dar demonstrează și cât de bogată e ţara, dacă își permite asemenea ţepe...

— Vreau să întreb şi eu ceva, interveni un domn mai în vârstă. Am văzut privatizări catastrofale, privatizări revoltătoare, scandaloase, dubioase, controversate, strategice sau mai mărunte... Spuneţi-mi, vă rog: există și vreo privatizare de succes, dar de succes absolut, în care să nu existe nicio umbră de suspiciune sau de reproş, din nicio parte?

— Există, domnule, şi nu numai una. Priviţi, vă rog, panoul următor, veţi vedea exemplul cel mai semnificativ.

Vorbind, ghidul se deplasă câţiva paşi, urmat de grup şi-firesc-de domnul cu întrebarea, până când poposiră toţi în faţa unei fotografii imense. O „Dacie" Logan, încastrată într-un montaj fotografic cu mai multe tipuri de „Dacii", domina panoul, iar sub montaj, o sumedenie de cifre rezumau povestea de succes a uzinelor de la Mioveni.

— Când s-a pornit treaba acolo, porni şi ghidul explicaţia, puţini inşi, români sau francezi, specialişti în tehnică sau în marketing, bănuiau că modesta noastră Dacie va fi-din punct de vedere comercial-asul din mâneca uzinelor Renault aruncat

pe piaţă în vreme de criză. Modernizată, primenită mereu, metamorfozată în felurite tipuri, Dacia rulează azi pe toate continentele, se vinde minunat, suportă uimitor de bine o concurenţă sufocantă. Bravo francezilor, bravo românilor de-acolo, bravo artizanilor acestei poveşti reconfortante, tonice, necesară ca un balon de oxigen într-un mediu ameninţat cu asfixia. Francezii aveau nevoie de succes, de profit, altfel n-ar fi venit la noi; toate companiile din lume îl caută şi-l doresc. Dar noi, românii, aveam şi mai mare nevoie de el. Nu numai pentru că suntem săraci, grijulii cu fiecare ban şi cu fiecare loc de muncă. Ne trebuia pentru a ne convinge că se poate, se poate şi aşa; că nu din fiecare contract de privatizare sau de parteneriat te pândeşte o ţeapă, un escroc, un bandit.

Luaţi acest panou cu Dacia (aproape felix...) ca pe un exponat potrivit perfect muzeului nostru. N-aţi uitat, sper, că suntem specializaţi în curiozităţi ale istoriei. Acesta, din faţa dumneavoastră, aproape că devine o ciudăţenie între atâtea panouri cu fraude, escrocherii, ticăloşii, eşecuri. Dar o ciudăţenie reconfortantă, care îţi dă putere şi încredere să mergi mai departe.

V-am mai amintit panseul lui Murphy, potrivit căruia „ce începe rău, se termină şi mai rău”; inversul afirmaţiei nu se susţine, adică nu întotdeauna „ce începe bine se termină şi mai bine”. La Mioveni, românii şi francezii au făcut abstracţie de umorul negru al scepticului american: au început bine şi continuă la fel, ba chiar mai bine. Să le-ajute Dumnezeu s-o ţină tot aşa până hăt, cândva, când omul va renunţa la automobil în favoarea aparatului individual de zbor.

Cert, întâlnirea „cocoşului galic” cu „cocoşul de Horezu” al creatorului popular gorjean a fost una fericită. Nu uitaţi: de la Horezul Gorjului până la Mioveni nu sunt mulţi kilometri; mult

mai puţini decât între Paris şi Gorj, locul de unde-a plecat spre Capitala Franţei Constantin Brâncuşi, cel atins de geniul ce va fi poposit, cândva, şi în atelierul de olărit unde s-a născut Cocoşul de Horezu, cel înfrăţit cu Cocoşul galic. Îmi validaţi speculaţia, stimate domn venit din Franţa? întrebă, retoric, ghidul, făcând o uşoară reverenţă către vizitatorul francez, scepticul şi raţionalul grupului.

Francezul zâmbi, răspunzând reverenţei cu una asemănătoare; grupul se amuză „in corpore”-toţi simţeau nevoia unei clipe de destindere după atâtea mizerii-şi... caravana vizitatorilor porni mai departe, până în faţa unui panou pe care scria MAREA PRIVATIZARE.

— Asta ce mai este? întrebă cineva.

— Exact ce spune titlul: povestea unei privatizări în masă, dacă se poate concepe aşa ceva...

Cunoaşteţi istorioara cu muntele care s-a străduit din răsputeri şi până la urmă a născut un şoricel? Cam aşa s-a întâmplat şi cu marea privatizare: o acţiune extrem de laborioasă, costisitoare, cronofagă şi... ineficientă. Concret, ea a vrut să transforme poporul român într-o naţiune de acţionari la un soi de bursă atotcuprinzătoare, la care apăreau toate întreprinderile productive ce urmau să se privatizeze. Toţi românii au primit acţiuni, alegând una dintre întreprinderi, constituindu-se în final nişte fonduri de investiţii; ceva imens, cu folos infim, al cărui merit major a fost că s-a mai bifat o sarcină, un angajament asumat în faţa străinătăţii nerăbdătoare. Iată, ne privatizăm!

Din nou, profesoara de istorie interveni cu o întrebare la care ghidul trebui să se gândească ceva timp înainte de a răspunde:

— Tot ce spune standul şi subliniaţi dumneavoastră, domnule, te pune pe gânduri, pur şi simplu! De aceea întreb,

şi nu retoric: cum de a fost posibil chiar aşa, chiar atât de...? şi aici, întrebarea se opri. Autoarea ei n-a dorit să rostească acel ultim cuvânt, lăsându-i pe cei prezenţi să aleagă fiecare varianta lui, mai blândă sau mai dură.

— Ne-am gândit şi noi, stimată doamnă. Ne tot gândim de-atunci, de la începuturi, dar mai ales de când roadele nefericite ale acelui prim pas făcut cu stângul au devenit imposibil de negat sau de ignorat. Nu-l mai invoc pe Murphy, cu al său „ce începe rău se termină și mai rău". Nu-ţi trebuia prea multă ştiinţă de carte sau înţelepciune ca să înţelegi că nu aşa se porneşte transformarea din temelii a unei economii naţionale. Şi totuşi... s-a întâmplat. Acum tragem ponoasele. Noroc, imens noroc cu bogăţia acestei ţări sărace, despre care vă mai spuneam că este, probabil, imensă, de vreme ce ţara a rezistat la toate acestea... dar nu mă mai lansez în consideraţii, că mă înfierbânt din nou și distorsionez discursul.

Cum s-a putut? Da, e o întrebare bună. Acum câteva luni, un moderator tv a pus-o unuia dintre cei mai serioşi şi competenţi economişti români, profesor universitar, care, întâmplător, a fost şi ministru însărcinat cu privatizarea exact atunci când acţiunea intrase „pe rol" şi perpelea guvern, Parlament, clasă politică, opinie publică, specialişti-tot. El a răspuns simplu şi clar (citez din memorie, n-am înregistrat intervenţia, din păcate, dar garantez că sensul, conţinutul, acesta este): privatizarea s-a făcut aşa cum s-a făcut pentru că trebuia să existe o piaţă; atunci, nu mai târziu. Presiunea externă era imensă, cea internă ameninţa să devină explozivă, timpul nu aştepta soluţiile ideale, experienţa în materie şi chiar voinţa politică, în condiţiile de-atunci, n-au fost la înălţimea cerinţelor momentului. Piaţa trebuia creată pentru a ne numi şi noi ţară cu economie de piaţă. Polonezii, supuşi

şi ei aceloraşi presiuni, au procedat altfel: au ales câteva sectoare sau zone cu şanse de succes, s-au concentrat pe ele, au mizat şi au investit în ele şi... le-a mers mult mai bine. Sigur, la ei multe erau altfel decât la noi, dar asta e altă poveste. Şi aici, în România-spunea profesorul economist-am încercat ceva oarecum asemănător. Am ales zona Craiovei, care avea industrie (locomotive, automobile, chimie, energie, specialişti, centru universitar etc), dar... n-a mers. Nu s-a putut. N-au învins raţiunea şi interesul general, din păcate. Repet: n-am pus ghilimele pentru că nu garantez pentru fiecare cuvânt, dar este un citat de idee, puteţi să mă credeţi...

La final, vă rog să reţineţi ideea pe care o vom relua, amănunţit, după ce vom fi parcurs întreg „tridentul răului": privatizări-retrocedări-corupţie. Fără aceasta din urmă, cancerul tranziţiei româneşti, numitorul comun al celorlalte două, am fi trăit altfel, am fi ajuns mai departe, mult mai departe. Acum... trebuie să ne grăbim. Avem multe de recuperat. Să mergem şi noi mai departe. Poftiţi, vă rog!

RETROCEDĂRILE

Când ghidul se pregătea să rostească primul cuvânt în noul stand în care intrase împreună cu grupul, un tânăr i-o luă înainte, lansând o întrebare:

— Ce înseamnă, de fapt, retrocedările? Termenul în sine mi se pare cam... cum să vă spun... nu înţelegi mare lucru, sau prea multe... Explicaţi-ne, vă rog.

— Exact asta voiam să fac. Vrând-nevrând, trebuie să încep cu puţină istorie. Nu vă speriaţi, va fi puţină, strictul necesar pentru a înţelege prezentul.

Încă de la înscăunare, regimul comunist a declanşat un atac necruţător împotriva proprietăţii private de toate tipurile. A început cu moşiile, micşorate până aproape de desfiinţare prin reforma agrară. A urmat naţionalizarea din 1948. S-au luat fabrici, uzine, ateliere, practic-mijloacele de producţie importante, clădiri, blocuri de locuinţe, case ce depăşeau anumite suprafeţe, conace, castele, clinici şi spitale particulare, clădiri mai răsărite din sate, apoi magazine, bănci şi activele acestora etc, etc. A urmat ceea ce mai rămăsese din fostele moşii, pe terenurile acestora constituindu-se IAS-urile (Întreprinderile Agricole de Stat), fermele de stat, staţiunile de cercetare agricole, pomicole, viticole. Au fost naţionalizate terenurile intra şi extravilane ce depăşeau nişte suprafeţe-barem, iar în a doua etapă, prin colectivizare, ţăranii şi-au pierdut pământul moştenit de la părinţi şi bunici, rămânându-le doar curtea casei, bătătura-cum se spune-şi o mică suprafaţă, în fundul curţii, pentru grădina de zarzavat, fără de care la ţară nu poţi trăi. Totul a devenit proprietate de stat, iar pământul CAP-urilor-proprietate cooperatistă, ceea ce, în acea vreme şi în acea mentalitate, tot proprietate de stat era de fapt.

Revoluţia a măturat comunismul. Noua putere a hotărât înapoierea tuturor acestor bunuri foştilor proprietari legali, dacă tot instituim statul de drept. Zis şi... nefăcut imediat; procesul, uşor de enunţat în trei-patru fraze, s-a dovedit în practică extrem de dificil, complicat şi plin de capcane neaşteptate, unele obiective, fireşti, altele create cu abilitate de inteligenţe malefice.

Obiectiv era faptul că în patru decenii şi jumătate s-au creat noi realităţi sociale peste care nu se putea trece cu uşurinţă, prefăcându-te că nu le vezi sau că ele nu există. O fabrică, de pildă, cu un anume gabarit, dotare tehnică şi chiar suprafaţă

atunci, la naţionalizare, a devenit în răstimpul scurs ditamai uzina, infinit mai dezvoltată, mai complex dotată, îmbogăţită cu anexe, cu construcţii auxiliare etc, etc. „Restitutio in integrum”, principiul cu care s-a pornit la drum în „operaţiunea restituirii”, presupunea ca fostul proprietar sau urmaşii săi să primească fabrica cea de acum. Era echitabilă, dreaptă această restituire, de vreme ce în obiectul restituit se investise masiv, zeci de ani, transformându-l substanţial, triplându-i sau înzecindu-i valoarea? Sau: era corect să nu se ţină seamă de faptul că pentru unele dintre aceste bunuri naţionalizate statul român plătise deja despăgubiri la intervenţia unor foruri internaţionale?

Apoi: clădiri reprezentative, foste proprietăţi, au devenit sediile unor instituţii publice importante, de largă utilitate publică. Şi aici, retrocedarea s-a făcut necondiţionat, ca în cazul Muzeului Literaturii Române, pe care proprietarul reîmproprietărit îl aruncă în stradă, cu întregul său tezaur inestimabil de documente literare unicat, refuzând să discute chiar şi o închiriere rezonabilă, cu o sumă suportabilă, nu una abracadabrantă, de cazinou sau centru de afaceri. E corect?

Întrebări, întrebări... O sumedenie de întrebări s-au năpustit peste începuturile retrocedărilor, una mai dificilă decât alta. Se revendică terenuri, pe bună dreptate şi conform legii care s-a votat, dar pe care, în cele patru decenii şi mai bine s-au construit clădiri publice, primării, spitale, licee, şcoli, lăcaşuri de cultură. Se solicită suprafeţe pe care funcţionează acum staţiuni de cercetări sau peste care trec şosele, baraje, lacuri de acumulare... Situaţii atât de diferite, încât este extrem de greu să încapă în câteva articole de lege, deşi legiuitorul a încercat să cuprindă tot, să mulţumească pe toată lumea.

Acestea sunt dificultăţile obiective. Inerente atunci când vrei să dai timpul înapoi, respectând ad-literam principiul „restitutio

in integrum”. Cum să lipeşti lângă anul 1945 (sau ‘48) anul 1991, când pe locul acelei „lipituri” artificiale se găseşte viaţa socială a unui popor, a unei țări de aproape jumătate de secol?

Atât de complicate şi diverse sunt soluţiile pentru această puzderie de speţe, aproape fiecare cu particularităţile ei, încât unele ţări vecine, confruntate şi ele cu aceleași probleme după căderea comunismului, au rezolvat totul „tăind nodul gordian”: foştii proprietari îşi declară şi dovedesc stăpânirea acelor bunuri naţionalizate, ele sunt evaluate şi proprietarul este despăgubit cu o sumă variabilă, de la caz la caz, în funcţie de evaluare, dar care nu poate depăşi un plafon maxim, suportabil acum şi încă vreo câţiva ani de economia naţională. În plus, plata se eșalonează. Astfel, economia ţării nu se blochează cu achitarea unor sume uriaşe, viaţa socială nu e bulversată cu închiderea sau strămutarea atâtor instituţii găzduite de foste proprietăţi, tevatura se previne sau se reduce substanţial.

— Şi românii de ce n-au procedat la fel? întrebă profesoara de istorie.

— Dee... nu, nu-mi permit să pronunţ cuvântul care-mi stă pe limbă, e vorba de conaţionalii mei, totuşi... Să zicem, eufemistic vorbind, că n-am fost suficient de înţelepţi şi hotărâţi precum vecinii noştri. Adevărul este că unii dintre decidenţi proveneau din familii de vechi comunişti cominternişti (nucleul dur al stalinismului din România) și doreau, probabil, să-şi demonstreze cu asupra de măsură divorţul de ideologia părinților. Un exces de zel anticomunist, în acord cu valul uriaş al dorinţei generale de a o rupe cu trecutul a dus la chibzuinţa imatură şi la soluţii păgubitoare pe termen lung.

Repet şi subliniez: ne aflăm încă în zona dificultăţilor obiective în materie de retrocedări; vorbim despre aplicarea cu bună credinţă a legilor, bune sau proaste, adoptate atunci,

presupunând, la modul ideal (dar, Doamne, cât de departe este presupunerea de ceea ce s-a petrecut atunci!) că toţi factorii-solicitanţi, comisii, autorităţi, Justiţie-au lucrat cu legea-n braţe, în litera şi spiritul ei.

...Şi acum intră în scenă factorul comun al tuturor relelor din tranziţia românească: corupţia. Ce-ţi cerea legea ca să ţi se restituie bunul stăpânit cândva? În primul rând, acte. Acte doveditoare că, într-adevăr, acel bun ţi-a aparţinut legal. În absenţa lor, sau în cazul ambiguităţii acestora, trebuiau martori care să jure că tu, şi nu altcineva, ai stăpânit de drept şi de fapt o casă, un pământ etc. Mai erau necesari notari, care să autentifice actele şi declaraţiile şi, în sfârşit, comisii de retrocedare, adică autorităţi la comună sau judeţ care să-ţi confirme dreptul şi să-ţi elibereze titlul de proprietate. Trepte, aşadar, între tine, solicitant, şi bunul solicitat; par suficient de numeroase şi de sigure ca să pună stavilă pornirilor către fraudă. N-au fost însă suficiente, nici sigure.

Hoţii ştiau bine că orice act se poate falsifica; şi s-au falsificat pe bandă rulantă. Ştiau la fel de bine că martori mincinoşi, şi nu prea scumpi, se găsesc cu duiumul. Şi s-au găsit pe toate drumurile, să-i tot chemi să spună adevărul, numai adevărul, minţind cu neruşinare. Mai ştiau hoţii că nu ducem lipsă nici de notari corupţi. Avem, slavă Domnului, şi le-a mers atât de bine, încât mega-afacerea „retrocedării" a născut averi considerabile, chiar şi în breasla celor ce trebuie doar să constate autenticitatea unui act, să-i certifice legalitatea. În sfârşit, mai ştiau hoţii că viaţa e scumpă, salariile-mici, bugetarii-dornici să-şi rotunjească veniturile, deci... Funcţionarii din primării şi din comisii de retrocedare s-au arătat dispuşi să pună ștampila-contra unor sume negociabile-pe orice, să retrocedeze oricui, oricât. Alţii, mai inventivi, au început să scormonească prin

arhive după proprietăţi nerevendicate încă sau cu statut juridic interpretabil. Şi au găsit o mulţime. Hoţii aşteptau ponturile; le-au primit şi au atacat cu hotărâre, mergeau la sigur, provocând ceea ce premierul României denumea cea mai mare mega-fraudă (scuzaţi pleonasmul intenţionat!) din istoria post-decembristă, cea mai costisitoare, cea mai greu de suportat „ţeapă" trasă economiei naţionale.

Vocea revoltată a francezului se făcu auzită pe un ton surprinzător chiar şi în cazul lui, categoric şi vehement mai tot timpul:

— Ceea ce prezentaţi dumneavoastră, domnule, sunt aberaţii! Pur şi simplu aberaţii! Este imposibil ca un stat cu autorităţi, cu poliţie, cu Justiţie, cu alte instituţii de forţă, să suporte un asemenea jaf la drumul mare, la lumina zilei, fără să clipească, fără să se apere. Nu se poate. Nu cred că se poate aşa ceva!

— Aveţi dreptate, stimate domn; perfectă dreptate. Numai că nu aberez eu cu discursul, ci realitatea cu faptele. E greu de crezut, ştiu, dar... s-a putut. Văd însă că v-am tensionat nepermis de mult cu relatarea mea; hai să ne destindem câteva clipe. Luaţi loc, rogu-vă, pe aceste canapele, cum aţi mai făcut-o în Salonul medieval, dacă vă amintiţi, în faţa unui ecran. Şi aici avem o plasmă, iat-o; ne vom descreţi frunţile cu o proiecţie de câteva minute, fără să părăsim domeniul şi problematica standului.

Când toată lumea ocupă canapelele, ghidul acţionă telecomanda, iar pe ecran începu să se deruleze ceva extrem de ciudat.

Într-o încăpere ce părea de instituţie publică, aşa cum se va dovedi că şi este, un funcţionar răsfoia filele unui dosar, unul dintre multele dosare stivuite pe biroul său. Decorul, vestimentaţia personajului, obiectele de recuzită-totul plasa acţiunea „în zilele noastre", cum se spune. La un moment dat,

în încăpere îşi făcu apariţia un ins din alte vremi. Pe cap purta un clop împletit din paie, iar pe umeri-o sarică de cioban, lungă până-n pământ. De sub clop i se revărsau pe spate nişte plete lungi şi albe ca neaua, trădându-i vârsta înaintată. Deşi bătrân, părea în putere, vânjos chiar, cu toate că se sprijinea-mai mult de formă-într-o bâtă imensă şi grea, în faţa căreia nu numai un lup, ci chiar un urs rătăcit pe la stână n-ar fi avut şanse de scăpare. Talia îi era cuprinsă într-un chimir lat, din piele tare, care lăsa la vedere mânerul unui jungher.

Bătrânul dădu bineţe, după datină, şi rămase în picioare, drept, în faţa biroului, până când funcţionarul catadicsi să-şi ridice privirea din hârtii. Imaginea insolită a vizitatorului nu-l tulbură defel; părea obişnuit cu tot felul de apariţii bizare.

— Dumneavoastră...?

— Cu retrocedările, domnişorule... Mi s-a spus că aici trebuie să mă adresez.

— Da, aici. Cum vă numiţi?

— Bucur.

— Bucur... şi mai cum?

— Bucur şi atât. Pe vremea aceea, un nume era de-ajuns. Dacă trebuie două, nu-i bai. Să fie tot Bucur, sau Bucur ciobanul.

— Deci... Bucur Bucur. Cu ce problemă?

— Păi... vă spusei: cu retrocedările.

— Ce anume revendicaţi?

— Ce să revendic, neică? Dreptul meu.

— Care drept, moşule?

— Bucureştiul.

Auzind răspunsul, funcţionarul se săltă cam cu vreo două-trei palme din scaunul mare şi comod, cu perniţă antihemoroidală, semn că şi pentru el, trecut prin multe, bătrânul cioban oferea o surpriză majoră.

— Păi... Bucureştiul e mare, bade. Ce anume din Bucureşti?

— Tot. Şi împrejurimile.

La acest răspuns, funcţionarul se ridică de-a binelea. Schiţă un gest de scuză (sens: „o clipă, mă întorc imediat!”), dispăru pe o uşă din fundul încăperii şi după câteva clipe reapăru însoţit de şeful său. Acum erau doi, deci 2/3 din comisie, deci majoritatea, aşa că puteau asculta şi, eventual, prefigura o decizie. Noul venit îşi trase şi el un scaun, fără să mai caute vreunul şi pentru cioban, rămas în picioare, dar acum sprijinindu-şi bărbia în capul bâtei, parcă presimţind că va avea de aşteptat.

— Deci... cine spui că eşti dumneata? reluă chestionarea şeful comisiei de retrocedări.

— Bucur. Ciobanul Bucur. Acum 700 de ani am poposit cu turmele aici. Nu era nimeni, dar am găsit iarbă grasă pentru oi, apă curgătoare, codri de jur-împrejur, o frumuseţe. Am hotărât să rămân aici, cu oierii mei. Localnici nu existau, cum vă spusei; ne-am găsit neveste în satele dinspre dealuri, le-am răpit şi... le-a fost bine, şi lor, şi nouă. Aşezarea am botezat-o Bucureşti, după numele meu. Mult mai târziu, cam după vreo 200 de ani, am aflat că un hrisov atestă existenţa Bucureştiului meu.

Şeful îl privi lung, îşi privi cu subînţeles şi subalternul, apoi grăi:

-Deci dumneata eşti ciobanul Bucur. Celebrul cioban Bucur, întemeietorul Capitalei... Interesant! Acte ai?

— Ce acte?

— Păi... de identitate, să dovedeşti că eşti Bucur...

— Să dovedesc că eu sunt eu? N-am. Acum 700 de ani nimeni nu elibera acte.

— Dar titlu de proprietate?

— N-am nici titlu. Nu era nici primărie, nici notar, nici tribunal.

Cine să mi-l fi dat? M-am aşezat, am stăpânit şi... gata.

— Dar martori, care să confirme?

— N-am, neică. De mult sunt oale şi ulcele, toţi.

— Dar dumneata?

Bătrânul înălţă capul din palmele strânse pe măciulia bâtei și răspunse demn:

— Eu sunt un simbol. Simbolurile nu mor, ca pământenii de rând. Şi-mi vreau drepturile, dar nu simbolic; cu acte, că acum se poate și trebuie, nu ca atunci.

Cei doi funcţionari schimbară priviri cu tâlc: „Ce facem cu ăsta? Că afacerea se anunţă extraordinară!", parcă îşi spuneau fără cuvinte inșii, adulmecând „tunul" vieţii lor.

Şeful preluă iniţiativa, că de-aia era şef:

— E greu, moşule! Foarte greu. S-au mai făcut retrocedări şi fără acte, şi cu martori improvizaţi, dar chiar așa... o localitate întreagă... și ce localitate...

Ciobanul scotoci în chimir, sub sarică, şi scoase de-acolo nişte tăieturi din ziare, pe care le flutură celor doi:

— Să ştiţi că eu m-am documentat. O fi greu, nu zic, dar se poate, că uite ce scrie aici, la gazetă: prin Ardeal, urmaşii unei familii de grofi maghiari, trăitori prin Ungaria, au cerut și li s-a dat un sat întreg, cu sute de suflete, și cu tot, câmpurile satului, curţile oamenilor, drumurile, grădinile, şcoala, biserica... Bag seama că o comisie, ca dumneavoastră, a stat, a cumpănit, a judecat și le-a dat moștenitorilor tot. Au zis ei că aşa e drept. Păi dacă o strănepoată de grofi, de pe lângă Budapesta, obţine un sat românesc, apoi eu, ciobanul Bucur, de ce n-aş primi Capitala întemeiată de mine?

Înainte de a intra aici, mi-am vizitat moșia. Am străbătut-o cu pasul, pe-ndelete, că picioarele mă mai ţin. Mi-a plăcut. O vreau. Dar... să fie clar, că am auzit eu cam cum merge treaba

pe la dumneavoastră: nu dau nimic, nimănui. Nicio uliţă, niciun părculeţ, niciun fund de curte! Nu dau şpagă. Pregătiţi-mi actele, că mă grăbesc. Mă aşteaptă veşnicia. Dacă-mi puneţi beţe-n roate, n-o să vă fie bine. Bruxelles-ul și Haga vă mănâncă! La bună vedere.

Şi ciobanul falnic, arătând așa cum trebuie să fi fost, la bătrâneţe, feciorii Vrâncioaiei sau voinicii fraţi Buzeşti, părăsi încăperea, lăsându-i pe cei doi cu gurile căscate şi cu ochii ţintă pe uşa care se închidea încet în urma bătrânului de şapte secole.

Imaginea se opri brusc. Din fundalul negru, în loc de clasicul „sfârşit" cu care se termină orice mesaj scenarizat, se ivi şi începu să crească până invadă tot ecranul un text: „Poveste fără sfârşit".

— Ei, ce ziceţi? întrebă ghidul, scrutând feţele vizitatorilor.

Ciudat: trăsnaia de pe ecranul plasmei părea că nu amuzase pe nimeni. Oamenii se priveau mai degrabă nedumeriţi, contrariaţi. Cineva se hotărî să răspundă.

— Ce-ar fi de zis? După logica asta, mâine-poimâine vă puteţi pomeni cu stră-stră-strănepotul lui Burebista care vă cere întregul spaţiu carpato-danubiano-pontic. Sau cu stră-stră-strănepotul lui Mircea cel Bătrân, care... ce spunea străunchiul său lui Baiazid?

„N-avem oşti, dară iubirea de moşie e un zid/ Care nu se...". Deci-moșie, deci-retrocedare, dacă e s-o luăm după scenetă. Și de Mihai Vodă Viteazul ce să mai spunem? Asta-i pohta ce-a pohtit voievodul, nu numai Ţara Românească, ci și Moldova și Transilvania. „Pohtă" mărturisită textual: cum a rostit vorbele, cronicarul s-a grăbit să le consemneze; există document, deci...

Da, românii au fantezie, categoric. Şi umor; un umor cam negru, ce-i drept...

— Cu umorul... vă împărtăşesc părerea. Cu fantezia, însă, e de discutat. Ea există în filmuleţul prezentat, dar până la un punct. Mai departe, când începe povestea satului din Transilvania...

— Cum? Cum? sări francezul. Vreţi să spuneţi... ce? Că un cioban în vârstă de 700 de ani vine după şapte secole să-şi revendice proprietatea?

— Nu, domnul meu, n-aţi înţeles. Ar fi absurd, şi chiar dacă noi, românii, am inventat teatrul absurdului, fiţi convins că ştim să facem diferenţa dintre ficţiune şi realitate. Voiam să spun că episodul invocat de cioban, cu retrocedarea unui întreg sat din Ardeal, este cât se poate de real. A vuit presa de el.

— Nu se poate! exclamă-pentru a câta oară?-francezul, în a cărui minte organizată nu puteau să încapă aberaţii, iar de data aceasta exclamaţia lui sună ca un solo într-un cor de exclamaţii ale întregului grup.

— Da, s-a putut. A existat-de fapt există-în Transilvania noastră o comisie de funcţionari ai statului român, şi apoi o instanţă judecătorească autohtonă care au făptuit minunea. S-a emis şi un ordin de executare silită, pentru că-în viziunea autorilor minunii, locuitorii satului, trăitori acolo de multe generaţii, îl ocupă ilegal, şi ilegalitatea trebuie curmată acum, în democraţie şi stat de drept. Bogătaşa maghiară trebuie apărată de abuzul foştilor iobagi aciuaţi pe nişte pământuri care nu le aparţin; cam de multişor, ce-i drept; de câteva sute de ani.

Înţelegeţi? Nimeni n-a văzut-o la ochi pe doamna solicitantă, nici pe ea, nici pe vreun alt reprezentant al familiei, al acelei familii cu nostalgii imperiale care, în alte vremi, i-ar fi dus la martiriu pe ţărani, precum Horea şi Cloşca, sau la autospânzurarea cu nojiţa opincii, precum Crişan, ca să nu fie tras pe roată. Azi, pedeapsa e mai blândă: să plece, să se ducă unde-or ști, treaba lor, pământul e al nostru, avem hrisov.

Nu mă înţelegeţi greşit; nu vorbesc aici despre mişcarea de eliberare naţională a românilor din Transilvania, ci despre o speţă juridică din ziua de azi, în care doamna baroană a primit satul; atât.

— Şi oamenii... bieţii oameni de-acolo ce să facă? Unde să se ducă? Nu pentru a-şi căuta dreptatea, ci pentru a locui, pentru a trăi, cu tot ce-au agonisit în bătătură, în hambar, în magazie, în casă?

— Nu ştim. Nu ştie nimeni. Comisia şi instanţa nu le-au spus.

— Şi treaba a rămas aşa, la mintea puţină sau ticăloasă a unora? întrebă cineva, cu vocea gâtuită de indignare.

— Sătenii bat pe la toate uşile. Se tot judecă, îşi tot caută dreptatea, dar încă n-au găsit-o. Se va rezolva, probabil. Nu se poate ca un sat întreg să plece în bejenie, ca în secolul XVI, dar faptul că un asemenea proces există, spune totul despre acţiunea numită retrocedările tranziţiei româneşti.

Sunt însă şi alte faţete ale sus-numitei acţiuni, unele-la fel de ticăloase. Iată una.

Să zicem că actele de proprietate, valabile, autentice, datează de foarte multe decenii, timp în care descendenţii în viaţă ai acelei familii au ajuns la vârste venerabile. Unii uitaseră aproape că undeva, în România, există un bun imobiliar care le-a aparţinut cândva şi care, acum, ar putea fi redobândit. Alţii n-au uitat, dar vârsta şi bolile i-au împiedicat să vină în România, să lupte cu birocraţia, să aştepte, mai ales să aştepte la vârsta la care nu prea mai ai timp de aşteptat. Dintre aceştia, cei mai grăbiţi au acceptat oferta unor samsari de a-şi vinde „în alb” dreptul de proprietate pe infinit mai puţini bani decât s-ar putea obţine în final, prin dobândirea şi valorificarea bunului la preţul pieţei. Ce şi-au zis bătrânii? Mai bine un sfert, o cincime, oricât din bani acum decât toţi cine ştie când, şi dacă... La fel au

gândit şi mulţi trăitori în România, presaţi de timp, de vârstă, de nevoi, de boli, de sărăcie, de nerăbdare...

Fenomenul a căpătat amploare. El a născut o nouă tagmă: samsarii de afaceri imobiliare necurate.

Aţi văzut westernuri americane cu vânătorii de recompense? Un pistolar, sigur pe iuţeala lui de mână, observa la vreun birou de şerif din Vestul sălbatic portretul unui bandit, sub care sta scris numele banditului şi recompensa pusă pe capul lui, viu sau mort. Pistolarul pleca după vânat, îl găsea, îl lichida-dacă insul nu se lăsa prins şi legat fedeleş-şi... treaba era făcută, banii-plătiţi la centimă, iar pistolarul pleca mai departe, în căutarea altei afaceri.

Moda aceasta, extrem de fertilă pentru scenariştii Hollywood-ului, a fost însă benefică pentru societatea americană la începuturi: a scăpat de tâlhari şi criminali, sau măcar îi împuţina, aşa cum şerifii nu prididеau s-o facă. Nu le poţi reproşa nimic vânătorilor de recompense, aşa cum nu le poţi reproşa corbilor că ciugulesc carnea de pe cadavrele din preerie şi lasă oasele curate, mai puţin urât mirositoare; aşa cum nu trebuie să te superi pe şacali că scapă natura de putreziciunea hoiturilor, deşi, cu toată utilitatea lor, nu s-ar spune că sunt animale prea agreabile...

Tagma aceasta nou apărută, a recuperatorilor de averi, are însă cu totul alte... să le spunem deocamdată conotaţii. Ei nu fac mai respirabil aerul în spaţiul social, nu-i ajută pe bătrâni, aşa cum pretind, nu contribuie cu abilităţi şi dexterităţi de pistolari, chiar aşa, mai „neortodox”, la stârpirea banditismului imobiliar, ci dimpotrivă, l-au inventat, îl cultivă, îl sporesc, îl fac să înflorească şi, la un moment dat, îl transformă, dacă nu în lege nescrisă sau cutumă, măcar în model pentru amatorii de bani nemunciţi. Cât ai putea scoate muncind zece ani, obţii

într-o zi cu 2-3 semnături false, 2-3 ştampile puse unde trebuie şi un judecător plătit corespunzător.

Nu întâmplător am pomenit despre semnături şi ştampile. Iată cazul pe care vi-l supun atenţiei, ca să înţelegeţi că spusele de până acum nu sunt afirmaţii gratuite, fără acoperire faptică, sau trăsnăi, ca istorioara televizată.

Ne aflăm, deci, prin zona Piteştiului, acolo unde se află o fostă moşie a Brătienilor, încă neretrocedată, pentru că moştenitorii nu s-au zbătut să obţină actele. Nişte corbi, sau şacali, află. Se înfăţişează la foştii proprietari, cumpără-subevaluat cumplit-drepturile, aranjează cu cine trebuie (primărie, judeţ, cadastru etc) şi e gata să obţină titlul pentru a revinde rapid proprietatea, dar... ce să vezi? În ultima clipă, bandiţii (altfel-cu meserii onorabile: avocaţi, notari, oameni ai legii, aleşi locali etc) îşi dau seama că de pe actul de vânzare către ei lipseşte o semnătură: exact semnătura singurei urmaşe a Brătienilor care nu era de acord cu vânzarea aşa. Ce era de făcut? Să pice toată afacerea? Să se dea cu piciorul unui sac de bani doar aşa, dintr-un puseu de corectitudine şi legalitate sau din încăpăţânarea unei bătrâne? Ar fi o prostie, pe logica lor. Şi atunci s-a găsit rapid soluţia: în locul semnăturii bătrânei recalcitrante, apare în dosar un certificat de deces. Conform acestui act, recalcitranta era moartă, n-avea cum să semneze de-acolo, din lumea drepţilor, dacă nu cumva vor fi apărut şi pe-acolo asemenea strâmbătăţi strigătoare la cer. Actul de deces este admis, deşi titulara lui trăieşte bine-mersi, semnătura de pe actul de vânzare nu mai este necesară, bandiţii primesc titlul şi rapid, pe baza lui, notifică autorităţile că au de primit de la stat 10.000.000 euro pentru o altă tranzacţie, la fel de rapidă, ca să se piardă, să se şteargă urma ticăloşiei.

Ce ziceţi? Nu-i aşa că realitatea bate modesta şi cumintea istorioară văzută la televizor?

— Şi asta... cum a rămas? întrebă cineva. Escrocii chiar au luat banii?

— Nu încă, dar era gata-gata. Plata s-a blocat în ultima clipă, dar nu pentru că s-ar fi sesizat vreo autoritate din multele care spun că ne veghează, ci din cauza unui scandal declanşat de o televiziune băgăreaţă. Acum cazul se mai cercetează, deşi totul este atât de clar încât puşcăria trebuia de mult să primească nişte locatari noi din zona Piteştiului. Dar asupra acestui caz vom reveni, în standul corupţiei, pentru că insul care a gândit şi „a pus în operă" toată afacerea este o persoană extrem de sus-pusă. Vom afla acolo că, din păcate, corupţia dementă, lacomă, fără limită, fără teamă nici de lege şi nici de Dumnezeu a ajuns la vârf, de unde priveşte rânjind la proştii care trudesc pentru leafă şi la naivii care-şi caută dreptatea într-o justiţie în care domnesc alte legi decât LEGEA.

Dar iată că am coborât la cazuri mărunte...

— Mărunte? sări profesoara de istorie. Astea sunt cazuri mărunte? O fraudă de 10.000.000 de euro-caz mărunt?!?

— Vă înţeleg indignarea, stimată doamnă, dar veţi vedea imediat că am dreptate. Urmăriţi-mă, vă rog, şi veţi înţelege de ce tot spun că ţara e atât de bogată încât îşi permite să plătească toate potlogăriile, toate ticăloşiile, toate poftele nesăţioase ale unor nemernici care nu se mai satură de bani. Ce contează încă 10 milioane din banii statului nostru sărac pe lângă ce vă voi spune eu acum?

Iată: vine un vântură-lume, de fapt escroc internaţional, care-şi spune cu de la sine putere prinţ „de România"!, deşi Casa Regală a României îl repudiază, se dezice de el. Ce solicită prinţul, cu tupeu, statului român (a cărui limbă o vorbeşte stâlcit, penibil)?

Păi... să vedem ce. În afară de ceea ce a primit deja (terenuri şi bani cu ghiotura), mai cere 90 de hectare în Bucureşti, 60.000 de hectare în ţară şi încă vreo 150 milioane de euro. Cam asta cere Paul „de România", încuscrit cu preşedintele ţării, stâlp al vieţii mondene, prezent la sindrofii, paranghelii, ocazii unde se bea, se mănâncă, se bârfeşte şi se pun la cale afaceri urât mirositoare.

Deci, stimată doamnă: pe lângă aceste mega-pretenţii, toate pe rolul unor instanţe, nu poveşti, ca aceea văzută pe plasma standului, nu vi se pare că „amărâtele" de 10 milioane pretinse de ginerele preşedintelui ţării sunt un fleac?

Aşa stau lucrurile. Acestea sunt dimensiunile răului, care l-au făcut pe primul ministru să afirme, cum vă mai spuneam, că retrocedările frauduloase au fost cea mai mare ţeapă post-decembristă trasă poporului român. Hălci întregi din parcuri au dispărut printr-o minciună, doi martori mincinoşi, un act fals şi o ştampilă ticălos aplicată pe o hârtie. Aţi auzit de Parcul Bordei? Aşa a fost ciuntit. Aţi auzit de Parcul Tonola, din spatele Circului, de unde s-a evacuat menajeria pentru că lanţul corupţiei a acţionat rapid şi abil, afectând până şi animalele? Aceeaşi situaţie. Sumedenie de clădiri au căpătat stăpâni frauduloşi, zeci de mii de oameni care şi-au cumpărat locuinţele cu bună credinţă, după lege, au aflat că locuiesc ilegal în case care nu sunt ale lor, ci ale unor inşi cu acte fabricate şi cu martori plătiţi să mintă.

S-au înregistrat şi situaţii absurde, din care nu câştigă nimeni, ca aceasta. Într-un bloc cu cinci apartamente, cumpărate după revoluţie, unul dintre locatari a vrut să-şi vândă apartamentul, dar-ciudat-posibilii cumpărători care l-ar fi dorit, cum treceau pe la arhiva primăriei, cum renunţau. De ce? Pentru că la primărie zăcea o hârtie semnată de cineva,

depusă acum 23 de ani, prin care semnatarul declară că el este de fapt proprietarul întregului bloc şi îl revendică, însă nu însoţeşte hârtia cu vreun act, cu vreun nume de martor, cu nimic. Dar... hârtia este lăsată acolo, nimeni nu încearcă să lămurească situaţia, să găsească petiţionarul, să anuleze un demers iresponsabil ce-şi produce efectul, făcând viaţa amară unor oameni.

O voce se făcu auzită, formulând întrebarea la care ghidul nu se aştepta, probabil, pentru că îşi acordă mult timp de gândire până să răspundă:

— Am înţeles, acum am înţeles dimensiunile fenomenului şi consecinţele lui, dar... întreb: toate aceste nedreptăţi, ilegalităţi, judecăţi strâmbe, decizii păgubitoare şi... nu mai ştiu cum să le calific, ştiţi ce vreau să spun... se vor mai îndrepta vreodată, cumva?

După clipele multe de cumpănă, ghidul se hotărî:

— Mi-e greu să mărturisesc, dar cinstea mă obligă s-o fac: nu, nu cred că se mai poate. Există rele care, odată comise, n-ai cum să le mai îndrepţi. Păgubiţii rămân păgubiţi. Tot ce se poate face este să nu se mai greşească de-acum încolo. Cum vă tot spun, cu toată sărăcia noastră, avem încă multă bogăţie de apărat; şi i se dă târcoale. Dar sper în înţelepciunea românului cea de pe urmă, cum spune proverbul.

— Speraţi sau credeţi? întrebă francezul, credincios principiului său de a nu accepta ambiguitatea nici în gânduri, nici în formulări.

De data asta, răspunsul veni prompt:

— Cred, domnule. Şi cred că nu mă înşel crezând. Dacă vreţi, luaţi optimismul acesta iremediabil drept un cusur al nostru, al românilor, deşi... eu spun că e o calitate; fără el, ne-am fi dus de mult!

O doamnă aflată încă sub impresia celor auzite avansă o idee:

— Din câte ne-aţi spus, standul următor, cel al corupţiei, se anunţă teribil...

— Chiar şi este, stimată doamnă, dar nu trebuie să vă speriaţi. Dacă noi am supravieţuit corupţiei reale, vă asigur că dumneavoastră nu veţi păţi nimic „admirându-i", ca să zic aşa, imaginea muzeistică. Poate doar veţi mai afla câte ceva despre ticăloşia omenească. Şi despre prostia celor ce-i lasă pe ticăloşi să comită ticăloşii. Asta... da, veţi găsi în stand. Dar să ajungem acolo. Deocamdată mai avem ceva treabă aici, la retrocedări.

— Încă? se miră doamna.

— Da, încă; şi o treabă deosebit de importantă.

Dacă vă aduceţi aminte, la intrarea în acest stand pomeneam şi un tip de proprietate neetatistă formal, dar intrată practic în stăpânirea statului comunist: terenurile agricole colectivizate, CAP-urile de pe vremuri. Până-n comunism, ele fuseseră proprietatea ţăranilor, mai cuprinşi sau mai săraci, moştenită de la părinţi şi bunici. Legea retrocedărilor se aplica, firesc (vom vedea cât de firesc!) şi acestor terenuri. Era momentul în care foştii proprietari de un pogon sau trei sau zece le puteau lua înapoi, că le-au fost comasate sub presiune. Le dobândeau, după noua lege, dar... era în interesul lor şi al ţării?

Aceasta a fost întrebarea lansată atunci de câteva minţi deştepte, clarvăzătoare pe termen lung, pornind de la realităţile agriculturii româneşti interbelice. Înainte de '44, ţara noastră era, într-adevăr, grânarul Europei, dar nu datorită micii gospodării ţărăneşti cu producţie de subzistenţă, capabilă să aprovizioneze cel mult piaţa marilor oraşe cu zarzavaturi, legume şi fructe. Moşiile, latifundiile „duceau greul" la producţia de cereale, în zootehnie, viticultură, pomicultură, vinificaţie. Doar pe suprafeţe mari se putea lucra cu randament şi profitabilitate. Plecând de-

aici, „minţile deştepte” au întrebat-greu de auzit în vacarmul bezmetic al anilor imediat următori revoluţiei: dacă România tot a ajuns, chiar şi prin constrângere comunistă, la exploataţii agricole întinse, numai bune de făcut performanţă şi profit, este raţional să le fărâmiţăm din nou, restituind fiecărui fost proprietar mica lui suprafaţă de teren, sau e mai bine să le păstrăm, schimbându-le în ferme de proprietari reuniţi, gestionate, administrate, conduse după toate regulile economiei de piaţă?

Nu i-a auzit nimeni. Părerea lor n-a contat. A trebuit să aflăm mai târziu că nemţii din fosta RDG au procedat conform gândului „neauziţilor” noştri, „dând lovitura” pe piaţa produselor agricole, păstrând vechile „structuri comuniste”, dar... schimbându-le semnul. Ştiţi ce se întâmplă în algebră cu o ecuaţie când îşi schimbă semnul din faţă, din minus în plus sau invers: rezultatul devine cu totul altul. Noi n-am ştiut algebra acestei afaceri, n-am schimbat semnul, păstrând ecuaţia dar modificând spectaculos rezultatul. Nu ne-am ascultat înţelepţii. Am legiferat restituirea pogoanelor, întorcându-ne la perioada interbelică a secolului trecut, într-o lume care nu stătuse pe loc. Rezultatul: o bună parte din suprafaţa agricolă a ţării a rămas pârloagă două decenii, iar acum, în 2015, cea mai mare problemă a agriculturii româneşti este re-comasarea terenurilor în unităţi puternice, competitive, capabile să absoarbă fonduri europene și să le folosească inteligent, productiv, profitabil. Şi tot aşa se face că străinii s-au mişcat mai repede decât noi chiar aici, în România, unde au ajuns să deţină peste 10% din suprafaţa agricolă a ţării, cam 4 judeţe puse unul lângă altul, şi procentul este în creştere de când piaţa terenurilor agricole s-a deschis şi la noi, aşa cum a cerut Uniunea Europeană (care ştie întotdeauna ce să ceară).

Bună afacere, nu-i aşa?

Dar... destul cu retrocedările. Vizitaţi standul, priviţi de-aproape panourile, eu nu m-am mai referit la fiecare în parte, dar... vă stau la dispoziţie cu lămuriri suplimentare, în faţa fiecăruia, dacă trebuie. Iar apoi, în drum spre CORUPŢIE, unde vom avea de furcă, nu glumă, vă mai invit la o cafeluţă, tot „din partea casei”. Veţi avea nevoie de un întăritor. Ca să faceţi faţă standului. De acord?

Unanimitate. Procent 100% pentru, ca la alegerile din Coreea de Nord. Şi grupul porni către cafea, spre a putea apoi rezista şocului; cu corupţia nu-i de joacă!

CORUPȚIA

Motto:
Vezi? Corupţia arată
Ca o pară răsturnată:
Jos e mică şi sfioasă
Sus… e groasă!

(Catrenul nu îi aparţine autorului cărţii, ci unui excelent epigramist, al cărui nume, din păcate, l-am pierdut odată cu toată arhiva de fost redactor-şef al revistei umoristice „Satiricon”-scoasă împreună cu regretatul Albert Poch-o efemeridă cu numai trei apariţii în peisajul neprietenos al tranziţiei. Îi cer scuze autorului acestui catren pentru anonimatul nedorit şi nemeritat în care l-am împins, dar a prevalat dorinţa de a-i cita epigrama din memorie, ca motto, emblematică pentru tema standului).

Ghidul îşi începu prezentarea:

— Am ajuns, doamnelor şi domnilor, la ultimul „dinte” din „tridentul răului”. Iată, vă aşteaptă câteva exponate interesante, dar şi multe, foarte multe explicaţii, consideraţii, comentarii şi,

desigur, răspunsuri la întrebările dumneavoastră, răspunsuri deschise, cinstite, aşa cum m-am străduit să fie toate cele de până acum. Sper că aşa le-aţi şi perceput… V-am promis surprize. Sper să nu vă dezamăgesc.

Un murmur de aprobare confirmă spusele ghidului. La un semn al său, vizitatorii își ocupară locurile pe canapelele comode, care îi dădeau standului mai degrabă aspectul unui loc pentru reuniuni informale, colocviale, dar cu pereţii plini de panouri, grafice, fotografii, montaje, tabele, cifre, citate, toate lizibile chiar şi fără să te apropii prea mult de ele.

Profesoara de istorie inaugură șirul intervenţiilor, mult mai numeroase decât în celelalte standuri, deşi nici până acum vizitatorii nu fuseseră zgârciţi cu întrebările, făcând ca plimbarea prin muzeu să nu fie un discurs rostit în ambianţe diferite, ci mai degrabă un colocviu itinerant:

— Tot ascultându-vă explicaţiile şi la privatizări, şi la retrocedări, chiar m-am întrebat ce „aşi" mai ascundeţi în mânecă pentru a vă putea ţine promisiunea. Eu, una, în locul dumneavoastră, aş fi păstrat câteva exemple „consumate" în standurile anterioare.

— Vă sunt recunoscător că-mi purtaţi de grijă, stimată doamnă şi colegă întru istorie, dar veţi vedea; încă mai am surprize, unele de proporţii. Până atunci, cu voia dumneavoastră, vă propun să facem ceea ce în logică se numeşte definirea termenilor. Ne aflăm în standul corupţiei, dar… ce este corupţia?

Nu vreau, Doamne fereşte, să vă ţin o prelegere de tipul „corupţia-de la origini până în prezent", dar simt nevoia să precizăm despre ce vorbim. Mai exact: în ce concepție, în ce viziune a fost abordat atât conceptul, cât și (mai ales) fenomenul real de către muzeul nostru. Operaţie, cred, cu atât mai necesară cu cât, rostind cuvântul corupţie, unii înţeleg bacşiş, şpagă, mită,

şperţ, pilă, ciubuc, etc., etc.; iar cei mai adaptaţi la terminologia economiei de piaţă occidentală-comision, lobby şi alte eufemisme ale practicii cu pricina. Sunt, toate, corupţie? Şi în egală măsură? Nu cumva corupţie înseamnă şi altceva, acest „altceva" lărgind considerabil sfera noţiunii şi înzecindu-i pagubele? Să vedem; puţintică răbdare şi trecem „la concret" curând.

Iată; citatele de pe peretele din stânga, lizibile şi de la locurile dumneavoastră, sunt dovada că am apelat la ajutorul DEX-ului, Dicţionarul Explicativ al Limbii Române, unde corupţia este definită drept (urmăriţi, vă rog, primul citat) „abaterea de la moralitate, de la cinste, de la datorie". Şi mai interesante sunt sensurile conturate în explicarea termenilor derivaţi. Corupător; a corupe, de unde aflăm că a corupe înseamnă (citez din nou) „a perverti, a deprava, a face ca o idee, un fenomen social, un sentiment etc. să-şi piardă integritatea, puritatea; a deforma, a strica, a altera".

Iată-ne în miezul problemei. Dacă adăugăm şi definirea juridico-economică a corupţiei: „a cere şi a primi foloase necuvenite, folosindu-te de funcţie, putere sau poziţie socială", ştim despre ce vorbim.

La începutul spuselor mele vă citam câteva ipostaze cu care unii cred că se identifică corupţia. Prima era bacşişul, dacă vă mai amintiţi. Hai să vedem ce-i cu el, unde-i este locul în scara pe care am început să urcăm şi dacă are ce căuta acolo, că şi treaba asta e de discutat, veţi vedea.

Ce este bacşişul? Profesorul meu de economie politică capitalistă, Costin Murgescu, cea mai ascuţită minte ştiutoare de carte economică din România postbelică, ne-a învăţat (şi economiştii din occident l-au confirmat) că bacşişul, în capitalism, este o formă-minoră în aparenţă, dar foarte importantă pentru zeci de milioane de oameni-de redistribuire

a venitului naţional. Prin bacşişul lăsat şoferului de taxi, băiatului care-ţi scoate valizele din portbagaj şi ţi le cară în camera hotelului, chelnerului de la restaurant, omului de serviciu care dă cu mopul pe coridor, gunoierului şi multor asemenea amărâţi care muncesc din greu, în medii insalubre, pe bani puţini, se repară o mică parte din nedreapta împărţire a bogaţiei între cei foarte avuţi şi cei foarte sărmani.

Nu este o viziune comunistă asupra problemei, ci una realistă, profund realistă; de aici şi rezistenţa în timp a bacşişului ca practică generalizată, deşi nelegiferată. Este corupt taximetristul care primeşte câţiva cenţi sau un leu-doi? Este corupt bagajistul care se speteşte cu valizele dumneavoastră? Sau femeia de serviciu? Sau frizerul? Sau lustragiul? Sau alţi şi alţi prestatori de servicii umile, dar atât de necesare, indispensabile chiar? Eu unul n-aş răspunde afirmativ.

Să mergem mai departe. Se schimbă situaţia când…

— O clipă, o clipă, vă rog! se auzi vocea unui tânăr care, până atunci, nu mai intervenise în nici un stand, deşi arătase viu interes, ca şi ceilalţi vizitatori, pentru cele văzute şi auzite. V-aş ruga să nu trecem mai departe; am o întrebare.

— S-o auzim. Dacă ştiu, dacă pot, vă răspund cu plăcere…

— Sunt psiho-sociolog şi pregătesc un doctorat. Am făcut precizarea ca să înţelegeţi de ce şi din ce unghi vă solicit o părere, un punct de vedere…

— Scuze! Este rândul meu să vă întrerup: părerea este una, punctul de vedere e altceva, mai bine conturat, mai argumentat, mai ferm… Înţelegeţi ce spun?

Tânărul acceptă întreruperea cu o satisfacţie care-l miră pe ghid.

— Nuanţarea dumneavoastră mă convinge că m-am adresat cui trebuie. Poate e o problema de nuanţă, poate, dimpotrivă, una

de fond… Ascultaţi-o, vă rog. Ne-aţi vorbit despre "serviciile umile" şi despre săracii care le prestează, stimulaţi sau recompensaţi de unanim practicatul bacşiş. Dar obiceiul se regăseşte şi în medii sociale de condiţie materială net superioară. Am trăit un an în România, am rude aici şi am făcut cunoştinţă şi eu cu "practica plicului", dat diagnosticianului sau chirurgului cu renume. Am văzut la televizor flagranturi, arestări, condamnări, am urmărit dezbateri din perspectivă juridică sau deontologică dacă e bine, rău sau scuzabil, dacă fenomenul se subsumează corupţiei sau nu, dacă e o plagă, aşa cum spun unii, sau... ce este? Apropo de nuanţarea operată de dumneavoastră la început, cred că, profesional vorbind, mi-ar fi utilă chiar şi o părere, dacă un punct de vedere ferm nu-mi veţi oferi.

Ghidul se gândi puţin. Nu era deloc simplu ce dorea tânărul psiho-sociolog, mai ales din perspectiva unui demers ştiinţific, aşa cum este orice doctorat. Scrută cu atenţie feţele membrilor grupului şi concluzionă că, invocându-i drept pavăză sau scuză, ar putea ocoli un răspuns tranşant.

— Interesantă şi complicată problemă... Nu ştiu dacă cei de faţă ar fi la fel de interesaţi să asculte modestele şi fatalmente diletantele mele consideraţii...

Profesoara de istorie, ghicind stratagema ghidului, interveni rapid:

— Pe mine una, treaba mă interesează la fel ca pe mai tânărul meu coleg de grup. Sunt sigură că şi pe ceilalţi, spuse ea, privind de jur-împrejur. Un val de aprobare stârni zâmbetul resemnat al ghidului. Nu-i rămânea decât să... apuce taurul de coarne.

— Vox populi... Bine. Înainte de orice, o precizare: ne aflăm la Bucureşti, în România anului 2014, nu la Viena, nu la Paris, nu la Londra şi nici la Roma, deşi se zice că e criză şi în Italia... Discutăm pe marginea unor realităţi româneşti. Este esenţial să reţineţi asta! Mai mult: nu sunt convins că în alt colţ din Europa,

ceea ce vă voi spune eu acum ar fi sunat la fel. Spusele mele ar fi izvorât din experienţa trăirilor mele acolo, în acele condiţii economico-sociale, şi ar fi diferite de ceea ce spun acum, aici. Şi, poate mai important; dacă vă veţi susţine teza undeva, într-o mare capitală europeană, comisia de acolo s-ar putea să vă întrebe: „Ce este acela „plic"? Ce conţine şi de ce?". La ei, factura de plată este uneori ameţitoare, îţi dă fiori, dar... totul e la vedere, niciun leu în mână, că spitalele nu sunt instituţii de binefacere, dar nici locuri de câştig în plus, „la negru". Deci plicul... care plic? În concluzie... atenţie cum veţi folosi spusele mele, atenţie la câtă valabilitate au pentru alte meleaguri.

Aşadar, stimate domn... da; plicul oferit somităţilor medicale şi nu numai somităţilor, acelor oameni care-ţi prelungesc viaţa sau pur şi simplu ţi-o redau, cu ştiinţa şi harul lor, este o realitate. Unii îl primesc fără să condiţioneze intervenţia medicală de existenţa sau „consistenţa" plicului, alţii nu. Hotărât nu. Cunosc medici din această categorie, nu foarte numeroasă, ce-i drept. Profesorul doctor Sarafoleanu, întrebat de un moderator TV dacă a primit recompense materiale pentru intervenţiile sale salvatoare, a răspuns dezarmant: „da, am primit un borcan de dulceaţă de la o doamnă în vârstă. Doamna a insistat. A fost delicioasă, am mâncat-o fără mustrări de conştiinţă". Cuvintele profesorului mi-au adus lacrimi în ochi, pentru că mama mea, cardiacă, îngrijită aproape două decenii de un eminent profesor cardiolog, care o consulta de două ori pe an, lăsa la fiecare vizită pe colţul biroului din cabinet un borcănel cu dulceaţă de cireşe amare, făcută cu mâna ei şi devenită de-a lungul anilor delicatesa păstrată în cămara vestitului medic pentru ocazii deosebite, când omul dorea să-şi răsfeţe cerul gurii cu dulcele- amărui trudit de mama. În ultimii ani se chinuia

singură să scoată sâmburii cireşelor mici şi nespornice, chiar şi atunci când dioptriile se adunaseră îngrijorător şi periculos în ochelari; nu accepta s-o ajute cineva la operaţia aceasta migăloasă şi delicată, pentru ea la fel de importantă ca mânuirea bisturiului de către profesor, de teamă să nu se strecoare, Doamne fereşte, vreun sâmbure în dulceaţă... Cu această categorie de medici, lucrurile sunt clare; nimic de comentat şi de nuanţat aici.

Ba nu; greşeşc. Este ceva de spus atât timp cât unii, cinici sau înrăiţi, afirmă: „Dacă au ajuns somităţi, le dă mâna; şi-au făcut plinul”. Nu pierd vremea cu ei în răspunsul cerut de dumneavoastră; nu insist nici măcar pe ideea că sufletele mici îşi judecă semenii după propriile dimensiuni sufleteşti. Mă mulţumesc doar să relatez un fapt trăit chiar de mine în urmă cu puţin timp.

Am apelat la serviciile unui medic pentru consultul unei persoane netransportabile undeva, în afara Bucureştiului. L-am luat de la clinica în care lucra; a venit, a consultat, a diagnosticat (diagnostic confirmat de evoluţia ulterioară a bolnavului), a prescris tratamentul și, la sfârșit, a refuzat plicul suplimentar, justificat chiar și de condiţiile deosebite: deplasare peste 30 de km, timp pierdut etc. Era foarte tânăr, cred că n-avea nici 30 de ani. La insistenţele mele și-a menținut și apoi și-a explicat refuzul: „-Mulţumesc, nu vreau din principiu şi pentru că n-am nevoie”. „-Sunteţi bogat?” mi-am permis să-l întreb, aproape nepoliticos. „Nu, nici vorbă, dar... am un apartament cu trei camere: dormitorul familiei (eu şi soţia), livingul unde fie mai stăm cu prietenii, fie pierdem vremea la televizor, şi un birou de lucru. Cu nevoile traiului zilnic ne descurcăm, bani pentru distracţie nu ne trebuie prea mulţi, că n-avem timp, tragem tare amândoi, pentru doctorat. Cât câştigăm la clinică ne-ajunge, nu mă plâng. Când va veni un

copil, atunci... da, va fi o problemă, dar... măcar să vină, o cameră în plus nu-i chiar un cap de ţară şi-apropo de ţară-poate că, până atunci, şi România noastră se mai aşează, se mai normalizează, doi medici tineri se vor descurca mai uşor cu un copil."

Nu e ficţiune, ci întâmplare trăită, cu doctor în carne şi oase, ba chiar cu prieteni ai săi despre care tânărul mi-a spus că se comportă şi gândesc la fel, că aşa înţeleg ei să-şi construiască o carieră de succes şi, pe parcurs, o situaţie materială mai... Medicul cu nume italienesc nu are încă renume, dar va avea, sunt convins: ştie carte şi învaţă mereu, munceşte pe brânci, dă examene şi le ia, judecă sănătos, soarbe meseria de la magiştrii.... Va reuşi, cu siguranţă, chiar dacă România nu prea se grăbeşte să se aşeze, să se normalizeze, cum spunea doctorul.

Iată, am completat galeria celor ce refuză plicul cu un om tânăr, neaureolat de faimă şi titluri şi care, în mod sigur, nu „şi-a făcut plinul", cum spun cinicii...

Dar există şi categoria celor ce primesc plicul. Legea îi condamnă. Aşa cum spuneaţi, se organizează flagranturi, medicii sunt purtaţi pe la procuratură, prin tribunale, dau declaraţii, ispăşesc... E drept? E corect? E necesar? Stârpim astfel corupţia din ţară? Răspunsul meu s-ar putea să şocheze, dar mi-aţi cerut o părere, un punct de vedere; chiar şi oferindu-l, nu vreau să mint: eu nu-i condamn. Chiar dacă nu-i aprob în totalitate, nu-i condamn. De ce? Pentru că ştiu cum se preţuieşte în România valoarea, chiar cea de vârf. Un chirurg strălucit de la Bucureşti are un salariu mult mai mic decât o infirmieră de la Viena, Berlin sau Paris. De ce are atât?

Pentru că atât consideră România că îi poate oferi. Nu atât poate, ci atât consideră că poate; fac diferenţierea pentru că în cazul altor profesii, România oferă mai mult, deci poate mai mult.

— Cam ce profesii? întrebă tânărul.

— Magistraţii, oamenii justiţiei, parlamentarii, salariaţii instituţiilor de forţă, managerii companiilor de stat-unele semifalimentare, membrii consiliilor de administraţie… şi mai sunt. Pentru aceste categorii, profesii şi ocupaţii, s-au găsit bani. În România săracă a lefurilor mici există salarii neruşinate, pensii neruşinate, dar nu în medicină şi educaţie. Acolo nu sunt bani, deşi este vorba despre sănătatea propriuzisă şi de cea intelectuală a naţiunii, despre cei care te fac om sănătos şi om întreg, cult, educat; despre cei care te ţin în viaţă când boala vrea să te răpună sau care te scot din întunericul ignoranţei.

Medicii pleacă din ţară cu sutele, cu miile. Se duc la mai bine, la bunăstare, dar-vă rog să reţineţi, în ordinea de idei a discuţiei noastre-la o bunăstare demnă. Pleacă şi pentru că refuză plicul, ideea de plic strecurat în buzunarul halatului alb pe furiş, să nu se vadă, să nu se simtă, să nu „toarne” cineva…

Iată de ce nu-i condamn pe cei ce acceptă plicul. Şi-în plus pentru că mai ştiu câte ceva despre profesia lor. Lucrează numai cu vieţi omeneşti. N-au voie să greşească. Moartea unui pacient, chiar dacă nu din vina lor, îi obsedează zile şi nopţi. N-au zi, n-au noapte, n-au sărbătoare-atunci când trebuie să nu aibă. Poate că n-ar trebui să primească plicul acela, dar ei ştiu foarte bine că plicul, dacă nu este cerut, corectează o nedreptate. Poate ar fi mai corect să plece toţi spre zările unde munca le este corect preţuită şi ferită de umilinţa recompensei culpabile, dar… întreb: dacă toţi ar face pasul acesta nu al lăcomiei, ci al demnităţii, ce ne-am face noi, ăştia, a căror viaţă atârnă de mintea și de mâinile lor?

Iată explicaţia răspunsului meu. S-ar putea să nu fie convingătoare, și nici măcar dreaptă; la urma urmei, ea apără

o ilegalitate, ştiu. De aceea, aş asemui răspunsul la întrebarea dumneavoastră, tinere domn, cu soluţia adoptată uneori de partidele politice, când un proiect de lege ajunge în Parlament fără ca partidul X să-şi fi putut preciza o poziţie clară, dacă-l votează sau nu; atunci grupul parlamentar al partidului respectiv îşi lasă deputaţii şi senatorii să voteze aşa cum le dictează propria conştiinţă.

O ultimă precizare, cu care închei această lungă digresiune: nici o înţelegere, nici o milă, nici o circumstanţă atenuantă pentru cel ce condiţionează intervenţia medicală de plicul cu bani. Acolo… da: legea trebuie să fie infinit mai aspră decât în cazurile de malpraxis, pentru că vinovatul încalcă şi murdăreşte un jurământ solemn de credinţă vechi de mii de ani, devenit simbolul nobleţei unei profesii. Pentru negustorul de sănătate, care lucrează cu „banii înainte", ca la bordel, pentru cel care vede în pacient un client, nicio îndurare! Şi, dacă-mi permiteţi, nici prea multă înţelegere binevoitoare pentru ţara care-şi răsplăteşte mai generos instituţiile de forţă decât sănătatea, educaţia, cultura. Asta o spune, cu durere, un român care-şi iubeşte ţara şi se simte responsabil pentru necazurile ei, dar tocmai de aceea o spune. Mai mult, tinere domn, nu ştiu ce să vă zic. Dacă vă este de folos…

Vizitatorul se înclină cu atâta deferenţă, încât nu mai era nevoie de cuvinte.

— Dar să revenim la oile noastre… Când am intrat pe această buclă neplanificată, tocmai vorbeam despre „mica corupţie", cea de toate zilele, delimitând-o de bacşiş, cel pe care-l dau pentru că vreau eu. Unde şi cum începe? Atunci şi acolo, de exemplu, unde vânzătorul ascunde sub tejghea marfa bună, căutată de toţi, şi o scoate numai pentru cei dispuşi să plătească în plus, peste preţul afişat la raft.

Aici nu mai e bacşiş, ci şpagă, mită, şperţ. Cineva se lasă mituit ca să-ţi ofere ceva ce fişa postului său spune că e gratis; intră în atribuţiile lui de serviciu. Iată, am intrat de-acum pe teritoriul corupţiei, aşa cum o defineşte DEX-ul şi Legea.

I se spune „mica corupţie" pentru că paguba celui căruia i se cere, iar el oferă, este mică la fiecare caz în parte, dar devine considerabilă prin însumare. Ea te înconjoară, te aşteaptă la ghişeu, unde funcţionarul pândeşte şpaga pentru a-şi face datoria în regim preferenţial; în magazine, în diverse cabinete, la diverse audienţe, într-o infinitate de situaţii. Dumneavoastră n-aţi trăit, ca noi, în comunismul ultimilor săi ani, când dispăruseră din magazine articole de primă necesitate, nu numai alimentele de bază. Era eveniment când apărea undeva hârtia igienică; era coadă când „se băga" carne, brânză sau ouă. Pe-atunci, un aprozarist de încredere „valora aur", dar şi făcea aur; la fel vânzătorul de la măcelărie. Cu ei îţi umpleai frigiderul şi cămara, iar ei carnetul la CEC, sau „salteaua". Deveneam o societate de mici corupători şi de mici (dar cu timpul, mari) corupţi, unii ca să trăiască, ceilalţi-ca să adune bani negri „la ciorap", scoşi la lumină de-abia după ce dictatura comunistă s-a prăbuşit.

Asa s-a pregătit terenul pentru marea corupţie, cea fără oprelişti. Am respirat ani de zile un aer „bun conducător de corupţie". Ne-am obişnuit cu gândul că nimic nu se poate obţine fără ceva, cât de puţin, peste ce spun tariful şi legea. Atenţie!: peste ce tip de organizare socială şi de moravuri sociale s-au suprapus toate aceste realităţi nenorocite, devenite reguli de viaţa?

Peste moştenirea fanariotă, peste balcanismul peşcheşului tradiţional, peste ploconul fără de care nu te puteai prezenta la feţele simandicoase ori la autorităţi. Anii de comunism-mai ales de comunism agonizant-au sporit exponenţial răul, creând

climatul din care, când dictatura s-a dus, a țâșnit corupţia în stare pură, viguroasă, fără teamă şi fără ruşine: marea corupţie.

— Permiteţi-mi încă o întrebare, interveni tânărul psiho-sociolog. În comunism n-a existat marea corupţie? Şi, dacă se poate: Ceauşescu a fost corupt?

— Interesantă întrebare! Să începem cu ultima ei parte; acolo lucrurile sunt mai clare, ca bun cunoscător al personajului. Da, Ceauşescu n-a scăpat de corupţie, dimpotrivă. Toată comportarea lui din ultimii ani confirmă zicerea lui Churchill: „puterea corupe, iar puterea absolută corupe absolut". Numai că… atenţie: corupţia lui nu seamănă deloc cu cea izbucnită după dispariţia lui.

Nu s-a luptat pentru bogăţie personală, pentru bunuri materiale. E adevărat, la un moment dat a început să comande case de odihnă, cabane de vânătoare cât nişte conace, construcţii la mare şi la munte ferite de ochii oamenilor de rând, dar… iată-le, ele există şi azi, fie redate circuitului public, fie privatizate, fie „rezervaţie de protocol" mai ales pentru câţiva, foarte puţini, adversari de moarte ai lui Ceauşescu, dar îndrăgostiţi foarte de patrimoniul rămas în urma împuşcatului. Oricum, ele există în zestrea edilitară a ţării. Dacă Ceauşescu ar fi fost un corupt în sensul actual al termenului, toate ar fi fost proprietăţi aşa cum sunt palatele din jurul lacului Snagov, cu câte 40 de camere şi 2 piscine, ridicate de îmbogăţiţii tranziţiei. Sau, la revoluţie, am fi găsit la Ceauşeşti, case mari de bani ticsite cu valută, aur şi diamante pentru zile negre, sau conturi de miliarde ascunse prin paradisuri fiscale.

Întorcându-ne la definiţia din DEX, Ceauşescu nu s-a abătut de la moralitatea epocii şi educaţiei sale; n-a fost necinstit, nu şi-a încălcat datoria, aşa cum a conceput-o el; i-a fost credincios până la fanatism. Păcatul lui e mai grozav:

a făcut ca o idee, un fenomen social, un sentiment (în cazul de faţă chiar sentimente colective fundamentale precum patriotismul, de pildă) să-şi piardă integritatea, puritatea. A deformat, a alterat, a stricat, exact aşa cum spune DEX-ul că nu trebuie făcut! Aceasta este corupţia, marea, imensa corupţie a lui Nicolae Ceauşescu, cel îmbătat de putere, de credinţa că slujeşte o cauză dreaptă. Dacă vom conveni că un corupt ştie că e corupt când comite un act de corupţie, atunci… nu, el n-a fost corupt. Dar nu aşa trebuie judecate lucrurile, de vreme ce „beţia" lui a lucrat malefic la temelia, la matricea chiar, a spiritualităţii poporului român.

Cum și-au pierdut integritatea, curăţenia şi puritatea idei, sentimente, situaţii sociale? Simplu: transformând-să zicem-sărbătoarea de 1 Mai, închinată încă de la origini muncii şi muncitorilor, solidarităţii muncitoreşti, dar și primăverii, renaşterii naturii celebrate de armindeniul românesc, în zi de omagiu adus „conducătorului iubit". Ovaţionându-l, cărându-i pe umeri portretul mai greu decât chiar greutatea corporală a dictatorului, „ducându-l în cârcă" la propriu. Sau-alt exemplu: făcând din patriotism, unul dintre cele mai înălţătoare sentimente omeneşti, prilej de a-l preamări pe primul român al României, patriotul neînfricat în jurul căruia poporul face zid şi luptă cu eroism chiar şi atunci când nu-l atacă nimeni. Murdărirea unor astfel de sentimente, idei şi fenomene sociale costă mai scump decât furtul câtorva milioane de euro sau dolari, deşi nici acolo nu încape nicio toleranţă, desigur.

Despre marea corupţie în comunism, aşa, la modul general… ce să vă spun? Ea a scos capul ici-acolo, dar a fost reprimată scurt şi dur de către Ceauşescu însuşi. Nu suporta ca activiştii puşi în posturi de conducere să-şi favorizeze „favoriţii" sau „favoritele", și cu atât mai puţin rudele. Uita că el și-a plasat fraţii-unul câte

unul-în conducerea armatei, altul la conducerea şcolii de cadre a Securităţii, altul în conducerea agriculturii, altul la ambasada din Viena, placa turnantă a vieţii diplomatice centro-europene, iar pe unul dintre băieţi-la conducerea organizaţiei de tineret, pregătit să devină verigă într-un lanţ dinastic de tip medieval sau nord-coreean. El, dictatorul, putea face asta; alţii nu. Apoi nu accepta traiul „pe picior mare" la demnitarii partidului şi statului, deşi el… Astfel, marea corupţie se afla sub un capac aproape ermetic. Când un pungaş (azi, în tranziţie, el s-ar fi numit afacerist de succes) a descoperit o reţetă de îmbogăţire din vinul falsificat, respectivul a fost impușcat rapid, ca să n-apuce să „facă pui". Exact așa cum astăzi conducătorii Chinei comuniste, după ce au întredeschis portiţa unor elemente ale economiei de piaţă şi au acceptat sistemul dual (comunism în centru-nord și capitalism sadea în sud-Singapore, Shangai etc.) execută pe bandă rulantă conducători și demnitari corupţi pentru a ţine situaţia sub control.

A venit revoluţia, Ceaușescu a sfârşit şi el în faţa plutonului de execuţie, capacul reprimării s-a ridicat, legea a ajuns ceea ce spunea în glumă academicianul Constantin Daicoviciu, traducând latinescul „Dura lex sed lex" prin românescul „d-aia-i lege, s-o dai de-a dura"… (fie-i ţărâna uşoară profesorului, că bine a mai intuit viitorul!).

…Şi iată-ne în tranziţie. Vremea în care corupţiile, mare, mică, mijlocie, de toate tipurile şi dimensiunile s-au amestecat şi au făcut prăpăd. Cu ele s-au operat sub-evaluări de multe zeci de miliarde de dolari şi euro. Cu ele s-au făcut retrocedări ilegale dar cu acte în regulă pe încă şi mai mulţi bani. Fiecare act mincinos, fals, fiecare sub sau supraevaluare de teren sau de imobil, fiecare leu obţinut fraudulos, fiecare drept cuvenit altuia și obţinut de cine n-avea dreptul a purtat, pe lângă multe alte ștampile

(prostie, incompetenţă, indolenţă, iresponsabilitate, lăcomie, slăbiciune în faţa presiunilor, credulitate tembelă, grabă etc.), şi ştampila corupţiei. În cele două standuri anterioare v-am vorbit despre ALRO-Slatina, defunctul „Vulcan", Târgovişte şi întregi platforme industriale care au fost şi nu mai sunt, pierite printr-un lanţ de operaţiuni în care, de regulă, primul pas a fost corupţia. Nu reluăm exemplele, nici nu adăugăm altele din sfera „tunurilor imobiliare" transformate în sport naţional. Dar nici nu ne cantonăm în afirmaţii generale şi în teoretizarea formelor corupţiei. Hai să coborâm, aşadar, de la idei, în lumea faptelor, pentru că la noi, în România, cu teoria ne mai descurcăm, dar practica ne omoară.

De la DEX-ul din care aflăm că a corupe înseamnă „a perverti, a face ca o idee, un fenomen social, un sentiment să-şi piardă integritatea, puritatea; a strica, a altera" (scuze că tot repet citatul, dar mi se pare necesar), să ne mutăm privirile pe tarabele chioşcurilor de ziare şi pe ecranul televizorului, unde se înghesuie posturi cu audienţă mică, dar multe şi cu difuzare pe întreg teritoriul ţării, deci larg accesibile. Răsfoind ziarele, văzând televiziunile, îţi sare-n ochi precaritatea, sărăcia intelectuală, degradarea profesională şi morală a celor mai multe.

Dacă te interesează indicatorii de audienţă sau de tiraj, afli că respectivele publicaţii şi posturi nu pot, n-au cum să-şi plătească slujbaşii şi angaralele administrative din „bani curaţi", obţinuţi din piaţa media. Deci banii vin de undeva, de la cineva dispus (interesat) să investească în mizeria profesională şi umană de pe tarabe şi ecrane. Cine să fie acest sau aceşti cineva? Iată unul.

A început modest, chinuit, destul de periculos, ca… vânzător de copii.

— Cum? exclamă o domnişoară.

— Exact aşa cum auziţi: vânzător de copii. Nu la kilogram, ci cu bucata. Prin '90-'91, când România începuse să fie jefuită de tot ce se putea jefui, Europa a aflat că aici, în spaţiul carpato-danubiano- pontic sunt de vânzare nu numai fabrici şi uzine la preţ de fier vechi, ci şi copii, şi nu cu mult mai scumpi decât mieii, viţeluşii sau purceii „în viu", o nimica toată pentru o familie occidentală care-şi doreşte copii dar, neputându-i produce, îi adoptă. Şi atunci…părinţii dornici să aibă un copil (nimic rău, nimic urât, nimic de blamat la pornirea asta, să fie clar!) vin în România. Aici găsesc însă o legislaţie a adopţiilor confuză, cu obstacole nenumărate, de fapt-nedefinită încă şi, oricum, nerespectată. Mai găsesc o inflaţie galopantă, de 300%, părinţi disperaţi de sărăcie, gata să-şi vândă copiii pe mai nimic şi, mai ales, samsari, geambaşi de copii. Ei mişună prin holurile marilor hoteluri, se lasă abordaţi de străini şi, când „lipitura" se face, începe tocmeala: „Ce doriţi-băiat sau fată? vă costă între 3-7000 dolari".

„De ce aşa mult?", întreabă cumpărătorul. „Pentru că trebuie mituită multă lume; la părinţi nu ajunge nici un sfert". Clientul, filmat cu camera ascunsă şi difuzat pe posturi străine încă de-atunci, dar pe micul ecran românesc de-abia în 2014, dă banii, geambaşul livrează copilul-despre care nimeni nu va şti niciodată unde-a ajuns, cum îi merge, dacă mai trăieşte etc., etc.-şi… totul e OK: mama îşi ia bruma de bani după ce lăcomia geambaşului a tras grosul, clientul pleacă în ţara lui, mulţumit de rezultat dar scârbit de sistem, iar geambaşul porneşte după alţi clienţi şi după alte familii disperate, gata să „bată palma".

Dar… plecasem de la ziare şi programe tv. Să ne întoarcem la ele, pentru că… ce să vezi? Cine este vânzătorul de copii din '91? Nimeni altul decât mogulul-oligarh ajuns astăzi patronul

câtorva televiziuni şi ziare, dintre care cel puţin unul „se dă" serios, deontologic, profesional. De unde a avut atâţia bani să le cumpere? Că la preţurile de-atunci ar fi trebuit să vândă copii cu toptanul, şi tot n-ar fi devenit suficient de bogat! Păi, în România tranziţiei, banii nu sunt o problemă dacă ştii unde să-i cauţi şi cum să-i apuci: n-ai decât să căpuşezi, de pildă, CFR-ul cel adus la sapă de lemn de câţiva mari bandiţi, să-l păgubeşti de 1.700 miliarde lei vechi (aţi auzit bine: 1700 de miliarde), să vină DNA-ul şi să constate paguba, dar peste acţiunea DNA să apară un ordin-Lăsaţi-l în pace! Nu vă băgaţi! Nu vă atingeţi de el!-şi acţiunea începută să se curme subit. Cine să fi dat ordinul? Cât de „sus" trebuia să fi fost insul pentru ca o instituţie de forţă a statului să fi răspuns cu mâna la chipiu: da, să trăiţi! şi să execute prompt, lăsând împricinatul liber să pornească spre o altă „ţeapă"-că au urmat multe? Nu vă pot răspunde foarte exact; ştiu însă că o asemenea poruncă, într-o asemenea speţă, trebuie să fi venit de la o înălţime ameţitoare…

Au trecut două decenii şi mai bine. Tânărul vânzător de copii s-a maturizat, s-a împlinit social-financiar, s-a rotunjit şi fizic; se revarsă prin toate cusăturile costumului, nu mai încape nici în hainele cumpărate acum doi ani. I-a mers bine, se vede cu ochiul liber. Bravo lui! Bravo patronilor politici ai patronului de media; ei au ştiut să-şi facă din posturile şi publicaţiile respective susţinători de nădejde, la schimb cu închiderea de dosare.

Şi dacă acesta este mogulul-oligarh, azi patron de media, adică stăpân al canalelor formatoare de opinie din România, cam ce opinie formează ele? Întrebare legitimă, după ce am aflat profilul şi principiile de viaţă ale patronului care plăteşte „mălaiul" tuturor subalternilor, nu hrăniţi din piaţă, din rodul

strădaniei profesionale, ci din buzunarul patronului... sau al cui?

Bine spus-a Vespasian că banii n-au miros. Se poate. Chiar şi cei obţinuţi nu tocmai „curat”, dar investiţi într-o nouă fabrică, să zicem, adică în nişte locuri de muncă, s-ar putea să-şi piardă mirosul aproape complet. Dacă, însă, cu banii murdari faci fiţuici murdare şi posturi imunde care pervertesc şi spală creiere, atunci banii murdari put, put îngrozitor, otrăvind spaţiul social.

Ziarele ne-au mai adus o veste: un alt mogul, lider în piaţa de asigurări, a intrat în puşcărie. Ancheta a dovedit că insul, bogat cât cuprinde, punea mâna pe ceva, de exemplu un club de fotbal care tocmai încasase 7 milioane de euro pentru performanţa sa europeană. Îl cumpără, transferă rapid banii în contul altor firme ce-i aparţin, declară clubul devalizat în insolvenţă, ca să nu mai dea statului niciun impozit, iar din banii furaţi finanţează murdar un ziar care nu-şi mai poate plăti din tiraj nici curentul electric consumat în redacţie. Presă liberă, piaţă liberă, democraţie-nu-i aşa?

Iată de ce am început cu citatul din DEX: pentru a ajunge la faptele circumscrise acţiunii de „a perverti, a degrada, a face ca o idee, un fenomen social, un sentiment să-şi piardă integritatea, puritatea”, şi pentru a le defini drept zona majoră a corupţiei, cu consecinţele cele mai grave pe termen lung.

Cineva ar putea să mă contrazică: una este patronul şi profilul său moral, alta corpul lucrătorilor din redacţii, deci şi produsul muncii lor. Oare? Se susţine o asemenea afirmaţie în cazul unor fomişti, cu ochii sclipind după o friptură şi un cârnat, cei mai mulţi-„profesionişti” care, fără banii patronului, ar rămâne pe drumuri? Există acolo, desigur, şi câţiva meseriaşi capabili să-şi câştige pâinea onest, în alt context de piaţă media. Dar sunt puţini. Mi-e milă de ei, gândindu-mă că vor avea de explicat cândva copiilor, nepoţilor sau propriei

conştiinţe cum se poate trăi slujind politica unui patron care a murdărit tot ce-a atins.

Din nou, tânărul psiho-sociolog ridică două degete.

— Vă ascult, stimate domn!

— V-aş mai adresa o întrebare, să-i spun tot profesională, dar poate interesantă pentru toată lumea…

— S-o auzim!

— Ce credeţi: gradul de corupţie este direct proporţional cu starea materială a ţintelor corupţiei? Mai direct: sărăcia duce la corupţie? Şi invers: bogăţia este o pavăză împotriva ei?

Ghidul se ridică de pe scaunul aflat în centrul semicercului format de canapelele vizitatorilor, apropiindu-se de peretele pe care se puteau citi patru versuri, motto-ul întregului stand, apoi spuse:

— După cum aţi constatat, muzeul nostru nu expune decât documente. Nu operăm cu fragmente literare, cu ficţiune. Nu intră în profilul nostru. Dar iată: construind standul corupţiei, am găsit o epigramă atât de semnificativă pentru caracterizarea fenomenului, încât am înscris-o printre exponate, la loc de cinste, emblematic.

Auziţi cum sună:

Vezi? Corupţia arată/ Ca o pară răsturnată/ Jos e mică şi sfioasă/ Sus…e groasă!

Catrenul, tinere domn, vă răspunde la întrebare. Sunt predispuşi la corupţie doar-sau în special-săracii? Epigramistul spune nu. Eu îi dau dreptate.

Sus, acolo unde se adună bogăţie şi putere, există corupţie, altfel n-am vorbi despre marea corupţie; ba chiar „e groasă”, exact cum spune catrenul. E greu de apreciat care este mai periculoasă, „cea mare” sau „cea mică”. De fapt-ambele fac mult mai mult rău decât se crede. Cea mică ne sărăceşte prin repetabilitate şi mai ales ne induce convingerea că nimic nu se poate obţine decât

aşa; te pregăteşte să consideri un sistem corupt drept singurul sistem posibil şi te obligă să i te adaptezi. Practic, te corupe la corupţie. Se deschide astfel drumul către toate grozaviile care, uneori, chiar se petrec.

La rândul ei, corupţia mare, cea groasă, de sus, de la bogăţie şi putere, poate răpune o ţară nu numai pe termen lung, distrugându-i fibra morală, ci scurt, în câţiva ani, punându-i economia pe butuci.

Ea devine atentat la siguranţa naţională. Afirmaţia nu este nici exagerată, nici alarmistă. Când prin corupţie pierzi întregi ramuri industriale (aluminiu, siderurgia - de pildă) şi transformi oraşe întregi de şomeri disperaţi în veritabile bombe sociale cu explozie întârziată, când perverteşti prin corupţie comunicarea de masă, transformând-o în propagandă manipulatoare și tembelizantă, când împingi în corupţie instituţii fundamentale ale statului, aservindu-le, atunci… categoric da: ataci siguranţa naţională.

Sărăcia, bogăţia, corupţia... M-aţi provocat, tinere domn, la încă o incursiune pe terenul... să-i spunem teoretic al fenomenului, dar eu revin în lumea faptelor, acolo unde mă simt „mai acasă". Concret, vreau să spun că, la un moment dat, guvernanţii noştri au avut de dat un răspuns instituţional întrebării dumneavoastră.

— Chiar aşa? exclamă-evident măgulit-tânărul psiho-sociolog.

— Chiar aşa. Când s-au croit grilele de salarizare la scară naţională, cineva s-a gândit că profesiile cele mai expuse corupţiei (justiţia, de pildă, sau clasa politică instituţionalizată) trebuie să aibă lefurile cele mai mari; astfel, rezistenţa la tentaţiile corupţiei ar fi mai mare, chipurile. Ideea a fost acceptată şi s-a procedat în consecinţă.

— Şi... ? întrebă tânărul.

— Şi... personal consider raţionamentul un eşec, o eroare de proporţii. Mă confirmă, din păcate, realitatea. Despre justiţie vom mai vorbi, despre...

— Nu treceţi mai departe, vă rog! insistă tânărul. Oferiţi-mi câteva date comparative, câteva repere, ca să înţeleg ce vreţi să spuneţi, chiar dacă asupra justiţiei veţi mai reveni.

Înainte de a răspunde, ghidul panoramă cu privirea semicercul vizitatorilor, încercând să le citească pe feţe interesul-sau dezinteresul-pentru noua paranteză solicitată de psiho-sociolog. Ghicindu-i intenţia, câteva capete se aplecară uşor, repetat, încurajându-i răspunsul la provocare.

-Dacă insistaţi... Iată, să luăm medicii şi profesorii, despre care am mai vorbit, dar nu în aceeaşi ordine de idei. Deci-două categorii sociale care asigură una-sănătatea,viaţa propriu-zisă, cealaltă-educaţia, cultura, adică viaţa intelectual-spirituală.

Ambele sunt defavorizate prin sistemul de salarizare. Ştiu, toată lumea ştie că omul chemat să decidă libertatea sau încarcerarea cuiva are o răspundere imensă. Atât de mare, încât este drept, firesc, necesar să i se asigure un statut socio-material corespunzător misiunii sale şi protector, în acelaşi timp, împotriva tentaţiilor corupţiei. Dar şi chirurgul care ţine în bisturiul său viaţa sau moartea are, cred, o răspundere cel puţin la fel de mare. Ba, spre deosebire de judecător, magistrat sau procuror, el se luptă nu numai cu moartea, ci şi cu secundele, cu fragilitatea corpului suspus operaţiei, cu eventualele boli, diagnosticate sau nu, ale pacientului, care complică lucrurile; cu imprevizibilul oricărei intervenţii pe creier, pe inimă, pe aglomerarea de nervi vitali din măduva coloanei vertebrale.

Un pacient decedat pe masa de operaţie nu este, automat, victima unui malpraxis, iar malpraxisul, dacă se confirmă

legal, este pedepsit de lege. Omul legii, și el învestit cu imensă răspundere, are timp să gândească, să cerceteze, să mai ceară probe, să consulte bibliografie (dacă nu cumva o comandă politică impune celeritate!). Şi la el, eroarea e fatală: poate omorî oameni, fizic sau social. Nu degeaba o lege nescrisă, dar foarte larg acceptată, spune că mai bine să scape zece vinovaţi decât să înfunde puşcăria un nevinovat. Dar... ciudat. În profesia aceasta nu există malpraxis! Nimeni nu plăteşte pentru eroarea judiciară. Chiar şi penalizarile materiale obţinute de cei nedreptăţiţi de la forurile europene sunt plătite nu de către autorii sentinţei nedrepte, ci de contribuabilul român. De ce? Nu ştiu. E drept? Sigur-nu.

Nu pledez în favoarea medicilor şi impotriva lumii justiţiei, cum s-ar putea crede. Nici nu v-aş fi împărtăşit aceste gânduri dacă nu m-ar fi stârnit întrebarea. Şi... ca să nu devin și mai vehement, n-am să mă opresc asupra nedreptăţii flagrante care li se face profesorilor, învăţătorilor, apostolii educaţiei din România. Cum să compar salariile lor cu venitul șefilor din companiile de stat, cu indemnizaţiile fericiţilor membri ai consiliilor de administraţie care primesc mai mult pentru simpla prezenţă la o şedinţă de două ore în care nu glăsuiesc, doar ridică mâna şi beau cafeaua, decât un profesor pentru munca de o lună? Nu îndrăznesc să fac aceeaşi comparaţie nici cu veniturile parlamentarilor, dintre care unii încheie două mandate (8 ani) cu un bilanţ stupefiant: 30 de secunde la tribuna Camerei Deputaţilor. Atât. Sigur, toţi ar merita un salariu mai mare, ca în vest: şi magistratul, şi profesorul, şi medicul, şi poliţistul din stradă, pentru că toate profesiile au dificultăţile lor, dar... statul e sărac. Sărăcit de atâta jaf! Problema este cum împărţim puţinul din vistierie ca să scăpăm mai repede de sărăcie şi cu cât mai puţine pagube în perspectiva viitorului. Am chibzuit

bine? Înţelept? Eficient? Sau am plecat urechea la raţionamente de tipul: „medicul primeşte mai puţin, că la el pericolul de a fi corupt este infinit mai mic; îi mai pune botniţă şi jurământul lui Hipocrat”... Da, e adevărat: în justiţie, presiunea corupţiei este mai mare, interlopii sunt bogaţi şi agresivi, au de unde să dea, spre deosebire de muribundul adus pe targă, cu salvarea. Dar... întreb: aşa se judecă? Şi raţionamentul acesta-îndrăznesc să spun cinic-măcar a fost validat de realitate? Nu.

Dar să revenim la cursul discuţiei noastre. După mine, corupţia nu depinde în primul rând de sărăcie sau de bogaţiei, deşi-teoretic şi practic-un om sărac este mai vulnerabil decât cel îndestulat. Dar nu e mai puţin adevărat că există demnitatea săracului (poporul zice „sărac şi curat”), după cum, uneori (ba chiar de cele mai multe ori) ne izbim de lăcomia bogatului, pentru că „pofta vine mâncând”, „banul la ban trage”-pentru a ne menţine în zona înţelepciunii populare, care... ştie ea ce ştie!

Aş mai adăuga o afirmaţie (cinică? realistă? nu ştiu) cu largă circulaţie în economia de piaţă, unde totul se cumpără şi se vinde: „orice om are preţul lui”. Apreciaţi dumneavoastră, fiecare, cât adevăr conţine. Dacă o veţi confirma, aţi răspuns implicit la întrebarea colegului dumneavoastră: cel învăţat cu bani mulţi costă mai scump, cel mai sărman-mai puţin.

— Acceptaţi încă o întrebare „nepunctuală”, după atâta teorie şi atâtea principii? interveni francezul cel dornic de situaţii clare, răspunsuri precise şi soluţii logice.

— Vă rog! Doar ne aflăm la colocviu, nu la prelegere, răspunse ghidul.

— Şi în acest stand, şi în celelalte două anterioare, consacrate tranziţiei, am aflat lucruri şi situaţii incredibile. Dacă mi le-ar fi povestit cineva, la o cafea sau la un pahar de vin, n-aş fi crezut o iotă. Dar muzeul dumneavoastră le certifică, le susţine cu

exponate, cifre, date, statistici, mărturii foto, declaraţii credibile etc. Pe mine m-au convins. Dar... de-abia acum am, cred, dreptul să întreb: cum de s-au putut petrece toate astea? Aveţi instituţii de forţă, aveţi servicii de informaţii, aveţi justiţie, procuratură... am văzut că ele se bucură chiar de o retribuţie mai generoasă, mult peste media salarizării din alte domenii. Vă întreb: ele ce-au păzit?

Ghidul se ridică din nou de pe scaunul său, se apropie de auditoriu, apoi i se adresă într-un fel ciudat-şi în atitudine, şi în tot. Parcă voia să marcheze depăşirea unui prag, intrarea într-o zonă neabordată încă, începutul unei relaţii speciale între el şi grup. Toţi simţeau că urmează să se întâmple ceva, ceva special, neaşteptat-chiar şi pentru acest muzeu al surprizelor şi ciudăţeniilor; ceva altfel. Un val de interes viu, acut, însufleţi asistenţa, aşa cum, la reprezentaţiile teatrale pe texte pline de miez, interpretate de actori excepţionali şi în zi de graţie, se creează uneori acea comunicare aparte între scenă şi sală, acea vibraţie în care cuvintele sună parcă altfel, ideile sclipesc, trăirile se intensifica, vraja pogoară, cuprinzând publicul şi interpreţii deopotrivă.

— Vă mulţumesc pentru întrebare, domnul meu! Răspunzându-vă, intru direct în miezul fierbinte, periculos de fierbinte (veţi vedea cât de periculos, şi de ce periculos!) al standului corupţiei, în care ne aflăm .

M-aţi întrebat ce au păzit instituţiile şi serviciile abilitate. Vă răspund: au păzit Sistemul. Nu ţara care le plăteşte, nu poporul, nu cetăţenii care îşi pun speranţele în pavăza legii. Nu! Au păzit Sistemul.

— Ce înţelegeţi prin sistem? Există aşa ceva? Ce este?

— Se scrie cu S mare; aici, cuvântul nu este substantiv comun, ci nume propriu, răspunse ghidul, ridicând nedumerirea şi

curiozitatea francezului, ca şi a întregului grup, la cote maxime. O definiţie mi-e greu să-i dau, pentru că el însuşi, Sistemul, are o formă nedefinită, cu geometrie extrem de schimbătoare, ca amoeba, dar cu o rezistenţă în timp uluitoare.

Se aseamănă oarecum cu alte sisteme închise, create de-a lungul veacurilor: masoneria, ordinele medievale religioase ori laice, confreriile şi frăţiile studenţeşti americane, organizaţiile oculte chinezeşti, Ku-Klux-Klanul, Mafia şi multe altele, ca să vă faceţi o idee despre ce vorbim. A fost creat, la noi, cu mult înainte de revoluţie, proiectat să reziste timpului şi timpurilor, organizatoric şi ca stare de spirit, ca mentalitate, ca set de principii şi metode de acţiune. Nimeni-sau aproape nimeni-nu ştie acum cu precizie stadiul în care se află, forma concretă în care s-a păstrat, evidenţa exactă a membrilor. Nu sunt loje, ca la masoni, nici cuiburi, ca la legionarii interbelici, celule-ca la comuniştii ilegalişti, familii-ca la mafiile din sudul Italiei. Dar Sistemul-amoebă îşi impinge pe căi oculte oamenii în posturi cheie, în poziţii înalte, de decizie, sus, cât mai sus, cel mai sus, înţelegeţi? Sunt de apărat multe şi importante interese, în primul rând economice.

Problema este: cum să o faci legal? Dacă ai ajuns în vârf (greu, dar nu imposibil; s-a dovedit!), cum să devii dictator de fapt într-un stat de drept, cu legea în braţe? Cum să deghizezi democratic autoritarismul de tip totalitar, în care faci ce vrei? Pare imposibil de realizat, ca perpetuum-mobile, cvadratura cercului etc. Dar n-a fost imposibil. Şi nici mai greu decât să te cocoţi pe Everestul puterii. Oricum, visul a fost realizat: dictator în democraţie! Cine reuşeşte, bine-merită un loc de frunte în galeria ticăloșilor și ticăloșiilor lumii.

Vă reamintesc: toţi marii dictatori ai vremurilor moderne, de la Stalin și Mussolini până la Ceauşescu, Mao sau Kim Ir

Sen şi-au asumat şi recunoscut deschis statutul. În România predecembristă, primul articol din constituţie afirma explicit: „PCR este forţa conducătoare în Republica Socialistă România". Toată lumea ştia ce este, cine este PCR. Adevărul era atât de larg cunoscut, încât pătrunsese până şi în celebra colecţie de bancuri cu Radio-Erevan, care-l conţinea şi pe acesta: un ascultător sovietic, intrigat de poziţia băţoasă a PCR la mai toate acţiunile comune iniţiate de ruşi în lagărul condus de ei, întreabă, contrariat: „De fapt, ce este acest partid micuţ dintr-o ţară micuţă, de-şi permite atâtea?". Redacţia i-a răspuns: „PCR? Ce să fie PCR? Un biet om, şi el, acolo...".

Vârful Sistemului din România a înţeles că vremurile s-au schimbat, există acum nişte foruri europene care, când se adună prea multe scandaluri, te întreabă, măcar de formă: „Ce se întâmplă la voi, acolo?". Există-totuşi-opoziţie, chiar dacă e nevolnică. Există televiziuni necumpărate încă. Există ieşiri în stradă, chiar ciocniri cu forţele de ordine, una dintre ele dărâmând chiar guvernul... Trăim, cum s-ar spune, într-un stat oarecum de drept, deci trebuie lucrat cu legea în braţe. Tot timpul-acoperit cu un articol, alineat sau paragraf de lege. Tot timpul, susţinut de un for, de o instanţă, de o instituţie a statului de drept...

— Scuzaţi-mă, vă rog, dar sună a fanstasmagorie ceea ce spuneţi dumneavoastră, replică energic francezul. Instituțiile nu sunt oameni, să le cumperi, şi nici firme, fabrici şi uzine, despre care spuneţi că au fost vândute cu tona, la preţ de fier vechi.

— Dar nici nu e nevoie, domnul meu, pe lângă faptul că e imposibil, exact cum spuneţi! În alt stand v-am explicat că, pentru a ucide un şofer, nu trebuie să-i incendiezi maşina, să-l striveşti între două tiruri în trafic sau să-l mitraliezi prin

parbriz. Este suficient să-i tai cablul de frână, şi nu cu o tăietură vizibilă de cuţit, ci în aşa fel încât, la anchetă, tăietura să poată fi interpretată ca o rosătură de şobolan. Acoperit, cu legea în braţe, cum v-am tot spus.

Deci: ca să controlezi tot, să „conduci jocul", alegi instituţiile esenţiale, plantezi în ele patru—cinci—şase oameni „pe post de cablu" ce urmează a fi tăiat-verigi sigure într-un lanţ de acţiuni şi procese montate cu grijă, care vor decurge conform scenariului precizat pe secvenţe şi cadre, minuţios; îţi alegi momentul declanşării şi... acţionezi. Că în spatele celor cinci—şase din fiecare instituţie se află sute, mii de lucrători corecţi, care-şi fac treaba, asta-i altă poveste. Ei, cei mulţi şi cinstiţi, sunt de fapt alibiul acoperitor al ticăloşilor care, la orice acuză adresată corupţiei din instituţie, clamează: „Cine şi cum ar putea corupe justiţia, procuratura sau un serviciu public în întregime, cu armata lui de lucrători?". Când vreunul dintre cei oneşti, procurori, judecători etc. „miroase" ceva necurat şi se apropie periculos cu investigaţia de un om al Sistemului, sau când onestul nu se mişcă în direcţia şi cu viteza cerute de Sistem, este discreditat, i se ia dosarul, sancţionat, persecutat, pensionat, eliminat, încarcerat chiar, dacă altă cale nu există. Scurt şi fără milă. Dar-repet obsesiv-cu legea în braţe, doar trăim într-un stat de drept. Efectul imediat: cazul se rezolvă. Sistemul câştigă. Efectul pe termen mediu: colegii de breaslă ai pedepsitului pricep că, dacă nu stau în banca lor, vor păţi ce-a păţit pedepsitul. Uneori ameninţarea vine rostită pe şleau de chiar omul Sistemului, la televizor: „Cucoană, potoleşte-te, că de nu, s-ar putea să nu-ţi mai găseşti bărbatul acasă!". Clar? Precizez: „cucoana" este membră a Parlamentului României, senator. Şi mai clar!

Efectul pe termen lung, şi cel mai periculos, cel mai pervers: cei ce văd şi înţeleg încep să îşi pună întrebarea fundamentală:

aşa este în statul de drept? Aşa arată democraţia? Asta am aşteptat, am dorit, am cucerit cu sacrificiul a sute şi mii de vieţi omeneşti? Filmele occidentale, cărţile, povestirile celor trăiţi pe acolo parcă spun că nu. În SUA, dacă doi ziarişti descoperă o ticăloşie comisă de preşedintele Americii, ei publică rodul investigaţiei şi din lupta celor doi ziarişti cu cel mai puternic om al Planetei, apărat de cel mai puternic sistem al Planetei-CIA, înving ziariştii. Iar la mult timp după pensionarea forţată, demascatul găseşte curajul bărbătesc de a-şi recunoaşte greşeala şi a-şi cere scuze poporului american pentru că l-a minţit.

Dar... nu cumva o fi aşa doar în democraţia lor, de acolo, iar noi, aici, suntem condamnaţi pe vecie la o „democraţie originală", „made in România"? Nu cumva destinul nostru este strict dâmboviţean, indiferent cum vom denumi noi troaca în care ne bălăcim? Pentru că una este ce vedem la cinema, ce citim prin cărţi şi prin ziare, ce ni se povesteşte, şi alta ce trăim, ce păţim pe pielea noastră.

Întrebările nasc îndoieli, îndoielile nasc neîncredere din ce în ce mai mare, neîncrederea naşte derută, inhibă acţiunea, sugrumă civismul, împinge la resemnare, la acceptare laşă, conform exclamaţiei auzite din tot mai multe guri: „Asta e, ce să-i faci?" Aici e marea ticăloşie, capcana letală în care românii sunt îmbrânciţi să cadă: lehamitea, dezarmarea, supunerea. Exact ce ţinteşte Sistemul cu legea-n braţe, repet şi tot repet, pentru că mi se pare esenţial.

Francezul, care ascultase cu atenţie pledoaria, interveni-parcă puţin clintit din părerea lui, dar foarte puţin:

— Interesante spusele dumneavoastră, domnule. Cred, urmărindu-vă, din două, una: ori misteriosul Sistem despre care vorbiţi este genial de diabolic, ori imaginaţia dumneavoastră

bate orice fantasmagorie SF. Să zicem că este adevărat ce spuneţi…

— Bravo mie! exclamă ghidul. Am reuşit să strecor îndoiala în judecata unui cartezian!

— N-o luaţi în glumă, că eu vorbesc cât se poate de serios. Să zicem deci, strict ipotetic, că în procuratură, în justiţie, în nu ştiu ce instituţii unde se iau decizii şi se dau verdicte, Sistemul invocat de dumneavoastră şi-a plasat câţiva oameni în posturi-cheie, şi prin ei obţine ce-şi doreşte. Dar… aţi pomenit de Servicii. Servicii speciale, bănuiesc. Ştim cu toţii ce sunt, cum funcţionează, pe cine apără şi de cine anume. Pe astea… cum le aserveşti? Şi cum pot lucra ele în favoarea Sistemului?

— Mult mai simplu decât credeţi: prin numire.

— Cum adică?

— Nu vă e clar? Omul Sistemului face numirile; instalarea unui șef acolo stă în pixul său iar pixul depune semnătura cu mare precizie; fix la cine trebuie. Cum lucrează? Cum pot fi de folos Sistemului? Vă dau un exemplu, din zeci: urmăriţi-mă, vă rog.

Să zicem că eşti candidat la Preşedinţie. Te afli în ajunul dezbaterii televizate finale, faţă-n faţă cu celălalt candidat ajuns în turul doi. Momentul poate fi decisiv şi chiar este. Vrei să știi ce a făcut adversarul tău, clipă de clipă, până la intrarea în emisie, poate…cine știe? guguștiucul a comis o gafă și-l ai la mână. Dar cine se ocupă de filaje şi supravegheri în România? Serviciile secrete, bine-nţeles. Comanzi filajul (eşti ditamai preşedintele, ce naiba, te afli la butoane, ai rezolvat tu cu serviciile chestii mai complicate!), filajul se execută, informaţia (într-adevăr senzaţională prin enormitatea prostiei competitorului, mers în vizită nocturnă la patronul moderatorului emisiunii, în speranţa că obţine „întrebarea încuietoare” de care se temea)-

deci informaţia ajunge la beneficiar, beneficiarul o aruncă în emisiune exact în clipa în care victoria adversarului se prefigura, întrebându-şi competitorul cu acel rânjet de satisfacţie anticipată la care omul Sistemului este neîntrecut: „unde-ai fost azi-noapte? că uite, eu am fotografii doveditoare…". Bomba explodează şi… şi se alege praful de adversar. Cu toate astea, adversarul, aşa, ciuruit, câştigă scrutinul pe teritoriul ţării, dar Serviciile pun umărul, echilibrează balanţa şi apoi o înclină „la mustaţă", însă decisiv, cu voturile din străinătate.

Aţi înţeles la ce sunt bune Serviciile şi cum lucrează ele? Nu e nimic complicat. Trebuie doar şmecherie, curaj nebun, lipsă de scrupul, ticăloşie în stare pură, spate, siguranţa că Sistemul este cu tine şi te susţine, hotărâre, sete de putere-la fel de mare ca nevoia Sistemului de a te păstra acolo, sus, la butoane, că doar nu s-a chinuit degeaba să te cocoaţe…

Despre Servicii ne-a spus ceva, de altfel, şi fostul preşedinte Emil Constantinescu. Când şi-a încheiat mandatul-o pălărie mult prea mare pentru capul lui de universitar insuficient uns cu alifiile politichiei-a declarat: „m-au învins Serviciile". E de reţinut mărturisirea; a fost sinceră şi plină de învăţăminte pentru cine se mai întreabă ce rost au Serviciile nu în apărarea intereselor ţării, ci în măţăraia pestilenţială a jocurilor puterii, a luptei politice-foarte puţin asemănătoare cu lupta dreaptă dintre Făt-Frumos şi Zmeu, din basmele domnului Ispirescu.

— Să zicem că înţeleg spusele dumneavoastră, deşi…

— …Deşi încă vă îndoiţi, văd, îl întrerupse ghidul pe francez. E şi greu de crezut, vă dau dreptate, dar dacă mă veţi asculta până la capăt, poate că…

— Ceea ce nu înţeleg şi, neînţelegând, nu accept, este cum s-a ajuns la ceea ce spuneţi dumneavoastră. Într-o ţară cu alegeri libere, cu Parlament, cu partide politice-deci cu opoziție, cu

presă ce nu poate fi cumpărată chiar toată, cu monitorizare externă… cum? Cum să lucreze instituţii ale statului împotriva statului, sub ochii ţării, ai Europei şi ai omenirii? Că doar trăim în Satul Mondial al lui McLuhan.

— Cum? Urmăriţi-mă, vă rog: am să vă explic parcursul etapă cu etapă, ca la un exerciţiu de tactică şi strategie militară. Începem? Vizitatorii rămaşi la locurile lor, pe canapele, se pregăteau să urmărească duelul ghid-francez „cu sufletul la gură”, ca la un meci decisiv, ajuns la faza executării penalty-urilor de departajare.

— Perfect. Începem exerciţiul. Să ne imaginăm o situaţie petrecută nu aici, ci undeva, prin Europa zilelor noastre, ca să ne mişcăm mai uşor, mai neîncorsetaţi de nume proprii la fiecare pas şi etapă.

Obiectivul acţiunii: plasarea pe Everestul puterii a unui om al Sistemului. Ales cu mare grijă, desigur, după ce insul îşi probase abilitatea, curajul, fidelitatea într-o situaţie-limită, disperată. Se descurcase perfect, trecând proba focului… dând foc. Ar fi fost mai mare păcatul ca revoluţia, cu vânătoarea ei bezmetică de foşti nomenclaturişti, să-l mături, să-l ia pe făraş şi să-l arunce la grămadă cu pleava, cu cei ce se smiorcăiau prin boxa acuzaţilor,mărturisind tâmp „am fost un dobitoc!”. Nu, omul ales nu fusese deloc dobitoc; dimpotrivă! Trebuia păstrat, susţinut, împins în sus.

Primul pas: dispariţia dosarului. Se aflase, în tumultul revoluţiei, că toată lumea avea dosar la Securitate; mai anemic sau mai gros, mai nevinovat sau incriminant, dar el exista, cert. Era, deci, imposibil ca o persoană care a avut de-a face cu străini, a reprezentat ani de zile statul comunist în străinătate, la foruri importante şi a dobândit funcţia cu o decizie contrasemnată de Elena Ceauşescu, Cabinetul 2 în ierarhia oficială a puterii, mai puternic decât Cabinetul 1 în

materie de cadre, să nu aibă dosar la Securitate. Absolut imposibil. Dispariţia lui va crea suspiciuni, va stârni întrebări incomode, toţi ştiau că ar fi fost singurul funcţionar comunist cu rang înalt trimis în străinătate fără dosar. Dar trebuia riscat. Trebuia ales răul cel mai mic. Dosarul trebuia să dispară. Şi a disparut. Cum? Nu se ştie. Da, s-au găsit nişte inşi care au declarat că respectivul a avut legături cu Securitatea, dar… vorbe. Documente, nu! Au dispărut. Evident, s-a murmurat, s-a mârâit, s-a comentat, dar… atât. Omul a fost bun de urcat pe scară.

După câteva trepte, insul era să se împiedice de-a binelea, tot în dosare, dar nu de Securitate, ci penale, şi pentru fapte nu din trecut, ci comise acum. A dispărut flota României, la fel de miraculos ca dosarul negăsit în arhivele CNSAS. Prejudiciul era imens, peste o sută de milioane de dolari. Printre vinovaţi, la loc de frunte, omul nostru. Sistemul s-a făcut luntre şi punte, l-a apărat cu ghearele şi cu dinţii şi cu un procuror mai corupt decât corupţia întruchipată, numai bun de numit şef peste vânătorii de corupţi din România. Procurorul comandă o altă expertiză, care confirmă că flota a dispărut, nu mai există (pentru asta n-ar fi fost necesară expertiza, faptul era evident!), dar stabileşte-stupefacţie!-că nu există niciun prejudiciu. Niciun dolar. Iar dacă nu există prejudiciu, la ce bun procesul? Pe cine şi de ce să condamni?

Afacerea se clasează, omul mai urcă nişte trepte pe scară, mai comite nişte infracţiuni care zguduie opinia publică şi sunt gata-gata să pună bulina roşie pe edificiul puternic fisurat al credibilităţii individului: îşi dă singur casă, ca primar, minţind în scris, cu semnătură, că nu are; apoi se dedulceşte la afaceri cu terenuri, cumpără miraculos de ieftin şi vinde extraordinar de scump, minte din nou, cu nonşalanţă, când trebuie să justifice cu ce bani a cumpărat terenul. E drept, întrebarea a sunat aproape

ca o alintare: „suntem siguri că n-a fost… dar asta e regula… trebuie să întrebăm, ne scuzaţi de deranj…”.

Au mai fost şi alte potlogării, mai mari sau mai mici (de regulă mai mari), care au provocat întrebări, ceea ce l-a enervat cumplit pe omul Sistemului. Într-un acces de furie, și-a chemat procurorul şef şi i-a ordonat să găsească o cale (legală, desigur) pentru a nu mai fi deranjat ori de câte ori comite o ilegalitate. Acum era în vârf, dădea ordine, bătea cu pumnu-n masă; avea probe indubitabile că Sistemul îl susţine, orice-ar fi. De-acum nu mai juca la cacealma; mergea la sigur. Nici măcar nu-şi mai fila cărţile din mână, ştia că are cinci aşi, în permanenţă.

Insul de la Procuratură a executat ordinul: așa a apărut imunitatea absolută pentru vârful vârfului…

— Ce înseamnă, practic, imunitate absolută? întrebă francezul.

— Exact ce spune sintagma: orice ar face, orice ar comite, nimeni şi nimic nu-l poate atinge. Acum, de-abia acum a simţit că puterea lui e deplină, nelimitată. Statul era „de drept” pe hârtie, dar practic… Şi cum puterea absolută corupe absolut, au urmat nişte manifestări pe care nici măcar Sistemul din spatele lui nu le mai înţelegea. Insul şi-a amintit de Caligula, împăratul roman care-şi numise calul senator, şi a decis să-l întreacă, făcându-şi iapa de călărie intimă preşedinte de partid, apoi încercând s-o facă preşedinte de ţară…

— Cum, cum…? Cum vine treaba asta cu iapa? întrebă un tânăr, cu o candoare înduioșătoare.

— Scuzele mele, domnule dragă, se grăbi ghidul, încercând să diminueze efectul spuselor sale, care acum i se păreau și lui cam… Nu pot să explicitez zicerea, sunt și doamne de faţă, m-a cam luat gura pe dinainte, nu că n-ar fi adevărat, dar există și adevăruri care se spun doar într-un cadru mai… Dacă doriţi

neapărat, rămânem la sfârşit şi vorbim ca între bărbaţi, vă explic cu plăcere, chiar cu delicii…

Revin la omul Sistemului, ajuns în vârf. Ce înseamnă imunitate absolută? Păi… să luăm din nou un caz ipotetic. Să presupunem că omul suferă un atac de nu ştiu ce boală; pune mâna pe o puşcă mitralieră, iese în stradă şi trage în plin, la întâmplare, în tot ce mişcă. La faţa locului apar forţele de ordine, dar ajunse acolo şi recunoscându-l pe mitralior, susnumitele forţe nu mai au nici o putere. Oamenii legii, sosiţi şi ei, confirmă: nimic de făcut! Aşteptăm ca excelenţa sa să-şi revină, să termine muniţia şi… mandatul de cel mai înalt demnitar al Statului Român, singurul om investit cu imunitate absolută. Acum, în timpul mandatului, e intangibil, orice-ar face. Da, când își va încheia mandatul, va fi chemat să dea o declaraţie, să spună ce i-a venit, ce l-a apucat, de unde și-a procurat arma şi muniţia (a avut, cumva, pe cineva în familie, fratele cumva? care a făcut comerţ cu arme?)… Dar și atunci, când justiţia independentă din statul reformat va fi liberă să intervină, se vor găsi circumstanţe atenuante, pentru că Sistemul veghează: de fapt, bietul om tocmai depăşise porţia zilnică de whisky, greşise şi numărul cuburilor de gheaţă (două în loc de patru) şi, de aici, toată nenorocirea. N-aveţi idee ce ravagii fac asemenea erori de dozaj! Deci… nu va fi crimă (sau crime), ci omor din culpă sau prin imprudenţă. Accident. Mitraliera era defectă, s-a declanșat singură, prin telepatie, iar meritele deosebite din cele două mandate şi din funcţiile ce s-au tot succedat neîntrerupt, un sfert de secol, pledează pentru clemenţă, vor spune reprezentanţii justiţiei, prin completul de judecată nu tras la sorţi, ci numit de…ghici ghicitoarea mea cine!

Vor pune o vorbă bună şi partenerii externi, cărora le-a mers atât de bine pe meleagurile noastre sub domnia omului din vârf. Toţi vor depune mărturie: a fost băiat bun, nici n-a crâcnit, noi am poruncit austeritate şi el a tăiat mai mult decât

ceruserăm noi şi de cât au tăiat alţii. S-a mulţumit cu puţin, n-a cerut niciodată nimic, nu ne-a deranjat, n-a mişcat în front. Voi, românii, să-i fiţi recunoscători: v-a scos din criză supli, cu talia ajustată, cum e trendy acum…

Şi, la urma urmei, de ce atâta grabă cu procesul? Domnia sa nu prezintă pericol social, ca Năstase, Voiculescu, Mustaţă, Mencinicopschi, Remeș, Pantiș, Rarinca etc., etc. Ăia-da! La zdup, şi repede. Aici… să mai cercetăm, să mai instrumentăm, să mai numărăm odată cadavrele, că la o a doua numărătoare n-au mai ieşit 11, ci doar 7, ceea ce schimbă din temelii datele dosarului.

— Cred, stimate domn-îl întrerupse iritat francezul-că ar fi cazul să ne oprim. Impingem mult prea departe jocul ăsta de-a supoziţiile, presupunerile, construcţie halucinantă care nu mai ţine nici măcar de SF! Gata cu joaca! Să revenim, vă rog, pe terenul sigur al faptelor, al acelor fapte care pot fi probate, nu doar presupuse şi bănuite.

Spre surprinderea generală, chiar şi a celui ce lansase propunerea, ghidul acceptă cu o uşurinţă nefirească; parcă de-abia aştepta apelul la realism 100%!

— De acord! Perfect de acord. De fapt… imaginea cu mitraliera, morţii şi reacţia autorităţilor... într-adevăr ne apropie periculos de paranoia, ceea ce… Cer scuze: am greşit alegând metoda demonstraţiei prin reducere la absurd, într-o discuţie tocmai cu un produs al cartezianismului francez, adversarul de moarte al absurdului. Vă dau dreptate, mă repliez. Dar… atenţie: absurdul nu este al metodei mele de demonstraţie, deşi aşa o numeşte logica formală; absurdul este al realităţii, al situaţiei reale create de personajul în jurul căruia purtăm discuţia!

Reluăm totul; de acord? Cu fapte, numai cu fapte cunoscute, verificate, stipulate în acte şi decizii, în constatări oficiale, ştiute

de toată suflarea românească, ajunse şi prin presa internaţională; exact cum aţi cerut! Deci: vârful puterii, campionul anticorupţiei şi reformatorul statului ticăloşit (este expresia lui, nu a mea!) se pomeneşte la un moment dat cu fratele în puşcărie, închis pentru că luase mită sute de mii de euro de la un clan de ţigani mafioţi…

— Rromi, vreţi să spuneţi! Aveţi ceva cu rromii? sări o doamnă blondă, frumos fardată, îmbibată cu „drepturile omului" până-n vârful unghiilor lăcuite cu un roşu-aprins, apărătoare neaţipită a principiului „politically correct".

Câţiva colegi din grup îi făcură semn să tacă, să nu se amestece acum, când „duelul verbal ghid-francez" devenise de-a dreptul pasionant, dar ghidul îi temperă cu un gest discret, apoi se replie rapid spre noua provocare:

— Nu, stimată doamnă, n-am nimic cu ţiganii-sau rromii, în versiunea dumneavoastră —nici cu clanurile lor tradiţionale, specifice etniei din cele mai vechi timpuri. Am însă ceva-şi ceva grav de tot-cu clanurile mafiote: ţigăneşti, româneşti, ucrainiene, albaneze, ruseşti, trans-etnice, trans-naţionale, trans-continentale, trans- partinice, ..., că sunt de toate felurile şi de toate speţele! Nu le pot suporta, doamnă dragă, şi nu accept ca familia preşedintelui ţării mele (poftim: acum am spus-o clar!) să fie conectată la clanurile acestea, înţelegeţi? Mă oripilează faptul că fratele preşedintelui primeşte mită sute de mii de euro pentru a-l scăpa de puşcărie pe interlopul-şef, promiţând că preşedintele însuşi va rezolva problema, cu mânuţa domniei sale.

Implicarea directă a preşedintelui nu s-a dovedit (încă), dar pentru mine şi pentru români, treaba asta contează mai puţin, de vreme ce vârful puterii aflase în urmă cu trei ani de mizerie şi tăcuse mâlc, iar autorităţile reformate ştiau şi ele, dar au tăcut

la fel, până când nişte înregistrări video făcute de ţigani au fost difuzate la un post de televiziune şi au declanşat scandalul!

Doriţi fapte? Păi… dosarele penale amânate, puse la congelat sau închise la repezeală sunt fapte, nu supoziţii. Nici imunitatea totală nu e o supoziţie, ci realitate, fapt concret şi revoltător. La fel-moşia de 300 ha cumpărată la Nana cu cel mai mare credit dat vreodată de singura bancă a statului-CEC Bank-fără garanţii asiguratorii şi cu dobânda minimă, moşia însăşi constituindu-se printr-un şir de fraude dovedite. La fel, casa din str. Mihăileanu, obţinută fraudulos; la fel-averea notăriţei de spiţă prezidenţială, devenită notarul nu agreat, ci impus de către o bancă comercială clienţilor săi pentru orice tranzacţie oficială. La fel-alegerea celeilalte fiice, precară gramatical şi debilă intelectual, ca europarlamentar „independent" dar cocoţată acolo sus de un întreg aparat de partid şi un întreg guvern. La fel-anchetarea ginerelui prezidenţial pentru o escrocherie de 10 milioane euro; povestea cu pământul Brătienilor v-am relatat-o la standul retrocedărilor.

V-am vorbit în acel stand despre faptul că retrocedările frauduloase au constituit cea mai cumplită „ţeapă" dată economiei naţionale. Precizez că, acum, „performanţa" corupţiei este, în numita ticăloşie, stupefiantă: s-a solicitat cu acte o suprafaţă dublă decât suprafaţa totală a României! Hoţia cu acte a vrut să fure un teritoriu cât încă o ţară! Printre beneficiarii de frunte ai ţepei-familia prezidenţială şi anturajul ei. Mai vreţi un fapt în plus, dovedit şi el? Avocata „vârf de lance" în retrocedările frauduloase, prinsă şi condamnată de două ori, este graţiată, tot de două ori, de preşedintele României, pentru două fapte diferite, în acelaşi an. Ba chiar, prima graţiere a fost primul act oficial, semnat de prezident, în noul său mandat! Vă e clar?

Mai doriţi exemple? Că mai am! Preşedintele ţării, întors din prima sa călătorie oficială la Moscova, ne spune, încântat,

că preşedintele rus i-a mulţumit pentru delicateţea, discreţia, înţelegerea de a nu fi pomenit măcar ceva despre Tezaur; niciun cuvinţel. Nu ne-au plăcut spusele sale, şi nici n-am înţeles atunci de ce şeful statului a fost atât de generos cu vecinul, încât să nu-i amintească un drept nu al său, că el e trecător, ci al României, care va fi aici în veac de veac, vorba lui Ştefan cel Mare şi Sfânt. Ceva mai târziu, când am aflat că fiica preşedintelui, notăriţa, face parte din echipa promotoare a pătrunderii Gazpromului rusesc în România, am început să înţelegem…

Ca să nu mai existe vreo îndoială, al treilea fapt-şi acesta, atestat cu document: ambasadorul român la Moscova, Dumitru Prunariu, singurul român pătruns în clubul de elită al cosmonauţilor lumii, a primit ordin să nu mai pronunţe cuvântul „tezaur" în faţa autorităţilor foste sovietice, actualmente ruse, dar tot imperiale. Tezaurul nu e treaba politicienilor, ci a istoricilor. Care vor discuta subiectul când vor găsi timp. Şi nu e nicio grabă. Dacă a trecut un secol, câteva decenii în plus, sau poate chiar alt veac, nu mai contează. Ambasadorul n-a înţeles, dar a executat. De altfel, a şi fost schimbat după puţin timp.

Simetric: când ministrul de Externe vine de la Budapesta şi ne spune ţanţoş că a semnat renunţarea la miliardul de euro conţinut de testamentul patriotului Gojdu în favoarea României, cedându-l Ungariei gratis, n-am înţeles gestul. Mai târziu am aflat că soţia excelenţei sale primeşte 7.000 euro lunar de la Viena pentru consultanţă, ea fiind medic, trăitoare în România. Ce mi-e Viena, ce mi-e Budapesta… Şi am început să înţelegem şi această coincidenţă!

Nimic din toate acestea nu reprezintă bănuială, supoziţie răutăcioasă, suspiciune; toate sunt fapte. Dar există multe altele, pentru că aproape fiecare gest important al prezidentului în spaţiul public, fiecare acţiune, fiecare pas conţine o doză mai

mică sau mai mare de culpă penală; de cea morală…ce să mai vorbim!

Pentru dumneavoastră, stimată doamnă îngrijorată de discriminarea rromilor (eu le zic ţigani, dar sunt corecte ambele denumiri)-o ultimă precizare: când te încuscreşti cu Bercea Mondialu', tu, ditamai frate de ditamai preşedinte, şi când tu, preşedinte în funcţie, te afişezi cu Bercea Mondialu', dându-ţi soţia la o parte din scaunul de lângă tine ca să se aşeze regele rromilor, pentru că ai venit acolo să-i cerşeşti voturile etniei, se cheamă că te-ai încuscrit şi te-ai afişat nu cu un ţigan, ci cu un mafiot, vinovat de fraude inimaginabile, cu zeci de dosare penale blocate prin mită, mai bogat decât toţi bogaţii Olteniei post-decembriste. Înţelegeţi ce spun?

Doamna blondă acceptă-spre cinstea ei-cu un gest discret al capului: da, înţelege. Francezul rămase şi el pe gânduri, fără replică; meciul se cam terminase.

Întreaga asistenţă tăcea, parcă digerând imensa porţie de fapte, numai fapte, servită cu polonicul de către ghidul dezlănţuit.

Prima rupse tăcerea profesoara de istorie:

— E uluitor tot ce spuneţi…Mă tot întreb, şi nu găsesc răspuns: cum de s-a putut? Chiar aşa? Chiar atât? Cât poate suporta poporul dumneavoastră? Credeam că resemnarea mioritică este o legendă, dar văd că…Românii n-au avut reacţie nici la fapte de o asemenea gravitate şi într-o asemenea cadenţă. Nici atunci când ele au început să se confirme, să devină publice, să se transforme în acţiuni şi senţinţe judecătoreşti.

— Ba au avut, stimată doamnă şi colegă. Au reacţionat şi prin aleşii din Parlament. Pentru fapte nedemne, neconstituţionale, preşedintele a fost suspendat. Mai există oare vreun preşedinte suspendat de două ori şi rămas în scaun? Eu n-am auzit! Ultima

suspendare a fost urmată de un referendum, la care 7.400.000 de cetăţeni ai României i-au cerut, prin vot, să plece, să ne lase. A fost cel mai categoric, cel mai masiv, cel mai înverşunat vot anti-cuiva sau anti-ceva din istoria post-decembristă a României.

— Și…? De ce n-a plecat?

— Vă răspund imediat. Și răspunzându-vă, intru în cea mai ticăloasă zonă a unei ticăloşii gândite şi „puse în operă" pas cu pas, timp de zece ani, dar plănuită, probabil, cu mult timp înainte, că prea e diabolică, prea e bine articulat planul. Urmăriţi-mă, vă rog.

Ajuns în vârf, insul a început să-şi construiască o cetate. Era proiectată astfel încât să fie de necucerit; inexpugnabilă din orice parte ai ataca-o. A inclus în plan justiţia, dar repet: nu toată, că era şi imposibil şi inutil. Erau suficiente câteva rotiţe, cele esenţiale, care să blocheze sau să accelereze angrenajul. A schimbat procurori cu duiumul şi a numit alţii, recrutând câteva „vârfuri de lance"; şi-a asigurat câteva complete de judecată, adevărate „plutoane de execuție", „cu naşul în suflet"-după expresia atât de plastică și atât de exactă a unuia dintre cei aleşi, și i-a învestit cu puterea de a încarcera la comandă. A ameţit şi a amorţit reacţia externă, minţind cu neruşinare şi acuzând Parlamentul de „lovitura de stat", deşi deciziile parlamentare erau absolut constituţionale…

— Un moment, vă rog! interveni francezul, trezit parcă la ofensivă de întrebările profesoarei. Ce afirmaţi acum este extrem de grav şi trebuie dovedit.

— Este şi grav, şi dovedit, domnul meu! Preşedintele s-a plâns doamnei Angela Merkel că, în România, Parlamentul a dat o lovitură de stat, întrucât Constituţia ţării nu conţine prevederea suspendării preşedintelui.

— Și… ?

— Şi doamna Merkel l-a crezut, sau i-a plăcut să-l creadă. Nu ştia doamna Merkel adevărul? Asta nu e o scuză. Putea să-l afle în câteva minute, nu era un secret de stat românesc. De fapt, n-o interesa adevărul. Domnia sa nu auzise, probabil, ce-a spus marele filosof Socrate, chemat să depună mărturie într-o problemă neplăcută, incomodă pentru marele filosof Platon. Depoziţia a fost cea corectă, deşi toţi aşteptau ca Socrate să-şi apere prietenul. Filosoful și-a explicat gestul astfel:-„Mi-e prieten Platon, dar mai prieten îmi este adevărul".

E drept, asta se petrecea cu mii de ani în urmă; între timp… Probabil că doamna Merkel, de formaţie spirituală germanică, nu e la curent cu filosofia antică elenă, mai ales de când a aflat că grecii zilelor noastre fac atâtea necazuri Uniunii Europene. Şi, de asemenea, probabil că domnia sa a frecventat mai mult filosofia lui Nietzsche, preferatul ideatic şi al altor conducători ai Germaniei moderne (printre care Hitler) din a cărui gândire s-au inspirat copios.

Este greu de spus ce-ar fi putut avea d-na Merkel cu noi, dacă n-a găsit cele câteva minute necesare pentru a afla ce spune, de fapt, Constituţia României-cu alte cuvinte, dacă la telefon este minţită sau nu. Dar supoziţii se pot face. Să nu fi uitat oare că în primul război mondial Consiliul de Coroană i-a refuzat regelui Carol (de Hohenzollern) intrarea în război alături de Germania natală, pricinuindu-i majestăţii sale un atac de cord care l-a băgat în mormânt? Să fie supărată pe ostașii români care, la Mărăşeşti, au dat peste cap tăvălugul armatei lui Mackensen? Să nu fi iertat românilor nici până-n ziua de azi faptul că în august '44 au întors armele, răpindu-i lui Hitler şi Carpaţii - ca aliniament de apărare - şi petrolul românesc, vital pentru tancurile Wehrmacht-ului, ba chiar adăugând Aliaţilor o armată pusă pe fapte mari, pe care le-a şi realizat, cu sacrificii uriaşe? Să fie adevărat că acele 7 luni

cu care România a scurtat războiul prin întoarcerea armelor i-ar fi permis lui Hitler să finalizeze munca laborioasă a savanţilor germani pentru livrarea rachetelor distrugătoare, capabile să schimbe soarta războiului?

Simple supoziţii, desigur, greu de acceptat azi, după atâţia ani, în condiţii fundamental schimbate, dar cu o singură trăsătură comună, acum ca şi atunci: poziţia de prim rang (ca să nu spunem „de forţă") a Germaniei, al cărei cuvânt putea să conteze enorm, decisiv, în evoluţia evenimentelor din România. Cuvânt care n-a venit. În schimb, au apărut glume. Cum că Berlinul ar trebui să se ferească mai rău ca de foc de instalarea unui Antonescu (ce mi-e Ion, ce mi-e Crin!) la Cotroceni, întrucât acesta ar fi un nume predestinat să întoarcă armele când ţi-e lumea mai dragă şi petrolul mai necesar! Sau cum că apropiatele alegeri prezidenţiale ar fi bine să înscăuneze la Cotroceni o persoană căreia să i se poată transmite telefonic mesaje (eufemistic denumite astfel), fără să mai fie nevoie de translator.

Dar dincolo de supoziţii, presupuneri, răutăţi, bănuieli, bârfe şi bancuri politice, acel episod, cu telefonul din 2012, a creat o frustrare profundă unui întreg popor, care a înţeles-pe pielea lui-un adevăr fundamental: la vremuri noi, practici vechi. Vechi de când lumea.

Şi trimisul „Înaltei porţi" cu sediul la Washington D.C. a fost la fel de grăbit, la fel de dezinteresat în verificarea informaţiilor.

I s-a spus că la referendum s-au furat peste un milion şi jumătate de voturi; a luat-o de bună, a înfierat public ilegalitatea comisă impotriva cinstitului şi corectului demis, UE s-a asociat şi ea opiniei deja formate, dând ultimatum şi dictând intimidatului premier român câteva puncte obligatorii pentru „revenirea la statul de drept atât de grav încălcat". Aşa s-a scris istoria: cu justiţia, cu procuratura, cu susţinători de-afară, nebântuiţi de

vreo curiozitate să afle adevărul… Şi aşa se întregeşte portretul omului de vârf: din tot ce-l caracterizează şi-l defineşte, 50% este penal, 50% este imoral, iar restul… corect.

— Restul? Care rest? întrebă blonda obsedată de drepturile omului și ale infractorului.

— Acel procent, mai mare sau mai mic, dictat fiecăruia de propriul său simţ al umorului, stimată doamnă, răspunse ghidul într-un hohot de râs general, căruia i s-a asociat blonda însăși, convinsă că veselia colegilor îi omagiază priceperea de a pune întrebări atât de inteligente încât au darul să provoace răspunsuri atât de hazlii.

În plin discurs, francezul se ridică de pe canapea, urmărit de toate privirile, şi începu să facă înconjurul panourilor şi exponatelor din vitrine şi din rafturi, destul de puţine. După zeci de secunde, în care nimeni n-a suflat o vorbă, nici chiar ghidul, intrigat şi el de gestul neaşteptat, francezul se explică:

— Nu există nimic, nici un exponat sau document care să susţină spusele dumneavoastră la acest capitol. Nu din neîncredere, ci din curiozitate întreb: de ce? Că doar ne aflăm într-un muzeu, nu într-o sală de conferinţe…

Ghidul îi zâmbi lung, oarecum uşurat că a primit explicaţia unui gest inexplicabil.

— Vă înțeleg curiozitatea. Vă înțeleg și neîncrederea, doar magistrul dumneavoastră consideră capacitatea de a te îndoi drept o virtute a spiritului uman. Vă asigur, domnul meu, că exponatele și panourile există, dar…în depozit, unde colegii mei le pregătesc pentru expunere. Unele, de exemplu cele referitoare la cârdășia Băsescu-Borcea Mondial, sunt deja atât de cunoscute de la televizor, încât nu cred că vor mai oferi mari surprize sau noutăţi, dar mai sunt şi altele, extrem de interesante. De fapt,

interesant-prin cuprindere exhaustivă şi explicitare de legături şi sensuri-va fi ansamblul, gândit ca o panoramă şi ca o busolă printr-un labirint tenebros.

— Sună promiţător. Dar… de ce în depozit şi nu aici, în muzeu?

— Va fi aici, în această încăpere, când expiră mandatul, puterea şi imunitatea. Acum, totul ar fi confiscat, muzeul închis, iar noi, oamenii muzeului… nu ştiu ce s-ar întâmpla cu noi. Alţii au păţit-o rău, înfundând puşcăria pentru mult mai puţin.

— Dar dumneavoastră? Dumneavoastră ca persoană, vreau să zic: nu vă e frică?-întrebă o domnişoară.

Din nou, un zâmbet ciudat, fără nici un strop de veselie:

— Eu, vedeţi… eu am un statut special. Provin dintr-o familie care a dat doi deţinuţi politici în epoca comunistă. Ne-am plătit tributul cerut de antitotalitarism. L-am plătit scump. Acum, ameninţarea nu mă mai atinge; „băieţii" s-ar complica inutil şi periculos. S-ar intra într-o zonă a dosarelor de atunci, unde eu sunt „beton", în timp ce el şi ei…mă-nțelegeţi…De ascultat, sunt ascultat tot timpul. Nu, nu numai de către dumneavoastră, vizitatorii-vreau să spun, ci de către cei din Servicii conectaţi la Sistem. Chiar! Ia să le mai aducem aminte băieţilor că existăm: un-doi-trei, un-doi-trei, se termină banda; schimbaţi caseta, că vă taie de la primă, cine ştie ce se pierde în secundele astea! Terminat, încheie ghidul, spre uluirea generală.

Doamnelor şi domnilor, ne apropiem de finalul călătoriei.

V- am promis surprize. Sper că m-am ţinut de cuvânt. Acum…

— O clipă! O ultimă întrebare: acest Sistem, pe care l-aţi tot invocat… Ce este, de fapt?

Ghidul ezită îndelung, dar într-un târziu se hotărî să răspundă:

— Cinstit, absolut cinstit,…nu ştiu. Sau mai exact, nu ştiu suficient de bine ca să vă pot răspunde la întrebare. Ştiu numai

că există, şi că acţionează. Şi că, se pare, s-a creat de câtva timp şi un AntiSistem, care investighează, scotoceşte, adună probe, corelează… Să sperăm că eforturile sale vor duce undeva, nu ştiu încă unde, nu ştiu când, dar sper…

— Şi încă o întrebare, chiar mai indiscretă: v-aţi implicat în acest misterios AntiSistem?

Ghidul o privi lung, apoi spuse:

— Stimată doamnă şi colegă, dacă v-aş spune da, aţi crede despre mine că sunt un idiot, pentru că aşa ceva nu se mărturiseşte nici sub tortură. Dacă aş spune nu, m-aţi crede mincinos, pentru că ştiu multe şi…de unde le ştiu? Deci, ca să nu fiu nici idiot, nici mincinos, vă rog să consideraţi că nu m-aţi întrebat. Subliniez: nu că evit răspunsul, ci că nu m-aţi întrebat. Îmi faceţi această favoare, ca între colegi?

Profesoara de istorie acceptă, zâmbind, ghidul mulţumi, zâmbind şi el, dar când toţi credeau că „ afacerea s-a încheiat", vizitatoarea interveni din nou:

— Accept, dar cu condiţia să-mi răspundeţi la o ultimă întrebare, cu promisiunea solemnă că e ultima, şi deloc indiscretă sau angajantă.

— S-o auzim, răspunse ghidul, uşor îngrijorat, totuşi.

— Vorbindu-ne despre Sistem, despre opţiunea acestuia pentru un om, despre ascensiunea omului alături de alţi oameni, mai mici în grad, urcaţi odată cu el, excludeţi posibilitatea ca el, dar mai ales alţii, mai mărunţi, să părăsească Sistemul?

— Nu, n-o exclud: trădarea face parte din joc.

— Nu mă refer la trădare, ci la…cum să-i spun…la îndreptare, la convertirea întru bine, drept, legal… întelegeţi ideea. Credeţi într-o asemenea posibilitate?

Uşurat de parcă i s-ar fi luat o piatră de pe inimă, ghidul răspunse:

— Întrebarea dumneavoastră trădează un suflet bun, cu mari rezerve de candoare, dar şi de-să mă iertaţi-naivitate. N-am să vă răspund eu, cu o părere personală; dau cuvântul domnului Vladimir Putin, preşedintele Rusiei, fost agent KGB în Germania, cunoscut şi recunoscut ca atare. Domnia sa a afirmat textual: „Odată CK-ist, pentru totdeauna CK-ist". Vă sfătuiesc să-l credeţi; este autoritatea supremă în materie. Mulţumită, stimată colegă? Toată lumea mulţumită? Perfect. Atunci mergem mai departe.

— Nu, nu încă, vă rog! Mai am o întrebare. Ultima, vă jur! O spun repede, să nu vă las timp de refuz: ce viitor pronosticaţi pentru omul din vârful Sistemului?

— Nu „din vârful Sistemului", ci „omul Sistemului", o corectă ghidul; vârful nu-l cunoaşte nimeni. Da, am un pronostic, în două variante: una pesimistă, alta optimistă.

— Cea pesimistă, mai întâi…

— Cincisprezece ani, cu executare.

— Si cea optimistă?

— Două zeci şi cinci; cu posibilitate de prelungire, dacă mai apar probe noi la dosar.

— Deci…Sistemul, misteriosul Sistem despre care tot vorbiţi, nu va reuşi să-l…?

— Sistemul, stimată colegă, nu se ocupă cu reciclarea deşeurilor. Şi, oricum, este prea deştept ca să nu poată deosebi un deşeu reciclabil de unul destinat iremediabil pubelei. Măcar atâta ştiu sigur despre Sistem.

Acum… putem merge mai departe.

SPAȚIUL CARPATO-DANUBIANO-PONTIC INTERZIS VALORILOR?

TRANZIȚIA ȘI SCARA VALORILOR

La intrarea în stand, grupul se opri în faţa unei machete, prea mare pentru a juca rolul unui obiect strict decorativ, născut din fantezia nu tocmai inspirată a scenografului care concepuse arhitectura standului, dar prea mic pentru a avea o utilitate practică. Nu se prea întrezărea ce ar putea să conţină sau să sugereze macheta.

Toate privirile se îndreptară întrebătoare spre ghid.

— Vă intrigă, nu-i aşa? începu el explicaţiile. Puţină răbdare, ne lămurim imediat. A fost cineva dintre dumneavoastră la Cannes, pe Coasta de Azur? Nu neapărat în timpul celebrului festival, ci aşa, în trecere, ca turist pe Riviera franceză…

Câteva mâini se ridicară. Numărându-le, ghidul îi îndemnă pe posesorii mâinilor ridicate să privească mai atent macheta.

— Mai ales privită din faţă… nu vă spune ceva anume? Cu ce credeţi că seamănă?

Cei invitaţi se apropiară, dând ocol construcţiei ce părea miniatura unui palat modern, numai oţel şi sticlă. Văzându-i că ezită, că se depărtează puţin pentru o mai bună privire de ansamblu, ghidul plusă:

— Nici acest mini-covor roşu, întins bine pe treptele de la intrare, nu vă sugerează nimic? Puţin efort de memorie şi de imaginaţie, vă rog! Să zicem că aici, în preajma scării, este adunată o droaie de gură-cască, de fani, de fotoreporteri…

— Aaaaa… da! exclamă o domnişoară. Este palatul festivalului de la Cannes, acum îl recunosc, deşi macheta nu prea respectă detaliile arhitectonice ale construcţiei…

— Nici nu-şi propune, stimată domnişoară. Vă felicit pentru perspicacitate. Păcat că organizătorii standului n-au prevăzut un premiu pentru vizitatorul care-l va recunoaşte primul; mi-ar fi făcut plăcere să vi-l înmânez.

Da, este macheta palatului-gazdă al celebrului festival care adună celebrităţile lumii filmului. Ne place să credem că nu numai celebrităţi, ci şi valori ale acestei lumi fascinante, dar seducătoare uneori nu prin valoare. Şi acum, că l-am identificat, urmează întrebarea: ce caută macheta aici?

După clipe lungi de linişte, ghidul rupe tăcerea:

— Întrebarea e strict retorică, cer scuze pentru artificiu. N-aveţi cum răspunde până nu voi schiţa jocul pe care vi-l propun în continuare. Atenţie: concentraţi-vă şi încercaţi să umpleţi cu propria imaginaţie ceea ce cuvintele mele nu pot sugera. Începem!

Străduiţi-vă să ridicaţi la scara 1/1 macheta din faţa dumneavoastră; altfel spus, închipuiţi-vă că aveţi sub priviri palatul în mărime naturală chiar în clipele în care gloriile mondiale sunt aşteptate să păşească pe covorul roşu. Imaginaţi-vă cordoanele lungi de poliţişti care fac faţă cu greu presiunii sutelor de fani; blitz-urile fotoreporterilor, carnetele pregătite pentru vreun nesperat autograf, mâzgălit la repezeală printre, pe sub sau peste capetele oamenilor de ordine.

Încercaţi să vă reprezentaţi vacarmul, ţipetele de entuziasm pornite din gâtlejuri încă înainte ca prima vedetă să-şi facă apariţia. Reconstituiţi, fiecare, atmosfera aceea electrizantă, după care tânjesc fătucile şi băieţii care populează întunericul sălilor de cinema din întreaga lume fără să spere că vor ajunge vreodată, într-o magică zi de iunie, în gloata norocoşilor, să-şi vadă idolii în carne şi oase.

Deodată, luminile reflectoarelor se aprind, mulţimea se agită, ţipetele devin isterie colectiva, tot omenetul e împins cu câţiva paşi pentru a face loc limuzinelor luxoase din care încep să coboare… cine? Uimire generală: oameni în salopetă, cărând baloturi cu hârtie igienică, săpunuri, detergenţi, prozaice materiale şi ustensile de curăţenie, baxuri de apă minerală, cutii cu becuri de rezervă, consumabile de tot soiul necesare bunei funcţionări a lumii festivalului.

Deloc deranjaţi de nebunia din jur, bărbaţii şi femeile în salopetă, înarmaţi cu cărucioare ingenios construite, încarcă rapid coletele care, de regulă, sunt cărate prin intrarea din spate; iat-o, spune ghidul, arătând pe machetă două uşi masive, de la care nişte rampe speciale se deschid spre interior şi permit fluxul aprovizionării zilnice cu toate cele trebuincioase.

Pe aici, prin intrarea principală asediată de fani, nu le este uşor oamenilor de serviciu să urce scările cu povara cărucioarelor pline- ochi. Dar sunt puternici, se descurcă; noroc că treptele sunt puţin înalte, proiectate pentru tocuri cui şi picioare delicate, de divă. Oameni şi materiale pătrund în clădire şi dispar în labirintul coridoarelor din interior.

Concomitent, vedetele aşteptate la scara principală, cea impodobită cu covor roşu, îşi fac apariţia la intrarea din dos într-un anonimat total. Nu tu public, nu tu fotoreporteri, nu tu rumoare sau strigăte de entuziasm. Doamne elegante se impiedică în trena rochiilor lungi, de gală, pe cimentul sgrunțuros, neprimitor; domni în fracuri, smokinguri și papioane pășesc alături de ele, pătrunzând cu toţii în măruntaiele palatului pe uşile şi pe rampa destinate furgonetelor, cărucioarelor şi truditorilor cu munţii de colete, baxuri şi suluri de toate soiurile şi dimensiunile.

Ciudat, nu-i aşa? Prin faţă, pe scara principală, sub lumina reflectoarelor, cărătorii de hârtie igienică; prin dos-vedetele,

valorile pentru care s-a pus în mişcare uriaşul angrenaj al festivalului. Cum vi se pare metafora?

Moment prelungit de tăcere, trădând nedumerire generală.

Metafora? Adică… ce? Cum?

— Da, e o metaforă, doamnelor şi domnilor. Cel puţin în intenţia celui ce a plasat aici macheta. Ea sugerează inversarea scărilor, confuzia uriaşă între uşa din faţă, ca simbol al locului cuvenit valorilor, şi uşa din dos, destinată celor ce nu au niciun motiv să aspire la simbolicul covor roşu, la aplauze, ovaţii, blitz-uri şi manifestări de admiraţie. Asta vrea să spună autorul ideii cu macheta. Palatul acesta mititel nu copiază pur şi simplu o construcţie-loc simbolic de reunire periodică a valorilor-existentă undeva în Europa, ci exprimă, abreviat şi metaforic, situaţia unei ţări, tot din Europa, care a încurcat uşile, punând sub lumina reflectoarelor pe cei ce nu trebuie, nu merită să se vadă, și expediind valorile către dosul învăluit în tăcere și dezinteres, departe de aplauze şi recunoaştere publică.

Nu spun despre ce ţară este vorba. Vă las pe dumneavoastră să ghiciţi.

Domnişoara care ar fi meritat, în opinia ghidului, premiul pentru perspicacitatea de a fi identificat macheta îşi manifestă o curiozitate legitimă:

— Văd că ne propuneţi un joc. Înainte de a intra în el vă întreb: publicul acela înnebunit de bucuria că-şi va vedea idolii, cum a reacţionat când, din limuzine au început să coboare colete, şi nu vedetele aşteptate?

— Excelentă întrebare! exclamă ghidul. Vă felicit, domnişoară; acum… chiar că aţi merita un premiu! Dacă-mi permiteţi să „traduc” întrebarea, reformulând-o, doriţi să ştiţi cum a reacţionat publicul-„pe limba mea” opinia publică-la mistificare? Iată, într-adevăr, una dintre problemele fundamentale în jocul

pe care vi-l propun. Promit că nu veţi rămâne fără răspuns, dar… permiteţi-mi să-l mai amân; nu prea mult, veţi vedea.

Până atunci-o mărturisire: eu n-am fost de acord cu instalarea machetei aici. Am considerat că metafora funcţionează doar pe jumătate, sau nici atât. În plus, ea poate crea o confuzie periculoasă; am să vă arat şi cum. N-am avut câştig de cauză, dovadă că macheta există, şi o explic, aşa cum mă obligă fişa postului. Faptul nu mă opreşte, cred, să-mi formulez şi să-mi susţin rezervele. Iată-le.

Metafora machetei îi nedreptăţeşte profund, în opinia mea, pe oamenii îmbrăcaţi în salopetă. Ei fac o treabă mai mult decât stimabilă: una strict necesară. V-aţi putea imagina Festivalul de la Cannes desfăşurat în „maidanul” Kievian 2013 sau în „Piaţa Universităţii” bucureştene 1990? În corturi, în mizerie, în promiscuitate, printre mormane de gunoi? Fără strălucirea oglinzilor, fără curăţenia exemplară, în perfectă armonie cu strălucirea vedetelor, a replicilor de pe scenă şi a secvenţelor de film care prezintă palmaresul nominalizaţilor? Fără aprovizionarea continuă cu tot ce-i trebuie uriaşului angrenaj ca să funcţioneze ireproşabil? Evident, festivalul nu poate fi conceput fără truda modestă, anonimă, demnă de respect. Numai că truditorii, anonimii n-au cerut niciodată aplauze, ştiind bine că ele nu sunt pentru cei în salopetă, şi nu se simt frustraţi de această realitate demult şi-probabil-pentru totdeauna stabilită.

Nu purtătorii de salopetă au uzurpat locul valorilor, trimiţându-le spre uşa din dos pentru a le răpi covorul roşu şi tot ce înseamnă el. Pungăşia nu le aparţine. Ei îşi cunosc bine condiţia şi nu ei sunt autorii uriaşei mistificări. „Inversarea scărilor” din plan real, spre care face trimitere metafora machetei, n-a urmărit alungarea valorilor de pe scara din

faţă pentru a face loc umilei salopete harnice şi tăcute, ci imposturii agresive, lacome de bani, putere şi glorie. Operând cu o deturnare stranie-salopetă în loc de frac şi rochie de seară-metafora nu impinge ideea spre esenţial: pregătirea publicului pentru o rocadă nenorocită: ticăloşi şi nulităţi în loc de valori adevărate. Acolo, de fapt s-a aruncat o sondă, s-a testat reacţia mulţimii. Ţine? Nu ţine? „Se înghite?”. Şi cum trebuie făcut ca să ţină cât vrem şi să se înghită ce vrem noi, autorii ticăloșiei?

Cine a aruncat sonda? Cine sunt aceşti „noi”? Spuneţi dumneavoastră, că eu nu ştiu.

Ştiu însă, şi chiar foarte bine, păţania valorilor ţării mele în tranziţie. Despre ea ne vorbeşte standul. Despre ea am să vă vorbesc şi eu acum, după ce… am pregătit terenul. Părăsim deci macheta, lumea filmului, jocul de-a imaginaţia; intrăm în lumea reală, pe tărâmul faptelor, în spaţiul carpato-danubiano-pontic, în anul de graţie 1990.

După câţiva pași, în faţa primului panou al standului, ghidul se opri, exclamând:

— Ba nu, îmi cer scuze! Panoul acesta-priviţi-l!-îmi aduce aminte că povestea începe cu mult înainte de revoluţie; ba chiar precede comunismul în România.

Pe mai mult de un sfert din perete erau plasate portrete-medalion, conexate printr-un sistem de linii şi săgeţi. Sub ele se puteau citi scurte texte explicative. Totul-sub titlul generic „Românii și valorile”.

— Vedeţi? Cineva s-a gândit să extragă din îndelungata noastră istorie câteva dintre cele mai reprezentative figuri de oameni-valoare şi destinul lor, cu intenţia de a sublinia o idee, una destul de… nu ştiu cum să-i spun… incomodă, neconvenabilă, să-i zicem, pentru noi, ca popor…

— Dacă e neconvenabilă, de ce-o expuneţi? întrebă francezul, contrariat.

— Vă mulţumesc din suflet că ţineţi cu noi, stimate domn; iau întrebarea dumneavoastră ca pe un semn al solidarităţii de gintă latină. Răspunsul meu, însă, nu poate fi decât unul cinstit, aşa cum este însuşi muzeul: pentru că vrem să ne cunoască străinii aşa cum suntem, cu bune şi cu rele, iar românii care ne trec pragul să aibă în faţă o oglindă nici deformantă, dar nici flatantă; să privească şi să se vadă pe sine, să nu uite că există şi lucruri în trecutul nostru mai îndepărtat, mai apropiat şi chiar din clipă de faţă din care trebuie să tragem învăţăminte, dacă vrem să ne fie mai bine în viitor. Ştiu că economia de piaţă cere o imagine cât mai atrăgătoare dacă vrei „să te vinzi bine”, dar muzeul nostru nu face promo, nu vrea să înfrumuseţeze imaginea obiectului prezentat, ci-cu modestele noastre puteri-să optimizeze obiectul însuşi. Treabă mult mai grea, evident, dar credem că strict necesară. Suntem istorici şi ştim că istoria nu reţine branduri de ţară, ci ţări, cu realităţile lor, aşa cum au fost. Satisfăcut de răspuns, domnul meu?

Francezul confirmă cu un gest care trăda ceva mai multă căldură, mai multă implicare afectivă decât intervenţiile sale anterioare.

— Reiau ideea: medalioanele de pe panou vă propun câteva figuri emblematice de oameni—valoare. Unii-regi, domnitori, conducători de oşti sau de comunităţi şi instituţii, deveniţi lideri datorită calităţilor care i-au impus, nu unor forţe care i-au pus în scaun. Cum au sfârşit? Asta vrea să arate panoul.

Povestea începe cu Burebista, cea mai strălucită figură a istoriei geto-dacilor, care şi-a sfârşit viaţa în plină glorie, prin trădare şi asasinat. Continuă apoi cu Decebal, dacul mândru care, prin curajul lui legendar, a zguduit atotputernicul imperiu

roman. El şi-a luat viaţa pentru că n-a acceptat jugul; ori liber, ori mort. În medalionul alăturat, Mihai, domnitorul valah, nu numai strălucit conducător de oşti, atât de viteaz încât calitatea aceasta i-a devenit nume propriu, dar şi (mai ales!) vizionar politic, în stare să nutrească o idee-unirea tuturor românilor-şi să o înfăptuiască prin puterea armelor cu trei secole mai devreme decât a gândit şi a acţionat istoria însăşi. Viteazul a murit ucis mişeleşte, prin trădare.

Iată-l pe Constantin Brâncoveanu, domnitorul luminat. La el, puterea credinţei strămoşeşti a fost mai puternică decât dorinţa de a trăi. Iată-l şi pe Doja, prima căpetenie a iobagilor transilvani răsculaţi împotriva oprimării sălbatice, omorât şi el. Ca şi Horea, ca şi căpitanii săi, ucişi în chinuri pentru că au cerut libertate şi dreptate socială şi naţională. Alături, chipul lui Tudor, olteanul pornit în fruntea pandurilor săi să scape ţara de jugul turcesc şi de împilarea boierilor hapsâni. Şi el ucis prin trădare.

La trei decenii distanţă-chipul lui Bălcescu, inima şi creierul mişcării revoluţionare de la 1848, alt vizionar ale cărui gânduri, acţiuni şi opere sunt înzidite în temelia statului român modern; a trebuit să fugă din ţara lui, să-şi afle sfârşitul într-o groapă comună pe undeva, prin sudul Italiei.

Lângă aceste efigii s-ar putea adăuga multe altele, toate-valori ale istoriei naţionale şi toate-cu un sfârşit la fel de nedrept. Poate că pe panou ar trebui să existe şi portretul lui Cuza, primul domnitor al Principatelor Unite, nume-simbol al Unirii, debarcat la ceas de noapte şi trimis în exil. Şi alţii… şi alţii…

Pentru toate aceste nume, ca şi pentru martiriul lor, există însă o explicaţie: toţi au fost luptători, au luptat cu arma, cu condeiul, cu fapta pentru o cauză. Au înfruntat interesele marilor puteri, vrăjmăşia duşmanilor interni şi externi: au

fost ostaşi într-o luptă care i-a costat viaţa sau libertatea. Istoria ne spune că sfârşitul tragic, nemeritat al eroilor şi martirilor intră, cumva, în logica ilogică a luptei; luptătorii istoriei noastre şi-au asumat riscul, şi au plătit. Ei au fost victimele vrăjmăşiei vremurilor, în primul rând.

Dar… să ne apropiem de zilele noastre. Iată-ne în plin secol 20, veac plin de valori strălucitoare, scăpat de sălbăticia unui ev mediu întârziat, domesticit prin legi şi norme menite să ne apropie de civilizaţia europeană. Ce constatăm?

I.L. Caragiale, spirit emblematic al literaturii şi culturii române, alege să-şi sfârşească viaţa la Berlin, departe de ţara pe care a iubit-o, dar care nu l-a prea iubit, ţinându-l departe şi de premiile, şi de fotoliile Academiei, unde nu i s-a găsit niciun loc disponibil; toate erau ocupate de valori. Mai valori decât Caragiale? Aici n-a mai judecat nici Stambulul, nici Curtea imperială de la Viena, nici Moscova, nici vitregia vremurilor. Au judecat românii, compatrioţii lui Ion Luca Caragiale, expatriatul la Berlin. Priviţi-i chipul; parcă zâmbeşte pe sub mustaţă, dar numai nenea Iancu ştie ce-i în sufletul lui…

Alături-alte medalioane, numeroase, şi nu numai din lumea literelor: Eugen Ionesco, plecat de la Slatina, ajunge la Paris, unde va deveni o celebritate mondială. Cioplitorul în piatră din Hobiţa Gorjului, Constantin Brâncuşi, simte şi el că lumea de-aici, de-acasă, e prea mică, prea neînţelegătoare cu vocaţiile ieşite din comun; alege tot Parisul pentru a-şi afirma genialitatea. La fel-Mircea Eliade. La fel-Emil Cioran. La fel-Vulcănescu, Henri Coandă, cel căruia omenirea îi datorează, printre altele, zborul cu reacţie. La fel-Gogu Constantinescu. La fel-George Enescu, la fel multe şi multe alte valori…

— O clipă, domnule, dacă-mi permiteţi, interveni profesoara de istorie. E adevărat ce spuneţi, dar determinările în toate

aceste cazuri punctuale sunt atât de diferite, încât nu ştiu dacă ideea dumneavoastră rezistă.

— De acord cu dumneavoastră, stimată colegă! Ştiu că genialul Coandă, de exemplu, n-avea cum să-şi materializeze ideea avionului cu reacţie aici, în România, aşa cum, la începuturile aviaţiei, Vlaicu şi-a meşterit aproape cu mâna lui, în atelierul Arsenalului armatei, aparatul de zbor. Tehnic, era imposibil. După cum nici G. Em. Palade n-avea condiţii de cercetare aici, acasă, care să-i permită câştigarea premiului Nobel, cucerit cu aparatura şi personalul laboratoarelor americane. Ba… poate că statutul de cetăţean american, nu de român, l-a ferit de nedreptatea strigătoare la cer făcută românului Paulescu, descoperitorul insulinei şi devenit astfel unul dintre marii binefăcători ai omenirii, căruia mult râvnita şi pe deplin meritata distincţie i-a fost furată cu dreptul celui mai bogat şi mai puternic. Şi nu numai lui. La fel au păţit Nicolae Ionescu, medical naturalist ale cărui lucrări au stat la baza Nobelului cucerit de austriacul Karl von Frisch (care a recunoscut, cavalereşte, întâietatea românului, dar ce folos?), şi fizicianul Ştefan Procopiu… După cum chimistul Stefan Hell, de fel din Arad (România), dar cercetător la Institutul Max Planck, din Göttingen (Germania) îşi datorează victoria curajului de a-şi fi părăsit ţara şi de a defila sub alt drapel…

Ştiu la fel de bine că George Enescu a părăsit România pentru că genialul compozitor nu mai putea respira şi crea în voie sub regimul comunist. După cum ştiu că marii interpreţi, virtuozii, gloriile podiumurilor de concert şi ale scenelor lirice ajunşi la Covent-garden, Metropolitan, Scala şi stabiliţi acolo s-au dus pentru notorietate, pentru gloria visată de orice artist, alegând statutul de cetăţean francez, englez sau cetăţean al lumii, pur şi simplu.

Da, povestea fiecăruia dintre marii expatriaţi are, fără îndoială, particularităţile şi determinările ei, pe lângă cea comună: ţara prea mică, prea săracă pentru a-şi păstra şi împlini valorile. Dar dincolo de ele, stimată doamnă, prea se adună multe poveşti, şi din prea multe domenii ale ideilor şi faptelor, ca să nu te pună pe gânduri. E chiar o întâmplare acest şir nesfârşit de destine cu aceeaşi finalitate-migrarea valorilor? Şi înainte de comunism, şi în timpul comunismului, şi mai ales (vom vedea curând) după comunism? Într-un timp fără conflict deschis, fără luptă (decât una nedeclarată, româno-română!), aşa cum erau vremurile care au răpus valorile militante evocate anterior? Aici, expatriaţii nu erau în război cu nimeni, sau poate cu o mentalitate? Cu acel ceva greu de definit şi de înţeles care pluteşte în atmosferă şi o face neprielnică valorii, mai ales valorii de vârf?

Aveţi aici, iată (şi ghidul indică un lung pomelnic de nume proprii, ani şi ţinte de destinaţie, afişat pe panou), o mică parte a celebrităţilor refuzate de România şi primite, apoi aplaudate în triumf pe toate meridianele şi paralelele. Printre primele nume, legendara Hariclea Darclée, despre care toată lumea muzicală a Italiei ştia că, încredinţându-i-se rolul Toscăi, la premieră mondială a entuziasmat sala, făcând-o să se cutremure de aplauze. A fost ovaţionată chiar şi de duşmanii lui Puccini, introduşi în sală pentru a o huidui pe româncă şi a face astfel „să cadă” opera. Acesta era planul, eşuat din fericire. Dar la un banchet unde românca fusese invitată la câteva zile după premieră şi venise purtând la gât o decoraţie acordată întâmplător şi unui câine din rasa „saint-bernard”, dresat pentru salvarea de vieţi omeneşti, ea a fost întrebată de un comesean maliţios: „-Aţi salvat pe cineva, distinsă doamnă, că vi s-a oferit această decoraţie?”.

Netulburată, diva a răspuns:”-Da, domnule: am salvat Tosca!”, închizând gura veninosului comesean şi stârnind cu replica ei un ropot de aplauze întocmai cum triumfase pe scenă, cu intepretarea-i magnifică.

Panoul vă oferă lista din faţa dumneavoastră; eu am întocmit una de completare, pentru uz personal, şi dimensiunile ei mă sperie. După cum mă sperie şi mă mâhneşte fiecare nume plecat şi eşuat acolo, printre străini.

— Au fost mulţi? întrebă tânărul masterand în literatură.

— Da, din păcate. Nu întotdeauna valorile sunt şi firi suficient de puternice ca să pătrundă, să se impună. Un actor superb şi talentat, lansat la noi chiar şi în coproducţii, alături de vedete internaţionale, a plecat (pe vremea comunismului se spunea „a fugit”) şi despre el, despre Cristea Avram nu s-a mai auzit nimic; pentru ca, după mulţi ani, cu ocazia unei călătorii la Londra, să-i văd numele pe un afiş sordid din marginea celebrului cartier Soho, unde se înghesuie localurile de striptis (streap-tease) şi săliţele cu „filme pentru adulţi”. Figura în distribuţia unui film porno. Dar nu pe post de vedetă, ci folosit la „scenele de grup”, corp-ansamblu. Probabil că pentru partituri solistice nu avusese suficiente calităţi fizice sau fiziologice… Am mai văzut un mare comic, de talie europeană, căruia aici i se făcuse un teatru pentru el, „fugit”, ca şi celălalt, dar câştigându-şi pâinea acolo pe vapoare de agrement, cu numere penibile, rolul său constând în a primi castroane cu frişcă în figură, fără să rostească o replică, un cuvinţel, fără să clipească măcar… Asta ajunsese să facă Mircea Crişan. Am mai văzut un tenor deosebit, vedetă la el acasă, ajuns plăpumar într-un orăşel nordic; sau un extrem de talentat şi promiţător tânăr poet trăind de azi pe mâine din pâinea amară, câştigată ca paznic de noapte la un garaj

subteran din suburbiile Parisului, ca şi colegul său de destin, actorul-vedetă Mitică Furdui, aplaudat aici, la noi, dar acolo eşuat jalnic.

Asemenea poveşti, de câte ori le aflu, îmi cernesc sufletul, dar îmi aduc aminte de zicerea marelui nostru Geo Bogza…

— Ce spunea Bogza? întrebă din nou doctorandul, căruia numele rostit de ghid i-a sunat cunoscut.

— Pe vremea comunismului, în cel mai serios periodic cultural apărut în România, Bogza avea o tabletă pe prima pagină. Conţinea doar câteva rânduri, dar… ce rânduri! Iată ce am citit odată, printre aforismele publicate acolo (citez): „-Ehei!... Ce poet cunoscut, chiar celebru ar fi ajuns Homer dacă ar fi avut norocul să scrie într-o limbă de largă circulaţie internaţională!!!”. Înţelegeţi? Este, probabil, revanşa ţărilor cu puţini kilometri pătraţi şi cu număr mic de locuitori; este modul lor de a da peste nas marilor puteri care le desconsideră pentru că sunt atât de mici şi atât de sărace…

Da, nimeni nu e profet în ţara lui, cum bine spune un proverb, îmbrăţişat de români cu un entuziasm suspect. Înţeleg şi accept: profet nu; dar de ce nu valoare recunoscută, înţeleasă, susţinută, spre binele celui în cauză dar mai ales spre binele obştei din care s-a născut? De ce să îmbogățească românii înţelepciunea populară mondială cu zicerea despre „capra vecinului”, expresie superlativă a invidiei păguboase?

…Valori, valori, valori… Puse sub semnul întrebării acasă, contestate, ignorate sau doar invidiate, dar foarte rar ajutate să se impună, nehrănite cu apa vie, dătătoare de viaţă care se toarnă la rădăcina oricărei plante şi cu precădere a celei rare şi scumpe. Valorile au migrat nu spre ţările calde, ca păsările cu călătorii sezoniere, ci către ţările generoase din interes, primitoare cu valorile, dispuse să le recunoască şi (de ce n-am spune-o?) să

le răsplătească la justa valoare. Acolo, „transplantarea” a reuşit, talentul a triumfat, uimind pe cei ce-trăitori ani de zile lângă el-n-au avut nici flerul, nici curajul, nici generozitatea, nici inteligenţa de a-l recunoaşte şi a nu păgubi, astfel, ţara cu încă o valoare plecată…

Dar acum… şi o vorbă bună, întru apărare: ca popor, nu ne-am descurajat. De cele mai multe ori am reuşit să ne învingem miopia, chiar dacă prea târziu pentru obştea noastră; le-am aplaudat de la distanţă triumful, am privit cu reproş pe cei direct vinovaţi de expatriere şi, mai ales, am produs, am tot produs alte şi alte valori, precum micuţa Grecie a lui Homer, ca să ne potolească setea de vârfuri, de glorie mondială în faldurile căreia să se regăsească tricolorul, imnul naţional, inima care bate pentru România, ţara mamă a tuturor fiilor ei, anonimi sau celebri, genii sau oameni obişnuiţi; ţara care-şi recunoaşte şi-şi iubeşte fiii, chiar dacă unii îmbogăţesc, cu harul lor, alte ţări.

— Nu sunteţi prea aspru cu poporul dumneavoastră, domnule? întrebă profesoara de istorie. Până la un punct vă înţeleg, dar dincolo de el mi se pare excesivă judecata. Nu credeţi?

— Vă mulţumesc şi dumneavoastră pentru clemenţă, stimată colegă, aşa cum i-am mulţumit amabilului domn francez pentru sugestia-foarte bine intenţionată-a domniei sale de a fi mai prudenţi cu etalarea propriilor noastre cusururi. Dacă aveţi cumva dreptate, şi nu exclud ipoteza, cer scuze poporului meu şi îl asigur de buna mea intenţie. Deie Domnul să mă înşel, să exagerez; m-aş bucura enorm. Ar fi pe placul inimii mele de român-chiar cârcotaş, aşa cum spuneţi că sunt-să-mi dovedească românii mei, prin faptele prezentului şi mai ales ale viitorului, că sunt nedrept cu ei. Aştept. Dar până atunci… constat.

Doctorandul în literatură, stârnit de cursul discuţiei, mai aruncă o întrebare:

— Dar în comunism? Ce soartă au avut în comunism oamenii-valoare, valorile, în general?

— Ohoooo! exclamă ghidul. Cu răspunsul la întrebarea dumneavoastră s-ar putea construi un întreg stand!

— Pe scurt, dacă se poate… măcar câteva repere, mi-ar prinde foarte bine pentru lucrarea mea, insistă tânărul.

— De acord, deşi-după cum vedeţi-nu mă ajută niciun panou; poate că ar trebui întocmit unul, răspunse ghidul. Le cer scuze colegilor dumneavoastră poate mai puţin interesaţi, dar dacă tot am alunecat pe panta introducerilor lungi şi a parantezelor dese şi stufoase, hai s-o facem!

În comunism… cum să vă spun? Pornesc de la un caz concret, ca să mă fac mai bine înţeles. Dacă vă amintiţi, am rostit deja numele lui George Enescu. Fără putinţă de tăgadă, el a părăsit ţara când a simţit că regimul comunist îl constrânge, îi încorsetează puterea de creaţie. N-a plecat pentru un trai mai bun sau pentru afirmare, era demult o glorie mondială. Gestul lui ilustrează perfect o faţetă a regimului: cea opresivă. Dar în România funcţiona un mare festival şi concurs muzical care purta numele marelui compozitor, eveniment intrat în calendarul sărbătorilor muzicale ale planetei. Voci otrăvite au cerut atunci fie suprimarea festivalului, fie schimbarea denumirii; un transfug, chiar celebru-spuneau ele-nu merită o asemenea onoare din partea ţării părăsite.

Ei bine, regimul comunist n-a ascultat „sfatul” acesta ţâşnit parcă din beciurile Securităţii. Capii comunişti au cântărit „câştigul şi paguba” din cele două variante, a fi sau a nu fi festival Enescu, şi… a fost festival, din ce în ce mai vizibil, mai strălucitor, aducând celebrităţi din toată lumea

şi adunând în săli atât de multă lume, încât zilele festivalului parcă înfăptuiau un miracol: muzica cultă, artă a elitelor intelectuale, devenea centru de atracţie şi de interes, la concurenţă cu manifestări artistice infinit mai accesibile marelui public. Decizia aceasta, evident înţeleaptă, ilustrează cea de a doua faţă a medaliei.

Aşadar, un mare compozitor întoarce spatele regimului comunist din ţara sa, pe care o părăseşte, dar regimul părăsit are inteligenţa să nu întoarcă spatele geniului care a fost, este şi va fi întotdeauna al României, al patriei sale. Enescu n-a fost nici transfug, nici revoltat, ci un mare artist în căutarea libertăţii de creaţie prin deplina libertate de conştiinţă. Acest adevăr l-au înţeles chiar şi politrucii. Înţelegeţi raportul dintre feţele medaliei? Prin însăşi esenţa sa, doctrina comunistă este egalitaristă, nivelatoare, uniformizatoare. Ea constrânge, îngenunchează, şi prin aceasta îndepărtează valorile. Dar regimul comunist, ca politică de stat, a înţeles că nu se poate lipsi de valori, că trebuie să le cultive, punându-le o singură condiţie, obligatorie: să nu atace, să nu conteste regimul. Şi le-a cultivat, judecându-le (atenţie, că e foarte important!) de la caz la caz şi mai ales de la etapă la etapă; ba chiar de la un moment la altul, oricât de ciudat sună afirmaţia.

— Dar George Enescu? El a contestat regimul comunist! exclamă tânărul.

— Nu, domnul meu: l-a părăsit. Gestul conţine, desigur, o contestare implicită, dar odată stabilit în străinătate, Enescu n-a devenit o voce de tip „Europa liberă", ghimpe în coasta regimului de la Bucureşti. Era prea mare pentru asta. După cum, decidenţii regimului erau suficient de lucizi pentru a declanşa un scandal politic de proporţii. Şi apoi, dacă aţi reţinut, precizarea mea spunea: de la caz la caz. Aici-cazul era clar.

— Dar aţi mai spus de la etapă la etapă. Asta ce înseamnă?

— Mă bucur că aţi sesizat nuanţa; e mai importantă decât pare la prima vedere. Cei care nu cunosc bine anii de comunism din România tratează epoca otova, „la grămadă”.

În realitate n-a fost aşa, iar atitudinea regimului faţă de valori exprimă poate cel mai exact diferenţele de la o etapă la alta. În epoca atotputerniciei consilierilor sovietici, la începuturi, oamenii-valoare din zona politicii, sau chiar cei legaţi indirect de ea, au plătit cu viaţa ori cu libertatea apropierea de politica necomunistă. Cu ei, treaba s-a rezolvat rapid şi radical: au dispărut din scenă. Intelectualitatea, aproape în întregime, a intrat în conul de neîncredere, de suspiciune, din care se putea ieşi prin compromisuri explicite, apăsate şi repetate. Aşadar, o zonă esenţială din care se recrutează valorile a fost fie anihilată, fie „băgată în carantină”. Dar cine aprecia, cine judeca valorile? În literatură-un Vitner, un Novicov, un Niculae Moraru, inşi care nu se putuseră dezbăra nici de accentul rusesc, necum de mentalitatea sovieto- cominternistă prin care se înfrăţeau cu Ana Pauker, Luca, Chişinevski şi învăţăceii la şcoala lui Stalin. În domeniul istoriei-un Roller… şi lista pe domenii şi cu nume proprii s-ar putea lungi, că au fost destui, ajunşi până în mediile academice pe scara din dos.

N-a durat prea mult; nici nu putea să dureze. Odată cu întoarcerea tancurilor sovietice acasă, în patria socialismului victorios, au cam dispărut şi comandourile paraşutate la conducerea instituţiilor, institutelor şi sectoarelor care operau cu valori. Fără ajutorul blindatelor cu stea roşie n-au rezistat. S-a încheiat astfel etapa „comunizării primitive”, de tip cominternist cu ziceri intrate în analele prostiei incompetente, precum cea rostită de conducătorul proaspăt înfiinţatei cinematografii naţionale, energicul-pe atunci-

militant comunist Paul Cornea. Auzind el că operatorii cer reflectoare pentru studiouri, a ordonat:-„Terminaţi cu văicărelile, tovarăşi! Dacă partidul îţi trasează sarcina să filmezi, filmezi şi la lumina lumânării!”.

A urmat perioada cea mai aşezată, cea mai fertilă-nu foarte lungă, din păcate-în care competenţa şi valoarea au început să-şi reintre în drepturi. N-a fost „raiul pe pământ”, dar schimbarea s-a văzut, a dat roade. În economie, conducătorii-activişti au fost flancaţi de tehnicieni competenţi. În cultură, în arte, în istorie, în ideologie chiar, valorile naţionale, tradiţiile româneşti puse la index au început să-şi reintre în drepturi; cu dificultăţi, cu opinteli, dar tendinţa începuse să dea speranţe de mai bine. Controlul politic n-a dispărut, dar s-a manifestat printr-o veghe (uneori surprinzător de înţelegătoare) la respectarea supremului „tabu”: nu atacăm esenţa regimului.

La standul consacrat culturii şi învăţământului din comunism v-am oferit mai multe amănunte; am citat şi nume de mari valori cooptate la decizie care, la rândul lor, şi-au adunat în jur alte valori, creând astfel climatul „bun conducător de valoare” necesar progresului. Nu le reiau aici.

Nu reiterez nici celelalte dovezi că „acul busolei” s-a îndreptat spre valoare precum cel al busolei adevărate spre Nord. Preţuirea valorilor din artă, criteriile în alcătuirea repertoriilor teatrale şi a planurilor editoriale, recunoaşterea şi omagierea unor înaintaşi iluştri, interzişi sau umbriţi de viziunea cominternistă erau semne că lucrurile se schimbă, se normalizează, ne aşează în rândul lumii-cum se spune. După cum erau şi dovezi că teza „vidului cultural” românesc a fost-şi este-una dintre cele mai ticăloase minciuni spuse la adresa României şi a poporului român; dar şi despre ea am mai vorbit.

Spre anii ‘80 a venit şi îngheţul. Sus, către vârf, şi chiar în jurul vârfului, au început să dispară valorile şi, odată cu ele, sfatul înţelept, echilibrat, cumpănă între tributul ce trebuie plătit „conducerii de către partid” şi cerinţele obiective ale vieţii reale, trăită de oameni, nu citită în rapoartele secretarului general la tribuna congreselor.

Şi viaţa reală, rămasă cu tot mai puţine valori la decizie şi cu tot mai multe lozinci şi lozincari în locul lor, s-a răzbunat; a devenit insuportabilă. Noii vitneri, rolleri, novicovi, morari şi alţii asemenea au început să lucreze cu sârg la cultul personalităţii, dar nu al genialului Stalin, ci al geniului nostru neaoş; pe el îl slăvim, îl cântăm şi-l adulăm la modul asiatic. El a devenit valoarea supremă, atât de uriaşă, încât pe lângă ea nu mai au loc alte valori; nu mai încap. Deci-afară cu ele!

Aici s-a rupt filmul. L-a rupt revoluţia. Ce avea să aducă ea… vă invit să vedem la panourile următoare.

— O clipă, interveni masterandul. Mai am o întrebare, dacă se poate…

— La noi, o întrebare e binevenită oricând, ca orice dovadă de interes pentru ceea ce vă prezentăm. Spuneţi, domnul meu.

— Cu etapele… am înţeles, dar nu pricep cum se poate schimba atitudinea faţă de valori de la un moment la altul, aşa cum aţi afirmat, când este vorba de politica unei ţări într-o problemă atât de important.

— Vă felicit pentru întrebare, exclamă ghidul, şi vă mărturisesc: multă vreme n-am înţeles nici noi! Acum, privind în urmă şi judecând la rece şi faptele, şi personajul-pentru că despre un personaj este vorba-mie, cel puţin, explicaţia mi se pare uşor de dat. Să nu vă mire termenul, dar el lămureşte lucrurile: ştiţi, desigur, ce este un capriciu.

Văzând reacţia auditoriului, ghidul zâmbi, apoi continuă:

— Da, capriciul ăsta determină, uneori, decizii importante. Un exemplu mă va ajuta să fiu mai uşor înţeles.

V-am mai vorbit despre amicul meu care a lucrat şi în presă, și în cinematografie. Iată o păţanie de-a lui care ilustrează perfect fenomenul. Într-o dimineaţă, citind în buletinul informativ că doi regizori români, Lucian Pintilie şi Andrei Şerban, au triumfat în Franţa, aproape simultan, cu două spectacole, autorul ştirii adăugând la sfârşit şi un recent succes al lui Liviu Ciulei în SUA, Nicolae Ceauşescu a cerut la şedinţa CPEX din acea zi să se facă o analiză şi să se ia măsuri pentru ca marii regizori care lucrează în străinătate să pună în scenă sau să facă filme şi în România, cu artişti români şi pe texte româneşti, astfel încât succesul european să se „deconteze" în folosul ţării în care aceştia s-au format. Evident, nimeni n-a avut curajul să explice, atunci şi acolo, ce presupunea un asemenea demers pentru realizarea lui. Era prea complicat, ba chiar periculos. De fapt, cei mai lucizi din anturajul lui Ceauşescu ştiau bine că în România anului 1978 sau 1979, când se petrecea scena, în climatul din ce în ce mai constrângător, o asemenea treabă se asemăna cu încercarea de a găsi perpetuum mobile sau a rezolva cuadratura cercului. Dar sarcina fusese trasată de la cel mai înalt nivel şi sarcinile nu se discută!

Abia ieşit din şedinţă, ministrul Culturii din acea vreme a convocat reprezentanţii celei mai centralizate structuri din sistem: cei patru directori ai Caselor de film, cerându-le să acţioneze în consecinţă. A aflat ministrul cu această ocazie că David Esrig depusese de mult un scenariu de film la care nimeni nu se încumetase să dea un răspuns. A mai aflat că şi Lucian Pintilie a prezentat un scenariu, ecranizare liberă după „D'ale carnavalului", de I.L.Caragiale, care aşteaptă, de asemenea, un semn de interes din partea cinematografiei române; răspuns

care nu venea din motive lesne de înţeles după scandalul cu „Reconstituirea” şi, mai nou, cu „Revizorul” pus în scenă de Pintilie la Teatrul „Bulandra”. Cine ar mai fi îndrăznit să trimită în producţie un scenariu de Pintilie când păţania lui Gabrea, cu „Dincolo de nisipuri”, nu-şi stinsese încă ecoul? Toţi ştiau bine că vizionările filmelor româneşti în comisia ideologică de aprobare erau tot mai tensionate, că şurubul se strângea pe zi ce trece. Dar ministrul (Miu Dobrescu) trebuia să raporteze secretarului general că „s-au luat măsuri”. În acest context, o ecranizare după „nevinovatul” (credea el!) „D’ale carnavalului” părea a fi proiectul cu cele mai mici riscuri; o farsă, un comic de situaţii... ce pericol ideologic putea să ascundă?

Urmarea: Casa de filme 4, în portofoliul căreia se afla scenariul, a fost împuternicită să înceapă discuţiile cu Pintilie. Negocierile s-au prelungit însă, pentru că dimensiunile scenariului presupuneau două serii şi un buget pe măsură, ce depăşea disponibilităţile de moment ale casei de film. Acesta a fost motivul formal al blocării drumului spre producţie. De fapt, cauza era cu totul alta: în climatul tot mai încordat, tot mai închis, „toana” de a pune la lucru valorile „dificile” la ele acasă, în România, se cam perimase, uitase de ea chiar comanditarul... Impulsul de moment fusese provocat de lectura unei ştiri; aşa cum a venit, aşa s-a dus. Cine credea, cine spera că interesul subit faţă de recâştigarea vârfurilor regizorale româneşti pentru producţia de spectacol autohton este simptomul unei viitoare destinderi se înşela amarnic... De altfel, puţini nutriseră această speranţă.

Nici prietenul meu nu făcea parte dintre credulii naivi, dar el a crezut totuşi că poate folosi momentul pentru o „străpungere” punctuală, pentru un proiect de succes, cu „acoperire” în indicaţia secretarului general. În virtutea vechii sale prietenii cu

Pintilie (fuseseră colegi de clasă şi de bancă la „Mihai Viteazul"), a preluat scenariul, i-a acordat două poziţii din planul de producţie al Casei pe care o conducea şi, când au constatat că nici bugetul pentru două serii nu acoperă devizul filmului, s-a zbătut să obţină-şi a obţinut-diferenţa de bani (aproape 5 milioane), cu concursul decisiv al directorului Studiourilor Buftea, ing. Constantin Pivniceru.

Aşa a intrat în producţie „De ce trag clopotele, Mitică?", film ce avea să fie oprit de comisia ideologică, iar directorul Casei de filme demis încă înainte de „vizionarea finală", ca un fel de preambul, de „aconto" la scandalul ce avea să urmeze şi ca un avertisment adresat tuturor celor ce vor mai face prostia să creadă că se poate construi ceva frumos, bun, durabil, valoros pe baza unei toane, a unui impuls de moment, a unui capriciu prezidenţial.

Cam aşa s-ar traduce, exemplificată, afirmaţia că uneori, poziţia faţă de valori a unui om (omul fiind, de fapt, regimul!) se schimba de la un moment la altul... Cu ce urmări-aţi văzut.

…Şi a venit 1989, decembrie 22, cu valul demolator de structuri aşezate zdravăn şi rotunjite pe la colţuri aproape jumătate de veac. Numai naivii credeau că seismul poate discerne valorile atunci, în haosul distrugerii şi în durerile facerii noului sistem. Avalanşa declaraţiilor de adeziune fierbinte şi de condamnare vehementă a ceea ce trebuia iubit şi condamnat acoperea vocile normale. Se auzeau mai ales strigătele, se detaşa tupeul, se purta băgatul în faţă. Cine să fi stat în acele zile de foc să aleagă, bob cu bob, valorile de nonvalori şi cinstea de impostură, din galeria aiuritore ce defila atunci sub reflectoarele studioului 4 ca pe un podium de paradă a modei conştiinţelor?

Din istorie ştim că nici în 1789 cetăţeanul Robespierre n-a avut răbdare şi timp să judece, bucată cu bucată, care nobil a

fost câinos cu supuşii, deci merge la ghilotină, şi care a fost mai omenos, deci are loc în arca izbăvitoare de rău a revoluţiei. Nici în 1917, comisarii bolşevici n-au pierdut vremea cu puricarea celor suspectaţi de alb-gardism: întâi au tras, în faţă sau în ceafă, şi abia apoi au văzut ce şi cum, dacă bănuitul trebuia omorât sau trecem mortul la victime colaterale.

Putea fi revoluţia română altfel, complet altfel? Greu de presupus. Deşi vremurile s-au schimbat, năravurile istoriei au rămas.

Totuşi: ce s-a întâmplat cu valorile? Ele existau, fără îndoială. Cele mai multe ne erau cunoscute, în ele ne puneam speranţele. Erau capitalul nostru principal, cu care intram în capitalism.

Câteva ne-au împlinit dorinţa. Au făcut „pasul în faţă", legându-şi destinul de noul destin al ţării, aflat atunci la kilometrul 0 al unui drum despre care nu ştiam nici cât de lung, nici cât de greu va fi. Și-au asumat răspunderi. Unii-câţiva-le-au făcut faţă, alţii-mai puţin, alţii-deloc. Cea mai reprezentativă figură dintre cei implicaţi atunci a condus România ani de zile şi, cu toate controversele inevitabile iscate, a făcut-o cu un „activ" mai bogat şi mai relevant decât „pasivul".

Priviţi panoul cu câteva medalioane din acest grup de valori preluate de România post-decembristă. Sunt extreme de puţine în zona politicului: explicabil. Le puteţi citi datele în fişa sumară plasată sub fotografii.

Mult mai numeroase sunt numele personalităţilor din alte domenii care şi-au prelungit activitatea pre-decembristă în post- decembrism, unii cu real succes. Ei confirmă adevărul-neînţeles de toată lumea-că revoluţia nu-ţi dă nici deşteptăciune, nici competenţă, nici cultură, nici talent, nici caracter. Revoluţia oferă doar libertate, esenţială, desigur, dacă ştii ce să faci cu ea.

Alte valori, timorate de hărmălaia generală, speriate de agresivitatea non-valorilor, au stat retrase. Nu s-au implicat, nu s-au luptat pentru o poziţie pe măsura capacităţii lor. Cum s-ar spune, nu s-au înghesuit la „împărţeală”, dar nici împărţeala nu s-a îndemnat să le solicite participarea, deşi prezenţa lor ne-ar fi scutit de multe necazuri. Dintotdeauna modestia, decenţa n-au dat din coate, dar acum, când impertinenţa şi-a făcut loc cu pumnul, modestia a fost mai dezarmată ca oricând. Cândva, prin anii ‘80, un personaj dintr-o piesă de teatru, cercetător aflat în pragul unei importante descoperiri, asaltat de profitori dornici să-i exploateze descoperirea, exclama: „De-aş trăi vremea când valoarea să nu mai fie nevoită să se transforme în propriul său impresar; să fie valoare, şi-atât; suficient pentru a fi recunoscută şi răsplătită!”. Asta era prin 1980 şi ceva. Acum situaţia se agravase: valoarea trebuia să stea ferită pentru a nu risca un pumn în obraz. Unii credeau, probabil, că revoluţia se încheiase, că urmează imediat construcţia sau reconstrucţia, şi aşteptau. Ei nu ştiau că revoluţiile nu se termină decât odată cu împărţeala „de după”.

A mai existat o categorie de valori, foarte restrânsă, ce-i drept, dar semnificativă pentru turbulenţa şi confuzia perioadei, când se judeca „la grămadă”, fără diferenţieri, fără nuanţe. Câteva dintre numele cele mai reprezentative le găsiţi pe acest panou: iată-le. Sunt câţiva oameni-valoare trimişi după gratii pentru vina de a fi făcut parte din structurile superioare ale regimului Ceauşescu.

Cel mai bun ministru de Externe al României, al cărui deces acum, în 2014, a stârnit un val de compasiune, regret şi admiraţie, primite postum, a stat în puşcărie cot la cot cu fostul şef al Securităţii, politruc obedient care, la proces, recunoştea cu sinceritate dezarmantă: „Am fost un dobitoc!”. Lângă el-

intelectualul autentic şi minte luminată Niculescu-Mizil, în ciuda faptului că, ani de zile, s-a distanţat de Ceauşescu, manifestându-şi public dezaprobarea unora dintre acţiunile dictatorului, şi plătind pentru poziţia sa. Tot acolo, lângă ei-ziaristul de excepţie şi condeiul literar remarcabil Dumitru Popescu, omul care a dominat presa românească mai bine de un deceniu şi jumătate nu prin funcţia deţinută câţiva ani, cum spun sau cred unii, ci prin competenţă, prin clasă, prin valoare.

Aveau ei ce să caute în închisoare? Au fost vinovăţiile lor, dacă şi câte au fost, atât de mari încât să merite puşcăria, lângă executanţii treburilor murdare? Lângă participanţii la acte represive sau fapte cu puternic iz penal?

Şi alţi câţiva au avut dificultăţi, nu soldate cu puşcărie, dar suficient de puternice ca să le zdruncine viaţa şi cariera, deşi au slujit ţara-ţara, nu regimul-cu competenţă, gestionând corect şi înţelept treburile primite în grijă. Între aceştia, poate un Ion Traian Ştefănescu... poate un Alexandru Ionescu...

Vă amintiţi? Am trecut la un moment dat printr-un stand intitulat „Pete albe pe trecutul negru”, în care descopeream împreună zone importante de moştenire benefică în învăţământ, sănătate, economie, industrie, cultură. Spuneam atunci că „petele” acelea se datorează mai ales unor oameni mintoşi, competenţi, responsabili şi-unii dintre ei-curajoşi.

Acum, la momentul judecăţii, acele merite ale acelor oameni trebuiau recunoscute şi puse în balanţa justiţiei sau a judecăţii morale. N-a fost nici timp, nici înţelepciune, nici voinţă pentru asta. Păcat. Păcat de ei şi mai ales de noi, pentru că noi suntem cei păgubiţi.

Dar pentru că am rostit numele lui Dumitru Popescu, cer îngăduinţa să mai deschid o paranteză. Nu pentru a apăra sau a acuza pe cineva; muzeul nostru nici nu pune sub inculpare

nici nu disculpă oameni sau fapte, ci îşi propune să conserve pentru viitorime oameni şi fapte, aşa cum au fost, cu bunele şi cu relele lor. Deschid paranteza, cum vă spuneam, pentru că prietenul meu, despre care v-am mai vorbit, i-a fost colaborator foarte apropiat: secretar general de redacţie la ziarul condus de Popescu. Se vedeau zilnic de două- trei ori: în jurul orei zece, când îi prezenta sumarul şi șpaltele materialelor pentru numărul de a doua zi, și pe la 15:00, la şedinţa de machetă şi de foarte multe ori seara târziu, când redactorul șef apărea fie de acasă, fie de la vreun spectacol (vedea tot ce merita a fi văzut în teatrele bucureştene), pentru a mai arunca o privire peste pagini, înainte de calandru, spre disperarea echipei din tipografie, pentru că obişnuia să schimbe în ultima clipă titlurile articolelor principale, făcându-le mai ofensive, mai percutante. A fost perioada de glorie a acelui ziar; scurtă, dar a fost.

Amicul meu şi-a urmărit şeful de aproape, de lângă el, în cele mai diverse situaţii posibile şi-mi povestea cu admiraţie lângă ce diagnostician extraordinar al valorii și al non-valorii a avut norocul să lucreze. L-a văzut în discuţii lejere sau tensionate cu toţi oamenii importanţi din presa vremii şi, oricât ar părea de ciudat, chiar dacă ziarele arătau aşa cum arătau, în redacţii existau personalităţi de calibru (conducători de gazete erau, pe-atunci, Octavian Paler, George Ivaşcu, Ioan Grigorescu, H. Dona, Dan Hăulică, Adrian Păunescu, Gheorghe Dolgu, Catrinel Oproiu, Valeriu Râpeanu, Cristian Popişteanu, oameni care, într-un regim politic normal, ar fi fost perfect capabili să înfiinţeze şi să conducă ziare şi reviste absolute competitive cu marile publicaţii europene); cu personalităţile cultural-artistice ale ţării, cu mărimile politice ale zilei, de jos până sus, în vârful vârfului, cu străini importanţi, veniţi să cunoască România, trimişi la el pentru că se ştia cât de informat,

convingător şi fermecător poate dezvolta aproape orice subiect, din orice domeniu. Aproape întotdeauna se înălţa cu un cap (sau mai multe), nu numai la statură, ci şi la discurs, peste interlocutori, fără efort, parcă jucându-se cu ideile şi cuvintele. Porecla „Popescu- Dumnezeu" i-a venit, probabil, de la statura neobişnuit de înaltă, care-l făcea să privească totul de sus în jos, dar şi de la aroganţa pe care uneori nu şi-o putea stăpâni.

A fost luat de la ziar curând şi trimis în scaunul de secretar al Comitetului Central şi apoi de șef al CCES, unde era şi ministru al acestui veritabil minister al culturii, pentru că altul în cadrul guvernului nu exista. De-acolo, ca toţi înalţii demnitari ai regimului comunist, a fost obligat să facă multe lucruri în logica ilogică a timpului, dar s-a străduit să găsească soluţii cât mai apropiate de ceea ce se putea face atunci. Dar şi acolo, din vârful culturii, prietenul meu ziaristul a trăit alături de el un episod care exprimă şi rezumă ceea ce cred că e bine şi e corect să se ştie despre omul pe care vi-l descriu, pentru că faptul devoalează un adevăr esenţial: nimic din excepţionalul ziarist şi intelectualul autentic Dumitru Popescu nu se degradase.

Fusese chemat la Casa Scânteii să vadă şi să aprobe un film: Cursa, filmul de debut al lui Mircea Daneliuc. În acea vreme, toate filmele româneşti erau aprobate la acest nivel, apoi trimise la vila lui Ceauşescu, de unde producătorii aşteptau verdictul pieriţi, cu sufletul la gură. Popescu l-a urmărit cu maximă atenţie, fără vreo remarcă sau întrebare maliţioasă, cum proceda uneori, dacă ecranul nu-i spunea mare lucru. Când în sală s-a aprins lumina, după secvenţa finală-secvenţă sfâșietoare, încărcată cu atâta durere, dezamăgire şi disperare umană cum numai în filmele lui Mihalkov se mai văzuse la noi-a cerut, cam cu jumătate de voce, să se mai atenueze cumva acea senzaţie care îl şi emoţionase, dar îl şi speriase, probabil;

se gândea că persoana de peste el (şi peste el exista o singură persoană: Nicolae Ceauşescu!) se va poticni în acea secvenţă şi din cauza ei va arunca la coş tot filmul.

Daneliuc, debutant timid pe-atunci, prezent în sală, n-a îndrăznit să protesteze, să-l contrazică; nici amicul meu, producătorul filmului, nu a avut curajul s-o facă, dar regizorul, furios, a plecat la Buftea, a intrat la masa de montaj, hotărât să-şi amputeze şi să-şi mutileze astfel filmul ca semn de protest de frondă, gândindu-se, probabil, şi la un scandal ce nu era foarte greu de declanşat chiar în acele condiţii vitrege.

Revăzând filmul „refăcut"-de fapt, măcelărit, amicul meu nu l-a aprobat. Ar fi fost moartea unui film de excepţie. Profitând-de fapt abuzând-de relaţia specială cu Dumitru Popescu, cel ce-i fusese redactor şef un an şi jumătate, amicul meu l-a rugat să vină din nou la sala de proiecţie pentru a revedea doar cele 4-5 minute de final; aşa ceva nu se mai întâmplase la niciun film până atunci, dar… Dumitru Popescu a venit, pentru a „arbitra" (culmea!) conflictul dintre regizor şi producător. După vizionare, când s-a aprins lumina, a exclamat: „Ce-aţi făcut? Aţi stricat filmul! Eu am cerut doar să se atenueze cu grijă senzaţia de disperare din final; câteva secunde de peliculă, atât! Iar voi… aţi stricat tot!". Şi a plecat.

Echipa s-a dus la Buftea, a făcut ceea ce trebuia făcut de la bun început, pentru că era perfect posibil, iar filmul lui Daneliuc, ieşit pe piaţă, a avut un succes răsunător în epocă, anunţând apariţia unui regizor care va avea un cuvânt de spus în filmul românesc; ceea ce s-a şi întâmplat. Florin Mihăilescu, directorul de imagine al filmului, trăieşte şi poate depune mărturie că aşa s-au întâmplat lucrurile.

Pentru cei care nu ştiu-şi ei formează imensa majoritate-precizez şi subliniez că nu aşa procedau politrucii „pursânge" la

vizionările de aprobare. Ei priveau ecranul şi când un invizibil beculeţ roşu din capul lor semnaliza „pericol”, tăiau pericolul fără milă, dar nu cu bisturiul-instrument al operaţiilor estetice-ci cu satârul! Așa a procedat un alt fost preşedinte al CCES atunci când a aruncat la coş o întreagă secvenţă în care personajul interpretat de Ion Caramitru, într-un acces de râs-plâns, aruncă o oală cu vin roşu pe peretele alb al hanului în noaptea premergătoare plecării la războiul din 1877. De ce trebuia tăiată acea extraordinară secvenţă, una dintre cele mai impresionante din filmografia lui Alexa Visarion şi-probabil-din întreaga cinematografie română? Pentru că, vedeţi dumneavoastră, românii pleacă întotdeauna la război să lupte pentru patrie cu pieptul bombat vitejeşte, intonând cântece patriotice, nu hohotind de plâns ca muierile isterice! Aţi înţeles? Alexa Visarion poate depune mărturie despre autenticitatea acestui episod.

Cineva, decident la acelaşi nivel, a mers mai departe. Chemat să vadă şi să aprobe „Ediţie specială”, alt film al lui Daneliuc, insul a cerut, pur şi simplu, să dispară complet un personaj-cheie. Autorul i-a explicat că nu se poate; acel personaj feminin (excelent interpretat de Olga Bucătaru), cu câteva apariţii de-a lungul filmului, era esenţial pentru înţelegerea acţiunii, aşa fusese construită dramaturgia. Secretarul atotputernic, neînţelegând, de fapt, ce văzuse pe ecran, i-a răspuns: ba se poate, că trebuie. Cum crezi dumneata că o să las un rol de prostituată amestecat într-un film care vorbeşte despre lupta comuniştilor din ilegalitate?

Echipa s-a dus la Buftea şi a „remaiat” filmul ca pe un ciorap cu ochiuri duse, rescriind scenariul acolo, la masa de montaj.

Dumitru Popescu n-a făcut şi nici n-ar fi făcut vreodată o asemenea aberaţie. S-ar putea să mi se răspundă: asta nu spală păcatele de nomenclaturist. Dar spusele mele nu vor să

spele păcate, dacă şi câte va fi avut! Pur şi simplu, vă ajută să cunoaşteţi omul, aşa cum a fost. Fără această dimensiune, cum să-l judeci?

Dar alt fapt m-a determinat să mă opresc în această lungă paranteză asupra numelui Dumitru Popescu.

Toată lumea cere procesul comunismului. Preşedintele României l-a şi comandat unui ins care a încercat, la prima tinereţe, să intre în sistem, ca fiu al unuia dintre stâlpii comunişti ai vremii, dar sistemul l-a refuzat. Şeful catedrei de marxism în care a cerut junele pui de nomenclaturist să fie încadrat l-a respins, explicând că printre „ideologii" tineri cu care lucrează el sunt suficiente lichele ca să mai angajeze încă una. Şi ce face un om când e refuzat de un sistem? Dă fuga la cei ce caută oameni dispuşi și capabili să atace sistemul care i-a refuzat. Ceea ce a şi făcut, sfârşind prin a deveni autorul „procesului comunismului".

În aşteptarea mult-trâmbiţatului raport-de fapt, o însăilare de banalităţi arhicunoscute-puţini au ştiut că există o carte excelentă, care a făcut procesul comunismului fără vreo comandă specială, pe parale frumoase, ci strict din iniţiativa autorului, neplătită de nimeni. O analiză cu o putere de pătrundere, cu o cuprindere şi o înţelegere perfectă a mecanismelor de fineţe politice, economice, sociale, culturale şi mai ales psihologice ale impunerii comunismului în România, la care puţine elemente se mai pot adăuga, pentru că analiza surprinde esenţa unei ideologii, ca proiect şi ca edificiu construit. Cartea se numește „Eclipsă în cetatea soarelui" şi este scrisă de… cine credeţi? De Dumitru Popescu.

Ştiu ce vor spune mulţi dintre cei ce ascultă spusele mele. Ne vor acuza că aici, la muzeul nostru, se încearcă reabilitarea unor lideri comunişti condamnaţi de istorie. Dar mai ştiu, ca istoric, că o judecată dreaptă se face în cunoştinţă de cauză,

ascultând, cercetând şi luând în considerare tot ce este relevant pentru judecarea unui om sau a unei situaţii. Şi eu exact asta mă străduiesc să fac: să ofer date concrete pentru o dreaptă judecată, aducându-le şi din zona în care documentele, înscrisurile, actele oficiale, rapoartele de tot felul sau articolele de presă comandate nu au cum să facă lumină, să ajute la o evaluare corectă.

Dumitru Popescu să vorbească despre comunism, despre tarele comunismului? Tocmai el? se vor indigna unii, poate chiar de bună credinţă, dar extrem de superficial informaţi. DA, le răspund acestora din ultima categorie, pentru că ceilalţi, cei înverşunaţi, cei rău intenţionaţi, orice le-ai spune nu vor lua în seamă nici argumente, nici fapte de netăgăduit. Tocmai el trebuie să vorbească, pentru că a fost una dintre cele câteva minţi luminate, produse de sistem în trei decenii şi ceva, iar fostul comunist, nu comunistul Dumitru Popescu este unul dintre cei mai competenţi, deci și îndrituiți să privească cu ochi critici şi să înţeleagă dinăuntru utopia comunistă, să o explice şi altora, așa cum numai cineva care a trăit-o având acces la toate nivelele, rafturile, sertarele şi cotloanele ei o poate descifra, iar apoi să aştearnă pe hârtie concluziile cu puterea de analiză şi sinteză a minţilor hărăzite cu pătrundere și talent.

E adevărat: Dumitru Popescu, nu spre cinstea lui, ci dimpotrivă (iar aici, în acest caz, poate că nici cuvântul laşitate nu este prea dur) n-a avut curajul să facă pasul lateral, să sară din rânduri și cu atât mai puţin să se opună fățiș dictatorului paranoic. N-a făcut-o nici măcar atunci când orologiul număra nu lunile sau săptămânile până la căderea lui Ceauşescu, ci minutele și secundele. Alţii au avut această îndrăzneală; cinste lor, dar una este curajul, îndrăzneala de a risca (oricine putea să pățească în acele zile de foc ce-a pățit generalul Milea!) şi

cu totul altceva este capacitatea de analiză şi sinteză, pe care puţini o au. Greşesc cei ce caută la Afrodita înţelepciune şi la Minerva frumuseţe. Fiecare cu calităţile ei…

Reamintesc „revoltaţilor" că ideologia proletariatului nu a fost cristalizată şi formulată de un proletar, ci de un burghez sadea, ajutat de un reprezentant al marii burghezii. Tot ei, Marx şi Engels, un burghez şi un mare burghez, au descoperit cum se formează capitalul, lansând conceptul de „plus-valoare", nu unul dintre proletarii care produceau plus-valoarea prin munca lor. Şi atunci de ce nu i s-ar permite unui fost comunist, care cunoaşte în amănunt şi „dinăuntru" sistemul, să spună el, în perfectă cunoaştere de cauză, ce este ideologia asta, proiect şi construcţie, de ce nu poate rezista, chiar dacă „prinde" în anumite conjuncturi istorice, şi ce anume o face să capoteze, de ce nu este o soluţie viabilă pentru omenire, de ce nu poate rezolva problemele viitorului. Iar dacă o spune cu atâta competenţă, de ce se tace despre cartea lui?

Iată, închei paranteza, cerându-vă mii de scuze pentru dimensiunile ei. Dar nu înainte de a mai formula o „blasfemie politică" în ochii celor care îşi închipuie că lumea începe cu ei. I-ar fi prins bine României, ca ţară, să aibă nu la conducere, Doamne fereşte, ci undeva, într-un locşor pentru câte un „sfat de taină", câţiva dintre cei care au adunat experienţă şi înţelepciune, unde aceştia, foarte puţini, să poată oferi decidenţilor, din când în când, un sfat, un gând bun, o părere, o idee, o vorbă care să atragă atenţia asupra unui pericol şi să ferească ţara de belele. Nu s-a găsit, din păcate, un asemenea spaţiu, ci doar locuri la puşcărie pentru un Ştefan Andrei sau Dumitru Popescu. Niciun economist-finanţist precum Florea Dumitrescu, nicio minte vie, pătrunzătoare şi înţeleaptă ca a lui Paul Niculescu-Mizil n-au interest pe cei care puteau afla lucruri utile de la ei. Ar fi o

nebunie, un nonsens istoric să readuci la decizie oameni care au fost la decizie şi care nici nu mai cer, nici nu mai vor, nici nu mai pot fi activi; roata istoriei nu se întoarce niciodată, iar vârsta şi bolile nu iartă pe nimeni, dijmuieşte nemilos capacităţile, chiar şi pe cele excepţionale. De altfel, câţiva dintre aceşti oameni, şi aşa foarte puţini, nu mai există. Dar poate-poate că ceva util tot ar avea de spus aceste capacităţi; din păcate, nu le-a întrebat nimeni nimic.Viaţa s-a schimbat, desigur, ţara este alta, problemele cu care se confruntă cei aflaţi la decizie sunt şi ele altele, dar… ciudat: unele dintre aceste probleme nu sunt chiar atât de noi precum par! E adevărat, vântul bate din altă parte, limba în care se negociază nu mai este limba rusă (deşi nu a dispărut nici ea de la masa tratativelor), dar miezul, miza şi uneori chiar unghiul de abordare nu sunt chiar necunoscute celor câţiva (puţini) care au ştiut să le înfrunte şi să găsească soluţii în alt context istoric. Oare aceşti oameni, câţiva, nu ar putea oferi şi acum decidenţilor câte o idee utilă? Iar atunci când unul dintre ei oferă o carte cu adevărat valoroasă prin concentratul de experienţă, înţelegere şi înţelepciune dintre coperţile ei, n-ar merita acea carte cunoscută, discutată, luată în seamă aşa cum, fără îndoială, merită?

Întrebări… Întrebări retorice, din păcate.

Atmosfera încinsă, ceţoasă, tensiunea zilelor revoluţiei şi mai ales iureşul dorinţei generale de schimbare au produs un efect straniu: valori, valori autentice, oameni echilibraţi, atunci luaţi de val, s-au aruncat cu capul înainte, pierzându-și capul. Un mare actor, împlinit pe toate planurile, a venit la prima apariţie la televiziune înarmat cu… un sul de hârtie igienică pe care l-a oferit lucrătorilor instituţiei pentru a se şterge la gură, bănuiţi dumneavoastră de ce. Uitase că el nu se număra deloc, dar deloc, printre cei îndreptățiţi să comită gestul. Nu-l recomanda

niciun act de disidenţă, de rezistenţă sau vreo persecuţie a regimului; nici vorbă. Un alt important actor, implicat adânc, benefic şi din convingere în succesul revoluţiei, a prins gustul puterii neartistice, rătăcindu-se un timp prin structuri politico-administrative şi cabinete ministeriale. Iar cei doi n-au fost singurii. Spre cinstea lor şi spre bucuria publicului, după ce a trecut valul şi s-a risipit ceaţa, ambii s-au întors la matcă, pe scena sau în profesiile care i-au consacrat, strălucind acolo chiar mai puternic decât înainte.

— Nu credeţi în ipostaza de artist-cetăţean? întrebă tânărul masterand în literatură.

— Ba da, domnul meu, însă nu devii artist-cetăţean peste noapte, alegându-te din noua ta opţiune cu cabinet, secretară şi maşină la scară. Dar să depăşim tema, cred că am zăbovit deja prea mult la ea. Mă grăbesc pentru că am ajuns la cel mai nenorocit efect al libertăţii câştigate brusc-în ordinea de idei a discuţiei noastre despre destinul valorilor: ofensiva imposturii.

-Ofensivă victorioasă? întrebă din nou tânărul.

— Eu tot sper că nu-pentru a vă oferi un răspuns totuşi optimist, dar... mai bine să judecaţi dumneavoastră răspunsul.

Atunci, în zilele seismului politic şi imediat după, asaltul nonvalorii zgomotoase era de aşteptat. O definiţie cinică, dar plină de miez, spune că revoluţiile sunt pregătite de înţelepţi, înfăptuite de disperaţi şi exploatate de profitori. La noi pregătire n-a fost deloc. A existat numai disperare; înţelepţii n-au intrat în ecuaţie. Deci cum putea fi altfel? Cum să nu se fi bulucit la împărţeală nonvalorile? Şi le-a mers. Ne-am pomenit în primul Parlament al României libere cu indivizi dubioşi, interlopi mai mari şi mai mărunţi, trăitori din bişniţă la colţ de stradă; au intrat în primele structuri ale noii puteri inşi pentru care termenul „nonvaloare” era unul flatant, amestecându-se printre

oamenii de bine şi de valoare care chiar aveau ce să caute acolo. Rezultatele s-au văzut repede. Le-am simţit pe pielea noastră. Tribuna Parlamentului a devenit platformă, platforma s-a transformat în proptea, iar propteaua politică a făcut, de pildă, dintr-un băiat talentat, zgomotos dar fără operă, unul dintre acei tineri scriitori mult mai buni de gură decât de condei, un ditamai preşedinte al Uniunii Scriitorilor din România, for în care fără operă nu prea ai ce să cauţi nici ca membru de rând, necum preşedinte al unei bresle inţesate de nume cu rezonanţă şi greutate. Este Uniune a Scriitorilor, nu a Vorbăreţilor români, pricopsită acum cu un vârf ales anume pentru a demonstra omenirii că românii şi-au cucerit, în sfârşit, libertatea; chiar şi libertatea de a greşi.

Aici deschid o paranteză absolut necesară, pentru a împrăştia din capul locului orice urmă de rea intenţie.

Ar fi o ticăloşie din partea oricui, persoană sau instituţie, să nege, să minimalizeze sau să arunce în derizoriu, conform practicilor dâmboviţene, curajul civic al celor-puţini-care s-au opus făţiş, înainte de 1989, regimului ceauşist. Ei şi-au riscat libertatea şi viaţa-cinste lor!-pe vremea când douăzeci de milioane de români, chiar dacă urau regimul, aşteptau să vină cineva (cine?) să le-aducă eliberarea. Printre aceşti puţini curajoşi s-a numărat Mircea Dinescu. Mai mult: în zilele revoluţiei, el s-a aflat în avangarda primelor rânduri, şi chiar după revoluţie a rămas un ferment de opinie, util şi necesar închegării şi sedimentării structurilor de putere ce tocmai se năşteau. Pentru asta, cinste lui!

Dar de aici încolo începe confuzia între două planuri distincte: cel civic-politic şi cel artistic. Meritele de revoluţionar militant nu te validează ca valoare literară, şi cu atât mai puţin te califică pentru a conduce obştea scriitoricească a unei ţări ca

România, bogată, slavă Domnului, în mari scriitori. Nu existau alte nume? Alte soluţii? Dispăruseră subit din câmpul fertil al literaturii române toate numele de rezonanţă europeană? Mă îndoiesc. Nu uitaţi: Marin Sorescu trăia, era activ, ba mai mult, recent fusese exclus din manuale, la ordinul Elenei Ceauşescu, pentru o bănuită legătură a marelui scriitor cu „meditaţia transcendentală" a lui Bivolaru. Oare un nume ca al lui Sorescu nu spunea nimic obştei scriitoriceşti?

Cunosc bine teza „conducătorului bun manager", esenţială în societatea modernă, în economia de piaţă, dar mă încăpăţânez să cred că o uniune de creatori este ceva aparte. Acolo vârful trebuie să fie neapărat o personalitate emblematică a breslei, iar aşa ceva nu poţi deveni decât prin operă emblematică. Numai opera te impune printre creatori, iar vârfurile breslelor artistice se aleg nu dintre cei ce aleargă după funcţii, ci dintre cei care fug de funcţii, pentru că opera şi conştiinţa propriei valori le este de-ajuns, tot ce-şi mai doresc fiind s-o mai îmbogăţească cu noi opere, dacă-i vor ţine puterile. Iar „administraţia" într-o uniune de creatori o poate rezolva excelent un director administrativ priceput, întreprinzător, cinstit şi harnic.

A înţeles asta, atunci, scriitorimea română? Alegerea ei de-atunci-tânărul revoluţionar Mircea Dinescu-anunţa începutul unei ere noi, de reinstaurare a valorii în drepturile ei fireşti, ca semn de normalitate? Sau măcar îşi mai aducea aminte cineva de bătrânul Titu Maiorescu, cel care milita pentru „autonomia esteticului"-chiar dacă într-un cu totul alt context social-politic? Nu cred.

Dacă ţineţi minte, marele scriitor sud-american Mario Vargas Llosa a candidat la Preşedinţia ţării sale şi a capotat lamentabil, deşi Llosa a fost şi este o glorie incontestabilă a ţării. Acolo planurile nu s-au amestecat. Invers, mai aproape de

zilele noastre şi de spaţiul nostru geografic, juriul care conferă premiul Nobel pentru literatură a avut de ales între uriaşul Amos Oz, probabil cel mai valoros prozator al timpului nostru, şi modesta (exprimându-mă eufemistic) Herta Müller, pentru care pleda un singur argument: părăsise închisoarea numită România lui Ceauşescu, şi de-acolo de unde se instalase arăta cu degetul acuzator, în cărţile sale dezarmant de modeste, către fosta sa ţară şi către securitatea ceauşistă, gest de aplaudat ca atitudine civică, dar nu ştiu dacă şi demn de premiat cu Nobelul pentru literatură.

Evident, Amos Oz nu s-a poticnit în incident, nu s-a lăsat derutat de amestecarea planurilor-politic şi artistic-continuând să ne ofere capodopere. El, cu înţelepciunea milenară a poporului său, îşi vede de treabă. Şi ce treabă!

Iată, aşadar; fenomenul se produce şi la case mai mari (mai mare decât Nobelul care ar putea fi?), deci să nu ne mai mire nici mandatul lui Dinescu în fruntea scriitorimii române. De altfel viaţa, în curgerea ei ulterioară, a limpezit lucrurile. În timp ce colegul său de microfon din zilele de foc ale revoluţiei, Ion Caramitru, reîntors la matca vocaţiei şi profesiei, a devenit actorul şi directorul de remarcabil succes al Teatrului Naţional, tânărul poet, promiţător cândva ca valoare literară, a ajuns un prosper producător de bunuri agro-alimentare şi un cârciumar extrem de apreciat, din al cărui restaurant clienţii pleacă mulţumiţi şi de meniu, şi de atmosferă. Ceea ce nu este deloc puţin lucru.

Poate că sunt eu încă robul mentalităţilor comuniste, fapt pentru care îmi cer scuze, dar oricât mă străduiesc, nu reuşesc să mi-l imaginez nici pe clonţosul Zaharia Stancu, nici pe distinsul şi eruditul italienist Alexandru Balaci, nici chiar pe mai modestul profesor de literatură George Macovescu stând în

pragul cârciumii proprii, parcă invitându-şi muşteriii să intre, să guste delicioasele produse ale moşiei sale.

E drept: şi Caragiale a încercat să trăiască din exploatarea berăriei „Gambrinus”, dar a dat repede faliment; ca şi Constantin Dobrogeanu-Gherea, în încercarea similară cu restaurantul gării din Ploieşti. Iată că poetul Mircea Dinescu a reuşit, sărind direct de la poezie la prozaism. Bravo lui! Explicaţia? Una singură: este mai talentat decât predecesorii săi. Depinde la ce.

Pe vremuri, până şi Nicolae Ceauşescu sau alţi ciraci ai lui, la fel de obtuzi în materie de artă şi cultură, când discutau cu un Zaharia Stancu, intuiau în spatele interlocutorului nu numai o întreagă scriitorime-de care dictaturile şi regimurile autoritare s-au temut întotdeauna, din instinct —, dar şi o întreagă operă, care impunea până şi nepricepuţilor. Iar când Marin Preda, ajuns şi el, odată, în cabinetul lui Ceauşescu, i-a spus dictatorului, privindu-l în ochi: „Dacă reintroduceţi realismul socialist, să ştiţi că eu mă sinucid!”, sunt convins că declaraţia marelui prozator a făcut să clipească un bec de avarie în capul celui care-şi închipuia că poate orice, doar e preşedinte, stăpân absolut al ţării. Până şi el înțelegea că putea face tot ce-i trecea prin cap cu cei din jur sau de sub el, dar de Ilie Moromete nu se poate atinge, că e periculos să te joci cu Moromeţii... Se temea de oameni, dictatorul. Poate; ba nu poate, ci sigur. Dar până şi dictatorul pricepuse că opera este mai periculoasă decât omul. Şi-când e vorba de creatori-dacă nu e operă... nimic nu e, aşa cum bine spunea Preda.

În văzul lumii încă nedezmeticite, scara valorilor s-a fracturat, scările s-au inversat: covorul roşu a fost tras de sub picioarele multor valori autentice, dar neînregimentate rapid alaiului zgomotos, şi aşternut nou-veniţilor cel puţin discutabili. Unora,

neconvenabili tocmai prin opera lor mult prea vizibilă, le-a fost închisă şi scara din dos. Afară cu ei, ne deranjează !

Nu erau semne bune, dar optimiştii continuau să spere; poate este de vină presiunea începutului, poate lipsa de experienţă a decidenţilor de la vârf, dar timpul va cerne, va aşeza pe fiecare la locul lui-şi-au zis optimiştii. N-au prea avut dreptate. Cei bine intenţionati, câţi au fost, n-au putut stăvili năvala nonvalorilor insistente şi agresive, iar timpul a agravat fenomenul. Tarele predecembriste, şi chiar racile mai vechi, au dat în clocot. Urmarea? Oooo, Doamne!...

Au apărut ca prin minune, aşa cum apar porumbeii din jobenul scamatorului, colonei şi chiar generali fără să fi făcut o zi de armată în viaţa lor; judecători la Curtea Constituţională care nu sunt judecători şi n-au fost niciodată, dar s-au pomenit trimişi acolo ca să voteze cum vrea stăpânul; doctori în tot felul de ştiinţe care nu ştiu bine nici cu ce se ocupă ştiinţa respectivă; europarlamentari semianalfabeţi, numai buni de lăsat repetenţi în clasele primare; nominalizaţi la portofoliul de ministru român al culturii care nu ştie bine româneşte şi care declară limba română „printre limbile străine cunoscute"; miniştri înscăunaţi, vorbind cu dezacorduri gramaticale şi cu stâlciri de cuvinte impardonabile chiar şi pentru portarul ministerului; inşi care semnează cărţi, încapabili să-şi scrie corect, cu mâna lor, numele, prenumele, profesia, locul şi data naşterii; candidaţi la funcţia de judecător şi procuror, viitori apărători ai legii, prinşi cu frauda şi daţi afară din examen ca nişte borfaşi ordinari; aspiranţi la titularizarea în profesorat, copiind la examen, deşi misiunea lor viitoare i-ar fi obligat, printre altele, să-şi ferească elevii de hoţia deprinsă încă de pe băncile şcolii; bâlbâiţi notorii, cu limba împleticită, deveniţi purtători de cuvânt sau chiar crainici-reporteri; poliţişti plătiţi să ne apere

vieţile şi avutul, transformaţi în păzitori ai furtului de petrol din conducte; parlamentari plătiţi gras care, în trei mandate (= 12 ani), n-au scos un cuvânt, n-au avut o iniţiativă sau o idee, doar au ridicat sau n-au ridicat mână, după cum le-a ordonat şeful, cu degetul mare ridicat sau coborât, așa cum împăraţii Romei antice dictau viaţa sau moartea gladiatorului învins în arenă; profesori universitari, prodecani şi decani, luptători din oastea paşnică a apostolilor educaţiei cu care, pe vremuri, Spiru Haret a plămădit intelectualitatea României moderne, deveniţi acum precupeţi iliciţi de lucrări vechi, reşapate şi vândute pe sub tejghea studenţilor nevolnici sau puturoși; inşi şi inse candidând la Preşedinţia ţării, deşi nu sunt capabili să conducă nici liftul unui mare hotel, că încurcă butoanele etajelor, iar ele-numai bune pentru „manageriatul" vreunui bordel, dar nu de lux, că n-au clasă, urlă Pleşcoiul în domniile lor; patroni de trusturi media formatoare de opinie, intraţi în afaceri ca vânzători de copii pentru cupluri străine infertile; condeie valoroase, cu discurs public seducător, închiriindu-şi talentul pe un fotoliu ministerial şi un ecler… Asta am văzut, își încheie ghidul tirada, respirând adânc, pentru a-şi recăpăta suflul.

Ştiu, ne-a spus un domn pe nume Peter, celebru pentru „principiile" sale, că oamenii tind întotdeauna să-şi atingă treapta incompetenţei, dar întreb: câte trepte trebuie să sari de la „succesuri" până la scaunul de europarlamentar, sau de la „branconaj" la fotoliul de ministru plin? Şi despre ce scară a valorilor se mai poate vorbi când asişti la asemenea grozăvii?!?

Atenţie: nu discutăm numai despre valori sau nonvalori umane, personificate, ci chiar despre instituţii fundamentale. Când şcoala vinde ilicit lucrări vechi pentru diplome noi, când justiţia împarte nedreptate în loc de dreptate, transformându-se în pavăză pentru ticăloşi, când sunt ameninţate cu dispariţia

valori-concept precum cinste, onoare, demnitate, corectitudine, loialitate, credinţă, omenie…

— Opriţi-vă, domnule! v-aţi aprins din nou, interveni profesoara de istorie. Mi-aţi dat mandat să vă trag de mânecă şi, iată, mi-l exercit…

— Mulţumesc, stimată colegă. Şi… scuze, doamnelor şi domnilor. Iar m-a luat valul, dar acum, calm şi lucid, vă rog ca tonul înfierbântat al spuselor mele să nu pună la îndoială fondul lor. N-am adunat cazuri singulare, pescuite cârcotăşeşte şi însăilate ca să iasă demonstraţia. În spatele fiecărui exemplu stau alte zeci. Nu sunt întâmplări, accidente; sunt fenomene sociale ce se extind, se lăţesc.

Asta e problema. Asta vrea să spună standul, chiar dacă nu cu vehemenţa poate alarmistă a explicaţiilor mele.

Degringolada din lumea valorilor ameninţă prezentul, dar-mai grav-sapă la temelia încrederii în viitor. Când nu ştii în ce să mai crezi, când te îndoieşti că mai merită să crezi în ceva, atunci… mi-e frică să mă gândesc la ce va fi. Vedeţi… bunicii ne povestesc despre ce-i învăţa şcoala, dincolo de alfabet şi tabla înmulţirii; despre ce era învăţătorul, de fapt domnul învăţător sau doamna învăţătoare, şi cu atât mai mult profesorul de liceu, şi, încă mai mult, profesorul universitar, decanul. Cărţile ne spun despre ce însemna ministrul, amintindu-ne că, uneori, el se numea Nicolae Iorga, Spiru Haret, Titu Maiorescu, Nicolae Titulescu, sau ce era primarul, ce însemna magistratul… Titlul, funcţia, poziţia socială înaltă însemnau în mentalul colectiv valoare, competenţă, cinste, onoare, demnitate, cultul muncii; şi chiar erau.

Şi în anii predecembrişti am avut printre noi asemenea oameni, chiar dacă numele lor n-a dobândit rezonanţa celor pomenite, şi chiar dacă vitregia vremurilor i-au apăsat. Dar

românii au tânjit aproape jumătate de secol după vremea în care oamenii- valoare contemporani cu ei să devină model, normă morală şi profesională, etalon pentru toată suflarea, iar sistemul să impună asta. Este ceea ce aşteptam de la schimbare.

Viaţa ne-a cam păcălit. Am tras cu ochiul spre „afară”, am copiat denumiri de instituţii şi instanţe, am tradus şi adaptat regulamente de funcţionare, dar miezul… Ne-am întors la „formele fără fond” denunţate de Titu Maiorescu acum un secol, bagând în ambalajul renovat şi europenizat impostură şi găunoşenie, de care eram sătui până-n gât. Şi când nici schimbarea dorită, visată, plătită cu sânge nu-ţi aduce climatul social la care sperai, ce să mai aştepţi de la viitor? „Încă o revoluţie”-cum suna o zicere ce începuse a se face auzită pe străzi şi prin pieţe? Păi… la ce bun, dacă asta aduc revoluțiile? Dezamăgirea la scară de masă n-a generat progres, niciodată şi nicăieri. Asta e problema.

-Chiar credeţi că românii, ca popor, trăiesc acum un asemenea sentiment? întrebă profesoara de istorie.

— Cum vreţi să fie răspunsul, stimată colegă: cinstit-pesimist, mincinos-optimist, sau diplomatic? Glumesc. Sunt istoric şi nu pot răspunde decât corect: da, sunt îngrijorat, ca foarte mulţi concetăţeni de-ai mei, şi avem toate motivele să fim. Dar încă sperăm că dezamăgirea nu este atât de puternică încât să devină paralizantă. Suntem mulţi, foarte mulţi care n-am dezarmat.

Francezul interveni, contrariat:

— Dar cât de mulţi? Dumneavoastră vorbiţi despre fenomene atât de grave la care românii privesc cu resemnare, încât…

— Nu aveţi dreptate, stimate domn. Tocmai vă spuneam că sunt oameni care…

— Iar eu întreb din nou: câţi?

— Nu i-am numărat, sunt om de ştiinţă şi nu mă joc cu cifre scoase din burtă, dar vă asigur: suficient de mulţi ca să răzbim. Chiar vehemenţa discursului meu şi existenţa însăşi a muzeului în care ne aflăm îmi dau dreptate. Luptăm din toate puterile, atâtea câte avem, cu dezamăgirea-care există, desigur. Încercăm să deschidem ochii oamenilor, să le punem în faţă fapte, să le explicăm mecanismele care generează faptele…

— Tocmai asta voiam să întreb, îl întrerupe francezul: despre mecanisme. Cine și cum provoacă degringolada? Cine anume tulbură apele, îngrădind valorile și propulsând impostura?

— Vă răspund pe loc: chiar impostura.

— Dar cum a putut? Cum e posibil să poată?

Ghidul se apropie de vizitatori, adunându-i în jurul său. Simţea nevoia unei comunicări mai strânse, mai directe, mai discrete, ca între oameni care au a-şi spune ceva important, dar numai lor, exact așa cum procedase în finalul trecerii prin Standul corupţiei, locul mărturisirilor. Apoi spuse:

— Am să vă răspund deschis, aşa cum am făcut-o şi până acum, deşi spusele mele, vă asigur, sunt greu de rostit. Trebuie să ştiţi adevărul; asta vrem, şi eu, şi muzeul. Dar… vă previn: veţi auzi afirmaţii care pot părea atac la adresa cuiva sau a ceva, partizanat politic-mai pe şleau spus. Nu daţi curs acestei impresii. Aici nu facem politica nimănui. Nu avem partid, persoană, culoare politică, „stângă” sau „dreaptă” de susţinut sau de combătut. Ne conduce un singur interes: interesul țării, şi un singur principiu: adevărul. Nu ne sfiim, deci, să condamnăm comunismul, şi nu din vârful buzelor sau pe bani grei, ca alţii, dar nici să arătăm vizitatorilor că liderul comunist Lucreţiu Pătrăşcanu, de pildă, va rămâne în istorie nu la grămadă cu alaiul cominterniștilor și al fiilor și nepoţilor lor, ci ca intelectual (da, comunist!) participant

activ şi important la actul de la 23 august 1944, devenit el însuşi victimă a torţionarilor crescuţi la şcoala lui Stalin şi Beria.

La fel, nu ne este jenă să întrebăm de ce ministrul de Externe cel mai valoros (e drept, sub Ceauşescu, dar al României!) trebuia să facă puşcărie cot la cot cu fostul şef al Securităţii. Sau potrivit cărei raţiuni cel mai bun premier post-decembrist al României trebuia să stea la închisoare, condamnat-ridicol-pentru termopane şi pitici de grădina, când toată lumea ştia că sentinţa nu a fost una juridică, ci politică, strict politică.

Acum pot să mă întorc la discuţia noastră.

M-aţi întrebat: cum de s-a putut petrece tot ce se întâmplă? Vă răspund, reluând ideea: pentru că la putere, în vârf, s-a cocoţat însăşi impostura. De acolo poate face orice. Şi chiar face. M-aţi întrebat: cum? Pe două căi: prin comenzi directe, transmise reţelei aservite, dar şi prin model. Nu ştiţi metoda? În institutele de teatru, unde se pregătesc actori, profesorii îşi şcolesc învăţăceii fie explicându-le ce şi cum să facă, fie spunându-le simplu: fă că mine. Este pedagogia modelului.

Vârful puterii din România foloseşte ambele metode. V-am vorbit în standul anterior, cel al corupţiei, cum a lucrat omul Sistemului, construindu-şi propria reţea infiltrată şi impletită cu instituţiile statului, mai ales cu cele de forţă, represive. Aici ordonă, pur şi simplu, unor oameni pe care el i-a numit, uneori chiar din emisiuni tv destinate marelui public, la care ciracii lui privesc, decriptează ordinele-destul de transparente, de altfel-şi execută întocmai, așa cum cer mesajele: pe cine executăm şi când.

La fel de ticălos, dar mai perfid, lucrează metoda „fă ca mine”. Suspendat, demis, prin vot zdrobitor, dar ţinut în viaţa politică artificial, prin conectare la aparatele interne şi externe,

ilegitimul nu s-a comportat deloc cu resemnare, ca un om terminat, cum de fapt era. Dimpotrivă, a atacat. A devenit mai prezent pe micul ecran decât fusese Ceauşescu în ultimii ani de mandat şi de viaţă. A blufat, a minţit, a şantajat, a ameninţat, a spurcat, a jucat alba-neagra cu interesul naţional fără să clipească, dacă interesele clanului său mafiot i-o cereau. S-a îmbogăţit, bugetar fiind, în două decenii, cât oameni de afaceri oneşti în două vieţi. Totul-la vedere, cu un tupeu fantastic. Pe scurt-a creat un model; modelul sceleratului perfect. Şi modelul „a grăit" convingător, chiar seducător pentru mulţi, care l-au imitat. „Faceţi ca mine, nu vă sfiiţi, uite că merge! Îndrăzniţi! Daţi-le încolo de valori, nu sunt bune de nimic, nu ştiu să facă bani, nu sunt în stare nici măcar să iasă din anonimat, necum să se impună. E vremea celor puternici şi neruşinaţi, fără scrupule, fără mamă, fără tată! Nu mă credeţi? Priviţi la mine: am un teanc de dosare închise abuziv, deși NUP-ul înscris pe ele blochează fraude de sute de milioane de euro. Am frate în puşcărie, închis pentru mită și trafic de influenţă, de fapt-pentru constituire de grup infracţional organizat. Am ginere aşteptat la puşcărie pentru ticăloșii dovedite. Am două fete, una bogată, cu avere făcută din pus ştampila pe barba lui tac-su, cealaltă-săracă cu duhul, dar purtată pe la Bruxelles, să vadă şi străinii ce lumini mai naşte în ziua de azi poporul lui Eminescu şi Caragiale. Am cuscru amuşinând și el după bani la limita legii şi chiar dincolo de ea, am nepot de frate infractor, am… dar ce păcate nu am? Ce n-am comis? Ce rău n-am făcut? Şi priviţi-mă: exist, sunt liber, sunt preşedinte! Mă întâlnesc cu Obama, chit că merg pe bordură, pe lângă el, ca un căţeluş; mă conversez cu Merkel la telefon, chit că-i spun minciuni; bag strâmbe să nu se dea un portofoliu de comisar european unei românce care nu e de-a mea, îl amenințe pe Putin şi-l fac bolnav mintal, deși fie-mea ia

banii ruşilor de la Gazprom şi eu ai celor de la ALRO… E grav? O fi. Şi ce dacă? Îmi merge. Am încă 6% dintre români lângă mine, după cum spun sondajele. Veniţi mai mulţi, oameni buni! Veniţi să vă învăţ cum să furaţi, cum se bagă la puşcărie adversarii politici, cum să-ţi faci dama de companie sau garda de corp sau ce-o mai fi-preşedintă de partid şi s-o împingi de fund în sus chiar către înaltul fotoliu prezidenţial pe care i-l ţin cald cu propriul meu fund până-n ultima clipă a mandatului…

Asta spune chiar şi fără cuvinte modelul din deal. Asta oferă şi propune insul conaţionalilor săi prin chiar persoana sa, prin povestea sa de succes, prin fiecare apariţie, gest, manifestare sau hăhăit în spaţiul public.

— Şi „prinde” un asemenea tip de mesaj? exclamă masterandul. Nu cred, n-are cum!

— Nu vă iluzionaţi, tinere domn îndrăgostit de bine şi de frumos. Nu e prima dată în istorie când discursul scelerat seduce, convinge, câştigă. Hitler a venit la putere nu prin lovitură de stat, ci prin alegeri libere, convingându-şi electoratul cu delir la microfon. Dacă formula a prins la nemţi, în 1933, de ce n-ar fi prins şi la români, în 2004?

— Au fost alte vremuri, altă conjunctură, îşi susţine masterandul opinia. Cred că exageraţi influenţa nefastă a modelului negativ…

— Deloc, răspunse ferm ghidul. Dimpotrivă, cred că o subestimăm. Sunteţi om de carte; vă rog să faceţi apel la experienţa dumneavoastră de cititor foarte avizat, dar şi de spectator la teatru, la cinema, la orice formă de spectacol care oferă personaje. Ce tip de personaj se reţine cu precădere? Cine are impactul cel mai puternic? Cine este mai seducător: personajul pozitiv sau cel negativ? Făt-Frumos şi Ileana Cosânzeana astăzi plictisesc, dar personajul horror prinde,

cucereşte adepţi, admiratori. Şi biologia ne dă o lecţie pe care o cam neglijăm: microbul bolii se ia uşor, şi ucide, dar sănătatea nu este molipsitoare. De ce oare? Nu vi se pare ciudat că, tot răsfoind istoria românilor în căutare de subiecte cu priză la public, scenariştii dornici de succes nu s-au oprit la superba, înălţătoarea pildă a jertfei Brâncoveanului, ci au ales pe sângerosul Dracula, transformându-l într-un mit uluitor de bănos? Sunteţi consumator de mass-media; ce atrage atenţia şi devine ştire: binele, banalul bine, sau răul, cu cât mai rău, cu atât mai impresionant? Toţi oamenii din media ştiu că răul se vinde cel mai bine. Asta nu vă spune nimic? Omul nostru ştia bine ce face. Era sigur că printre multele milioane de privitori la spectacolul puterii oferit de el se vor găsi destui care să vibreze la acest mesaj subliminal cumplit de periculos. Orice popor are păturile lui vulnerabile, uşor de manipulat, ba chiar şi pegră de subsol social, dar cu drept de vot. Amănuntul acesta este esenţial în ecuaţia democraţiei lui „jumătate plus unu'", „călcâiul lui Ahile" căruia societatea modernă nu a reuşit încă să-i găsească un antidot şi eficient, şi democratic.

În toată această zonă, modelul a prins. A funcţionat.

— Dar pentru „derapajele" personajului despre care vorbiţi există probe, dovezi? întrebă cineva.

— O mulţime! Şi apar mereu altele noi. De fapt, toate panourile consacrate acestui subiect se află în lucru, la ateliere. Verificăm tot, cu maximă rigoare; ce ne depăşeşte competenţa, rezolvăm cu instituţii abilitate, ca să nu fie niciun dubiu. Peste un an, sau poate mai repede, dacă ne veţi mai vizita, le veţi găsi expuse.

— Eu voi reveni cu siguranţă, interveni tânărul masterand. Mă interesează ţara, istoria, poporul dumneavoastră. Tocmai despre popor vreau să vă întreb ceva.

— La dispoziţia dumneavoastră, tinere domn!

— Românii mi-au făcut impresia unor oameni ageri la minte. Ştiu că au fost sus puşi unui complex de factori care au înceţoşat percepţia. Chiar aici, în muzeu, am înţeles multe, şi vă mulţumesc pentru asta, dar… dar nu pricep, totuşi: după patru cicluri electorale în libertate, timp suficient ca exerciţiu civic, responsabil, şi dincolo de scuze şi circumstanţe, cum de au ales aşa?

Ghidul se apropie şi mai mult de tânăr, adresându-i-se aproape părinteşte:

— Dragă domnule interesat de soarta poporului meu… Sunteţi, probabil, cel mai tânăr din grup, dar mi-aţi pus cea mai matură, profundă şi-pentru mine-dureroasă întrebare. De câte ori mi-o adresez eu mie însumi, mi se strânge inima. Uneori nici nu îndrăznesc să duc până la capăt gândul răspunsului; mi-e teamă, mi-e… nici nu ştiu ce cuvânt să folosesc pentru a-mi exprima sentimentul.

De fapt… nu ştiu ce-a fost cu noi, ce ne-a întunecat judecata. În revoluţie, confuzia este de înţeles, chiar dacă nu şi de scuzat; pentru anii imediat următori există deasemeni o droaie de circumstanţe atenuante, v-am tot vorbit despre ele. Grav este că atunci, la început, când lipsea experienţa, când totul clocotea, când presiunea era uriaşă, s-a greşit mai puţin și-cert-cu infinit mai puţină rea intenţie. Ce s-a întâmplat la ultimele două scrutine nu poate fi nici înţeles, nici explicat, nici scuzat. Urmăriţi-mi ideea, vă rog.

În 2004 se prefigura sfârşitul tranziţiei (credem noi). Mecanismul începuse să funcţioneze, chiar dacă mai poticnit. Atunci, la început de nouă etapă, românii chemaţi la vot au avut de ales nu numai între doi oameni, ci mai ales între două tipuri umane. Unul-om de carte, autor de cărţi, profesor universitar,

jurist de formaţie solidă, vorbitor de limbi străine dar nu atât cât să te poţi înţelege cu angrosistul cât costă pachetul de blugi sau baxul de ţigări pentru bișniță, rafinat colecţionar de artă, pe scurt-un intelectual. Sigur pe el, poate prea sigur, chiar arogant (trăsătura avea să-l coste), dar valoare; categoric valoare. O şansă pentru noua etapă în care părea că păşim.

Celălalt-vi l-am prezentat; de fapt, şi-a prezentat singur oferta, situată la polul opus. „I-am dat cuvântul" în faţa dumneavoastră, citându-i cu ghilimele discursul nerostit. Se ştiau destule lucruri îngrijorătoare despre el, dar nu totul, ca acum. Multe s-au aflat chiar a doua zi, la mitingul victoriei, din piaţă, în spectacolul grotesc oferit zecilor de mii de votanţi, unde alesul s-a urcat pe scena improvizată, a hăhăit şi a strigat promisiuni, a urat „să trăiţi bine!", a desfăcut şampania, a gâlgâit din sticlă, a aruncat sticla în mulţime şi a coborât triumfal, urcându-se la volanul maşinii sale, după ce agentul de circulaţie prezent la faţa locului i-a deschis portiera şi l-a salutat, urându-i drum bun, în loc să-i ceară actele maşinii, aşa cum se procedează cu toţi beţivii prinşi la volan cu alcoolul în nas. Nici nu mai era nevoie de suflat în fiolă: şi agentul, şi zecile de mii de martori puteau certifica vinovăţia. De-atunci, din acea clipă, cei ce au ochi de văzut şi cap de înţeles trebuiau să priceapă ce om au ales, ce-i poate pielea, ce „stat de drept" va întrona el în România, ce ne aşteaptă…

De văzut, au văzut şi cei din piaţă, şi milioanele din faţa televizoarelor; de înţeles, au înţeles puţini. Dovada? După patru ani, când mizeria cu sticla aruncată şi plecatul în trombă, la volan, devenise o glumiţă nevinovată pe lângă tot ce a comis, omul s-a prezentat din nou, cerând încrederea românilor. Şi românii i-au acordat-o. A fost preferat unui diplomat de carieră, şcolit în străinătate, intelectual-fără niciun dubiu, cu discurs

logic, coerent, curgător, fără alergie la cărţi-la cărţile de citit-şi la idei. Şi el-o şansă pentru ţară, de necomparat cu oferta opozantului său, despre care, acum, se ştia aproape totul, sau tot ce era esenţial de ştiut. N-a contat.

Mulţi afirmă, cu argumente şi cu probe zdrobitoare, că scrutinul a fost furat, măsluit tâlhăreşte, cu un lanţ de complicităţi cum numai SISTEMUL, caracatiţa aceea uriaşă şi invizibilă, ştie să pună la cale şi să-l facă funcţional. Dar încă de-atunci poporul român avea toate datele pentru a fi mai puternic decât SISTEMUL şi decât omul SISTEMULUI, măturându-l de la putere cu un vot zdrobitor. N-a făcut-o. L-a înscăunat a doua oară.

Până la urmă şi-a înţeles greşeala. La referendumul de demitere, din 2012, oamenii s-au prezentat masiv la urne şi, dintr-un total de 8.500.000, peste 7.400.000 i-au spus prin vot, clar şi răspicat, exact ce i-au strigat derbedeului sutele de poliţişti şi manifestanţi în faţa palatului prezidenţial în 2012: „Ieşi afară, javră ordinară!”. Dar asta s-a întâmplat târziu. Dacă măcar în 2008 şmenarul ar fi fost trimis la locul lui, România îşi scurta chinul cu patru ani şi scăpa de nişte consecinţe care vor dura, probabil, mult mai mult. Modelul malefic n-ar mai fi existat, sponsorii externi n-ar mai fi putut face nimic, impostura ticăloasă ar fi rămas prin subsoluri, prin cheiuri de port, printre felinare roşii, cu tocmeala pripită de frica poliţiei, la bişniţa cu blugi, whisky, ţigări şi ce-o mai pica…

…Am pornit de la valori şi, mergând pe firul faptelor, am ajuns la abjecţii. Vă cer scuze; eu, pentru că realitatea nu obişnuieşte să-şi ceară iertare păgubiţilor pentru greşeli.

M- aţi întrebat cum de l-a votat poporul. Vedeţi? Asta mă frământă. Ca istoric, ştiu exact ce va spune istoria despre impostorul cocoţat în scaun. Sunt prea multe probe, dovezi,

documente şi mărturii pentru ca diagnosticul meu să nu se confirme. Nu ştiu însă ce vor spune istoricii despre poporul care l-a suit acolo şi l-a răbdat un deceniu, dar… bănuiesc; şi mă doare.

Consultându-şi cronometrul cu gestul agitat, involuntar, al celui aflat în criză de timp, ghidul stătu în cumpănă câteva clipe: să propună? ... să nu propună?... Până la urmă se hotărî: vizitatorii să hotărască ei înșiși dacă da sau nu.

— Suntem în întârziere, dar vă întreb: aveţi răbdarea și curiozitatea de a mai zăbovi în stand un sfert de oră, nu mai mult? Există aici un exponat pe care nu l-am introdus încă între punctele obligatorii ale itinerariului prezentării, pentru că solicită ceva timp, cum vă spuneam, şi la noi vin de multe ori grupuri de oameni grăbiţi, cu ochii pe ceas, ca să nu mai vorbim de vizitatorii individuali. Dar pentru că azi am șansa unui grup de excepţie, cum sunteţi dumneavoastră, receptivi, interesaţi şi-îndrăznesc să spun-apropiaţi sufleteşte de ceea ce vedeţi şi auziţi aici, îndrăznesc să vă mai reţin câteva minute; sper să nu vă dezamăgesc. Rămânem?

Un murmur de aprobare îl convinse pe ghid că nu greşise în apreciere; de aceea continuă:

— Iată despre ce e vorba. În primele luni ale proaspetei şi fragilei noastre democraţii, când toţi se zbăteau să găsească soluţii pentru avalanşa de probleme-toate grave și stringente-ce se revărsa ca un torent continuu peste factorii de decizie mai mari sau mai mici, şeful de cabinet al primului demnitar din stat făcea el ce făcea şi reuşea ca, în fiecare săptămână, să strecoare în agenda sufocant de încărcată a înaltului demnitar, o audienţă stranie: audienţa unui „ciudat”, în cel mai bun şi frumos înţeles al cuvântului. Când toţi colaboratorii importanţi tropăiau prin antecameră sau pe coridorul cabinetului, înăuntru se afla câte

un personaj fie pitoresc, fie de-a dreptul ciudat. Niciunul nu venea să ceară ceva, să verse „of"-uri personale, ci să propună o idee, un gând, un lucru la care s-a tot gândit şi era convins că acel gând va face bine tuturor. Multe propuneri s-au dovedit neinteresante, „moarte din start", cum se spune, dar câteodată „trăsniţii" şefului de cabinet lansau câte o idee care te uimea. Atunci, cele 15 minute fixate în prealabil pentru audienţă se lungeau substanţial şi nu la iniţiativa solicitantului, ci a înaltului demnitar, cucerit de expozeul vizitatorului.

Ei bine, şeful de cabinet a adunat într-o carte câteva dintre aceste convorbiri, intitulând-o „Audienţe cu ciudaţi". Cartea mi-a căzut în mână (cum putea să scape muzeului cu ciudăţenii o asemenea superbă ciudăţenie?) şi, citind-o, am găsit în ea două dialoguri excepţionale, după opinia mea. Cu ajutorul a trei prieteni actori şi al unui cameraman, le-am transformat în nişte micro- scenete filmate. Asta după ce, fireşte, am primit acceptul autorului cărţii, ba chiar mulţumirile lui, în speranţa că strădania, finalizată într-o cărticică trecută aproape neobservată, va avea o şansă în plus de a ajunge sub privirile mai multor oameni măcar în cele câteva puncte pe care el însuşi le considera că merită a fi cunoscute, dând de gândit celor doritori să aplece urechea la ceea ce propun „ciudaţii" audienţelor din carte.

Vreau să vă ofer una dintre ele pentru că exact despre valori este vorba acolo; despre soarta valorilor în România, dar nu numai aici, în spaţiul carpato-danubiano-pontic, ci în lume! Pe mine, ideea din text m-a şocat şi mi-a umplut sufletul de bucurie: un român, trăitor în această ţară de multe ori ostilă propriilor sale valori, face o asemenea propunere, izvorâtă dintr-un adevărat cult al valorii. Reconfortantă constatare! Aveţi timpul, răbdarea şi disponibilitatea s-o urmărim?

Un da! spontan şi general spulberă orice urmă de îndoială. Ghidul îşi invită musafirii să ia loc pe canapelele comode, prezente şi aici, ca în mai toate standurile, apoi acţionă telecomanda unei plasme de dimensiuni impresionante. Sub privirile pline de interes ale vizitatorilor transformaţi în telespectatori ad-hoc, pe ecran apăru un cabinet impresionant, unul dintre acelea în care se iau multe decizii cruciale pentru zeci de milioane de oameni, iar în cabinet... dar veţi vedea imediat.

Filmul începuse.

— Scopul audienţei este de a vă prezenta un proiect al meu, cu voia dumneavoastră, începu bătrânelul venit în audienţă.

— Vă ascult cu deosebit interes, domnule, răspunse demnitarul, presimţind că minutele următoare îl vor odihni după şocurile stresante din audienţele anterioare.

— De la început, o precizare: proiectul meu este, poate, prematur pentru o ţară sărăcită şi bulversată-cum e România. Dar lumea, în ansamblul ei, nu e săracă. Omenirea poate găsi resursele materiale spre a... dar să nu anticipez. Ceea ce vreau să subliniez este ideea că ţara noastră, prin dumneavoastră, ar putea lansa şi susţine proiectul în conclavul naţiunilor lumii, spre binele omenirii.

Din ce în ce mai încântat de calmul, echilibrul şi farmecul vorbitorului aflat la vârsta senectuţii, la care nu deranja nici măcar dialogul de la egal la egal cu umanitatea, înaltul demnitar îl încurajă din nou:

— Dacă merită, cu multă bucurie...

Dregându-şi glasul, ca pentru un „drum lung", bătrânul începu:

— Am meditat o viaţă la devenirea, la transformarea vieţii din generaţie în generaţie. Ziua de azi nu se compară cu epoca tinereţii mele. Sună a filosofie de doi bani, ştiu; nu era nevoie să

vă pierdeţi timpul cu mine, ca să aflaţi că pe vremea întemeierii principatelor nu zburau avioane cu reacţie... Totuşi, luaţi vă rog fiecare domeniu de viaţă în parte, mai ales fiecare domeniu de cunoaştere şi analizaţi-i evoluţia. Ea se explică, desigur, prin dezvoltarea generală a ştiinţei, tehnicii şi tehnologiei, prin truda a milioane de „furnicuţe harnice", muncitori, salahori, tehnicieni, laboranţi, cercetători etc., etc... Dar, dacă veţi privi mai atent, dacă veţi face un mic efort de a da fiecăruia ce i se cuvine, în spatele fiecărui moment esenţial de evoluţie şi mai ales de revoluţie în acea ramură, veţi găsi un om, un nume sau un infim grup de oameni: doi, trei, cel mult câţiva. Ei sunt cei care au semănat pentru viitorime. Cum şi cât a a rodit investiţia lor? Fantastic! Năucitor! Ce este azi aeronautica, dacă nu un nou strat de viaţă şi activitate umană adăugat Terrei?! Un sistem mondial cu o cifră de afaceri, sunt convins, mai mare decât toate finanţele omenirii secolelor 15-16-17. Ei bine, bogăţia asta imensă, sistemul acesta închegat la scară planetară şi acum cosmică, din care se hrănesc-şi încă bine!-milioane de oameni, sistem ce rezolvă probleme altfel insolubile... de unde a pornit? De la un gânditor, autorul legendei lui Icar. Apoi, de la schiţele cu aparatele de zbor ale lui Leonardo da Vinci. De la alţi câţiva oameni-şi, spre mândria noastră, trei dintre ei au fost români-care au gândit şi au realizat maşini de zbor, apoi au descoperit zborul nu cu elice, ci cu reacţie. Mă gândeam, concret, la Vuia, Vlaicu, Coandă.

Tot aşa, apariţia energiei electrice se datorează unor oameni, câtorva; ca şi tipul superior de energie, cea atomică. Istoria luptei omului cu bolile înseamnă, la fel, pe lângă un infinit şir de existenţe şi eforturi anonime, modeste, dar indispensabile progresului, un număr de oameni-bornă: deschizătorii de drumuri şi orizonturi, descoperitorii de principii, legi, microbi

şi viruşi. Ei au configurat medicina modernă. Procedând similar, veţi vedea (sunt, de altfel, convins: concluzia nu va reprezenta nicio noutate pentru dumneavoastră!) că marile descoperiri geografice au la bază nişte descoperitori, fiinţe îndrăzneţe şi iscoditoare, cu perseverenţă inimaginabilă, cu tăria de a nu clipi în faţa contestării, insultei, prigoanei, sabotajului, riscurilor, trădării-venită uneori din partea celor mai apropiate fiinţe.

În toate domeniile cunoaşterii umane s-a întâmplat la fel: întâi a fost un om care a gândit, apoi a încercat; când el n-a avut tăria sau răgazul să reuşească, a mers mai departe un discipol, până la izbândă, deşi roadele n-au fost aproape niciodată nici măcar ale urmaşului, ci ale generaţiilor de după el. Pe reţeaua aceasta de adevăruri impuse în mecanică, energetică, biologie, construcţii, transporturi, electronică etc., etc. s-au înălţat industria modernă, cercetarea, sistemul de apărare a sănătăţii, dobândirea hranei etc., etc. Toate-complexe industrial-financiare uriaşe, cu cifre de afaceri ameţitoare, indiferent că sunt statale sau private.

Ei bine, excelenţă... aici am vrut să ajung. Imperiul mondial al civilizaţiei moderne s-a edificat pe „patentul" (patentele) unor oameni: descoperitori, inventatori, gânditori, vizionari. Majoritatea-sacrificaţi.

În cursul vieţii, cei mai mulţi n-au avut parte de bogăţie, unii-nici măcar de recunoaşterea meritelor. Au trăit ca vai de capul lor, cu sufletul la gură între două încercări sau experienţe, lipsiţi de mijloace, priviţi de cei din jur ca nişte făpturi ciudate... Nu vă dau exemple; singur puteţi cita o mulţime, sunt convins! Vă întreb: cum îşi plăteşte civilizaţia modernă imensa datorie faţă de aceşti oameni? Cum se revanşează industriile? Agricultura? Transporturile? Sănătatea? Statele? Trusturile? Concernele?

Marea finanţă internaţională? Toate există şi se îmbogăţesc pe „patentele înaintemergătorilor”!

Atunci, nimeni nu le-a plătit mai nimic. Miopia, sărăcia, zgârcenia, neînţelegerea, dar mai ales prostia şi răutatea omenească au lipsit geniile, în cele mai multe cazuri, de mijloacele care-sunt convins- nu s-ar fi irosit pe huzur, lux ori extravaganţe, ci ar fi fost investite în dezvoltarea cunoaşterii. Dacă Leonardo da Vinci ar fi avut bani, credeţi că i-ar fi dat pe haine, palate şi servitori? Nici gând! El ar fi încercat-şi ar fi reuşit, poate- să apropie clipa înfăptuirii primului aparat de zbor. Nu-i permitea tehnica vremii? Dar cu aceeaşi tehnică rudimentară, atunci când faraoni sau împăraţi au poruncit şi investit aur, s-au ridicat piramidele în deşert, s-au construit grădini suspendate, s-au înălţat oraşe măreţe de piatră în mlaştini şi smârcuri... Cine garantează azi, şi pe ce temei, că geniul lui Leonardo n-ar fi scurtcircuitat cu câteva secole tehnologia?

Dar... morţii cu morţii, odihnească-se în pace. Întrebarea este: ce facem cu viii? Nu mă gândesc la urmaşii direcţi, ci la categoria celor ce seamănă astăzi pentru viitor; la „nebunii” care trăiesc doar pentru creaţie. Credeţi că nu mai există astfel de nebuni? Există, vă asigur! Cine îi ajută? Cine transferă o parte, o infimă parte a profitului obţinut din rodul gândirii geniilor creatoare, către munca celor ce pot făuri azi, cu geniul lor, civilizaţia viitorului?

— Este... cum să spun... uimitor să auzi lucruri cunoscute care, de-odată, se încheagă într-o direcţie, într-o concluzie şi o viziune nouă, surprinzătoare... Impresionantă idee, într-adevăr, dar... mă gândesc că azi există reglementări, legi ale invenţiilor, ale drepturilor de autor, de folosinţă, care apără creaţia şi pe creatori...

— Credeţi?-se înverşună bătrânul. Dar pentru că aţi rostit cuvântul creaţie... spuneţi-mi: aţi calculat cam la cât se ridică

totalul tirajelor din „Iliada” şi „Odiseea” de-a lungul istoriei? Acel grec genial, acel strămoş al geniilor creatoare... spuneţi-mi, cât ar trebui să pretindă, el şi urmaşii lui-nu neapărat de sânge, ci de genialitate-editorilor lumii, din toate timpurile? N-a făcut nimeni socoteala totalului încasărilor de pe urma lui Balzac, Tolstoi, Hugo, Dante, Cervantes, Goethe, Puşkin şi întreaga constelaţie de genii. Adăugaţi vânzărilor de tiraje sumele obţinute din ecranizări, serializări, dramatizări... pentru a nu mai vorbi de operele dramatice în sine. Eskil, Sofocle, Euripide, Molière, Shakespeare, Ibsen, Schiller, Cehov... cam câte milioane de spectatori vor fi adus în săli de-a lungul timpului? Cam câte milioane de bilete s-or fi vândut la piesele lor? Sau, restrângând aria la literatura noastră, credeţi că onorariul încasat de numitul Caragiale Ion Luca pentru fluierata sa, pe atunci, „Scrisoare pierdută”, a compensat nu gloria unei literaturi dramatice naţionale, aplaudată prin sus-zisa capodoperă pe toate scenele lumii, ci chiar rentabilitatea piesei în planul strict al încasărilor, de la premieră până azi? Sau Eminescu, geniul tutelar al românilor, a fost, credeţi, recompensat material, prin ce va fi primit în scurta şi chinuita lui viaţă? Oare ediţiile succesive, cele de până acum şi cele ce se vor tipări cât va exista suflare românească, nu reprezintă o întreprindere economică ce n-a returnat spre autorul operei nici a milioana parte din datorie?

Enescu se cântă şi se va cânta etern, în România şi în lume; concertele şi discurile cu muzica lui nu vor înceta să aducă bani. Compozitori răpuşi de tuberculoză, morţi de tineri în sărăcie, vor continua să îmbogăţească instituţii de spectacol, impresari, case de discuri, studiouri de filme. Pictori geniali, dar mai mizeri decât compozitorii, au ajuns să umple de aur colecţionari particulari şi chiar state care, cândva, le-au achiziţionat operele pe nimic! Cu cât se licitează azi un Rafael? Un Rubens? Un van Dyck? Un

Rembrandt? Un van Gogh? Un Cézanne? Un Picasso? La cât trebuia să se fi ridicat, cândva, suma de achiziţie pentru a acoperi măcar o neînsemnată parte din costurile fabuloase de azi şi mai ales de mâine ale tuturor operelor nemuritoare? Cât trebuia să fi cerut Michelangelo pentru Capela Sixtină? Pentru „Pieta"? Pentru „David"?

Schimbând domeniul, ştiţi bine că astăzi, medicii vestiţi primesc onorarii consistente pentru prestaţia lor; e corect, e drept să fie aşa, pentru că ei dau viaţă. Dar vă întreb: ce onorariu ar fi trebuit să primească Pasteur, Babeş, Paulescu, Fleming, Marie Curie, Cristian Barnard-şi câte genii vor mai fi fost pe frontul eternei lupte a omului cu moartea, pentru milioanele, zecile de milioane de oameni smulşi din ghearele morţii? Înţelege omenirea ce imensă datorie a contractat faţă de constelaţia geniilor medicinei?

Despre talent, excelenţă, se spune-pe bună dreptate-că e o floare rară. Dar atunci... geniul? Ce este geniul, şi cât preţuieşte, nu pentru cel care a fost hărăzit cu el (şi pentru care, uneori, e o povară grea!), ci pentru noi toţi? Pentru omenire?

Mergând mai departe, zeci de mii de personaje publice şi milioane de anonimi îşi presară spusele, zilnic, cu citate, pentru a-şi ilustra fie umorul, fie înţelepciunea, fie sarcasmul sau erudiţia. De câte ori n-aţi auzit „ai puţintică răbdare!", „curat-murdar!", „fii bărbată, Zoe!", „a fi sau a nu fi", „dintre sute de catarge...", „clipă, stai!", „un regat pentru un cal!", „şi tu, fiul meu, Brutus!", „până când să n-avem şi noi faliţii noştri?", „să se revizuiască, primesc, dar să nu se schimbe nimic!"... cuvinte rostite acum de milioane de guri, cu cele mai felurite intenţii şi în cele mai diverse situaţii... Ei bine, asemenea cuvinte-devenite aproape folclor-au fost gândite şi scrise de nişte creatori. Ei ni le-au oferit cu generozitatea marilor spirite, noi le folosim-

fiecare după pricepere, cu ghilimelele citatului sau fără-pentru a ne împodobi gândul şi exprimarea. Zicerea „te lupţi cu morile de vânt” n-a fost inventată de morari (cu tot respectul datorat acestei profesii întrutotul onorabile și utile), ci este inspirată de un spaniol la fel de nemuritor precum personajul creat de el.

Datorită comorilor de înţelepciune şi frumos, sporite mereu de creatorii lumii, și noi, „utilizatorii”, devenim mai bogaţi sufletește, mai expresivi, mai convingători, ne apropiem-măcar pentru câteva clipe-de înălţimea spirituală a celor care au scris, au compus, au creat, au inventat pentru noi.

Aş merge şi mai departe. Când un îndrăgostit şopteşte iubitei „ai un zâmbet de Monalisa!”, tânărul trebuie să mulţumească în gând geniului care a dat lumii celebrul portret, făcând posibilă comparaţia. Când Europa a transformat o compoziţie beethoveniană în imnul oficial al Uniunii Europene, intonat în zeci de ocazii solemne, ea a contractat o imensă datorie faţă de titanicul autor al acestei muzici înălţătoare. Şi apoi... există oare vreo căsătorie fără acordurile marşului nupţial? Se consumă oare vreo ceremonie oficială fără intonarea imnului ţării-cel compus de cineva, pe versuri scrise de cineva? Şi când imnul României răsună în marile competiţii mondiale sau olimpice, celebrând o victorie românească şi umezind ochii privitorilor cu lacrimile bucuriei și mândriei, nu cumva acel moment conţine şi o părticică din harul celor ce ne-au lăsat muzica şi textul imnului?

Iată, excelenţă, de ce cred că noi toţi ar trebui să fim recunoscători CREATORULUI din toate timpurile şi în toate ipostazele sale. Şi să ne plătim, cumva, datoria; măcar o infimă parte din ea.

Pe scurt, vreau să spun că de-a lungul veacurilor, „trăsniţii”, boemii, originalii, ciudaţii, neînțeleșii-cei cu geniu, desigur!-au

creat cu inspiraţia, ideile şi descoperirile lor, avuţii fabuloase. A venit vremea ca beneficiarul, întreaga omenire-să rupă un infim procent din această avuţie şi să instituie un „FOND AL CREATORULUI DE GENIU”, dincolo de remunerarea directă, „de achiziţie”-ca să spun așa-a operei, invenţiei sau ideii respective.

Există şi în prezent iniţiative de acest gen; Fundaţia Nobel, de exemplu. E un fapt îmbucurător. Eu propun însă altceva: nu premierea unor opere sau valori existente, ci susţinerea materială a unor oameni în vederea realizării unor opere. Crearea unui fond, la scară mondială; dacă vreţi, un impozit pentru genialitatea care duce la dezvoltare, susţinut de toate ţările și chiar de toţi producătorii lumii. Din acest fond, administrat de un personal minim, funcţionând pe lângă ONU, UNESCO sau cum se va hotărî, ar trebui finanţate toate ideile interesante, mai exact-toţi autorii lor. În câmpul de atenţie a administratorilor Fondului ar trebui să intre tinerii creatori cu perspective deosebite; „diagnosticul” talentului va fi pus, desigur, de jurii competente. Unde şi cum pot fi găsiţi aceşti oameni? Simplu: la toate saloanele de inovaţii şi inventică, la competiţiile unde colective de cercetători-foarte mulţi tineri-uimesc cu fantezia, imaginaţia şi clarviziunea lor, în colegii, universităţi, institute de cercetări. Totul e să-i căutăm, să-i cunoaștem...

Îmi veţi răspunde, poate: mulţi, foarte mulţi dintre tinerii promiţători vor infirma aşteptările, se vor dovedi talente modeste sau se vor stinge, pur şi simplu, la contactul cu prima suma oferită drept „bursă de creaţie”. Perfect posibil. Dar... ce-i cu asta? Dacă din 100 de inşi susţinuţi azi (nu la infinit şi nu împotriva evidenţei unei posibile erori de selecţie), va răzbi unul singur, în opera căruia ştiinţa, arta, industria, agricultura, într-un cuvânt civilizaţia materială şi spirituală a lumii își va

găsi un avanpost, e suficient! Vă garantez: trei generaţii de azi înainte n-ar consuma nici a mia parte din datoria omenirii faţă de creatori, acumulată de-a lungul vremurilor.

Nu îndrăznesc să vă sugerez aplicarea ideii mele aici, în ţara noastră săracă, dezbinată, înverşunată de ură, în care propunerea dumneavoastră va alerta instituţii, sindicate, agenţi economici, consilii de administraţie, întreprinzători şi organizaţii, una mai liberă şi mai democrată ca cealaltă... Cine nu-ţi dă în cap, când vii să soliciţi fonduri? Omenirea a adunat, însă, suficientă bogăţie încât să-şi poată finanţa inteligent şi eficace prosperitatea viitoare. Pentru că oamenii despre care vorbesc şi pentru care pledez sunt cei care seamănă şi trudesc pe ogorul de unde alţii, nu ei, vor culege rodul. Înaintemergătorii sunt cei dăruiţi şi cu har, şi cu fanatismul muncii, al credinţei în steaua lor, şi cu generozitate. Ajutaţi ca un Bach al zilelor noastre să compună, nu să dea lecţii de muzică pentru a trăi. Faceţi ca un viitor Eminescu să gândească şi să scrie, nu să bată satele ca revizor şcolar, sau să „scrie de poruncealǎ" pe telegrame ale unor agenţii Havas moderne. Oferiţi unui posibil Brâncuşi şansa de a sculpta, unui viitor Coandă, Einstein sau Pasteur să emită şi să experimenteze idei, unui nou Enescu să compună-fără grija traiului zilnic. Ei nu vă cer huzur, ci un minin necesar pentru a munci şi crea! Ştiu, sintagma „impozit pentru genialitate" sună şocant, dar... gândiţi-vă: dacă planeta are 7 miliarde de locuitori, scăzând două/trei miliarde-care sunt copii, apoi alte trei miliarde-care trăiesc sub pragul sărăciei, un dolar donat de fiecare pământean într-un an ar duce la un „fond al genialităţii" de un miliard! Cu el, viaţa oamenilor poate fi mai bogată în comori artistice şi tehnico- ştiinţifice. Evident, marile companii, firmele puternice, donatorii generoşi ar putea spori această

zestre fantastică, investită în viitorul omenirii şi ferită cu grijă de festivităţi găunoase, mondenităţi costisitoare sau chiar de lăcomia unor administratori incorecţi.

Propuneţi acest proiect conclavului naţiunilor lumii. Detaliile tehnice, datele concrete, mecanismul, criteriile de selecţie, condiţiile de supraveghere le aveţi aici-desigur, amendabile, perfectibile; nu pretind că am gândit perfect... şi vorbitorul înmână înaltului demnitar un dosar modest, cu colţurile uşor îndoite, adăugând cu o anume stânjeneală:

— Să mă iertaţi; textul nu e dactilografiat. L-am scris cu o caligrafie perfect lizibilă, vă asigur, dar... n-am avut bani pentru dactilografie. Pensia nu-mi permite. Puteţi considera precaritatea resurselor mele financiare ca pe un simptom al stării oamenilor cu idei non-profit imediat din ţara noastră. Vă mulţumesc pentru răbdarea de a mă fi urmărit. Cu stimă, excelenţă.

În timp ce bătrânelul se îndrepta spre uşă, demnitarul a rămas pironit în scaun, urmărindu-l cum calcă atent, cu paşi mărunţi şi moi, protejând, parcă, mocheta şi liniștea cabinetului. Nu ştiam ce l-a impresionat: inteligenţa, profunzimea, anvergura, generozitatea gândului? Modestia, decenţa tonului? Mânecile roase ale costumului, lustruit de atâtea curăţări succesive? Sărăcia unui om care naşte o idee valorând multe sute de milioane de dolari, dar el, autorul, n-are câţiva zeci de lei, să şi-o dactilografieze?

Când, în sfârşit, se hotărî să rupă singurătatea şi tăcerea, demnitarul mă invită în cabinet. Era hotărât să-l caute pe bătrân, să-i ofere o recompensă substanţială pentru fantasticul său gând, să-l „pună la treabă”-dacă el va accepta; un asemenea cap, cu siguranţă, va mai „naşte” şi alte idei...

Căutând numele şi adresa autorului pe dosar şi la sfârşitul ultimei pagini a proiectului-perfect gândit în toate articulaţiile

şi chiar în anexele sale-n-am găsit niciun punct de reper. În loc de nume şi adresă, autorul scrisese cu litere mari, într-adevăr-perfect caligrafiate: un umanist, patriot şi cetăţean al lumii. Altceva nimic.

O tăcere adâncă se lăsă după cuvântul „SFÂRŞIT”, care încheia ultimul cadru al proiecţiei. Când vizitatorii-telespectatori se aflau încă sub impresia celor văzute, un tânăr din grup, a cărui voce n-o mai auzise nimeni până în acea clipă, rupse tăcerea şi intră direct în subiect, fără să-şi exprime vreo părere, impresie sau sentiment:

— Stimate domn, glăsui el, credeţi că aş putea intra în posesia unei copii a acelui dosar, în cele 4 zile cât mai am de stat în România?

La privirea întrebătoare a ghidului, tânărul înţelese că era dator cu nişte explicaţii, pe care le oferi pe un ton direct, fără vorbe în plus, ca unul pătruns până-n măduva oaselor de principiul potrivit căruia „timpul e bani”:

— Sunt student în ultimul an la „Harvard”, studiez impactul mega-proiectelor cultural-artistico-sociale şi mă numesc Andrew T. Rockefeller, dacă numele acesta vă spune ceva...

Cum să nu spună? Toate privirile celor din grup se îndreptară spre tânăr, care-obişnuit, probabil, cu rezonanţa numelui său-nu se pierdu cu firea. Tânărul continuă, imperturbabil:

— Familia mea a înfiinţat de curând o fundaţie, care-mi poartă numele. Facultatea mă va pregăti să o conduc. Suntem în căutare de idei-proiect în care merită să ne implicăm într-un fel deocamdată inegal, desigur, cu iniţiativa marelui Alfred Nobel. Am rostit acest nume ca să înţelegeţi către ce tindem, chiar dacă nu vom ajunge prea curând, sau poate niciodată, la notorietatea uriaşă a premiilor Nobel.

Dosarul acesta, despre care vorbeşte filmul dumneavoastră, mi se pare ideal pentru intenţiile noastre. L-aş putea obţine?

Fără nicio ezitare, ghidul răspunse:

— În trei zile îl veţi avea, tradus în engleză, pentru că el există.

Mai greu va fi cu identificarea autorului...

Tânărul zâmbi:

— Nu vă faceţi griji... Ce n-a putut statul român în câţiva ani (de fapt, mă îndoiesc că a încercat), fundaţia mea va face în două zile. Vă garantez. Poftiţi cartea mea de vizită. Pe verso este adresa din România.

Ghidul o luă şi o puse cu grijă în port-vizit, felicitându-se în gând că provocase vizionarea, ba mai adăugă şi un „dă, Doamne!".

În clipa aceea, în stand îşi făcură apariţia doi tineri în salopetă şi cu ecusoane de muzeu, cărând un panou nu prea mare, sprijinit pe un suport de lemn şi acoperit cu o pânză. Ghidul îşi întrerupe expozeul, cerând scuze vizitatorilor, apoi se apropie de panou, ridică pânza, privi atent câteva momente bune, apoi dădu câteva indicaţii pe un ton scăzut şi cu gesturi precise, localizând punctele unde trebuia modificat câte ceva. Făcând semne că au înţeles, tinerii ridicară panoul şi ieşiră din stand tot aşa de tăcuţi precum veniseră.

Francezul, plasat într-un unghi favorabil şi, poate, mai curios din fire, nu scăpă prilejul să plaseze o întrebare:

— De ce nu l-aţi oprit, dacă nu comit o indiscreţie?

— Nu-i niciun secret: se impuneau nişte retuşuri, cerute de mine dar neoperate. Amănunte, dar necesare. Mâine, panoul îşi va putea ocupa locul în stand.

— Păcat că l-am ratat, insistă francezul, dar… poate ne rezumaţi în câteva cuvinte esenţa exponatului; pare interesant.

Sau, şi mai direct: credeţi că media îşi face datoria faţă de valori? Le ajută, sau... dimpotrivă?

— În lume, sau aici, la noi?

— Întâi global, că se poartă globalizarea...

— Sincer, nu prea ştiu. Nu sunt nici om de media, nici sociolog, dar aventurându-mă într-un răspuns de nespecialist, însă consumator de media, răspunsul ar fi mai degrabă unul sceptic. V-am împărtăşit ceva mai devreme constatarea că răul, urâtul şi stridentul se vând cel mai bine; luaţi-o ca pe o jumătate de răspuns. E greu de presupus că va reuşi cineva, cândva, să schimbe trendul, să-l întoarcă spre valoarea autentică, cea modestă, tăcută, deprinsă cu liniştea bibliotecii sau a laboratorului, sfioasă când dă piept cu zgomotul publicităţii. Valoarea nu vrea să ia ochii. N-o să vedeţi niciodată laureaţi de Nobel cu tatuaje, silicoane, cercei în nas sau inele în colţul buzelor. Nu-i interesează extravaganţele nici măcar ca ştiri de presă, necum ca „eroi” ai acelor ştiri. Sunt decenţi, n-au timp de fleacuri, au treabă, înţelegeţi? Valoarea are întotdeauna ceva de făcut, iar acel ceva ne schimbă viaţa, ne-o îmbogăţeşte. Ceea ce au ei de arătat semenilor nu se transmite cu paparazzi; se percepe cu alţi ochi, cu alţi ochelari, cu lentile opace la bârfă şi can-can. Poate că umbra şi penumbra sunt destinul valorii, nedrept, desigur, dar... până acum n-am auzit de vreo publicaţie ştiinţifică, chiar dacă ea conţine în premieră comunicări de premiul Nobel, care să concureze tirajul tabloidelor strident colorate. Au apărut canale TV-porno, dar nu ştiu să existe vreunul consacrat viitoarelor genii în ştiinţă, artă sau cunoaştere, elevi sau studenţi; valorile în devenire nu au nici măcar o emisiune a lor, o tribună de afirmare, deşi acolo, la ele, este şansa viitorului omenirii. De asta sunt mai degrabă sceptic.

— Dar aici, în România dumneavoastră?

— La noi, dragă domnule, lucrurile sunt mai complicate sau-paradoxal şi, într-un anume sens-mai simple. Adică ştiu cu ce ar trebui început ca să ajungem în rând cu lumea, aşa imperfectă cum este ea. Şi mai ştiu că se poate.

— Îmi puteţi spune?

— Nu este niciun secret: media va arăta altfel numai atunci când modelul uman din vârful piramidei va fi altfel şi se va manifesta altfel. Atunci, sper eu, nu vor mai putea ajunge patroni-moguli de trust media interlopi intraţi în lumea afacerilor vânzând copii, sub înaltul patronaj şi protejaţi de nepăsarea celor preocupaţi de propriile afaceri murdare. Şi tot atunci vor dispărea, sper, posturile TV şi publicaţiile falimentare ţinute în viaţă cu bani negri numai pentru ca un scelerat și acoliţii lui să aibă unde vorbi şi de unde otrăvi spaţiul public. Atunci, scăpaţi de ticăloșie, vom intra în șuvoiul-să-i spunem normal-de frivolitate şi goană după senzaţional, boală congenitală și, probabil, nevindecabilă a presei de pretutindeni.

Dar să revenim la subiectul nostru. Rămăsesem parcă la…

— La întrebarea pe care tocmai mă pregăteam să v-o adresez, îi luă vorba profesoara de istorie. Ne spuneaţi despre omul SISTEMULUI, cu majuscule, cum subliniaţi de fiecare dată; cel ales de două ori şi suspendat de tot de atâtea ori. Întrebare: după acest ultim mandat… ce se va întâmpla cu el? Un al treilea este interzis de Constituţie, dar el, ca ins, ca cetăţean neprotejat de imunităţi inventate?...

— Nu știu. Legea și sfânta dreptate ar trebui să-l trimită acolo de unde nu mai poate face rău decât, cel mult, tovarăşilor de celulă, dar…

— Credeţi că SISTEMUL îl va lăsa din braţe? V-am mai întrebat și la Standul corupţiei, dacă vă amintiţi.

— Îmi amintesc perfect, stimată colegă; ţin minte chiar şi răspunsul de-atunci. Îl repet: cred că SISTEMUL îl va sacrifica. A făcut prea mult rău.

— Rău? se miră profesoara. Păi n-a fost misiunea lui să facă rău?

— Ba da, dar nu SISTEMULUI!

Urmăriţi-mă: insului trebuie să-i urmeze la cârmă altcineva, din acelaşi „club select", nevăzut, necunoscut dar prezent la butoane. Gafele imense şi repetate ale suspendatului au îngreunat-cred eu-drumul spre putere al alesului ce trebuie să-i urmeze. A stârnit atâta ură împotriva tipului de ofertă cu care operează SISTEMUL, devoalându-i mârşăvia, încât pentru o lungă perioadă trebuie intrat în submersiune, ca submarinul ascuns în adâncuri când se dă alarma la suprafaţă. Tot ce s-a construit cu migală în ani mulţi, acum pică. Vor fi necesare alte căi, alte metode, alt tip uman drept interfaţă între putere şi societate, cu alt tip de discurs: un efort imens. Şi timp; foarte mult timp. Insul, în prostia lui, a lăsat să se zărească ce se ascunde în spatele cortinei. Dovada? Actuala campanie electorală se desfăşoară sub deviza „nu dărâmăm un ticălos, ci un sistem ticălos, condus de el!". Faptul că oamenii au început să vadă şi să înţeleagă ceea ce nu trebuia văzut şi înţeles, nu se iartă. În lumea mafioţilor, greşelile se plătesc întotdeauna.

— L-aţi făcut „prost". A greşit din prostie omul SISTEMULUI? Sau… de ce?

— Prost n-a fost niciodată. La început a lucrat bine, eficient, patronii se felicitau pentru alegere, dar a sfârşit catastrofal. Şi-a pierdut minţile. Vedeţi… ticăloşia la scară macro are subtilităţile ei. Când nu le mai respecţi…

— Subtilităţi? exclamă francezul. Vă contraziceţi! Spuneaţi că răul seduce şi perverteşte direct proporţional cu procentul

de rău oferit consumatorilor „la vedere”!

— Spuneam, domnule, şi nu-mi retrag afirmaţia. Numai că trebuie respectate nişte reguli. Când lipseşte staniolul sclipicios în care se ambalează produsul otrăvit, se vede mizeria şi derizoriul dinăuntru. Nu faci prozeliţi pentru drog prezentând zvârcolirile muribundului răpus de drog, ci invitând viitoarele victime să guste beţia dulce, amăgitoare oferită la început de cocaină şi haşiş. Omul SISTEMULUI a uitat de reguli. Le-a încălcat pe toate, grosolan.

— Înţeleg, dar… de ce, dacă nu din prostie? insistă francezul. Asta întrebam. Insul îşi construise o cetate fortificată, dotată cu de toate. Ce i-a dărâmat construcţia, gândită să-i adăpostească şi urmaşul?

Ghidul zâmbi ciudat, căutând privirile colegei lui întru istorie şi cerându-i, parcă, ajutorul. Apoi spuse:

— Vă răspund printr-o întrebare şi contez pe sprijinul distinsei doamne profesoare: de ce a pierit Troia, cu câteva mii de ani în urmă? Din cauza cui?

— Ulise? Ahile? La ei vă gândiţi?

— Şi la ei, desigur, dar, stimată colegă, să luăm povestea de la începutul începutului…

— O femeie, cumva? răspunse doamna, aproape sigură că acum a găsit răspunsul corect.

— Exact! O femeie. Numită Elena. Nume predestinat să ia minţile bărbaţilor, mai ales când încep să nu prea mai fie bărbaţi.

Zâmbetul enigmatic, uşor complice, de pe feţele celor doi, greu de înţeles pentru marea majoritate a membrilor grupului, trăda faptul că doamna profesoară din îndepărtata ţară nordică cunoştea foarte bine nu numai istoria vechii Elade, ci-spre cinstea domniei sale-şi istoria „la zi” a mult încercatului popor român.

Şi cu aceasta, caravana vizitatorilor însoţiţi de ghid porni mai departe, către ultimul stand al muzeului, unde avea să fie întâmpinată de un titlu-şoc: ROMÂNIA TRANZIŢIEI-MARE PUTERE COLONIALĂ. Asta ce-o mai fi?

ROMÂNIA TRANZIȚIEI MARE PUTERE COLONIALĂ

Titlul mare, scris cu litere groase, vizibile, parcă anume pentru a spori şocul, acţionă ca o barieră. Toţi membrii grupului se opriră la intrare, neştiind ce să creadă. Trăiseră multe surprize în muzeu. Văzuseră sumedenie de ciudăţenii, ghidul le oferise multe „glume serioase", la a căror „citire" în gamă majoră sau chiar gravă participaseră cu încântare, dar aşa ceva… „România-mare putere"? Prin ce? Şi asta… treacă-meargă, dar „colonială"? Cum? De unde până unde, când mulţi analişti serioşi spun că România însăşi a ajuns o semicolonie?

Observându-le reacţia cu satisfacţie nedisimulată, ghidul îi îndemnă să îndrăznească, să păşească în interiorul standului, luând-o înainte ca un veritabil deschizător de pârtie. Vizitatorii îl urmară, dar-odată intraţi-se grupară în jurul lui, într-un semicerc strâns. În priviri li se citea nevoia imperioasă de explicaţii. Care nu întârziară.

— Ştiu că titlul standului vă intrigă. Asta am şi urmărit! Luaţi înscrisul de pe frontispiciu ca pe o concesie. Iată, chiar şi noi, cei sobri, cei conduşi de rigorile ştiinţei, recurgem cateodată la „găselniţele" marketingului modern pentru a atrage atenţia vizitatorilor. Este, dacă vreţi, tributul plătit de probitatea ştiinţifică atotputerniciei publicităţii şocante, dar eficiente. Cred

că, în cazul de faţă, n-am depăşit măsura. M-aş simţi vinovat, pentru că, recunosc, ideea titlului îmi aparţine.

— Poate ne-o explicaţi, totuşi, interveni francezul, vârf al nedumeririi generale, în numele nedumeriţilor grupului.

— Cu multă plăcere, răspunse ghidul, înţelegând că suspansul ameninţa să devină contraproductiv și nu mai trebuia prelungit.

S-o luăm metodic. Suntem în tranziţie; ne luptăm cu sărăcia, cu şomajul, cu criza, cu senzaţia-deloc falsă-că necazurile vor mai dura până cine ştie când. Urmarea? Ca pe vapoarele ameninţate de naufragiu: să scape cine poate! N-au gândit toţi românii aşa, dar vreo două milioane tot s-au adunat. Urmarea urmării? Iată: în câţiva ani, Italia şi-a mărit populaţia cu sute de mii de români, Spania-la fel. Ei au devenit cea mai numeroasă și consistentă minoritate naţională și din Peninsula Italică, și din cea Iberică. Adevărate colonii, le-au numit unii, în plin proces de organizare, cu reprezentanţi recunoscuţi de autorităţile locale și regionale, cu contribuţii uneori notabile la viaţa orașelor de adopţie, dar și-uneori, unii dintre români-cu comportări reprobabile. Colonii româneşti în spaţii geografice de care ne leagă din străvechime frăţia întru gintă latină, obârşia iberică a lui Traian și Columna din Roma, ce-i poartă numele, actul de naştere, săpat în piatră, al poporului român; iar acum, comunitatea principiilor de piaţă unică europeană. Iată-ne, aşadar, ţară colonizatoare! O parte din mister s-a dezlegat. Dar de ce „puternică"? De ce mare putere colonială? Ei bine… nici noi n-o ştim, dar ne-au spus-o apăsat câteva ţări europene acum, după ce ne-au primit în clubul select al Uniunii lor, primire pentru care le mulţumim cu plecăciune nefăţarnică. De ce ne-au spus-o și ne-o tot repetă? Nu ştim, dar bănuim: se tem de noi, vor să-şi apere graniţele de invazia românilor colonizători. Istoricii și politicienii acestor ţări n-au

uitat, probabil, cum s-a colonizat pe vremuri America de Sud, cum limbile spaniolă şi portugheză, braţ la braţ cu catolicismul, cu armele și curajul nebun al conchistadorilor au transformat acest continent în America Latină, fie suprimând, fie supunând populaţii băştinaşe. Trăim alte vremuri, ar putea replica cineva. De acord, dar… am mai spus-o: năravurile istoriei nu se schimbă odată cu vremurile, uneori chiar se agravează.

Englezii îşi amintesc şi ei, cu siguranţă, cum au pătruns în sub- continentul Indian, făcând din India „perla coroanei" Imperiului colonial britanic. Noii veniţi erau puţini, indienii-o puzderie, dar englezii au învins; şi au rămas acolo. Hai să evocăm și altă aventură a Regatului Unit: în 1940-41, când Hitler ameninţa cu debarcarea, Anglia şi-a fortificat litoralul sudic, mobilizând poporul la rezistenţa armata, cu mic cu mare, împotriva iminentei invazii naziste. Să nu răzbească năvălitorii…. Chiar și americanii, foştii colonişti în America de Nord, după ce au lichidat, practic, triburile de „piei roşii" şi au populat Sudul cu sclavi vânaţi din Africa Neagră, aduși cu lanţuri la picioare… chiar şi ei și-au securizat drastic spaţiul cucerit, făcând din viza de intrare în SUA, pentru de-alde noi, un vis frumos, greu de îndeplinit. Ştim: raţiuni de securitate, tragedia atentatului terorist 2001... dar înainte? Era mai ușor înainte? Nu cred.

Deci: pericolul de colonizare există. Cine are bogăţie de apărat trebuie să şi-o apere. Cu maximă vigilenţă. Argumentul că România e prea mică în comparaţie cu giganţii care se apără nu rezistă. Şi englezii erau infinit mai puţini decât indienii. Sau, încă din vechime, Republica Veneţiană era un petic de pământ între ape, un miracol arhitectonic-edilitar, pe vremea când isteţii şi temerarii ei navigatori puneau probleme marilor puteri militare şi comerciale din acele vremi. Şi mai de demult,

Elada-şi ea un stătuleţ ascuns între ape, o nimica toată faţă de teritoriile nesfârşite, cu populaţii copleşitoare ca număr, cucerea lumea, la început cu gânditorii, artiştii, arhitecţii şi negustorii ei, dar apoi şi cu luptători intraţi în legendă. De unde se vede că ăştia mărunţei trebuie stârpiţi de mici sau măcar puşi la locul lor şi ţinuţi acolo, cuminţi, ca să nu ţi se suie-n cap. Mult mai târziu, micuţa Olandă (despre care nimeni nu poate spune că, în istorie, „n-a făcut nicio brânză", dimpotrivă: numai brânzeturi fine!) şi-a creat şi ea un imperiu colonial, ocupând la masa bogaţilor un loc invers proporţional cu numărul kilometrilor pătraţi şi al locuitorilor de-acasă. Bravo ei! Bravo şi Portugaliei!

Aşadar, doamnelor şi domnilor, precedente există, slavă Domnului! Şi mai vechi, şi mai noi. Concluzia? Vigilenţă! Vigilenţă maximă. Calicii Europei răsăritene, de-abia scăpaţi din lagăr (lagărul socialist, desigur) trebuie ţinuţi la distanţă. Chiar conceptul statutar, legiferat, de liberă circulaţie trebuie înţeles nuanţat, chiar diferenţiat, poate citit mai ales pe sensul de „dus", sau de „întors", după cum bate vântul intereselor şi după componentele conceptului însuşi: liberă circulaţie a persoanelor, a capitalurilor, a serviciilor, a forţei de muncă, a produselor (adică… fiecare să vândă unde vrea coca-cola sau whisky-ul produse de el, înţelegeţi?), cu reglări semnificative de la caz la caz şi de la etapă la etapă, dar… nu vă temeţi: libera concurenţă asigură deplina egalitate de şanse a băcanului din colţ cu lanţul Mega Image.

Acum... mă veţi întreba, poate: la ce bun toată incursiunea asta în istorie, de la antica Elada până la zgârie-norii New-York-ului, cei feriţi de români periculoşi? Răspund: pentru a încerca să ne explicăm câteva fenomene. De pildă, isteria presei britanice, care trage semnale disperate de alarmă; ne vor invada românii

şi bulgarii! Ne colonizează sărăntocii estului, veniţi mai mult să profite de legislaţia noastră generoasă în materie de protecţie socială decât să muncească „pe bune".

Probabil că la fel gândeşte Germania cea puternică şi bogată, ca şi alte ţări nordice, unde nimeni nu concepe să-şi pericliteze bunăstarea din generozitate faţă de săracii estului. Pericol-cum? în ce fel? „Locurile de muncă", se răspunde-când cineva catadicseşte, totuşi, să dea un răspuns. Care locuri de muncă? Spălători de vase şi de WC-uri? Îngrijitori de bătrâni neajutoraţi? Culegători de fructe şi legume, în grădinile şi livezile în care mecanizarea nu poate pătrunde şi este nevoie de spinări îndoite zi-lumină, că le trece sezonul și se prefigurează paguba? Păi… la locurile astea localnicii nu se înghesuie; nici pentru ele nu sunt buni românii? Nici acolo n-au ce să caute? Nu, nici acolo; odată intraţi… nu ştii ce se poate întâmpla, încotro o apucă!

Prin toate aceste locuri ostile, românii n-au închegat „colonii". Reflexul de apărare a funcţionat, ostilitatea a descurajat intenţiile de împământenire, partidele extremiste, naţionalist-xenofobe au plusat şi, deocamdată, au câştigat. Presa a muşcat momeala cu delicii, întreţinând şi înteţind spaima de invazia colonialistă plănuită de micuţa şi săraca (sărăcita) Românie. În zadar s-au găsit minţi lucide, documentate şi bine intenţionate, în Anglia-de pildă, care arată cu cifre că năvala aducătoare de şomaj a românilor e o gogoriţă, că numărul emigranţilor români este în scădere, că economiei britanice i-ar prinde foarte bine ca el să crească, dar nu prea sunt semne de aşa ceva, pentru că… ce să vezi? Economia României merge spre redresare, este pe plus, ba chiar pe un plus mai mare decât în vest! Nici argumentele, nici cifrele n-au potolit presa insulară. Steagul apărării de invazie continuă să fluture, cu faldurile învolburate de interese electorale.

Până şi latina Franţă, cea care, după revoluţie, ne-a întins o mână frăţească aproape salvatoare în relaţia noastră cu Europa regăsită, acum a declarat război celor veniţi din est să tulbure liniştea locuitorilor Hexagonului. Doamna Le Pen câştigă voturi biciuind calul xenofobiei şi bate puternic la porţile frâielor puterii; dar nu numai ea şi partidul ei. Nici guvernul nu se lasă mai prejos. Ca să le descifrăm nu numai declaraţiile, ci și acţiunile, filosofia, urmăriţi-mă. Aveţi în faţă harta Europei. Priviţi-o. În Italia și Spania-prezenţă românească masivă, marcată prin aceste buline colorate violet. Sesizaţi tactica perfidă a românilor? Au declanşat atacul cucerind întâi peninsulele, Italică și Iberică. Ar fi urmat Anglia insulară, unde bariera s-a coborât la timp, şi, desigur, Scandinavia, cu gheţurile ei de… gheaţă naturală, dar şi de climat ostil. Aici… nimic de făcut încă. Dar priviţi aceste săgeţi, colorate tot mov, care pornesc din spaţiul carpato-danubiano-pontic şi se duc spre mai toate ţările central-europene şi chiar nordice. Ele marchează zonele fără colonii-deocamdată, dar penetrate individual de români. Sunt o mulţime! Au împestriţat cu violet harta Europei. Asta nu spune nimic? Nu e motiv de îngrijorare? Nu s-au coagulat colonii, e adevărat, dar sumedenia aceasta de străpungeri individuale, ploaia aceasta de puncte violete dă fiori firilor vigilente. La fel de adevărat este că oamenii ajunși acolo sunt medici prin spitale, ingineri şi constructori înalt calificaţi, artiști lirici şi intrumentiști virtuozi, IT-şti de mare clasă, mă rog-tot ce-a fost necesar vieţii sociale de pe-acolo. Toţi muncesc cu spor, apreciaţi, respectaţi, bine plătiţi, cetăţeni ireproşabili, începând să prindă rădăcini în solul adopţiei, dar… mai ştii? Nu cumva sunt agenţi acoperiţi? Poate ei reprezintă „capetele de pod", „coloana a 5-a" pentru viitoarea invazie, otrăvitul „cal troian" oferit occidentului de mica mare putere

colonială dâmboviţeană, din burta căruia vor coborî peste noapte luptători înarmaţi până-n dinţi, gata să cucerească… Cu ce? Cum „cu ce”? Cu armele lor: bisturiu, stetoscop, claviaturi, tastaturi de calculatoare, microscoape, planşete etc. N-aveţi idee ce arme periculoase pot fi şi acestea; cu ele poţi deschide pe dinăuntru porţile cetăţii…

De fapt, perfidia planului românesc a fost de-a dreptul diabolică: la început au pornit către occident ţiganii, mâncătorii de lebede, ca să-l îngrozească. „Au deschis cu negrele”, ca la şah, cu acea mişcare vicleană care surprinde. Nu conta că ei, romii puşi pe rele, nu sunt chiar totuna cu noi, românii, deşi sunt şi ei cetăţeni români care şi aici, acasă, fac destule necazuri comunităţilor; veneau din România, asta se reţinea ori de câte ori trebuiau demolate cu buldozerul cocioabele improvizate, focare de insanitate şi delincvenţă; rom, român… cam tot aia. Ce s-a urmărit prin această mişcare strategică? Simplu: să sperie occidentul, atacându-l cu tot ce e mai rău, în aşa fel încât, atunci când vor năvăli adevăraţii colonizatori, cei deprinși cu apa și săpunul, cu meserii şi calificări, prezenţa lor să pară occidentalilor, prin comparaţie, o adevărată binefacere!

Dar… nu vă temeţi, cetăţeni-îşi asigură partidele xenofobe electoratul: noi veghem! „Dreapta” vă apără! Trăiască spiritul european xenofob!-pentru că, oricât de ciudat sună, există şi aşa ceva. Votaţi-ne şi... dormiţi liniştiţi!

Ei, doamnelor şi domnilor: ce spuneţi despre un asemenea scenariu? îşi încheie ghidul lunga introducere în problematica şi atmosfera noului stand.

Ce era de spus? Dacă „încălzirea” atinsese această temperatură, cum avea să fie „miezul”?

Provocarea era prea directă pentru a nu primi un răspuns. Şi cine altul putea să-l ofere, dacă nu francezul nostru, logic,

raţional şi sceptic până-n vârful unghiilor, gata să pună la îndoială până şi tabla înmulţirii?

— Interesantă viziunea dumneavoastră, şi ingenioasă, dar… bine că aţi precizat: e un scenariu. Parcă aşa aţi spus…

— Exact aşa.

— Deci să-l luăm ca atare. Ne-aţi demonstrat din nou că ştiţi să construiţi un scenariu. Sună logic, articulat, credibil.

— Sună sau este?

— Ei… de-aici începe discuţia!

— O clipă, stimate domn, interveni ghidul care, înainte de a-şi câştiga din nou auditoriul, avea de apărat câştiguri deja dobândite. Aţi spus: „ne-aţi dovedit din nou că ştiţi să construiţi un scenariu”, urmând ca eu să vă conving de adevărul lui. Vă întreb: celelalte v-au convins?

Francezul răspunse fără ezitare:

— Da. Categoric da. Am avut dubii, le-am formulat, mi-aţi răspuns şi m-aţi convins. Şi cred că nu numai pe mine. Aici însă… noi, vizitatorii, jucăm, cumva, pe teren propriu: venim exact din ţările despre care vorbeaţi dumneavoastră. Cunoaştem bine situaţia, mentalităţile, reacţiile instituţiilor şi ale compatrioţilor noştri. Eu, cel puţin, trăitor în Franţa, nu vă pot contrazice afirmaţiile concrete, punctuale. Acasă citesc aproape zilnic relatări despre demolări de cocioabe de-ale romilor, despre evacuări, expulzări, razii, violenţe în focarele acelea de mizerie şi delincvenţă, intervenţii în forţă ale poliţiei şi chiar ale localnicilor deveniţi justiţiari pe cont propriu. Cunosc şi ascensiunea extremei drepte, succesul doamnei Le Pen, la care tatăl ei, părintele grupării politice lăsate moştenire fiicei nici nu ar fi visat. Dar de aici până la „spiritul european xenofob” despre care vorbiţi mi se pare un drum lung, prea lung.

— Dar demolările, evacuările, intervenţiile în forţă, expulzările… există?

— Evident. Doar cu ele am început.

— Iar exemplele extrase din istoria mai nouă sau mai veche „rezistă” sau sunt simple speculaţii, jumătate adevăr-jumătate minciună, ca să iasă demonstraţia? continuă rapid tirul întrebărilor.

— Nu v-am acuzat de aşa ceva, Doamne fereşte!

— Vă mulţumesc pentru sinceritate, domnul meu. Să continuăm, deci: este la fel de adevărat că Germania îşi modifică legislaţia asigurărilor sociale chiar în aceste zile pentru a se proteja de ceea ce nemţii numesc „turism social”, practicat ştiţi dumneavoastră de cine? Sau că presa britanică bate câmpii în continuare, războindu-se cu un val de emigranţi români care… nu există? Sau că agresiunile la care sunt supuşi amărâţii sărăntoci din est se înmulţesc alarmant? Priviţi dinamica acestor incidente, reconstituită pe baza relatărilor presei occidentale din ultimele 8 luni. Alături, pe panou, aveţi măsurile în curs de votare şi implementare: toate discriminând muncitorul emigrant român faţă de cel autohton. Fiecare element de pe panou indică sursa, pentru a nu exista niciun dubiu.

Mai departe: este adevărat că România, după ce a făcut eforturi considerabile să-şi modernizeze şi să-şi întărească securitatea frontierelor, importând de la occidentalii atât de exigenţi cu noi cel mai performant şi cel mai scump sistem de apărare a graniţei, este ţinută în afara „spaţiului Schengen”? Deşi îndeplinim toate condiţiile tehnice, pentru noi s-au inventat criterii de admitere în afara „regulilor jocului” valabile când România a intrat în joc. De ce numai pentru noi? Cine suntem noi? Ce suntem noi: parteneri sau suspecţi? Toată lumea ştie astăzi că blocajul a fost provocat de două guverne occidentale

„strânse cu uşa” de nişte partiduleţe xenofobe dar gălăgioase, pătrunse la guvernare prin-scuzaţi-mi expresia-şantaj politic. Cunoaştem fenomenul; l-am trăit şi noi, din păcate.

Vedeţi? Asta trebuie lămurit pentru a putea continua discuţia. Da, e un scenariu, aşa cum l-am şi numit, dar nu pentru ficţiune şi cu atât mai puţin ştiinţifico-fantastic, ci pentru un film documentar. Bazat pe fapte, pe realităţi, Sigur că la orice scenariu, tonul comentariului poate fi ridicat cu un semiton sau chiar cu mai mult, pentru a fi mai percutant.

Poate fi şi-de ce nu?-uşor exagerat, cu acel procent de exagerare admis în stilistica tradiţională pentru un plus de efect oratoric. Dar acestea sunt nuanţe. Miezul adevărat există, rămâne. Şi el este cel care contează.

Recunosc: am vrut să vă conving de adevărul spuselor mele şi al exponatelor din stand. Aţi venit la noi; bine-aţi venit!, dar cum să nu folosim prilejul pentru a ne pleda cauza? N-o facem prin minciuni, prin manipulare, ci prin adevăruri. Cine să vi le spună, dacă nu noi? Nu neapărat din rea credinţă ele nu ajung la dumneavoastră acasă. Omenirea are mult prea multe şi grave probleme pentru a găsi timp şi răbdare să-şi informeze cele 7 miliarde şi ceva de trăitori ai planetei despre ce se întâmplă cu micuţa Românie, cu problemele, cu „of”-urile ei. Iată, vi le spunem aşa cum sunt, cu bune şi cu rele. Cunoscându-ne mai bine, suntem siguri că ne veţi înţelege şi ne veţi accepta.

De aceea mi-am intitulat scenariu prezentarea introductivă. Dacă l-am articulat bine, cum mă complimenta colegul dumneavoastră francez, îi mulţumesc pentru apreciere. Şi dacă v-am stârnit interesul pentru stand, e perfect! Mergem mai departe. Dincolo de „of”-ul polemic la adresa reacţiei europene, rămâne fenomenul în sine: emigraţia. Despre ea vorbim. V-o

prezint sub toate aspectele şi cu toate consecinţele, corect, obiectiv. Ba chiar… polemic, dar nu, nu vă speriaţi, acum nu voi polemiza cu ţările dumneavoastră, ci cu noi înşine, ţara vinovată, până la urmă, că îşi pierde milioane de locuitori. S-o luăm metodic.

Aici (şi ghidul îşi conduse grupul până în faţa unui panou înțesat cu cifre) găsiţi parametrii cantitativi şi dinamica „hemoragiei forţei de muncă” din România. Fenomenul s-a declanşat cam la trei- patru ani după revoluţie, când tranziţia bezmetică a început să-şi înfigă colţii în existenţa oamenilor. Când fabrici şi uzine îşi închid porţile, când întregi platforme industriale agonizează şi mor, când „investitori strategici” îţi cumpără pe mai nimic combinate metalurgice în plină putere, angajându-se să mai investească în modernizare, dar de fapt ei demontează utilaje nou-nouţe şi le trimit „acasă”, la fabricile de peste hotare care de-abia le aşteaptă, şi totul sub privirile unui stat resemnat, inert, jefuit din toate părţile… Când se petrec toate astea, era firesc să crească rapid masa de şomeri ce ameninţa cu explozia socială. S-au închis mine care încă ar mai fi putut produce, au dispărut unităţi industriale care susţineau un întreg oraş. Producţia agricolă s-a întors la parcelele incapabile să asigure altceva decât subzistenţa micului proaspăt reîmproprietărit, cedând piaţa importatorilor de alimente pe bani grei; dar bani… de unde, dacă n-ai unde munci şi dacă inflaţia atinge 300%? Așa s-a declanşat „plecarea afară”…

— A fost benefic, pentru oameni şi pentru ţară? întrebă profesoara de istorie.

— A fost salvator, stimată colegă. Țara degringolată, ameţită de şocuri repetate, nu avea ce să ofere cetăţenilor ei deveniţi şomeri. Piaţa şi strada strigau încontinuu că oamenii nu s-au

jertfit la revoluţie pentru a cuceri dreptul la şomaj, şi aveau dreptate. S-a plecat masiv, chiar din primul val. A urmat şi al doilea, despre care vom vorbi ceva mai târziu. M-aţi întrebat dacă faptul a fost benefic şi v-am răspuns categoric: da. Acest „da” trebuie însă nuanţat. Ştiţi cum este la un naufragiu: colacul de salvare din jurul pieptului sau chiar locul din barca de refugiu te scapă momentan de înec, dar creează o mulţime de alte pericole, pe care trebuie să le înfrunţi până te vezi la mal. Aşa s-a întâmplat şi cu cei plecaţi. Nu vorbim despre cerşetori, hoţi, puturoşi, paraziţi de tot soiul (toate ţările au pegra lor!), ci despre oamenii harnici, în putere, cei mai mulţi calificaţi, care în România nu mai aveau ce face nici cu braţele, nici cu mintea. Priviţi cifra: astăzi, emigraţia românească depăşeşte două milioane de persoane, acoperind întreg spectrul de domenii, profesii, tipuri de muncă, grade de calificare.

A plecat întâi cineva din familie, cel mai apt să răzbească. După el a venit soţia, vreun frate sau rudă apropiată bună de muncă, apoi chiar consăteni sau prieteni, dacă locul acela sau împrejurimile ofereau ceva de făcut atâtor braţe. Atenţie: foarte rar au ajuns acolo şi copiii; veţi vedea de ce „atenţie!”… Nu s-au dat înapoi de la muncile grele, „murdare”-în sensul fizic al cuvântului, mult sub calificarea lor. Au cules căpşune cu spatele încovoiat până la amorţeală, au spălat vase şi latrine, au îngrijit bătrâni, bolnavi şi nepuntincioşi, au cărat cu spinarea în acele locuri de muncă unde mecanizarea nu putea pătrunde sau patronul îşi economisea banii de utilaje; au acceptat condiţii grele şi retribuţii mai mici decât localnicii ca să se facă utili, să-şi cucerească locul şi să-l păstreze. Cei mai isteţi şi mai curajoşi şi-au înjghebat mici afaceri, integrându-se rapid şi cu succes în economia de piaţă, ale cărei reguli le-au învăţat din mers, „pe pielea lor”, şi le-au aplicat perfect.

Istoria, chiar cea recentă, a mai cunoscut fenomenul; colega mea întru istorie mă poate confirma. La începutul secolului trecut, sărăcimea podişurilor sterpe din Anatolia şi apoi grecii acelei ţări cândva prospere, dar sărăcită de vremuri, au luat calea Americii, „pământul făgăduinţei". În timpul comunismului, vecinii noştri sârbi, scăpaţi mai devreme decât alţii din „lagăr" (cel socialist), dar nu chiar de tot, au fost lăsaţi de Tito să lucreze „afară" şi au împânzit Europa cea bogată, acceptând-exact ca românii acum-muncile grele, umile şi insalubre, dar aducătoare de mărci, franci şi dolari, ba chiar şi de pensii în valută, salvând economia ţării lor.

La noi, al doilea val de plecări s-a recrutat din pături sociale calificate. Cercetarea ştiinţifică dispărând, practic, dintre activităţile româneşti, slujitorii ei au pornit în căutare de lucru. Medicii au descoperit că locul lor de muncă, deşi nu piere ca acela al muncitorului industrial, îi aduce un venit de 10-15 ori mai mic decât unui coleg de profesie de-afară (stagiarii-cel puţin sunt întreţinuţi de părinţi, ca pe vremea studenţiei) şi că, în plus, condiţiile de muncă, aparatura, statutul social sunt incomparabil mai bune. Cum să nu pleci la mult mai bine? Ne-au părăsit şi ne părăsesc în continuare; cu miile.

Fenomenul s-a extins la mai toate profesiile ce presupun ani mulţi de studiu, specializare, costuri ridicate, efort al întregii societaţi, atât de mare încât, atunci când el devine investiţie făcută în pregătirea cadrelor pentru alte ţări infinit mai bogate, te duce la faliment-drumul sigur către menţinerea şi agravarea subdezvoltării.

Profesori, cercetători, lucrători în IT, medici, arhitecţi-domenii în care înveţi 10-12 ani sau chiar mai mulţi, au luat calea ţărilor generoase la retribuţie cu asemenea specialişti care, mai mult ca oricând, astăzi reprezintă factorul decisiv de progres

şi prosperitate. Pentru studentul român, mai ales pentru cel capabil şi pus pe muncă, învăţarea limbii engleze sau germane a devenit, din necesitate de studiu şi perfecţionare profesională, pregătire pentru plecarea „afară”; în acele graiuri se pregătesc de pe acum să-şi câştige pâinea-mai sigură, mai mare, mai albă… Bravo lor, succes! Dar cu România, cu poporul român, cu noi, cu contribuabilii care susţinem învăţământul gratuit… cu noi cum rămâne? Mai ţineţi minte versurile lui Octavian Goga, devenite chiar text de romanţă? „De ce m-aţi dus de lângă voi / De ce m-aţi dus de-acasă / Să fi rămas fecior de plug / Să fi rămas la coasă…”. Nu se mai poartă. Vremea boilor s-a dus, au venit caii-putere, numai „boii” la figurat vor să rămână acasă. Şi iată-ne ajunşi la consecinţe. Adică la bilanţ.

Am rostit mai devreme cuvântul „salvare”, şi nu-l retrag. Ţara, atunci, nu putea oferi nimic mai mult. Era dezastru. A fost salvator pentru climatul social din România faptul că sute de mii de oameni au găsit de lucru. Dar „salvarea” a fost mai deplină-dacă se poate spune aşa, forţând normele stilisticii-pentru că cei plecaţi au devenit curând, spre surprinderea generală, cel mai important investitor extern în economia României. Dinspre ei au intrat în ţară, anual, mai mult de patru miliarde de euro, economisiţi din greu, uneori cu sânge acolo şi primiţi de rude acasă. Cu ei s-au întreţinut copii, părinţi şi bunici, s-au reparat case, au apărut altele noi, s-au încropit mici afaceri familiale-pensiuni rurale, ateliere etc. Bani providenţiali şi pentru bugetul ţării şi pentru viaţa a zeci de mii de familii.

A mai fost un beneficiu, greu de cuantificat deocamdată, dar-foarte probabil-cu profit în viitor: sute de mii de români, cei mai mulţi aflaţi la apogeul vârstei productiv-creatoare, cu şanse reale de a se întoarce cândva în ţară, s-au „şcolit” la faţa locului într-ale economiei de piaţă şi civilizaţiei europene. Au învăţat

să lucreze cu banca, cu cardul, cu sursele de informare on-line, cu instituţiile şi regulile unei lumi spre care tindem să devină propriul nostru mod de viaţă-în tot ce are el mai bun. Aceşti români sunt-şi pot deveni mult mai mult-o punte între România şi lumea dezvoltată.

Emigraţia n-a adus însă numai beneficii. Mai mult: câteva dintre consecinţele nefaste au ameninţat şi ameninţă încă echilibrul social atât de fragil şi greu dobândit. S-o luăm de jos; cel mai de jos. Odată cu cei puşi pe muncă, au ajuns în Occident interlopii, cerşetorii, puturoşii, paraziţii, năvăliţi la butoiul cu miere europeană. Şi ei-tot români, aşa scrie pe paşaport, în acte, iar la imaginea globală despre noi, ca popor, orice lepădătură a atârnat mai greu decât o mie de prestaţii exemplare. Am mai spus: răul se vinde cel mai bine în mass-media, iar în cazul nostru, principiul a funcţionat devastator. De la „cazuri", s-a ajuns la „bilanţuri" manipulatoare: cât la sută din spărgătorii de bancomate sunt români, ce procent deţinem la jafurile armate, la furtul stradal etc. Nimeni n-a calculat însă, tot în cifre, aportul personalului medical românesc la buna funcţionare a sistemului de sănătate publică din ţările Europei, nici economia imensă făcută acestor ţări bogate de România săracă, furnizându-le cadre pregătite pe cheltuiala noastră.

În ultimii zece ani, România a oferit străinătăţii bogate medici şi cadre medicale în valoare de 600 milioane de euro. Anual, circa 3.000 de absolvenţi părăsesc ţara, plecând spre destinaţii cu lefuri mai „prietenoase", în timp ce vechea problemă a acoperirii dispensarelor rurale cu personal medical s-a agravat, transformându-se în penurie de candidaţi chiar la concursurile organizate de spitale mai mici, din provincie, pentru ocuparea posturilor vacante. Ungurii şi slovacii, confruntaţi cu aceeași problemă, au introdus un contract de obligativitate pentru

absolvenţi, de a munci „acasă" un număr de ani; dacă nu, li se imputâ costurile şcolarizării. Noi, românii, suntem generoşi: asigurăm sănătatea celor care ne înjură şi ne pun la colţ pe unde apucă. E corect? Ba mai mult: ce-aţi spune dacă aţi afla din cifre oficiale că în 20 de ani, România a vândut străinătăţii 30.000 de copii? I-a vândut la propriu, pe bani foarte puţini, dar pe multe lacrimi. I-a vândut din sărăcie, din inconştienţă, din disperare, din ticăloșie uneori, din cruzimea vremurilor și tembelismul sau complicitatea vinovată a autorităţilor... Ar reveni, pe an, ceva mai mult de 1.000 de prunci. Cam tot atâţia câţi „livrau" domnitorii fanarioţi Imperiului Otoman în contul haraciului plătit turcilor. Crescuţi în legea lui Allah, învăţaţi de mici să mânuiască iataganul, puii de români creştini sporeau armata ienicerilor neînfricaţi cu care oştile Semilunei zguduiau Europa...

Reversul medaliei n-a mai interesat pe nimeni; nici punctual, nici procentual. Adevărul, ştim, se vinde mult mai prost decât scandalul… S-a uitat până și faptul că „furtul de creiere", de competenţe, de performeri din ograda săracilor a alimentat încontinuu, ba chiar accelerat în ultima vreme performanţele ştiinţifico-tehnice şi nivelul general de dezvoltare al celor puternici. N-a mai contat nimic; un ţigan mâncător de lebede sau un jefuitor la drumul mare „bate" orice mie de fapte bune.

Oare ce-ar spune colecţionarii britanici de cazuri punctuale şi de statistici alarmante despre păcătosul popor român năvălitor dacă noi, năvălitorii, le-am pune sub nas, am bate toba şi am gonfla peste măsură următoarea ştire, furnizată de instituţii britanice serioase, potrivit căreia Anglia a ajuns pe primul loc ca ţară de origine pentru minorii traficaţi în scopul exploatării sexuale, situându-se din acest oribil

punct de vedere înaintea Vietnamului, Nigeriei, Slovaciei şi-atenţie!-României? Ce-ar fi dacă, speriaţi de acest adevăr, ne-am feri copiii ori de câte ori un britanic se apropie de ei, să nu păţească, Doamne fereşte, mai ştii ce?! Că doar la acest sordid capitol, britanicii stau mai rău ca noi!

Uite că noi n-o facem. Am învăţat pe pielea noastră că atunci când vrei cu orice preţ să înveninezi atmosfera, din 2-3 cazuri şi un procent statistic poţi construi o catastrofă numai bună de îngrozit lumea. La ce bun?

— De ce nu puneţi stavilă financiară plecării celor în care investiţi atât? întrebă cineva.

— Noi? Nu, dragă domnule. Urâm barierele! Nu le ridicăm în calea oamenilor noştri care caută maibinele, chiar dacă asta ne costă. Poate-i convingem şi aşa, pe alţii, că suntem europeni, dar europeni adevăraţi, nu de rangul II sau III, care iau în serios principiile la care au aderat! Cum ne-ar sta să procedăm ca dictatorul, care livra evrei Israelului cu 10.000 de dolari bucata? Suntem săraci, dar demni. Se spune că sătulul nu crede flămândului, dar iată că ciudăţeniile carpato-danubiano-pontice inversează situaţia: noi, săracii Europei, noi credem bogaţilor Europei; nu vrem să le creăm disconfort…

— Atunci… de ce nu puneţi taxe de studii la universităţile cu destinaţii predilect spre vest? E mai simplu!

— Nici asta n-o facem. Am decretat, prin Constituţie, învăţământ gratuit şi respectăm Constituţia. E în favoarea cetăţenilor noştri, fie că pleacă, fie că rămân. Şi ar fi discriminatoriu; care sunt acele facultăţi şi profesii? Cine le stabileşte şi pe ce criterii? Mai bine săraci şi curaţi. Sărăcia va trece, murdăria rămâne, şi se curăţă tare greu. E drept, nu ne place săracia, dar… nici lăcomia bogaţilor, vă rog să mă credeţi!

În această ordine de idei, o ultimă precizare: România cea înglodată în necazuri şi lipsuri ajută Europa, Asia şi Africa să-şi formeze specialiştii! Anul universitar 2014 începe numărând printre studenţii universităţilor noastre 12.000 de tineri veniţi de pretutindeni, chiar şi din Franţa. Ei plătesc taxe, desigur, nu ca românii, dar mult mai mici decât acasă la ei. Asta i-a şi atras, ca şi calitatea şcolii româneşti, confirmată de faptul că diplomele obţinute aici, la noi, sunt recunoscute acum pretutindeni. Interesant, nu-i aşa? Ar mai fi de spus multe, dar asupra subiectului vom reveni.

Să ne îndreptăm acum privirea spre ceea ce se întâmplă acasă, în locurile de unde au pornit căutătorii de mai bine. Ce vedem? Case noi. Cum am mai spus, mici firme familiale, bătrâni care au bani de medicamente datorită fiilor plecaţi la muncă afară, chiar şi jucărioare sofisticate pentru micuţii de-acasă, aduse de Crăciun sau de Paşti. Îndrăznesc să le numesc „pete albe" ale unei realităţi ceva mai întunecate la culoare. Încep astfel polemica mea cu ţara, cu România, dacă nu vă sperie afirmaţia… Pe care, iată, o explic.

Am înţeles că nimeni nu poate fi profet în ţara lui. Am priceput şi adevărul amar că România este prea mică şi prea săracă pentru a i se recunoaşte unui român întâietatea unei descoperiri de Nobel, deşi o dovedise cu acte. Ştim că avionul cu reacţie, altă idee genială a unui român genial, nu se putea realiza cu tehnica precară şi cu finanţare românească, sau că Nobelul lui Palade ar fi fost de neatins fără laboratoarele americane. Ştim la fel de bine, v-am mai şi spus-o, unde trebuie să creezi, chiar dacă te numeşti Brâncuşi, ca să ţi se recunoască genialitatea şi să-ţi fie răsplătită atât cât face-adică imens.

Aici, în spaţiul carpato-danubiano-pontic, dăruit de Dumnezeu cu toate comorile solului şi subsolului, dar parcă

ursit de un blestem la statut de rang inferior, e cumplit de greu să fii geniu, recunoscut ca atare şi de-ai tăi, și afară. Mai ştim şi că moştenirea aceasta păcătoasă, dăinuind de secole, nu poate fi schimbată într-un deceniu sau două şi nimeni nu e de vină că revoluţia nu a „revoluţionat" şi această stare de lucruri.

Bine: nu poţi fi un geniu. Dar medic? Dar inginer? Dar zidar, faianţar, lucrător în IT sau… ce vreţi dumneavoastră-de ce nu? De ce nu mai este loc în ţară pentru meseriile astea, deşi societatea le cere, are nevoie de ele, chiar în regim de urgenţă, că altfel se duce de râpă sănătatea, se prăbuşeşte învăţământul-dus în spate de suplinitori şi pensionari?

„Nu sunt bani", se răspunde de sus. Statul nu are cu ce să plătească-nici măcar aşa, modest-armata aceasta paşnică, numeroasă şi necesară. Un dement cu drept de semnătură supremă a mers mai departe: a tăiat, criminal, salarii şi drepturi băneşti, a atacat pensiile de mizerie ale bătrânilor ca „să facă rost de bani la buget", gest cu care se mândreşte şi astăzi. La bugetul care… ce să facă cu banii? Să dea comenzi uriaşe pentru firme de partid, să creeze averi imense celor ajunşi în fruntea bucatelor, parcuri la marginea pădurilor, terenuri de sport în pantă, bazine de înot în care apa n-a ajuns niciodată și nici nu va ajunge, pentru că acolo unde s-au făcut, nimeni nu are nevoie de ele; investiţii aberante, la preţuri neruşinate. Hoţia, ticăloșia, lăcomia „vârfurilor", incompetenţa, nepăsarea şi-au dat mâna ca să secătuiască ţara. Gaura trebuia umplută, cumva, sau măcar cârpită, deci… tăiem salariile, reducem salariaţii, chiar dacă sunt necesari; tăiem tot. Cui nu-i place, să plece! Şi oamenii au plecat. Ce-au lăsat în urmă plecaţii?

Să coborâm din nou de la stat la oameni, la destine umane. Mai exact-la drame umane. Nu una, nu câteva, nu atâtea câte se petrec, inevitabil, pretutindeni şi dintotdeauna. Sunt atât

de multe, încât au devenit fenomen social grav. Mame din străinatate sunt chemate urgent să-şi îngroape copilul care a luat-o razna şi a sfârşit la morgă. Părinţi de departe află, îngroziţi, ce se petrece acasă cu odraslele lor, scăpate de sub orice control, pe care… cine să-l exercite: bunicii de 70-80 de ani? Vecinii? Rudele îndepărtate, înglodate şi ele în propriile necazuri? Autoritatea tutelară nu mai pridideşte să rezolve cazurile de copii semi-abandonaţi sau părăsiţi de-a binelea.

Părinţii pleacă afară să câştige pâinea copiilor de-acasă, dar iată, copiii n-au mai avut răbdare s-o aştepte şi şi-au luat viaţa.

„Mi-e dor de mama", se aude din ce în ce mai des şi mai sfâşietor prin casele părăsite de părinţi. Cifrele oficiale spun că peste 80.000 de copii cresc singuri, văzându-se cu părinţii, dacă se văd, de cel mult 2-3 ori pe an. Dacă sunt mai mulţi, se cresc singuri, cel mai mare pe cel mai mic, iar cei mai răsăriţi îşi îngrijesc şi bunicii! Asta… oficial, dar cifra este mult, mult mai mare, şi în loc să scadă, se tot umflă… Optzeci de mii!

Cuvântul „dor" nu există în nicio altă limbă, din câte se vorbesc pe pământ. Este invenţia noastră, „patent românesc", cum s-ar zice. Poate că geniul popular, acelaşi care a născut şi şlefuit până la perfecţiune nestemata intitulată „Mioriţa", l-a inventat special pentru vremurile de bejenie, când mamele şi taţii vor lua drumul străinătăţii pentru a-şi putea hrăni copiii, iar aceştia, prea mici ca să înţeleagă determinările gestului, se topesc acasă de dorul lor. Uneori, odraslele topite de dor se topesc la propriu. Nici bunicii, nici vecinii omenoşi, nici autorităţile nu pot opri tragedia. Televizorul ne-a obişnuit cu imaginea primarului comunal care declară, resemnat: „Cunoaştem cazul, dar… nu putem interveni. N- avem cu ce". Înţelegeţi? Copii care-şi iau zilele, îşi iau lumea-n cap, cad pradă

disperării, drogurilor, singurătăţii, devin „copii-problemă” pentru învăţători şi profesori, dacă nu se sting. Pâinea agonisită cu trudă afară şi trimisă prin mandat poştal sau transfer bancar rămâne fără destinatar.

„Dor” acasă-de mamă şi de tată. „Dor” și acolo, printre străini-de copii, de părinţi, de bunici, de acasă, poate (cine ştie?) chiar şi de ţară; o fi ea săracă, mamă vitregă pentru cei mulţi şi prea generoasă cu jefuitorii, dar… e a lor, alta nu au. Cea de acolo nu le poate fi mamă, nici măcar vitregă.

„Dor”, cuvânt românesc, devenit sentiment românesc, trăit de milioane de români. Dramă românească. Năvălitorii, colonizatorii… iată, sunt şi ei oameni, au sentimente, slăbiciuni omeneşti, oricât de ciudată i s-ar părea afirmaţia doamnei Le Pen și flegmaticului dar înverşunatului Nigel Farage, care cuceresc inimile și voturile compatrioţilor chemându-i la apărare împotriva conchistadorilor dâmboviţeni.

L-a citit cineva pe Lucian Blaga? întrebă pe neaşteptate ghidul, schimbând-aparent-cursul discuţiei.

Masterandul în literatură ridică mâna fără ezitare și, surprinzător, alte două mâini se ridicară a confirmare.

— Perfect! exclamă ghidul. Grigore Moisil susţinea că teoria mulţimilor începe de la doi în sus. Noi suntem patru, deci… o mulţime! Ei bine, satul românesc a încetat să mai fie ceea ce spunea Blaga despre el: locul unde s-a născut veşnicia, creuzetul fin și depozitarul valorilor fundamentale de mentalitate, moralitate, credinţă și spiritualitate, nucleul de rezistenţă cu care am răzbit prin istorie. Când n-a mai fost ceea ce spunea sau subînţelegea Blaga? Din clipa în care săteanul a devenit navetist între două curse.

„Izmene pe călător”, scuzaţi expresia neelegantă, dar plastică și profund adevărată.

Să nu mă bănuiţi de „păşunism”, de „semănătorism” naiv-colegul dumneavoastră masterand în literatură vă poate explicita termenii -, de încremenire într-un trecut ireversibil. Satul „Rodicăi” lui Alecsandri, al idilelor din universul rural coşbucian s-a dus demult, nu putea să reziste. Ştim că sunt alte vremuri, cu alte cerinţe, cu alte ritmuri de viaţă… dar viaţa, viaţa însăşi, viaţa oamenilor… cât poate fi schimbată ca să nu se piardă omenia din oameni?

Satul-comunitate de navetişti, realitate cu consecinţe grave. Dar ce se întâmplă când nu un sat, ci un stat, un popor devin comunitate de navetişti? Când milioane de oameni se simt rupţi între ce-au lăsat acasă, acel loc vizitat la răstimpuri, și locul de muncă mai bun sau mai rău - rândurile de căpşune, barul unde spală vase, hotelul sau locuinţa unde fac curat şi chiar spitalul sau clinica unde și-a găsit un post bine platit?

Ştiu! Globalizare, mobilitatea forţei de muncă, libera circulaţie a persoanelor (dă Doamne să se rezolve şi pentru noi, românii, ca pentru ceilalţi!), constrângeri bugetare, raţiuni superioare, conjuncturi nefavorabile, criză, tendinţe mondiale etc., etc. … Politica are întotdeauna scuze şi argumente pentru a-şi justifica fie greşelile, fie nepriceperea, ba chiar ticăloşia. Sociologii au creat concepte, definiţii şi încadrări pentru fenomene sociale devastatoare. Dar oamenii? Cu ei cum rămâne? Ce se întâmplă cu destinele omeneşti care n-au cum să împace dorul cu globalizarea, cu modernizarea şi toate celelalte? Ce se petrece cu ei, în ei-omeneşte vorbind, că suntem oameni şi despre oameni e vorba?!? Și cât costă, în plan uman, câştigul mai mare în lei sau euro, plătit în sentimente omeneşti? Supravieţuirea refuzată acasă şi realizată printre străini este o „afacere rentabilă” în termenii economiei de piaţă? Cât de rentabilă? Pentru cine și cu ce costuri? Și mai

departe, nu cumva societatea românească a început să plătească deja tribut acceptării „virusului părăsirii”?

Acum câteva zile a fost găsit noaptea, într-un cimitir, lângă o cruce de mormânt, un prunc părăsit de mamă. Mai auzisem despre copii lăsaţi în praguri de case ori de biserici, prin locuri alese anume încât să poată fi găsiţi repede. Am auzit şi despre prunci aruncaţi în tomberoane, pentru a căror supravieţuire medicii pediatri au luptat şi învins moartea, dar ştirea aceasta recentă, cu cimitirul, a fost însoţită de o cifră cutremurătoare: anual, în România, peste 1.500 de nou-născuţi sunt părăsiţi de mame fie direct din maternităţi, fie pe unde apucă mama grăbită să dispară. Vă daţi seama? 1.500 de vieţi reprezintă populaţia unei aşezări omeneşti în toată regula, deci-anual-„fenomenul părăsirii” rade de pe harta ţării o aşezare omenească sau un cartier dintr-un orăşel!

N- au nicio legătură cele două modalităţi de a părăsi? Nu cred. Refuz să cred. Cifra alarmantă este doar rodul sărăciei extreme? Al ignoranţei? Al neinformării despre consecinţele gestului-inclusiv cele juridice? Nu cred nici asta. Satul, înainte de a deveni gazdă de navetişti, n-a fost prea bogat, a avut întotdeauna săracii lui, uneori chiar mulţi, iar ţărăncile n-au fost nici ele ştiinţific consiliate, dar părăsirea pruncului ca fenomen social n-a existat. Nici măcar pe la 1907, anul răzmeriţei, când ţăranii au cerut pământ să potolească foamea copiilor şi au primit gloanţe, calmantul drastic, dar sigur, al oricărei revolte. Nici măcar atunci. Cum se face că el a apărut şi a cucerit ţara taman când ţara tinde să devină una de navetişti, fie ei şi internaţionali?

Şi vă mai întreb, nu patetic, dar grav: cât să fi coborât omul pe scara regnului animal dacă şi-a pierdut până şi instinctul matern, nelipsit nici la fiarele pădurilor? Nu s-a pomenit leoaică părăsindu-şi puii în faţa primejdiei; îi apucă de ceafă

cu dinţii şi-i ascunde în cel mai apropiat refugiu, sau se luptă să-i apere. Şi dacă aceasta e legea biologică a fiinţelor vii, întreb din nou: cum îşi poate trăi restul vieţii o mamă după ce şi-a abandonat pruncul noaptea, într-un cimitir? Şi, mai departe: ce trebuie să simtă conducătorii unei ţări în care asemenea tip de mamă trăieşte multiplicat în 1.500 de exemplare, făcându-i pe sociologi să afirme că un asemenea „tiraj" reprezintă nu o suită de întâmplări, ci un fenomen social? La modul cinic, s-ar putea spune că democraţia modernă a stabilit cicluri la putere de numai 4-5 ani pentru a nu încărca conştiinţa guvernanţilor cu atât de multe şi de grele păcate încât, la pensie, amintirea lor să nu-i chinuie.

Întrebări retorice? Poate… Dar nici retorica nu s-a inventat degeaba. Ea oferă, totuşi, şansa unui răspuns. Noi îl aşteptăm.

— Şi credeţi că el va veni? întrebă profesoara de istorie.

— Sperăm. Aşteptăm. Dar nu vorbe. A trecut vremea purtătorilor de palavre, megafoane ale făptuitorilor de ticăloşii. De ei ne-am săturat.

— Reiau întrebarea: credeţi că va fi altfel? insistă profesoara.

— Iar eu reiau răspunsul: sperăm. Aşteptăm. Semne există, dar… pronosticurile nu sunt specialitatea noastră. Când promisiunile aspiranţilor la putere devin fapte, dacă devin, ele se transformă în… exponate şi intră în muzeu, cu „bilă albă" sau cu „bilă neagră", după caz. Asta facem noi.

— Ne vorbiţi despre aşteptări, speranţe… De ce acum?

— Pentru că a trecut şi ceasul al 12-lea, stimată colegă! Pentru că o amânare a schimbării ar fi catastrofală. Pentru că rezerva de răbdare, de înţelegere s-a terminat. Greu ne-a fost din primele clipe de după strigătul „Victorie!", dar am strâns din dinţi, am strâns şi cureaua, am suportat, cine n-a mai putut a plecat, dar noi, ceilalţi, vreo douăzeci de milioane, am pus totul

pe seama greutăţilor începutului. Ne-am păcălit. De fapt, ne-a păcălit cursul primilor 15 ani, când vectorul apropierii de liman urca spre „bine"; cu opinteli, cu oscilaţii, cu piedici, dar urca. Dintr-o dată s-a oprit, apoi a început să coboare. Criză? Poate; dar de ce nu pentru toţi? De ce săracii să devină mai săraci, sub limita suportabilităţii, iar bogaţii-îmbogăţiţi din ce?-să-şi ridice palate prin care se rătăcesc de-atâtea camere şi etaje? Iar sus, sus de tot, la vârf şi în jurul vârfului se adună scandaluri, se dezvăluie fraude, ies la iveală încuscriri cu lumea interlopă contra cost, se „dă drumul" la furt, furt de orice, începând cu voturile şi terminând cu libertatea adversarilor politici. Cum să mai crezi în lupta împotriva corupţiei când ea se desfăşoară (de fapt se mimează) sub comanda corupţiei personificate?

— Aţi mai făcut afirmaţia aceasta gravă şi în alte standuri; v-am crezut, convinşi de argumente şi de exponatele muzeului. Acum, aici, unde tematica standului se leagă atât de strâns cu relaţia România-Europa, iar emigraţia, se ştie, este una dintre cele mai sensibile probleme europene, vă întreb: partenerii continentali şi transatlantici nu v-au sărit în ajutor, dacă singuri n-aţi putut rezolva problema „vârfului" ? Pragmatic vorbind, ar fi fost şi în interesul lor.

— Stimată doamnă şi colegă, mărturisesc: n-aveam de gând să rostesc cuvinte ce pot să nu sune bine în urechile europene. Nu din teamă, ci din politeţe. Ştiu de unde veniţi şi-gazdă fiind-gândeam că nu se cade, mai ales când urechile aparţin unor persoane de bună credinţă, cum sunteţi dumneavoastră. Dar dacă m-aţi întrebat, intră în fişa postului să vă răspund: nu, nimeni de-acolo nu ne-a sărit în ajutor. De fapt, a sărit, dar în ajutorul cui nu trebuia. O spun cu durere: sprijinul extern a fost decisiv în anularea celui mai categoric vot negativ din sfertul de veac al României post-decembriste. El a ţinut în

scaun un ins devenit „de facto” ilegitim. O să mă întrebaţi „de ce”?

— Chiar vă întreb! exclamă profesoara, sub privirile colegilor de grup, captivaţi de dialogul ghid-vizitator.

— Încerc să vă explic. Urmăriţi-mă, vă rog!

Imaginaţi-vă o barcă mare, cu 22 de vâslași, dintre care unul, reprezentând nedemn ţara care l-a trimis acolo, vâsleşte în dorul lelii, ba chiar în contrasens. Nu-i pasă nici de viteza barcii, nici de cei ce-şi puseseră speranţele în el; îl interesează doar propriile afaceri, cele mai multe nu cu iz, ci cu damf penal. Ce ar trebui să facă echipajul ambarcaţiunii în faţa unei asemenea situaţii? Să spună că nu o văd? Păi… cum să nu o vadă, în această lume în care se ştie totul despre toţi și despre toate? Şi de ce să spună? Din ce interese? Logic, insul ar trebui chemat la ordine: o „mână moartă”, ba chiar activă pe contrasens, afectează cauza comună. Dar nu se întâmplă aşa: insul este tolerat. De ce? Pentru că acolo, în barcă, el este un umil şi obedient executant de ordine, nu un partener. Ştiţi, un partener adevărat uneori poate fi sâcâitor. Mai şi întreabă „de ce aşa?”, mai şi obiectează, mai şi propune, mai şi pledează, nu acceptă fără crâcnire cele mai mici procente din fondurile comunitare de coeziune, deşi starea ţării lui îndreptăţeşte cote cel puţin egale cu ale vecinilor. Şi cum să nu fie acceptată obedienţa când procentele rămase „libere” se redistribuie celorlalţi? Partener-partener, dar brânza comunitară e pe euro! Nu e păcat să dai jos din barcă un asemenea vâslaş, dacă el face chiar mai mult decât i se cere, taie mai abitir decât alţii, strânge cureaua mai tare decât ceilalţi parteneri, că nu e cureaua de pe burta lui, ci a conaţionalilor învăţaţi cu austeritatea?

Un imaginar avocat al Europei ar putea răspunde: „rămânerea insului în barcă nu e treaba europenilor, ci a voastră, a românilor. Voi l-aţi ales, voi ni l-aţi trimis, voi să-l daţi

jos, şi din scaun şi de la vâsle. Noi, chiar dacă am vrea, n-avem cum". Numai că un asemenea răspuns naşte întrebarea: dacă aşa gândesc europenii, de ce s-au opus hotărârii noastre de a trânti impostorul? De ce au crezut mai mult minciunile lui decât cele 7.400.000 de voinţe româneşti care scăpau ţara de el?

În politică-ştim-primează nu principiile, ci interesele, dar… stimaţi domni europeni, tocmai de aceea… să vă învăţam noi, cei de-abia veniţi în „politica mare", că adevăratul interes al Europei este să aibă aici, în pragul Balcanilor şi al Orientului frământat de conflicte, o Românie stabilă, curată, puternică, profund şi ireversibil ataşată valorilor europene? Şi că o ţară condusă de un penal, cu o familie de penali, nu poate fi aşa cum o doreşte Europa?

Asta nu pricepem noi. Asta aşteptăm să înţeleagă toţi.

— Păi… să vă punem o vorbă bună prin ţările noastre, glumi profesoara de istorie pentru a destinde atmosfera.

— Mii de mulţumiri! răspunse ghidul. Dumneavoastră o spuneţi în glumă, dar noi am luat-o în serios! Dovada? Chiar existenţa muzeului. Contăm pe opinia publică din străinătate; ştim că în democraţiile consolidate ea chiar are un cuvânt de spus. Este motivul-interesat, recunosc-pentru care dorim să ne cunoaşteţi.

Cunoaşterea. Iată, am deschis un nou capitol al consecinţelor emigraţiei, tema standului în care ne aflăm.

Vedeţi dumneavoastră… Nici nu prea ştiu cum să încep, pentru că zona în care intrăm este chiar mai delicată decât cea de până acum. O gazdă bună, cum doresc din tot sufletul să fiu, nu-şi inoportunează oaspeţii cu opinii ce pot stârni resentimente. Dar îndrăznesc, rugându-vă să daţi crezare bunei-credinţe, intenţiei sincere de a vă mărturisi prieteneşte ce avem pe suflet.

În Europa trăiesc şi muncesc acum o mulţime de români. Interesându-ne, atât cât am putut, despre viaţa şi munca lor, am aflat mai multe despre ţările de adopţie. Nici până acum n-am fost prizonierii naivi ai pliantelor publicitare frumos colorate, dar intrând ceva mai adânc în realităţile cu care românii noştri se confruntă-nu neapărat în sens conflictual-am văzut şi lucruri nu tocmai conforme cu vitrina sclipicioasă. Ele nu schimbă, desigur, nici opţiunea, nici drumul spre vest, dar ne fac… cum să spun… ceva mai înţelepţi, mai puţin categorici în a ne autoincrimina pentru păcate pe care le credeam numai ale noastre.

— Nu prea înţeleg unde bateţi, interveni francezul, tranşant ca întotdeauna.

— Mai explicit? Mai direct? De acord! răspunse ghidul, zâmbind. Dar… nu uitaţi: dumneavoastră aţi cerut-o!

Concret: la începuturi ne-a speriat… sperietura gazetarilor occidentali, liberi acum să cutreiere România, să intre şi în zonele care, altădată, erau interzise chiar şi presei comuniste româneşti. Au descoperit-şi noi odată cu ei-crâmpeie de realitate revoltătoare. Nu le ascundem, nu le „fardăm”, trudim la eradicarea lor şi, pe alocuri, chiar reuşim, cu toată sărăcia noastră, dar… mergând pe urmele românilor noştri din ţările dumneavoastră, am trăit surprize asemănătoare cu ale ziariştilor dumneavoastră în faţa realităţilor noastre! Ciudat, nu-i aşa?

Ni s-au părut întâmplări, dar când întâmplările se repetă, te pun pe gânduri. În Anglia, leagănul democraţiei europene, nu unul, ci zeci de grupuri de români au fost angajate pentru munci agricole, promiţându-li-se condiţii decente şi salarii modeste, dar acceptate, însă de primit au primit sechestrare, confiscarea actelor, dormit pe jos, pe saltele de paie, într-o promiscuitate

de lagăr sclavagist, foame şi mai nimic din banii promişi. Cum: în Regatul Unit al Marii Britanii, în deceniul 2 al secolului XXI, nişte muncitori angajaţi pe contract, sechestraţi de patron, să fie nevoiţi să-l facă scăpat pe unul dintre ei pentru ca acesta să cheme poliţia şi să-i salveze pe toţi? Nu contează că oamenii aceia erau români. Erau în primul rând oameni liberi, închişi şi exploataţi ca în secolul XIX, pe plantaţiile de bumbac din sudul sclavagist al Americii.

Nu mă întind cu exemplele; sunt multe. Nu intru nici în zona pestilenţială a traficului de carne vie, în care ticăloşii României şi-au dat mâna frăţeşte cu ticăloşii Occidentului, deşi, ajuns aici, v-aş propune o temă de meditaţie care pe mine mă frământă cumplit: cum se face că nemernicii de pretutindeni se simt, se adună, se înţeleg, cooperează perfect, infinit mai repede şi mai bine decât oamenii de ispravă? De ce noi, ăştia, imensa majoritate, uriaşa „mafie a binelui" nu reuşim să fim atât de eficienţi, uniţi, determinaţi în acţiunea noastră comună? Un vers eminescian spunea superb, cu trimitere spre proletari: „Să nu uitaţi că-n voi e şi număr şi putere…". Aplicaţi, rogu-vă, îndemnul poetului oamenilor de bine, mulţi, infinit mai mulţi decât nemernicii şi având toate pârghiile puterii în mână… dar asta e altă poveste, scuzaţi-mi digresiunea.

Pornisem de la lumea interlopă. Ea nu face obiectul preocupărilor noastre, dar… tot privind mai scormonitor viaţa conaţionalilor noştri în ţările Europei, am descoperit şi subsolul urât de care nici Occidentul nu este scutit. Ştiam că el există, vă admiram lupta cu el, dar nu ne imaginam că tentaculele răului au penetrat atât de adânc zona pe care noi o credeam corectă.

— Cuprinzând… ce? întrebă francezul.

— Piaţa muncii, de exemplu, sau lumea afacerilor…

— Nu știați că și munca este o afacere?

— Ba da, dar nu ştiam ce procent de incorectitudine se strecoară în perimetrul presupus curat, ferit de năravurile subsolului. La standul consacrat corupţiei vă prezentam ticăloşii strigătoare la cer, făptuite de corupţii noştri, dar aici, în contextul relaţiilor noastre cu Europa democrată, civilizată, guvernată de legi clare și de justiţie eficientă, întreb: există corupţi fără corupători? Este de vină doar coruptul? Corupătorul e curat ca lacrima? Cel care vine de-afară, îţi flutură sub nas teancul de bani murdari-mult mai puţini decât face în realitate obiectul „tranzacţiei" mafiote-şi-ţi ia minţile odată cu produsul… el n-are nicio vină? Şi, mai departe: când românii păgubiţi îşi dau seama, într-un târziu, de ticăloşia mecanismului, nu există pericolul ca ei să confunde „corupătorii punctuali" cu însăşi lumea din care aceştia sosesc şi pe care, vrând-nevrând, o reprezintă?

Avem multe dureri de alinat, multe nereguli de îndreptat şi de fiecare dată privim spre Europa. Nu neapărat pentru ajutor, ci doar pentru „model"; ce rost are să inventezi roata, când ea există? Dar ce vedem uneori nici nu ne place, nici nu ne-ajută. Aici, acasă-de exemplu-luptăm împotriva „dublului standard", „pentru unii mumă, pentru alţii ciumă", cum zice românul. Numai că Occidentul însuși ne aplică nouă, românilor, alte unităţi de măsură decât cele valabile pentru alţii. De ce? Sau… ne chinuim să desfiinţăm traseismul politic, „săritul în barca puterii", racolarea și cumpărarea de voturi, asocierea politică pe interese de gaşcă, nu pe doctrine şi platforme-program. Dar de la Bruxelles aflăm că un întreg partid, singurul cu adevărat istoric din România, Partidul Liberal, a fost cumpărat peste noapte, pentru ca o formaţiune politică europeană aflată în prag de alegeri europarlamentare să „defileze" și cu liberalii români, „răspopiţi" şi deveniţi populari europeni. Păi… dacă-i aşa, cum rămâne cu principiile? Cu valorile? Cu bazele democraţiei

moderne şi cu toate instituţiile ei, spre care privim cu speranţă şi-am dori nespus!-cu încredere?

Noi ne speriam la gândul că formele cu fond, cu conţinut, ale lumii libere îşi pierd sau îşi alterează conţinutul când ajung pe meleagurile noastre, unde clasa politică autohtonă păstrează eticheta, dar goleşte conţinutul, îl schimbă, aşa cum constata încă de la începutul secolului trecut vizionarul Titu Maiorescu, autorul celebrei teze a formelor fără fond. Dar acum constatăm-cu dezamăgire, trebuie să recunosc-că „formele” acestea, valorile acestea au conţinutul ameninţat chiar la ele acasă, pe unde nu curge Dâmboviţa, ci Sena, Tamisa, Rinul, Tibrul şi alte ape-speram noi şi sperăm încă!-mai limpezi, mai curate. Mă înţelegeţi? Scuzaţi mărturisirea poate prea sinceră, poate nepotrivită cu ipostaza de gazdă bună, aşa cum m-am străduit să vă fiu…

O tăcere prelungită se aşternu în stand; nu stânjenită, ci mai degrabă gânditoare, reculeasă, ca în faţa unei spovedanii, impresionantă prin gravitatea şi sinceritatea ei.

Surprinzător, francezul fu acela care rupse tăcerea:

— Vă înţelegem, domnule. Eu, cel puţin, vă înţeleg perfect.

Câteva murmure de susţinere se făcură auzite şi de la alţi membri ai grupului.

— Ar fi bine-reluă francezul-dacă şi la vârf conducătorii noştri s-ar întâlni şi ar discuta la fel de sincer, de deschis, „cu sufletul pe masă”-cum se spune. Poate că atunci multe lucruri s-ar rezolva, multe greşeli sau neînţelegeri de-o parte şi de alta ar fi evitate. Oricum, e bine că o facem noi. Vom fi, dacă nu ambasadorii, măcar mesagerii dumneavoastră acasă.

— Vă mulţumesc din suflet, stimate domn. Vă mulţumesc tuturor.

Acum, spre sfârşitul călătoriei noastre prin standuri, când ne-a mai rămas de vizitat doar „galeria figurilor de smoală”

de la subsol, daţi-mi voie să vă spun cât de mult ne bucură prezenţa dumneavoastră aici, răbdarea şi-dacă nu mă înşel-chiar interesul de a ne cunoaşte, cu bune şi cu rele…

— O clipă, domnule!-îl întrerupse o voce din grup, una care nu se mai făcuse auzită până în acea clipă.

Un bărbat între două vârste, pistruiat, rotofei şi cu multe dioptrii la ochelari, îşi expuse motivul intervenţiei.

— Sunt american, explică el, expert în publicitate şi marketing. Dincolo de aprecierea generală pentru ceea ce face muzeul, una pozitivă (în amănunte nu intru, pentru că noi nu consiliem decât dacă suntem angajaţi să o facem)…

— Ştiu asta, domnule, şi vă felicit atât pentru sinceritate, cât şi pentru pragmatism!-punctă ghidul, zâmbind.

Deloc deranjat, ba chiar amuzat de remarcă, americanul îşi continuă gândul:

— … deci dincolo de calificativul global, întru totul pozitiv, v-am întrerupt exact când aţi pronunţat pentru a nu ştiu câta oară cuvântul **rele**; „cu bune şi cu rele”… Primiţi, vă rog, un sfat pe care vi-l dau gratis şi bine intenţionat: mai lăsaţi-le încolo de rele, domnul meu! Ştiu ce spun, sunt tare în meseria mea: delictul de sinceritate excesivă pe care-l comiteţi este o greşeală gravă şi se plăteşte scump! Ascultaţi-mi sfatul!

— Vă mulţumesc, stimate domn. Din toată inima vă mulţumesc. Şi vă asigur, poate surprinzător pentru dumneavoastră, că „delictul de sinceritate” pe care ni-l reproşaţi cu cea mai prietenească intenţie ne… bucură şi ne onorează ! Este, poate, cel mai măgulitor compliment pe care ni-l putea face un vizitator, mai ales unul avizat, ca dumneavoastră, dispus, iată, să ne consilieze competent şi… gratis! Vă mulţumim. Promit că ne vom strădui din răsputeri să... nu ne schimbăm. Nici firea, nici strategia.

Spontan, un ropot de aplauze îi acoperi ultimele cuvinte, americanul bătând din palme mai abitir decât toţi ceilalţi. În această atmosferă de bună dispoziţie generală, ghidul îşi încheie speech-ul:

— Un gânditor european punea la îndoială capacitatea, sau măcar disponibilitatea călătorilor de a vedea locurile vizitate chiar aşa cum sunt ele în realitate. „În orice punct al globului pământesc te-ai duce, spunea înţeleptul, acolo nu găseşti decât ceea ce duci cu tine". Frumos spus, şi adânc. Încercaţi, totuși, să-l contraziceţi pe înţelept, chiar dacă nu de tot. Priviţi realitatea reală, nu aceea din bagajul cunoştinţelor şi informaţiilor anterioare. Priviţi dincolo de barajul prejudecăţilor din bagaj, dacă ele există. Contăm pe dumneavoastră!

Cuvintele sunau ca un apel, ca o rugăminte, iar murmurul de aprobare generală-ca semnătura colectivă pe un pact nescris, dar sincer şi durabil.

Când vreo câţiva membri ai grupului se apropiaseră de exponate pentru a le privi mai atent, profesoara de istorie aruncă o întrebare neaşteptată. Ca şi cum ar fi atins o temă de maxim interes, întregul grup se adună în jurul ei, ascultându-i cuvintele şi mai ales aşteptând răspunsul ghidului.

— Se pare-spuse ea-că dumneavoastră, românii, nu sunteţi prea fericiţi pentru că soarta v-a plasat în acest colţ de Europă... De ce trăiţi cu senzaţia asta? Ţara are tot ce-i trebuie unui spaţiu geografic pentru a fi considerat aproape ideal: mult pământ roditor, munţi bogaţi, zone deluroase numai bune pentru pomicultură, viticultură şi zootehnie, ape curgătoare, Dunărea, ieşire la mare, litoral întins, amenajabil, Delta-un adevărat paradis turistic şi economic... De ce, atunci, atâtea probleme?

Ghidul răspunse, zâmbind cu un strop de amărăciune.

— Păi... poate tocmai de-asta, stimată doamnă. Prea avem de toate pentru a nu stârni, prin vremi, invidii cu duiumul. Unii dintre vecinii mai apropiaţi sau mai îndepărtaţi au fost prea puternici ca să nu-şi închipuie că forţa le dă dreptul să râvnească la ce ne-a hărăzit Dumnezeu. Vedeţi... termenul geo-politică este unul compus: geo=geografic, generos cu noi aşa cum cu puţine ţări a fost, dar şi politică, element care complică lucrurile şi ne-a făcut viaţa grea. Am stârnit multe invidii şi pofte tocmai pentru că alţii aveau ce invidia şi ce pofti de la noi.

Dacă-mi mai acordaţi un sfert de oră, aşa cum aţi mai făcut-o în alt stand, mi-aş permite să vă mai ofer o proiecţie cu cel de-al doilea dialog ales de mine din cartea despre care v-am mai vorbit; el se referă exact la tema abordată de dumneavoastră: România şi restul Europei, dialog purtat de înaltul demnitar al ţării cu cineva-se va vedea imediat cu cine-pe vremea când scăpasem de Ceauşescu, dar nu eram nici în NATO, nici în Uniunea Europeană, iar soarta noastră în jocul politic mondial era îngrijorător de nehotărâtă.

V-am mai proiectat un asemenea dialog scenarizat, transformat în înregistrare filmată, cel referitor la „impozitul pentru genialitate”, dacă vă mai amintiţi.

Un murmur de aprobare prefigură răspunsul grupului.

— Vă spuneam atunci că din acele „audienţe de ciudaţi” la înaltul demnitar român am ales-o şi pe aceasta, care se referă exact la întrebarea doamnei profesoare. Dacă aveţi răbdare, v-aş invita să vedem filmuleţul. Nu uitaţi că atunci, la graniţa de sud a României, războiul din spaţiul ex-iugoslav era în toi, că Balcanii redeveniseră „butoiul cu pulbere al Europei”, că iredentismul maghiar ridicase tonul, că marele vecin de la răsărit nu-şi limpezise încă propria situaţie, deci şi poziţia Kremlinului faţă de foştii sateliţi era încă incertă. Atunci, întrebarea era: ai cui

vom fi? Va fi oare geo-politica mai îngăduitoare cu românii? Doream din tot sufletul, dar încă nu ne venea a crede că vom reuşi, în sfârşit, să fim ai noştri, numai ai noştri.

Ceea ce veţi vedea este, desigur, o fantezie, o trăsnaie, dacă vreţi, dar ea exprimă gândurile, uneori aberante, care treceau prin capetele înfierbântate a tot felul de „emanaţi ai revoluţiei". Revoluţia ne adusese libertatea, dar parcă luase minţile unor inşi care... dar mai bine să vedem filmuleţul. El vă va spune tot, mai interesant şi mai convingător decât vorbele mele. De acord?

În loc de răspuns, vizitatorii se şi instalară pe canapelele comode din faţa plasmei impozante. Cu un gest, ghidul declanșă vizionarea, introducându-şi oaspeţii într-un decor inedit, surprinzător, care inundă ecranul.

LABORATORUL DE GEOPOLITICĂ

— Azi, excelenţă, vă propun o vizită, i-am spus demnitarului, la prima oră a dimineţii. Unul dintre solicitanţi doreşte să vi se adreseze nu în ambianţa cabinetului dumneavoastră, unde i-ar lipsi machetele, mulajele, hărţile şi tot materialul ajutător, ci în laboratorul său. Cred că merită osteneala. Dacă nu aveţi nimic împotrivă, să mergem...

Peste câteva minute, păşeam împreună pragul Laboratorului de geo-politică al «Înaltei Academii pentru Spaţiu şi Timp», instituţie privată, apolitică, având profil de cercetare şi învăţământ. Rectorul, vizibil marcat de onoarea ce i se făcea, ne însoţea, pregătit pentru explicaţii.

— Vă aflaţi în salonul consacrat României, începu el prezentarea pe un ton ce se dorea cât mai solemn. Iată un prim lot de machete... și bagheta ciceronului nostru se îndreptă spre

câteva lădiţe în care, din pământ, nisip şi culoare se reproducea-la scară şi în relief-teritoriul ţării, dar în variante şocant de neasemănătoare cu imaginea atât de familiară oricărui elev de clasa a IV-a primară. S-ar fi cuvenit, poate, un expozeu introductiv asupra preocupărilor, obiectivelor şi specificului activităţii noastre, sublinie cu oarecare grăbire domnul rector, îndemnat, probabil, de reacţia citită pe feţele noastre, dar-continuă el-am preferat să vorbească faptele, să se degaje din chiar truda noastră de zi cu zi aprecierea pe care, nu mă îndoiesc, o veţi da la sfârşit acestui mic, dar inimos şi ingenios colectiv de cercetători. Pentru că, în fond, ce urmărim noi? Ce este, de fapt, geo-politica în viziunea specialiştilor noştri?

Nimic altceva decât o modalitate de a rezolva prin mijloace ştiinţifice-veţi fi de acord cu mine că geografia este o ştiinţă, ca şi politica-problemele delicate, spinoase şi complexe create de politică de-a lungul timpului. Ei bine, iată primul proiect; şi rectorul se opri în faţa uneia dintre machete, înconjurând cu un gest al baghetei conturul ţării, în interiorul căruia dispunerea formelor de relief-mai exact binecunoscutul arc carpatic-se înfăţişa privirilor ca într-un tablou suprarealist.Nu trebuie să vă mire poziţia munţilor în teritoriu, domnilor. Aceasta este însăşi tema de cercetare şi, dacă-mi permiteţi, originalitatea proiectului. De la ce premise am pornit?

Prima: lanţul de munţi reprezintă, întotdeauna, cea mai sigură şi uşor de apărat frontieră. România dispune, har Domnului, de asemenea lanţuri muntoase, dar ele sunt plasate, din nenorocire, în interior. A doua-şi cea mai importantă: trăim într-o epocă atât de agitată, atât de instabilă politic, încât-mai ales în această parte a lumii-putem fi confruntaţi oricând cu orice surpriză. Concluzia se impune de la sine: munţii trebuie să devină frontiere. Iată şi soluţiile concrete

propuse de autorii studiului: Carpaţii Meridionali, ca fiind cei mai înalţi, vor fi întinşi de-a lungul celei mai expuse frontiere, cea din vest, zonă în care, ştiţi bine, Tratatul de la Versailles a lăsat atâtea nostalgii şi nu numai... Carpaţii Orientali se vor înşira pe frontiera estică a ţării: varianta optimistă-de-a lungul Nistrului; varianta... nu i-aş zice pesimistă, ci realistă-de-a lungul Prutului.

Prima variantă va necesita, probabil, întăriri suplimentare, antrenate din alte bazine muntoase ale ţării, poate Măcinul; a doua se mulţumeşte cu oferta munţilor Moldovei, probabil suficientă ca aliniament de apărare. Carpaţii Apuseni, după cum vedeţi-şi rectorul îşi însoţi cuvintele cu un gest de urmărire pe machetă-vor dubla Dunărea, constituind un lanţ aproape continuu. Căutăm încă soluţii pentru rezolvarea unor probleme de ultimă oră... De pildă, tronsonul iugoslav al frontierei sudice se cuvine, probabil, susţinut mai puternic decât în viziunea noastră iniţială. Din nenorocire, să recunoaştem, ne confruntăm şi noi, ca şi dumneavoastră, oamenii politici, cu nisipurile mişcătoare ale politicii regionale şi mondiale, oftă rectorul. Când începi studiul, situaţia se prezintă într-un fel; când îl termini, constaţi că s-a schimbat chiar tema de proiect.

Aici, în sud, mergem, de asemeni, pe două variante, explică rectorul, plimbându-şi beţişorul de la extremitatea estică la cea vestică a frontierei. Prima: Dunărea-frontieră propriu-zisă, iar munţii-zid de apărare, pornind chiar din malul apei. A doua: lanţul de munţi devenit frontieră, iar Dunărea, deviată, curge către mare exclusiv pe pământ românesc. Ştiu, mă veţi întreba despre reacţia vecinilor bulgari şi sârbi... Vă răspund: în cazul Iugoslaviei, cred că se poate merge pe principiul faptului împlinit; o deviem-şi gata!, precedentul este binecunoscut de ei, aşa că... ne vor înţelege până la urmă. Cu bulgarii, afacerea

e negociabilă. În fond, avem la ei un „avans” de două judeţe, nedecontat încă: Durostorul şi Caliacra. Să rămână ale lor, în schimbul Dunării. Eventual mai putem da ceva bani... poate plătim în natură cu produsele rezultate din irigaţii... sau cum ne vom înţelege.

— Bine, dar munţii... cum îi mutaţi?

Omul de ştiinţă zâmbi superior, apoi răspunse:

— Treaba asta, excelenţă, nu mai este de de mult o problemă! Vechii creştini obişnuiau să spună: credinţa mută munţii din loc, iar mahomedanii... ce ziceau mahomedanii? Vă amintiţi? „Dacă nu vine muntele la Mahomed...”, ca să nu mai zic de înţelepciunea populară: „se întâlneşte munte cu munte, dar om cu om...”. Deci munţii se mişcă, puteţi fi sigur, şi nu de azi, de ieri... Reflectarea în filosofie și în folclor a unor fenomene presupune cu necesitate existenţa acelor fenomene, doar ne aflăm pe terenul ştiinţei. Totul este să le descifrăm şi să le „punem la treabă” în folosul nostru. Desigur, nu acesta este singurul nostru argument. Americanii, aţi văzut, şi-au sculptat munţii, i-au fasonat după chipul a trei preşedinţi-adevărată sculptură geologică, nu? Aşadar, demonstraţia e făcută. Din punct de vedere ştiinţifico-tehnic, proiectul nostru e perfect realizabil.

Avem variante. Prima: mutare, pur şi simplu, prin translare, aşa cum se mută blocurile de 10-14 etaje. A doua: tăiere (eventual măcinare), transportare şi transplantare a rocii, în structuri conform dispunerii iniţiale, pe noul amplasament, ca să nu amintesc decât două dintre soluţiile preconizate. Să nu vă sperie costurile! Ele sunt minime raportate la imensele avantaje ulterioare în planul securităţii naţionale şi chiar al economiei. Vă daţi seama că proiectul nostru reprezintă nici mai mult nici mai puţin decât o cercetare exhaustivă a subsolului? Cine a mai „luat la mână” măruntaiele tuturor munţilor ţării?

Cine a mai inventariat, prin cercetare directă, întreg tezaurul de minereuri ascunse, cu siguranţă, în străfundurile steiurilor de pe întreg teritoriul? În plus, la orizont se profilează o prioritate mondială: experienţa, odată validată, ne consacră drept primii experţi din lume în operaţiuni geo-geologico-politice de anvergură! Vom primi comenzi de pe toate continentele. În această lume nebună, în care totul pârâie şi se dezagregă, iar aranjamentele, convenţiile şi tratatele devin simple petice de hârtie, ţările vor alerga cu limba scoasă după modalităţi proprii de securitate şi apărare. O ţară specializată în amenajări macro-teritoriale, nu simple operaţiuni telurico-cosmetice (irigaţii, canale, desecări şi alte fleacuri) va realiza câştiguri fabuloase!

Dar vă prezint al doilea proiect, grăi rectorul, invitându-ne lângă o altă lădiţă, de fapt două: una prezentându-se ca un cărucior cu 12 roţi, cealaltă sub forma unei platforme amplasate pe un soi de pernă cu aer. În fundamentarea acestui proiect, spuse el, am pornit-dacă vreţi-de la o glumă. Da, de la o glumă!- nu numai reuşită, ci şi foarte miezoasă, ca să mă exprim astfel.

Vă amintiţi? În ultimii ani ai dictaturii odiosului, când România era din ce în ce mai strânsă în chingile intereselor geo- politice ale marilor vecini, se spune că ţara noastră a dat un anunţ la „mica publicitate": „Ofer politică externă echilibrată şi înţeleaptă contra poziţie geografică mai puţin expusă"... Bună, nu? râse singur rectorul. De fapt, problema e veche. Suntem o insulă de latinitate într-o mare slavă. Dumnezeu ne-a plasat aici, la graniţa dintre Orient şi Occident, şi-de ce n-am recunoaşte-o?-la răscrucea tuturor marilor furtuni. Stăm ca un ghimpe în ochii atâtor puteri şi mărimi... Suntem invidiaţi pentru câmpiile noastre mănoase, pentru munţii noştri (potenţial economic, turistic, forestier

etc), pentru Dunăre şi Deltă, pentru mare şi litoral, pentru apele interioare... pentru tot! Cât timp vom fi aici, vom fi priviţi cu invidie. Ce rămâne de făcut? E simplu, uimitor de simplu: să ne mutăm.

Auzind propoziţiunea rostită atât de senin, demnitarul abia găsi puterea să exclame:

— Cuuum?

— Exact cum auziţi: să ne mutăm. Iată, macheta amplasată pe căruciorul cu rotile vă prezintă prima variantă: translarea totalităţii teritoriului nostru într-o altă zonă, poate chiar pe un alt continent...

— Şi aici, unde vieţuim noi acum...? întrebă oaspetele, trecând din şoc în şoc.

— Nu-i nicio problemă, vă asigur că spaţiul nu rămâne neocupat; sunt amatori cu duiumul! Tranzacţia s-ar putea să fie chiar avantajoasă; cu ce obţinem, acoperim achiziţionarea noului teritoriu, cheltuielile de deplasare, şi ne alegem cu un profit frumuşel. Ştiţi vorba româneasca: schimbi locul, schimbi norocul... Desigur, din punct de vedere tehnic, translarea pune probleme mai dificile decât mutarea munţilor; dar dificile, nu insurmontabile, subliniez. Totul e calculat. Autorii proiectului (doi cercetători tineri şi foarte talentaţi, Laszlo Buda şi Igor Vişnevski) au şi făcut primele prospecţii de ofertă: există şanse frumoase în Asia (zona centrală), Australia şi Africa. Zona polară am exclus-o, deşi ar oferi unele avantaje. Desigur, noua amplasare va complica puţin intrarea noastră în Europa, dar avantajele nu sunt de neglijat.

Varianta a doua este mult mai originală, mai ingenioasă şi, aş spune, mai îndrăzneaţă. Priviţi această machetă, amplasată pe o imensă pernă de aer. Ei bine, conform viziunii autorilor-aceiaşi ca în prima variantă-România va deveni o insulă.

— Uluitor! Înaltul demnitar asculta expozeul, privea când macheta, când chipul însufleţit şi mulţumit de sine al rectorului, nevenindu-i să creadă că i se vorbeşte serios, că nu e victima unei farse groteşti, de prost gust.

— Da, pur și simplu o insulă ce reproduce la scara 1:1 teritoriul României transplantat undeva, în oceanul planetar, şi amplasat astfel încât să nu încalce apele teritoriale ale vreunui stat. Imaginaţi-vă ce avantaje imense am obţine dacă, să zicem, ne-am alege locul în Atlantic! Solicităm imediat intrarea în NATO (este Pactul Atlanticului de Nord, nu?) şi nu văd motivele pentru care ni s-ar respinge cererea. Vom deveni astfel mai europeni decât europenii! În plus, ne aşteaptă o viaţă nouă. Creăm imense şantiere navale, dezvoltăm flota comercială-dacă flota noastră veche, dar în perfectă stare de funcţionare s-a pierdut fără urmă, devenim cei mai importanţi pescari ai oceanului planetar, amplificăm producţia de platforme marine-pe care le gândim multifuncţional, nu numai pentru foraj, ca în prezent. Pe scurt-reprofilăm industria, agricultura, economia, totul. Nu faceţi nicio legătură între miracolul japonez şi faptul că niponii trăiesc, de fapt, pe nişte insule? Vom fi al doilea miracol economic al lumii, iar poziţia noastră geografică nu va mai tenta şi nu va mai deranja pe nimeni; loc în ocean... slavă Domnului! În fond, Anglia este o imensă insulă. N-o duce bine? Suferă cumva că nu se leagă cu continentul?

Gazda se opri o clipă să-şi tragă sufletul, expozeul îl solicitase la maximum, dar reluă prezentarea cu un suflu nou, de parcă abia acum urma să dezvăluie partea cea mai interesantă.

— Ştiu, excelenţă; la primul contact cu preocupările noastre ştiinţifice lucrurile pot să pară şocante, vă înţeleg. Există multe rezerve, temeri, suspiciuni chiar. Unii vor spune, poate: cum, România mutată în largul oceanului planetar, unde bântuie

furtuni şi uragane? Le răspund: da, acolo există asemenea fenomene meteorologice, dar nu spunem noi tot timpul despre România că a fost plasată aici, la răscrucea tuturor furtunilor? Iată, le-am biruit. De ce ne-ar speria furtunile propriu-zise?

Şi apoi, nu uitaţi: varianta aceasta ar avea un impact major, totalmente benefic, asupra vieţii politice din România. Cum? Foarte simplu. Ţara, odată plasată pe ape, va deveni într-un fel o imensă navă care-fatalmente-va trebui condusă întocmai ca o navă! Organismele diriguitoare numeroase, aşa-zis democratice, suprapopulate cu şefi şi şefuleţi, costisitoare, greoaie, contrazicându-se în acţiuni şi decizii, călcându-se pe picioare şi dublându-se inutil vor fi înlocuite, toate, cu sistemul de conducere vechi de când lumea, singurul cunoscut şi adoptat pe toate navele de pe toate mările şi oceanele lumii: comandantul. Căpitanul. Pe mare n-ai timp de parlamentări, deci... scăpăm de Parlament şi de multe alte forme care mai mult încurcă decât rezolvă. România, aşadar, în viitorul ei statut n-are decât să găsească un „lup de mare" rodat la comandă, să-i încredinţeze cârma şi să execute ordinele. Simplu! Vă daţi seama cât de mult se simplifică viaţa românului?

Aici, omul politic nu putea să nu reacţioneze.

— Chiar aşa? Ca pe un vas militar? Ca pe crucişător, cu „ascultă comanda la mine"? Asta nu mai e ţară, nici navă, ci... galeră!

— Îmi permit să vă contrazic, excelenţă. Cu tot respectul, pe galeră există sclavi-lopătari legaţi cu lanţuri de vâsle, cărora un vătaf le bate ritmul cu barosul...

— Barroso???

— Nu Barroso, excelenţă; barosul, ciocanul acela imens cu care se dictează cadenţa vâslirii!!! Cât despre căpitan, nu se

poate să nu găsească românii unul energic, hotărât, cu un ochi privind la prova şi altul la pupa, numai bun de pus la cârmă! Nu-i aşa că proiectul nostru deschide României perspective nebănuite?

Chipul înaltului demnitar începu să acuze intensitatea şocului la care era supus de aproape o oră. Culoarea vânăt-pământie, mai ales vasul de sânge care începuse să i se zbată la tâmpla stângă erau semne sigure pentru mine-care începusem să-l cunosc pe importantul musafir al «Academiei pentru spaţiu şi timp»-că vizita şi discuţia trebuiau scurtate, dacă nu chiar întrerupte. Un oarecare sentiment de vinovăţie mă determină să m-apropii şi să-i arăt cu indiscreţie (programată) ceasul, reamintindu-i prin semne (la fel de manifest vizibile) o presupusă obligaţie pentru o oră anume. Rectorul sări ca muşcat de şarpe:

— A, nu, nu ne părăsiţi înainte de a vedea salonul proiectelor internaţionale, vă rugăm! Şi, speriat de perspectiva unei scurtări neaşteptate a vizitei, forţă deplasarea către una din sălile alăturate, unde alte lăzi, lădiţe, hărţi, grafice, diagrame, planşe, secţiuni topometrice, fotografii mărite la dimensiuni uriaşe umpleau până la refuz podeaua, pereţii, stativele şi chiar tavanul încăperii-transformat într-un fel de „pod al scenei" din care coborau tot felul de planşe agăţate de fire şi sfori.

— Iată, dezvălui rectorul cu un gest larg al mâinii drepte, locul de naştere al unor proiecte care de care mai îndrăzneţe. Aici se studiază o mulţime de probleme, vă asigur-vitale pentru viitorul politic al omenirii. Doreşte secesiunea o entitate din componenţa vreunei federaţii? Perfect, să se despartă, dacă îi dă mâna! De ce să trimiţi armată, aviaţie şi tancuri când poţi s-o laşi fără ape curgătoare şi chiar fără pânză freatică? Deturnezi cursurile, seci rezervoarele subterane, reorientezi relieful, modifici cursul curenţilor de aer sau umiditatea medie a atmosferei,

provoci dezechilibre ecologice sau cutremur şi, după câţiva ani, secesioniştii te roagă în genunchi să-i reprimeşti în federaţie!

Aici, în colţul acesta (şi savantul arără cu bagheta spre nişte planşe grupate în jurul unei machete montate într-o ladă) se definitivează un studiu pentru deşertificarea zonelor verzi.

Demnitarul îndrăzni o corectură:

— Poate este vorba despre combaterea deşertificării...

— Nu; acela este alt proiect, am să vi-l arăt. Aici, dim-potrivă, studiem posibilitatea extinderii accelerate a nisipurilor. Sunt situaţii, conjuncturi politice, mă înţelegeţi, când vecinii trebuie convinşi să urmeze o anumită linie de conduită, altfel... Deşertificarea este un argument extraordinar! Puneţi-vă în situaţia unui conducător de ţară care-şi vede teritoriul, cândva fertil, înghiţit metru cu metru de nisipurile ucigaşe; omul rezistă un an, doi, trei, dar până la urmă... cedează, spre a-şi salva poporul de la pieire! Dincoace, explică rectorul, experimentăm devierea unor curenţi oceanici vitali pentru viaţa unor ţări şi popoare. Imaginaţi-vă zona Atlanticului fără beneficiile gulf-stream-ului, imaginaţi-vă Egiptul fără revărsarea providenţială a Nilului; încercaţi să vă reprezentaţi India fără ploile musonice... pentru a nu cita decât o infimă parte din proiectele aflate în studiu. Comanditari sunt fie beneficiarii direcţi, fie cei ce vor să folosească rezultatele muncii noastre pentru a forţa... înţelegeţi ce vreau să spun... Dacă statul român are de formulat vreo comandă specială cu destinaţie internă sau externă, noi suntem gata să-i acordăm prioritate absolută, iar tarifele, vă asigur, vor fi substanţial reduse, din raţiuni patriotice uşor de înţeles... Secretul - absolut garantat!

La ieşire, demnitarul inhală cu nesaţ o gură de aer curat, se scutură ca după un vis urât şi făcu semn şoferului care aştepta la volanul maşinii oficiale să o ia încet înainte.

— Hai să facem câţiva paşi pe jos. Simt nevoia să respir, să văd oameni normali. Însoţeşte-mă, te rog...

Tot timpul plimbării-nu prea lungă, de altfel-am păstrat tăcere, dar nu ştiu de ce mi s-a părut că buzele importantului meu însoţitor se mişcă din când în când, murmurând două nume. Şi, dacă nu mă înşeală capacitatea de a desluşi cuvintele doar mimate sau imperceptibil şoptite, cred că aceste nume erau... Laszlo Buda şi Igor Vişnevski".

La sfârşitul proiecţiei, care amuzase vizitatorii, dar mai ales îi şi pusese pe gânduri, ghidul interveni:

— Acum, mulţumindu-vă încă o dată, vă invit să urcăm la… subsol. Scuzaţi jocul de cuvinte; veţi vedea că nu e deloc gratuit. Galeria de la subsol reprezintă „piscul"; de interes, desigur. Să mergem. În drum spre liftul încăpător, care avea totuşi nevoie de 5-6 transporturi până să-i „rezolve" pe toţi membrii grupului, profesoara de istorie găsi un moment prielnic pentru un scurt „aparté" cu ghidul, ca între colegi. Atacă frontal:

— Ne-aţi vorbit în câteva rânduri despre SISTEM. Aici, în „standul străinătăţii", nu l-aţi mai pomenit…

— Nu era cazul, răspunse ghidul, uşor neliniştit de ceea ce bănuia că urmează .

— Pe mine mă interesează . Chiar foarte mult. N-aş putea şti mai multe?

Încercând să atenueze fermitatea refuzului prin amabilitatea tonului, ghidul răspunse:

— Din păcate… nu, stimată colegă; regret că trebuie să vă dezamăgesc.

Recurgând la tactici feminine verificate de mii de ani, doamna insistă:

— Nu ştiţi, nu vreţi, sau… nu se poate?

— Contează asta? Important este că nu, cu toate scuzele pentru;

— Şi cum pot afla, totuşi? reluă perseverentă doamna cu un zâmbet complice, care trăda interesul maxim pentru subiect.

Ghidul găsi o „ieşire” care i se păru perfectă:

— Vă răspund cu o întrebare, cam indiscretă, e drept, şi total neelegantă în discuţia cu o doamnă: câţi ani aveţi?

Profesoara roşi uşor, apoi răspunse:

— În jur de 40… Contează ?

— Da, chiar foarte mult. Vârsta-sunt sigur-vă va permite să aflaţi adevărul, cam peste 35-40 de ani, atunci când legea siguranţei naţionale de la noi permite deschiderea arhivelor cu documente secrete pentru cercetători. Sunt convins că veţi apuca momentul, dacă interesul persistă. Eu, unul, ceva mai bătrâior fiind, nu cred că-l mai apuc. Cât despre adevărul ascuns acolo… Cred că… da, merită curiozitatea dumneavoastră.

— Îl ştiţi? plusă profesoara.

Jocul devenea amuzant pentru ghid, deşi nu părea omul care să se amuze cu lucruri atât de serioase. Răspunse zâmbind:

— Da, îl ştiu.

— Şi atunci? De ce nu-l dezvăluiţi? De ce nu „aruncaţi bomba”? Nu s-ar părea că vă lipseşte nici curajul, nici determinarea.

— Simplu: pentru că nu-l pot dovedi. Doamna intră mai adânc în joc:

— Dar ei… (bănuiesc că există nişte ei, sau un el) ştiu?

— Da, ei ştiu că eu ştiu.

— Iată, pluralul constituie deja o informaţie! exclamă doamna.

— Sunteţi o maestră a interogatoriului, vă felicit.

— Şi nu vă temeţi, totuşi?

— V-am mai spus, parcă, la alt stand, când am pomenit prima dată despre SISTEM: nu mă tem, pentru că… n-au ce-mi face. Sunt imun prin antecedentele mele familiale. Un scandal public cu mine, chiar și fără dovezi, ar fi catastrofal, iar suprimarea mea fizică ar duce la apariţia unor declaraţii scrise și înregistrări video-sincron, actualmente bine securizate, de care se tem ca de foc. Nici eu nu vreau să risc. Sunt încă foarte puternici. Disperaţi, dar puternici. Cum e mai rău. Înţelegeţi? Un fel de „şah etern", din jocul acela al inteligenţelor, în care eu joc cu albele, iar ei cu… murdarele, mai negre decât se poate imagina.

Profesoara schiţă ultimul asalt în faţa unei apărări ce se dovedea de nestrăpuns:

— Nici aşa, ca între colegi, sau ca un eventual partener de cauză şi de luptă, cum aş putea să vă fiu?

— Stimată doamnă şi dragă colegă, încercă ghidul să închidă discuţia nu numai elegant, ci și cu căldură, dumneavoastră aţi fi ultima fiinţă din lume pe care aş putea-o expune unui asemenea pericol. Pe dumneavoastră nu vă apără nimic, în timp ce eu, v-am spus, am blindaj… Mă înţelegeţi?

Resemnată, doamna răspunse, ridicând din umeri:

— Nu-mi rămâne decât să vă caut peste… cât aţi spus? 40 de ani, parcă… şi să vă invit la cafeluţa mărturisirilor…

— Aştept cu nerăbdare telefonul dumneavoastră, răspunse ghidul, în timp ce amândoi porneau grăbiţi să prindă din urmă grupul plecat cam de multişor spre liftul ce trebuia să-i coboare spre… pisc. Muzeul ciudăţeniilor nu-şi dezminţea titulatura nici la final!

GALERIA FIGURILOR DE SMOALĂ

— Iată-ne, doamnelor şi domnilor, în pragul ultimului popas din excursia în care v-am fost ghid, spuse, cu glasul uşor tremurând, conducătorul grupului.

În spatele lui, anunţând lanţul celor câteva săli ale galeriei, o firmă cu litere mari, vizibile, caligrafiate în caractere de scriitură medievală, îşi prevenea vizitatorii: „Lasciate ogni tolleranza, voi, ch'entrate!"

Masterandul în literatură, citind înscrisul împreună cu toţi ceilalţi vizitatori, atrase atenţia, oarecum încurcat:

— E o eroare în text. Dante nu spune „tolleranza", ci „speranza"; așa a prevenit el pe toţi cei care intră în infern.

— Ştiu, stimate domn, şi ne cerem scuze… sau ne mândrim că am reuşit să vă intrigăm chiar de la intrare. Ne-am permis această-altfel de nepermis-„colaborare" cu Dante pentru a-i adapta textul la realitatea galeriei noastre. De altfel, dacă observaţi, nici nu i-am pus semnătura sub text, semn că nu e un citat, care ar fi impus probitate mai ales din partea unor istorici formaţi în cultul corectitudinii la citarea surselor. Poate că, dacă Dante ar învia printr-un miracol şi ar fi „pus în temă" cu intenţiile noastre, şi-ar fi dat consimţământul la folosirea textului său în această versiune adaptată. Nu ştiu; poate… Treaba rămâne de discutat.

Deci: de ce toleranţă în loc de speranţă? Simplu: pentru că exponatele noastre, smolite cu substanţa despre care se spune că fierbe tot timpul în cazanele infernului întru chinuirea păcătoşilor, ne invită, ne cheamă, ne îndeamnă la intoleranţă faţă de ticăloşie şi de ticăloşi. Pur şi simplu cheamă la neuitare, la rezistenţă împotriva răului, la intoleranţă, așa cum spune înscrisul de pe frontispiciul galeriei.

Ideea unei asemenea galerii, ştiţi bine, nu e originală. Ea se inspiră din celebrele muzee ale figurilor de ceară de la Paris şi Londra, dar e adaptată specificului şi cerinţelor muzeului nostru. Înlocuirea cerei cu smoala indică fără dubiu intenţia: galerie de personaje cu „bilă neagră", dar… neagră rău de tot, selecţionate de istorici, politologi, de „înţelepţii cetăţii" (că, din fericire, mai avem!), recunoscuţi unanim pentru competenţa, probitatea şi imparţialitatea lor. Alegerea „exponaţilor" n-a fost uşoară; candidau mulţi ipochimeni şi mai vechi şi mai noi, dar… lista rămâne deschisă, alte două saloane vor fi populate cu alte busturi de inşi spre care istoria românilor, mai veche sau mai nouă, arată cu degetul acuzator.

Am apelat la serviciile unui sculptor foarte cunoscut. El a modelat busturile în lut, le-a prezentat comisiei într-un prim examen-recepţie, trecut cu brio, apoi le-a… smolit. Le-a îmbrăcat în smoală topită după o reţetă proprie şi le-a oferit muzeului numai bune de expus. Aşa s-a născut galeria în care intrăm.

Şi pe acest ultim tronson al excursiei prin muzeu sunt lângă dumneavoastră, cu tot ce ştiu despre fiecare exponat; vă asigur că ştiu destule… Pe dumneavoastră, grupul meu preferat, vreau să vă transform în grup privilegiat; am pregătit o mulţime de amănunte, doar să mă întrebaţi! Putem începe?

Un DA! rostit de toată lumea dădu undă verde explorării ultimului segment din Muzeul ciudăţeniilor carpato-danubiano-pontice. Şi cel mai insolit, ca formulă expoziţională, dar nu numai, cum se va vedea curând.

OMUL CIUMEI VERZI

Multe soiuri de ciumă au bântuit prin Europa modernă. Nemţii au avut ciuma neagră, a SS-ului hitlerist, ruşii-ciuma roşie a bolşevismului NKVD-ist şi KGB-ist. Noi, românii, am trăit ciuma verde, legionară.

N-a durat mult, dar ne-a făcut mult rău. A secerat vieţi, şi nu de orice fel, ci pe alese : prim-miniştri, miniştri, lideri politici şi spirituali, savanţi-precum Nicolae Iorga. A băgat spaima în oameni, dar mai ales-cea mai perfidă şi criminală lucrare-a sucit minţile unei generaţii dezamăgite, ale cărei vârfuri valorice s-au lăsat păcălite de mesianismul, de vigoarea care părea să emane de la noua mişcare ce promitea un nou destin, un nou drum pentru ţara sătulă de caţavenci, farfurizi şi tipăteşti coborâţi parcă din ramele în care i-a aşezat Caragiale, zugrăvindu-i pentru eternitate. Tot ce se moleşise şi se degradase, tinerii în cămăşi verzi promiteau să revigoreze şi să îndrepte; garda, garda lor, era „de fier", aşa se şi intitula. Tot ce se lepădase de Dumnezeire, ei spuneau că vor readuce la credinţă: „garda, căpitanul şi arhanghelul din cer", suna primul vers al marşului lor, cu care defilau în pas milităresc.

Cacealmaua a prins. Ca şi în Italia lui Mussolini, în Germania lui Hitler şi-oricât de stranie pare apropierea-în Rusia lui Stalin, unde nu era loc pentru credinţă, dar Arhanghelul devenise pământean; coborâse din ceruri şi se cazase la Kremlin pentru câteva decenii.

Au încercat şi verzii noştri să-i imite pe cei mari. Prinseseră ceva putere, ajunseseră chiar la guvernare, mareşalul Antonescu defilase îmbrăcat în cămaşa verde, executând salutul legionar în văzul lumii. Dar băieţii, deşi gata la orice, deşi organizaţi în echipe ale morţii care nu şovăiau când „căpitanul" ordona

execuţia vreunei victime, erau prea puţini şi prea slabi, totuşi, pentru a stăpâni singuri şi a face cu România chiar ce vroiau ei. S-au oferit lui Hitler, aflat în prag de război, cu condiţia să guverneze ei, numai ei, dar Hitler l-a ales pe Antonescu. Era firesc să prefere armata română întreagă, unor derbedei descreieraţi; şi soarta Gărzii de fier a fost pecetluită. Rebeliunea din 1940, eşuată, a fost ultima ei zvâcnire. Povestea cămăşilor verzi se terminase.

Exponatul de pe soclu se numeşte-cum scrie şi pe plăcuţa de identificare-Horia Sima, discipolul şi urmaşul „căpitanului" la cârma gărzii. Nu i s-ar fi găsit un loc în galeria noastră-pentru că el, ca persoană, n-a însemnat aproape nimic-dacă mişcarea pe care a condus-o şi reprezentat-o n-ar trebui să rămână în memoria românilor, ca să ştie de ce anume trebuie să se ferească în viitor ca de foc: de băieţii cu promisiuni seducătoare, cu sloganuri răsunătoare, cu imnuri avântate şi versuri exaltate, dar… cu pistolul la brâu şi cu puşca-mitralieră pe după gât, gata să deschidă focul împotriva… cui? A oricui îi deranjează, nu-i ascultă, nu bate pasul de defilare în coloana lor sau-mai rău-li se împotriveşte.

Crimă politică? De ce nu? Puterea-după ei-trebuie să fie a celor puternici şi neezitanţi, că de-aia se şi numeşte putere, nu nevolnicie.

Feriţi-vă, oameni buni, de cei ce promit să schimbe lumea cu revolverul şi mitraliera! Cu sculele astea, ei pot-cel mult-să vă trimită pe lumea cealaltă, schimbare nu tocmai potrivită unui program politic.

Acesta este mesajul exponatului care vă stă în faţă. Vă rugăm să-l reţineţi.

O SMOALĂ REGALĂ

Decizia de a include printre exponatele galeriei un cap încoronat n-a fost uşor de luat. Şi nu numai din cauza prestigiului real de care se bucură Casa Regală printre românii de toate categoriile-mai puţin preşedintele ţării, din păcate. Nu poţi să uiţi, român fiind, că ţara şi-a dobândit independenţa şi a pornit spre statul modern de azi sub conducerea întemeietorului dinastiei, Carol I; că sub al doilea reprezentant al ei, Ferdinand, luptând împotriva armatei germane deşi regele era de origine germană, patria noastră a devenit România Mare, iar ultimul rege din dinastie, Mihai, a avut curajul şi clarviziunea să înlăture catastrofa naţională, întorcând armele în august '44, deşi era încă un adolescent…

Argumentele „pro" au primat însă, aderând la ele, după dezbateri serioase, toţi membrii comisiei. Iată-le.

Carol al II-lea a fost, categoric, veriga slabă a unei dinastii de succes, deşi toţi cei trei monarhi pomeniţi anterior au domnit într-o perioadă grea, cu multe momente de cumpănă, dintre acelea în care se probează caracterul conducătorilor. Desigur, nu toţi descendenţii unei familii, chiar de elită fiind, pot fi pe deplin la înălţimea anteriorilor şi chiar a mezinului, dar Carol al II-lea a reprezentat cu adevărat „un caz". Unul cu totul special.

Nici un suveran nu se poate juca de-a regalitatea. El a primit şi apoi a părăsit coroana pentru capricii în ale căror amănunte şi conotaţii strict personale, chiar intime, nu intrăm, din respect pentru familia în care s-a născut. Ştim, s-a mai întâmplat într-o monarhie europeană cu mare tradiţie ca un moştenitor de drept al coroanei să o refuze, pentru a-şi trăi viaţa ca simplu cetăţean al ţării alături de femeia iubită. Dar imediat, coroana

a fost preluată de altcineva, care a onorat-o, dedicându-i-se cu toată puterea, cu toată determinarea. Carol n-a procedat aşa. Întâi a zis da, apoi a părăsit coroana, apoi a revenit. Odată urcat pe tron, a creat cele mai periculoase precedente pentru o ţară de-abia pornită pe drumul regimurilor constituţionale europene: a suspendat Constituţia, a desfiinţat și interzis partidele politice, aruncând la coş unul dintre principiile de bază ale democraţiei moderne-pluripartitismul; a băgat „la grămadă" tot ce se numea clasă politică într-o formaţiune personală; „Frontul patriei", creând astfel precedentul fatal al partidului unic şi al dictaturii personale-dictatura regală, urmată apoi de dictatura militară a lui Antonescu şi de dictatura comunistă. Nu intrăm, cum am mai spus-şi din motivul precizat anterior-în amănuntele unei vieţi personale cu multe episoade scandaloase, din care reţinem, totuşi, pe cel ce a creat un alt precedent nenorocit: transformarea femeii de lângă el (amantă, soţie-n-are importanţă) în forţă politică influentă, comportare devenită sursă de inspiraţie pentru alţi dictatori şi protectori de Elene.

Nu insistăm asupra acestor laturi şi pentru că… s-au mai văzut cazuri de suverani cu păcate şi slăbiciuni omeneşti, dar care, în momentele de cumpănă, când interesele regatului cereau înţelepciune, clarviziune şi decizie, au găsit resursele pentru o comportare aşa cum o cereau ţara şi momentul.

Carol nu le-a găsit. El n-a înţeles că sceptrul şi coroana regală înseamnă o extraordinară, o supremă onoare, dar şi o imensă responsabilitate. Când întreaga naţiune îşi pune destinul în mâinile suveranului, chiar dacă lângă el se află şi alte instituţii de vârf ale statului, cum să nu priceapă suveranul semnificaţia misiunii sale şi datoria de a fi la înălţimea acestei uriaşe dovezi de încredere?

Carol al II-lea n-a priceput. A rămas în istorie doar ca un precursor al tipului de conducere discreţionară, capricioasă, aducătoare de rele. „Smolirea" lui nu afectează deloc, dar deloc, imaginea Casei Regale, care îşi binemerită locul câştigat în istorie şi în sentimentele românilor. Câte o „oaie neagră" există chiar şi în cele mai onorabile familii…

Poate că votul pentru, în consiliul nostru ştiinţific, n-ar fi fost atât de categoric (practic unanimitate) în favoarea propunerii de „smolire" a lui Carol al II-lea, dacă personajul n-ar fi reverberat puternic negativ chiar şi în zilele noastre, lovind în România chiar şi după moarte. El ne-a pricopsit cu un aventurier de cea mai joasă şi mai periculoasă speţă. Răspunde la numele de Paul şi, cu de la el putere, şi-a luat dreptul de a-şi spune „de România", deşi nu are mai nimic comun cu ţara asta, a cărei limbă o vorbeşte stâlcit, penibil. Nu i-a păsat de România până în clipa în care şi-a dat seama că de-aici, din ţara asta sărăcită de atâta lăcomie internă şi externă, s-ar putea înfrupta şi el cu o halcă suficient de mare pentru a-şi umple setea de avere nu pentru o viaţă, ci pentru câteva generaţii. Deşi repudiat de Casa Regală a României, care nu i-a recunoscut niciodată vreun drept legitim de moştenitor regal, deşi până-n 1990, startul marelui jaf naţional, habar n-a avut ce se întâmplă pe aici, pe la noi, când „s-a dat drumul" la căpătuială a dat fuga, să nu piardă prilejul, cerându-şi drepturile. Ce drepturi? Enorme! Cu ce îndreptăţire? Cu niciuna, doar cu tupeu imens, cu o lăcomie uriaşă. A cerut Statului Român moşii întinse, palate, păduri, edificii reprezentative ale Capitalei în valoare de peste 500 milioane de euro, cu nonşalanţa cu care ceri cuiva un pachet de ţigări, și a obţinut o bună parte din ce solicitase cu obrăznicia veneticului pus pe căpătuială; ţara păgubită, sleită de puteri, refuzând parcă să se apere de prădători, n-a mai găsit

nici măcar reflexele de apărare împotriva imposturii cu ifose. Numai că insul nu s-a săturat cu ce a dobândit deja; are „pe rol” încă alte procese. Vrea mai mult, pentru că pofta vine mâncând, mai ales când vezi că se poate, că merge, că românii nu s-au învăţat minte; sunt dispuşi să-şi rupă de la gură, din salariile amărâte şi din pensiile de mizerie, pentru îmbuibarea mai dihai a îmbuibaţilor.

Cum de i-a mers, totuşi, aşa, ca uns? Simplu: a găsit aici un înalt personaj cu care s-a încuscrit la repezeală, înrudindu-se cu el nu numai întru ilegitimitate, dar şi prin setea nepotolită de pământuri, de case, de palate. Cine şi-a început îmbogăţirea cu bişniţa de blugi, ţigări şi whisky, cine şi-a încuscrit familia cu Bercea Mondialu’ şi a avut de-a face cu Băsică, celebrul autor al filmului documentar cine-vérité filmat cu camera ascunsă în cravată (se spune că va fi propus la premiul Oscar!), cum să nu fie flatat de încuscrirea cu un ins care-şi spune „de România”?

În faţa unei asemenea situaţii, chiar dacă te numeri printre cei ce respectă Casa Regală, cea adevărată, nu poţi să nu te gândeşti că atunci, la ceas de noapte, când s-a produs debarcarea lui Cuza Vodă, dacă în locul lui ar fi ajuns pe tron un principe român, un întemeietor de dinastie românească, poate că ţara ar fi avut alt destin. Poate că cei ce ne-ar fi condus, vorbind limba română fără s-o stâlcească, ar fi privit cu mai multă înţelegere spre oamenii de acelaşi sânge şi spre pământul dintre hotarele strămoşeşti; poate că n-am mai fi avut parte de progenituri ilegitime, năpustite după revoluţie la jaf, ca şi cum cei 1052 de români morţi şi cei peste 3500 de răniţi în decembrie 1989 şi-ar fi jertfit viaţa sau sănătatea pentru a oferi lui Paul 500 de milioane de euro despăgubire... pentru care suferinţe? Pentru care bunuri confiscate? Sau măcar ipoteticele cereri de

despăgubire şi retrocedare ar fi sunat într-o limbă de care să nu-ţi fie ruşine să o asculţi, ca român ce te afli...

Dacă... poate... Din păcate, istoria nu se scrie nici cu „dacă”, nici cu „poate”, ci cu fapte, iar faptele sunt acestea: Paul vrea jumătatea de miliard, iar Carol-iată-l!- ne priveşte de sub smoală, aşezat pe soclu, parcă spunându-ne, cu aroganţa dintotdeauna: „Eu vi l-am livrat. Ce faceţi cu el e treaba voastră”.

Chiar; ce facem, ce e de făcut cu el? Să presupunem că-i dăm jumătatea de miliard. Toată. Dar dacă mai vrea? Dacă mai cere? Că pofta vine mâncând, iar justiţia noastră atât de independentă poate mai pleacă urechea o dată la vreo indicaţie, poate mai închide ochii la un act nu tocmai în ordine, poate că... poate că... Dacă tot n-am ieşit din „capitalismul de cumetrie”, cum inspirat l-a numit cineva, pentru „cumătrul” se poate orice.

LEANA

Una dintre cele trei Elene fatale din istoria României, ilustrare perfectă a înţeleptei ziceri româneşti „s-a suit scroafa-n copac”. Şi ce copac! Cel mai înalt şi cel mai falnic: copacul puterii.

A fost stăpâna absolută a stăpânului absolut al ţării. Nu de la începutul începutului. A debutat ca soţie modestă, iubitoare şi relativ retrasă. S-a mulţumit să fie mamă, sfetnic de taină, şoptitoare la urechea credul-naivă a unui soţ (altfel cumplit de suspicios, necrezând în nimeni) pornit să cucerească vârful, dar cu imense complexe masculine, omeneşti şi mai ales intelectuale, căruia trebuia să i se spună mereu în clipele de intimitate: „Poţi, Nicule! Pe ei, fără şovăire!” Şi Nicu a putut, ascultând oglinda fermecată de alături, pe care o întreba în fiecare seară: „Oglindă-oglinjoară, cine-i cel mai puternic din

ţară?”, iar oglinda-perfidă-îi răspundea mereu: tu. Aşa s-a încoţopenit Leana, devenind vocea dătătoare de încredere şi de vlagă, viagra politico-moral-volitivă în drumul spre puterea absolută.

Odată dobândită, puterea şi-a împins fumurile îmbătătoare şi spre timida-la începuturi-tovarăşă de viaţă. A început modest: şi-a dorit să fie inginer-chimist, şi a devenit, vis rezonabil, totuşi, deşi a învăţat într-o zi cât alţii în cinci ani; dar s-au mai văzut cazuri… Apoi s-a dorit mai mult: doctor în ştiinţe chimice. Şi-a încordat muşchii creierului şi… a devenit. Nu s-a oprit: a vrut academician şi, rapid, şi-a îndeplinit visul, intrând printre nemuritorii naţiei. Odată înveşmântată în nemurire, a mai urcat o treaptă: savant de renume internaţional. Drept pentru care scribii de lux, chimişti emeriţi, s-au apucat să scrie tomuri ştiinţifice impresionante, traducătorii-să le tălmăcească în mai toate limbile pământului, pentru că omenirea ştiinţifică şi neştiinţifică le aştepta de mult, cu sufletul la gură, ca pe supremă dovadă a creativităţii umane, editorii şi tipografii-să le imprime, să le lege în pânzeturi fine, iar ambasadele noastre de-afară să împânzească vitrinele librăriilor lumii cu tomurile de producţie ştiinţifică, marfă aleasă, calitatea I-a, nu de văcuţă (ca la măcelărie), ci de savantă.

Nu i-a ajuns gloria ştiinţifică. Şi-a dorit puterea, puterea adevărată. Ce, numai Nicu? Ea de ce nu? Pe vremuri femeile o exercitau prin intermediul alcovului-matrimonial sau extraconjugal -, prin şoapte fierbinţi strecurate în urechi credule, toropite şi ele de extazul clipelor îmbătătoare. Acum trăim alte timpuri, epoca doamnei Pompadour s-a dus, este vremea Indirei Ghandi, a doamnei Thatcher, a Evitei Peron, iar de Elisabeta a II-a a Angliei sau de Ecaterina a Rusiei ce să mai spunem! Deci… la atac!

A atacat şi a câştigat. Ce anume? Un cabinet, dar nu de savant îngropat în cărţi şi manuscrise, ci de putere în stat. Putere adevărată. A devenit celebrul şi temutul „cabinet 2”, în multe privinţe (şi dintre cele esenţiale) mai puternic decât cabinetul principal, pentru că hotăra soarta cadrelor, păstorea cultura, ştiinţa, învăţământul, cercetarea. Nici o numire cât de cât importantă şi nicio destituire pe tăcute sau cu tam-tam nu se făcea fără semnătura ei. Ea acorda funcţii şi ranguri în aparatul de partid şi de stat, conform principiului comunist „de la fiecare după slugărnicie, fiecăruia după obedienţă”-cum ar putea suna parafraza celebrei reguli care a guvernat ţara aproape jumătate de veac.

În tot acest răstimp, deşi ocupată până peste poate, a continuat să treacă prin laboratorul de chimie organică, pentru a vorbi subalternilor (ea n-a avut colaboratori, ci numai subalterni şi scribi) despre „codoi” (citeşte CO2-în limbajul ştiinţific inaccesibil academicienei-savant de largă reputaţie internaţională).

A vrut mult, foarte mult şi a obţinut tot ce şi-a dorit, infinit mai mult decât o ducea capul. Dar puterea, puterea politică, împărţită cu tovarăşul de viaţă şi exercitată despotic, perfid, cu răutatea suspicioasă şi meschină a celui ajuns unde nici cu gândul n-a gândit… puterea aceasta strâmbă s-a răzbunat.

A făcut-o tovarăşă nu numai de viață, ci și de moarte cu dictatorul. Pedeapsă cumplită, pripită poate, dar asta e altă poveste; o va lămuri istoria. Noi o reţinem ca exponat smolit cu deplină îndreptăţire. Între altele, și ca avertisment pentru cei ce nu-şi cunosc lungul nasului-la ea, mai lung decât unul normal, la propriu; priviţi-i figura…

SFINȚIA SA SPIONUL

E cetăţean român, dar aparţine altei etnii, una care s-a creştinat târziu, pe la anul 1000, şi cu ai cărei (alţi) reprezentanţi trăim în bună pace și înţelegere de secole, în Transilvania românească (asta…ca să fie clar chiar şi celor ce se prefac, la răstimpuri, că uită). Ca să recupereze, probabil, întârzierea cu care etnia sa a descoperit Dumnezeirea, exponatul s-a făcut pastor, dar-fire păcătoasă fiind-a încurcat potecile şi s-a pomenit în ograda necuratului, slujind minciuna şi ticăloşia.

Întâmplarea l-a plasat în locul şi în momentul în care locuitorii unui mare oraş din vestul ţării, care clocotea de ură împotriva dictaturii, aveau nevoie de un pretext, de o scânteie care să aprindă vâlvătaia revoltei. El a fost acea scânteie, fără niciun alt merit real. Unii s-au lăsat înşelaţi de aparenţe, numindu-l „simbolul revoluţiei". El, simbol? De ce? Cu ce îndreptăţire? Știu oamenii care l-au creditat cu această calitate nemeritată ce înseamnă în istoria românilor simbol, simbol adevărat?

Simbol a fost Decebal, pentru curajul şi dârzenia împinse până la sacrificiul suprem pe altarul nesupunerii puternicilor vremii. Simbol au fost Horea şi Avram Iancu, pentru românismul transilvan, Bălcescu, pentru suflul de dreptate socială al patruşoptului, Brâncoveanu, pentru puterea credinţei, Mihai, pentru vitejie şi viziune integratoare a celor trei provincii româneşti, Eminescu, pentru geniul şi aspiraţia spre înalt a poporului său, Brâncuşi, pentru universalitatea geniului creator românesc, şi chiar familia Brătienilor, pentru bazele statului român modern…

A face din spionul unei ţări străine, descoperit pe ştatele de salarii ale spionilor acelei ţări-cum a fost şi este exponatul

nostru-simbol al revoluţiei române, este nu numai o eroare gravă, ci şi o insultă la adresa celor care au înfăptuit, cu sânge, dărâmarea dictaturii. Dacă revoluţia română din 1989 are un asemenea simbol, atunci… este ceva în neregulă cu mişcarea însăşi. Ceva grav.

Călărind pe valul calităţii uzurpate, exponatul s-a pomenit mai mare şi mai important decât s-a visat vreodată. Din afară a fost gonflat, suflându-se în el prin zeci de pompe, iar înăuntru, aici, a fost încărcat cu onoruri, sărbătorit, îmbuibat cu tot felul de drepturi nemeritate. I-au plăcut. S-a înfruptat din plin, din toate; popă-popă, dar… sensibil foarte la cele lumeşti.

Curând, şi-a dat arama pe faţă; un spion, trădător de ţară nici nu putea face altfel. A devenit liderul iredentismului maghiar, solist-ba chiar dirijor în corul iresponsabil şi antinaţional al autonomiei teritoriale pe criterii etnice; contestatar vehement al Constituţiei României pe care, neputând să o schimbe, o latră, o scuipă, o muşcă de unde poate şi pe unde poate, bătând cu perseverenţă diabolică pe la toate „înaltele porţi" europene şi euroatlantice.

Nu se luptă doar pentru principii. Militantismul antiromânesc aduce bani frumoşi, pentru că patronii sunt cu dare de mână, iar cu solda primită în schimbul ticăloşiei, exponatul este obişnuit demult; dar bine ca acum nu i-a mers niciodată.

Ei, şi de aici începe ciudăţenia absolută; atât de mare, încât nu ştii de ce să te minunezi mai mult; de ticăloşia personajului, sau de blegoşenia ţării care-l adăposteşte şi-l tolerează ?

România cea hulită de ins peste tot, în toate forurile internaţionale, cu toate prilejurile, de la toate microfoanele ce i se oferă cu suspectă generozitate; ţara murdărită, spurcată, reclamată, condamnată, bârfită, denigrată, pusă la colţ şi la zid, zugrăvită în cele mai sumbre şi mincinoase culori… ce face România?

Îl trimite în Parlamentul Uniunii Europene, pe unul din locurile rezervate ţării, iar acolo, alţi pseudo-români, plămădiţi din acelaşi aluat, îl cocoaţă într-o funcţie înaltă a forului respectiv! Mai mult: acasă (acasă la noi, nu la el, că alta e casa lui adevărată!), un preşedinte de aceeaşi teapa îi acordă cea mai înaltă distincţie a Statului Român; „pentru merite deosebite în slujirea patriei". Care merite? Trădare, spionaj, denigrare, minciună, ură furibundă? Şi care patrie? A lui? Păi dacă ar fi cu adevărat patria lui, nu un teritoriu în care s-a înfipt şi de unde suge, mirat şi el cât de uşor pot fi fraieriţi românii, nu s-ar comporta ca un duşman!

Când alţi parlamentari, cu adevărat cetăţeni ai acestei ţări, au cerut ferm şi au votat în unanimitate retragerea decoraţiei celui nedemn să o poarte, ipochimenul prezidenţial a tăcut mâlc, n-a mişcat un deget. Solidaritatea întru ticăloșie funcţionează întotdeauna perfect.

Cât timp va mai răbda ţara în funcţii înalte și bănoase un asemenea specimen, de care până și nevasta personală s-a săturat, părăsindu-l? Când se va hotărî clasa politică românească, cea răspunzătoare de sănătatea climatului social, de imaginea României în lume, să repare gafa comisă și perpetuată impardonabil de cel ce agaţă înalte distincţii pe piepturi nedemne să le poarte?

Întrebări retorice? Nu. Deloc. Sunt întrebări perfect legitime, profund actuale, care așteaptă răspuns.

UN ETALON PENTRU TICĂLOȘIE

S-a numărat printre procurorii ceaușiști. Și nu de orice fel, că au fost de tot felul. Ea a dat mandate în alb, pentru săltare și aducere, semnate și parafate, dar cu puncte-puncte la nume și

prenume, lăsând „organelor” mână liberă să salte şi să aducă pe cine doresc ele. Dar n-o smolim pentru asta; mulţi au comis fapte reprobabile pe-atunci, aşa erau vremurile, poate că nu făptuitorii sunt principalii vinovaţi. Smoala şi-a „cucerit-o” pentru ce face acum. Mai exact, de un deceniu.

Ce face? Simplu: ticăloșii.

A fost unul (una) dintre principalele instrumente în construcţia unei reţele odioase, pornită să compromită însăşi ideea de justiţie. Urcată în vârful unui minister de unde trebuia să vină dreptatea, a recrutat şi a împins în scaune, pe bandă rulantă, procurori cu „naşul în suflet”, croiţi după chipul şi asemănarea ei: slugarnici, vulnerabili, şantajabili, fără mamă-fără tată sau lacomi, pur şi simplu, gata să execute orice ordin întocmai și la timp, ca pe puntea vaporului.

S-a alăturat cu trup și suflet (mai mult cu suflet, că în materie de trup, blonda are monopol, iar oferta procurăresei este jalnică) acţiunii prezidenţiale de ticăloşire desăvârşită a „sistemului ticăloşit”, găsit de nelegitim acum zece ani, la înscăunare. Operaţiunea a fost botezată, ilar și cinic, „reformarea statului”, etichetată pentru naivii de-aici și de-afară; în înfăptuirea ei, exponata şi-a câştigat merite nepieritoare.

Când n-a mai condus butoanele sistemului judiciar, că nimic nu este veşnic, a fost catapultată în organisme europene importante, devenind principala voce mincinoasă și otrăvită care a denigrat România şi a ţinut în viaţă (politică) suspendatul de la Cotroceni. Ea a trâmbiţat în străinătate spre toate zările și cancelariile teza aberantă a „loviturii de stat” din România, deşi niciodată şi nicăieri în lumea democrată nu s-a pomenit lovitură de stat dată de Parlamentul legitim al ţării, strict în litera şi spiritul Constituţiei, prin aplicarea unei proceduri legale, democratice și cu deplină acoperire de toate felurile: juridică,

constituţională, morală, politică, socială. Nici până astăzi votanţii la referendum n-au înţeles de ce Europa democrată nu i-a râs în nas mincinoasei. Să nu ştie oare Europa că loviturile de stat se comit împotriva parlamentelor, a instituţiilor, a constituţiilor, a statului de drept, nu de Parlamentul însuși, prin acţiuni în perfectă conformitate cu legile unei ţări? Dar noi nu putem şti ce ştia şi ce nu ştia sau nu vrea să ştie Europa, atunci când ni s-a furat referendumul; ştim însă cu certitudine că doamna smolită ştia că minte. Este juristă; odioasă, dar juristă, asta nu i se poate contesta. Şi atunci… de ce a minţit? De ce a raportat omenirii de la înalta tribună a forului european că în România s-au furat la referendum 1.500.000 de voturi, convingându-l pe reprezentantul SUA să preia cifra şi să ne-o arunce în obraz ca unor hoţi şi trişori, aşa cum pretindea compatrioata noastră smolită că am fi?

Când a spus ce-a spus şi de unde a spus, mincinoasa ştia bine că niciun român cinstit de-acasă nu va fi primit acolo, în acelaşi înalt for şi la acelaşi microfon, şi lăsat să strige din toţi plămânii:- „Oameni buni, javra asta vă minte! Minte cu neruşinare!". Justiţia română, exact aceeaşi care şi-a trimis procurorii prin sate, punându-i pe ţărani să jure cu mâna pe Biblia de pe capotă, deşi s-a străduit din răsputeri, n-a descoperit decât câteva zeci de nereguli, mult mai puţine decât la toate celelalte alegeri organizate în România în ultimul sfert de veac!

Nimeni n-a putut lansa de-acolo în eter, pe lungimea de undă a cancelariilor lumii, un asemenea mesaj-strigăt de disperare; a rămas în urechile şi în memoria lumii minciuna ei, rostită cu convingere, cu gravitate. Ce poate fi mai mârşav de-atât? Şi cum poţi impinge mârşăvia până acolo încât, trimisă de ţara ta să o reprezinţi, să-i aperi interesele astăzi, când politica se face şi pe principii dar şi (mai ales) pe interese, tu să o batjocoreşti,

să o prezinţi aşa cum nu este, să ceri înăsprirea şi prelungirea monitorizării externe pentru că România este coruptă, periculoasă, încapabilă să înţeleagă şi să respecte regulile europene dacă nu stă cineva cu bâta, pregătită s-o lovească? Şi toate astea, ca să serveşti un scelerat! Să aperi un ticălos, singurul mai ticălos decât tine; ticălosul-şef…

Acesta este personajul smolit, aflat pe acest soclu. Nu-i dăm numele, respectând consemnul de a nu pune plăcuţe de recunoaştere explicită, dar în cazul de faţă avansăm o propunere, bine motivată, credem noi: aşa cum kilogramul este unitatea de măsură pentru greutate, litrul-pentru volumul lichidelor şi metrul pentru lungime, să ia fiinţă şi o unitate de măsură a mârşăviei antinaţionale, iar această nouă unitate de măsură să se numească macoveiul. Ce ziceţi? Iar dacă unitatea propusă ar fi omologată, exponatul nostru ar avea atâţia macovei, câţi metri încap într-un kilometru, câţi litri încap într-un butoi imens şi câte kilograme intră într-o tonă. Sau, poate, mai mulţi.

BLONDA DIN DEAL ROSTOGOLITĂ LA VALE

A plecat de jos. Gurile rele spun că de la subsol, dar nu le dăm crezare şi nu-i vom evoca începuturile, de vreme ce nici ei nu-i fac prea multă plăcere. Important este unde a ajuns. Şi a ajuns foarte sus: om politic, deputat, preşedintă de partid, persoană influentă, eminenţă nu cenușie, ci blondă-strălucitoare, sfetnic de taină şi parteneră de tainiţă a Everestului politicii româneşti contemporane. Parcursul? Aproape incredibil, senzaţional! A trecut prin toate; nu numai prin toţi, ci prin toate. A făcut studii juridice, a ajuns avocat, apoi secretară, apoi şefă de cabinet, apoi-sau concomitent, nu

contează-soţie de Cocoş, dar nu galinacee banală, resemnată să cotcodăcească într-o singură bătătură, apoi obţinătoare de NUP-uri miraculoase la dosare pe cât de sus-puse, pe atât de urât-mirositoare; apoi ministrul cu cel mai mare buget pe mână din istoria post-decembristă a ţării, apoi... femeia cu cea mai mare influenţă politică, în tradiţia celor mai nefaste Elene din istoria universală şi naţională: Elena din Troia, piaza rea şi pierzania Cetăţii; Elena-în acte: Lupescu-singura femeie în stare să potolească preaplinul priapic, etern nepotolit, al altui şef de stat din România; apoi Elena (în acte Petrescu-Ceauşescu), celebrul cabinet 2 atotputernic şi multilateral dezvoltat.

În zilele noastre, Elena noastră (dar nu chiar a tuturor!) le face şi le desface pe toate, ştie tot, poate orice până peste poate... A călărit, s-a dat cu gondola, a învăţat să dea nu numai NUP-ul judiciar, ci şi cu mopul electoral, croşetând, gătind, punând murături ca o gospodină autentică într-un orăşel de prin Moldova natală, credul şi aducător de voturi. A aruncat cu banii, că doar nu erau ai ei, construind parcuri comunale la marginea pădurii ca să-şi sature alegătorii de oxigen regenerator; a poruncit pârtii de schi unde nu vine nimeni, lăsând în paragină staţiuni turistice la care ar veni lumea, aşa cum a mai venit pe vremuri, dacă dezinteresul ministerial nu le-ar fi pus pe butuci. S-a ales şi cu moşie, buză-n buză cu altă moşie mai mare (după rang!), de prin Nana; latifundiară, cum s-ar spune, deşi şi-a exersat fundul să nu se lăţească prea tare, absolut explicabil: cum să-ţi neglijezi tocmai punctul forte, principalul „mijloc de producţie” cu care te-ai îmbogăţit?

A făcut... dar ce n-a făcut? Şi-culmea: i-au ieşit toate! Noroc? Inspiraţie? Spirit de orientare? Geniu politic? Şarm irezistibil?

Tehnică rafinată? Tehnici speciale? Cine mai ştie!?!...

Un singur lucru se ştie sigur de către toată lumea: blonda este favorita, protejata care a transformat palatul din deal în „cuibuşorul de nebunii" prezidenţiale. Dar adevărul-axiomă s-a dovedit, la un moment dat, mai complex decât credeam. Întrebat de un ziarist indiscret ce caută blonda cu pricina la Cotroceni într-un miez de noapte, la o dată când ea nu mai lucra demult acolo, titularul beneficiar al serviciilor blondei a răspuns stupefiant: „Nu ştiu, că în seara aia eu eram acasă, cu familia. Poate s-o fi dus la f'un consilier, hă, hă, hă, hă", cu acel hăhăit golănesc şi grobian, de beţiv înrăit, dar acum sunând şi obscen, cu nuanţă de curvar bătrân, mândru că se simte atât de stăpân pe nurii damei încât o poate transforma, din când în când, în produs de consum ceva mai larg, din care se pot înfrupta, cu voie de la stăpân, şi derbedeii apropiaţi, drept bonus pentru niscaiva merite deosebite.

Până la ea, ştiam cu toţii care este cea mai veche meserie din lume. Nu ştiam însă că respectiva profesie este chiar atât de bănoasă. Cum am aflat? Mulţumită recentei declaraţii de avere a blondei: cam zece milioane de euro, agonisiţi în zece ani de lefegiu de stat, fără vreo evadare declarată în „privat". De unde să vină atâta bănet, dacă nu din sponsorizări (aşa se zice acum, cu un termen mult prea încăpător), adăugat sursei principale, a sponsorului-şef, atât de uluitor de generoasă pentru că nu este plătită din buzunarul propriu, ci din bugetul ţării, atât de săracni se tot spune…

Fascinant personaj! E drept: nu tocmai potrivit cu fişa postului de preşedinte al României, ambiţia ei supremă. Sau… mai ştii? Poate că în fanteziile erotice ale unei părţi din electoratul masculin s-ar putea imagina o asemenea aberaţie: blondă seducătoare, cocoţată în vârf, capabilă şi dispusă-de

ce nu?-să deservească dacă nu ţara, măcar ceva din jumătatea masculină a naţiunii, dornică să încerce… Să nu vi se pară exagerat. Şi Cicciolina, celebra stea a Parlamentului italian, era tot blondă, tot în branşă, aşa că… nu vă scandalizaţi voi, prizonieri ai prejudecăţilor pudibonde, voi, cei cantonaţi în conservatorismul mentalităţilor de străbunici, voi, adversarii anacronici ai liberalizării moravurilor! Fiţi fericiţi că există şi la noi femei care, dorind să schimbe ţara, se dau în vânt după cauzele mari şi drepte, cu condiţia-fireşte-ca acele cauze să fie, într-adevăr, cât mai mari şi cât mai drepte cu putinţă.

Când aveţi în faţă o asemenea femeie-candidat, votaţi-o! Puneţi-i ştampila exact acolo unde trebuie, acolo unde ea şi-o doreşte din adâncul… sufletului, desigur. Aici, în muzeu, e de smoală, dar vie şi naturală…, eheiii! Marfă de Pleşcoi, ce n-a văzut Parisul-cu Place Pigalle cu tot!

ĂLA MIC

A devenit exponat din întâmplare. La început, când comisia aduna propuneri de „candidaţi la smolire”, cineva i-a rostit numele, strecurând piticania vieţii politice româneşti post-decembriste pe lista lungă, alături de vreo alţi 40 de inşi, toţi infinit mai rezonanţi decât piticul. Când sita a început să cearnă, păstrând pe cei deveniţi exponate, el a căzut primul, ales în unanimitate drept cel mai şters, mai anost, mai umil, mai slugarnic, mai insignifiant dintre cei propuşi, deci… ce să caute în galerie? Ocupă un spaţiu degeaba, aproape că n-ai ce scrie în fişa lui de prezentare. Şi a fost radiat.

Când era aproape gata să-şi termine treaba în atelier, sculptorul-care tocmai ne prezenta rodul muncii sale de câteva

luni bune, iar noi, membrii comisiei, ne întreceam în felicitări, ne-a arătat un boţ de lut nelucrat şi un ibric de smoală ce fierbea molcom, clipocind pe un aragaz din colţul atelierului, spunându-ne:

— Mi-a rămas acest cocoloș de lut și puţină smoală topită. E păcat să le arunc, dar nici să fac din ele vreo lucrare mai acătării nu pot, că n-ajunge nici lutul, nici smoala. Parcă aveaţi dumneavoastră pe lista iniţială un ins mic, mic de tot… Daţi-mi voie să mă joc cu materialul şi să încropesc un fel de semi- miniatură de bust, cam cât a însemnat insul în realitatea politică a vremii. Pe ăsta nu cer niciun ban, că bugetul muzeului e sărac, ştiu, iar modelul… ştie toată lumea: de doi bani. Îl fac de plăcerea mea. Aşa sunt artiştii, ciudaţi. Uneori se amuză cu nimicuri…

Comisia i-a permis, minibustul a fost comis şi… iată-l, expus aici, nu într-un spaţiu al lui, ca toate celelalte exponate, ci la uşa stăpânului aerisit cu ţevi şi monitorizat cu aparatură de import. Să-i fie aproape, ca valetul gata la ordin, aşa cum a fost în viaţa reală, când-şef la guvern numindu-se micuţul, afla de la televizor ce-a mai hotărât guvernul său despre salarii, pensii, drepturi băneşti, TVA, alte taxe şi impozite etc. etc., mai exact-cu cât le-a tăiat pe unele şi cu cât le-a majorat pe celelalte. De ce nu ştia? Pentru că, vedeţi dumneavoastră, stăpânul uitase să-i spună şi micuţului ce-a hotărât guvernul micuţului, adică stăpânul. Cineva din comisie a şi spus atunci: „- Să-l facă, domnule, să ştie lumea și de el, că… mic-mic, dar l-a dus mintea să pună botul şi să ţină spatele la ticăloşii imense. Poate că trebuia lăsat pe listă de la început!”.

Mai târziu, când ne-a prezentat și acest bust în miniatură, sculptorul şi-a exprimat regretul că nu i-a rămas suficient material pentru a-şi concepe opera astfel încât să surprindă

şi să imortalizeze în lut şi smoală singurul gest interesant al personajului portretizat: clipa în care insul se chinuie să stea în vârful picioarelor - „pe poante”, ca balerinele la o poză de grup - , ca să ajungă şi el cu creştetul măcar la înălţimea brâului celorlalţi. Dar, conchidea sculptorul, înţelept: merită oare să munceşti, să concepi un adevărat grup statuar, să pierzi timp şi să consumi material pentru un nimeni, un nimic?

Avea dreptate. Nu se merită.

INTELECTUALUL „ANGAJAT”
(de către cine și pentru ce?)
— portret colectiv —

Sunt puţini, şi niciunul mai acătării, ca să strici o găleată de smoală pe el. Dar toţi la un loc, parcă ar merita; să nu-i uite lumea. Cu postament modest, din scândură negeluită, cum le-a fost obrazul, şi fără catifea, că ei ar merita mai degrabă glass-papir. Deci-bust colectiv, grup statuar mărunţel, pentru caractere mici.

Înainte nu le-a dat inima brânci să se revolte, să rişte, să se delimiteze măcar. Mârâitul, bârfa la o şuetă, la o cafeluţă (la şpriţ nu, că e vulgar!), prezentate după drept disidenţă sună penibil, raportate la un Havel, la un Soljeniţân sau chiar la un Evtuşenko, siberianul care, prin talent viguros şi curaj bărbătesc, a spus tot ce-a avut de spus în patria sa şi în vremea KGB-ului, exasperând nomenclatura sovietică şi provocând schimbul de replici antologic între cei care cereau pedepsirea rebelului şi preşedintele de la Kremlin, care le răspundea: „Şi ce să-i fac lui Evtuşenko? Să-l trimit în Siberia? Păi de-acolo vine!”.

Mârâitorii noştri n-aveau a se teme: România n-avea o Siberie, unii dintre ei veneau chiar de prin cartierul Primăverii- sau din zonă— şi câtorva le-a priit chiar şi „exilul", veritabil sejur de care-ţi aminteşti cu nostalgie.

Operă n-au avut. Nici publicată, nici de sertar, nici „samizdat", nimic. Ba da: câteva cărţulii atât de anemice încât nu merită nici măcar diminutivul, utile, totuși, pentru a ajunge la vârfurile nomenclaturii comuniste cu dedicaţii slugarnice, caligrafiate pe pagina de gardă. Astea nu se cheamă operă, dar ei s-au autoproclamat valori. Valorile naţiei.

S-au dat în vânt după traiul bun, practicat copios şi pe vremea trecutului negru. Cu atât mai mult prezentul alb și viitorul roz erau obligate să li-l ofere, doar valorilor li se cuvine ce e mai bun. Şi l-au obţinut.

Unul s-a visat mare autor de cărţi. A ajuns mare negustor de cărţi, tot în branşă, cum s-ar spune. Alţii au descoperit moliciunea mângâietoare a fotoliului ministerial, atât de plăcută feselor intelectuale. S-au cufundat în ea, cu voluptate şi cu disperare, totuși; să nu cumva să se termine! Ca să le fie bine, și-au dat cu unguent pe organism, unul reuşind să-şi transforme plăcerea în renume şi alint public; azi, când zici unguent, înţelegi fie alifia din tub, fie personajul intrat în istoria penibilităţilor balcanice (că e istoric de meserie şi balcanic din vocaţie) prin cantitatea uriaşă de alifii şi smacuri (printre altele) obţinută din fondul de protocol (citeşte-banul public).

În scaunul ministerial n-au făcut mare scofală, invers proporţional cu mărimea pagubei. Au făcut chiar nefăcute, adică… mai bine nu făceau nimic. Într-un acces de sinceritate autocritică, unul a mărturisit marea neîmplinire a mandatului său de ministru: deși s-a străduit din răsputeri, n-a reușit să obţină, în atât amar de vreme, de la bufetul ministerului său o

omletă ca lumea. Inadmisibil! Vă imaginaţi câtă incompetenţă în politica externă românească?!? Altul, tot la Externe, a declarat că nu ne trebuie fundaţia Gojdu, de la unguri. Nici Tezaurul de la ruşi. Ce ne-a apucat, după atâţia ani? De ce să ne deranjăm vecinii, cu care ne înţelegem atât de bine? Şi… ce să facem cu ele, unde să le mai punem? Până acum am trăit fără ele, şi uite ce bine ne merge: avem cabinet spaţios, secretară, diurna de demnitar, onoruri… Ce mai vor românii? Nu le-ajunge?

Când li se termină mandatul, schimbă ministerul, că se pricep şi la cultură şi la externe şi la de toate, dacă fotoliul e moale. Când nu găsesc unul liber, se mulţumesc şi cu unul mai mic, dar tot moale: secretar de stat, consilier prezidenţial, ce-o fi, dar să fie.

Pe unii i-a tras aţa către reprezentarea culturii noastre peste hotare. Cât ştiu despre ea, cât o preţuiesc, ce simt pentru valorile naţionale, ne-au lăsat dovezi scrise. Nu pot fi reproduse aici nici măcar selectiv; muzeul ar putea fi acuzat de pornografie, scatologie şi alte păcate foarte puţin culturale. Dar lor le-au priit, le-au rentat. Intelectuali subţiri fiind, nu s-au sfiit să măsluiască deconturi (viaţa e scumpă în vest!), să năvălească în hoteluri doar la 4 şi 5 stele, pe unde n-ai gândit cu gândul.

Toţi-cu un singur crez, dacă banul, fotoliul şi eclerul pot fi numite crez: conducătorul iubit, naşul din sufletul magistraţilor cumpăraţi la grămadă cu culturnicii. Şeful cu mălaiul. Nu contează că sponsorul intelectualilor rasaţi n-a ţinut în mână, de când se ştie, nicio carte-cu excepţia celor de poker, profesorii lui de cacealma. Important este că dă bani, funcţii şi decoraţii. Cum să nu-l iubeşti?

Intelectualul mercenar este programat să sară din baie când matelotul-şef sună goarna. Atunci el, intelectualul angajat, ia

poziţie, înfierează, condamnă, susţine, se solidarizează, aplaudă, ovaţionează, insinuează, întreabă dilematic şi răspunde perfid, se lamentează, deplânge, exultă, asmute, dă la cap cu citate-că e cult, ba chiar invocă divinitatea-că e şi credincios, citează valori şi instanţe europene, cheamă în ajutor istoria şi înspăimântă cu viitorul… dar ce nu face?

Dacă trebuie, vine şi la miting, deşi s-a îngrăşat şi se mişcă din ce în ce mai greu. Cu un efort deosebit, resimţit şi de patronul beneficiar la nota de plată, mărşăluieşte în coloana subţirică a susţinătorilor patronului, căreia nu prea reuşeşte să-i confere greutate nici cu prestigiul, nici cu kilogramele proprii. De regulă, se bagă în primele două rânduri, să fie văzut, filmat şi dat la telejurnal, uneori chiar cu declaraţii video-sincron: 1 propoziţie-1 ecler, 2 fraze-4 ecleruri, mai multe-o călătorie în străinătate, la business class, depinde de problemă, de moment, de context, de negociere. Dacă plouă sau ninge, tariful se majorează.

Când vine din presă, intelectualul are la activul predecembrist zeci de articole-odă şi chiar funcţii de prim-plan. Ele n-ar fi de incriminat (aşa erau vremurile) dacă aceleaşi păcate ar fi fost considerate de înţeles şi în cazul altora, mult mai meseriaşi, dar „vinovaţi” post-decembrist că n-au aderat cu acelaşi entuziasm fulgerător la noul cult al ştirilor despre găina care naşte pui vii şi despre masculul (cu poză explicită, pe două coloane, în pag. I) cu cel mai lung penis din lume, reţetă care urcă tirajul la 500.000 exemplare şi atestă indubitabil că, în sfârşit, avem şi noi o presă liberă!

Când cititorii se dezmeticesc şi se satură de tâmpenii, ziaristul inovator caută loc de muncă, îl găseşte, se pune pe treabă, atacă viguros şi credibil persoana urâtă şi dispreţuită de cel puţin 7.400.000 de români (doar cei cu drept de vot), recapătă credit

pe piaţa media, i se spune chiar „maestre", dar... ce să vezi? Persoana atacată şi dispreţuită scoate banul şi obţine susţinerea slugarnică a „conştiinţei formatoare de opinie". Maestrul sare în noua barcă (de fapt-galeră), cu arme, bagaje, condei şi corzi vocale cam sâsâite, ca discursul de gâscan, vâslind vârtos, cot la cot cu adversarii ticăloşi de ieri.

Tinerii din noua tabără sunt în extaz, şi nu se sfiesc să i-o spună: „Cum le ziceţi dumneavoastră, maestreeeee... mai rar!".

Confirmă şi patronul: da, e mulţumit, dar... vrea mai des, mai adânc, mai apăsat, că e atât de plăcut...

Este pestriţă fauna intelectualilor înregimentaţi (unii au şi grad de colonel!), şi recrutată din tot felul de canale: media, juridico-administrativo-funcţionăreşti, politice şi chiar din cele de ape reziduale. Conţine scribălăi, semnatari de texte inepte, agramate şi ticăloase, fără să roşească; roşul e culoare comunistă şi nu se mai poartă. Când le baţi obrazul, răspund obraznic: „Păi şi Sadoveanu a scris Mitrea Cocor!". Uită, amărâţii, că Sadoveanu a scris „Mitrea Cocor", dar nu pentru asta a intrat în istoria literaturii române, sus, în vârf! Mai zic scribălăii: „Şi lui Arghezi i s-au comandat versuri angajate", dar nu spun ticăloşii că nici „Din primăvară până-n toamnă", nici „Răscoala", nici „Noi vrem pământ!" n-au fost comenzi ale gospodăriei de partid pentru Caragiale, Rebreanu sau Coşbuc. Scribălăii nu vor, nu ştiu, nu pot să facă deosebirea între comanda propriei conştiinţe artistice şi cetăţeneşti şi comanda patronului amator de pupături zemoase în zone intime.

Este pestriţă fauna, spuneam, dar... anemică rău, umflată artificial de cei ce poartă ilegal denumirea „intelectual". Dacă cineva ar trimite peste ei „Protecţia consumatorului", s-ar dovedi lesne pungăşia şi s-ar lăsa cu amenzi grele. Nu poţi băga

în galantar, drept marfă bună, deşeuri din pubele sau rebuturi reciclate, etichetându-le drept ceea ce nu sunt. Dar… asta e viaţa, aşa se fac afacerile…

Ce vor face după? Nu şi-au pus problema. Au strâns cât le trebuia; și-au făcut plinul, deşi…parcă-parcă ar mai fi loc, dacă îndesăm bine. Şi, la urma urmei, când vor veni alţii la putere, ăia n-au nevoie de intelectuali? Ei sunt aici, pe poziţii, pregătiţi, rodaţi, căliţi în bătălii, nimic nu-i mai sperie. Sloganul lor publicitar? CONSUMAŢI CU ÎNCREDERE DELICIOASELE NOASTRE PRODUSE ŞI SERVICII INTELECTUALE! MARFĂ GARANTATĂ, PREŢURI AVANTAJOASE, NEGOCIABILE!

ISTORICUL

Când e istoric şi nu are cum să militeze la vedere cu sârgul clănţăilor cantonaţi în ziua de azi, își alege subiecte sensibile din trecut, le cloceşte şi le oferă doct cititorilor şi studenţilor (că e și universitar). Iată câteva mostre: „Minciuna este mitul fondator al României moderne". Şi ca să limpezească pe deplin lucrurile, să se ştie bine la ce se referă, precizează: „România nu avea dreptul, în anii 1918-1920, în tratativele cu aliaţii și la Conferinţa de pace, să revendice Ardealul, care nu aparţinuse niciodată României." Dar cui aparţinea și cui aparţinuse, domnule profesor? Lui Tőkés? Lui Atilla? Poate ne spuneţi dumneavoastră, să nu murim proşti! Ştim că vă place să vorbiţi despre (citām) „absurdul unităţii româneşti"; mai ştim că, în opinia dumneavoastră, „naţiunea este o realitate inventată recent, cu trecut foarte scurt, fără vreun rol pozitiv, iar naţionalismul, derivat ideologic al naţiunii, nu a fost și nu este decât un generator de conflicte".

În faţa unor asemenea „adevăruri ştiinţifice”, permiteţi-ne o întrebare: şi pentru dumneavoastră ziua de 1 Decembrie, ziua naţională a României, aniversarea Marii Uniri, este tot o zi de doliu, ca pentru sfinţia sa Tőkés? Şi cum o serbaţi? Mergeţi să vedeţi defilarea, la Arcul de Triumf, sau organizaţi un parastas, în cadrul restrâns al colegilor de idei ştiinţifice, în memoria lui Horthy? Iar ca turist, vă place Viena pentru frumuseţile ei arhitectonice şi muzicale sau pentru că este sediul celebrului diktat care a răpit României Ardealul de Nord (perfect legitim-în opinia dumneavoastră) sub patronajul binecunoscutului umanist german Adolf Hitler?

Şi de aici, o altă serie de întrebări. E o pură întâmplare (revenind la zilele noastre) că în plină campanie electorală, premierul Ungariei îşi permite să vină în România să dicteze cetăţenilor de etnie maghiară cum şi cu cine să voteze, iar în contrapartidă, beneficiarul voturilor obţinute astfel să-l decoreze pe Tökes cu cea mai înaltă distincţie a României şi, mai mult, când o comisie parlamentară îi cere preşedintelui să retragă decoraţia insului nedemn de ea, prezidentul să tacă mâlc, de parcă demersul cu pricina nici n-ar fi existat? Nu vi se pare că se adună prea multe şi prea ciudate coincidenţe, în deplină consonanţă cu ideile dumneavoastră ştiinţifice?

În încheiere, un sfat: dacă distinsul profesor care sunteţi obişnuieşte să călătorească prin România (deşi n-o prea agreaţi, după cum se pare), ar fi bine să ocoliţi Oarba de Mureş, Ip şi Treznea, pentru că pe-acolo riscaţi să se deschidă, Doamne fereşte, nişte morminte de-ale celor căzuţi victime (ca istoric, nu se poate să nu ştiţi când, cu ce ocazie şi de către cine ucişi), iar cei ieşiţi din morminte să vă pună întrebări indiscrete. E mai sigur să nu daţi ochii nici cu ei, nici cu amintirea lor; ar putea să vă cauzeze...

AMBASADORUL

Când ajunge-să zicem-ambasador la Paris, primul lucru pe care-l cere (şi-l obţine imediat) ca să meargă treaba „şnur" şi România, patria-mamă, să prospere, este un apartament personal în „buricul târgului", că Parisul, chiar dacă nu e târg, are şi el un buric al lui. Locuinţa din sediul Ambasadei nu-l satisface, deşi este încăpătoare şi superb mobilată. Şi are perfectă dreptate proaspătul ambasador, intelectual subţire, îndrăgostit de frumos. Păi dacă te-a trimis soarta (şi ţara) în Oraşul-lumină, plin de atâtea frumuseţi (artistice, desigur), după care tânjeşte o întreagă omenire, cum să nu ai tu, ditamai ambasadorul, un loc al tău, ferit de privirile tuturor mocofanilor insensibili la frumos (frumosul artistic, desigur!), în care poţi primi la domiciliu, cu un simplu apel telefonic, măcar o parte din aceste frumuseţi (artistice, desigur!)?

Costă exagerat de mult chiria? O fi costând, dar specialiştii spun că frumuseţile respective (artistice, desigur!) își merită banii cu prisosinţă. Şi dacă plata o face poporul român, care poate cunoaşte şi el-prin reprezentanţi-vestita frumuseţe, ar fi chiar o prostie de neiertat să nu ceri un apartament privat. După cum ar fi un gest incalificabil din partea statului să nu ţi-l ofere. La câte voturi în plus ai asigurat în acel record mondial de viteză (un vot la patru secunde), nu meriţi atâta lucru?

BALAURUL CU CEL PUȚIN 10 CAPETE

Înainte de a apăsa clanţa penultimei uşi pe care avea să o deschidă în această lungă excursie prin galerie şi muzeu, ghidul își adună grupul şi începu să-l pregătească pentru întâlnirea cu cele două puncte de maximă atracţie ale galeriei.

— Vă aşteaptă, doamnelor şi domnilor, două momente cu adevărat tari, cele mai tari din tot ce-aţi văzut până acum. Sunt două exponate de excepţie, aflate la graniţa cu miraculosul, dacă nu cumva au şi depăşit frontiera, păşind în paranormal...

— Chiar aşa? întrebă scepticul grupului, francezul, duşmanul neîmpăcat al faptelor ce nu se pot explica.

— Veţi judeca singuri dacă este sau nu „chiar aşa”, stimate domn. Vă previn: văzând exponatele şi ascultându-mi explicaţiile, mă veţi năpădi cu întrebări, absolut justificate, desigur, dar la care, oricât de mult mi-aş dori s-o fac, n-o să vă pot răspunde. De ce? Pentru că, pur şi simplu... nu ştiu. Şi nimeni nu ştie.

— Deci... intrăm în lumea misterului absolut? Interesant!... comentă francezul cu zâmbetul neîncrezător al omului care nu se aflase niciodată în faţa vreunei situaţii căreia să nu-i poată găsi explicaţia logică.

— S-au putea spune şi aşa, răspunse ghidul, dar nu vreau să lungesc nici vorba, nici suspansul. Aici, în camera aceasta, intrăm în atmosfera întâmplărilor ciudate, pentru ca, în camera vecină, lipită de ea şi ultima din galerie, miracolul să ia proporţii. Cum anume... veţi vedea. Şi vă veţi convinge că nu întâmplător toate exponatele galeriei văzute până acum sunt amplasate în spaţiu deschis, fără separare sau protecţie de pereţi şi uşi zdravene, în timp ce aici, aceste două... dar am promis că scurtez vorba; ceea ce veţi vedea va fi mai convingător decât cuvintele mele. Pregătiţi? Pentru că... atenţie! Intrăm în bârlogul balaurului cu cel puţin 10 capete!

Ultima frază ridică şi mai mult tensiunea momentului, aşa că, după „da”-ul unanim, ghidul apăsă clanţa, deschise uşa şi îşi pofti vizitatorii să pătrundă în încăpere. Odată intraţi, priveliştea îi lăsă fără grai.

Pe un piedestal cubic, de stejar masiv, cu muchiile măsurând aproape doi metri fiecare, trona nu un bust, aşa cum îi obişnuise restul galeriei, ci o adevărată compoziţie sculpturală, înspăimântătoare şi hidoasă, care-ţi oprea inima-n loc.

Un corp imens de balaur, ca aceia din basmele copilăriei noastre, dar despre care părinţii şi bunicii nu ne povesteau înainte de culcare, ca să nu visăm urât toată noaptea, se sprijinea pe 12 picioare scurte, de târâtoare, cu gheare puternice, şi se termina cu o coadă lungă, de monstru preistoric. Corpul era acoperit cu solzi lucioşi, atât de măiestru sculptaţi în smoală, încât puteai jura că sunt solzi adevăraţi.

Din corp porneau zece gâturi lungi, de cel puţin 40 cm-50 cm, terminate fiecare cu câte un cap nici de om, nici de lighioană: mic, teşit, aproape triunghiular, cu dinţi puternici și ascuțiți, gata să apuce prada ca într-o menghină. Trei capete mai mari, plasate deasupra şi susţinute de gâturi mai lungi şi mai groase, sugerau poziţia ierarhică superioară a celor pe care-i reprezentau.

Din toate gurile îngrozitoarei reptile ieşeau fâşii de hârtie (pe acelaşi principiu al textelor din benzile desenate), care, toate, spuneau acelaşi lucru: „Ţi-e frică, laşule!”, „Ţi-e frică, laşule!”...

Dar compoziţia ciudată, dătătoare de fiori, nu se terminase; jos, la picioarele monstrului, suficient de departe pentru ca niciun gât să nu-l ajungă, un om, reprodus în întregime, privea în sus, către fiară. În mâna dreaptă ţinea un paloş impresionant, cu lama strălucitoare, iar la subsoara stângă ţinea strâns Constituţia României. Din gură, scrise pe un carton, așa cum apar textele atribuite personajelor din reviste cu benzi desenate, se putea citi:

— „ Să-l atac?!?... Să nu-l atac?!?... Viaţa monstrului durează 10 ani; ar mai fi puţin... Mai bine, mai sigur... îl las să moară de bătrâneţe...”

La picioarele omului cu paloşul şi cu dilema, o plăcuţă de alamă îi specifica identitatea simbolică: PRÂSLEA CEL VOINIC, DAR ŞOVĂIELNIC, iar sub ghearele fiarei, altă plăcuţă preciza: BALAURUL CU CEL PUŢIN ZECE CAPETE.

Panoramând cu privirea feţele stupefiate ale vizitatorilor, ghidul le lăsă un timp să-şi consume surpriza şi emoţiile, apoi întrebă:

— Ei, ce ziceţi?

Ce mai era de zis? Toţi priveau fascinaţi, nimeni nu întreba, nu comenta, nu schimba vreo părere cu vecinul. Fiara parcă-i hipnotizase; nimeni nu-şi dezlipea privirile de întruchiparea în lut smolit a ceea ce părea a fi-şi chiar era-simbolul răului absolut şi hidos.

Cel mai repede se desmetici francezul:

— Explicaţi-ne, vă rog!

— Tocmai mă pregăteam s-o fac. Dar ca să fiu înţeles mai bine, voi relua câteva din informaţiile oferite la standurile muzeului. Scuze, aşadar, pentru ceea ce vă va suna cunoscut.

Vă spuneam că locatarul Palatului Cotroceni, cum a pus mâna pe putere, a purces la construirea unei reţele mafiote pe care să se sprijine în acţiunea ticăloasă ce avea să înceapă. Baza era Justiţia: tribunale, procuratură, înalta curte, curtea constituţională etc. etc. În toate aceste pârghii fundamentale ale statului de drept, ce urmau să devină instrumente ale statului strâmb, ticălosul avea nevoie de ticăloşi după chipul şi asemănarea sa: docili, gata la orice, fără scrupule, fără teamă de Dumnezeu şi de oameni. I-a căutat, i-a găsit, că e plină lumea de lepre şi i-a strecurat unde trebuie: inşi cu antecendente nenorocite, şantajabili cât cuprinde, lacomi de bani şi de putere, unii-cu sentinţe infirmate la CEDO, ale căror greşeli le-a suportat Statul Român, adică noi toţi, cu bani grei.

Pentru asemenea gafe profesionale impardonabile, inşii ar fi trebuit să plătească scump, ca pedeapsă, dar ticălosul-şef i-a răsplătit gras: din nulităţi, din nimeni, i-a făcut cineva, peste noapte. Le-a dat bani şi putere, iar ei i-au dat protecţie, ba chiar imunitate absolută, unică în lumea democratică şi inexistentă în vreun capitol, alineat sau paragraf explicit din Constituţia ţării. I-au închis dosare penale cu prejudicii de sute de milioane de euro; au măsluit expertize, transformând pagube de milioane în pagubă zero, sau invers, când cineva trebuia înfundat făcând din pagube inexistente pagube de zeci de milioane. Asmuţiţi împotriva duşmanilor politici, ticăloşii au pronunţat sentinţe scandaloase, dictând pedepse aşa cum cereau bileţelele ataşate la dosar „din ordine superioare", respectând până şi numărul anilor de închisoare cu executare porunciţi în bileţel!

S-a creat astfel o reţea a mârşăviei care, la vârf, prin 2-3 completuri de judecată transformate în plutoane de execuţie judiciară, asigurau pedeapsa dorită, indiferent ce-ar fi hotărât instanţele inferioare, pentru că-nu-i aşa?-nu se putea cumpăra şi corupe întregul sistem judiciar al unei ţări ca România.

Toate astea... le ştiţi; vi le-am mai spus. Ei bine, când am „croit" galeria „smoliţilor", am dorit să figureze printre exponate măcar câţiva dintre aceşti ipochimeni, „piezele rele" ale bieţilor români purtaţi prin instanţe, hăituiţi de mascaţi, arestaţi în miez de noapte, filmaţi cu cătuşe şi purtaţi prin târg ca ursul în lanţuri, să caşte gura prostimea târgului. Când am început să-i numărăm, cu nume, prenume, loc de muncă şi „isprăvi" la activ, ne-au ieşit vreo 12-14; la ei, probele nu lăsau niciun dubiu şi în cazul lor, încă sperăm, Justiţia-dar Justiţia cea adevărată!-îşi va spune cuvântul, mai devreme sau mai târziu. Erau însă prea

mulţi pentru a le face loc în galerie. Ei, şi aici... începe partea pe care n-o ştiţi.

Autorul acestei lucrări este absolvent al Facultăţii de istorie, ca şi toţi muzeografii noştri, dar după absolvire, şi-a încercat norocul şi la Arte plastice. Este din Gorj, de pe lângă Hobiţa, şi are „năravul” minunat al marelui său concetăţean Constantin Brâncuşi; probabil zona este un mediu bun conducător de sculptură... A intrat la institut, l-a absolvit, a ajuns artist de prestigiu, cu expoziţii în ţară şi peste hotare. Când a auzit ce punem noi la cale, aici, la muzeu, ni s-a alăturat, declarând că pentru o treabă ca asta lucrează şi gratis! A fost sufletul acţiunii. A experimentat procedeul cu smolirea, pe care chiar l-a brevetat; acum... curg solicitările din toată lumea.

Pus la curent cu dilema noastră-pe cine să smolim din „smolibilii” cerţi-ne-a cerut îngăduinţa să schiţeze un proiect de compoziţie complexă, alegorică; o fiară cu zece capete, cu gât cu tot, într-o mişcare aparent haotică, dar de fapt perfect sincron, fără să se atingă vreodată. Înţelegeţi? Mişcarea oferea un spectacol fantastic; te uimea dar te şi băga în sperieţi. Atât de puternică era impresia, încât, într-o zi, unui vizitator mai slab de înger i s-a făcut rău; a fost alertă mare... Speriată, conducerea muzeului a decis demontarea mecanismului electronic şi „îngheţarea”, astfel, a tuturor componentelor grupului; era prea periculos să ne jucăm cu sănătatea şi-Doamne fereşte!-chiar cu viaţa vizitatorilor. Dispozitivul a fost scos din lăcaşul său, aflat în interiorul postamentului, dus la magazie (unde se află şi azi), iar toate legăturile plantate în exponat au fost dezactivate.

Ei bine; ce credeţi că se întâmplă peste trei săptămâni? La un moment dat, cele zece capete ale balaurului au început să se mişte singure, fără vreo comandă, fără vreun impuls din afară,

fără vreo legătură cu mecanismul care nu mai avea cum să determine mişcarea!

Femeia care făcea curat în încăpere s-a îngrozit; a fugit din cameră cât au ţinut-o picioarele. Când s-a întors cu ajutoare, mişcarea încetase. Cei mai mulţi n-au crezut-o.

— Ca şi mine, domnule! izbucni francezul.

— Exact: ca şi dumneavoastră, deşi nu erau francezi, ci români neaoşi... Dar femeia s-a jurat, a insistat să fie crezută, furnizând un amănunt foarte interesant, care ne-a dat de gândit: capetele nu se mai mişcau după schema dictată de aparatul electronic acum dezafectat, ci într-o singură direcţie: spre camera alăturată, unde se află un alt exponat, legat prin mii de fire de balaurul cu cel puţin zece capete...

— Ce exponat? întrebă profesoara de istorie.

— Veţi vedea curând şi exponatul, şi natura firelor de legătură cu balaurul. Bineînţeles, în primul rând s-a verificat lăcaşul dispozitivului electronic, din postament. Era gol, ca şi acum. Rog să vină cineva dintre dumneavoastră, să confirme.

Tânărul doctorand în literatură se apropie de postament, nu fără oarecare teamă. Aplecându-se uşor, ghidul îi arătă o cavitate, în partea din spate a soclului, sub coada înfiorătoarei târâtoare. Într-adevăr, acolo nu se afla nimic.

— Am verificat apoi starea aparatului electronic, din magazie. Nimeni nu se atinsese de el, nici în ziua cu pricina, nici în vreo altă zi. Se afla sub cheie, nefolosit. Aici, în exponat, cele câteva puncte care primeau semnalul electronic erau dezactivate. Nici vorbă să le fi folosit cineva. Aşadar, vreo acţionare electronică, din apropiere sau de la distanţă-exclusă.

— Şi atunci? întrebă francezul cu ceva mai puţină agresivitate.

— Şi atunci... nu ştiu. Pur şi simplu nu ştiu. Nici eu, nici altcineva. V-am prevenit, de altfel, că-mi veţi pune întrebări la care nu am răspuns. Iată că momentul a sosit.

Mai mult: femeia şi-a amintit că atunci când a părăsit încăperea în goană, parcă auzise în urma ei un grohăit sinistru, din care n-a desluşit nimic. N-am pus prea multă bază pe această declaraţie; fusese atât de îngrozită, încât îşi putea închipui orice, iar un semnal sonor, de orice fel, era, într-adevăr, prea mult, vorba colegului dumneavoastră din Franţa.

După două săptămâni, episodul s-a repetat. Nu mai era niciun dubiu! S-au făcut din nou cercetări amănunţite, cu tot felul de specialişti în de toate, fără niciun rezultat. Pentru ca, după alte câteva zile, într-o dimineaţă, să găsim tot acest corp hidos mişcat de pe soclu cu aproape 30 cm, ca şi cum fiara ar fi încercat să o ia din loc, ca o fiinţă vie, spre peretele camerei de alături, unde tronează exponatul la care vom ajunge peste câteva minute. De parcă un magnet uriaş, o forţă irezistibilă ar fi tras balaurul spre stăpânul său! De-atunci, corpul fiarei a fost pus la loc şi fixat cu această bandă metalică mai groasă decât cercurile de fier care înconjoară butoaiele podgorenilor, iar piedestalul, soclul, a fost prins de podea cu holtşuruburi puternice.

— O clipă, o clipă, domnule, interveni francezul, de data aceasta lipsit de încrâncenare, dar cu o ironie sarcastică mai greu de suportat decât vehemenţa anterioară. Dumneavoastră ne serviţi povestea asta aşa... pentru pitorescul şi insolitul muzeului, sau chiar ne cereţi s-o şi credem?

Ghidul răspunse cu tot calmul de care era în stare:

— M-aş fi mirat să nu primesc vreo întrebare de acest fel şi chiar pe acest ton. Ce vă pot răspunde? Cuvântul de onoare al unui muzeograf probabil că nu vă satisface. Din păcate, altceva n-am. Lăsaţi-mă cel puţin să termin „povestea”, cum o numiţi

dumneavoastră, şi mă blamaţi la sfârşit. Aşadar... fenomenul s-a repetat de patru ori. Întâmplarea, fericită pentru noi, face ca ultimele două episoade să fi fost filmate de vizitatori, iar pe casetele din care am păstrat şi noi copii-devenite extrem de preţioase pentru muzeu- data filmării apare foarte clar; ambele episoade sunt mult ulterioare dezafectării dispozitivului electronic.

— Aş putea să filmez şi eu exponatul? Vă rog să-mi permiteţi, este ceva deosebit, unic, aş zice, interveni japonezul. Așa ceva nu se ratează...

— Vă rog! îl invită ghidul cu amabilitate.

Când camera de luat vederi a început să depene zumzetul specific înregistrării, s-a produs miracolul. Un spasm zgudui corpul diform al balaurului de lut şi smoală, iar cele zece capete începură să se vânture ameninţător, trăgând, toate, spre peretele camerei alăturate. Îngroziţi, vizitatorii se bulucireă spre ieşire, dar nimeni n-a îndrăznit să atingă clanţa. Doar asiaticul cu camera în funcţiune se apropie şi mai mult de obiectul filmat, cu îndrăzneala operatorului de front care, pentru câteva cadre de maximă expresivitate este gata să-şi rişte viaţa.

Deşi palid la faţă şi cu voce schimbată, ghidul nu-şi pierdu cumpătul. Ceru vizitatorilor calm, şi-l obţinu. Grupaţi în jurul său, ca puii lângă cloşcă la apariţia eretelui prădător, toţi urmăreau uluiţi, cu sufletul la gură, spectacolul unic, miraculos şi înfiorător al unui obiect neînsufleţit, din lut şi smoală, care se smuceşte, se mişcă, încearcă să scape din chinga metalică ce-l ţine fixat pe soclu. După 30-40 de secunde, mişcarea încetini, apoi se stinse, iar din străfundurile corpului diform se făcu auzit un zgomot lugubru, ca un grohăit, la început nedesluşit, dar căpătând apoi forma sonoră a unui cor grotesc în care voci groase, înăbuşite, se amestecau cu altele, piţigăiate strident,

toate la un loc articulând (greu descifrabil, ce-i drept) patru cuvinte: „CU NAŞUL ÎN SUFLET... CU NAŞUL ÎN SUFLET... CU NAŞUL ÎN SUFLET...”.

Apoi s-a făcut linişte. O linişte desăvârşită, în care se auzeau doar zumzetul camerei de luat vederi şi respiraţia gâfâită a vizitatorilor. Într-un târziu, francezul rupse tăcerea:

— Dacă episodul trăit de noi face parte din scenariu, se poate spune că v-aţi atins pe deplin scopul . Ne-aţi înspăimântat. După cum vedeţi, lumea este profund marcată. Nu înţeleg însă ce rost au asemenea trucuri ieftine, chiar dacă sunt regizate perfect, într-o instituţie serioasă, cum este acest muzeu...

Înaintea primului cuvânt de răspuns al ghidului, un murmur general de dezaprobare se făcu auzit, apoi crescu şi, cu siguranţă, ar fi degenerat în vociferări şi exclamaţii, dacă gazda n-ar fi oprit totul cu un gest hotărât.

— Stimate domn, vă înţeleg starea de spirit, uluirea, neîncrederea, suspiciunea, ziceţi-i cum doriţi, chiar şi pentru faptul că noi, oamenii muzeului, nu încetăm să ne minunăm şi să ne speriem ori de câte ori se petrece un nou episod în această cameră şi în cea alăturată, unde lucrurile sunt, parcă, şi mai... dar nu anticipez; vă veţi convinge imediat. Nu mă pot împăca însă în niciun chip cu acuzaţia de impostură, de escrocherie şi manipulare pe care aţi formulat-o la adresa muzeului. Aici nu e Prater, nu e Disneyland, nu e nici bâlci de provincie, cu camere tapetate în oglinzi deformante; nu speriem vizitatorii cu schelete şi cranii de carton sau cu efecte sonore şi fumigene înşelătoare. Dacă ne bănuiţi de asemenea practici, daţi-mi voie să vă spun cu tot respectul şi deferenţa la care mă obligă, de altfel, şi fişa postului meu: vă înşelaţi! Vă înşelaţi profund. Mai mult: ieşind, cumva, din ceea ce fişa postului îmi impune, dată fiind relaţia cu totul specială statornicită între mine şi dumneavoastră, cei

mai interesaţi, deschişi, receptivi şi călduros apropiaţi de cele văzute aici, la noi, vă declar că orice altă acuză de minciună, trucaj ieftin sau „găselniţă regizorală" spre a vă impresiona şi manipula, o voi lua ca pe o jignire personală. Nu sunt scamator. Mai mult decât cuvântul meu de onoare ca să-mi susţin afirmaţia nu am ce oferi. Mă înţelegeţi? Mă credeţi?

Cei doi bărbaţi se priviră în ochi clipe îndelungate. Primul care plecă ochii fu francezul. El se adresă ghidului pe un ton cu care nu-şi prea obişnuise companionii.

— Înţeleg, domnule, şi vă cred. Îmi cer scuze. Trebuie să recunoaşteţi însă: insolitul întâmplării-ca să mă exprim eufemistic-ar scoate din minţi chiar şi oameni mai sceptici sau predispuşi la dispută decât mine...

— Deci... pace? Sau armistiţiu? întrebă ghidul, dorind să destindă cât de cât atmosfera atât de tensionată.

-Pace! Pace deplină. Şi eu am un cuvânt de onoare, domnule, la care ţin ca la ochii din cap. Vi-l dau fără rezerve.

Toată lumea răsuflă uşurată. În sfârşit, ghidul se putea întoarce la exponatul propriu-zis, despre care mai avea încă multe de spus.

— Reiau, deci, povestea adevărată a balaurului cu cel puţin zece capete și cu Prâslea cel voinic şi șovăielnic.

De ce „zece cel puţin"? Pentru că, aproape sigur, mai sunt şi alţii. Nu prea mulţi, încă 6-7, după datele noastre. Toţi-puşi exact acolo unde trebuie, plăci turnante care pot schimba cursul oricărei situaţii în favoarea cui trebuie. De cunoscut, îi cunoaştem. Facem cercetări, strângem date şi probe, adunăm dovezi, ca să aflăm cifra exactă și „gabaritul" ticăloșiei fiecăruia în parte. Când vom finaliza investigaţia-nu a noastră, că nu ne substituim noi instituţiilor abilitate ale statului- respectivii se vor alătura celor zece capete vizibile acum.

Vă rog să priviţi cu atenţie: artistul nostru n-a conceput capete de oameni propriu-zise, pentru că-după spusele lui şi după opinia noastră-ăştia nu sunt oameni, ci fiare. Când trimiţi un nevinovat în puşcărie sau când scapi de puşcărie un nemernic, nu mai eşti om; n-ai dreptul nici să te numeşti, nici să arăţi a om. Dar dacă vă uitaţi mai atent, mai de-aproape, veţi observa cum, chiar şi capetele astea hidoase de reptilă au elemente fizionomice de recunoştere. Mai ales cele trei capete mai mari, de deasupra.

Unul pare a fi de femeie. Are breton pe frunte şi ochi bulbucaţi, gata să-i iasă din orbite. Altul pare a fi de om bătrân; are ochelari cu lentile atât de groase încât par sticle de sifon. Se spune că, de fapt, când a fost cocoţat în cea mai înaltă Curte, trimis acolo să vadă mai clar decât restul naţiei ce este şi ce nu este constituţional, el era de fapt pensionat medical pentru că nu vedea mai nimic. Nu mai putea citi ca lumea vreun text, necum să-l mai şi interpreteze. Dar aceasta n-a fost un impediment pentru ce era el pus să facă acolo; alţii, mai „binevăzători" îi spuneau ce scrie în hârtia cu pricina; el trebuia doar să semneze, atâta lucru mai putea face. Înţelegeţi? Pensie, plus leafă grasă, plus indemnizaţii, plus distincţii... Să tot semnezi şi să tot trăieşti!

Al treilea cap e ca de viperă: cu linii ascuţite, parcă stă să sară, să muşte, să otrăvească. Este capul care a inventat imunitatea absolută, de fapt ticăloşia absolută, născută de reţeaua ticăloşilor.

Ciudat: balaurul nu se hrăneşte cu vieţi omeneşti, deşi are pe conştiinţă şi câteva certificate de deces. El înghite libertăţi omeneşti, vieţi sociale, cariere politice şi profesionale curmate la un ordin scelerat. Victima este înghiţită şi apoi scuipată afară după ani şi ani, murdărită, terfelită, terminată profesional şi social, epavă jalnică şi avertisment pentru cei

ce se opun stăpânului absolut: cine face așa, ajunge ca ea, balaurul pândeşte şi execută. N-ai cum să scapi; câte capete îţi ameninţă libertatea, tot atâtea căi de atac te aşteaptă. Eviţi unul, te prind celelalte şi te execută fără milă şi fără greş.

Pe scurt, balaurul este răul absolut al Justiţiei din România. Și-a infiltrat tentaculele peste tot, și cum, în orice democraţie, stat de drept înseamnă în primul rând lege, justiţie, ordine constituţională, încrederea omului în dreptate și în oamenii legii... vă daţi seama ce-a făcut balaurul din biata noastră ţară?

— Și Prâslea?... Ce e cu Prâslea? întrebă doctorandul în literatură, oarecum familiarizat cu personajele mitologiei carpato- danubiano-pontice.

— Cu Prâslea? răspunse ghidul zâmbind. Priviţi-l. Stă faţă-n faţă cu fiara. I se potriveşte calitatea atribuită de basm: pare voinic. Are în mână un paloş ascuţit ca briciul, făurit din cel mai bun oţel. Dacă vă apropiaţi puţin (ceea ce grupul și făcu), puteţi citi pe o parte a lamei, încrustat în oţel, cuvântul PARLAMENT, iar pe cealaltă parte, GUVERN. Cu aceste două forţe în paloş, românii chiar credeau ca Prâslea al lor va răpune balaurul.

Dar… priviţi cu atenţie personajul. Mie mi se pare de o complexitate şi o expresivitate care-l apropie de capodoperă! Urmăriţi mâna dreaptă, cea cu care ţine paloşul: degetele, care ar trebui să fie puternic încleştate pe mâner, ca atunci când voinicul pregăteşte lovitura decisivă, sunt mai degrabă moi, relaxate, abia ating mânerul. Iar faţa… faţa… n-are nimic din dârzenia luptătorului pornit să înfrunte și să răpună fiara. Priviţi cu mai multă atenţie, rogu-vă, expresia: nicio încrâncenare, aproape nimic din expresia luptătorului pregătit să învingă sau să moară luptând. Artistul a conceput, cu un talent extraordinar-după opinia mea de nespecialist, dar umblat, totuși, prin multe muzee și privitor al multor

reproduceri de capodopere-mai degrabă un personaj hamletian, dilematic, sub a cărui frunte-vă invit încă o dată să-i fixaţi cu atenţie expresia-se învălmăşesc gânduri, temeri, spaime, întrebări pe care parcă tu, privitor, le ghiceşti: şi dacă nu înving? Dacă, neluptând şi nebiruind fiara, balaurul nu moare la soroc sau până moare are încă timp să distrugă vieţi, zeci de vieţi omeneşti care-mi vor apăsa conştiinţa câte zile voi mai avea de trăit? Însă toată furtuna asta de gânduri citite sub fruntea personajului, din care teama-sau frica, spus mai pe şleau-nu lipseşte, conferă viziunii autorului o complexitate care pe mine m-a uimit. Privindu-i faţa roasă de îndoială, înţelegi moliciunea degetelor, vezi cu ochii minţii transpiraţia rece care i-a inundat braţul, deşi o asemenea clipă într-o asemenea situaţie limită ar fi presupus un braţ încordat, cu muşchii puternic reliefaţi, ca ai discobolului sau ca ai coloșilor lui Paciurea.

Vedeţi dumneavoastră... pe noi, cei de pe meleagurile astea, istoria naţională, folclorul, mitologia populară ne-au obișnuit cu eroi legendari, puternici; Gruia lui Novac, Toma Alimoş, feciorii Vrâncioaiei, Pintea Viteazul, Iancu Jianu, Mihai, cel a cărui bardă ridicată spre cer băga spaima în oştirile semilunei, vitejii din tranşeele Mărăşeştilor, cu piepturile mai tari decât gloanţele mitralierelor lui Mackensen. Toţi luptau şi învingeau, chiar şi atunci când nimeni nu le dădea nicio şansă, când puhoaiele vrăjmaşe sau capetele balaurului păreau de neînvins.

Dar iată că Prâslea al nostru a șovăit. S-a gândit că e mai bine, mai sigur, mai gospodărește să-și vadă de guvernare (care, ce-i drept, n-a fost rea). S-a temut nu numai, sau nu în primul rând-pentru el, ci pentru ţară. A făcut bine? A făcut rău? Asta va spune istoria.

Da; sunt momente în care popoarele au nevoie de viteji. Alteori e mai mare nevoie de înțelepți, de gospodari, de ctitori. Rar se

naşte câte un Ştefan cel Mare, cel ce a purtat 47 de bătălii, dar a şi ridicat Moldova prin „bună şi dreaptă guvernare” nu declarată, ci înfăptuită, ctitorind, în puţinele clipe când nu se lupta cu vrăjmaşul, zeci de lăcaşuri ale credinţei. Ne-ar fi trebuit şi acum un astfel de Ştefan, dar, din păcate, istoria este zgârcită cu asemenea apariţii de conducători excepţionali. Poate că de-asta în istorie se intră şi se rămâne acolo, cu pagină specială şi fotografie sau desen-portret, nu prin înţelegeri concesive de coabitare (utile şi ele, la răstimpuri, când nu se poate altfel), ci prin acţiuni temerare, care seceră capul răului şi scapă ţara de pacoste.

După ultimele cuvinte ale ghidului se instală din nou o tăcere prelungită. Vizitatorii priveau cu aceeaşi concentrare plăsmuirea în lut şi smoală a viziunii unui artist care izbutise să încorporeze în opera sa atâtea idei, atâtea simboluri.

Tânărul masterand rupse tăcerea:

— Nu ştiu dacă-mi puteţi răspunde la întrebare, dar eu v-o adresez, totuşi: toate aceste sensuri despre care ne-aţi vorbit, ascunse în ceea ce privim noi, fascinaţi... au fost ideea sau ideile sculptorului? El a gândit totul, cu atâtea trimiteri în atâtea direcţii? Sau a colaborat cu... cu cine?

Faţa ghidului se lumină de acel zâmbet care-i destindea trăsăturile în clipele de puternică satisfacţie. Începu răspunsul evitând, de fapt, miezul întrebării:

— Nu întâmplător am precizat că sculptorul nostru a absolvit facultatea de istorie; are cunoştinţe, are idei, pe lângă talent cu carul, și-mai ales- are simţul istoriei, înţelegerea aceea profundă a sensului faptelor realizate şi trăite de personalităţi şi popoare.

— Asta se vede, dar eu vă întrebam: cum a dobândit-o? Cu ajutorul cui?

Înţelegând că nu scapă cu un răspuns evaziv, ghidul se hotărî să mărturisească:

— Vă admir flerul, tinere domn. Bine, dacă doriţi neapărat, recunosc: autorul lucrării pe care o admiraţi speriindu-vă de ea mi-a fost student, pe vremuri, la facultate, unde am ţinut un curs special de filozofie a istoriei. Acel curs, dublat de un seminar (cu care mă mândresc şi azi, după atâţia ani) mi-a permis să adun în jurul meu câţiva tineri în care am „citit" dorinţa şi capacitatea de a merge mai profund, spre sensul faptelor şi evenimentelor istorice. Au fost câţiva ani minunaţi, petrecuţi cu copiii aceia inteligenţi, receptivi, interesaţi. Îmi creştea inima de bucurie, văzându-i cum cresc, cum deprind puterea şi ştiinţa de a intra în miezul lucrurilor... Sculptorul se număra printre ei. Am păstrat legătura și după ce eu am părăsit facultatea iar el a păşit în lumea artei; am rămas, într-un fel, mentorul său. Când i-a venit ideea grupului sculptural din faţa dumneavoastră, l-am ajutat să o rotunjească, să o încarce cu tot programul ideatic ce-i ridică valoarea, dincolo de expresivitatea artistică propriu-zisă, dar... subliniez, și vă rog să reţineţi: este nu numai lucrarea lui, ci şi ideea lui. Nimeni şi nimic nu-i poate știrbi paternitatea absolută asupra operei. De altfel, tot ce v-am spus despre relaţia mea specială cu sculptorul ar fi rămas nerostit în faţa oricărui alt grup de vizitatori. Chiar şi acum, dacă întrebările dumneavoastră n-ar fi cerut atât de insistent un răspuns sincer până la capăt, poate că... Dar nu prietenia mea cu artistul este importantă, ci rezultatul acestei prietenii. El se află în faţa dumneavoastră. Vă place?

Un val de exclamaţii admirative încheie întreaga discuţie. Profesoara de istorie exprimă, în câteva cuvinte, opinia grupului:

— După ce am văzut-o, am admirat-o și încă o mai admirăm, după ce încă ne minunăm de zona miraculosului extraestetic în care a intrat grupul sculptural din faţa noastră, chiar mă întreb: cum ne-aţi mai putea arăta, în galerie, ceva peste acest exponat?

Ce-aţi putea inventa mai şocant decât această alegorie în lut şi smoală?

Cu o plecăciune adâncă, de cavaler medieval, ghidul răspunse:

— Întrebarea ne onorează, stimată doamnă şi colegă. Înseamnă că exponatul nostru este la înălţime. Dar... ţineţi-vă bine! În camera alăturată, unde vom intra imediat, vă aşteaptă o surpriză și mai mare. Acolo să vă văd!

Să mergem.

MIRACOLUL SUBSOLULUI

— Şi acum, doamnelor şi domnilor, perla neagră a galeriei smolite!-anunţă ghidul, în pragul încăperii care încheia şirul camerelor cu busturi de smoală.

Interiorul era de o ciudăţenie rară. Din tavan, o plafonieră împrăştia lumină galben-verzuie, uşor difuză, datorită căreia aveai impresia că te afli într-un studio al miracolelor. Două reflectoare puternice, plasate lateral-dreapta și stânga-aruncau fascicole de un alb crud asupra centrului geometric al încăperii, iluminând exponatul.

Deasupra lor, două aparate de aer condiţionat cu dimeniuni neobişnuite zumzăiau permanent, luptându-se să primenească aerul fără a reuşi totuşi să înlăture complet un iz ciudat, greu de definit; bănuiai că, de undeva, o sursă nevăzută infuzează în atmosferă o substanţă dezodorizantă, menită să contracareze… ce? Vom afla imediat.

Într-un colţ al încăperii, pe un stativ metalic, ecranele unui aparat sofisticat clipeau intermitent, îngrijorător pentru neiniţiaţi, dar liniştitor, probabil, pentru ghid, care nu dăduse „ok”-ul intrării în încăpere înainte de a citi cu atenţie ce

semnaliza misterioasa aparatură. Lângă ecrane, pe o măsuţă joasă, un album nu prea voluminos, ca acelea în care se păstrează fotografii de familie, aştepta să fie răsfoit de vizitatori, dacă aceştia vor mai avea chef şi timp, după şocul întâlnirii cu exponatul.

Exact în mijloc, prins între cele două fascicule de lumină din lateral, trona bustul, piesa considerată „perla galeriei", dar într-o expunere de-a dreptul stranie. Piedestalul de susţinere, ceva mai înalt decât standardul galeriei, nu era îmbrăcat în catifeaua de culoare violet-închis, ca celelalte, ci într-un blindaj de inox strălucitor, dar prezentând pe alocuri pete ca de cocleală, iar întregul-piedestal şi bust-era închis ermetic într-o cuşcă transparentă, din sticlă foarte groasă, şi mult mai înaltă decât statura unui om voinic.

Prin spate, două ţevi ca nişte conducte din subsoluri părăseau cuşca, pierzându-se în perete. Dacă ascultai cu atenţie, desluşeai un bolborosit care acompania zumzetul mai puternic al aparatelor de aer condiţionat.

Şi acum-personajul. Dar până la el, o menţiune, totuşi: nicio plăcuţă, niciun înscris nu trăda numele „sculptorului în smoală", autor al operei, dar orice om umblat cât de cât prin galerii şi muzee de artă şi-ar fi dat seama că respectivul este un maestru. Rodul muncii, talentului şi inspiraţiei sale, înfăţişat privirilor, era o minunăţie!

Iată-l: un cap mare, ciudat, mai mult lat decât înalt, teşit în creştetul lucitor nu din cauza smoalei, ci a cheliei imense, se sprijinea pe un gât gros, lipsit de curba firească a cefei şi părând astfel o prelungire nefirească a capului, îngustată doar în faţă, la guşă. Capul şi gâtul împungeau spre înainte, lăsând să se ghicească, în spate, un început de cocoaşă sau poate obiceiul slugarnic de a sta mereu aplecat, gata să-şi apropie urechea de

vreo poruncă, de vreo comandă, de vreun ordin venit de te miri unde. Poziţia, alura, vectorul mişcării perfect surprins şi sugerat de artist îţi lăsau impresia că insul vine spre tine, ameninţător ca un berbec din acela cu care, pe vremuri, se spărgeau porţile cetăţilor.

Pe peretele din spate al cuştii se afla, prinsă cu bandă adezivă, o meşă de păr omenesc. Catalogul galeriei lămurea că respectivul şomoiog a aparţinut exponatului, chelit prematur, dar încăpăţânat să-şi ascundă chelia (credea el) cu această meşă trasă de lângă urechea stângă până la cea din dreapta şi lipită de chelie nu se ştie cu ce, dar nu suficient de sigur, pentru că orice pală de vânt i-o ridica şi i-o flutura deasupra capului, făcându-l ridicol. Cineva, nu se ştie cine, i-a făcut un bine şi l-a convins să şi-o taie, să scape de ea, să expună privirilor cu curaj luciul cheliei, ceva mai puţin caraghios decât smocul fâlfâitor din creştet. Se spune că a fost singura hotărâre înţeleaptă din viaţa lui. Muzeul, scrupulos până în cele mai mici detalii, a ţinut să conserve pentru viitorime şi acest amănunt, caracteristic totuşi personajului.

Măiestria sculptorului ţi se dezvăluia însă cu adevărat când coborai cu privirea mai jos de frunte: pe ochi, pe gură. Cei doi ochi din dotare priveau „la derută”, fiecare în altă parte, dar nu puteai şti încotro. Impresia aceasta venea nu numai din omenescul defect fizic al saşiului, întâlnit la atâţia inşi fără să stârnească asemenea conotaţii; la exponat, ea trăda ceva ascuns, ceva laş, intenţia perfidă de a te face să crezi că se uită în dreapta, când de fapt privea spre stânga, sau mai exact în ambele părţi simultan, el văzând mai mult şi mai repede decât tine, ştiind mai mult decât ştii tu, avându-te la degetul mic, numai bun de „tras în piept”. Ochii înguşti, aproape o dungă între cele două pleoape, şi oblici, trădau viclenie perfidă şi cruzime asiatică. Impresia

era întărită de buze: lăbărţate, lacome, vulgare, adunate într-un rictus urât. Pe scurt, tipul de om cu care e mai bine să nu ai de-a face, să-l ocoleşti.

Da, să nu ai de-a face cu insul, să-l ocoleşti, spunea fără grai exponatul pentru cine ştia să-l citească privindu-l, dar… dacă nu poţi? Dacă l-ai suit în scaun cu mâna ta, acolo unde, prin lege, ai de-a face cu el şi mai ales el cu tine şi cu toţi ai tăi clipă de clipă, timp de cinci ani, ba chiar zece? Dar asta e o altă poveste, v-am mai spus-o, nu revin. Să ne întoarcem la exponat, spre care vizitatorii priveau fascinaţi: şi de chipul insului, şi de cuşcă, şi de atmosfera stranie, creată şi întreţinută de ansamblul pieselor din interiorul încăperii.

Ghidul îi lăsă să-şi plimbe privirile peste toate, savurând nedumerirea generală, oprindu-i, totuşi, pe cei mai curioşi care încercau să se apropie mai mult decât permitea cordonul gros ce înconjura proteguitor cuşca transparentă. Într-un târziu, începu să explice.

— Aceasta este, doamnelor şi domnilor, piesa de bază, miracolul galeriei noastre.

— Miracol? interveni contrariat francezul, umblat, probabil, prin multe galerii de artă şi scrupulos cu proprietatea termenilor. E un bust foarte reuşit, într-adevăr, dar… să nu ne jucăm cu calificativele; până la miracolul artistic… mai va! Păi dacă ăsta e miracol, atunci…. „David”, ori „Moise”, ori „Pieta”, ori „Gânditorul”… ce sunt?

— Vă felicit pentru cunoştinţe, aţi diagnosticat perfect nemuritoarele opere citate, domnule dragă, dar vorbim despre lucruri diferite. Exemplele dumneavoastră sunt miracole artistice, iar ceea ce aveţi în faţă este miracol propriu-zis, în cel mai strict înţeles al termenului! Argumente? Iată-le.

Odată ieşit din atelier, bustul acesta a fost instalat aici, fără cuşcă de protecţie, fără piedestal de inox în locul obişnuitului soclu de lemn îmbrăcat în catifea, fără toate aceste aparate sofisticate şi reţea de ţevi-monitoare electronice cu senzori speciali pentru compoziţia aerului, conducte de primenire şi evacuare a gazelor, ca în spaţiile închise şi declarate „mediu toxic".

Nimănui nu i-a trecut prin cap că toate acestea vor fi necesare. A doua zi dimineaţă, când femeia de serviciu a intrat în sală pentru curăţenie, a trebuit să o părăsească rapid. Aerul era irespirabil. Chiar şi aşa, după numai câteva zeci de secunde, până să-şi dea seama ce se întâmplă acolo, de unde vine mirosul insuportabil, ochii i se înroşiseră, era aproape ameţită, îi venea să vomite.

Evident, am dat alarma. S-a intrat acolo, cu mască de gaze, în căutarea sursei necazului. Nu s-a găsit nimic. Ceva mai târziu, doi laboranţi deprinşi cu gazele toxice, chemaţi în ajutor, protejaţi şi ei de măşti, au descoperit că smoala bustului degaja un miros acru, înţepător. Căutând mai amănunţit, au văzut că din partea cea mai de jos a bustului, prin spate, mirosul acela puturos şi toxic ieşea din „operă" ca dintr-o ţeavă de eşapament, aproape invizibilă cu ochiul liber, producând şi un sunet ciudat, de-scuzaţi-mi expresia-flatulaţie fâsâită, ca şi cum bustul, operă de artă, ar fi o persoană vie şi naturală, hrănită numai şi numai cu marmite întregi de fasole din care s-ar fi putut hrăni un regiment.

Raportul sumar, la început verbal, al celor doi, a fost întâmpinat cu neîncredere ironică, ba chiar şi cu glume licenţioase pe care, din decenţă, nu le pot reproduce. Conducerea muzeului a cerut o expertiză mai calificată. Ea s-a făcut. S-a analizat compoziţia chimică a smoalei utilizate, apoi a lemnului din piedestal. Nu s-a găsit nimic suspect, decât ceea ce observaseră iniţial cei

doi colegi ai noştri: scăparea permanentă de gaze, dar foarte greu de perceput auditiv, printr-un orificiu minuscul, inexistent în proiectul sculptorului, dar săpat de gaze în lut şi în smoală, pentru a-şi face loc afară.

— Adică… vreţi să spuneţi... bustul produce încontinuu şi elimină gaze ca un uriaş nesătul mâncător de fasole? Să fim serioşi, domnule! Cine crede aşa ceva? O roabă de lut şi o găleată de smoală topită, transformate într-un bust uman aşezat pe un soclu, care produce gaze toxice şi le elimină sub forma de flatulaţie permanentă? rosti dintr-o suflare francezul, în pragul indignării. Trăim în secolul XXI, vremea miracolelor s-a dus demult!

— Vă înţeleg perfect, stimate domn. Exact aşa am reacţionat şi noi. După nedumeririle, ironiile şi indignările inevitabile, am închis şi sigilat încăperea. A cincea zi, când am încercat să intrăm, …prăpăd! Cei pătrunşi înăuntru cu mască de gaze au găsit catifeaua piedestalului arsă, năpârlită; lemnul de sub ea-scorojit, iar pereţii camerei, din alb imaculat deveniseră aproape cenuşii, de parcă un acid păcătos, împrăştiat în atmosferă, pârjolise tot.

Atunci n-a mai glumit nimeni, că nu era de glumă. A urmat o adevărată nebunie: analize peste analize, expertize şi contraexpertize, polemică aprinsă: renunţăm la exponat? Îl aruncăm-ca să ne protejăm personalul şi vizitatorii? Ba nu, el e foarte important pentru muzeu, trebuie păstrat, conservat cu orice preţ, trebuie să existe un mijloc oarecare-au opinat părţile.

Şi a câştigat… ce vedeţi acum. Am cerut fonduri suplimentare; le-am obţinut. Am chemat doi renumiţi experţi americani, care ne-au proiectat şi executat tot acest complex de obiecte, aparatură şi ţevăraie prin care se evacuează şi se reciclează gazul toxic din cuşcă; s-a găsit soluţia cuştii ca

atare, proiectată şi dimensionată ştiinţific pentru a asigura tirajul de aer curat; s-au adus monitoarele cu senzori pentru măsurarea compoziţiei aerului din cameră, aparatele speciale de condiţionare; s-a înlocuit catifeaua cu acest inox care, până şi el, a început să dea semne de oboseală tot luptându-se cu gazul din cuşcă: au apărut pete de oxidare, de cocleală, va trebuie schimbat, probabil…

— Dar gazul toxic, cel care tot iese din bust… i-a fost găsită compoziţia chimică? Ce este de fapt, dacă nu se ştie cum se formează? întrebă cineva.

— Nici asta nu se ştie foarte exact. Chimiştii spun că n-au mai întâlnit un asemenea amestec de hidrogen sulfurat cu alte substanţe la fel de puturoase şi de toxice.

— Şi, totuşi, cum se formează ?

— Asta se ştie cel mai puţin. Adică… deloc. Nimeni n-a putut explica de ce şi cum se produce o asemenea emanaţie de organism viu în interiorul unui obiect mort, de lut şi smoală, fără viaţă, fără metabolism.

Cineva mai curios din fire a întrebat într-o zi cum se numeşte persoana reală, imortalizată de sculptor în bustul miraculos. Omul chiar nu ştia. Dacă aţi observat, nici unul dintre exponate reprezentând oameni în viaţă nu a primit o plăcuţa de identificare, deşi-persoane publice fiind şi asemănarea bustului cu modelul funcţionând perfect-spectatorii cât de cât avizaţi le recunosc uşor; a fost politica Muzeului, de la care nu ne-am abătut nici în cazul de faţă, atât de special. Aflând numele cu pricina, curiosul cu întrebarea a avut o reacţie care ne-a luminat pe toţi, până şi pe cei mai sceptici…

— Păi… luminaţi-ne şi pe noi, nu ne mai tot perpeliţi, interveni profesoara de istorie, aflată şi ea, ca toţi ceilalţi, la capătul răbdării.

— Mă conformez! El a spus, după un „hmmmm...” prelungit: „Ăsta e nume de flatulaţie puturoasă, purtat de insul despre care se spune că ar fi cea mai scârboasă, pestilenţială şi toxică dejecţie a vieţii politice româneşti post-comuniste, chintesenţă a răului comunist combinat cu răul tranziţiei. Ce să ne mai mirăm?” Omul şi-a făcut o cruce, a mai scuipat în sân, de deochi, apoi şi-a văzut de treabă.

— Şi dumneavoastră acceptaţi explicaţia? se revoltă raţionalismul cartezian din conştiinţa francezului.

— Nu o accept: am înregistrat-o, pur şi simplu, şi v-o ofer pentru că mi-aţi cerut să o fac. Dar, din păcate, altă explicaţie nu am. Nici eu, nici muzeul, nici zecile de experţi care au tot fost chemaţi să facă lumină în acest mister. Nu ştie nimeni să ne spună ce, cum şi de ce. Iată de ce i-am spus miracol.

O întâmplare, un fenomen în faţa căruia ştiinţa se declară neputincioasă.

— Credeţi? insistă francezul.

— De ce n-aş crede, şi mai ales ce altceva să cred? Doi biochimişti din SUA, folosiţi şi la programele spaţiale americane, chemaţi în ajutor, după o săptămână de analize şi supoziţii, s-au lăsat păgubaşi, plecând din România mai miraţi decât noi. La despărţire ne-au sfătuit să facem orice efort, orice sacrificiu material pentru a conserva exponatul, considerându-l absolut unic, cu şanse sigure de a deveni un extraordinar punct de atracţie pentru turiştii din întreaga lume. „La noi acasă, spuneau ei, pentru un asemenea miracol s-ar înălţa rapid un muzeu special, care ar îmbogăţi pe întreprinzător!”

Oamenii aveau dreptate. I-am ascultat, am păstrat bustul, am luat toate măsurile de siguranţă necesare, deşi unii au fost de părere să-l aruncăm, pur şi simplu. Mai ales atunci

când, după vreo 5-6 luni, în ciuda tuturor precauţiunilor, s-au înregistrat uşoare scurgeri de gaz în atmosfera camerei, dar noi nu le-am dat ascultare. Am înlocuit cuşca de sticlă cu una din cristal special, am schimbat şi securizat ţevile de aducţiune şi evacuare, am montat chiar şi aparatură de înregistrare a sunetului, pentru că… ce să vedeţi? Paznicul de noapte a raportat că, din camera cu pricina, s-a auzit un zgomot ciudat: un hă-hă-hă-hă dogit, parcă ieşit din gâtlejul unui beţivan înrăit. Şi… surpriză: după câteva nopţi, caseta audio a confirmat spusele paznicului.

— Nu glumiţi? întrebă francezul încăpăţânat în scepticismul său.

— Deloc. Am auzit hăhăitul înregistrat pe casetă cu urechile mele. Dar, revenind la cei ce vroiau să scăpăm de exponat, ei invocau nu numai raţiuni de securitate a personalului şi vizitatorilor, ci şi de conţinut. Exponatul, spuneau ei, simbolizează răul absolut al societăţii româneşti în cei zece ani pe care ipochimenul şi-a pus amprenta. Viitorul n-are nevoie, credeau ei, de vestigii ale unor asemenea personaje malefice şi, în plus, judecate deocamdată numai de opinia publică, nu şi de către justiţie, aşa cum se aşteptau şi încă se mai aşteaptă marea majoritate a românilor.

Noi am replicat: şi dacă justiţia se va pronunţa odată şi-odată, iar verdictul va fi, în sfârşit, unul drept, cel justificat de faptele insului? De ce să nu existe ceva în muzeu care să aducă aminte şi la modul şocant, aşa cum reuşeşte orice miracol, de ins şi de epocă? Nici la Nürnberg sentinţele cumplite pronunţate în acel răsunător proces n-au dus la ştergerea de pe suprafaţa pământului a rămăşiţelor din lagărele morţii, deşi erau terifiante şi nu făceau cinste nimănui; dimpotrivă, fostele lagăre au devenit muzee. Memoria generaţiilor ce se succed trebuie

ajutată să nu uite răul. Păstrând proporţiile, desigur, de ce să nu conservăm şi noi, pentru aducere-aminte, personificarea răului?

Şi…iată-l. Deşi materie moartă, bolboroseşte prin spate ca vulcanii noroioşi de lângă Buzău; are proprietăţi ciudate, de maximă toxicitate, emite noaptea sunete semiarticulate, aşa cum, în varianta opusă, miraculos-benefică, apele noastre minerale de la Olăneşti, Căciulata sau Herculane au proprietăţi tămăduitoare, ca şi mofetele de la Covasna, ca şi apele miraculoase de la Lourdes, din Franţa, sau de la Baden-Baden…

— Acolo e chimie, domnule! exclamă francezul. Chimie pură!

— De acord, replică ghidul. Acolo analiza chimică a descoperit şi a măsurat substanţele tămăduitoare, elucidând misterul. Dar s-au lămurit toate misterele? Ce spune ştiinţa despre „Minunile de la Lourdes”?

— Minuni nedovedite niciodată indubitabil, o ţinu morţiş francezul.

— Dar icoanele celebre, din biserici celebre în ochii cărora apar din când în când lacrimi reale, necontestate de nimeni? Şi dacă există asemenea miracole înălţătoare, dătătoare de speranţă, de ce n-ar exista şi reversul păcătos, sinistru al fenomenului?

Dumnezeu să-mi ierte contrapunerea, poate blasfematorie, dar atât de bine intenţionată, a binelui cu răul, urâtul şi păcătoşenia. Şi dacă un asemenea semn miraculos întru neuitarea răului s-a născut tocmai aici, în subsolul muzeului nostru? Să-l aruncăm?

După cuvintele ghidului spuse cu năduf, grupul se mişcă prin sală, cei mai mulţi îngrămădindu-se în spatele cuştii, pe unde intrau şi ieşeau ţevile, alţii-către monitoarele de control,

încercând să înţeleagă ceva din semnalele intermitente ale ecranului; măcar din ele… Profitând de uşoara vânzoleală care-l adusese chiar lângă profesoara de istorie, ghidul i se adresă cu voce scăzută:

— Îmi imaginez ce s-a întâmplat acolo, când miracolul subsolului nostru a devenit public! Sisteme de aerisire… sisteme de monitorizare… sisteme de alarmă… Ce-o fi zis SISTEMUL? Mor de curiozitate! Cred că s-a declanşat alerta.

Prinzând din zbor frânturi de cuvinte şi neacceptând să existe ceva care-i scapă înţelegerii, francezul întrebă precipitat:

— Cum? Ce spuneţi?

— Aaaa,… nimic important, îl linişti ghidul. Îi povesteam doamnei cât de scumpe au fost sistemele acestea de monitorizare. Ele păzesc un miracol, dar este tot un miracol că le-am putut cumpăra. Unul mai mic, ce-i drept…

Cineva interveni cu o nedumerire:

— La celelalte exponate din galerie există câte o „fişă de personaj", motivaţia succintă a „smolirii" respectivului. Aici nu văd niciuna.

— Bună observaţia! răspunse ghidul. Explicaţia e simplă. Când muzeografii au aşternut pe hârtie „capetele de acuzare", a rezultat… un caiet; un veritabil dosar! Erau atâtea, şi toate-importante, definitorii, încât n-aveai la ce să renunţi. Dar cum să oferi vizitatorului, de regulă grăbit, că aşa se trăieşte acum, un ditamai vraful de script? Cine stă să citească, în picioare, lângă exponat? Aşa că… s-a renunţat. Vă pot spune mai mult: un coleg a venit cu ideea să procedăm invers…

— Cum adică-invers? se miră francezul, înregistrând cu aceeaşi stare de spirit şi această ultimă ciudăţenie oferită de muzeu.

— Adică… simplu: ca să spunem totuşi ceva despre personaj, hai să-i găsim o calitate, ceva pozitiv, o faptă bună, o idee mai de Doamne-ajută, măcar una, şi să scriem în fişe: da, a fost hoţ, lacom, corupt, intrigant, răzbunător, incult, bădăran, grobian, curvar, beţiv, pus pe rele… dar iată: a avut şi el un merit, a lăsat ceva bun în urmă. Ei bine, cu toată bunăvoinţa sinceră a unor oameni obişnuiţi să ofere vizitatorilor ciudăţenii (şi ce putea fi mai ciudat decât ceva bun între atâtea rele?), n-am găsit. Așa că am renunţat la fişe. Să-l privească vizitatorii şi să-l păstreze în memorie ca exponat al galeriei. Aşa cum apare el din povestea pe cât de stranie, pe atât de adevărată şi pilduitoare a existenţei sale în subsol.

De fapt, întreaga lui viaţă a fost una de subsol, dar nu al unui muzeu, ca acum, ci de pivniţă imundă, plasată undeva, în zona cea mai de jos a straturilor şi valorilor sociale. Noi, românii, în loc să-l ţinem acolo, l-am cocoţat în vârf. Este vină noastră. Să sperăm că ne-a fost învăţătură de minte.

Dintr-un colţ al sălii, masterandul în literatură îşi făcu auzită vocea:

— Nu ne-aţi spus nimic despre acest album, sau… cum să-i zic?, de-aici, de pe măsuţă…

— Aaaa, epigramele? răspunse ghidul, întrebând, cu un zâmbet amuzat, aşa cum nu mai fusese nicio clipă din momentul intrării în sala miracolului. E o poveste nostimă. Iată cum s-a întâmplat.

Un vizitator ne-a întrebat, odată, de ce nu punem pe soclu o plăcuţă cu numele personajului. I-am explicat principiul (cei în viaţă-fără nume şi prenume la vedere), dar el nu s-a lăsat; ne-a oferit pe loc un catren, o epigramă de fapt, care ne-a plăcut. De la ea a pornit ideea unui concurs de epigrame consacrate exponatului nostru.

Au sosit câteva sute. Le-am ales pe cele aflate în acest „registru de impresii” sui-generis în versuri umoristico-satirice. Nu toţi colegii mei au fost de acord; câţiva au considerat ideea aproape frivolă, discordantă, cumva, cu gravitatea şi conotaţiile miracolului la care asistaţi și dumneavoastră, acum. Supusă la vot, propunerea „a trecut” și … albumul cu catrene și-a făcut loc în sală, după cum vedeţi. Vi-l citesc pe primul, cel care a declanşat seria.

Ghidul luă albumul de pe măsuţă, îl deschise la prima pagină şi începu să citească:

— *Motto-explicaţie* (ca la orice epigramă): Recunoaşteţi personajul? (apropo de absenţa plăcuţei cu numele):

„Fă ţiganco!” „Păsărică!” / Hăhăie şi bea din sticlă / Nici un gând mai acătării… / Primul derbedeu al ţării!

— Nu-i aşa că e bună? comentă ghidul, în amuzamentul general. Păi… dacă e aşa, să mai citim. Iată alt catren.

— *Motto-explicaţie:* Prezidentul a inventat un nou concept: preşedinte-jucător:

Preşedinte-jucător / E un rol deloc uşor

Dar total lipsit de rost Dacă jucătoru-i prost!

— Şi încă unul, pe aceeaşi temă: De-ar fi vrut un jucător, / Electorii ştiu, luau pe Chivu sau Goian, / Nu un luftangiu!

— Şi altul-idem:

Ce-i de făcut cu jucătorul Beţiv, curvar, bătrân şi chel? Să-l transferăm la vreo echipă, / Măcar să luăm un ban pe el!

P.S.: Ideea sigur, nu e rea. Problema este: cine-l ia?

— Iată o epigramă şi cu conotaţii euroatlantice :

Motto-explicaţie: Vă amintiţi de Monica Lewinski, Bill Clinton şi Casa Albă? Nici o legătură cu Cotroceniul nostru…

Un prezident, o bruneţică / Şi un trabuc; ce mai scandal! / Staţi liniştiţi. A noastră-i blondă, / În plus, salonul nu-i oval!...

— Mai citim câteva? întrebă ghidul pe cei ce se strânseseră deja în jurul lui, mulţumind în gând masterandului că descoperise albumul cu catrene uitat pe măsuţă. Un „da" unanim făcu să se continue lectura.

— *Motto-explicaţie:* Există în Bucureşti o adresă care dă insomnii prezidentului:

Acest sistem ticăloșit / De care-adesea ne-a vorbit / Începe (ca să-mi spun aleanu') În… strada St. Mihăileanu!

— Iată încă una:

Motto-explicaţie: Prezidentul are probleme cu Legea fundamentală a ţării, dar-mai nou-şi cu sănătatea personală: … Şi după ce l-au consultat / Cu maximă minuţie,/ Toţi medicii au decretat: / E slab de… Constituţie!

— Și alta, mirat-întrebătoare:

Motto-explicaţie: Prezidentul cu înclinaţii dictatoriale a fost comandant de vapor:

Chiar să fi condus un vas? / Nu e o himeră?/ O fi fost el căpitan, / Dar pe vreo galeră!

— Încă una:

Motto-explicaţie: Prezidentul s-a înscris la un curs intensiv de reînnoire a brevetului de căpitan, urmând să susţină şi un examen:

De ce să-l mai şcolarizăm? / De ce să-l mai examinăm? / Eu, fără să se mai discute, / I-aş da un vas, să plece iute!

— În sfârșit, doamnelor și doamnelor, ultima epigramă:

Motto-explicaţie: Un îndemn către prezident, apropo de importanţa sectorului serviciilor în economia de piaţă modernă:

Gândiţi modern, dom' preşedinte / Și dezvoltaţi-le, că-s faste! / Serviciile, dar nu cele / Care vă plac domniei voastre!...

— Eu am mai găsit una bună, zise cineva. Numai pe-asta și gata!

Motto-explicaţie: cu trimitere spre familia prezidenţială, un comunicat anunţă că românul suspectat de EBOLA are, de fapt, gripă:

Vai, vai, vai din ce scăpat-a / Biată ţărişoara mea! / Avea EBA, avea SIDA, / EBOLA îi mai lipsea!

Un ropot de aplauze încheie lectura ultimului catren. Cineva chiar întrebă:

— Nu mai sunt?

— Ba da, răspunse ghidul, dar nu vreau să transform vizita dumneavoastră în cenaclu literar. Din câteva sute, noi am ales vreo 40; le găsiţi aici, în album. Poate le vom şi tipări într-o plachetă, că ni s-au părut și amuzante, și bine „ţintite", spre esenţa personajului, deşi-sincer vorbind-la grosimea şoriciului ce-i acoperă obrazul conturat și smolit de sculptorul nostru, nu știu ce-ar mai putea face o biată epigramă. Dar… ca amuzament, da; merge.

Vi le-am citit pe cele câteva ca să nu vă despărţiţi de punctul forte al muzeului nostru cu fruntea încruntată şi cu gândurile negre ca smoala exponatelor din galerie. Dacă omenirea se desparte de trecut râzând (cum zicea un clasic contestat), de ce noi, românii, nu ne-am despărţi de cea mai urâtă perioadă a istoriei noastre contemporane cu zâmbetul pe buze?

Aici, doamnelor şi domnilor, călătoria noastră prin Muzeul Ciudăţeniilor Carpato-Danubiano-Pontice se încheie. Aţi fost minunaţi: curioşi, interesaţi, înţelegători, apropiaţi… Vă mulţumesc! Şi vă mai aştept pe la noi; cu siguranţă veţi găsi noutăţi. La revedere!

EPILOG 2017

În Bucureştiul anului 2017, pe o stradă nu tocmai centrală, un autoturism cu număr de Suedia rula încet, pe banda de lângă trotuar, încetinind şi mai mult de câteva ori, semn că şoferul caută ceva, o adresă, o clădire pe care nu o cunoaşte prea bine, dar doreşte să-i dea de urmă. Ajuns în faţa unui şantier în lucru, autoturismul parcă, încălecând cu roţile din dreapta bordura tocită a trotuarului. Din maşină coborî o doamnă distinsă, a cărei ţinută şi înfăţişare întăreau indiciul oferit de numărul autoturismului; sigur vine din străinătate.

Apropiindu-se de forfota şantierului, ezită îndelung. Mai consultă odată pliantul din mână, verifică atent o adresă-subliniată vizibil cu roşu, apoi căută cu privirile vreun reper, de orice fel, care să-i confirme că acolo, în acel loc, unde fusese şi ea acum trei ani, se află numărul de pe strada indicată şi de memorie, şi de pliant. Nu găsi nimic.

Complet derutată, se apropie de un muncitor care tocmai se lupta să descarce un vraf de cărămizi dintr-o roabă hârbuită, încercând să obţină prin viu grai informaţia dorită. După primele cuvinte, omul în salopetă îi taie vorba, scurt, ridicând din umeri; nu cu el, el nu ştie, poate paznicul, că e mai de demult pe-aici şi are timp de palavre...

Iată-l. Un bătrânel pe a cărui banderolă de pe braţ scria mare PAZĂ, deşi omul semăna mai degrabă cu vreun ţăran navetist, de prin jurul Bucureştiului, aciuiat şi el pe-aici să mănânce o pâine, iar dirigintele de şantier să bifeze obligaţia legală de a asigura... nu se ştie bine ce. Odată abordat, omul răspunse:

— Ce poftiţi?

— O informaţie, domnule. Din câte-mi aduc aminte, în urmă cu trei ani exista aici, în acest loc, o clădire cu patru etaje, construcţie ceva mai veche...

— Aaaa! Muzeul? De el întrebaţi?

Bucuroasă că a găsit o pistă, străina confirmă: da, caută Muzeul Ciudăţeniilor Carpato-Danubiano-Pontice, pe care l-a vizitat acum trei ani şi, iată, azi... Era aici, pe această stradă, la acest număr, l-a străbătut stand cu stand, etaj cu etaj, şi pliantul din mână confirmă că nu confundă nici strada, nici numărul...

Ploaia de informaţii îl descumpăni o clipă pe săteanul navetist, orăşenizat 8 ore pe zi, schimbul 1 sau schimbul 2; mai ales titulatura muzeului părea să-i creeze ceva probleme de înţelegere, dar până la urmă se lămuri ce caută cucoana coborâtă din Volvo şi parfumată straşnic.

— Păi... nu ştiţi nimic? Chiar nimic? Că ştie toată lumea!

Doamna îl privi din ce în ce mai intrigată. Ce-ar fi trebuit să ştie oare, dacă omul ăsta simplu se miră de ignoranţa ei?

— Păi... acu' fo trei ani, când ziceţi c-aţi mai fost p'aci, s-a întâmplat necazul. Întâi a bubuit la subsol, pă undeva, pân pivniţe, că avea multe, p-ormă a bubuit la fiecare etaj, bob cu bob, de parcă cineva pusese peste tot „ce trebuie". A fost prăpăd mare; au scos unşpe cadavre carbonizate, da' numa' oameni d'ai Muzeului, că era seară, nu mai era picioruş de vizitator.

— Au murit toţi salariaţii? N-a mai scăpat nimeni? întrebă doamna, de-a dreptul oripilată.

— Nimeni, doamnă. S-a făcut scrum şi biata femeie de la bufet. Era angajată de trei luni, peste fo alte patru aştepta să nască...

— Dar...cauza? Din ce cauză s-a produs nenorocirea?

— Apoi... asta io nu ştiu. Da cred că nici altcineva. A fost scandal mare, anchetă cu tămbălău, urlau pân ziare şi la

televizor toată ziua şi toată noaptea, până s-a stins totu'. Unii a zis că instalaţia de gaz, alţii-că nişte ţevi ciudate, montate prost prin nişte camere păzite, dă la subsol, alţii-că mână criminală... da ce-o fi fost acolo numa Dumnezeu ştie, sau necuratul, că prea a fost murdară treaba...

— Şi exponatele? Piesele? Bogăţia muzeului? mai spuse doamna, mirându-se ea însăşi de absurditatea întrebării chiar din clipa formulării ei.

Ţăranul devenit paznic la orăşeni se uită lung spre femeie, răspunzându-i în cu totul alt registru:

— Păi io spun dă unşpe morţi şi-un prunc nenăscut în burta măsii, şi matale mă-ntrebi dă cartoane, tablouri, tabele, hârtii şi ci-o mai fi fost p-acolo? Păi se compară?

— Şi muzeul? mai întrebă cucoana, la fel de absurd ca în teatrul marelui nostru compatriot Eugen Ionesco.

Iritat, paznicul i-o tăie scurt:

— Ce muzeu, cucoană? Care muzeu?Ce să pună pîn' vitrine? Cărbuni? Moloz ars? Fiare aproape topite-dacă s-o mai fi păstrat fo cărămidă, pă undeva? Şi cine să stea să explice, să arate cu beţişorul şi să dea dân gură, dacă la toţi li s-a făcut parastasul dă trei ani?

De-a dreptul încăpăţânată, doamna îşi mai încercă norocul cu o întrebare:

— Dar văd că aici se lucrează, este şantier. Nu se reface muzeul? A fost o instituţie importantă, totuşi...

— Că bine zici, i-o întoarse paznicul din ce în ce mai puţin protocolar şi mai nedumerit cum poate o ditamai cucoana cu Volvo, ţoale scumpe şi parfum de taie şi mirosul nu tocmai plăcut al şantierului să priceapă atât de greu: a fost, da numai este. S-a dus. Aci se construieşte altceva; uite că scrie pă pancartă: ŞANTIER ÎN LUCRU, P+6, SEDIUL BFD.

Străina citi pancarta, solicitând o ultimă lămurire:

— Ce înseamnă B.F.D.?

De data aceasta, ţăranul o privi cu milă. Săraca... Dacă nici asta nu ştie, înseamnă că biata cucoană e picată din lună.

— Păi... pă la mine pân sat ştie toată lumea; Blocul Forţelor dă Dreapta. Ei sunt la cârmă. Toată ziua şefii vin p-aci, să vadă cum avansează treaba. Se grăbesc să se mute...

Fără să se mai întindă la vorbă, omul duse două degete la şapca ponosită, bună şi pentru iarnă şi pentru vară, apoi făcu stânga-mprejur, dispărând în şantier.

Doamna rămase mult timp acolo, privind cele 6 etaje ce se prefigurau din schelăria metalică, urmând ca ele să se împlinească prin sticla specială, mată-pentru cei ce privesc din exterior, că doar nu e treaba lor ce se petrece înăuntru-dar perfect transparentă pentru privirile spre-afară, care trebuie să vadă peste tot, în toate direcţiile, tot ce mişcă de jur împrejur. Ciudat: toate suprafeţele care formau schelăria metalică a sediului forţelor de dreapta erau strâmbe, oblice adică, în unghiuri ascuţite, formând un joc de volume care violenta privire. Mă rog, fiecare locatar cu gustul, cu emblema lui, gândi străina, urmărind cu atenţie construcţia ce avea să îmbogăţească fondul edilitar al Bucureştiului, capitala României libere, democrate şi europene cu un nou edificiu modern, în pas cu vremurile.

Când clădirea se va înălţa, semeaţă, reflectând lumina soarelui sau a reflectoarelor în zeci de efecte spectaculoase, provocate de zecile de unghiuri ciudate, în care se întretăiau mulţimea de segmente ale pereţilor sclipitori, îşi va mai aminti oare cineva ce-a fost cândva acolo? Greu de presupus. Se pare că, în frământatul spaţiu carpato-danubiano-pontic, nimeni nu mai are nevoie de memorie. Trebuie ştearsă. Mai ales memoria colectivă, cea din mentalul colectiv, cum îi spune sociologia modernă, că mai mult

încurcă, ba chiar trage înapoi, creează nostalgii, pune întrebări, vrea răspunsuri, sădeşte îndoieli... La ce bun, de vreme ce românii vor să meargă înainte, chiar dacă păşesc de-andărătelea? Dar cum merg e treaba lor. Strict-a lor. Dacă vor ajunge târziu şi împleticit, ameţiţi de-a binelea, iar acolo, la locul- ţintă, vor găsi locurile din faţă ocupate de cei ce ştiu că nu se înaintează cu călcâiele înainte, iarăşi e treaba lor. Numai a lor.

Cu aceste gânduri, profesoara de istorie, căci ea era, se despărţi de şantier sub impresia puternică a celei mai şocante ciudăţenii din câte i-ar fi putut oferi acest colţ de Europă; cea mai stranie, tulburătoare şi crudă lecţie de istorie contemporană pe care o putea primi un profesionist al studierii acestei ştiinţe. Aşa ceva...

Când se apropie de maşină şi tocmai se pregătea să urce la volan, din şantier izbucniră-pornite din difuzorul agăţat de un stâlp-măsurile energice ale unui marş interpretat de un cor bărbătesc, acompaniat de fanfară; sunetul, dat la intensitate maximă şi cam hârâit, probabil de atâtea reluări, îi creă la început dificultăţi de percepţie, dar, după câteva secunde, când urechea se obişnui, reuşi să desluşească cele două versuri-cheie ale refrenului din marşul triumfal. Ele sunau aşa: „Suntem partidul de eroi/ Noi ne-am luat ţara înapoi". Uluită, profesoara se opri cu mâna pe clanţa maşinii în care tocmai se pregătea să urce. „Am luat ţara înapoi?". Care ţară? A cui? Cine? Era furată de cine? Cum adică? Să se fi desfăşurat pe aici, prin România, vreun război de secesiune despre care Europa să nu fi auzit nimic? Să se fi creat în zona asta a ciudăţeniilor vreun nou Kosovo despre care nici profesorii de istorie de pe bătrânul continent să nu aibă habar? Pe lângă Balcanii care fuseseră „butoiul cu pulbere al Europei", să devină şi Carpaţii al doilea focar, mai periculos decât praful de puşcă, doar trăim în era războiului atomic, iar

bătrâna şi demodata dinamită a lui Alfred Nobel nu mai sperie pe nimeni? Doamne! În ce lume trăim? În ce lume trăiesc oamenii de pe-aici, care păreau atât de înţelegători, cumpătaţi şi puşi pe treabă?!?

Da. Povestea asta merită să fie scrisă. Trebuie să fie scrisă, aşternută pe hârtie cu răbdare, migală şi cu puţină căldură omenească; măcar puţină, așa cum merită faptele, pentru că, poate, nu toate hârtiile păstrătoare de fapte, gânduri, idei şi sentimente umane vor avea parte de flăcările neglijenţei sau ticăloşiei angajate întru neştiinţa viitorimii. Poate...

Ea va scrie această carte. Ea, care până la vârsta aceasta (n-o precizăm, pentru că doamnele adevărate nu specifică vârsta nici când vorbesc în gând cu ele însele) n-a redactat decât lucrări de strictă specialitate, se va lupta cu tracul debutului târziu, o va aşterne pe hârtie şi va face tot ce-i omeneşte posibil să o bată în cuiele timpului, pentru a înfrunta şi învinge uitarea oamenilor, ba chiar pentru a o impune şi în spaţiul virtual, atât de intens folosit astăzi în montarea mega-ciudăţeniilor la scară naţională şi planetară, la „clisma creierelor" ce n-au apucat să trăiască, să cunoască şi să înţeleagă viaţa, dar la prima chemare parşivă sar ca arse, se încolonează, fac scandal şi ravagii în soarta comunităților...

Gândul o încălzeşte. Da, va încerca. Ba nu; va reuşi. Numai s-o ajute condeiul. Ba nu; o va ajuta. Măcar atât să facă în memoria ghidului care a aşteptat-o timp de trei ani la o cafeluţă şi la o convorbire lungă, lungă, unde trebuiau să se dezlege atâtea, tot ce rămăsese legat, şi să se spună tot ce nu fusese spus până la capăt. Cu gândul acesta, agitat şi liniştitor totodată, doamna profesoară de istorie contemporană părăsi şantierul, la volanul maşinii sale. Va trebui să se oprească undeva, în drum spre hotel, la vreo librărie sau papetărie, să

cumpere un top de hârtie. Bate fierul cât e cald, mai gândi doamna; trebuia început acum, aici, sub impresia puternică a tot ceea ce aflase. Acasă, va chibzui şi restul: unghi de abordare, manieră, tonalitate, format... Se va consulta cu un prieten grafician şi asupra copertei. Iar acolo, pe pagina de gardă, va figura-scrisă cu litere cursive-dedicaţia: „în memoria lui”...

Dar... Doamne! Lui... cui? Parcă-l chema Paul. Sau nu? Și dacă era Paul... Paul și mai cum?

Panicată, femeia încetini, trase încet pe dreapta și începu să caute cu înfrigurare în poșetă. Parcă păstrase undeva, într-unul din zecile de cotloane ale Vuitton-ului său, o carte de vizită.

Da, iat-o. E acolo, cu nume, prenume, telefon, adresă... acum transferată în cine ştie ce groapă din cine ştie care cimitir al Bucureştiului liber, democratic şi european („va trebui să-l caut mâine, să depun o floare, să aprind o lumânare”...), capitala ţării care-şi tot caută nu atât drumul, de vreme ce i l-au arătat alţii, ci mersul, pășitul: cu degetele sau cu călcâiele înainte?

Femeia citi cu atenţie numele, prenumele şi simţi o gheară în gât: Paul nu era Paul, iar numele de familie nu i-l ştiuse, de fapt, niciodată. Speriată de propria-i uitare, îşi propti fruntea în mâinile prinse strâns de volan, în timp ce ochii începură să-i joace în lacrimi. Doamne, ce scurtă este memoria omenească! De câte ori s-a gândit la el, cât a aşteptat întâlnirea, şi acum, după trei ani, nu ştie nici cum îl cheamă. De ce uită oamenii atât de uşor? De ce uită popoarele şi mai uşor? De ce, Doamne? De ce?

SFÂRȘIT

27 noiembrie 2014
Săftica

ION BUCHERU
născut în 1934
la Tâncăbeşti-Ilfov

A absolvit liceul „Mihai Viteazul” şi apoi Facultatea de Filosofie şi Ziaristică a Universităţii din Bucureşti.

Ziarist, om de televiziune (realizator de emisiuni şi conducător de posturi şi redacţii TV), producător de film (46 de lung-metraje artistice, ca director al Casei de Filme Unu), romancier, dramaturg şi scenarist, a condus publicaţii centrale, a predat cursuri de televiziune în învăţământul superior, a publicat 15 volume de teatru, proză şi eseistică, i-au fost puse în scenă piese în teatre, la teatrul TV şi teatrul radiofonic.

S-au făcut filme (ficţiune şi documentare) după scenariile sale.

Este membru al Uniunii Cineaştilor din România.

”Ion Bucheru are replică şi stil, fraza lui bate sprinten din aripi şi prinde ideea, dialogurile se lansează în comentarii de vădit interes civic, cu ecouri filozofice, estetice, morale. E un polemist şi un moralist, experienţa l-a înzestrat cu numeroase teme de meditaţie asupra cărora are ceva de spus, un punct de vedere de afirmat”.

C. PARASCHIVESCU, Teatrul, nr. 2 din 1985

Naraţiunea este rând pe rând ironică („Toate sistemele politice bazate pe principiul *jumătate plus unu* pornesc de la intuiţia Lăpuşneanului, care i-a şi oferit majorităţii revoltate capul sus-numitului Moţoc, în schimbul liniştii personale”), pasională („unele dintre ciudăţeniile smolite carpato-danubiano-pontice au luat avânt periculos odată cu câştigarea mult doritei şi atât de necesarei libere circulaţii a oamenilor, a ideilor, serviciilor şi capitalurilor”), concluzivă („Când a apus comunismul, Răsăritul s-a mutat la Apus, dar iată că, după un sfert de secol, constatăm cu surprindere cum dinspre Apusul devenit Răsărit ne vin şi pete de întuneric”).

ION MARIN - ultima-ora.ro

Am aşternut pe hârtie primul cuvânt al primei piese după trei decenii de gazetărie, pentru ca - după nici un an și jumătate - să o termin pe-a doua, dintr-o suflare. Plămada lor de gânduri, sentimente, întrebări şi răspunsuri mi se pare, acum, la fel de veche şi de familiară ca amintirile despre paşii dintâi în viaţa de redacţie. Dar dacă aşa stau lucrurile, de ce de-abia acum şi de ce tocmai acum? Poate pentru că ziaristica a însemnat, în ceea ce mă priveşte, întâlnirea (fericită) a mandatului cu vocaţia de a căuta şi promova valoarea şi valorile. Valoarea altora.

AUTORUL

(din prefața primei ediții a pieselor, apărută în colecția „Rampa”

Sumarul seriei SCRIERI

Volumul I • Proză

- Revanșă târzie

- Veninul victoriei

Volumul II • Proză

- Afacerea Beautiful College

- Imperiul

Volumul III • Proză

- Tatăl băiatului altuia

- Audiențe cu ciudați

Volumul IV • Proză

- Muzeul Ciudățeniilor Carpato-Danubiano-Pontice

Volumul V • Proză, Satiră-umor

- A meritat?

- Spinii trandafirului

Volumul VI • Dramaturgie, Scenarii

- Frumosul cotidian

- Fața nevăzută a lu(m)nii

- Proiectul Simaciu

- Circul

- Un mesager din univers

- Balada lui Alimoș

- Competiția

De acelaşi autor:

Colocviu cu studenţia
eseuri, în colaborare cu Igor Şerbu
(Editura Politică, 1963)

Faţa nevăzută a lum(n)ii
teatru (Editura „Eminescu”, colecţia „Rampa”, 1983)

Revanşă târzie
roman (Editura „Sport-turism”, colecţia „Cartea de vacanţă”, 1984)

Frumosul cotidian
teatru (Editura „Cartea românească”, 1984)

Cartea cu audienţe
proză scurtă (editată în regie proprie, 1992)

Afacerea Beautiful College
roman, în colaborare cu Ştefan Iureş
(Editura „Cartea românească”, 1993)

Pe asta o ştiaţi?
culegere de glume şi anecdote din „epoca de aur”
(Editura „Coresi”, 1995)

Veninul victoriei
roman (Editura „Odeon”, 1995)

Fenomenul Televiziune
tratat de specialitate
(Editura „România de mâine”, 1997)

Imperiul
roman, în colaborare cu Ştefan Iureş
(Editura „General partner”, 1999)

O piesă: **Circul**
şi un scenariu: **Balada lui Alimoş**
(Editura „Sempre”, 2003)

Tatăl băiatului altuia
roman (Editura „SemnE”, 2006)

Spinii trandafirului
scrişi de Ion Bucheru, desenaţi de Albert Poch

Limbajul imaginii filmate
scenariu şi comentariu pentru un
film serial ştiinţifico-didactic, în colaborare cu Marina Roman
(Editura „Norma”, 2010)

Limbajul imaginii filmate
scenariul şi comentariul filmului serial
ştiinţifico-didactic, în colaborare cu Marina Roman
regia: Dumitru Cucu
(Editura „România de mâine”, 2013)
Videobook distins cu Menţiune specială în cadrul Galei UCIN 2013

Audienţe cu ciudaţi
roman (Editura „SemnE”, 2013)

Muzeul Ciudățeniilor Carpato-Danubiano-Pontice
roman de semificţiune (Editura „SemnE”, 2015)

A meritat?
roman (Editura „SemnE”, 2015)

Un oaspete la cină
scenariul filmului de ficțiune cu același titlu, realizat
la Casa de Filme Unu, în regia lui Mihai Constantinescu, 1986

În curând:
romanul **Gorunii**

Ciudat: balaurul nu se hrăneşte cu vieţi omeneşti, deşi are pe conştiinţă şi câteva certificate de deces. El înghite libertăţi omeneşti, vieţi sociale, cariere politice şi profesionale curmate la un ordin scelerat. Victima este înghiţită şi apoi scuipată afară după ani şi ani, murdărită, terfelită, terminată profesional şi social, epavă jalnică şi avertisment pentru cei ce se opun stăpânului absolut: cine face aşa, ajunge ca ea, balaurul pândeşte şi execută.

N-ai cum să scapi; câte capete îţi ameninţă libertatea, tot atâtea căi de atac te aşteaptă. Eviţi unul, te prind celelalte şi te execută fără milă şi fără greş.

ISBN seria SCRIERI 978-973-87836-3-8

ISBN Vol IV 978-973-87836-7-6

Editura Planet